18258|B

NOI REFFORMATORI

Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di revisione, & approbatione del P. F. Vincenzo Maria Mazzoleni Inquisitore nel Libro intitolato Magnase Tubia, che vuol dir Opera di Tubia Scritta in Andrinopoli, e divisa in quattro parti non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteftato del Segretario Noftro; niente contro Principi, & buoni coftumi, concedemo Licenza à Francesco Moro Stampatore, che possi esser stampato, osservando gl'-ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padova.

Data li 7. Giugno 1708.

(Ferigo Marcello Proc. Refor.

(Girolamo Venier K. Proc. Refor.

(

Agostino Gadaldini Seg.

דף נב ·	עמוד ג	עקידה ·	צריך לומר עקידה
דף נד ·	עמוד ד	ביזיית ·	צריך לומר ביציית
דף נה ·	עמוד ב	מעוק ·	צריך לומר מעון
דף נו ·	עמוד ב	בווינוציא ·	צריך לומר בויניציאה
דף נז ·	עמוד ב	מעורכת ·	צריך לומר מעורברת
דף נח ·	עמוד ב	עולה ·	צריך לומר עולם
דף נט ·	עמוד ג	מהותי ·	צריך לומר מהותו
דף ס ·	עמוד א	פסולות ·	צריך לומר פעולות
דף סב ·	עמוד א	יוניו ·	צריך לומר יוני
דף סד ·	עמוד ב	מעביר ·	צריך לומר מעכיר
	עמוד ג	בחמימוש ·	צריך לומר בחמימות
דף סה ·	עמוד א	לחפרי · צ״ל לפרי : שיחיו ·	צ״ל שיהיו
דף סו ·		מקראים ·	צריך לומר מקרים
דף סז ·	עמוד ר	מאלה ·	צריך לומר האלה
דף סח ·	עמוד ב	ביום ·	צריך לומר בלילה
דף סט ·	עמוד ד	צר אחת ·	צריך לומר צר אחד
דף עא ·	עמוד ד	בכתב אמתי ·	צריך לומר בכתב אמיתי
דף עב ·	עמוד א	הידיעה ·	צריך לומר הידיעה
דף עד ·	עמוד ג	התשובה הם ·	צריך לומר התשובה היא
דף עו ·	עמוד ג	הנאוף ·	צריך לומר הנואף
דף עז ·	עמוד א	חמלח ·	צריך לומר המלח
דף פא ·	עמוד ג	ווגזר ·	צריך לומר ונגזר
דף פו ·	עמוד ד	כאורך הבלזל ·	צריך לומר באורך הברזל
דף פח ·	עמוד א	על ידי ·	צריך לומר על ירו
	עמוד ב	והריפוך ·	צריך לומר והריכוך
		נמצאום ·	צריך לומר נמצאים
דף צ ·	עמוד ד	שבעב ימים	צריך לומר שבעה ימים
דף צה ·	עמוד ב	ההולי מהליור ·	צריך לוטר החולה מהליון
דף צז ·	עמוד א	רפק גלו ·	צריך לומר גליו
דף קד ·	עמוד ב	ההלב טובה ·	צריך לומר החלב טוב
דף קה ·	עמוד ב	לבשר בה ·	צריך לומר לבשל בה
דף קו ·	עמוד ב	חוים בהדרי המוח ·	צ״ל הווים בחדרי המות
דף קז ·	עמוד ג	תנועה יתרח ·	צריך לומר הטעם יתירה
	עמוד א	הח׳ להסר ·	צריך לומר להסיר
דף קיא ·	עמוד ב	אבשינשיאו ·	צריך לומר אבשינשיו
דף קכה ·	עמוד ב	ווש ·	צריך לומר ויש
דף קכז ·	עמוד א	להזוק ·	צריך לומר להזיק
	עמוד ג	דולפליקמטו ·	צריך לומר רופליקאטו
	עמוד ר	מזיקין ·	צריך לומר מקיזין
דף קלד ·	עמוד ג	השבים ·	צריך לומר השכים
דף קלו ·	עמוד א	ומשרש ריקטאמו ·	צריך לומר דיקטאמו
	עמוד ב	לידי קוון ·	צריך לומר כוון
דף קלט ·	עמוד ג	עקימת הראית ·	צריך לומר הראות

לוח הטעיות

דף	עמוד	טעות	תיקון
דף ד ·	עמוד ב	באיס ·	צריך לומר באים
	עמוד ד	מאיזה ·	צריך לומר מאיזו
דף כב ·	עמוד א	נעשם ·	צריך לומר נעשה
	עמוד ד	המשח ·	צריך לומר המטה
		מעשורת ·	צריך לומר ממשות
דף כג ·	עמוד א	הבנה ·	צריך לומר הכנה
	עמוד ד	יפח ·	צריך לומר יפה
		הדוד ·	צריך לומר הדור
דף כד ·	עמוד ב	במה ·	צריך לומר כמה
		שנתבא ·	צריך לומר שנתבאר
דף כה ·	עמוד א	לדביריהם ·	צריך לומר לדבריהם
	עמוד ב ·	הרכה ·	צריך לומר הרבה
דף כז ·	עמוד ג	לתשפט ·	צריך לומר למשפט
	עמוד ד	ומוקנים ·	צריך לומר ומזקנים
דף כט ·	עמוד א	שנבאר ·	צריך לומר שנתבאר
דף ל ·	עמוד ב	סיע ·	צריך לומר סיוע
	עמוד ג	ההכר ·	צריך לומר ההכרה
	עמוד ב	הצומו ·	צריך לומר תמוצו
דף לב ·	עמוד ב	תסרה ·	צריך לומר הסרה
דף לג ·	עמוד א	להמשי ·	צריך לומר לחמישי
	עמוד ב	מעין ·	צריך לומר מעון
	עמוד ג	בשריית ·	צריך לומר בהשראת
דף לד ·	עמוד ב	מרח ·	צריך לומר מרה
	עמוד ג	ואור ·	צריך לומר האור
דף לה ·	עמוד א	מהשתדר ·	צריך לומר מהשתרע
		עשיניו ·	צריך לומר עטיניו
	עמוד ג	המביל ·	צריך לומר המבול
דף לו ·	עמוד ג	ונבנו ·	צריך לומר ונכנו
דף לז ·	עמוד א	מעין ·	צריך לומר מעון
	עמוד ב	בארצינו ·	צריך לומר בארצנו
דף לח ·	עמוד ג	היפך · צ"ל הפך ·	שציוו · צ"ל שציוהו
דף לט ·	עמוד ג	עבודה ·	צריך לומר עבודה
דף מ ·	עמוד ד	עלי ·	צריך לומר אלי
דף מא ·	עמוד א	והביו ·	צריך לומר וחבי
	עמוד ב	את · צ"ל זו ·	לדרשתי · צ"ל לדרשת
דף מג ·	עמוד א	תמותן ·	צריך לומר תמורתן
דף מה ·	עמוד ב	נרהן ·	צריך לומר נראין
דף מו ·	עמוד א	קביע ·	צריך לומר קבוע
	עמוד ג	בתיות ·	צריך לומר כתירת
	עמוד ד	שבע סלוקים ·	צריך לומר שבעה סלוקים
דף מז ·	עמוד א	ופסולת ·	צריך לומר פסולת
דף מח ·	עמוד ב	מבסה ·	צריך לומר מכסה
דף נ ·	עמוד א	ראשו ·	צריך לומר ראשון

לוח הטעיות

משום שלא תשכון באהלך עולה מחתי פני ליישר מעוות אשר לא יוכל לתקון כל רואה ובפרט הטעיות המפורסמות וטבעיות הנה במלאכת הדפוס אפי' ככה האפשר ושגיאות מי יבין ·

דף ה ·	עמוד ב	והיתה ·	צריך לומר והיתה
	עמוד ג	הוא הרוה' ·	צריך לומר הרוה
	עמוד ד	בימין גדרי ·	(הוא מיותר)
		ובאיזה ·	צריך לומר ובאיזה
דף ו ·	עמוד ב ·	התבונה ·	צריך לומר התכונה
		הקודש ·	צריך לומר הקדש
דף ח ·	עמוד א	במהות הברק ·	צריך לומר במהות הברק
		במוהות הרעם ·	צריך לומר במהות הרעם
		במהות השלג ·	צריך לומר במהות השלג
	עמוד ב	פאדילה ·	צריך לומר פארילה
	עמוד ג	ובמקרא' ·	צריך לומר ובמקרי
	עמוד ד	נכרים ·	צריך לומר נכרת
	עמוד ד	איזה מדה ·	צריך לומר איזו מדה
דף ט ·	עמוד ב	מצומצם ·	צריך לומר מצומצמת
דף י ·		שמועש ·	צריך לומר שמעט
דף יב ·	עמוד ב	לבלם ·	צריך לומר לכלם
דף יג ·	עמוד ג	הוותתו ·	צריך לומר הוייתו
דף יד ·	עמוד ד	ומבוון ·	צריך לומר ומכוון
		בעמידת ·	צריך לומר בעמידת
דף טו ·	עמוד ג	שהחמש ·	צריך לומר שהשמש
	עמוד ב	היסורות ·	רוצה לומר היסודות
דף יו ·	עמוד א	דרדת ·	צריך לומר הרדת
	עמוד ב	לבל ·	צריך לומר לכל
	עמוד ד	ורהרעות ·	צריך לומר והדעות
דף יז ·	עמוד ב	אסרם ·	צריך לומר מסרם
		הכל ·	צריך לומר הבל
		רתגר ·	צריך לומר רתגר
	עמוד ה	במצאו ·	צריך לומר במצחו
דף יח ·	עמוד א	השס ·	צריך לומר השם
	עמוד ב	כרו ·	צריך לומר כרי
		בעזן ·	צריך לומר בעון
		נחוס ·	צריך לומר נחות
	עמוד ג	ופעס ·	צריך לומר ופעם
	עמוד ד	הכל ·	צריך לומר הבל
		בחוקו ·	צריך לומר בחיקו
		נורתנון ·	צריך לומר נותנין
דף יט ·	עמוד א	צורד ·	צריך לומר צורך
	עמוד ב	המינה ·	צריך לומר הימנה
		בנכשם ·	צריך לומר בנפשם
	עמוד ד	היותי ·	(ומיותר הוא)

ספר שלישי נקרא מעין חתום ·

שבח לאל יתברך בהתום :
ספרי האחרון מעין חתום :

ת״ו ש״ל ב״ע

ע״י צעיר המרפיסים דוד בכמ״הח רפאל חיים בואינו זלה״ה :

מפתחות

ספר שני · בית חדש

והסמים

ספר

מפתחות

של כל הבתים · והמעינות · והגנים · והפרדסים
הנמצאים · בעורם החדש : למען יכנס
בתוכם הקורא · בלתי מכשול
ויגיעה : ויתערן
שם :

חלק שני כולל שלשה ספרים וכל ספר נחלק לשערים וכל שער לפרקים נבדלים והנה ספר הראשון נקרא ארץ החדשה

שער ראשון הקדמה לספר ועי׳ חרוזות :

פרק ראשון מדבר במהות ואיכות ההכמה וחלקי מלאכת הרפואה ·
פרק שני מדבר במהורת ליחות הגוף ·
פרק ג׳ מדבר במהות רוחות המורכבי׳ בגוף
פרק רביעי מדבר במהות כחות הגוף ·

שער שני · מדבר בשינוי הטבע

פרק ראשון מדבר בהתמזגות הטבע ·
פרק שני מדבר באותות ובאיכות החולי ·

שער שלישי · מלמד אותנו לדעת אחרית החולי ע׳ דחיית הטבע ביום גבולי :

פרק ראשון מדבר באותות הימים הגבוליו׳
פרק שני מורה לנו אותות הטובות והרעות
פרק שלישי מורה על העתירות בהוערה הפלגה ויקל החולי מעליו :
פרק ד׳ מורה על אותות השלשול הגבולי :
פרק חמשי מור׳ על קיא הכרחי וגמר החולי
פרק ו׳ מורה על רעיפת הנחיריים גבוליו
פרק שביעי מורה על הגרת השתן הגבולי
פרק שמיני מורה על הגרת דם הנרה בנשים והגרת הטחורים באנשים וגבוליו :

פרק

לצאת וכו׳ כי הטעם על ההכרזה נתבאר במקומו שם בספ׳ הזוהר שמשעה שמכריזין עליו שימות מיד מסתלק צלמו ממנו ואע״ג דאיהו לא חזי מזליה חזי אמנם במשה לא הוכר צלמו עד מותו כמד״א לא כהת׳ עינו ולא נס ליחה וע״כ לא רצתה נשמתו לצאת מאחר שלא הודיעו לה שלשים יום קודם כי לא הוסר צלמה שלשי׳ יום קודם צאתה וק״ל ונתבאר שם ריש סי׳ ש״ד שהמשכיר בית לחברו חייב לעשות לו חלונות ואם לא עשה לו חלונות פטור השוכר לשלם וכו׳ ואפשר כי לכך ארז״ל סומא פטור מן המצות מאו״ר שהשי״ השכיר לנשמתו הגוף בלא עינים שהם החלונות של אדם כמד״א והשכו הרואות בארובות ואם כן פטורה הנשמה מלשלם מצורת השי״ • ונתבאר עוד שם סימן ש״ב סעיף י״ז המשכיר בית לחברו וסתרו בתוך הזמן חייב להעמיד לו בית אחר וכו׳ : ואפשר שזהו טעם הגלגול כי לכתהלה משכיר השי״ את הבית שהוא הגוף לנשמה לזמן ידוע דהיינו לשבעים שנה כמ״ש ימי שנותינו בהם ע׳ שנה נמצא כשסותר השי״ את הבית ר״ל הגוף תוך הזמן הקצוב מחוייב להעמיד לו בית אחר וע״כ מגלגל הש״ית את הנשמ׳ לתוך גוף חדש כדינא • וכמ״ש ועפר אחר יקח וטח את הבית וסיים באותו סעי׳ וי״א דוקא כשנפל כולו אבל אם הוא קיים אלא שהוא מסוכן להדור בו חייב המשכיר לתקנו אם יש בידו שכירות מוקדם וכו׳ : ואפשר שלזה כיונו רז״ל במסכת שבת פרק במה מדליקין לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטר ר״ל כי או עסק במצות קודם שנפל למשכב זהו שכירות מוקדם שאז אף אם נפל למשכב והוי מסוכן לדור בגוף מ״מ היה חובה עליו כביכול לתקן הגוף כיון שיש בידו שכירות מוקדמת משא״כ אם לא סגל במצות ולא נתן לקונו שכירות מוקדמת ובה״ג לא הוי הוב׳ עליו ית׳ כביכול לתקן וע״כ צריך שיביא ראיה כדי שיעמוד מחליו ודוק :

ואני המחבר בן להרב בעל הדרוש נ״ע אומר שעל דרך זה יבואר המאמר רז״ל גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב זהו סילוקן של צדיקים וכו׳ • דאי׳ בספרי׳ אשר לחכמי האמת כל נשמות הצדיקים יש להם אחיזה באו״ת אחת מן התורה והאות אשר לא נכתב כולו ונשתייר בקולמוס מוכרחת אותה הנשמה למות כי לא יש לה אחיזה באות כולו • וז״ש ושפיר קאמר גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתו״ב דייקא זהו גורם סילוקין וק״ל לענ״ד :

בראות המחבר • כנידים ידבר : שהשלים כוונתו הטובה • לצאת ידי חובה : בחבור הלז סדר • לאור לא נעדר : והוציא מכח אל הפועל • מבוקש לכל שואל : הרים קולו • לחבר חבלו : בשיר זה מיוסד על משקל ארבע תנועות ויתד ושתי תנועות בדלת : וכן בסוגר • וסמן בראשי החרוזות ובאמצעיתם אומר:

ארים קולי לצור חבלי : השם חילי בהודים :
נתן לי אות בכל חכמות : כן ברפואות ולמודים :
יגעתי בם בכל טיבם : הן כי טבעם מיוסדים :
טבעי אדם וסבוב דם : נח גם נרדם בתוך גידים :
ובכל אבר אני חבר : רוחי גובר בכל חדים :
ברפואתם במחלתם : ונטייתם ואם עומדים :
יהי גברה בהשחורה : פרטי מרה ובוורידים :
הנסתמים מרוב דמים : ארפא תמים ומתמידים :

אמר המחבר ספר הלז כבר עברו
עליו כמה שנים ששלחתיו
לויניציא· ליד מורי החכם הכולל אביר
הרופאים ושר בישראל כמוה״ר שלמה
קוניאן נר״ו ולא הביאו לדפוס עד עתה
עבור רוב עסקיו והשתדלותיו בצרכי הצבור
אשר בתוהו אך היום האירו ג׳ הנקיים
של עבר פני ובכתבו כמבשר ואומר שכמעט
נגמר הספר ׃ ולכן אנכי עפר ואפר ׃ אתן
שבח באמרי שפר ׃ בקידושא רבא וזמן ׃
ליוצרי רופא ונאמן ׃ ויקיים לנו כל המחל׳
אשר שמתי במצרים לא אשים עליך וגו׳ ׃
ואסיים בדברי תורה במאמר זה הואיל ראתי
לידי נימא ביה מילתא פוק חזי מה עמא
דבר בשם גדול החכמי׳ ואולם הרבדי׳ יצאו
מבטן א״מ הרב נ״ע עריין בבחרותו וז״ל ׃
איתא במסכת׳ ב״ק פרק שמיני דף פ״ה ׃
כשהחבל רוצה לרפאות את הנחבל יכול
הנחבל לומר לו שכור לי רופא אחר ואיני
רוצה ברפואתך כי אתה דמית עלי כאריא
ארבא ומתיירא אני ממך וכו׳ · ואפשר זו
כוונת הכתוב כל המחלה וגו׳ שכל המפרשי׳
מקשים בפסוק זה אם הש׳ לא ישים המחלות
כלל על ישראל א״כ מה צורך לרפואתו ולפי
זה יתכן דהכי קאמר קרא (כל המחל׳ אשר שמתי
במצרים לא אשים עליך) ר״ל בדין הוא שלא
אשימם עליך ולמה לפי שאני ה׳ רופאך·
ר״ל שאין לך רופא אחר (של״ה) וא״כ אם
אני אכה אותך ואשים עליך מחלה לא יהי׳
לך רופא כי אני לא אוכל לרפאותך לפי
שאני הכתיך ויכול אתה לומר לי דמית עלי
כאריא ארבא ומתיירא אני ממך ולא יהיה
לך רופא כלל וכו׳ · ואפשר שלזה כיון
איוב סי׳ י״ג · במ״ש כפך מעלי הרחק ואימתך
אל תבעתני ׃ ר״ל דין שתרחק כפך מעלי מפני
שאני מתירא ממך ולא אוכל לקבל רפואה
ממך ׃ וז״ש ואימתך אל תבעתני ואפשר נמי
שלזה הוא כוונת הכתוב ירמי׳ סי׳ ח׳· קוה
לשלום ואין טוב לעת מרפא והנה בעתה ׃
ר״ל שאמר הנביא לישראל שמכתם אנושה
ולא יקבלו רפואה מהש׳ מאחר שאתם
נבעתים ממנו ית׳ וז״ש לעת מרפא והנה
בעתה וזו נמי כוונת הכתוב הושע סי׳ ה׳

וירא אפרים את חליו ויהודה את מזרו וילך
אפרים אל אשור וישלח אל מלך ירב והוא לא
יוכל לרפא לכם ולא יגהה מכם מזור כי אנכי
כשחל לאפרים וככפיר לבית יהודה וגו׳ ר״ל
שנתן טעם למה לא יכול להרפא לפי שהש׳
מבעיתם ודומה עליהם כאריה ארבא וזה
שאמר כי אנכי כשחל לאפרים וגו׳ ׃ ואפשר
שלזה כיון נמי המשורר במ״ש רפאני ה׳ כי
נבהלו עצמי ר״ל שהוצרך לבקש על הרפואה
מאחר שנבהלו עצמיו ויש סכנה בדבר שמא״כ
המורה לא יוכל להרפא ואפשר כי ע״כ דרשו
רז״ל היות הש׳ שולח בישראל קורמת למכה
וכו׳ טעם הדבר הוא כי אם היה הש׳ שולח
מקדם המכה ואח״כ הרפוא׳ לא היתה הרפוא׳
מועלת כלום מאחר שדומה עליהם כאריה
ארבא· ואפשר שע״כ סדרו מסדרי התפלות
רפאנו ה׳ ונרפא וכו׳ כפל לשון אחת נגד
גוף הרפואה והשנית נגד החרדה שאף אם
ירפא אותנו מ״מ דומה עלינו כאריא ארבא
ולזה בעצמו נמי סדרו לומר כי אל רופא
נאמן · ר״ל נאמן ברפואתו שאפילו החרדה
שנחרד מלפניו נמי מרפא הש׳ ב״ה וב״ש ׃

אמר בעל הבית המחבר אחר שבניתי
לי לשמי כרצוני וגם נשלם
המלאכה אכבד את ה׳ מהוני· ואתן שבחות
ותהלות לקוני ׃ ושהזיוני בקבר דובבות
שפתי אבי ארוני במה שכתב בכתביו וז״ל
ארז״ל בספר הזוהר ומביאו ריש ספר שם
טוב שם ׃ כי שלשים יום קודם מכריזין
עליו ברקיע שימות וכו׳ ׃ ואפשר לומר כי
טעם הכרזה זו היא ע״ד הדין טור ח״מ סי׳
שי״ב סעיף ה׳· המשכיר בית לחברו אינו
יכול להוציאו עד שיודיעו שלשים יום מקדם
וכו׳ והנה בכאן כנ״ד נוכל לומר כי דירת
הנשמה בגוף הוא דרך שכירות · שהש׳
השכיר לה את הגוף לבית שתדור בו
ותתשלומין בעבור הדירה הוא עשותה
הנשמה רצון הש׳ ושתסגל במצותיו וא״כ
כשהש׳ רוצה להוציאה מהגוף שהוא ביתה
ומכון שבתה צריך להודיע לה שלשים יום
מקודם וע״כ מכריזין עליה ית׳ שלשים יום קודם
צאתה מהגוף · ואפשר שע״כ ארז״ל במ״ר פ׳
וזאת הברכ׳ שהיתה נפשו של משה מתקשה

יצאת

קאב׳דו איקווינה · קאשיר קווירוגו
קאסטוריום · קונדוש מין חיה שבאגמים
קאסיא ליגניאה · סיליחי כפי׳ רד״ק קדה
קאסיא פי׳סטולה : חיאר שימבי
קאפיל וניריש · באלדיר קארה :
קסילו אועים · אוד אגאג׳י כפ״ה קציעה
קואיקוס · ליגנום סאנקטום פירגאמביר
אגאג׳ המסוגל לחולי הצרפתים :
קוירקוס · מיש׳י אגאג׳ אלה או אלונים
קוביבי · קיאבאבי :
קאמוס ארומאטיקוס · אינור : בל״מ קנה
קולוקווינטידיש · יאבאן בוג׳ול : אמזאל
ובלשון משנה פקועות פקעים :
קוריאנדרום · קיש׳ניש׳ : בלשון הקדש
גד · ובלשון משנה כוסבר :
קוסטוס · קושט בידהארי : בל״מ קושט
קוקומיר אזאנינה · קארגה דויאילרה :
בלשון משנה קישואי הבר :
קורנו · ז קורניאולים · קיזילג׳יק בל״מ אוג
קריטמוס · דינים דיזיאני
קורנו צירב״ו · יאיק בויאנוס ; קרן צבי
קורנו די אליקורנו · ייר גיראן בוינוס :
בל״ה קרני ראם) בלטין מונוצורוס :
קוקומיר · חיאר : בלשון הקדש קישואין
גם בלשון משנה מילפפון :
קוקורביטו · קאבאק בלשון הקדש דילועין
קונסולידה מאיור · קארה קאפ׳ים שרש
קונסולידה פיטריאה · אינז׳יבאר :
קינא ראדיקס · ג׳ופג׳יני : שרש
קופריסוס · סילב׳י : בל״ה עץ רותם
קוראליום · מיח׳אן : אלמוגים בל״ה :
קריסטאל · נירז׳יף : כר״ה אחלמה :

אות ריש

ראפאנוס · טורפא : בלשון משנה צנון
ראפ׳אנוס מאיור · או סילביסטריס :
איהדין (בל״א הרין) ובל״מ תמכא׳ או ערל
רובי טינקטורום · קיזיל בויאה בל״מ פואה
רובוס אידיאוס · אאי דוט : תורתי היער
רוטה · זידיף : בלשון משנה פיגם
רוטה קאפראריא · יחירליק :
רוזמארין · ביבריאדה : בל״מ חילפא׳

דימא :
ריאה כארבארום : ראב׳ינט ג׳וני
ריאה פונטיקום · ראב׳ינט רומי
ריב׳סיום · ריבאס (גם) פ׳רינק אווום
רוזה · גיול : שושן או ורד
רובינוס · קירמאזין יאקוט : אודם :

אות שין

שפינאקדה · אספאנק :
שפיקה נארדי · איספיט : פרח
ש׳פיקה אינדיקה · סימבול הינדו פרח
שקורדיאום · יאבאן סארמסאק עשב
שקאביוזה · ג׳ולי אוטו : עשב
שקורצינירא · שקור־ציני : שרש
שקינאנטי · מיקיי סאמאן : עשב
שטיהאריש · קאראבאש׳ : עשב
שקאמוניאה · מאחמוריא : מיץ שרש
שטילאריא · אסלאן פאנז׳אסי : עשב
שמאראגדוס · זימרוד : נופך אבן טוב
שטראמוניאה גם מיטיל · ראטולי : עשב
שפינה אלבא :
שפינה אקוטה · או אוקסיקאנטום :
דמיר בירבים · פרי חמוץ : בל״מ אוג
שפילטה · קאריג׳י בונדאי : בל״ה בסמת

אות תיו

תימליאה · בלשון משנה תאלאפסי :
ניץ החלב · עשב בשנחתך יוצא ממנו
חלב :

סאמבוקוס · אנאג׳ מורב׳יר עץ
סאלסא פאריללה · סאפארינה עץ
סאסא פ׳ראס · סאספראס עץ
סטאפ׳יזאגרה · מיב׳זיק פרח
סאנאפינוס · סיק פיניג׳ שרף
סאלויאה · דיש׳ אוטו עשב
סאנדראקה אראצום · סאנדארוס שרף
סאל ניטרום · איב׳ירג׳ולי סם
סוקאר או סאחרום · ש׳וקייר מין הקנים
סומאק · סומאק · כפי פידוש הרמ״בם
הוא אוג המוזכר במשנה ·
סטוראקס · בוהאר מירום בשמים
סינאפים · הארדל בלשון משנה חרדל
סאנדראקה גריקה או ארשיניקו · כינ׳ין אוטו
סיליקב׳א · קיג׳י בואינוש בל״מ חרובין
סולאטרום (או) סולאנום · איט אוזום
סרפינטאריא · אילאן אוטו בל״מ לוף
סורבא · ש׳ורבא בלשון משנה עוזרדין
סיקאמורו · יאבאן אינג׳יר בל״מ בנות שקמה
סקב׳יללה · ארא סוגאן בצל המדברי
סוקצינה (או) קאראבי · קיהריבאר
סאנגב׳יש דראקוניש · איקי קארדאש קאן
סאפונאריאה · קיר גאראמפ׳יל
סימילאקס אש׳פרה · קאנדול ג׳יג׳ק ·

אות עין

כמעט לא נמצא בו שום שם אבל מקומו
תעיין באות אלף ·

אות פא

פאפאויר · האשחאש בל״מ פרגין
פאפאויר אירראטיקו · גילינג׳יק ג׳ג׳יק
פ׳אזיאולי פ׳רינק באקלה פול הלבן בל״מ
פאסטינאקה · ג׳יזיר מין לפת
פוליקאריה · פירו אוטו ·
פוליפודיום · ביסב׳איג׳ שרש
פאריטאריאה · יאפיש׳קאן עשב
פוניקא מאלא · נאהר בל״ה רמונים
פורטולאקה · סימיס אוטו בל״מ חלגלוגות
פורדום · פראסה בצל הכר
פיריטרום · אודולקיהאר שרש

פ׳וליום (עיין מאלאבאטרום) עלים
פוליגיום · פ׳יליסקון בלשון משנה סיאה
פופולו · קאב׳אק אגאג׳ עץ
פרימולה וריס · קאר ג׳יג׳יק פרחים
פוליאום מונטאנום · ג׳יב׳זא ·
פיטרוזיליאום · מאגדאנוס
פונוס · פ׳וסטוק בלשון משנה קטף
פ׳ונגי · מאנטאר כמהין בל״מ
פיזה · נוחוט גראך קטניות
פירוס · ארמוט בלשון הקדש אגסים
פלאטאנוס · ג׳יניר אגאג׳ עץ
פיסטאקי · ש׳אם פוסטוק בל״ה בטנים
פיפיר לונגו · דאריך פלפל · פלפל ארוך
פוליגינאטון · מוהור סאלאמוני שרש ·

אות צדי

צירוניא · אייב׳א בל״מ חבושין פרי
צינו גלוסו · קופיק דילי׳ לשון כלב
צינטאבריום · קאנטיריון עשב
ציטרי · אגאג׳ קואון בלשון הקדש אתרוג
סימין צינום · הורוסאנ׳ זרע
ציפרי רטונדי · טופולאק שרש
ציציר · נאוט בלשון משנה ספיר
צימיני · קימיון בלשון משנה כמון
ציקלאמין · דומוס טופולאק
צינאבריום · זינזיפ׳רה · דומם
צירוזה · סטוביג׳ דומם
ציני פוליום · טריפ׳יל (גם) פ׳רינק
מאגדאנוס : עשב
ציטיראק · אלטון אוטו עשב
ציפה · סוגאן בלשון הקדש בצל
ציקוטה · באלדיראן

אות קוף

קאב׳לוס · מאברה לענה בל״מ כרוב ·
קאסטאניאה · קיסטיני ערמונים
קאמומילא · פאפאטיא ג׳יג׳יק
קארדאמומום · קיאקולי ·
קאנטארידיש · קודוס בוג׳יק זבובים
ארסיים · וזהוביים ·
קאפארו · קיברו בלשון משנה צלף
קאב׳רו

אורת יוד

יוניפירוס · ארדיג׳ בלשון הקדש ערער
יאסמינום · ויסאמין כפרש״ הם דודאים
יויובים · הונאב פרג
יודיאיקוס לאפיס · בני איסראול זיתוני
יאספים · יושים בלשון הקדש ישפה

אורת כף

בורכאמו · קארטים · מין כרכום · בל״מ חריע
קרוכום · אש׳אפראן בלשון הקדש כרכום
קארטאמום · אספור טוהומו זרע
כארטאשוטו או כארדוס · אינייאר · הדרדר
בארדו בינידיקטו · ריבי דיקיין בל״מ עכביות
כנבוס · קינוב׳אר גם בל״מ כנבוס ·
כאמפ׳ורה · קיאפ׳ור בל״ה כופר
קאכושה · קוש׳קוטה ·

אורת למד

לאקטוקה · מארול בלשון משנת חזרת
לאפאטה · אילאבאדה עשב
לאראנום · לאריז והוא מין עשב
לאב׳דאנום · לאברין הוא הרכבה
העשויה מן מין אופיום וסמנים נכבדים ·
לאבינבולה · קוזימו עשב
לאב׳רוס · דיפ׳ני עץ
ליקויריציאה · מיאן קוקו שרש
ליציום · האב׳לאן הינדי מין עשב
ליטיגירום · מורדאש׳ינק הומם
לילום אלבו · זאמפאק שושן
ליליו רום קונב׳איום · פיקאמביר בוגג׳יק
ליגנום סאנקטום · (עיין קואיאקו)
ליגוכטרום · קינא בלשון ספרדי אקייניאס ·
לינטיש · מירג׳אמיק בלשון הקדש עדשים
ליגטיסקוס · סאקיש אגאג׳ · עץ
לאזולי · לאג׳יב ירט · אבן יקר
לאפיס · טאש׳ בלשון הקדש אבן סתם
לופינה · מיסיר באקלה · בל״מ תורמוס
לופולו · הומול עשב הכרוך בגדרים
לוטוס שפירמום · אספ׳ור טחמוס
לאטירום · אפסאלאטין מין גרגרים

אורת מם

מאלב׳ה · איבוגי גמיג׳י בל״מ הלגת
מאנדראגורה · אפטישילאס בל״מ יברוח
מאיוראנה · מירזינג׳וש בל״מ סבנא
מאצים · בישבאסה מין בשמים
מאר מובמם · פ׳ראסיון עשב
מאנגה · קודריט תאלב׳אסי בל״ח מן
מאסטיקה · סאקיש מאסטיהי שרף
מאלובאטרום · סאריג׳ הינדי עשב
מיראה · מור סאפ׳י בלשון הקדש מור
מנוס · רנד בלשון מערבי תורת
מורה צילה · ביוהשליגגין בל״ת סנה
מיליאום · דארי בלשון משנה דוחן
מילילוטום · אוכליל מיליק כלומר כליל מלכת
מירטילה · קאדה ג׳יליק מין הדס
מירטום · מירסין בלשון הקדש הדס
מינטא · נאני בלשון משנה הנדנה
מינטת רומאנה · או נדיקה מארסאמת
מיקואקאנה · מיג׳אקאן שרש
מירובולאני · האליליר מין פרי
מילופופונס · קואון בלשון משנה אבטיח
מיספילה · מוס מולה בל״מ קרוסטומלין
מאלה אינסאנה · באטלינ׳אן מין
מילליסה · אוגול אוטו

אורת נון

נאפוס · שאלגאם · מין לפת ·
נארדינום · זימבול בלשון הקדש נרד
נאשטורציאום · טירי בלשון משנה הרף
נארציסקוס · נירג׳יש מין נרד
ניגילא · ג׳וריק אוטו בל״מ קצח
נוצים מושקאטו · ג׳יביש ביב׳א · אגוז
מושקאטו מין בשמים ·
נוקס מיריסטיקה · הינדיסטאן ג׳יביס
נימפיאה · נינופ׳יר פרחים הנגדלים במים
ניקוציאנה או דאבאקו · טוטון

אורת סמך

סיליקיש · נ׳אק מאק טאש׳י בל״ה הלמיש
סאטיריום · סאליף שרשים
סאמבוקום

ניניסטה · קאסטיר קורוינו ·
גוסיפיום · באמבוק · בל"מ צמר גפן
גראמין · איריק אוטו · עשב השדה ·
גראנאטי · גאהאר · המנן
גומה אראביקה · זאמק · שרף
גומה גוטה · גוטה גאמבה
גראניאום · קאפקאליטרה
גאלטאופס ·
גלאנריאולום :

אות דלת

דיקטאמנום קריטיקום · סאצלו אוטו
דראגאקאנטה · קוטרי
ראקטאלי · הורמא · בלשון הקדש תמרים
דאפנואידיש · קולאפפרת
דורוניקה · דורונינ׳ בלשון משנה עקרבים
דויקוס · האויג׳ · והוא מין לפת ·

אות הא

האליקקאבום · קאקונינ׳ אר אלקינגי ·
היפודיקום · אאפריקון
היזופום · זופ״א בלשון הקדש אזוב ·
היאושקאמנום · ביזורבינג׳
היפוצישטוריש · טקיו סאקאל
הליטרופיום · צילדוש ג׳ינ׳יק · פתח
היריה ארבוריאה · סאראמשין בל״ה קיקיון
הירירה טיריסטרי · (יור סארמשיק
הירמודאקטלי · סוריג׳אן · שרש
הליבורו נוגרו · ג׳ופלומו · שרש
הוליבירום אלבוס · קונרוסי · שרש
היפאטיקה · ג׳גור צאוטו · עשב
היאצינטום · מיש׳ק רומי · פרח
הורדיאום · הארפה · בל״ה שעורים
הימאטיטים לפיס · סאנרצ׳ אריר · דומם

אות ואו

ואליריאנה ·
ויאולה · מניקשי בלשון הקדש דודאים
ורבאסקום · סגיר קרהוגי
ורבינה · אי וירגצ׳ אנטו

נירגה פאסטוריש · כעקבי עצי אלרעי
ובל״מ אבוב רועה ·
ויטיש אלבא · יוסף ג׳ויק
ויטיש · אסמרה · גפן פוריה
ויסקום קוירציני · בורג׳לי
ויטריאול · זאג׳ קוברים · בל״מ קנקנתום
וירוקאריאה · ויש קוראין אותו הילוטרופיום
קטן · אינ׳יק אוטו והוא מסוגל להסיר כל
יבלת ולהעביר ולמחוק הבהק והגרב ·

אות זין

זירואריאה · ג׳ירואבירט הינדו
זיתומביט · זירומבאט
זימפיר · זנג׳א · קאיארה קורוק
זיאום · דיב׳וסיר
זאפיאר · גיוק יאקוט · בל״ה ספיר

אות חית

חולידוניא · קירלאנגיג׳ אוטו
הריזולוקאנום · זימבול חאטאי
חאמאמיליאה
הונדרילה · יאבאן מארול · מין הזרת
חאלובים · ג׳וליק · ברזל קשה ומנוקה
ובל״מ חיפוטון ·

אות טית

טאמאר הינדי · טומור הינדי · פרי
טאאריסקוס · אולגין אגאג׳ · עץ
טאקאמיהאקה · טאקאמאק · שרף
טידהי · ג׳אי באריאן · עלים שמהם
עושים בישול לשרים ונכבדים ·
טוסילאגו · אעי קולאגי (או) קאטיר טירנאק
טורמינטילה · קזיל ביהר מין שרש
טורביטום · אטורבוט · שרש משלשל
טהוס · זנבלק בלשון הקדש לבונה
טראגום · מיסיר בוגדאי מין חטים
טריפוליום · וונג׳י · נמי · פל׳ ירעך
טריבולום טרוסטריש · דימירדיקין
טורה סגילאטה · טין מאחתום טיט חתום
טוטיא מאראזו · טוטיא · מין מתכת ·

אות יוד

יוניפירוס · אדריג׳ בלשון הקדש ערער
יאסמינום · ייסאמין כפרש׳ הם דוראים
יווביס · הונאב פרי
יודיאיקוס לאפים · בני איסראאיל זיתוני
יאספים · יישים בלשון הקדש ישפה

אות כף

בורכאמו · קארטים · מין כרכום · בל״מ חריע
פרוכוס · אש׳אפראן בלשון הקדש כרכום
קארטאמום · אספור · טוחומי · זרע
כארטאשוטו או כארדוס · איניינאר · הדרדר
כארדו בינידיקטו · דיבי דיקיין בל״מ עכביות
כנבוס · קינוב׳אר גם בל״מ כנבוס ·
כאמפ׳ורה · קיאפ׳ור בל״ה כופר
כאכושה · קוש׳קוטה ·

אות למד

לאקטוקה · מארול בלשון משנה חזרת
לאפאטרו · אילאבאדה · עשב
לאראגום · לארין והוא מין עשב
לאב׳ראנום · לאברין הוא הרכבה העשויה מן מיני אופיום וסמנים נכבדים ·
לאבינבולה · קוזימו · עשב
לאב׳רוס · דיפ׳ני · עץ
ליקוויציאה · מיאן קיוקו · שרש
ליציום · האב׳לאן הינדי מין עשב
ליטיגירום · מורדאש׳ינק · הומס
לילוום אלבו · זאמבאק · שושן
ליליו רום קונב׳ליום · פיקאמביר בונג׳יק
ליגנום סאנקטום · (עיין קואיאקו)
ליגוכטרום · קינא כלשון ספרדי שקיינאס ·
לינטיש · מירג׳אמיק בלשון הקדש עדשים
לינטיסקום · סאקיש אגאג׳ · עץ
לאזולי · לאג׳יב׳רט · אבן יקר
לאפיס · טאש׳ בלשון הקדש אבן סתם
לופינה · מיסיר באקלה · בל״מ תורמוס
לופולו · הומול · עשב הכרוך בגדרים
לוטוס שפירמוס · אספ׳ור · טחנמו
לאטירום · אפסאלאטין · מין גרגרים

אות מם

מאלב׳ה · איבגי ומיג׳י · בל״מ חלמית
מאנדראגורה · אפטישילאם בל״מ יברוחות
מאיוראנה · מירזינג׳וש בל״מ סבכא
מאצים · ביספאסה · מין בשמים
מאטרוכאריה · פ׳ראסיון · עשב
מאננה · קודריט האלב׳אסי · בל״ח מן
מאסטיקיש · סאקיש מאסטיחי · צרף
מאלובאטרום · פאריג׳ הינדי · עשב
מיראה · מור סאפ׳י · בלשון הקדש מור
מנרוס · רנט בלשון מערבי תורת
מורה צילזו · ביורטליגגין · בל״ת סנה
מיליאום · דארי · בלשון משנה דוחן
מלילוטום · אכליל מיליק · כלומר כליל מלכים
מירטילה · קארה ג׳יליק · מין הדס
מירטום · מירסין · בלשון הקדש הדס
מינטא · נאני · בלשון משנה הנדנה
מינטה רומאנה · או נריקה · מארסאמת
מיקואקאנה · מינ׳אקאן · שרש
מירובולאני · האליליר · מין פרי
מילופפונום · קואון בלשון משנה אבטיח
מיספילה · מוס מולה · בל״מ קרוסטומלין
מאלה אינסאנה · באטלינ׳אן
מילליסה · אוגול אוטו

אות נון

נאפוס · שאלגאם · מין לפת ·
נארדינוס · זימבול בלשון הקדש נרד
נאשטורציאום · טירי בלשון משנה הרף
נארצישקוס · נירג׳יש מין נרד
ניגילא · ג׳וריק אוטו בל״מ קצח
נוצים מושקאטי · ג׳יביש ביב׳א · אגוז מושקאטו מין בשמים ·
נוקס מיריסטיקה · הינדיסטאן ג׳יביס
נימפיאה · נינופ׳ר · פרחים הנגדלים במים
ניקוציאנה או דאבאקו · טוטון

אות סמך

סיליקיש · גאק מאק טאש׳י בל״ה הלמיש
סאטיריום · סאליף · שרשים
סאמבוקום

גניסטה · קאטיר קורוונו ·
נוסיפיום · באמבוק · בל״מ צמר גפן
גראמין · אירדק אוטו · עשב השדה ·
גראנאטי · גאהאר · המגן
גומה אראביקה · זאמק · שרף
גומה גוטה · גוטה גאמבה
גראניאום · קאפקאליטרה
גאלבאנופס ·
גלאנדיאולום :

אות דלת

דיקטאמנום קריטיקום · סאצלו אוטו
דראגאקאנטה · קוטרי
דאקטאלי · הורמא · בלשון הקדש תמרים
דאפ נואידיש · קולאפפרה
דורוניקה · דורוניג׳ בלשון משנה עקרבים
דויקוס · האוויג׳ והוא מין לפרת ·

אות הא

(האליקקאבוס · קאקוניג׳ אר אלקינגי ·
היפיריקום · אואפריקון
היזופום · זופ״א בלשון הקדש אזוב ·
היאושקאמנום · ביזירבינג׳
היפוצישטיש · טוקיו סאקאל
הילוטרופיום · גילדויש ג׳ינ׳יק · פתח
הידיקה אגבוריאם · סאראמשין בל״ה הקיקיון
הידירה טיריסטרו · (וזר סארמשיק
הירמוראקטאלי · סוריג׳אן · שרש
הילבורו ניגרו · ג׳ופלומו · שרש
הילבירוס אבוס · קונדוסי · שרש
היפאטיקרה · ג׳נטר אוטו · עשב
היאצינטום · מש׳ק רומי · פרח
הורדיאום · הארפה · בל״ה שעורים
היבאטיטיס לפיס · סאנרא אריד · דומם

אות ואו

ואלירינאנה · פט ·
ויאולה · מניקשי בלשון הקדש דודאים
וירבאסקום · סיגור קרוגי ·
וירבינה · אי וירנא אוטו

ויוגה פאסטוריש · כעתבי עצי אלרעי
וכל״מ אבוב רועה ·
ויטיש אלבא · יוסוף ג׳וק
ויטיש · אסמרה · גפן פוריה
ויסקום קורצינו · בורג׳לי
ויטריאול · זאג׳ קובריט · בל״מ קנקנתום
וירוקאריאה · ויש קוראנן אותו הילוטרופיום
קטן · אינ׳יק אוטו והוא מסוגל להסיר כל
יבלת ולהעביר ולמחוק הבהק והגרב ·

אות זין

זירואריאה · ג׳ירואבירט הינדי
זיתומפוט · זירומבאט
זימפיר · ויב׳א · קאיארה קורוק
זיאום · דיב׳וסיר
זאפיאר · גיוק יאקוט · בל״ח ספיר

אות חית

חולידוניא · קירלאנג׳ אוטו
הריזולוקאנום · זימבול חאטאי
חאמימיליאה ·
הונדריללה · יאבאן מארול · מין הזרת
חאלובים · ג׳וליק · ברזל קשה ומנוקה
ובל״מ היפומין ·

אות טית

טאמאר הינדי · טימור הינדי · פרי
טאריסקוס · אולגין אגאג׳ · עץ
טאקאמיהאקה · טאקאמאק · שרף
טידהו · ג׳אי באדיאן · עלים שמהם
עושים בישול לשרים ונכברים ·
טוסילאגו · אעי קולאגי (או) קאטיר טירנאק
טורמינטילה · קוזיל בירה מין שרש
טורביטום · אטורבוט · שרש משלשל
טהוס · זנבלק בלשון הקדש לבונה
טראגום · מיסיר בוגדאי מין חטים
טריפוליום · יונג׳ו · נמי טוליום · כל אמריען חקיל
טריבולום · טרוסטריש · דימורדיקין
טורה סגילאטה · טין מאחתום טיט חתום
טוטיא מאראזי · טוטיא · מין מתכת ·

אואיש -- סאבור · בלשון הקדש ראש ·
אמוניאקום -- ש׳אריר אושאק -- שרף ·
אמיאוס -- נאחב׳י הי נדי ·
אנייליקה -- מילקיאיי · שרש ריח טוב ·
אניטום -- דורוק אוטו · בל״מ שברת ·
אקאקיא -- זובים · פרי מעץ מין סנה ·
אסא פ׳ידיטרה -- הילטיט · חלבנה ·
אמיאנטום -- באמבוק טאש׳י · אבן שטווים ממנו פשתן ·
אפיום -- קריב׳יש · בלשון משנה כרפס
ארמוניאקו -- נישא דיר · והוא מלח העשוי מן שתן הגמלים ·
אגרימוניאה -- קוין אוטו ·
ארוינטינה -- בערבי פצה עשב של כסף
אנקארהינו -- באידאר וחוא המוזכר בגמ׳ חזור הזור ולא תצטרך לבליראר ·
אדיסטילוחיא רוטונדה · זדראבינט מוראביר
אריסטולוחיא לונגא -- זדראב׳ינט א יל ·
אקויליגיא -- אפטיש קיופי גם קופיללי ·
אקורוס -- איגיר ·
אפופונאקום -- ג׳ופ׳שיר · מין שרף ·
ארון -- אי לאן יאסטיק ·
אטריפליקס -- קאטאף סארמאק ·
ארטאמוזיא -- וראטיקה ·
אישפאראגוס עירי · קושקונמאש · הורביזין
אשפארגוס הברי·היליון בל״מ שוטי׳ או מרבה
אשפ׳ודול -- אימטולה (גם) קריג׳ קיוקי
אציטוזה -- קוזוקולאגי · בל״ת אוזן ארנבת
אוריזו -- פירינג׳ · בלשון משנה אורז ·
אוריגאנום קיקייק אוטו · זאטיר בל״מ קורניק
אולמוס -- קארה אגאג׳ ·
אוציםום -- יאבאן נענע ·
אוראנציא מלה -- טורונג׳ · מין אתרוג ·
אבריקולה מורים -- ג׳ג׳אן קולאגי ·
אורטיקה -- איזירגאן · בל״הק חרלים ·
אופו באסאמום -- ביליסינק · אפרסמון
אואופ׳ורביום -- פ׳ירפ׳ון ·
איב׳ה ארטיטיקה -- האפטוטאן בערבי קאמאפ׳יטים ·
אינדיב׳יאה · הינדיבה בל״מ · עולשין ·
אירינגיום · ג׳ובאן קאג׳יראן גם אירונג׳יג׳
איבזולוס · סולטאן אוטו (גם) מורב׳יר ·
אינולה קאמפאנה -- אנדוס קיוקי ·

איזולח · סוטליגין (גם) גירג׳יק אוטו ·
אזרוקה -- הארדא · בלשון משנה חרדל
אורום פיגמינטום -- שארדה זירניק והוא סם משהית שערות הארם וצבעו זהבי ·
אנטימונים -- דימיר בוזאן (מתכרת) ·
אלומין -- שאפ דומם וחדכבדה ·
אנסארינא -- דיליצי באדיראן ·
אוניקס · מוהור שולימאני · בל״ה שוהם ·

אות בית

באזייליקום -- פ׳וסליגין · בל״ה חבצלת ·
באסאמינה -- בילוסים ג׳ג׳יק ·
בארבאלוס הירצי -- טיקיי סאקא · ובערבי ליחיטוטיש ·
ביקה בונגה · סו טירו שי והוא בל״מ כרשין
בוקסום · גימשיר אגאג׳ · עץ יפה להדר הגני׳
ביטוניקה -- קאסטיראן ·
ביטה רוברה -- ג׳יקונדור · בל״מ תרדין ·
ביטה אלבה -- פאזי · גם כן מין תרדין ·
ביהין אבום -- אק ביהימין · (שרש)
ביהין רוברום -- קיזיל ביהימין · (שרש)
בריאוניאת -- סימים קאבאק · (שרש)
ברוסקום -- אירדין בהאיר · (ג״כ שרשו נצרך לרפואה ·
בוגלוסה · ליסאן שיוויר ואבאן ·
בוואג׳ה · ליסאן שיוויר : ר״ל לשון שור
בורסא פאסטוריש · ג׳ובאן דאנאדג׳י · (ר״ל כיס הרועים) ·
בראסיקה מארינה · קולאסיא ·
בראסיקה · להאנה · בלשון מערבי חסא
בראנקה אורסינא · אסלאן פאנש׳יסי ·
בינזואי · אסאלבינט · מין מוגמר ·
ביסטורטה · קיזיל ביהימין · שרש ·
בדיליום · מוקל איזרדא · שרף ·
בלאוסטריום · נאהר ג׳יג׳יק · פרחי רמון

אות גימל

גאלבאנום · קאסני · הלבנה ·
גאלי · מאזי · עפצים
גאלאנגה · האבליג׳אן · שרש
גינציאנה · ג׳ינטיאנה · שרש

ספר

ערוגת הבושם

גבו תמצא רשומים · עשבים ובשמים : בשלש לשונות כתובים · והתומים : בלעז · ובלשון תוגרמים · בלשון הקדש · ובלשון חכמים :

הקדמה לספר ערוגת הבושם

אמר המחבר לא נעלם מעיני קורא המשכיל · שלא יחבר שום מחבר חבור לעצמו כי אם לזולתו
וכאשר התבוננתי שחכמי התלמוד השתמשו בלשונות האומות ואחריהם שלמים וגם רבים מגדולי
החכמים כרבינו סעדיה הגאון והרמ"בם ז"ל וכיוצא בהם שכתבו ספרי המוסר והחכמות בלשון ערב וכל
זה לקוצר וחסרון לשון הקדש הנשאר בידינו כי אין עמנו אלא מה שנמצא בפסוקים ולכן כדי לכתוב
שמות הפרשים והעשבים והסמנים בלשון אדום וישמעאל אשר בני הגולה יושבים תחת ממשלתם להקל המלאכה
מהמעיין בספרי והכנס בלטין ובלשון ישמעאלים ומה גם השתדלתי להביא כאן כל שמות המוזכרים בפסוקים
ובתלמוד ובראשי תיבות (בל"ה) בלשון הקדש (ובל"מ) בלשון משנה : ובכלו"ך ·

אות אלף

אבשינציום אגו' פילין בלעז אינשינשיאו ובל"הק לענה ·
אברוטונום -- איבה דאני בל"מ קיסים ·
אוינה -- יולאף -- בל"ה שבולת שועל והוא מין שעורים ·
אווילאנה -- פונדוק -- בל"הק לוזיבי ·
אגאריקום -- גאריקון והוא ספוג דבוק בעצי היער שכך שמו ·
אזארום -- קירי אוטו · בערבי אסארון ·
אזילום -- חאפלאזיש · שרשים הבאים ממצרים וטובים לאכילה ·
אגנוס קאסטום -- אעי טחומי ·
אלטיאה -- גיול חאטאמי ·
אלליום -- סארומסאק · בל"מ שום ·
אזאיש

ששלשה המה נפלאו ממני לדרשם כל
אחד בשמו אבל לענ״ד יתבאר המאמר
על נכון כאשר נבין דברי חכמים וחדותם
אם תתבונן למה אשר כתבתי בשער הלז
בשם הרופאים בסגולות העצים עץ ועץ
למינהו תמצא עץ כעכל המזון גם ממרק
הליחות מן הגוף ויש עץ מחזיק הגוף
וביותר האצתומכא לבשל בשול נאה ויש
עץ מבטל כל שלשול והקאה (וכדכרי הרופאי
רוכן כא מין יין תוסס או רוע סמון או מי מ׳אכל דבר
סמן או סתה סמן כל אלה מקלקלים האצטומכא) ויש
עץ המרווה הצמא · הנך רואה כמה
גרולה מעלת העצים וא״כ הוא יפה שבחו
רבנן לרציבי הואיל דאיתא בהן כ״כ
סגולות ולא קשיא מידי · אבל קשה מה
צריכותא לרבנן בעדות רב חסרא דכלהו
רבנן נתנו עיניהם ביהיד ובהסכמת רב
הסרא · אמרתי בחפזי דבר הלציי דרב
הסרא הוה יודע בטיב טבעי העצים וכל
אקלידיו מסר לשמעיה בר מרציבי שמא
אתא שמעיה לאחלופי עץ הדעת מזג א׳
בעץ אחרינא ויבוא לידי קלקול · ולכן
הביאו הראיה מר״ח דכל אקלידיו וכו׳
ואכתי קשה ליתי הא דרב הסרא כל אקליד׳
וכו׳ ולא ליתי דאמר רב חסרא אכלבא
דחטי ושערי בעי שיתין אכלבי דציבי ·
הפרטי לדכותא ובעדות לעדותן : ויתורץ
אחרי שידוע לכל חכמי הרופאי׳ שיש כמה
תנאים בהנהגת המזון : והם הא׳ בזמן ·
הב׳ בטבע האדם · הג׳ באיכות · הד׳ בכמות
וכל המשנה או נוטה קצרת ממנהג הראוי
להתנהג צריך מאה פעמים בערך המזון או
מה שהוא תרופות וסגולות לתקן המעוות
אשר עוות כדי שיחזור האצתומכא במדה
שקלקלו על בוריו · ושיבשל כל צרכו · גם
שיבטל קלקול הליחה הגורמת ואז בקושי
יחזור הבריאות ליושנת ולאיתנו הראשון
והוצרכו רבנן להביא ראיה במה דאמר
רב הסרא : חסרי ה׳ אזכיר שזכיתי ללון
בצל ובבואה דבבואתה דאבא מר ורב
זוטרא בר טוביה · החותם בברכה אחרונה
מעין ש״לש על הכלכלה ועל המחיה ·

ר״ל אצל
אבי־זמורי
הרב הבן
היותר קטן

בחרר ההולה וסבב למטתו לקרר האויר
של בעלי קדחיות השם ישמרנו ויתן בנו
כח לעבוד אותו בלב שלם: ברוך הגבר
אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו: והיה
כע"ץ שתול על מים ועל יובל ישלח
שר"שיו ולא יראה כי יבא חום והיה ע"להו
רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש
מעשות פ"רי: אב"ר

אמר המחבר הנך קורא משכיל אתה
רואה בשער הלז איך נמצאים
עצים אשר טבעם לחזק האצטומכא ולעכל
המזון ומהם לבטל רוע המזג של
מים ולרוות הצמא ומהם טובים נגד כל
חולי וקדחת: והם מצויים אצל בני אדם
ואין צריך לחזור אחריהם ולא אחר הרופא
למי שאין ידו משגת · ושבחו רבני וחכמי
הרופאים אף עצי היער לרוב תועלתם
לכן אמרתי אלך לאורם ודברתי גם אני
בשבחן וגם נסיים במאמר הגמרא הואיל
דאתא לידינו במאי דמקשי א"מ הרב נ"ע
והוא בגמרא דמנין פרק הנזקין דף נ"ו
ע"א · ושבחוה רבנן לרציבי דרב חסדא
כל אקלידי היה מסר לשמעיה בר מרציבי
דאמר רב הסדא אכלבא דחטי בעי שיתין
אכלבי דציבי וכו' יש להקדק למה ליה
לגמרא לסיים במאי דאמר רב הסדא וכו'
והרי היה לו ליתן טעם למה שבחוהו
רבנן לרציבי מהא דרב הסדא כל אקלידי
מסר לשמעיה בר מרציבי שמע מינה
דהוצאות העצים מרובה להיותם רבים
בצורך וכ"ל ע"פ מ"ש בפ' יום הכפורי' דע"ה
ע"ב · ה' מיני שליו הן ואלו הן · שיבלי
וקיבלי פסיוני ושליו וכו' רב יהודה משתכח
לה בינני דני רב הסדא משתכח ליה בי
ציבי וכו' פירש"י היו נמצאות בין הביותיו
או לר"ח בבית העצים שהיו ממציאין להם
מן השמים וכו' וא"כ אלו לא סיים הגמר'
הא דאמר רב הסדא הייתי אומר דמהתם
אין ראיה דמה שלא מסר לשמעיה אקלידי
דציבי לאו משום היותו מצמצם בעצים
אלא משום שלא יקח שמעיה מן השליו
דמשתכח ליה בינני ציבי ולכך מביא הא
דאמר רב הסדא דמשם ראיה ברורה
למעלת הוצאות העצים וק"ל אבל להפך
אין להקשות ליתי הא דא"ר הסדא לבד
אכלבא דחטי בעי שיתין אכלבי דציבי
ולא לייתי הא דכולהו אקלידי וכו' משום
דמשום אין ראיה למה שבחוהו לרציבי
דאי משום דהצורך בהם הרבה מה בכך
את הכל יפה עשה בעתו ית' לכך העצים
מרובים ושכיחי יותר והן בזול הרבה:
ולדבריך במקום שאין עצים ומבערין בתבן
באמר א"כ שהתבן משובח יותר מן החטין
כיון דאכלבא דחטי בעי מאה אכלבי
דתיבנא וכדאה"ל במ"ר בסוף פר' וישלח
במשל התבן והקש והמוץ מדיינים זה עם
זה וכו' לזה הוצרך להביא הא דרב חסדא
מסר כלהו אקלידי וכו' דמשם ראיה ברורה
דהוצאת העצים עולה יותר מכל הוצאות
הבית וע"כ שבחוהו לרציבי כי רב כהן וכבירה
מצאה ידו לבזבז סך מרובה להספיק עצים
די ווותר נדיב נדיבות יעץ והוא על נדיבות
יקום עלה על כולנה וק"ל: (עד כאן לשון
א"מ הרב נ"ע):

אמר המחבר המתאבק בעפר רגלי
הכמים אתנהלה לעט"ר גל
המלאכה אשר לפני א"א הרב זצל וגם אני
לענ"ד אעורר עוד דקדוק א' במאמר הנ"ל
בדברי הכתוב תלתא עתידי בירושלים
הודה להו למיזן את העיר עשרים ותרי
שתא · והנה הראשון הבטיח אותם למיזן
כ"א שנים בחמרא ומשחא והב' אנא זיינו
להו בחטי ושערי · והג' אמר להו ברציבי
ושבחו רבנן לרציבי והביא ראיה לדבריהם
מרב חסרא להאמין שזה אשר הבטיח אותם
ליתן להם משך כ"א שנה עצים הוא גדול
מהבריו והביאו רבנן מופת ואות לדבריהם
דרב הסדא כל מפתחות הבית היה מוסר
למשרתו זולת מפתח העצים · (עיין בגמ')
הזהו רבנן להביא ראיה שניה ודוה אם לא
יאמינו לאות הראשון הנזכר והאמינו לאות
האחרון שאמת דבריו · ונתנו טעם לדבריה'
באמרם דאמר רב חסדא אכלבא דחטי בעי
שתין אכלבי רציבי · ועתה עם היות

משמח הלב ומחזק איברי הגוף וביותר הראש ולכן שבחו הרופאים מאד מאד בכל כאב ראש להיות מזוג עץ הלז עושין ממנו תרופות חצוניות לטהר כל נגעי הפה וכתמים בעור הגוף:

סאמבוקוש
בכל לשון (ובל"א האריר בוים) ובל"ת מורב'יר אנאג' בל"צ סוסיאן: לז

עץ הלז כל עוד שאתה משבח אותו הרי פוגם בו כי כולו רפואיי הוא וטבעו חם ויבש מפזר כל נפוח ושבחו הרופאים בכל חולי השיקוי: פרחיו מרככים ופותחים ומפזרים יותר מסוגלים להזעה ועוסקים בהם ברפואות פנימיות בכל צמיחה ובתרופות הצוניות בכאב הקוליקה ובאיריזיפילא מה גם בכוית אש: פירותיו הם ג"כ בעלי הזעה ונגד כל ארס ומחזיקי הלב: קליפה התחתונה משלשלת ליהות רעות מימיות הטמונות בגוף הוצה וביותר קליפות שרשיהן: פירותיו שהורים ועושים ממיץ הנסחט ממנו כמו מרקחת טוב למאכל גם טוב להוציא כל ליחה רעה שבגוף:

טיליא
בכל לשון בל"צ טיללעט או טער לעאו (בל"א לינדין בוים): בפסוק יש מפורשים אותו על עץ אשרה: לח

עצו כולו רפואיי ושבחו הרופאים יותר מכל העצים בכל חולי הגידי' וביותר בחולי הנכפה ב"מ כי עושים מפרחיו כמה תרופות וגם מוציאין מים ממנו להציל החולה מחולי הנזכר הי': הוץ לגוף עושים תרופות ממנו מן עליו עושין בשול לכל נגעי הפה ומהן עושין להתפזר כל שארת וספחת וביותר נפוח שברגלים בתוש׳ם עם חומץ ומונחים על גבי כל נגעי הבשר ודי בזה לדבר בשבחו:

הידרא
גם בלעז הידרא בל"צ ליעריע ובל"א איפיך או עפיך) ובל"ת סארמאש'יק אנאג': בל"הק קקיון: לט

מה מאד נצרך העץ הלז בכל תרופות כי כולו רפואיי מפרחיו יבשי' נעשה אבק משקלו א' דרכמא מרפא כל שלשול דם עליו מבושלים טובים להביא ווסת אבל אין לך עסק עמהן כי נעשית עקרה כל השותת מבשול הלז טוב לחולי הירקון לחולי הטחול ולכליות חוץ לגוף עושים ממנו במה תרופות ומרחצות וסיכות גרגריו ידועים המסוגלים לפוצץ האבן: עליו מסוגלים לכויה נקראת פ'ונטאלילה כי לוקח ההכות ומושך לעצמו הוצה כל ליחה המעופשת ומוגלא שבכויה:

ערבה
ידוע לכל: בל"ר סאליקס ובל"א (ווידין) ובל"ת סוגוט אנאג': מ

ערבי נחל המוזכרים בפסוק לפי שרוב אות המין גדל על הנחל אבל הם מינים הרבה וכל אחד נקרא בשמו פרטי אבל רז"ל לא ספרו לא שלש' מינים והם מין הנזכר: והמין הב' הוא צפצפה מה שזכרתי למעלה והוא הפסולה והמין הג' דומה למגל שפגימותיה עקומות ונוטות לצד א' וכשרה ודי לנו בזה כי אין אנו עוסקים בדינים כי אם בתרופות קלות למצוא' לעת הוסר רופא או תרופות וכל אחד בנקל לוקח עץ השדה למצוא מזור לנפשו: עלים של עץ הלז מקררים ומייבשי' ועוצרים מעט ושבחו הרופאים מבושלים ביין אדום לרקיקת הדם כמו כן מבושלים ביין לבן ליפזר בתוכו מעט פלפל ויתרפא החולה מחולי הקוליק' הי' מימיו הנוזלים בחדש ניסן טובים לפוצץ האבן שבכליות ולהגיר השתן: ולגרש התולעים מבני מעים גם להמיתם בעלים תרופות חוץ לגוף רחיצת הרגלים להביא השינה גם לבטל חומו של בעלי קדחיות ברעיפת הדם מן החוטם גם מפזרו' אותם

נאללא בכל לשון (ובל״א נגאלופ׳ל כויס)· בל״ת מאזי · ובל״ה עפצים או עץ עפציו · ל

הם ב׳ מינים וטבעם קר ויבש עוצרים מאד ולכן הרופאים קוראים לכל דבר הקובץ ועוצר עפציוי ר״ל יש בו טבע העפציים אבק הנעשה מפירותיו אם יפזר אותו ע״ג בשר חי או על שפתי הכויה הנקרא פ׳ונטאנិללה ישחיז אותו והרבה כאה בו תרופות :

איבאנו הבא מארץ הודו ובלעז · איבינו ובל״ת אבאנוס · לא

והוא עץ שחור המשובח שחורה ונאוה לעשות ממנו מטה ושלחן ותענוגות בני אדם ובו סגולות רבות אמנם טבעו ליבש ולטהר כל הלהות גם טוב לחדד חוש הראות ושבחוהו הרופאים בכל נזילה היורדת מן הראש :

רוזמארינוס בכל לשון · בלשון ספרדי רומירו ובל״ת ביביריואי · לב

עצו כולו רפואיי חם ויבש · ושבחו הרופאים את בשול מעצו · ועליו · וביותר פרחיו לכל חולשת הגידים כמו תרדמה והשתוק והכויצה ורעש האיברים והנכפה ב״מ ובכל נזילה יתירה מחמרת חולשת הראש : אפרו טוב להסיר כאב השינים גם לטהרם ·

ורד או שושן · ידוע לכל בלעז רוזה (וכל״א רוזין) ובל״ת גיול · לג

אחרי שירדתי לרע״ות בגנים וללקוט שושנים ותרופתם נדבר בקצר כי נודע לכל שיש להם כח לחזק האיברים ולשמח הלב · לקבץ האצתומכא ולקרר הכבד אמנם דע שהם כמה מינים ודתיהם שונות · המין הראשון והם הארומים מחזיקים יותר וטבעם לעצור כל שלשול אמנם שאר מיני הורד מהן המשלשלים מעט ומהן המשלשלים למאר והם הלבנים גם הנוטה ללבן · ולכל אחד יש שבח בפני עצמו יש מהן כרכומיים וריחם נודף מרחוק ויש מהן עריים מעצי היער ותמצא בהן כמו אגוז או קשר והוא טוב להשחית כל בשר חי בחבורה וכענין אפר או רשן שלו ·

סאנטאלוס בכל לשון כך נקרא בל״א (סאנדיל הלץ) ובל״ת סאנדלו · בפסוק כדברי מפרשי׳ · לד

והם שלשה מינים כרכומי לבן ואדום הכרכומי הוא היותר משובח אבל שלשתן טובים לכל חולשת הגוף משמחי הלב מחזיקי המוח מקררי הכבד מפתיחי הטחול ומטהרים אותו מיבש כל ליחה יתירה ורעה שבגוף ושבחו הרופאי׳ בכל קדחות ובכל חולי החד ובכל כאבי הראש בין בפנים ובין בחוץ עושים ממנ׳ תרופות כמו משיחורת והאספלנית :

ליגנו אלואי בכל לשון · ובל״ת אוד אגאג׳ · לה

וכדברי המפרשים הוא קציעה והוא המשובח שבעצים והם ב׳ מינים גדול וקטן שם זה הובא מארץ הודו מזרחי : הוא היותר משובח והוא בלי ספק מעצי הג״ע לריחו הטוב ולרוב כחו לחזק המוח והלב והצתומכא ולכן מניחים עצו בתוך כל מרקחת יקר ונבחר מוגמר העשוי ממנו אין כמוה מחזיק המוח והגידי׳ והלב וכל איברים ראשיים :

רהודיו בכל לשון · (בל״א רויזן וואַרץ) · ובל״צ ראסין סינטאנטילה ובל״ת · לו

בנתיב הנזכר חולף עץ הלז וכמו כן בו ריח טוב וביותר שרשיו וג״כ

משמח

אחר מצורע כשלג בהתמדת שתיית מיץ עץ הלז הנוזל ממנו כמו ארבעי׳ יום גם יצא חפשי :

פופולום לבן · בלעז פופולו ביאנקו בל״ת קאבאק (ובל״א פאפל נויס) בל״ה לבנה · כה

אל מי דמית ככה בכבוד ובגודל בעצי ערן זה עץ מהודר וגבוה לא זו בלבד כי נושא חן בעיני כל רואהו אלא גם נצרך מאד עצו ופירותיו ונצניו · השותה מקליפתו הנשחק לאבק משקל א׳ אונציא ינצל מחולי גיד הנשה ומטפטוף השתן וכמו כן בכל חולי הכליות : אשה בי תשתה כמות כזאת עם שתן הפרדה לא תתעבר לעולם וג״כ ענפיו מסוגלים לזאת וכל זה בסיום נרתה פירותיו בעודם נתונים לתוך אוזן אם יש בו כאב ישקוט מכאבו ויתרפא : פרחיו לעת שמתחיל לצמוח כתושים ומעורבים ברבש והם טובי׳ להדר הראות · ומפרחים האלה עושים הרוכלים משיחה טובה · ומסוגלת להסיר כל כאב ולהרדים אותו גם להביא השינה להולה ונקרא אונגוינטו פופוליון ·

פופולום שחור · בלעז פופולו נירו (ובל״א פאפאל וויידין) בלשון צרפת טרימבלו · כו

מיץ היוצא ממנו טוב להעציר השלשול והשותה גרגריו עם הומץ טוב לחולי הנכפה ה׳ וזה הוא ברוק אצל אנשי כפר : ענפיו כתושים עם חומץ נותנים ע״ג הכאב גם לשתות ממיץ הנסחט ממנו למי שיש לו חולי הפרקים ויתרפא בעזה :

פלאטאנוס בלעז (בל״א מארץ דשריר) ובל״ת ג׳ינא הר אנאג · כז

ובפסוק כדברי המפרשים נקרא ערמון ויש אומרי׳ שערמון הוא קאסטניא והוא עץ שתול על הרוב במקום אויר טוב ועל פלגי המים ועלהו לא יבול בנקל ואין כמוהו בגידול וביופי ובהידור נחמר למראה וטוב למאכל ולמשתה הבא תחתיו עליו בעלי הנפש הרחבים ומה מאד נושא חן בעיני כל שותה יין ושכר ישובו יושבי בצילו יחיו ויפהו כגפן זכרו כיין לבנון :

פראקסינוס בלעז · פראסינו ובל״צ פריזני (בל״א עשין האלץ) בל״ת בוראק · כח

בפסוק אלה כפרש׳ הוא חם ויבש מטהר ומפזר כל שאת וספחת ונגד כל ארס והנחשים בורחים ממנו ולכן הרחיקו מדורם מעץ הלז · וכתבו בעלי הנסיון שאם מענפים האלה נעשה עגול בתנור של עבנאי אך ורק שנשאר מקום מעט צורת הפתח ליכנס ולצאת ובפתח הלז עשאו מרוהה · תחזינה עיניך רואות איך הנחשי׳ יברחו דרך האש ולא יעברו דרך ענפי ושריגי העץ העשוי כמו עגול : השותה ממיץ עליו מבשוליהן יתרפא מנשיכתם וגם מחולי השיקוי · איש שמן ביותר ומבקש לרזות בשרו אזי יתמיד בשתיית בשול הנזכר · זה הכלל בשול קליפתו מרכך הכבד והטחול גם פותח כל סתומים אשר בורידיהן · קליפתו שרופה לאפר ומעורבת בשמן זית תרפא כל נגע וצרעת ועוד בה סגולות רבות :

בוקסוס בלעז בוססו (בל״א בוקסין האלץ) בל״ת שמשיר אגאג ובל״ה בפסוק כדברי המפרשי׳ תאשור · כט

עצו מאד טוב ליבש ולעצור להזק גם להמם מעט את הגוף ושבחו הרופאים נסורת שלו או בשול עצו שהוא כ״כ טוב כשורש כינה בחולי הצרפתים והכותש או אובל משרשיו ינצל מנשיכת הנחשים ענפיו ועליו מבושלים במי אפר עושים מהן צבעקאס״טניא לצבוע שערות הבנ״א ·

בשול מן עליו ועורבים אותו בתוך חמזונות להתיך הליחה ולחזק האצתומכ׳ · העלים שחוקים הדק היטב ומעורבים עם חומץ מטהרי׳ כל צרעת · ויש רוחצי׳ עם בשול עצו כל בשר או מקבלי׳ האיד מבשולו והוא טוב לכל בשר להעלות ארוכה ולחבר עצם אל עצמו הנשבר או נבקע או נפסר :

פינוס
בלעז פינו סאלב׳טיקו (בל״א פ׳יונטין בוים) ובל״ת שילבי׳ אגאג׳ בפסוק (אורן) · כ

עצו כולו רפואי ושבחו הרופאים · כתוש הדק היטב לאבק וליתן מאבק הלז עם יין לשתות לבעלי הכבד והטחול ולשקוי ולכאב הלב אפס כי יהיה נזהר כל העוסק בלקיחתו שלא יאכל ולא ישתה שום דבר שמן באותו הזמן :

קוירקוס
בלעז קוירציא (בל״א אייכין האלץ) ובל״ת בילוט כא

ואתנה על לבי לדעת תרופות עץ ה״אלון עצו וקליפתו ופירותיו כולם הם עפציים ולכן שבחו הרופאים למאד בכל שלשול והגרה בין ברם ובין בלא דם וביותר בשול הנעשה ביין אדום וכפי הנסיון המתמיד בשתיית אבקו או בשול קליפתו ארבעים יום יצא חפשי מכל נגע וצרעת ועל זה אני מעיד · ולא זו בלבד אף זו כל העוסק ברחיצת בשרו עם בשול הנזכר ימצא תועלת גדול וביותר אם נעשה במי ים או מים חמים כחמי טבריא ·

אביים
גם בלעז אבייטי (ובל״א טענין בוים) בל״ת יוכיר אגאג׳ · כב

בחרתי לדבר בך הארז אשר בלבנון גם עץ הלז כולו עפציי ואבק הנעש׳ ממנו או מעליו משקל דרכמא עוצר כל שלשול והגרה · ואם שותה אותו עם ביצה בת יומא יתרפא הזב כי יזוב וכל העוסק בשרף הנוטף ממנו ינצל מכל נזילה :

ובעלי אלקימיא מוציאי׳ ממנו שמן והוא טוב לחולי הקוליקה ולגרש רוחות נעצרו׳ בקרבים ולבעלי ריאה ועל כולם בטפטוף השתן או בהעצר השתן אין למעלה ממנו :

ציפריסום
בלעז ציפריססו (בל״א ציפרעסין בוים) ובל״ת ג׳אם אגאג׳ · ובפסוק כדברי המפרשים הם עצי ברותים · כג

עץ הנזכר הם שני מיני׳ ותרופו׳ שניהם אחד וטבעם חם ויבש · ריח העץ נאדה וטוב לכאב הראש הבא מסבת הלבנה או מקדירות או מרוה צפונית נסורת של חרשן שלו טוב לכל שלשול והזלת השתן ולבעלי הזדה לבעלי שקוי הנקראים הידרופיקוש לכל מי שיש שבירה בכים נקראת קריפאדו״רה יעסוק בשתיית בשול עצו או הנסורת שלו גם יעשה אספלנית ממנו וימצא מרגוע לנפשו בעזה : אבק הלז מעורב תוך היין הוא נגר עקיצת עקרב האשה הנעררת מוסתה תתמיד בשתייתו ותתרפא : עליו שחוקים מאובקי׳ לאבק דק לעפר ומעורב עם דבש של שושנים ירכך כל מורסה גם ירפא את הפוליפוס אשר בחוטם הי׳ עליו מבושלים בתוך חומץ ומעורבים עם מקח התותמוסים יסירו צפורנים החזיזים בלעז ראש׳פוזאש) וממנו עושים תרופות וקילורית לעינים ולכל שאת וספחת :

בימולה
בלעזביידיל בל״א בירקין בוים) ובל״ת יולגי בלה״ק במשנה צפצפה והוא עץ מהודר מכל עצי רענן : כד

חותכין את עורו והמים הנוזלים מעור קליפתם וביותר בחדש מאיוס · טוב לשתותם לפוצץ האבן שבכליות ושבמקוה ומגיר השתן גם טוב לרחיצת הפה והגרון גם מסיר כתמי העור · מוציאי׳ מים מן עליו והם טובים לכל חולי הבא מעכירת הדם · ואני ראיתי שנתרפא זקן

אחד

בנקל · ושבחו הרופאים מאד לאכול
מפירותיו מי שבחו חלוש להוסיף במשגל :
שמן הנסחט ממנו טוב לכל התחלואי
הגידים ולכאבם לכן שבחו הרופאים לכל
בעלי השתוק והכויצה והדומה להם : עצו
מבושל טוב לכל חולי קר ·

רותם

בל"ר יוניפירוש (בל"א וואטיליר האלץ) ובלעז ג'יניפירו בל"ת ארדיג' אנאג' · טו

והם שני מיני' המין הא' הנוש' פירות
כמו הדס או פלפל רטוב ופירותיו
טובים למאד בכל חולי הבא מחמת קרירות
כי יתנו כח לגידים גם מחזיקים את האצתומ'
ומגרשים רוחות שבקרבים ·
עצו כולו הם ויבש ושבחו הרופאים לכל
חולי פותחים כל סתום שבורידים ומנקי'
אותם מכל לחה להגיר השתן ולפוצץ
האבן אשר בכליות ושבמקוה גם טובים
עצו וענפיו ועליו ופירותיו נגד כל ארס
שבעולם לנשיכת הנחש למגפה ה' ממנה ·
ונגד כל קדחת ומבטל השתוק והכויצה
ורעש האיברים מסיר ריח הפה מהזיק
המוח והזכירה : קטף הנוטף ממנו בל"ר
נקרא (גומ"מא סאנד"אראקה) · ובל"ת
סנד"ארוס) טוב מאד לעשות ממנו מוגמר
להזק המוח והנזילה היורדת מן הראש
והוא במקום קאר"אבי · בל"ת קייריבאר ·
הנמצא לחוף הים של דנט"סקו אשר (בל"א
אוינגשטיין) כי ירפא שלשול הדם וטפטוף
הפ'יסטולה והגרה יתירה בנשים והורג
שרצים שבבני מעים ועוד כמה תרופות
באין מספר :

הדס

עצו נקרא בל"ר מירטוס ובל"ת מירסין אנאג' · טז

כל המבונה בשם ישרא' מכיר אותו · יש
מין אחד ויפה · והשני הדס שוטה
שפסול לקיום המצוה · אבל כשר למלאכת
הרפואה : פירותיו עוצרים מאד ומחזיקי
הגוף הן ויפים בכל שלשול · עליו הרוחץ
בשרו בהן יסיר ריח רע כי יעשן לפעמים
בגופי בני אדם · ועוצר הזעה יתירה בבני
אדם · טובים לכל שברון הכיס באנשים
ונפילת הרחם בנשים ולהמימות העינים ·
עצו ועליו טובים לרחיצת הראש לחזק
אורתו · גם לטהר מן הסובין אשר
בראשו הנקרא בלעז פטיראזיש טוב לחולי
הפרקים ועוד להן סגולות באין המנה :

תאמריסקו

בל"א טאמריזקין) ובל"ת אולגין אנאג'י · יז

הם ויבש עצו פותח כל סתומי הורידי' ·
ושבחו הרופאים מאד מאד בכל
חולי הטחול · עצו וענפיו וביותר קליפתו
מאובקים ומעורבים עם דבש לעשות
מרקחת או בשולן או שרויים ביין (זו ואין
צ"ל) ביין שכיבו בו היזומין בלעז אקקיא
או אזירו) מקליפתו ועליו עושים שמן
מבושל תוך שמן זית וטוב לסוך על גבי
הטחול לעת שיש בו נפוח וסתימ' :

לאב'רום

בלשון ספרד לוויריל ובל"א לארביר בוים) ובל"ת דיפ'ני אנאג'י : יח

פירותיו טובים לגרש רוחות שבקרבי' ·
ולמקשה ללדת ולהגיר השתן
ושבחו הרופאים עצו ועליו וקליפתו ·
וביותר פירותיו בכל חולי ארסיי ובכל
חולי הבא מקור : כמו כן הסך משמנו
או העוסק בבשולו מעצו ועליו ינצל מכל
כאב הפרקים ·

אולמוס

בלעז אולמו (ובל"א רישטין האלץ) בל"ת קארה אפאגי') בערבי דידאר ודומה לשמם בפסוק · יט

עושים ממנו הרבה תרופות וטבעו עפציי
ומיבש וקליפתו יותר מר ויותר
הריף לכן עוסקים בו האומנים בכל חבורה
ומכה : בשול (עצו ה' אוכציא) ברתוך יין
או מים וטוב להסיר הליחה · ויש עושים
בשול

ושבחו הרופאים הקטף שלו בכל חולי
השתן · ט

ערמון

(בל"ר ובכל לשון הגוים נקרא קאסטניא · (ובל"א קעסטין בוים) ובל"ת קסטאני אגאג' :

ר"ל עץ הערמונים פירותיו הם עוצרים מחזיקים האצטומכ' אבל מולידים רוחות בבני מעים ומוסיפים במשגל : קליפתם הפנימית וגם קריפת עצו ושרשו כלם מסוגלים ליבש כל מכה והבורה ולרפאותן ·

אגסים

עצו בל"ר נקרא פירוס (בל"א בירין בוים) בל"ת ארמוט · י

פירותיו מחזיקים האצטומכא אבל גורמי' רוחות בבני מעים : מעצו עושים כמה תרופות ולהיותו עפציי לכן בשול הנעשה ממנו טוב לתחתוניות · ולנפילת הכרכשתא הוצה או הרחם ממקומ' גם עושים מאבק שלו עם חלבון ביצה תחבוש' לחולי הנזכר : גם טוב לשתות מבשול עצו וקליפתו להעציר הגרת הדם בכל מקום שהוא ·

אפרסק

עצו בל"ר פירסיקו · בל"א (פפערזיך בוים) בל"ת קיפטלו ·

יא פירותיו מרככים הבטן אבל אינן טובים לגוף ומזונם רע : מן עצו ומן שרשיו ומן עליו עושים כמה תרופות קטף הנוטף ממנו מעורב עם יין ארום טוב לכל בעלי ריאה והקאת הדם ומרפא כל נגע שבגרון ולכל חולי הכליות והמקוה כי מגיר השתן ומפצץ האבן : פריו ופרחיו ועליו וקליפתיו כולם טובי' לגרש התולעים ואם יטיף לתוך העינים מבישולו טוב להעביר התכלול : מעצו ומעליו עושים משיחה להצמיח שיער הנושר ועוד בו שאר סגולות ואין מספר ·

תות

עצו בלעז נקרא מורוש · בל"א (מויל בירין) ובלשון תוגרמא תור אגאג' · יב

פירותיו מרככים הבטן ומסתוונויות שלהן עושים שירופו די מ"וראש והוא טוב לנקות ולהסיר נגעי הגרון : קליפתם וביותר מן שרשיו כתושים ונעשה אבקת רוכל לגרש תולעים שבבני מעים : מעליו כתושים נעשה תחבושת לרפאות כל נגע וצרעת :

אגור

הוא העץ שכך קוראים אותו בלשון החכמים ז"ל ובל"ר רחו בלעז סומאק ובל"ת סומאק : יג

פירותיו ארומים והמוצים טוב למאכל בני אדם ובריאים לרוות את הצמא' גם לעצור כל שלשול והגרה יתירה בין באנשים ובין בנשים צבעים עוסקים עמו בין בעצו ובין בענפיו להשחיר הבגדי' גם טוב להשחיר השיער : גם עושים ממנו קילורית לעינים וביותר התינוקו' כאשר מוציאים אבעבועות הנקרא ויראולו שורין מפירותיו מעט בתוך מים של ורד ונותני' עם פשתן ע"ג העינים החושש בשיניו יתן מעט מקטף הנוטף מאילן זה בנקב השן וינצל מכאבו : מן עליו עושים תחבושת להמית הסרטן ולרפאות כל חבורה אשר באצבע נקרה פטיריגי : פירותיו שרויים במים אם יטבול בהם סמרטוט או ספוג וניחה ע"ג בועה או התלהבות תכף יתכבה וינצל ·

בטנים

עצו נקרא בל"ר פינאשטיר ובלעז פיסטאקי בל"א פיכטין בוים) ובל"ת פ'וסתוק בערבי זונאבאר יד

מה אעירך ומה ארמה לך עץ הנושא בטנים דמתה לתמר קומתך והנך טוב למאכל לקיום הגוף וקיום מין האנושי פירותיך טובים להשמין רזי הבשר ולבעלי הריאה ולשיעול ירכך ההזה להוציא הלחה

בנקל

אמרתי אעלה בתמר אחזה בסנסניו לדבר בשבחן כי שבחו הרופאים את התמר וסנסניו באומרם שהם מחזיקי׳ את הגוף ועוצרים ועפציים אבל הפרי עצמו המתמיר באכילתן גורם לעצמו כאב ראש ורוקא כשתן לחים אבל תמרים יבשים טובים הם אחר הסעודה להסיר הקיא ולרפאות עמהם כל הגרת הדם היוצא הוץ ממנהגו בין על ידי רקיקה ובין ע׳ שלשול או דרך השתן או טחורים באנשים או דרך ווסת הנשים ודי בזה ועליו אין להוסיף :

אתרוג

בל״ר ציטרום ובל״א (ציטרונין סאלן) (ובל״ת אגאג׳ קואון) או לימון :

ולהיות שכתבתי מהות ואכות בתרופות המשה פירות שנשתבחה בהן ארץ ישראל ארבעה נשא בשבח פרי עץ הדר מכל עץ רענן כי כמו שפרי שלו מושלם בכל מדות טובות כך עצו מושלם והי׳ כל ימות השנה ועלהו לא יבול ועומד ביפיו יש אחד ואין שני גם בן ואח אין לו כברכת ה׳ אשר ברכו ה׳ נחמד למראה וטוב למאכל תוכו כברו ובו סגולות נפלאות כי קליפותיו מסירי׳ כל כאב פנימי ומחזיקים את הגידים בשר עורו הלבן הוא אמצעי בחם וקר אבל נותן כח באדם הפנימי ההמוץ מקרר הכבד ומטהר הארוס׳ ומרווה את הצמא למים : גרעיני׳ שבו טובים לכל כאב פנימי ומוסיף עיכול ומביא הזרע והם עומדים במקום האבן הטוב ביצואר הנקרא בל״ת פאנזייר כי מגרש כל ארס כמוה הפירי בולו הוא משמח הלב ומחזיק הגוף והוא כתריאקה ממש לכל חולי וביותר בקטנים המוציאי׳ (וורלוליס או סארזמפיון) והם האבעבועו׳ בל״א (כלאטירין) · מעצו אינם מדברי׳ הרופאים אבל בלי ספק ברא מזכי אבא ע״כ יאמרו המושלים בלשון תוגרמיים (אלמא אגאג׳ דאן איראק דוש׳ מיס) ר״ל התפוח אינו נופל רחוק מן העץ ולענ״ד לעת הוסר׳ עשבים והדר במקום שאינם מצויים תרופות

אם יתחך התיב׳ מן העץ הלז ויעשו ממנו בשול יחזיק הגוף למצוא תרופה לנפשו בזה :

תפוח

בל״ר פומוס · ובל״א אפפ״לבוים ובל״ת אלמא אגאג׳ · ז

עץ התפוח עושין ממנו בשול תוך חומץ וטובלין בו ספוג או בגד ליתן על הבטן או על פי הטבעת וטוב לתחתונית או לשלשול דם · גם מוציאים מים מעץ הלז בעודנו רטוב · וירוק · והם טובים להצהיל פני הנשים כדי שתמצא חן על בעלה · גם טוב להן לשתות ממים הא׳ לעת שיש להן הגרה יתירה בווסתן ולנע״ד המים היוצאים מעץ התפוח עץ רענן הם מן מימי אהרן ומביאים שלום בין אשה לבעלה ולהן כתפוח זהב במשכיות כס״ף ·

אגוז

בל״ר יוגלאנס ובלעז נוזי ובל״א נוסין האלץ · ובל״ת ג׳יביש אגאג׳ · ח

אל גנת אגוז ירדתי לראות באיביו יגעתי ומצאתי שקליפת האגוז החצונית בעודנה רטוב ולח מיץ הנסחט ממנו מלא כף אחת או יותר יקיא את האדם בינוני בלי סכנה וכמרומה לזה טוב לעשות מקליפה פנימית אבק אחר שנתיבש ויקיא האדם ג״כ בלי טרחא כמות לקיחתו הוא חצי דרכמה עד דרכמה שלמה קליפת האגוזים הפנימית הלובשת את בשר אגוז הנאכל טובה להולי הקוליקה ·

מיץ מקליפת האגוזים החצונית טוב לרחיצת הפה והגרון · בעלי אקימיאה מוציאים מהם מים ויש מוציאים מהפרי בלבד : מוציאים שמן מן האגוזים וטוב לכל נגע וצרעת שאת וספחת והשותה ממנו בחולי הקוליקה יתרפא וינצל ·

פרונוס

בלעז זוזינה בל״א פ׳לוימין בוים ובלה״ק שזפים בשולם טוב לרכך הבטן ולהרוות הצמאה עצו וקליפתו מבושל טוב לרחיצת הפה והגרון

ושבתנ

רם והם טובים לרוות את הצמאא ולקרר חום הכבד ולהחזיק האצתומכא : והמין השני הם מתוקים גם טבעם לשלשל ולרכך הבטן · אבל שניהם יחד טבעם לשמח את הלב : קליפותם עוצרות מאד בין כשהם מבושלות בתוך מים או יין ונעשה משקה עפציו ובין כשלוקחים אבק הנעשה מהן בכמה אופנים · וכמו כן נעשו מהם תחבושת חוץ לגוף בכמה אופנים · המין השני אינו נושא פירות אלא פרחיו כפרחי השושנה יפים מאד וכמו כן עוצרי׳ כל שלשול עצו כלו שבחו הרופאים או עפרו ליבש כל נגע וצרעת :

גפן בלשון רומי ויטיש · (בל"א וויין שטאק) ובל"ת אסמא · ב·

נשכימה לכרמים נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר אשקיך מיין הרקח ברוך ה׳ על הגפן ועל פרי הגפן והוא המשובח בחמשה פירות שנשתבחה א"י בהם ואני ג"כ אדבר מעט בשבחם ובשבח העץ ושריגיו וכל השייך לו : ענבי בוסר או סתוניות מקררים והם מרווים הצמאה· ועוצרים כל שלשול · וכשהם מבושלים היטב בשמש אות׳ ענבים משלשלי׳ ומחממי׳ הגוף ומחלישים את הגוף · הצימוקים מחזיקים ראשי האיברים פנימיים ומשמיני׳ את הבשר וטובים לבעלי חזה וריאה · יין תוסס כשנתבשל עד שיקבל צורת הדבש וטוב לרכך הבטן · וכל שאת וספחת · הרצנים טובים לישב בהן בעלי שקוי ולכאב הפרקים · אפר שרשי הגפן משחית בשר חי בכויה נקרא פונט"אנילה ולהרחיצת הראש כאשר יש בעור קשקשת וסובין נקרא בלשון רומי פטיר"אזיש עיין למעל׳ בפרקו דף · ג

תאנה בלשון רומי פ׳יקוש (ובל"א פ׳ייגין) ובלשון תוגרמיים אינג׳יר אגאג׳ :

לעת שהתאנה חנטה פגיה טובה היא לכל נגע וצרעת ואף אם עמוק במראה אבל אינה טובה לאכילה · אלא אחר שנתבשלה היטב בשמש ונכווצת מעט · אז תרכך הבטן והחזה וכל מורסה פנימית והחצונית וטוב לרפאות השיעול ולהוציא הליחה בנקל : ותוסיף בהגרת השתן ובווסת הנשים : ענפיו ועליו בשול שלהם מרפא כל נגע וכתם אשר בעור הבשר · ראיתי אחר וגם עלה בנסיוני שלקח העלים של תאנה יבשים ועשה מהם אבק מעורב עם שלש פעמים כמשקל האבק דבש מנוקה ונעשה מרקחת ולקח מרי יום ביומו פעמים כמרת אגוז ונתרפא מצרעת שהיה כשלג ממש :

עץ **זית** ידוע לכל בלטין אוליווה (בל"א אליב׳ן צוים) ובלשון תוגרמיים זיתון אגאג׳ · ד

לפי שהפליג שלמה המלך ע"ה בשבח הזית באמרו שמן תורק שמך וגו׳· אמרתי על לבי לדבר בשבחיו ובאיכותיו : שמן הנסחט מזיתי׳ סתוניות שאינם מבושלי׳ כל צרכן ושבחו הרופאים לעשות ממנו כל משיחה ורטיה לרכך כל שאת וספחת · שמן זית זך וטוב מזיתים מבושלים טוב מאד בכל מאכל ויפה כח הבן מכח האב : הזית עצמו עם היות שחז"ל דברו בגנותו שהוא מפטם את הלב עכ"ז האוכל מעט מהם עם מזון אשר בסעודה מחזק האצתומ׳ וגורר התאוה זה"ל בורה כי כוונתי לדבר בשבח העצים אפילו עצי השדה : עץ הזית או עליו שחוקים עושי׳ מהם תחבושת לכל נגע וצרעת : שחוקים ומאובקים ומעורבים עם דבש משחית בשר חי שבכויה נקראת פ׳ונטאנילה או בכל חבורה ונגע וביותר בנגעי הפה : בשול עצו לא זו בלבד שמרפא נגעי הפה והגרון אלא אף גם זו שמסיר תבלול שבעין גם ספוג טבול בבשול הלז בתתו על הטבו׳ יעצור כל שלשול דם והגרת הווסת · גם טוב לרפאו׳ נגעי הבשר שבעפעפי׳ ושבאזנים ועוד שאר תרופות ילכו יונקותיו ויהי כזית הודו וריחו כלבנון :

עץ **תמר** בלטין פאלמא (בל"א דאקטיל בוים ובל"ת חורמא אגאג׳ · ה

אמרתי

ספר
פרדס רמונים

רוכב שפתי ישנים : בג׳ לשונות עונים : לכל שואל הסמנים :
ומהות העצים : פרי מגדים חדשים עם ישנים :
בדרך אלפ״א בי״תא נמנים : ובנקל
המעיין בסימנים : ימצא
חפצים · שבו
טמונים :

הקדמה לספר פרדס רמונים

אמר המחבר הנה לא הואלתי לדבר על העצים על הגן ועל פרי הגן מהם תוצאות חיים לנבוכים ולמי שאין ידו משגת לתרופה שדמיה מרובים • זאת ועוד אחרת כי בספר עין אבל כל הוכל כמבואים היותר מובהקים ומבוקשים בשעת הדחק וכלם בקדמה מפתח כללים בספר זה הנקרא **פרדס רמונים** וכו כל פרי מגדים שבהם נשתבחה א״י ורבים באו כלם כאחד יעידון יגידון שמם פעמים שלש בל״ה תורגמא ואשכנז וערב כדי שכל מדינה ומדינה ועם ועם המדבר בלשון עמו ימצא חפץ לפת מבוא מלבד בספר **ערוגת הבושם** שלאחר זה אשר שם עשבים ובשמים כאשר עיניך תחזינה עוטרים כד כמעט לבתם ואתה עתה בתוך הקורא תן מבודק עליו אל תרחק ממנו קחנו ובואה כי שלום לך •

רמון בלשון רומי פוניקה · ובלעז גראנאטה (ובל״א מילגרום) ובלשון תוגרמיים נאר · ובערבי רומאן :

א שלהיך פרדס רמונים עם פרי מגדים אמר המחבר מה מאד מצא חן בעיני שלמה המלך ע״ה עץ הנבחר לעשותו נושא לכל עצי הגן אשר לשלמה ושבשרה לקרותם על שמו פרדס רמונים · אמנם דע שהם שני מינים · המין הראשון נושא פירות והם הרמונים · מהם חמוצים ועוצרים כל שלשול בין בדם ובין בלא

פרק שמיני · והוא שהשמש רש וזורה ואחר ההזרע אבר שלו אינו מת לא עומד בגבורתו וחפץ שנית לעשות מלאכתו וזה נולד ג"כ משפעת זרעו ורוח החיוני ולפעמי' העלולים בחולי הלז נופלים בחולי הדרוקן ושדפון וכבר נזכרים למעלה·

תרופתם ע"י סממנים הממעטים והמקררים הזרע וביותר ההמוצים·

המקרה הג' הנקרא פריאפי"זמוש והוא התמרת הקשוי אשר בגידו עם חוסר תענוג וחוש אבל לפעמים יחוש וירגיז כאב בשרשי הגיד וזה נולד מרוב רוחות הנכנסים לרתוך עצלי וגידי האבר ומעשה בגוי אחד זקן מנאף עסק בסמנים חדים ובבשמים להוסיף ברתשמיש ונפל בחולי הלז ומרוב קשוי אברו נולד בו כאב גדול ובסבתו מת אבל אבר שלו לא מת· אמנם תרופת הפריאפי"זמוש הם רפואות ממרקות וביותר ההקאה עולה על כולנ'· ואחריה יעסוק בסמנים המבטלים ומפזרים הרוחות אשר בו נסגרים · והם זרע אגנו"קאסטו וזרע חזרת וזרע רוטה וכיוצא · תרופה היצונית שירחץ הגיד עם יין שנבשל בו זרע כמון וזרע רוט"ה וכיוצא : סינידרטום הביא כמה מעשים בענינים האלה ואני אביא רק ג' מהן ואלה הן · מעשה בגוי א' (וגם ן' סינא מזכיר בספרו ג' אופן ב' בענין זה) כל עוד ששימש מטרתו השמש רש מבפנים ובעל הבית זורה מבחוץ את הזבל (ר"ל שלעת תשמישו קרה לו הסלסול לעשות נקביו) וכל זה בא מרפיון פי הטבעת ורוב התענוג · מעשה הב' בא' אשר בתשמישו לא הוציא זרע דרך פי האמה כי אם רוחות · ומעשה ג' באחד שבמקום הזרע הגיד דם הרבה וה' יצילנו·

ברוך היודע כל סתום : בסיום ספר שלישי מעין חתום :

ספר

על צואֿרו : אחרת ישים כסף חי לתוך קנה ויחתם אותו ויתלה על צוארו : סגולה אחרת יקנה דג לוציאוש (בל״א העכט) זכר וחי וישתין לתוך פיו וישלחנו שנית אל הנהר : אחרת ישתין דרך הור הטבעת קרושין בין לפני ובין לאחר קרושין יש גוררי׳ מעט מן טבעת דק כעפר ונותני׳ לחתן לשתות בכוס של יין :

אותות המקרים הנזכרים נודעים מפעולות העלול ובאופן זה אם הערך הקשוי והולשת המשגל בא מאפיסת רוח החיוני ניכר מחולשת כח הגוף · ואם בסבת חולי האיפוחונדריא׳ ניכר מרמיזנות זרות שבו · ואם מכוון או תרדמה בעצלים ניכר מרפיון ורזות האבר עם בטול החוש · ואם מנזקי איברי המשגל ניכר מאפיסת התאוה אל התשמיש · ואם שהוששין לו לכשוף או קשירה נודע למי שהיה נשוי כבר או למי שיודע בעצמו מקרם היות בו תגבורת אנשים ועכשיו נטרה ממנו והנה אחר החקירה ודרישה וידיעת הסבה ישתדל הרופא להסיר׳ וימצא תרופתה דבר דבור על אופניו ·

פרק ששי · מדבר באיבורת הקרי · ומהות הזב סבתם ותרופתם :

בעל קרי שורה לזב בכל עניניו · כי כמו שיקרה לבעל קרי בחלום עבור הרהורים רעים כך לפעמים יקרה לזב בהקיץ כשנותן עיניו באשה ומיד יזריע ; סבת רוע המקרה תהיה התעוררות כח הרוחה עבור שפעת הזרע שבו ונולד מרבוי אכילה ושתיה ובטלה ושאר תענוגים ובודאי יתעורר ויתנועע הזרע עבור ב׳ סבות · הסבה ראשונה מהרהורים רעים · הסבה שנית השוכב על ערפו שאז יחמם הכליות וחוט השדרה : ודע שנית שכל התאה קרי בתחלת הלש יורה על רבוי רוע החומר ואריבת החולי (ומה שאמרו ז״ל הרואה קרי יפה לחולי זה יהיה בסוף החולי כי אות הוא לחזרת הכח הטבעי) · תרופותיו אם נודע שבעבור שפעת זרעו רואה קרי ישתדל להסיר הסבה וימנע מן המזונות המוסיפים זרע והם

גרעיני פינו פיצסט״אציו בולבי קטניות ולפת וביוצא בהם וזו ואצ״ל שימנע את עצמו מבשר ויין הרקוי אבל יעסוק במאכלים המקררים והקובצים : ובירקות כמו הזרת בליטיש אטריפליצי ודילוען וקישואי׳ ואבטוחי׳ ופירות חמוצים וביוצא · ואם בעל בשר הוא יקיז דם ובריי שלא יתעורר יותר הזרע ממקומו ירחיק עצמו מן ההרהור ומן הבטלה ויפנה עצמו ומחשבתו לדברי תורה וירחיב עצמו לדעת בכל חכמה כי אין מחשבת עריות תתגבר אלא בלב פנוי מחכמה ולא ישכב על ערפו אלא יטה עצמו מעט לצדדיו גם יפזר על יצועיו ירקות המקררים והם עלי ערבה : והזרת ופרחי נימפיאה או ויאולה והדומה להם : אמנם רפואות המקררות ומעצרות הזרע כבר מוזכרות למעלה במה פעמים בחבורי אמנם אכתוב כאן ב׳ או ג׳ נוסחאות ואלה הן קח זרע פורטולאקה וזרע אגני קאסטי מכל א׳ חצי דרהם זרע פלאנטאגיניש וזרע רוטה מכל א׳ דרהם שלם ורדים אדומים מורקחים בסוקאר ג׳ אונקיאש ויעשה מהכל תערובות : נוסח אחרת קח זרע אגני קאסטי קוריאנדרי מתוקן בחומץ מכל אחד ב׳ דרהמאש זרע פלאנטאגני׳ זרע רוטה מכל אחד א׳ דרהם סוקסיני קוראל מכל א׳ חצי דרהם ויעשה מכולם אבק שכמות לקיחתו יהיה משקל דרהם שלם בפעם אחת :

פרק שביעי · ידבר באיבורת שלשה מקרים אחר מגונה מחברו ואלו הם · האחד בלשון יון סטאציטאש · הב׳ סאטיריאזיש · הג׳ פריאפישמום · ה׳ ישמרנו מכולם :

יש שלשה מקרים הנופלים בכלי זרע משונים ומגונים · המקרה האחד בלעז וביון סטאצי׳טאש והוא תאוה יתירה אל התשמיש באופן שקודם גמר הביאה הפץ שנית ושלישית ויותר וסבתו רבוי הזרע ויתרון הדם ·

המקרה הב׳ בלשונם סאטירי״אזיש המוזכר בחבורי הראשון בספר עולם קטן

גרתיהת הדם · ותרופתם הרכבות שיש בתוכן אופיום כי מבטל כל רתיחה וממזג הבשול וזה ידוע לישמעאלים ולהודיים העוסקים באופיום כדי להוסיף התשמיש כי טבע האופיום הוא לעכב הרוחות במהלכי הכלים וככה יתאחר בתענוגיו ולכן נשים שבארץ הינדיאה אשר אש תוקד בקרבם מאכילים לבועליהם קודם התשמיש אופיום כדי שיתאחרו וירבו בתשמיש נבין בזה שכל הממהר להזריע יעסוק בו · אמנם צריך עיון גדול בזה לשני טעמים · הטעם הא׳ להיות כי האופיום גורם תרדמת האיברים והגידים פן יגרום היזק למות · הב׳ פן יהיה הולד הנולד כאותה טפה טיפש או בור בי דרך האופיום לעכב הרוחו׳ ולכן טוב לו להוסיף עליו מעט מהסם אמברא או שמן של קאנילה או דבר אחר המבטל ארס האופיום :

פרק רביעי · מדבר באיחור או בקלקול שפיכת הזרע סבתו ותרופתו :

אמרנו בפרק שעבר בתנאי השלישי כי כן הראוי שיהיה הזרע יורה כחץ · אודיעך עתה שתתקלקל השפיכה במשגל עבור העדר רוח ההוני שבעצלים ובהוטי הבצים ומזה נולד רפיון האבר ואיחור ההוצאה · נוסף על זה נזק אחר והוא שיתקשה האבר במשגל אבל אינו מזריע אלא אחר מיתת האבר בהיותו ישן כמו שהביא ברטולינוס מעשה באחד שבקושי האבר לא היה מזריע אלא דוקא באבר מת ובנשיקה קלה ולהבין הענין דע כי הדם ימלא את גידי האבר בהסכמת רוח ההוני ויקרה הקשוי אבל כדי שיהיה יורה כחץ צריך שיתבשל כל צרכו בבליו ושיפליש כל שביליו ולפעמי׳ תעכב פעולתו ותתאחר הזריע׳ עד אחר מיתת האבר או בשעת השינה תרופותיו שיעסוק במחזיקי הגידים מבית ומבחוץ · והם כל מיני בושם המוזכרים כמה פעמים בדבורי תם ויסוך סביב ערותו מן השמנים הנ״ל :

פרק חמישי · מדבר ברפיון האבר ושאין בו כח גברא :

לפעמים נופל איזה נזק בכלים ומונע גם מעכב את הבעיל׳ והוא על ב׳ פנים · הא׳ מי שאין בו כח גברא כלל ולא קשוי הגיד · הב׳ בהעדר היריה ר״ל שאינו יורה כחץ והכל יבורר באר היטב דבר דבור על אופנו : הראשון והוא חולשת או מיעוט הקשוי ואין בו יכולת כלל לבעול ויהי׳ עבור אחת משש סבות · הסבה ראשונה עבור כווץ או תרדמה אשר יקרה בעצלים וכיוצא · הב׳ עבור קלקול הגידים אשר בפצוע דכא מרוח אשך וכיוצא כמו שהביא יאקובוש פ׳ונטאנו מעש׳ בשר אחד שמהתמרה יתירה ברכיבת הסוס ניזק מאוכף שלו וזה נמצא בפסוק והוא המעוך וכרתות ונתוק וכרותת וכו׳ הג׳ עבור חולשת המוח הנשברת אחר נפילה והכאה · הד׳ לעת תשמיש כשיפנה לבו לדבר אחר ומבטול המחשבה : הה׳ ימנעוהו שאר ענינים והם שנאת הנבעלת או הבושה או תשוקה הזקה נשקעת בלב : הו׳ ראויה להביאה בספר ואם זרה אצל הפילוסופים והיא אם נקשר החתן לעת הגפתו ובענינים האלה בבהרות׳ שמעתי כמה תהבלורת · (גבלזון כפרדי לו זטזרון) (זכלי זיל הלכין פאמס פ׳אר טאן) ויש כבדת רופאים מאמינים בזה וגם כותבים תרופתם ואני לא אחשוך ידי מלכתוב שתים או שלש תרופות קלות העשי׳ ואינם יוצאים ממרכז דת התורה שהרי מצינו בתרגום יונתן בן עוזיאל בפסוק לא יחבול רחים וז״ל ולא יהוי גבר אסר חתנין וכלין בחרשין ארום נפשא דעתיד למיפק מנהון מהבל׳ וכן הירושלמי ולא תהוון איסורי חתנין וכלין ארום כל דעבד אילין כפר בחי עלמא דאתי · תרופתם יקח שריגי עץ ביטולה וישתין עליהם או ישתה מבשול שריגי ביטולה הארטמן כתב שיהיו רוחצים ערות החתן והכלה במים מבושלים של עשב אקוילינגיום לשמור עצמו מן הנזק ישים כסף חי לתוך קליפת האגוזים או הלוזים ויתלה

על

אנגקיא אהרת זפלפל חצי דרהם לפעם אח׳ : אחרת קלה וטובה חלמון ביצה בת יומא או ביצה שלמה מטורפת ויערב אותה עם יין לבן ואם ירו משגרת יוסיף עליהם מעט אמברו גרויזי או שאר בשמי׳ כגון אגוז מושקאטו · קוביבי · קאנילה · והדומה להם וזה מפליא לעשות בגבורת האנשים והוספת זרע ועירעור החשק : אחרת עטרת התרנגול ובציו · אחרת גיד של צבי דרהם א׳ מעורב בביצה משולשלת וישתה אחריה׳ מעט יין טוב · גמי שיש לו יכולת לעסוק בסס בלטין אמב״רא יעסוק כי הוא מן התרופות המובהרות לעורר הכחורת ולהוסיף משגל :

והרבו הרופאים לכתוב בתועלת השורש בלטין סאטיריוניש למינהו אבל אגלך סגד מה שהזכיר

ברמז ך׳ סינא ונכון לרעת כי מין של סאטירו׳ ובלשון יון צינואורה״ש על שם שני שרשים נרמים לבצי הכלב והנה לעולם שורש אחד מהם מלא ורשן בשנה זו ומסוגל מאד להוסיף זרע וכח המשגל והשורש השני דל ורז המבטל כח המשגל ומיבש הזרע אבל בשנה שלאחריו להפך ששורש המלא ורשן נעשה דל ורזה והשורש הרזה יתמלא וירשן ויוסיף כח המשגל וידיעה זו הכרחית פן יהיה למוקש לעוסק בהם בלתי ידיעה זו ובמקום רפואה יגרום הזיק לעצמו · ומן התרופות הצוניות הם הסיכו׳ והרהיצות · הסיכות הם שיסיך ביצו ואברו בשמן אגוז מושקאטו או שמן קנשט או שמן גאריאופ׳לי או זביט ובסגולה שמן של נמלים בעלי כנפים אבל לעולם מעוטן יפה ורובן קשה פן יעלה ריחם החד אל הנחירים ויבטל פעולתו · ועתה נדבר בתרופות נאותיות אל התלהבות הבצים והם על שני פנים ר״ל פנימיות והצוניות פנמיות שאם צריך להקזה יקיז דם · ואם צריך להזעה יעסוק במזיעים · חצוניות הם תהבושרת מעשב בלטין פאר״ש כתוש וכרוך כבציו או יקח אגרימוניא כתוש ומבושל וישים עליהם ולפעמים צריך שיעסוק בשרש קוקומור אזאנינו ובעלי העשב רוטה ופרח קאמומילה שמכולם נעשה תחבושת ועוד הרבה הרכבות כאלה נמצאות בספרים ולא אביא בכאן כי בחרתי בתרופות קלות ומצויות ·

פרק ג׳ : מדבר בנזקים הנופלים בבלי זרע ר״ל הגרת הזרע או העדר הזרע :

לקיום המין

צריך שלש׳ תנאי׳ התנאי הראשון שיהו׳ נולד הזרע כראוי בתוך כליו : הב׳ שיהיה שמור שם עד זמן המשגל · הג׳ שאז ע׳ כח הדם טבעי ורוח חיוני יהיה יורה כחץ למטרה · ובכל זה באתי להודיע לפי שלפעמים נופל נזק בהם באופן שאינו שמור שם הזרע וגם אינו יורה כחץ והוא על ב׳ פנים · הא׳ בהגרת הזרע והזיבה בלי משגל · הב׳ הממהר להזריע במשגל · הג׳ המאחר להזריע · הד׳ כשאינו מזריע בין במשגל ובין בלתי משגל : ועתה באתי להשכילך בינה ונאנדיעך שיציאת הזרע בלי משגל והיה בב׳ אופנים · הראשון כשרואה קרי בלילה · כהגרת הזרע והזיבה ויעיין בפרק חולי הגונוראיאה :

השנית הממהר להזריע בשעת התשמיש ר״ל קודם זמנו ויש לו ב׳ סבות : הסבה ראשונה באשר כלי זרע רפוים ושבילוו פתוחים הרבה באופן כי בנגיעה בעלמא זורע ואז תרופתם הסמנים העפציו׳ המוזכרי׳ בפרק ב׳ ספר גן נעול :

הסבה השנית הוא עבור עצם הזרע ר״ל או עבור רתיחה יתירה בכליו או עבור רבוי הרוח וזה יקרה לבחורים חסרי נשים ואז ממהרים להזריע עבור חרות הזרע

מפעולת הזבובים בלטין קאנטארי"דיש · (כל"ה ספאניסי פ' לינין) אמנם אביא ראיה אחת איך התכון מקלקל הרוחות · מעשה באחד שהיה רגיל לשתות בכל יום אישפי"ריטו ויטרי"אולי עד שביציו נתמעכו כלם והסרו ולא נשארו אלא כבמות אחד האפונים והנו הרגיש הענין שזה קרה לו בסבת ההתמרה משתיית אישפירי"טו וידריאולי אז חרה לו ושוב לא שתה ממנו ובימים אחדים שבו לגידולם הראשון : ומכאן יהיה שסם ניטרו"ס עבור חמיצתו מקלקל כלי המשגל וממעט הזרע ומעשה באחד שטוף בזימה יום ולילה ולבסוף יעצוהו שיקח מידי יום ביומו אונא ריקנא מלח ניטרום לכבות זרעו וכן עשה וגרם לו שלא היה לו יכולת אפילו למלאות רצון אשתו : אמנם לבטל תאות המשגל ולהרדימה או לשכך כח הבשול שבבצים צריך שיקרר הבצים · ובהתקררם יתקרר בשורה כל הגוף והביאו הרופאים כמה מעשים על זה : ומכאן אם ישים על גבי בציו סמרטוט או ספוג הטבול בחומץ יוסר השכרות או אם יתיך ניטרום בתוך מיץ זימפיר ויב'ו (כל"א סוים וו"רביל) וישים על בציו וינצל מרעיערת הדם הנולד מרתיחה יתירה · ומכאן הרופא ריבירי"וס הביא ראיה שלא מצא רפואה יותר טוב' למשוגע מוחלט אלא בסירוס שהיה מסרס אותו : וגם יבטל רתיחת הזרע כסף חי · ומעשה באחד שסך בסיכרה שבה כסף חי בבשר ערותו וסביב לו (כדי להמית הכנים) והוסר ממנו כח גברא של לרופאים ויעצוהו שיסיך שם בתמידות את שמן נרד בלטין שפי"קה נאר"די שגם הוא מסוגל להמירת הכנים הנולדים שם וטוב לקשוי האבר וכן עשה והזר כחו כבראשונה · ודע שכל המרבה בתשמיש בבחרותו יוסר ממנו גבורת אנשים והזרע קודם זמנו וכל זה עבור רתיחת הזרע אשר בשעת התשמיש כחו כלה והרוחות נפזרות · ובציו נעשים דלים ורזים · ויש נסיונות רבות על זה בספרים וא' מהן העוסק בזבובים קאנטאר"יש שמוסיפי' כח במשגל וגורמים רתיחה גדולה באופן שיגיר הזרע והדם יחד : זאת ועוד תדע נאמנה שבקלקול הבצים יתקלקל ג"כ הזרע · ר"מ מי שיש נפוח בבצים אי אפשר שיתבשל הזרע כל צרכו · וביותר אם יש להכות הבצים עבור הרתיחה שבדם העצור בחוטי הבצים · וסבת התלהבות לפעמים יקרה לאנשים רוכבי סוס הבאים מארץ רחוקה · ולפעמים יקרה רתיחה וצמיחה בזב שלא נתרפא הטיב · או עבור לימפ'א והוא הרוה הרגיל לצאת דרך שבילי הבצים ובשנעצר גורם רתיחה ולפעמים נולד מזה נפוח האשכים והם על ג' פנים אבל אין כונתי להאריך אלא (יעיין בפרק המדבר בשקוי) בספרי בית חדש :

פרק שני · מדבר בהפסד הזרע עבור נזק הבצים :

הפסד הזרע אשר יקרה בסבת הנזק שבבצים נורע מפי החולה ר"ל אם בסבת רוע העכול יורע מרוע הסדר והנהגת ההולה · ב' אם בסבת הבצים או הסתן בשולם אז לא יהיה לו תשוקת המשגל ויהיה לו כובד הגוף ועצל התנועה וגם אפילו בשעת תשמיש לא יהיה לו תענוג עבור דקיקת וקרירות הזרע · ג' התלהבות ניכר מנפוח האשכים וצבעם אודם וכחום גדול וכאב דפקיו וכל זה נולד מתנועת הדם ·

תרופתו לתקן רוע העיכול שבבצי' ויעסוק בסמנים המוסיפים זרע רוצה לומר מזונות טוב ההזנה המוסיפים כח העיכול ומבטלים רוע מזגו וגם כל מיני בושם המוסיפים בשול הזרע ומעוררים אותו והרוחות נפשיות · אמנם רע שמזונות המוסיפים זרע אינם הבשמים חרים לבדם פן יזיקו אלא יהיו מחוברים עם סמנים ממוזגים המוסיפים בבשולו והם השקדים בטנים ופ'וסטוק ולוזים ושתיית הג'וקולאטה או חלב וכל הנעשה ממנו · ולכן הרופא סילינאנר"ר בקיץ להוסיף זרע נהג לשתות הלב מבושל שלש אונקיאש וסוקארו

ספר

מעין חתום

מדבר בנזקים · הנופלים בכלי
הולדה · סבותם ·
ותרופותם :

הקדמה לספר מעין חתום

בגמרא היו לאדם בנים בילדותו יהיו לו בנים בזקנותו שנאמר בבקר זרע זרעך וגו׳ • אמר המחבר לקיום המין צריך שלשה • הא׳ שזרע הנולד בביצים יתבשל היטב • הב׳ שיהיה שמור שם עד זמן הנצרך • הג׳ שזרע השמור יהיה יורה כחץ וזאת הכל כו׳ במשפט בנין האדם. לקיום המין •

פרק ראשון · מדבר בהפסדת הזרע סבותיו ותרופותיו :

הסבה ראשונה להפסדת הזרע הוא: מאפיסתו או מעוטו · הב׳ בשפעתו או בזובו · הג׳ אם יתקלקל ר״ל בחרות או ברקיקות או במוגלה וכיוצא · ובדרך זה אורך קורא נעים אדריכך במעגלי יושר בקצור נמרץ ואומר אני שאפיסת או מעוט הזרע הוה על ב׳ פנים · הראשון עבור הסרון הומר הנעשה ממנו (ר״ל הנה כשול שלישי המוכן לזון את הביצים והזרע) · הב׳ עבור הסרון או נזק הבצים שאינם מבשלים הזרע כל צרכו לתנועת הרוח ולהבת הזרע וזה ניכר בנער בן י״ד שנים משהביא שתי שערות שאז יתחיל הזרע להתנועע וגדול הכח ותגבורת האנשים מה שלא היה לו מקדם : רופאי זמננו מיחסים את הבשול אל המליחות ורוחניות הדם ומביאי׳ ראיות לדבריהם · ולכן כל דבר המוץ מפסיד הרוחות וכן כל דבר חד מעורר הרוחות וזה ניכר מפעולת הפלפל והרומה לו או

יקרה לקטנים חולי הנכפה או אישפאזמו ויהיה עבור אחת מאלה הסבות והן עבור רוע החלב של המנקת או עבור התמדת הנתינה בלתי הפסק וקודם שיתעכל החלב באסטומכא של הילד ויתעפש או עבור שרצים שבבני מעיו או עבור איזה חולי וקדחת או עבור כאב השינים או פחד פתאום וצריך עיון בדבר להסיר הסבה ולתקן המקולקל והמוסכם אצל הרופאים שהשרש פיאוניאה וביות' הנעקר או נשרש בסוף החדש היא מבחר התרופות ושני לו וישקוש קוירצינו ואחריו פרחים של עץ טיליום ושבחו הרופאים את הסם סוקסינום העשוי ממנו ד"מ קח שמן סוקסינום טפה אחרת או שתים ותן לו לשתות במשקה או יסיך אותו בקדקדו אחרת יקח קאמפ'ורה משקל חטה אחת מפוזר במים של ליליום קונואליום או פרחי קיורי : ואם עבור פחד פתאומי טוב לזה אבן אישמאראג"דו (כל"א איסמרלדו) בסגולה : ואם בסבת השלשול וביותר אם נראה הצבע ירקרק ארמדם · טוב לזה אבק קריסטאל שחוק היטב ונותנים לו לשתות במים המסוגלים לשלשול וכל זה עבור החימוץ שבמעים : ואם עבור שרצים שבני מעים ועיין למעלה בספרי בית חדש · פרק המדבר בשרצים : ואם עבור קדחת קרה לו מקרה הלז תן לו במשקה או במים של פרחי טיליום או שרשי אישקורצונירה ב' או ג' טפות אישפירטו ויטריאול ואם עבור או מחמת כאב השינים יעסוק בתרופות הנזכרות בספרי בית חדש פרק י"ב ויתרפא בעז"ה :

פרק י"ג · מדבר במקרה השלשול ההוה בסבת צמיחת השינים :

יקרה לקטנים שלשול הבטן ועם קדחת בוערה לעת הוצאת השינים והאות על זה שיורד מפיו ריר בתמידות ותרופתו שיסוך הלחיים של הילד מוח של ארנבת או שמן שושן וגם יסיך בטן הילד בשמנים היקרים והם של גאריאופ'ולי ושל אגוז מושקאט ושל כמון או של אניזום וביצא · ואם הכאב גדול צריך למשככים או לחוקן המסכך את הכאב באופן זה קח מרק של תרנגולים והלמון ביצה מטורפת ושומן צבי או של איל ועז ובהעדר כולם די לו בשמן פשתן או בחמאה בתולת :

פרק ט"ו · מדבר בהעצר בטן הילדים סבתם ותרופתם :

טבע הילד לעשות נקביו פעמים ביום ולפעמים נעצרים משך שנים או שלשה ימים ויש בו סכנה לכמה טעמים סבתו ליחה דבוקה וגסה בבני מעים · ולפעמים עבור המנקת כאשר תאכל מאכלים עפציים :

תרופתם בתת להם לשתות מעט שירופו של ציקוריאה אשר כתיכו שורש ריאובארברו' או מעט מאנ"נה או מעט שירופו של תפוחים · וירוכך הבטן ג"כ על ידי חוקן או פתילה העשוי מן חתיכה בורית שעור מספיק כערך וטבע הילד ·

ועתה שבח לאל אתן ;
בהשלמת ספר פרי
בטן :

והבם ה יורת הטבע והרבו לדבר בהם הראשונים והכמי האהרונים ולאהבת הקצור אקצר ודי לנו בידיעה קלה ור"ל שכפי ערך שיעור זוהמת הדם יהיה ג"כ שיעורם והם שני מינים : המין האחד הנראים כיבלת ונקראים בלטין ואריאולי ובלשון ספרדי וירגיאולאש (וכל"ת פ זקין או ביא כלאטירין) ואותם נפוח העינים וחיכוך הנחירים ואודם בפנים ושיעול יבש וכל זה עבור הדות הלימפ׳א וביותר אם יש להולה ג"כ שרופת השתן וקדחת וכאב תפקיד בהוט השדרה ונפש מצרה : ודע שתחלת צמיחתם מיום שלישי או רביעי : אות הנלקת מצבע שלהם הוא שהיותר ארומים רחוקים מן ההזיק ואחריהם הארגמן והיותר גרועים הם הלבנים ואות מות הם אבעבועות היוצאים ביום רביעי לחליו נגמר בשולם ביום שביעי שהוא יום גבולי ומתיבשים ונופלים ביום אחד עשר והם ממהרים להתרפא ואם אינם מלאי׳ באופן שאינם בולטים היטב כיבלת או בכתמים שמראיהם שפל אז אות היא לחולשת כח הרוחה ויש בהם סכנה · זאת ועוד ידיעה אחרת כשבולטים היטב אבל נפל נקב באמצע הואריאוליש ג"כ מסופנים תרופתם בקטנים ויונקי שדים נותנים למינקת לשתות מים של אישקורש"נירה או של קארדו שאנקטו וגם לילד מטיפים לתוך פיו ממים האלה פעמים הרבה ביום ואם בן שנה או שנתים נותנים לילד לשתות בשול תאנים וקרן צבי לפי שהתאנים ממגים כל חרות וכל מלוח ברם ומבטל רתיחתו ובפרט ההוים בבית הבליעה ומטהרים ומרככים את כלי הנשימה · יש עושים בשול מתאני׳ ודוחן (ולכי לומל שמעוטן יפה ורוכן קשה פן ירוכך הגוף יותר מסעורו והפלגול סככה בחולי הלו) וכבר ידוע כי בחולי הזה אם נעצר הבטן אפי׳ עשרה ימים אין בהם סכנה ולכן ירחיק עצמו מן הסמנים המשלשלים · איטמוליר"וש החכם הפליג לדבר בשבח צואת הסוס בחולי האבעבועות כי מונע אותם מבית הבליע׳ וגם יבטל הקדחת ומציל החולה מן האסטרא · ואופן הנתינה הוא שיקחו על צואת הסוס איזה משקה או שבר האשכנזים ויסננם והמיץ המסונן יערב עם משקה שירצה וכן טוב שיערב במשקה תמצית הזרעונים או קצתם והם אקוילינ׳אם ראפי · קארדו בינידיקטום והרומה להם ויותר משובחים אם המשקה הוא מי פרחי סאמבו"קו אישקאביוזו פיניקולי וכיוצא · ואם יש בחולי הלז אותות חולי הנכפה יוסיף עליהם גרגרים של פיאוניאה ואם שלא יכול לישן וחוסר מנוחה וזה יקרה להולה ביום שני ושלישי לתלירא אז יוסיף על הזרעונים הנזכרים גם זרע פאפאוירו לבן וימצא מרגוע לנפשו · המשל בזה קח זרע אקויליגיאום וזרע ראפי מכ"א דרהם א׳ זרע פאפאוירו לבן חצי דרהם כתושים היטב ומעורבים עם מעט מים של פיניקולי או של פרחי זאבוקו ויסננם ומיץ הלב המסונן ממותן כסוקר ותן לו לשתות (במדינה זו נוהגים הנשים ליתן במשקה זרע אתגלעת ספי ספלטין קוקים וכלבון מפרדי פורכת ון ולוכני וולע מאין להם לפי סלין סוס מקבה מוכיהו) ואצל בעלי השקימיאה נמצא׳ רפואות נפלאות וטובות לכל המקרים של חולי הלז ולפי שאין כל אחד יודע להתעסק בהם לא אביאם בכאן אפס כי הקרן צבי והאלמוגים ועיני הסרטן וכל העשוי מהם אין בהם סכנה · יתר המקרים הנופלים בחולי הזה אם תעיין בספרי בירת חרש למעלה כמעט תמצא תרופות הרבה · המשל בזה לשמור העינים מן האבעבועות ישים לתוכם מי פלאנטאגנים שיש בו מעט כופר או מי שושני׳ עם מעט טוציאה לשמרו מן האנגינה והוא נפוח שבצואר יעסוק בצואת הסוס כמוזכר עם מעט שירופו ויאולאטו · ואם יצרף אל החולי הלז מקרה הנכפה יעסוק ברפואות בתובו׳ בפרק הבא אחר זה ויצליח ·

פרק ל"ג · מדבר במאורעות רעים והם חולי הנכפה והכוץ בלטין שפאזמו :

בא מרוב החימוץ ואז יבוטל ע' הסמנים הנזכרים הרבה פעמים · ואם עבור רבוי הרוחות שבמעיו יגרשם חוצה באחד מג' אופנים· הא' תן לו לשתות מי בשול זרע אניזום או בשול גרעיני ארתרוג ממותק בסוקאר או שירופוש העשוי מקליפת האתרוג או מעט תריאקה · או עשה לו חוקן מן מרק של תרנגולים שנבשלו בו פרחי קאמומילא וזרע רוטה וזרע במון או זרע אניזום או אניטום ורומיחם או יתן להם לשתות טפה א' משמנים העשוים מזרעונים הנזכרים וגם יטבול בשמנים הנזכרים צמר גפן ויניח על הטבור ומי שאין ידו משגת די לו בעשבים הנזכרים שחוקים לעפר ומפוזרים ע"ג להם הם או מעורבי' בשאר ומונחים ע"ג הטבור :

פרק שמיני · מדבר בנפוח וכאב הכסלים ·

יקרה להם נפוח הכסלים וכאב גדול וזה גם כן עבור הלב שנחמץ ונתעפש וטוב לזה שורש אניזליקה נבל העשוי ממנו ובהעדרו יקח במקומו זרע הכמון או אניזום או פיניקולי ויותר טובים הם השמנים העשוים מהזרעונים הלו אבל המון העם לוקחים התריאקה וגדול הרופאי' הפליג את המים הנוזלים מעשב בוטירואום תרופה הצונית לכל כאב או נפוח שמן לוריאום או שמן קאמומילה או משיחה של אלטיאה :

פרק תשיעי · מדבר במקרה עובי הכיס או שבר סבתו ותרופתו·

עובי הכיס או שבר הקרום בלעז · פירוטוני'או וזה מכמה סבות מצעקה ושיעול חזק או מרוחות נסגרות וביוצא ·

תרופתו אחרי סילוק הסבה יתן לו לשתות בשול העשבי' הלה והם פירפוליאטו סאניקולו · סימפ'יטום · ובסגולה עשב אישטילארו'אה והכל ממורתן בסוקאר : תרופה חיצונית יפשיט עור רג בלעז · אנגוילה ויסיך עליו הלבן ביצה ויניח על הכיס כמו רטיה או יקח רטיה בלעז אימפלאשרום קונטר"ה הירני'אם ר"ל רטיית הכיס ויחבש הכיס :

פרק עשירי · מדבר במקרים רעים המאורעים לקטנים בהוצאת השינים ·

לעת צמיחת השינים באים עליהם מקרים רעים וכאב חזק :

תרופתם לרכך עור החניכים וישכך כאבם ע' סמנים המסוגלים· ה"מ קח זרע הבושים וזרע פיסיליאום שרוים במי ורד או במי בשול מאלב'ה וישימם בבגד ותן לילד שימצוץ בו ·

פרק י"א · מדבר בצרעת פורחת בפני הקטנים ותרופתם ·

לגרב של קטנים יונקי השדים ההוה בפניה' בלעז קרוס"טה לאטי"קה ובלשון ספרדי קרוסטי"ן או מאסטיחיני · (ובל"א דער לאוו ברכס) תרופה היותר גיאותית היא ההזעה והיותר קלה היא מים או מיץ של עשב סאמבוקו ותן לו לשתות בכ לילה· כדי שיזיע רפואה חיצונית רחיצת העשבים לאפאטה · קילידוניא פ'ומאריא סאפאנוריא או כולם או קצתם וביוצא בהם עשבים המטהרים ·

פרק י"ב · מדבר בחולי זאריאולי · ומורבילי והם אבעבועות וכתמי' בעור בשר הילדים :

בענין אבעבועות וכתמים היוצאים ונראים בעור בשר הקטנים

והם

יונק הרבה ואיננו שבע ועורו נעשה כאדרת
שער וכחש בשר ·

תרופותיו שיכניסו את הילד למרחץ או לאמבטי מלא מים ויזיע שם ויסוך עור בשרו בדבש ואז יוציאו ראשיהם ויהיו כצמיחת שערות שחורות ואז נוטל פרוסה קטנה מקליפת הלחם ומעביר עליהם להשחית ראשיהם או יעבור תער עליהם וישחיתם · באופן אחר מי אפר בלעז לישיאו ויבשל בהם מעט צואת האפרוחים של תרנגולים ויערם לתוך האמבטי ויניח הילד במים עד הצואר ויזיע שם ואז במשיחה קטנה של דבש מוציאים ראשיהם ונשחתים בתער או בפרוסת לחם במרובר ולפעמים פרים ורבים וצריך התמרה יתירה ואז ירחיץ הילד במי ראש ולענה וממים המרים האלו נגרשים ושוב אינם חוזרים ·

פרק רביעי · מדבר בילדים רזים ורלים מסבה אחרת :

אמנם הילדים הרזים ורלים לסבות רבות פעם עבור רוע החלב וצריך לתקן חלב אמו ופעם בסבת המנקת וצריך שתתחלף המנקת באחרת ופעם עבור כתימים שבמעיו וצריך למפתיחים ופעם עבור שרצים שבבני מעים וצריך לגרשם ואם עבור רוב הומו צריך למקררים ועל דרך זה יתנהג ביתר הסבות ותרופות כל אחד ואחד ימצא במקומו בפרקיו בחבורי ·

פרק חמישי · מדבר באוטם הנחירים מאיזו נזילה או ליחה גסה ·

לפעמים יורדת מהראש לתוך עצם הספוגי שבחוטם איזו ליחה גסה ודבוקה וגורמת אוטם הנחירים ורוע הנשימה · ואז צריך למתיכים וכיוצא ·
תרופתו שמן שקדים דרהם א׳ · שמן מאיוראנה טפות ב׳ או ג׳ ויסיך בזה את החוטם והנחירים או יטבול פשתן במיץ ביטה ויעשה כמו פתילה או יקח ב׳ או ג׳ עלים מהעשב מינטה ויעשה מהם פתילה לנחירים ·

פרק ששי · מדבר במקרה אשר יקרה לילדי׳ והוא הקיא והתעיבה ·

יקרה לקטנים קיא תמידי מתגבורת הליחו׳ שבבטנם והם ירקרקות אדמדמות פעם מרוע החלב וצריכה לתקנה וגעם מרבוי הירוקה או מסבה אחרת ויתרפא בהסרת סבתו ובעשיית התרופות הנ״ל כל אחד במקומו ·

פרק שביעי · מדבר ביקיצה יתירה שבילדים סבתם ותרופתם :

טבע הקטנים נוטה אל השינה מרוב הלחות שבהם ולפעמים יוצא מן מרכז הטבע ולא יישן כלל לא ביום ולא בלילה והוא עבור אדים חמים העולים לראש ·
תרופתם בהפך הענין וברפואה ממרקת ד״מ (סירופו די רזמ״נו או די ביקוריז) או מאננה או קאסיא וכיוצא המשלשל בנחת ולא בחוזקה והמטהר את קרביו ואח״כ ירחץ אותם במי בשול עלי ערבה או עלי קנים אבל לא יעסוק בעשבים המרדימים מפני הסכנה · וה׳ יצילנו מכל שגיאה אמן ·

פרק שביעי · מדבר בכאב הבטן אשר יקרה לקטנים סבתו ותרופתו ·

כאב הבטן שיקרה לקטנים על הרוב הוא עבור החמוץ אשר בבני מעים הרקים ונולד מחלב שנתעפש בבטנו והאות על זה שצואתו תהיה ירוקה ככרתי וגם לפעמים נולד מרוחות סגורות שבקרביו ולכן צריך עיון בדבר אם הכאב

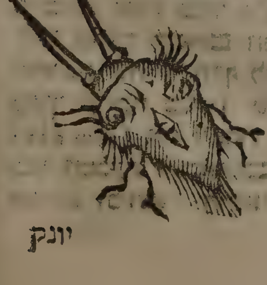
קולוס״טרו הרגיל לירד לרתוך שריה כי טבעו ארסיי לא תמתין מעט עד שיתוקן הלבה ואז תהיה דומה למזון הולד בהיותו עדיין בבטן אמו · התנאי החמשי שלא תניק את בנה פעמים הרבה ביום ובלתי הפסק וזו היא סבה אחרת מן הסבות להפסד החלב בקיבה של ילד · הו׳ תזהיר מאכילת פירות חמוצים ומיין תו ומכל משקה המחמיץ ומעמיד החלב כי מביאו לידי מתיהת האיברים וחולי הנכפה ושאר הלאים רעים : הז׳ אם אכלה או שתתה מן הדברים המחמיצים ומפסידים את החלב תתעסק ברפואות המבטלים את הימוץ שבהלב והנם כתובים למעלה בספרי בית חדש בפרקו ודוגמתם הם אלמוגים · קרן צבי · ועיני הסרטן · ואנטימוניום דיאפ׳וריטיקום · וכיוצא · ומן הבשמים אגוז מושקטו אניזו והדומה להם · התנאי הח׳ שלא תהיה התיבה או העריבה שבה הילד מונח בצד הנר או בצד החלון כי ירבה להסתכל בו הילד ומביאו לידי עקימת הראית (כלשון ספרדי פלאו״ט) (ובל״א גיסילכט) ודי לנו בבירור פרק זה מההנגה ונתחיל לדבר בחלאים פרטיים של הילדים והיותר נצרכים בעז״ה ·

פרק שני · מדבר בילדים דלים ברקות הבשר מחמרת כשפים :

לפעמים הוים הילדים דלים ורזי בשר ובלתי סבה מפורסמת והנשים תולים אותו באחת משתי סבות והן או בכשפים או בתולעים קטנים הנולדים בעור הבשר בכתפים ובשתי זרועותיו ובלע״ז קרינוניש (ובל״א דוא מיט עסיר) וזו צורתם אבל ענינם יבואר בעז״ה בפרק הבא אחריו : מעשה כשפי׳ שבלשון ספרדי אימבושאדה (ובל״א בינומין) יש מחלוק׳ בין הרופאי׳ בין כת של גאלינו ובין כת של פאר״צילזו יש אומרים אפילו מהבטה בעלמא ועין הרע או ריח הפה ארסי שבאשה נדה או אפילו של היולדת עצמה יקרה חולי זה · ויש מיחסים דווקא לכשפים · תרופתו לדעת חז״ל נמצאים כמה פסוקים המסוגלים לבטל כל כשוף ועין הרע וכיוצא והם שיר של פגעים ושאר פסוקים בתורה ובכתובים אמנם אם נדבר בתרופות טבעיות תהיינה על ב׳ פנים מהן פנימיו׳ ומהן הצוניות : תרופו׳ פנימיות ד״מ קח וישקוש או גרגרי אובי אינווירסי או עשב פארידיש ויעשה מהכל אבק ונותנים לה במשקה ובמעט הכמות · אחרת הפליגו לדבר כת האלקימיאה בעצי האלמוגים וכל המורכב ממנו · אחרת שליא מן ולד בכור בסגולה מבטלת כל כשוף וכן תהיה טובה לרזי בשר מכשוף ד״מ קח מעט מאבק של שליא שהוק ותן לו במשקה או בחלב אמו · תרופה הצונירת היא באופן זה קח שליא ועשה ממנה שק קטן ותן בתוכו פרחי היפיריקון וגרגרי אוב׳י אינווירסי ויש מוסיפים עליהם זרע או עשב אנטירהיני · ועוד הרבה כאלה בספרים ולאהבת הקצור לא הבאתים : אחרת קח עלי ערבה ופרחי אקויליגיאום אנטירהיני ועלי פארידיש · אריאנטום היפיריקום וכיוצא ועשה מהם בשול לרהץ בהם הילד · הנשים עושות קטורת מן שרף בלע״ז אסא פיטידא · אואמוניאקו׳ · קאשטרו הרופא צוה שינתקו ברזל אחד מטלפי הסוס מלובן באש ויבכו אותו בחומץ ג״פ וקיטור זה טוב לקטר את הילד :

פרק ג׳ · מדבר בילדים רזי הבשר בסבת התולעים שבעור

ולפעמים הוים (צורת הסרץ לקוח על ידי תחכולת הילדי׳ המיקרוסק״ופיו) רזים ודלי׳ בסבת שרצים קטנים למאד הנולדים בעומ׳ עור הבש׳ ובלע״ז קריטונים · ובספרדי לוש אושפינו״קאש (ובל״א דיא מיט עסיר ·) אותיתם שהילד

ספר

פרי בטן

מדבר בכל החלאים · והמקרים רעים · אשר יארעו לילדים · מיום הולדם עד כי יגיעו לחינוך סבתם · ותרופתם :

הקדמה לספר פרי בטן

פרק ראשון

מדבר בתחלואי הילדים ובמקרים אשר יקרו להם בצאתם מרחם אמם :

אמר המחבר עם היות שרוב חלאי הילדים אינם באים במשפט הרופאים לפי שהנשים בעצמן עושין תרופתם ותרופת מקריהם אך אמנם נמצאי' קצת חלאים מסוכני' וצריכים עיון שלא יבואו לידי שגיאה ולכן לא אמנע ידי מלכתוב שמץ מנהו ולברר ענינים אקדם להם מקצת תנאים הכרחיים : התנאי הראשון שהילד תכף ליציאתו צריך רחיצה בתוך עריבה בלשון ספרדי פאסטירה · (בל"א מולט) וזה לטהרו מכל זוהמא אשר בפי הטבעת ושבאזנים ובנחירים ולפלוף העינים וכיוצא · התנאי הב' שיכפלו כמה מפולות את הרצועה הקשורה בטבור וניוח כמו שלש אצבעות כדי לשמרו מן הנזק ואח"כ יחתוך אותו · התנאי הג' יטבול איזוה פשרתן בשמן שקדים או חמאה המעורב עם מעט סוקר ובו מוצץ הילד (ומדרך הרפואה יותר טוב לוקח מעט סירופו של ציקוריאה סנו סורם ריאוברבארו או יקח סירופו של ורדים לבנים כדי לרכך בטן הילד ולטהרו מכל מותרו' וביותר מן הטנוף השחור והיבש שנקרא בלעז' מיקוניאו הפלוסף במעיו עדיין מרחם אמו כי אם לא נטהר היטב נופל בחלאים רעים) הד' לא תניק אשה את בנה קודם שיעברו עליו עשר שעות או לכל הפחות עד שתנצל מקרם האשה מן החלב הרע בלעז'

קולוס"טרו

מפזר עליהם אבק המסוגל להעציר הדם ואחר שהוחם היטב · הי׳ תהיינ׳ מתנירה חגורים היטב בחגורה הנ״ל ודי לנו בבירור הרז״ל שלא הניחו דבר גדול ולא דבר קטן מכותם יעמוד לנו בעידנא ובלא עידנא :

אמר המחבר הואיל ואתא לידינו פרק זה בסוף הספר גן נעול נסיים במאמר רז״ל בגמר׳ דנדה פרק ג׳ וז״ל שאו תלמידים את ר׳ שמעון בן יוחאי מפני מה אמרה תורה שעל היולדת להביא קרבן אמר להם בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקק לבעלה וכו׳ והנה שמעתי טוב טעם לשאלה זו בשם הרב רבי העשיל ז״ל והוא על זה הדרך דאיתא במסכת׳ זו פרק ה׳ שיוצא דופן אין יושבים עליו ימי טומאה לפי שאין דמי נדה שותתין דרך בית הרחם ואין חייב׳ עליו קרבן : ואמרו בגמרא שאין האשה מתעברת יותר אחר יציאת הדופן · ולזה שאו תלמידיו מפני מה וכו׳ א״ר שמעון מפני שקפצה ונשבעה ר״ל בטרם תדע אם יצא דרך הרחם או יוצא דופן ומה היה לה לאסר עליה תשמיש הלא כיוצא דופן שוב אינה מתעברת ועל השבועה מביאה קרבן ודו״ק :

פרק י״ט · מדבר בהנהגת היולדת וגדרה ותרופת המקרים ·

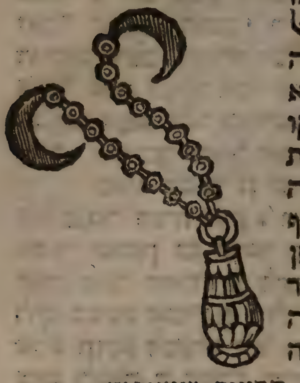
נכון לפני לכתוב בהנהגת היולדת והוא על פנים · הא׳ תכף ללידה תשתדל להגיר את הנדות · הב׳ מתניה חגורים יהיו בשל פשתן (וכסגולה כחגורה מעור של אדם) · הג׳ תציע היטב מטתה כדי שתשכב יפה בפשוט רגלים · הד׳ נותנים ספוג או סמרטוטים תחת בית הבשת לקנח אותה היטב מנרתה · ה׳ להרחיקה מכל תנועה ומן האויר הקר שלא תבא לידי הגרה יתירה או לידי כאב הבטן · הו׳ שלא יניח אותה לישן תכף ללידתה פן תתעלף · הז׳ להרחיקה מכל פחד ורעדה ודאגה וכעס ומכל ריח הנודף כאב הראש וחניקת הרחם : הח׳ אם יש לה חניקת הרחם תריח בצי קאסטור וסמרטוטים וכל דבר נבאש : הט׳ אם נעצר בטנה צריכה למרככים או לחוקן · הי׳ שיהיה מזון שלה רך וטוב העכול ד״מ מרק של תרנגולת ולחם אפוי היטב או פאנאטיללה (ובארץ אשכנז ופולין נוהגים ליתן לה רוטב של סכר שבלשונם ביאו״ר ונותנים בה מעט חמאה חדשה · אך כיונה רכה מטורפת במרק של תרנגולת) וזה בשלשה ימים ראשונים ומכאן ואילך נותנים לה בשר תרנגולים או של עגל · אבל אם יש לה קדחת טוב לה לשתות מי שעורים עם מעט קנמון · הי״א הרופא איטמולירוש הוכיח בראיותיו שאפילו בבעלת קדחת טוב לה יין מעט חכמות יותר מן מרק של תרנגולים לפי שמחזיק את הלב ומגיר הנדות וכל דבר שמגיר הדם מבטל הקדחת עכ״ל : ודע שלפעמים יקרה לה הגרת הדם מפטמים של דדים שלה וזה יהיה עבור הולשת הולד או שאינו רוצה לינק ואז צריך שתסיך בדדיה עם המחזיקים · דרך משל סיכת השושנים או סיכה של סנדל או רטיה של סנדל או תחבושת העשוי מקמח האפונים והעדשים והשעורים עם חומץ :

שבח לאל פועל לכל פעול :
על השלמת ספר ראשון
גן נעול :

ששה חטים משקלו כולם כתושים לעפר ותן לה לשתורת ביין : אהרת שורש אריסטולוהיאה רוטונדה : אריסטולוהיאה לונגה · פוליגיום · קאנילה סוקסינו מכ״א דצי אישקרופלו מאובק היטב ותן לה ביין : אחרת יקח מן הענות של מיראה קאנילה מובחר וכרכום מכ״א בשוה כחצי דרהם : ומן התרופות היצוניות ניאותות קיטור של עשבים וזרעונים והם מאלב׳א · אלטיאה זרע פשתן וזרע פ׳ניגריקום וזרע בילילוטו ורומיהם : ומן המשיהות וסיכות ובנקל עשויות הן משיהה של אלטיאה או שמן שקדים ושמן לויריום וכיוצא :

פרק שמנה עשר · ידבר באופנים ותאנים של יוצא דופן המוזכר בגמרא ·

ולפעמים אי אפשר להוציא את העובר לא ע״י המילדת ולא ע׳ שום רפואה אלא צריכה לבוא תחת יד האומן המוציאו דרך דופני הרחם · וזה עבור אחת מג׳ סבות ואלה הן הסבה ראשונה תהיה כשאשה כבר מתה · הב׳ שהאשה בהיים והולד מת · הג׳ אפילו כשאשה והולד חיים אבל יש עכוב גדול המונע הוצאתו דרך פי הרחם אז קוראים לאומן מומחה והוא שוסע את אחד מדופני הרחם : (אמר המחבר כמו זר נחשב באזני הקורא המשכיל פרק זה כי רהוק׳ עשייתו וכן לא יעשה בבנות ישרא׳ וה׳ ישמרם אמנם הואיל וחכמינו ז״ל הזכירו בגמרא באתי כמפרש דבריהם) ועתה אבינך על נכון ואודיעך כשאשה מתה אינה צריכה תחבולה אפילו המילדת בידיה ע׳ שסיעה תוציא את הולד · וגם כשהולד מת ברחם אמו בעודנה בחייה לא בנקל עושים השסיעה כי מנהג הרופאים להוציאו ע׳ סם הרוחה אותו תוצה · או להוציאו איברים איברים בכלי ברזל ושלשלת העשוי כזה שבידם אך אמנם אם בכל אלה נמנע יציאתו ויתאחר שם

ימים רבים אז מוכרחים לבוא לי השסיעה כנראה ממעשה שהביא מטיאו קורנאקו באשה שולדת מת ושאר ברחמה ד׳ שנים ולבסוף הוציאו דרך דופן בלי שום נזק ועוד בספרים הרבה מעשים בענין זה ולאהבת הקצור שמטתים ·

תנאים הנצרכים לשסיעה אלה הם · התנאי ראשון שאיננה נעשית לא בהכרח גדול : הב׳ בבעלת כח : הג׳ ע׳ אומן מהיר : הד׳ באיזמל חד מחוסר עוקץ · ה׳ בהכנת פשתן לבנים ורכים וספוגים וסמרטוטים · הו׳ אבק העוצר את הדם והאספלנירת · הז׳ אזור או כריכה הנצרכת להגור בה האשה אחר השסיעה ·

תנאים הנצרכים לדעת מצר האשה · ואלה הם התנאי א׳ שתטיל מים ראשונה כדי להריק מקוה השתן ויהיה נוח לסלקו לצדדיו לבל יקבל נזק מן השסיעה · הב׳ מבלי הגיד לה ושסיעה פתאומית · הג׳ להושיבה כראוי על גבי מטתה : הד׳ ואם הלוש׳ כח תשען מעט על צרה · ה׳ המחזיקים בה יהיו אבירי לב · הו׳ יעיין תהלה בירכתי הבטן בשני מפני עובי הטהול · ובימין פן יש נפוח בכבד ואחר העיון יבהור במקום היותר נקל מן הכסלים : הז׳ אחר העיון וההכנה הנצרכת רושם בריו מקום השסיע׳ מלמעלה מצד הטבור ולמטה עד צד זקן התהתון ארכו טפח · הז׳ צריך אמן יד שלא יוזק חלב המכסה או בני מעים או כיס השתן או הולד בעודנו חי או שלא יזיק את בצי האשה וקשרי הרחם · הח׳ אחר הוצאת הולד והשליא טובל סמרטוט במי העשבים המטהרים מקום השסיעה · הט׳ בגדי פשתן הרכים כפולים וטבולים בשמנים

כאב הכליות והשוק אם נראה אות מלוי הדם תקיז דם מזרועה ותסיך על גבי הכליות או על מתניה שמן ורדים או של הדם וכיוצא ואם מחמת כובד הולד תאזור אותה באזור היטב ׃

יקיצת יתירה תרחץ רגליה בלילה במים המי׳ ותן לה לשתות מים של פאפא״ויר ושירופו של פאפא״ויר ושל ויאולאש ושל נינופ׳ארי ׃

רעיפת הנחירים או הגרת הטהורים תתן לה לשתות מים או מיץ של פלאנטאנני ושל בורסה פאסטוריש או מבשולם וגם טוב לזה אבק האלמוגים ושל קרן צבי וכיוצא ׃

פרק טז׳ ׃ ידבר במקרים הנופלים לנשים בשלש׳ החדשים האחרוני׳ להריונם והם ׃

עצירת השתן אשר יקרה להן טוב לזה קטור בשול העשבים כמו מאלב׳ה אפייו פיטרוזיליאום ודומיהם ׃

עצירת הבטן ירוכך ע׳ אכילת ירקות והם מאלב׳ה ׃ שפינאקה ׃ בליטה ודומיהם ׃ ומן הפירות פרונה ותפוחים מבושלים צלויים או מרוקחים בסוקאר ׃ או מאלב׳ה מבושל בתוך חלב ואם בכל זה לא יתרכך בטנה אז תקח מאנה שלש אונקיאש נתכת בתוך מרק של בשר וכיוצא ׃ חולי חטיניזמוס והוא חולי הכרכשת׳ יעיין למעלה בפרק ג׳ בספרי בית חדש ׃

מתיחת העורקים בירכים וברגלי׳ לפעמי׳ הוה ממלוי הדם וצריך הקזה ואם לאו תמתין עד שתלד ׃

נפוח הברכים תמתין עד שתלד או תתעסק במרחץ חמיבש או בסיכות המיבשו׳ ׃

מים הנחלים מן הרחם מביאי׳ אותה לידי שתי סכנות ׃ הסכנה ראשונה כי המים מלהלהים הגוף ומחלקים הרחם ומוציאים הולד הוצה ׃ הב׳ בהעדר המים ברחם האשה אז בקושי תוליד מפני היובש ולזה צריך לעסוק בתרופות מלחלחות הגוף וגם המחזיקים את הוולד ׃

המפלת קודם זמנה תהיה מכמה סבות פעם מצד המעוברת ופעם מצד העובר וצריך עיון בשל מי יצא הרעה לעמוד נגדו ולשמור האשה מן הנזק ׃

בהשגות הרופא ריווירוס תמצא מקרה אשר יקרה לנשים טפטוף הדם עבור ולד מת וירחיק עצמו הרופא מעשות תרופות גדולות או קטנות אלא יניח הטבע לפעול פעולתו ׃

פרק שבעה עשר ׃ ידבר בחבלי לידה סבותם אותותם ותרופתם ׃

עם היות שהחבלי לידה כבר נגזרו מן השמים שנאמר בעצב תלדי בנים מ״מ ראוי ונכון לדבר באופני החבלי׳ והנם על שלשה פנים ׃ הא׳ כשיתאחרו צירי הלידה ׃ הב׳ בבואם אחת אחת בהפסק בנתים ׃ הג׳ כשנמתחים למעלה אל הכסלים ולא למטה אל הרחם ׃ וכל זה יקרה לאשה פעם בסבת היולדת ופעם בסבת הולד ׃ ועתה אבינך קורא המשכיל רצוני ׃ בסבת היולדת נבין בנשים הדלות והרקות או באשה שיש לה חסרון ברחם או במקוה וכיוצא ׃ בסבת הולד בהיותו גדול הכמות או כשאינו מונח יפה נח לצאת או כשהוא חלוש ומכ״ש כשהוא מת ׃ בסבת רפיון הכח לא אוכל להאריך וכבר מצוי בספרים זולתי המדברי׳ בענינים האלה וגם בציורים של כל וולד אם כסדר ואם שלא כסדר המונח ברחם אמו ודי לנו בידיעה זו ונדבר בתרופות קלות ומצויות ׃

תרופתה בהסרת הסבה המוחשית אבל אם מעיה אינם רפוים אז צריכה להוקן מעט הכמות או יעסוק ברפואות המרככים ואח״כ יעסוק בסמנים הרוחפים ומוציא את הילד חוצה בלי נזק והם קאסיאה ליגניאה ׃ דיקטאמנוס קריטיקוס מכ״ב דרהם א׳ קאנלה חצי דרהם כרכום

מי ורד · פלאנטא"גניש · מכ"א ב' אונקיא' ויערבם הטיב ומן המשיחות הנאותות רטיית הורדים ושל עופרת ושל טוטיא ובהערדם תקח תמורתם שמן הנסחט מהלמוני הבצים :

הרם לבוא דרך פיות הטהורים אז צריך ליתן עליהן סמרטוט טבול בחומץ או במים עפצים ודומיהם · יש מהרופאים העושים עוגות מאיזה סמנים לקבל עשון המוגמר ברחמ' (עיין בפרקי אבוקרט מאמ' ה' פ' כ"ח)

פרק אחד עשר · ידבר בהעצר הנדות סבותיו אותותיו ותרופתיו ·

העצר הנדות יקרה לנשים מכמה סבות או עבור חסרון הדם או עבור מלוי הדם או עבור סתומי' בצנורי הרחם או עבור נזק אחד הנופל באחד משלשה הדרי הרחם ·

תרופותיו בהסר' הסבה ואחר כך בעזור הטבע ברי שיהדף את הדם הוצא וזה נעשה ע"י סמנים עשבים וקטורים והקזת הדם וכיוצא המשל בזה במלוי הדם צריך להקזה (עיין בפרק המדבר באופני ההקזה בספר ארץ החדשה בחלק עולם קדם) אבל תדע שלפעמי' הדם תנעה בדרך (וכזה במה מעשיות בספרים וגם ראיתי מפחה שוסתה שותתת לחוץ כעורק אשר בתנ"ל סימן) ויוצא מן מרכזו למקו' אחר פעמים למעלה נגד הטבע ודרך הנחירים (ועל כיוצא אמר אבוקראט מאמר חמשי פרק ל"ג לאשה שהיא נעדרת שוסתה אם ירעף דם מנחירים טוב עכ"ל · רצונו כזה לומר טוב הוא שלא תנוק האשה ותמלט ע"י רעיפה כזו) ולפעמים נוזל הווסת דרך הטחורים ואז ישתדל הרופא בתחבולותיו לגרשו משם ולהביא הדם למקומו הראוי והוא הרחם כי שם דרך למותרות הנשים ולהוציאו משם ויהי' טוב לזה רחיצת פנים וירים במים קרים ומטבורה ולמטה במים חמים וגם טוב לה היגיעה והליכה וצעקה וכל מיני תנועה לעורר הדם הנרדם בורידי הרחם וגם תשתה מבשול העשבי' המוזכרי' כמה פעמי' בחבורי והם מיליסה ארטאמיזיאה פוליגיאום וכיוצא · ובסגולה וקל ההבנה תקח שאור המוץ מאר מעורב עם מעט סוקאר בשוה ותאכל ג' ימים בבקר וביותר אם יפוזר לתוכו אבק העשוי מן מו"רא · ומשורש דיקט"אמו ודומיהם · ואם רגיל

פרק שנים עשרה · ידבר בהפלגת הזלת דם נדות ·

אחרי שכתבתי בהעצר הנדות נכון לפני לדבר בהפלגת ההגרה כי לפעמים דמי הנדות שותתין יותר מכדי שיעורן וזה בא מכמה סבות ואין צריך כאן לזוכרם :

תרופתם בהקזת הדם פעמים רבות ובהפסק בנתים אבל מעט הכמות ומשתי זרועותיה וגם בכוס המציצה וצוה אבוקראט לשומם על גבי דדי האשה וישתדל תמיד הרופא למשוך הדם למעלה ע"י שפשוף וקשירות הקצוות ורחיצת העשבים וכיוצא כמו שמבואר בפרק המדבר ברעיפת הטחורים ולא יאחר פן תבוא לידי עלופים או קווץ (עיין פרק כ"ג מאמר ה' של אבוקראט) אמנם אשה שאין לה קביעות זוסת אלא ברילוג צריכה להרקה (כמאמר ה' פ' ל"ב) וכל זה צריך הרופא שיעיין תחלה בגון הדם ובשתן וברפק לדעת בשל מי יצא רוע החומר ואח"כ יתן לה רפואה ממרקת :

פרק שלש' עשר' ידבר בעקרו' הנשים סבתן אותותן ותרופתן :

האשה שלא תתעבר תהיה באחת מאלה הסבות · או שאינה מקבלת ברחמה זרע בעלה · או אפילו כשתקבל לא לה יהיה הזרע אלא ששופכת אותו חוצה · או שאינה שופכת אותו אבל איננה שומרת אותו זמן ראוי · או שלא תזון אותו הזנה ראויה לקבל צורה · ואת הכל אביא במשפט על נכון :

סבה ראשונה בשלא תקבל בלל שייך

בקטנה

דבר תורה האיש מצווה על פריה ורביה ולא האשה אך אמנם בהעדר האשה נעדר פרי הבטן ונתמעט הרמות ולכן ראוי שנדבר בנזקים הנופלים ברחם מבית ומבחוץ ובסבתם האשה אינה סובלת בעילת בעלה · ולפעמים סובלת אבל שופכת הזרע חוצה ואינה מתעברת · **סבתן** הבורת · הראשונה אם יש אוטם ברחמה · הב׳ בליטת הרחם ר״ל אם נפלה תחתית הרחם שהוא המקור חוצה ר״ל לצואר הרחם וזה יקרה מכמה סבות · מעשה שבא לפני וראוי להזכירו באשה אחת בעיר ברוסא בהקשותה בלדתה נפל הרחם לחוץ והמולדת לא מחכמה משכה אצלה הרחם כסבורה שהוא השליא ואחר כמה שנים שעברה עליה עסקה בתרופות על ידי וגם נתרפאה ונמלטה · הג׳ אם בכותלי הרחם יש איזו מורסה או נגע וכיוצא · הד׳ אם נתקו קשרי הרחם

תרופתם בהסרת הסבות המשל בזה אם יש אוטם ברחמה מהמרת עור המכסה צריך שיחתכנו באיזמל ע׳ אומן ואם שנפל הרחם מבירת לחוץ יחזירנו למקומו על ידי המילדות אחר סיכת ידיה בשמנים המרכים והנה תרופה קלה שתקח שומים מבושלים בחלב ותקבל הקטור בין רגליה ואחר כך תתעסק בבשול עשבים וסמנים עפציים הנזכרים בכמה מקומות · ואם יש בה מורסה תתעסק בתרופו׳ הנהוגו׳ בשאר מורסיו׳ אך אמנם צריך לרכך ולטהר תחלה ואח״כ בעשבים המיבשי׳ ונעשה ע׳ אבק העשוי מן לבונה · מירא · מאשטיקיש או פרחי רמונים ופרחי ורדים · וקרן צבי ושאר עשבים שאין בהם סכנה לעסוק בנזקים שבתוך הדרי הגוף :

פרק תשיעי · ידבר במקרה חכוך הרחם סבתם תרופתם :

יקרה לנשים חכוך ברחם מבירת ומבחוץ באופן שאי אפשר להן להצניע החולי יען שמוכרחת תמיד לחכך ולמרט בשר ערותה פעם בידים ופעם בארכובותיה דא לדא נקשן ·

סבתה ליחות מלוחות וחדות או חמוצות וחולי זה שכיח יותר בזקנו׳ מבחורו׳

תרופותיו קשות אמנם צריכה למרקות ואח״כ בבעלי הזעה ואחריהם צריכה לרחיצת הרחם מבירת ומבחוץ בבשול עשבי׳ המקררו׳ והמשככי׳ והממתיקי׳ את הדם ואת החדות והמליחות התקועות בתוכו הגורמים את החיכוך ישתדל לבטלן ד״מ קח מי חלב השרוי בו שורש פוליפודיום · ציקוריא לאפאטה · ורומיהם ותרחץ מקום החיכוך · או יקח חומץ שיעור מספיק ליטירגיריום שמן של ויאולה או שמן של ורדים מכל אחד בשוה ויטבול בהם ספוג או סמרטוט וישמהו על מקום החיכוך : אחרת הומץ חלק מספיק ויפזר לתוכו מלח סאטורנו מעט ויעשה כנזכר · ומן המשיחות טובה היא רטיה של עופרת או של ורדים או של טוטיא מעורבים בשמן היאושקיאמנו :

פרק עשירי · ידבר בכל מיני נגעים ההוים בבית הבשת שבאשה ·

מורסה או נגע או קשקשים כמו סוביך ההוים בבורת הרחם פעם בתאות המשגל ופעם עם חיכוך גדול ·

סבותם שונות פעם מחולי הצרפתי׳ פעם באה מחולי האישקורבוט ופעם עבור החימוץ שבמיץ לומפ״א היורד שמה ומוליד נגעים :

תרופתם כפי שינוי החולי אם עבור חולי הצרפתים או חולי האישקורבוט תעיין בפרקם ועסוק בתרופתם ואם בסבה אחרת צריך שתטהר גופה מן המותרות ואח״כ תעסוק בתרופות הצוניות ובמכבסות ולבסוף בסמנים המייבשים את הנגעים · ד״מ קח אואלש · מירא · מכ״א משקל דרהם אחד · אירו״גת (כלעז וירדיטי) (וכלשו׳ גריקופ״ין) משקל ששה חטים · יין לבן :

או של היאו"רי קו"ם אנארו"קום או נגרגרי של
טארט"ארו או של ארמוני"אקו ומן הרפואו'
הברזליות היותר קלה הוא ברזל שחוק
ביין הטוב או במי קנמון ויש מוסיפים עוד
בשמים או עשבים הדים כמו פוליגיום
מיליסא • ארטאמיזיא ומן השרשי' אניליקה
ואינולה • ודומיהם ואם ישתתף בחולי
הלז אחר פרטי ישתדל לסלקו ויוסיף
רפואות המסוגלים לחולי ההוא • ד"מ
בכאב הראש יקח (קריבאר בלעז סוקסינו)
ויפזר על הראשה ויותר טוב משמנו שתסיך
ראשה פעמים ביום כמו ג' טפות וגם טוב
לשתותו בתוך איזה משקה ו' או ז' טפות
והוא אחד ממחזיקי הראש המפורסמים
[illegible] בחולי הנשים :

פרק שביעי • ידבר בחנק הרחם אותותיו סבותיו ותרופתו :

חניקת הרחם יקרה לנשים עם כמה
מקרים רעים ונוראים :

אותותיה בטול הנשימה וכפיה ורתרת
האיברים והתעלפות וקרירות
הקצוות וקרקורי' ומתיחה בבטנם מרוחות
נסגרות הסובבות על הדרי הגוף ולפעמים
יעלו אדים ארסיים לראש ונחשבות
כמתות וידיעה זו הכרחית להבדיל בין
המתים ובין החיים : ויקרב אל נחיריה
צמר מנופץ או של נוצה או מראה של
זכוכית להכיר הנשימה : ז' סינה צוה
לעיין בעינה אם נראה בו הבבואה אינה
מתה (עיין בספרו בפרק חולי התינוק) או ונפח
ברוטמה מעט מאבק הראב"אקו לעורר
העטוש : או ישפך לתוך פיה משקה
ההקאה • ואם אינה נרגשת בידוע שכבר
מתה : ובסגולה מגדול הרופאים שישים
על ירכה רטיה המבעבעות (בלעז פויזיקאטוריוס)
בכמות מטבע הרי"אל (בל"א טאליר)
וזה לך האות אם נעשו בה אבעבועות שם
יצפה לתחייתה ואם לאו שוא עמלו בה :

סבותיו שונות פעם עבור כעס ופעם
עבור בהלה ופעם עבור ריח רע
או טוב או חד העולה לנחירים שלה • ויש
הרבה מעשיות בספרים ושמטתים לאהבת
הקצור • אמנם ראשי הסבות שלש' הן •
הסבה ראשונה העדר הנרות • הב' העצר
הזרע בכליו ובשבילי רחמה • הג' חלאים
[illegible] רעים הרודים בגופה • [illegible]

תרופתה תהיה על ה' פנים • הראשון
[illegible] לתקן כל המוץ הטמון בקרבה •
הב' לגרש הרוחות חוצה • הג' לפתות
הורידים • הד' להסיר הסבה הנודעת •
הה' להשקיט המקרים הרעים המשל בזה
אשה הנזקת מריח טוב כמו מור וזיבטו
וכיוצא תריח הלבנה וסמרטוטים וכל דבר
מבאיש ובסגולה זבלות הנחתך מרגלי
הסוס וכדתעדרו טלפים או קרני העזים
או נוצות השליו בלעז פירדי"צי וכיוצא •
וגם תקבל ברחמה מוגמר מבשמים וטובי
הריח • וגם טוב להניח על טבורה רטית
המורכב מהלבנה וקאסטור ושמן סוקסינום
ויערב עמהן מעט מור ואם ידה משגרת
תן לה שמן קאסטור ושמן סוקסינום מכ"א
א' דרכמא קאמפ'רו או משמנו שש טפות
ויערבם היטב ויסוך בהם הטבור • ואם יש
לה קרקורים וכאב הבטן טוב לה חוקן
קארמאנאטיבו ר"ל המגרש את הרוחות
והמרדים ולחולי הנפפה ה' תן לה ממחזיקי
הראש ומן הפשוטים שרשי אנייקליקה •
בריאוניאה כתושים ומאובקים היטב ושרוים
ביין הטוב לשתות ממנו בבקר כל יום כוס
א' : ובהעדרם תקח שאר עשבים והם
ארטאמיזיאה מיליסה ודומיהם • רופאי
זמננו עוסקים בשמנים חדים המפליאו' כל
חדרי הגוף והם אישפירוטו' שאיש ארמוני"אקו
ושמן סוק"סינום ושמן קרן צבי או אוליקסיר
אוטורי"נו וכיוצא ולפעמים מוכרחים לתת סם
מרדים המסיר הכאב והיותר קל והוסר
סכנה הוא לאב'ראנום משקל שנים או
שלשה חטים ובכל אופן שירצה :

פרק שמיני • ידבר בנזקי הרחם שבסבתם • אינה סובלת הבעילה :

הנפשי גם דמות לאדם הרואה קרי בחלום ואע"כ תהיה השינה סבת התאוה וההזרעה נמשך מזה ששוטות הוא הלום של הנעור והחלום שוטורת הישני׳ · ולכאורה כמו שיקרה הקרי בלילה בחלום כך יקרה שוטות הרחם בהקיץ אך אמנם כת סילוו״וס תלוה במותרות התקועות ברם ובמיץ לימפ׳א הגורם רתיחה עד שהלהב עולה מאילי׳ וגם תעיז פניה · סבה אחרת הביא סינירט״וש מעשה באשה ששתה כוס יין הנתך בו סם בורא״קש ותכף לשתייתה נפלה בחולי הלז ומעשה אחר הביא באיש אשר סך אברו בשמנים יקרים חמים טובי הריח כמו מור ואפרסמון ודומיהם כדי להוסיף בתשמיש וכאשר נבעלה לו האשה נתחמם רחמה ונפלה בחולי הלז :

תרופתו תהיה כפי שינוי סבותיו אמנם רפואה בוללת היא כל דבר המפסיד הזרע והמקרר רחמה כמוזכר בפרק חולי הצרפתים במקרה הזב והזבה והם שרשי׳ של נינופ׳יראש לבנים צלויים תוך אפר חם : או זרע אגנוקאשטו או זרע רוטה · או זרע קנבוס · או הזרת ופורטולאקה וקשואין : והיותר משובח שריגי ערבי נחל הנבשלים במים : בא וראה כמה כחם שאשה המתמרת בשתיית בשול זה נעשית עקרה ·

פרק חמישי · ידבר בירקון הבתולות בהגיעם לבגרות ולאלמנות ודומיהן :

ירקון הבתולות בלשון יון חלורוזיש ונופלים בו הבתולות בהגיען לבגרות וגם האלמנות ודומיהם בהעדרן ממשכבי איש ·

אותותיו תמיד תאנח נפשה ובקרחת קטנה ובדפק מקולקל ופניה מוריקות ועיניה בולטות ·

סבתן לדעת הרופאים הקדמונים תהיה העצר הנדו׳ אבל הרופא איטמולירו׳ הסבים עם הילדאנוס והכה על קדקד כולם בראיותיו ותולה אותו בשפעת הזרע הנפסד בכליו ולכן לא יקרה לקטנות לנערות אלא דוקא לבוגרות ולאלמנות ולחולת אהבה ועוד הורה לנו שיש הפרש גדול בין חולי הלז לבין חולי רוע הקניה ·

תרופתה שאלו לרופאים ואמרו אם נתנה עיניה באחד אין לה תקנה עד שתבעל לו : ובבוגרת ואלמנה תנשא למען ספות הרוה את הצמאה · אך אמנם אשה שבעלה במדינת הים תתעסק ברפואות הממעטות את הזרע ומהן פשוטות ומהן מורכבות · הפשוטות הם קאמפ׳ורה · מירא · אופיום · וכיוצא : ר"מ קח קאמפ׳ור משקל ג׳ חטים מעורב עם מעט תריאקה ותן לה לשתות ביין או קח קאמפ׳ור מירא בשוה שחוקים לעפר ותן לה ביין או בשכר ומן המורכבות לאב׳ראנום ג׳ חטים שמן קראבי חמש או שש טפות במשקה או במרק של בשר כבה תתמיד עד שתמלט מחולי זה ·

פרק ששי ידבר בחולי רוע הקניה שבנשים בלעז קאקיקסיאה ·

רוע הקניה (בלשון ספרדי אבוא"דה) שבנשים נולד מרוע העיכול שבדם הגורם סתומים בורידים והעצר הנדות ואז יקרה להן כאב הראש וסבוב הראש וקפיצת הלב ועילופים ובולמו"ס ותעיבה וקיא וקרקורים ועוד שאר חלאים רעים · והנה הרופא הזר בחכמ׳ תועה מדרך השכל לתלותו בחולי הכסלים (בלעז היפוקונדריאה) :

תרופתו לתקן רוע החומר הסובב עם הדם על איברי הגוף · הב׳ יעסוק בסמנים העוזרים לעיכול והפותחים כל ורידים הנסגרים ושבחו הרופאים את הסמים העשויים מברזל הנ"ל וזולתם כל מיני בשמים ריחניים · אמנם טובה ההקאה בראשונה והיותר משובחת שבהקאות היא המורכב׳ מסם אנטימוניום · ולנשים חלושי הכח יותר טוב להם גרגרי של אגאריקום

הנ״ל (בפרק עשירי) · ופעם אם נסרסה לאיזה הכרח כמו שמסרסים הבהמות (סיכו״רטו ספר ג׳ פרק ה׳) (וגם בבכורות פ׳ ד׳ משנה ד׳ עיין שם) ודע שיש כת א׳ האומרים שאין לאשה תענוג והבל ידברו וגם שחז״ל הורו לנו על התענוג באמרם ג׳ תענוגים יש לאשה וכו׳ ולענ״ד לא יש הפרש כלל בין תשוקת האשה לתשוקת האיש (שהרי בהדיא כתיב ואל אישך תשוקתך) אלא לעקר בלבד אין לה תענוג ·

תרופת ההפסדה תלויה בהסרת הסבה רצוני בזה אשה זבה צריכה למנקי׳ ומטהרים כמוזכר (בס׳ בית חרש פ׳ י״א) ואם עבור חולי אישקו״רבוט יעיין למעלה בפרקו · ובאשה שאיננה עקרה מתחלת ברייתה היה עוזר לה בסמנים ועשבים המעוררים את התאוה והמוציאים את הזרע מנרתקו והנם מהם פשוטים ומהם מורכבי׳ · מן הפשוטים הם כל מיני בשמי׳ כמו אגוז מושקאטו ופרחיה · קרפת וקנמון פלפל ארוך וכרכום וכיוצא · ומן המורכבים הם מרקחת דיאסאטי׳ריון ודי׳אמברו ודיאמו״סקו וכיוצא בהם נאורת לה גם כמה תרופות הצוניות והם הרחיצה והסיכה · הנה הרחיצה שתשב באמבטי של מים המים שבהם שק או בגד מלא נמלים לתרת ע״ג בית הבשת · ומן המשיחות הן שמן אפרסמון וזיב״ט ומוש״קו וכיוצא ובהם תסיך בית הבשת מבית ומבחוץ וביותר תחת התפוח כי שם כל תענוגיה והוצאת זרעה כמוזכר בתחלת הפרק (אמר המחבר וכל זה צריך עיון באשה שאינה בוקת מפני ריח טוב שלא תרד למטה רחמה ממקומה) · ובזה מסכימים כל רופאים ובעלי נרתות זמננו עבור הנסיון והעיון שלהם :

פרק רביעי · מדבר באשה שיש לה תאוה יתירה אל התשמיש סבתה ותרופתה :

חלאים אשר בלשון יון סאטי׳ריאזיש או סאטי״ריאזיש נמצאים

בנשי׳ כמו באנשים כי כאשר יקרה לאנשי׳ קישוי האבר תמידי כך יקרה לנשים מתיחת הערלה קליטורידיש הנ״ל וזה היה מעשה מצרים בנשים המסוללות המוזכר׳ (בגמרא דיבמות פרק הערל) והרבו הרופאים לספר ענינים נפלאים ומפני פריצי הדור שמטתי דבריהם אך אמנם דע כי לפעמים תתגבר בה התאוה ותפתח פי רחמה ותבלע האבר והובקת אותו באופן שבקושי נפרדים ומעשה בתלמיד אחד מתלמידי הרופאים אשר בפארו״אה שבא על זונה אחת ופתחה את רחמה והבקה את אבר הנואף עד שנקשר בה ככלב והודיעו לחכמי המדרש וניתיעצו למלאות מזרק א׳ ממים קרים ויזרקו בתהבולה לתוך רחמה וכן בקושי עשו זאת ונפרדו (וארור המציל) זה הכלל שבחולי תאוה יתרה כוז תמיד רחמה פתוח ותבקש המשגל (וכימים שעברו עשיתי תרופות לאשה אחת מגדולי הימים ככ״ן וה׳ יציל כל בת ישראל מחולי הלז) ולפעמים תצא מן הדעת ותקרא בלטין פ׳ורו״ר אוטו״רינו ר״ל שוטות הרחם וחולי זה מצוי בבתולות כהגיע לבגרות ואינן נבעלות וגם לאלמנות ועגונות המורגלות במשגל בהעדרם מן הזכר · ודע שיש נשים אשר מסוה הבושה על פניהם ונעדרות מן המשגל אבל נעשות עוורות או נופלות בחולי השרפון והירקון לכן כל אשר יראת ה׳ בלבבו ישתדל לתת בנותיו לאיש טרם תגענה לבגרות זו ואין צ״ל לבל יענן שום בר ישרא׳ את אשתו חס ושלום :

אותות החולי שתהיה האשה כזאת קולנית דברנית ויצאנית בשוק וברחובות תתן קולה ולפעמים תובעת לזנות את האנשים בשוק · וכתב שינקיום מעשה באשה שושה שברחה לבית היין ולא נתקררה דעתה עד שבאו עליה באותה הלילה חמשה עשר אנשים ובהאיר היום שבה אל ביתה וגם נמלטה מחלייתה אמרו הרופאים שהולי הלז דומה לשגעון הבהמות בימים פרטי׳ שהן נזקקות זו לזו :

בסבת החולי רבו הדעות יש אומרים משפעת הזרע המעורר תנועת רוח

פתח פתוח או טענת דמים כבוגרת) וכן תמצא מעוברת ואפילו הכי תהיה בתולה (וכגמ' דחגיגה שאלו לבן זומא בתולה שעיברה וכו') והביאו הרופאים ראיות אמתיות שאפשר שהבתולה תתעבר בלתי בעילה אלא בנשיקת האבר לבדו (וכענין ההטיה דפשוט לדעת גמרא לא כלום הוא כי לא נקרא בתולה אלא שלא בבעלה ואם כן מאי חריפותא איכא סוף דלסוף וכו') ובספרי' מצאתי כמה מעשיות ושלא להכביד על המעיין לא אביא כי אם קצתן · המעשה ראשון הביא בור"לוש פרק ד' השנה כ"ז בספרו באמרו שלא בלבד תמצא זו בבתולה והביא המעשה בסוסיא שהיה לה כומז על גבי נקבות שלה לשמרה מן הזכרים ועם כן נתעברה · המעשה הב' יותר נפלא שמצאתי בספר א' בנערה שהנקבות שלה לא היה אלא כאפון אחד מהאפונים הקטנים והנה הרה לזנונים · ומשהוכר עוברה קרובתיה קראו לאומן וציוו אותו שיפתח את הנקבות שלה באיזמל וגם נתנו רשות לזנאי לבא עליה כדרכו כדי להרחיב בית הבשת טרם יגיעו ימיה ללדת מפני הסכנה : ועוד ישאל השואל אפשר לבעולה לעשותה בתולה (ומשה זו תמצא בגמרא אבעיא להו הכי בתולין מיזל אזלי או דילמא אתנודי וכו' והסיכו חז"ל קטנה בת שלש חוזרות בתוליה ובכותן אצבע בעין ומכאן ואילך אינן חוזרות עכ"ל) אמנם מה שעשה הבורא ב"ה אינו יכול הטבע לעשותו אבל אפשר לעשות את רחם האשה צר כאחת הבתולות בתחבולה · והתועלת בידיעה זו אם תמצא אשה שבית רחמה נשאר פתוח אחר הלידה או מרוב הגרת הווסת ותתירא שמא תתגנה על בעלה אז תתעסק באמבטאות ובמשיחות מן התרופות הקובצות · המשל בזה מן העצים הם עצי ורד ושל אגוזים ושל רמונים ושל ערמונים ושל סנה ומן הפירות הם החבושים וקליפות הרמונים והעפצים או של האונים וכיוצא ומן השרשים הם הטו"רמינטיללה בישטו"רטה קונס"לידה ודומיהם : אמנם להסיר הקמטים אשר בדדי האשה ולעשותם בדדי הבתולה חלקים וקשים נמצאי' הרבה בספרים אבל היותר משובחי' הם המים הנוזלים מעץ פינו בעודו לח : וידיעה זו נצרכת לרופא המשרת לשרים ונכברים מגדולי האומות :

פרק שלישי ידבר בהפסרת תשוקת המשגל אשר יקרה לנשים :

בתשוקת ובהעדר התשוקה הרבו לדבר רופאי זמננו · והמוסכם אצלם שתלוי בכמות ובאיכות הזרע היורד מכליו אל פי הרחם ואל הערלה אשר תחת התפוח ובלשון יון נקרא קליטור"ש באופן שיקרה לה הקשוי כקשוי גיד הזכר ממש וכשתהרהר ביום תראה קרי בלילה · ובספרים נמצאים כמה ענינים במעשיות שונות לאמת הענין אבל לא אביא אלא אחת מהן והוא מה שהביא הרופא דיאמ"רבריק בספר הנתוח שלו וז"ל באה אלי אשה אחת מקרובי' וזאת אומרת איך בנעוריה כשהיתה חושקת באיש דרכה היתה לשפשף בידה על גבי הערלה קליטורידו"ש הנ"ל והיתה מזרעת אבל מאז ועד עתה ההרגל נעשה טבע ונפלה בהדליזה שאם תשב על מטה ומוצעת או אפילו בהלבשת המכנסים בלבד תזריע שלא לרצונה ולא נשאר בה כח (ובעתה מבקשת ממני תרופה להליה) אם כן נבין מערות האשה על התענוג וקישוי הערלה שבלטי' קליטור"ש ובערבי אבוטאר : ועל ההזרעה וביריה תנאף כאחד הרקים : וגם נאמין שמקום ההזרעה באשה היא דוקא ע"י הערלה והוטי הבצים : שפיגילוס הרופא ראה באשה שמתה מהתמדת המשגל ומצא בניתוח שלה את קשרי הרחם אשר בצדדי הרחם (בלטין לגינא"מנטו וו"רמי פ"ורמס) מלאים זרע והוכיח משם ההזרעה · אבל לדעת בלנקארדוש בנתוח שלו תהי' לאשה שתי דרכים להזרעה :

סבת ההפסרה תהי' מכמה סבות פעם עבור הזיבה בחולי גנור"איאה בספרי בית חרש ופעם עבור חולי אישקו"רבו' הנ"ל

אמנם אם נדבר בכמות הרחם דע שאורך הרחם במדה בינונית הוא שמונה אצבעות אבל ברחבו אין שיעור כי רחם הבתולה יותר צר מן רחם הבעולה ומדה גם כל עוד שתרבה בתשמיש יתרחב יותר הרחם · ויש אומרים שתלוי בחשק האשה ולפי שהרחם עצביי יהיה ארוך או יתקבץ יותר כפי הנצרך :

ועתה באתי להשכילך בינה מצד הידיעת ההכרחית כי בענין מהות הזרע יש ויכוח גדול בין הרופאים עד כי לריב יכנסו זה אמר בכה וזה אמר בכה :

אריסטו' הכופר בתורת משה הביא כמה ראיות כזביות על דם הנדה במקום הזרע וזולתו שאין לאשה זרע · אמנם רופאים האחרונים מבעלי הדתיות והמודי' בתורתנו הקדושה הכו על קדקדו והביאו ראיות אחרות הסותרות ראיותיו כזביות וקצתן אזכירם : הראי' ראשונה שאי אפשר להכחיש הוית הזרע בנשים כי לא לחנם נבראו בה בצים · וגידים · ועורקים · ושבילים נושאי הזרע כמו באנשי' · הב' שניכר ונראה מריר לבן היורד והנמצא בבלי זרעה : הג' והיא העולה על כולנה שניכר ממקרים אשר יקרו לה כמו באיש והם שאחר גמר המשגל יקרה לה חולשת הלב ויגונות ועיפות וכהות העיני' ותמהון לבב ונפילת התאוה של תשמיש וכל אלה המקרים יתנו עדיהן על הויית הזרע באשה ועדיין הכן שואל איזה הוא הדרך ומקום יצירת הזרע · נשיב כפי הנסיון יש כמה חכמים קצתו מבצי האשה עובר דרך קרני הבצים (והוא השומן החופה את הבצי') וקרני הבצים דוחים אותו לתוך רחמה ומקצתו דרך כלים נושאי הזרע וכפי עדות בעל הנתוח הרופא דיאמירבר"ק יוצא דרך הערלה וכנפיו שבלטין נקרא קליט"וריש והביא ראיותיו על זה :

אמר המחבר כמעט אין צורך בראיות על הויית הזרע כמו שהביא הרופא הגדול הארב'יאום בעל הנתוח ששחט כמה בעלי חיים קודם שנזקקו ואחר שהיו זקוקים למען רבות מופתיו : אמנם גם אני אביא ראיה אחרת אחר שמוסכם אצל הרופאים שאינה מתעברת כשאין לה תאוה דוגמת השכור · גדול הרופאים מן האחרונים סובר שתועלת הבצים שבנשי' הוא להולדת הבצים הקטנים כבצי הדגים אשר מצאו האחרוני' ע"י הכלים והשפופרת מיקרו"שקופו ויהיה מנהגם כמנהג הבצים שבעופות עם היות שאינם דומים להם בצורה עם כל זה בלי ספק יהיה זרע האשה · ואם נאמר בכלים ובמהותם נשיב · שכלי הרחם הם עורקים גידים ורידים ובלים לימפ'אטיקה · ובצים · ושבילים ·

פרק שני · מדבר באיכות הבתולה ובמהות הבתולים וכו כמה מעשיות נכוחים למבין :

במהות הבתולים רבו כמו רבו הדעות יש אומרים שיש כמו אריגה בצואר הרחם ומבעילה ראשונה תקרע האריגה ותצא דם הנקרא בשם בתולים וי"א שיש קרום המרבץ כל הרחם בכותלי הרחם ועוד הרבה כמו אלה דעות שאין תועלת בהם די לנו בידיעה זו שצריך שלשה והם רו"חק ר"בם וצע"ר (וכנגד' בפ"ק דכתו' אמרו"ל שלש בתולות הן וכו' וגם חז"ל פסו הפרש בין קטנה · נערה · ובוגרת · הקטנה היא בת שלש שנים וביאתה ביאה לכל דבר ומשלשה שנים ומעלה עד י"ב שנים ויום אחד שאז ומן הבאת שתי שערות נקראת נערה ומשם חדשים אחר זמן המונבל ומעלה נקראת בוגרת כי אז היכר הרע ונמוח בתוך הגן ועץ הדעת טוב ורע) וידיעה זו בגמרא הכרחית (מעשה בפרק יבא דופק כזוסטינא בת אסויירוס שאמר' לרבי אני נשאתי כשם וילדתי כשבע וכו') והנצרך לדעת הוא שלא נקרא בתולה אלא כשלא נבעלה ולא עבור הבתולים כי לפעמים תמצא בוגרת שלא יהיה לה בתולים מכמה טעמים ידועים · ועם כל זה לה משפט הבתולה : (ועיין בפ"ק דכתובות דף · בתוספות תמצא חלוף נוסחאות אם יש טענת

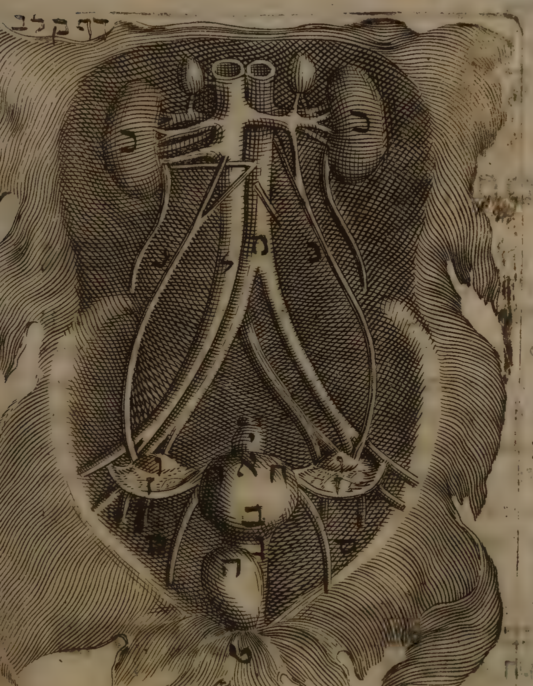
פרק ראשון

משל משלו חכמים באשה החדר והפרוזדור והעליה דם החדר טמא נמצא בפרוזדור ספקו טמא לפי שחזקתו מן המקור וכו׳ :

בגמרא החדר מבפנים והפרוזדור מבחוץ ועלייה בנויה על שתיהן ולול פתוח בין עליה לפרוזדור נמצא מן הלול ולפנים (לצד החדר) ספקו טמא מן הלול ולחוץ ספקו טהור וכו׳ : ובתוספות פרוזדור לשון יון פרוז לפני דור דירה וכו׳ מפורש היטב בגמ׳ (עיין שם בפ׳ כל היד דף מ״ז ע״ב) הנשר הגדול הרמ״בם ז״ל פירש יפה וז״ל משל משלו חכמים באשה הרחם שנוצר בו הולד הוא הנקרא מקור בסי׳ א והוא שהדם נדה וזבה יוצא ממנו קוראין אותו חדר ב לפי שהוא לפני ולפנים : וצואר הרחם כולו ג והוא המקום הארוך שמתקבץ ראשו בשעת העיבור כדי שלא יפול הוולד ונפתח הרבה בשעת לידה קוראין אותו פרוזדור כלומר שהוא בירת שער לרחם ולמעלה מן החדר והפרוזדור בין חדר לפרוזדור ד הוא המקום שיש בו שתי בצים וו של אשה והשבילים שבהן מתבשל הזרע שלה מקום זה נקרא עליה זז וכמו נקב פתוח מן העליה · לגג · הפרוזדור ח וקוראין אותו לול · והאבר נכנס לפנים מן הלול בשעת גמר ביאה עכ״ל הרמ״בם ז״ל :

פירוש המחבר כפי ידיעת הנתוח והבנת אלפא ביתא •

אמר המחבר הרחם מונח בין מעי הישר שבלשון חכמים נקרא הלוחלית ובין כיס השתן מה שאנו קוראים אותו מקוה • והרחם הוא כיס הלול אבל בקושי יחזיק בחדר שלו אחד מהפקדים אפס כי לעת העיבור ימתח ויתרחב וזה הנקרא בלשון חכמים חדר שאין הטמא דם שם • ויש לו פתח קטן הסגור לגמרי מן הנזק לעת ההריון עד עת הלידה • אך אמנם מה שייך לכלי ההולדה הם אלו הנרשמים בסימן אלפא ביתא •

א תחתית הרחם והוא המקור •
ב הלל הרחם והוא החדר •
ג צואר הרחם והוא תחת המקוה •
דד בין הדר לפרוזדור ר״ל חוץ לרחם אבל הוא מקום הסגרת הרחם לעת הריון ושם מקום קערירות הבצים של אשה •
ה מקוה השתן מסולק לצד אחד למען יבין הקורא ויעיין היטב מקום הנחת הרחם והוויתו :
וו שתי בצי האשה והשומן שעליהן •
זז שבילי הזרע אשר מצאם פ׳ אלופיו והם נעלמים בתוך השומן החופה את הבצים שלה והוא מקום העליה •
חח נקב קטן של שבילי נושאי הזרע מן הבצים לתוך פי הרחם והוא הנקרא בלשון חכמי׳ לול ושם גג הפרוזדור •
ט מקום התורף והוא תחת המקוה •
י מעי הישר והוא ההלוחלית •
סס קשרי הרחם הנקשרים במקום זקן התחתון והוא תחת הרתפות ובלט׳ ליגאמינטי ווירמי פ׳ורמא •
כ״כ שתי הכליות ומחבריו לעורק קאב״ה
מ עורק הגדול גג עורקים שבצדדי הסימפון

אמנם

ספר

גן נעול

מדבר · במהות הבתולה · ואיכות הבתולים ·
וכל המקרים אשר יקרו להם · ולבעולת
בעל · וגם תחלואי הנשים :
סבותם · אותותם ·
ותרופתם :

הקדמה לספר גן נעול

אמר המחבר בחלק שני עסקנו בסתירה ובבנין · ולכל שואל משיב כענין · ועוד ארבעה ספרים כמנים במנין · אמסרם לקורא המשכיל בקנין · חברתים אף יסדתים דאוכן לו הבנין · והם **גן נעול · מעיין חתום · פרי בטן · ופרדס רמונים ·** חברתים לג׳ כוונות · הכוונה ראשונה שיש חלאים שלא כל אחד ירוצה לגלות לרופא חסרונו · הב׳ שגם אינו קורא את הרופא עבור איזה נזק קל בעיניו ומתוך כך בא לידי סכנה · הג׳ והיא העולה על כולנה ובבדק כל אמרי פיה והם עוצם הספקות והדוחים הנופלים בהלכות נדה מה עצמו ראשיהם אספרם מחול ירבון · אמנם יבוררו היטב כאשר נפרש דברי חכמים וחידותם אשר מהאנוס מרגוע לנפשנו בחפשי באמתחת התלמוד והמפרשים · ואני הוספתי כופך משלו וציירתי לעיני הקורא המשכיל **נתוח הרחם** וכל הנצרך לו · ועל זה עלז לבי ושמח ויגל כבודי כי חדשות אני מגיד עתה תצמחנה כגן רטוב · הנה יבוא טוב · ויקבל טוב מטוב · ואל יחסר הטוב ·

פרק ראשון מדבר במהות הרחם ומפרש דברי חכמינו ז״ל ותורותם על ידי צורת הנתוח :

חלק שלישי

מספר

מעשה טוביה

נקרא **עולם העשיה**

עשיתי לי גנים · ופרדסים ·
ונטעתי בהם עץ כל פרי · עשיתי
לי ברכות מים להשקות מהם
קורא המשכיל כאות
נפשו :

נדפס · **בויניציא**

בשנת · מע״שה טוב״יהכ״ץ לפ״ק

NELLA STAMPARI
BRAGADINA·

Con Licenza de' Superiori.

ונכתב בקושטנדינא :

אבק של צפרדע מעורב עם מי אישקורשוניר׳ או עם מיץ רוטה קאפראריא • אחרת בצל צלוי באש וחרדל מעט מפרתיח המורסא ומוציא האדם ותמיד יעסוק במזיעים ובמגרשי האדם חוצה • וכעתה קורא משכיל הרחק מן החקורה ולא תלך בדרכי הרופאים הראשונים כי רבים שתו ורבים ישתו השומע ומאזין דבריהם ובשאר תרופות משיחות ורטיות לא נדבר אבל נגיח לאומנים העוסקים ברטיות ומשיחות וה׳ יציל כל יראי ה׳ מידם אך סגולה אחת אכתוב ואסיים רע שבמקום הקרבו״נקולו יעבור ויסבב סביב לו באבן הספיר עד כי יראה דאזיל סומקא ואתי חיוורא : וימצא תרופה כל אשר בשם ה׳ יקרא :

הנזכרות היותר בטוח הוא הרחק נדוד ושהייה אסורה לו כי אם לא ימצא באויר מעופש או בנתינת הרשות למחבל איך יוזק כמו שלא ימצא בתוך מערכת המלחמ׳ לא יסתכן ברח והסימן העלו מסביב פן תספו ואם נמנע ממנו ישתדל לדור במקום גבוה ונאה וינקה הבית מכל דבר מבאיש ומסריח ועם כי יהיו פתחיו וחלונות הבית סגורים כפי האפשר שלא יכנס בו אויר המעופש והסימן לך עמי בא בחדריך וסגור· ויעשן כמה פעמים ביום כל מיני עשנים המסוגלים כמו עץ רותם בלטין יוניפירי או ליגני אלואי׳ או לבונה וכיוצא· אבוקראט ורוב מאחרונים שבהו יותר העשנים החדים מן המוגמר והן הגפרית וקיטרון וסוקסינו ולכן נוהגים הלועזי׳ להדליק את קנה השרפ׳ בלעז בומבא״רדה (סכלסון יסמעט טופ״ק) כי האבק הפולב׳ירי מורכב מנהלים גפרית וני״טרו כי גם הניטרום טוב מאד לזיכוך האויר וכן טוב לזה חומץ שושנים ושל רוט״ה או ילבין רעיפה אחת ויכבה אותה בהומץ וקיטור הלז טוב מאד לזיכוך האויר ׃ ואם נאמר ונדבר בתרופו׳ פנימיו׳ בעזרת הרהמן טובים הם כל פירות והעשבי׳ ההמוציס מן הפירות הם האתרוג והלימון והצידרו״ניא ובי״רבוריש ורי״ביש וכיוצא ומן העשבים האציט״וזה וכיוצא וכן שבהו את החומץ וביותר אם הוא מורכב מתריאק״ה או משרשים ועשבים מבטלי הארס· והיותר טוב הניתך בו כאמפ׳ורה· או יקח כאמפורה מי״רא בשוה ומאבק הלז יקח איבא ריקנא כל יום רביעית דרכמא או יקח גפרית מנוקה ׃ סוקסי״נום מי״ראה קאמפו׳רה בשוה ויעשה אבק ויקח כנ״ל עוד אחרת נמצא אצל הרוכלים מין אפ׳רסמון הנקר׳ בלעז איליקסיר פאראצילזי ויש שבו רוח גפרית והוא היותר טוב והייתי רגיל ליקח כל יום איבא ריקנא כמו עשר טפות ביין לבן או לקחתי דרכמא אחת קאמפ׳ורה והדלקתי אותו לתוך היין כמו ד׳ ליטרין ואחר שנשרף הקאמפ׳ור לקחתי מצלוחית יין הלז איבא ריקנא כל יום מלא כף אחת ולפעמי׳ טבלתי מעט לחם בו והלכתי לעיר בשעת המגפה וה׳ ברחמיו הצילני ׃ ודל שאין ידו משגת לעסוק בתרופות יקרות די לו שיפזר מעט בו״לו ארמיני בחומץ וישתה כמו שלשה או ארבע דרכמאש וגם המרקחת המפורסם והוא שיקח תאנים ואגוזים ועשב רוטה בשוה ונכתשים במכתשת למרקחת ויקח אליבא ריקנא דרכ׳ חמשה לערך הנצרך ׃

פרק ששי · מדבר באיכות התרופות החולי הנפגע ר״ל וההנהגה הזמנית ׃

אם נדבר בתרופות החולי רבות נמצאות בספרים ובעיני כמעט יגיעתם יתר על השבח כי מעטים הם המתרפאים אמנם אודיעך קורא נעים בקצרה שתכלית הרפואה תלוי בשלשה והן לגרש הארס בזריזות הב׳ לההזיק הטבע · הג׳ התמדת ההזעה רצוני בזה תכף כשיש חשש הפגיעה ועדיין הארס בדרך הלב והאות עז הוא שיש לו תעיבה יקח איזו הקאה רפויה שאין בה סכנה הנ״ל · ואח״כ תכף יעסוק במשקים הזעיים שלש׳ או ארבעה פעמים ביום שלם שהוא כ״ד שעו׳ ולא די בפעם אחת ואחר כל הזעה צריך שיעסוק במחזיקי׳ החמוצי׳ הנזכרי׳ מרקחת קח תריאקה פרח גפרית א׳ דרהם או גפרית מנוקה רביעית דרהם קאמפ׳ור חצי רביעית דרהם ניתכים לתוך מי קארדוסנ״טו לפעם אחרת לבחור אבל לנער די לו חצירה · אחרת קח גרגרי הידירא דרהם א׳ · במי קארדוסאנטו או גרגרי יוניפירי במשקל הנזכר · אחרת מיץ שום דר׳---א׳ וחומץ דר׳---ב׳· וחצי דרהם תריאקה · ואם נדבר בתרופות נאותיות להוציא הארס ולרפאות כל נגע תדבר ראשונה בתרופות המורסה בו״בון שבין הירכים והם רבות אמנם היותר קלות אזכירם והם צפרדע בלעז בופ׳ון שנתיבשה ויניח אותה על הבובון או יניח אותה ביין ראשונה כדי שתתרכך · אחרת

מן ההוה מרבר שקבל טומא׳ ואינו מתנועע והוא תולדות הטומאה או שני לארם כמו האויר הארסי (ר״ל הזויר יקבל הזרם כמו שמקבל מקום הזור ריח נעימון וקיטור כן מוקח לם זר נסמים פת הזרם וסעיפום) והלא בערות התורה בית שבו נרה מטמא באהל עאכ״ו ארם כזה ממית וד״ל׃

הספק והעיון השבועי תרתי בלבי במה אשר ראו עיני כי יש אנשי׳ העוסקי׳ בתמידות עם החולאים בחייהם אף אחר מותם וגם מנהגם שלא בסדר ושלא כהלכה גם זוללים וסובאים וכיוצא ואינם נפגעים׃ ויש כת אחרת חרדים ונוהגים הכל ע״ר הרפואה גם מתו ע״ר הרפואה ולא מצאתי שום סברת׳א שזה שאינו נפגע בוודאי יש בלבו סגולה שאינו מקבל הנזק בנקל אלא דוחה אותו׃ משא״כ השני הנוהג ע״פ הרפואה ומת בוודאי לא יהיה בלבו סגולה זו אבל מוכן לפורענות או לקבל האדם רחמנא ליצלן ובזה מסולקי׳ הספקות ע״ר הפשוטה לענ״ר ומי שלא מצא חן תשובות האלו בעיניו יתן תשובה יותר טובה על אלה הספקות׃

פרק שלישי׃ מרבר באותות חולי הדבר ה׳ ויצילנו׃

אותות אמיתים של חולי הדבריי אלו הן קרחות תמידיות וצמיחה או בועה תחת אצילי זרועות ובין הרגלים ומורסות ארסיות כמו הקרבונ״קולו ואנט״ראס גם כתמים וכיוצא וכאב הראש ושיחורי הלשון וריח רע ירת עשן מחורי הזיעה בלבול הדעת והתעלפות דפקו קטן וחלוש ומאוחר ויסבבו לעיניו כמה מיני צבעים וגם לעת הדבר החולה ירגיש כאב בין אצילי זרועיו ובין אצילי ירכים ויתחיל החולי בסימור וזירור ותעיבה וקיא ואם אינך מוצא כל האותות האלה תמצא עכ״פ רוב הנזכרים וה׳ ישמור כל הבוטחים בו ובישועתו׃

פרק רביעי׃ מדבר באותו׳ העתידות המורות אם יחיה או ימות החולה הו׳׃

נודע ע״פ הנסיון שהמצורע ומנוגע או מי שיש לו חולי הצרפתים או מי שיש לו כויה באחד מזרועיו או ברגליו שלא בנקל נופלים במגפה׃ הב׳ שכל הנופל והוא מחמת בהלה או פחד יסתכן יותר׃ הג׳ כל צמיחה או מורסה כי תמהר לפתוח אין בהם סכנה׃ הד׳ מורסה הנקרא בו״בון אינו כ״כ מסוכן כמו צמיחה הקוראים אנטר״אס והיותר מסוכנים הם הכתמים׃ ה׳ הזעה מופלגת טובה משא״כ הזעה קרה וקצוות קרים מסוכנים׃ הו׳ טפטוף הנחירים אות מות׃ הז׳ שגעון ויובש הלשון סכנה׃ הח׳ רעיפת הנחירים סכנה אמנם הרגילים בזה או אשה שווסתה שותת בתוך החולי אות טוב׃ הט׳ הגרת השתן גס ועכור ובלתי מבושל אות מות׃ י״וד אחרי שתית משקה הזעה ולא יזע אות מות׃ י״א אנטראס באצבעות הידים אין בהם סכנה כי רחוקים הם מלב אם לא שע׳ הגידים והקשורים יש חשש סכנה׃ י״ב לפעמים צומחים אנטראסים בעינים בנחירים באסתומכא במעים ובשלחופית וכולם חסרי תקוה׃ י״ג אם תתן אספלנית או קאנטא״רידיש על אחד מחלקי הגוף ואינם מעלים אבעבועות אות מות׃ י״ד נפוח בצואר או אחורי האזנים הגורמי׳ כאב בבית הבליעה אות שימות תוך י״ב או ט״ו שעות וכל זה אעיד כי ראיתי בילד נעים וחכים בעו״ה שהלך לעולמו יליד ביתי והי״ו׃

פרק חמישי׃ באופן השמיר׳ וההנהגה שינהיג האדם בזמן המגפה השם יתברך יצילנו׃

במגפה צריך שיעיין בשנים האחד לשמור עצמו בעצת הגוזר מן הנזק והב׳ או ניזק ח״ו לרפאות עצמו׃ ואם נדבר׳ בשמירה לכל הסבהות הנזכרות

תמימה · אלבירטוס מאגנוס כתב איך ראה אדם הנשוך מכלב שוטה והארס היה טמון בקרבו שנים עשר שנה וסופו נתרפא ע"י : מעשה בטוביה הרופא שראה את החר"וש יותר גדול בעיר ברוסא באשה ישמעאלית שנשכה נחש בלילה בשינה באחר מגבורת עיניה עד שנפח כל ראשה וסגרה עיניה ותצעק בקול מר עבור עקיצת ושריפת הארץ הטמון בתוכו בהאיר היום שלחו אחרי ואשתומם על המראה וצויתי להם שיקחו משמן עקרב (של מטיאולי) לסיכה ע"ג מקום הנשוך וגם נתתי להם מעט תריאק"ה עם מיץ רו"טה להזעה כדי לבטל הארס שבקרבה וכן נתרפאה אבל לא עברה עליה שנה ונפלה למטה שנית וצבתה בטנה ונתחדשו גזרותיו של הארס בשלשול רבם והתעלפות וסבוב הראש ודפיקות הלב ורתת האיברים והוצרכתי לעשות תרופות שונות יותר חזקו' ואמתיות עד שיצאה הישמעאלית לחירות מן רוע הקניה והארס הטמון בקרבה :

הספק ג' · אם אפשר שתשהה הטומאה או שיהיה טמון הארס בבגד הלובש אותו ימים רבים בלתי נזק בעליו :

תשובה · אינו מן הנמנע היות הארס טמון בבגדים בכרים וכסות בלתי נזק בעליו אבל לא בחלקי גוף עצמיו · תדע לך שהוא כן כי לעולם קטור הארסי הטמון בחלקי הגוף יהיה בב' אופנים : הראשון שיהי' בעל כח : הב' בלתי בעל כח ואם נאמר שהוא בעל כח בהיותו בגוף הם בלי ספק שיהי' בו כח לפעול ושיגרום נזק לגוף · ואם שבלתי בעל כח במו שלא נזק את בעליו כך לא יזיק לזולתו : ואם תשאל והלא יש נשים טמאות בחולי הצרפתים ומורישן טמאתן לשאר בני אדם בלתי נזק שלהן · ונשיב אינו דומה ארס הדבריו לארס הצרפתים ההוה מבוארה טמאה לנפש שאז כאשר תתחמם האשה תבלבל ותוציא מגופה הקיטור הארסי · וגם הבועל בהסכמת כל איבריו הנהנים מבואה זו מושך אצלו הזוהמא שהוא הארס החם ובאופן זה עם היות שאינו בעל כח מ"מ עבור בלבול וערבוב הקיטור מבואי' הטומאה על האדם ·

הספק הרביעי · איך יקרה שמגפה אחרת יותר ארסיית מחברתה · ויש מגפה באיזו משפחה או באיזה האקלים ויש ההורגת כל מיני בעלי חיים :

תשובה · ע"ז כפי מה שכתבו הרופאים הקדמונים שיש במגפה כח צומח סגולי באופן שיאהב לאחד וישנא לשני · וגם לפעמים ידבק בראובן ולפעמי' בשמעון אבל היותר נכון בעיני מאמר אבוקראט שאין טבעי בעלי חיים שוים ויש הבדל בין גוף לגוף ובין טבע לטבע ובין מזונות למזונות ולכן אין לתמוה על השתנות המגפות כי גם טבען ומנהגן שונין ואינם שוין : גדול הרופאים כתב מעשה במגפה אחת שהאנשי' אשר הביטו לתוך הבית נפגעו ומתו אשר קצו בהיותם ושכבו במטות החולאים ועסקו עמהם בתמידות ולא נזוקו · וכדרך זה נבין מפני מה (מצאתי בספר כותב זכרונות) בעיר רומה במגפה לא נפלו אלא בתולות ונשים מעוברות וגם במגפה אחרת כתב גדול הרופאים איך באותה המגפה לא נפלו כלל לא נשים ולא בתולות אלא אנשים גבורי כח ובוודאי התנגדות בזאת תהיה סגוליית :

הספק החמישי מרוע קדחות העפושיות אינם מתדבקות בגוף את האדם עם היות שתמיד מוצואים קיטורים ארסיים מגופם ואינם ניזוקים העוסקים עמהם · פ' ידנילייוס כותב שקדחת הארסיית מתדבק' באדם בסגולה · ולענ"ד לא די בתשובה זו אבל אתן טעם לזה ואומר שקדחת הארסית היא מעופשת בהפלגה באופן שתתנגד לחום בעלי חיים לאין מרפא : משא"כ קדחת העפושית שאין בה כח דבקיי שיזיק לזולתו :

הספק הששי אם הארס ההוה ע"י מגע ראשון יותר גדול · או ההוה בסבת עפוש האויר · ונשיב לעולם ההוה ע"י מגע ראשון המוציא קיטוריו הארסיי' מגופו והוא אב הטומאה יהי' מסוכן יותר

פרק שני : של משמרה שניה מדבר באיכות ההדבקה ובה כמה ספקות :

להיות הולי הלז היותר מבהיל שבחלאים ולדעת הרופאים הוא מהחלאים הנתרבקים ובמעט נרמז בפסוק באמרו יד"בק וגו' : ולכן נתתי את לבי לדרוש ולהתור הדרך האמיתי ובמה יבחן לאמתת הסברה ומצאתי בזה כמה ספקות :

הספק הראשון אם כדבריהם שהוא מתרבק יותר מכל החליי' הארסיים ולמה לא הזהיר אותנו אבוקראט ראש הרופאים ולא גאלינוס ראש המדברים ולא בן סינא כתבו בפירוש לידע מדבריהם איך החולי הנורא הוא דבקיי ומטמא במגע : אפס כי אריסטוטילי זוכר אותו באמרו כמה כחו של הדבר לפעול בגופו' האדם ואיננו מובן מזה כי יש כמה חלאים כזה הנתרבקים כמו הנזילה והולי הראש והולי העינים ושלשול דם והשרפון והולי הפודגרא · והצרעת · והולי הצרפתים · והאישקורבוט וכיוצא וא"כ לא דיבר כלום ·

הספק השני מענין ההדבקה דבר שקבל טומאה מטמא במגע ובמשא לדבר שלא קבל טומאה ובן דבר שקבל טומאה כבר מהראשון יש בו יכולת שיטמא לשלישי לעשותו תולדות תולדותיהן · המשל בזה טמא שהפשיט כתנתו ומניח אותו בין שאר פשתן או בגדים אפשר שיהיה בו יכולת לטמא הפשתן או הבגדי' דא' באופן שאם ילבשם אחד הבא מן השוק שידבק בו את החולי ב"מ · ותועלת בידיעה זו למען לא יכשל אדם בשגיאה זו · והתשובה בזה בקצרה שלא להכביד על המעיין בספרי שדבר המקבל טומאה הוא על ב' פנים · הא' דבר שיש בו רוח חיים והוא חושיי או דבר שאין בו רוח חיים ועתה נאמר אם הדבר יש בו רוח חיים בלי ספק שבו כח לפעול בשאר דבר ומטמא במגע · והטעם ע"ז כי כל דבר חי והושיי יש בו שתי כחות הכח הראשון חום שרשי שבו יש לו יכולת לבלבל הקטור הארסי ולהביאו על חבירו ולכן אינו מן הנמנע להאמין שגם הכלבים והחתולים ושאר בעלי חיים יש להם יכולת לשאת וליתן מארסם הדבריו לתוך הבגדי' וכרים וכסות וכיוצא · אמנם אם הדבר שקבל טומאה אין בו רוח חיים יהיה ג"כ על ב' פנים ר"ל או מתנועע או שוקט ונח במקומו · אם שמתנועע ואז דומה לבעל חי ומטמא מחמת תנועתו במגע על דבר שלא קבל טומאה אבל אם הדבר שקבל טומאה שוקט ונח במקומו באופן שלא יתחמם ולא יחמם לדעתי אין בו כח להביא הטומאה בהגעה על דבר שלא קבל טומאה באופן שלא יקרה שום פעולה לא מצד הנותן ולא מצד המקבל : מצד הנותן לפי שכל דבר טמא (ר"ל שארסו טמון בקרבו) כל זמן שעומד במקומו ואינו מתנועע אינו מוריש טומאתו להבריו · וגם מצד המקבל (המשל בזה) בגד שלא קבל טומאה אין בו כח מושך שימשוך אצלו בהזקה את הטומאה : ועל הספק הב' אשיב שכל טומאה בקיר או בבגדים אם שולט בהם הרוח יוהלש יוסר הארס מהם ואם לא שולט בהם הרוח אפשר שיהיה הארס טמון ימים רבים והמופת ע"ז ומה אם חולי או ארס הדבריי אפשר שישהה בגופו ויהיה הארס טמון במעיו ימים רבים ק"ו שאפשר שיהי' טמון וישהה בשאר גשמים שאין בהם רוח חיים (כדלית' במסכת כל המטלטלין מכילין את הטומאה) · ועוד בזה הביאו הפילוסופי' כמה ראיות ולא אביאם כאן לאהבת הקצור אמנם אודיעך ענין אחד מה שכתב אבוקראט בספר המדבר (בקלטים פנימים) איך יש חולי בוהיר שכל הטמון ונעלם משך י"ב שנה בגוף האדם שסופו עליו לבוא חולי השקוי מה גם הפילוסוף הגדול תיואפרסטו' (בספ' תסיעני בסגולות קצסכים) · כתב שיש כח באדם להטמן ושישהה בגוף ג' או ד' הרשים בלתי נזק בעליו וכענין זה כתבו גאלינו ובן סינא בכלב שוטה שאפשר שישהה ארסו בגוף הנשוך חצי שנה ועד שנה

תמימה

בארץ הינדיאה מזרחית וארץ כינא נוהגים להעביר מחט של זהב דק וארוך דרך כמה איברים וחלקי הגוף וע״י חפלשורת המחט יתנו עידיהן שיוסר כל קרחת ויתרפא ואיני יודע כיצד ולא מצאתי טעם על זה וסברה להבין הענין אולי יהי׳ מהמרת הפדר במנהג הנהוג אצל כמה אנשי׳ הדולגים ﭏ הנהר במי השלג וכיוצא בזה :

בארצות האֵלו מהם העושים קמיעות בכמה אופנים ומהם הלוקחים קליפת לוזים בלעז אב״ילאנה ונותנים בתוכם שממית גדולה בצופה בשעוה לתלותם על הצואר :

אודרת שורש פלאנט״אגניש תולים על הצואר ויש לוקחים כסף חי בקנה או קולמוס והרבה כיוצא ויש לוקחים מן העשבי׳ כמו העשב ארגינטינ״ה או פ״ל״אמולה בעורם לחים כתושים ונתונים בתוך כפות הידים והרגלים וכמו אלה הרבה וניחסם אל הסגולות : ודי בזה באיכות ותרופות הקרחות ונדבר במהות ואיבות ותרופות חלאים הדברוי׳ וה׳ יצילנו מהם אמן :

פרק ראשון · שבשער המשמרה השנית מדבר במהות ואיכות חולי הדבר רחמנא ליצלן וכל בית ישרא׳ ממנו ·

במהות חולי הדבר רבו הדעות כמו שאבאר בעזרה היטב אך אמנם לדעת כת התורני׳ לא בלבד אנ״נו עם קדש שאנו תולים אותו בגזרת השמים אלא גם שאר בעלי תורות מודים בזה וזה נודע כשעבר ה׳ לנגוף את מצרים אומר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר וארז״ל במדרש פרשת ויקהל וז״ל כיון דמחבלא נחית לעלמא מאן דלא סגיר גרמיה ואשתכח קמיה באתגליא אתחייב בנפשא דאיהו קטיל גרמיה : וגם בפ׳ הכונס כיון שניתן רשות למשחית לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע · ועוד באבות דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין ועל פירות שביעית וכו׳ והרבה כאלה בגמ׳ ובמדרשי׳ · אמר המחבר לחיותו החולי הלז ב״מ היותר מסוכן וממיתי רגיל לבא להתשיו יבקר ואין קרוב אליו מהרופאים מפחדם ויחסוהו לטבע היקר בעיני הבורא ושלא ישנהו אלא לחברה גדול יפול מהלוקרת בין המחקרים והפילוסופים מהם סוברים שבא מאצילת הכוכבים : ומהם התולים אותו באויר כי על הרוב בא בקיץ ובתחלת החורף שאז מוכן לקבל איכות רע וגם הגופים מוכנים לקבל החלאים לתולשת חומם הטבעי שנחלש מצד התכת הרוחות והלחיות שבגוף ואם כדבריהם כן הוא יש לי בזה כמה ספקות עצומים :

הספק הראשון אם הדבר בא בסבת האויר מעונן או מעופש או עבור התמרת הדרומי שהוא חם ולח · ולמה אינו מזיק לשום בעלי כנפים החלושים :

הספק השני לו בסבת האויר מדוע ואיך יקרה שיש דבר ברחוב א׳ ולא ברחוב חברתה ·

הספק השלישי לו היה עבור אויר הארסי מן הראוי היה להיות כאב הטומא׳ וארס מופלג ושיזיק כמה נפשות באחת ולא כאשר נולד על ידי הגעה מאדם לחברו ונעשה תולדות הארס ודוגמתו תמצא בכלב שוטה נושך את האדם ארסו יותר גדול מארס הנשוך ממנו הנושך את חבירו ק״ו חבירו הנשוך השלישי אשר ישיך לרביעי ונעשה תולדות תולדותיהן ·

הספק הרביעי אלו היה בסבת האויר מן הראוי היה שימותו כל בעלי חיים מדבר ובלתי מדבר בפעם אחת כמנהג האש השורף לח ויבש כאחת :

הספק החמישי לו היה בסבת האויר הלא אנו רואים באותו הזמן כמה חלאי׳ העלולים כקדחות או כחולי הצר ולמה לא נפלו בדבר הפועל היותר הזק בגוף הנחלש הנה כל אלה הספקות צריכין ישוב הדעת ליישבן על נכון :

הגשה ט׳ בעלי הקימיאה עוסקים במלח העשוי מעשבים הנ״ל ולהבנה יתירה אביאם קצתם בכאן להקל מעליך המלאכה ·

פ׳יברי פ׳וגה של קארולוש ומשובח מאד אצל הרופאים הוויניאום כך עשייתן · קח אשפ׳ריטוס ויטריאולי ℈ ו׳ מלח אפסינשיאי ʒ ... מי ציחוריאי ℥ ו׳ מעורבים היטב לשתותם חצי שעה או יותר קודם העונה וביותר בקדחת שלישית: אחרת קח מי צינטאב׳רי מינוריס ʒ פחות או יותר ... מלח אפסינשיאי ... ℈ ו׳ עיני סרטן ... ℈ ... שירופו של מיץ קארדו בינידיקטי ʒ ... מעורבי׳ היטב למשקה קטנה: או יקח מלח ארמוניאקו עיני הסרטן מכ״א ℈ ו׳ · ויערבם היטב וזה טוב לבעלי היפונדריאקי: או יקח מלח קארדו ביני׳ ... ℈ ... אנטימוניאי דיאפ׳ורטיקי ... ℈ · לאבארדאני אופיאטי גר׳ ... אחת או שתים ויעשה מהם אבק ללקח אותו שעה קטנה קודם העונה:
בקדחת רביעית יקח מלח אפסינשיאי ℈ ו׳ מלח סוקסיני ... ℈ · ארקאנום דופלי׳ פיקטו׳ עיני סרטן מכ״א ʒ ... לאבדאני אופיאטי גר׳ ... ʒ ... ויערבם יחד לג׳ חלקים שוים לשלש עונות וכל פעם שעה שלפני העונה:

משקה משובח לסולב׳וס קח מי פ׳ניקולי ... ℥ ... מי פיטרוסילינו ℥ ... מי תריאקאי ℥ ... · שירופו קארדו בינידיקטי ℥ ו׳ ויערב היטב זה הכלל לבטל הזירור והסימור טוב לעסוק במלח העשבים הנ״ל ואם דעתך לבטל חום הקדחת אז יעסוק במלח טארטארו ויטריאולאטי ובשאר גרמים המוצים הטובים לרוות את הצמאה ואם נדבר בפיב׳רי פ׳וגה המפורסם והיא קליפת כ׳ינא כ׳ינאי המשובחת אופן נתינתה ℥ או ו׳ לפעם אחת ביין לבן ואחר הרקה כוללת שלא תחזור העונה למנהגה אמנם מהותה ואיכות ומציאות שלה איחר לה מדור בפני עצמה:

פרק חמישי

בו יודיע אופן החקוי׳ שבכל קדחת לדעת כת גאיני ולדעת כת האלקימיאה:

אמר המחבר כבר ידוע כי הרופאים הראשונים שמו מבטחם בכל קדחת ע״י ההקזה וזהו לדעת גאינו (עיין זה פרק ק״ב) שם צוה להקיז לא בלבד בקדחות חדות אלא גם לזולתו בכל קדחת שיכול׳ להתעפש ומכ״ש בבחורי׳ ובעלי כח: אבל פורט את הקדחת פשוטרה (בלטין אושק׳ יוזיטה) שאין מזיקין בו: הב׳ כל קדחות שיש עמה שלשול (גלינו ספר ד׳ זקין פרק קא) יש סכנה בהקזה: הג׳ שם לא יקיז הנערים פחות מבן י״ד שנה ולא זקן שעברו עליו ששים שנה (וכל גילנוס כתב שמקיזין נער צבור וזקן בעל כח ואשה מעוברת בעלת כח): הד׳ מוקדה שבו מלוי אבל יש לו התעלפות לא יוקז בטרם יבוטל ההתעלפות ואח״כ מקיזין אותו: ה׳ בכל קדחת דקה אסור להקיז פן יתיבש לחות טבעי שבגוף: הו׳ גם לא יקיז בקדחת אפימירה (מגלה כ״ד סעות): ועתה אשכילך ואורך מנהג רופאי זמננו ולדעת סילב׳יוש ואיטמולירוש והנלוים עליהם שהרחיקו נתיבם מהקזת הדם כי אם לצורך גדול ולכן אין מקיזים בקדחות מפסקות באמרם שלא יש תועלת בהקזה כי אם במתיכים ובמבשלים הלחות · ואמר איטמולירוש שיפקח עיניו מלהקיז בקדחות תמידיות אפילו בקדחת שורפת בלטין ארדי׳נטי שצהיק הסבה מ״מ עבור רוע החומר והתעלפות שבו יביא החולי אל שערי מות ולכן לא יקיזו מהם אלא לצורך גדול ובהתחלת החולי: אמנם לדבריהם ההקזה משובחת בקדחת תמידית דפ׳ירה ובבחורי׳ או באותן שנעצר אורנסתם הרקת הדם טחורים או ווסת וכיוצא · ואל יקיזו מפני הסכנה להולה בשעת העונה:

פרק

ו׳ מספר בתרופו׳ סגוליו׳ הנהוגו׳ בארצות דא״ן ובשאר ארצות · בארץ

השגה ב׳ שכל הרקות חזקה בתחלת החולי קרובה להזוק והרוקה מן השכר כי גורמת בלבול בחומר הדם ובהיות השתן עודנו בלתי מבושל אינו מריק שום ליחה רעה אלא מחליש הכח ומוסיף בקדחות :

השגה ג׳ לפעמים תתרפא הקדחת מליה וזה כשיגיע לחולה איזו הקאה או הזעה עצמיות ·

השגה ד׳ לפעמי׳ תתחיל הקדחת בעונה חזקה מרוב המלוי וצריך הרופא לעסוק במשלשלים מפני חשש ליהות גרועות הטמונות באצתומכא ובמעים ועם כל זה תהיה ההרקה קלה שלא תשלשל יותר מב׳ או ג׳ פעמים (עיין למעלה במשלשלי׳ סחוקים ושלפוים) ·

השגה ה׳ חוקנים העשוים להסיר מקרים ההוים בעונה טובים הם לגרש רוחות ולקרר שרפת הבטן או כאב הבטן או הלב המכסה או צרת הלב ומה גם פותחים הסתומי׳ וגם מרככים הבטן וביותר לבעלי היפוהונדריאה ובבעלי אישקורבוט או בקדחת אישקורבוטיקה וגם זמן עשיית החוקן שעה אחת שהן שתים קודם העונה · (עיין למערה חופני החוקנים) ·

השגה ו׳ שעו׳ הרקה או הקזה לבד לא בנקל תתרפא הקדחת כי אם ע״י מבטלי׳ ארס הקבחת או הדותה אותו הוצה והמתקן חומר הדם וזה עלה בנסיון שיש תועלת יותר מהקאה ובהזעה משאר הרקות :

השגה ז׳ אל יאכל ואל ישתה קודם העונה כי כל מזון הנמצא בקיבה ובמעים בשעת העונה הוא כאש לנעורת הקדחת :

השגה ח׳ בל תרופות שתכליתן לגרש הקדחת (כלעז פיב״ריפוגס) ·

נלקחות לעולם קודם העונה ולא אחריה · גם לא בפעם אחת לא בפעם אחר פעם פעמי׳ הרבה ובכמה עונות אפילו אם לא חזרה העונה לא יסיר מנהגו כמאז ומקדם כי אז הטבע מסבים עמו ·

השגה ט׳ בקדחת שלושית מסוכנת או אחסנית תמיד צריך שיערב בתרופת׳ תרופות מחזיקי לב (כלטין קורדי״אליס) ומבטלי הארס ועשבים וסמני׳ המזיעים :

השגה י׳ אם יזע בסוף העונה יכסהו בבגדים היטב ויהיה לו לעזר · ואם בכל זה לא תבוא ההזעה אז צריך להשתדל להביאה שעה אחת או שתים קודם העונה בראותו אותות ההזעה :

השגה י״א רופא העוסק בתרופות של קדחת רביעית ימשש ראשונה בזרכתי׳ היפוהונדריאה ויעיין אם יש שם או בשאר מקומות נפוח או קשוי בכבד בטחול בחלב חמכסה וכיוצא ,

השגה י״ב בקדחת רביעית ישתה מעט ואצ״ל בשעת העונה כי סבת עובי הטחול והשקוי כמעט הכל בסבה זו :

השגה י״ג משקה המשובח בכל קדחת פוסקת הוא היין ושכר שבו עשב אבס״נשיאו או בשול הקאנ״לה ואם יש חשש אישקורבוט ישתה במקום יין או שכר משקה שבו עשב קוקליאר״יאה ·

השגה י״ד רוח מלח ארמוני״אקה משובח מאד בכל קדחת מפסקת וביותר רביעית ולעת הרחק יקח מלח ארמוניאקו עצמו אחר הרקה קלה :

השגה ט״ו כרת גאלוני לפנים עוסקים בכל מיני עשבים מרים כמו בשול עשב אפסינשואי · צינטאב׳רי · קארדו · בינידיקטו : וכיוצא הדוחים את הקדחת :

פרק שלישי · מלמד אותנו לדעת אופן הנתינה במאכלים ומשקי׳ לדעת האחרונים:

לא אמנע ידי מלהודיעך אופן הנתינה באכילה ושתיה כדרת רופאים הראשונים והאחרוני׳ להיות דעתן שונות כי הראשונים הפליגו לדבר בשמירה יתירה במאכלים · וגם זה דקה מן הדק׳ ומקורם בפרקי אבוקראט (פרק א׳ מאמר ו׳ וז״ל לחולאים סגדולים בתכלית ויתנו הכהנות סמזון בתכלית) עם כל זה למען תלך בדרך ישרה ויהיו עיניך רואות את מוריך הטוב והנכון שלא כל הטבעי׳ שוים כי הבחורים והרזים וחלושי האצתומכא וכיוצא אינם סובלים בנקל התענית:

ולכן ראוי שיעיין בחומר האדם ובטבע המרינ׳ ובשני החולה ובמדרגת החולי ואח״כ יזון את החולה לבל יקבל נזק על ידו:

ובענין זה סוברים רוב העם שהצמא צמא למים עבור החום שבבטנו ואינו כן כי על הרוב סבתו הוא הגמר מלוח · וזה ניכר מצמאה מופלגת שבחולי אישקורבוט בקדחת תמידית ובלתי תמידית וכל זה עבור המלוחות שבו·

ולכן טפה אחת ממים החמוצים של גפרית (בלטין איספיריטוס סולפ׳ וריס) או של קנקנתום (בלטין איספיריטוס ויטריאולי) ירוה הצמאה יותר מכלי מלא מים קרים:

כל מיני מרקחות העשויות מסוקאר או מדבש אין דעת הרופא נוחה מהן כי גורמי׳ רתיחה בדם ומוסיפים בירוקה ולכן מנהג פשוט להטיף טפה אחת שהן שתים ממי גפרית או קנקנתום או של מלח לתוך הסוקארו רואטו לבטל ולהפך המתיקות:

שתיית היין שאסרו הראשונים לא אסרוה האחרונים בקדחות פוסקורת לא ביום ההפסקה ולא אחר העונה·

בקדחות ארסיות בלטין פ׳וברה מ״אליגנה שבחו האחרונים את היין הטוב חדה להוסיף כח ולשמרו מן הנזק · וחנה לדעת האחרונים נסיונם היין בקדחות פוסקורת אינו מזיק: ובקדחות תמידיות מעוטו יפה ורובן קשה: ובקדחות ארסיות טוב מאד:

כי טבע האדם אוהב את היין ומוסיף כח ולפעמים מעורר ושולח הדם אל כלים ומעברי השתן · ומוצא תועלת בזה אבל יין הספרדים והמאלוואזיאה תועלתן מעט אמנם יין רינוס וגם נעק״רינום וכיוצא שטעמם חמוץ הם יותר טובים לא עבור המשקה אלא עבור תאות האכילה והוספת הכח·

ולא אסרו שתיית השכר אא עבור המרירו׳ שבו אינו נח לשתות ובמקו׳ השתיה צריך שכר הדק או סינון השני של שכר וכדי שיבטל הרוו נת שבו סוחט בהם מעט מיץ אתרוג או שאר פרי חמוץ ולבעלי האלקימיאה כל העשוי מרומס כמו ויטריול או ניטרו״ם אפילו להתיך פרוסה קטנה במשקה השכר ותן לו לשתות לבעל הקדחת· מי חלב מסונני׳ יפה שהוחמצו ע׳ מיץ אתרוג יפים הם לחולי בקדחת תמידי׳ ובבלתי תמידית:

בענין התהגה בקדחות חמות כמעט אין למוקדח תאות האוכל: וכל האוכל עם תעיבה אינו מעכל אא ומתעפש המאכל בקרביו ומוליד רוחות ומותרות בבעלי קדחיות ולכן אל ופציר בם ליתן להם פן יוסיף בקדחות·

כל מיני פירות והעשוי מהם גורמים רתיחת הדם והימוץ בבטן ומוסיפים בקדחת והם קשים לגוף

פרק רביעי והן ט״ז

השגות נאות וקצרות שבהן יוודע דרך האמיתי לעסוק בתרופו׳ הקדחיות:

השגה א׳ שהקא׳ משובחת בתחלת כל קדחת מפסקת וביות׳ בקדחת רביעית וטוב לעשותה שעה אחת שהן שתים קודם העונה:

עד שיחליף בחום החקור ויוסיף בחומו והצמא׳ המופלגת ויובש הלשון וקוצר הנשימה וכאב הראש האכזר והפיקה בצרעי׳ ויקיצה יתירה ולפעמים השגעון ולפעמים תבוא עליו ההזעה ולפעמים רבות שתן (לדעת האחרונים עכור רבוי הלימפ״ח) ושינתו שינת עראי מעורב׳ בחלומות מבוהלים ועוד הרבה כאלה אשר אשמיטם מכאן שלא להכביד על המעיין ׃

ועתה באתי להודיעך קורא נעים שהעונה דאמורה כאן נדבקת שבע שעות ולפעמי׳ חמש עשרה ועד עשרים וארבע אינה נפרדת מגוף העלול עד תום הרתיחה ופירוד הזך מן השמרים ואז בפגיעה קלת חוזרת שנית לבשל ולהרתיח ׃

ואני אמרתי בחפשי׳ כל האדם כו״ספ לדעת טעם האמיתי איך תתחדש הרתיחה שנית ולענ״ד לא יהיה אלא כמים אשר בתהתיתם רפש וכל זמן שזורקים קהם צרור או אבן מתחילים לעשות אבעבועות ולכן אין מן התימה איך תבוא עונה אחר עונה ׃

וברוך זה הוריתיך קורא משכיל הדרכתיך במעגלי יושר בקצור נמרץ לדעת שהרתיחה לעולם היא על ב׳ פנים הא׳ תמידית ודבוקה בחולה עד אחר סינון הזך מן השכרים שברם וזה הוה ע׳ גבול שיגביל הטבע או על ידי תחבולות הרופא בסמנים הזעיים וכיוצא ׃ הב׳ בקדחת פוסקת ברילוג זמן מה או יום או יומים אחר שתנוח ותשבות רתיחתה ותשוב שנית כנזכר למעלה וכל זה נוטה לדעת האחרונים ולענ״ד אחר העיון והנסיון שעלה בידי ׃ זהו לקורא נעים בידיעה זו בפ׳ א׳ ׃

פרק שני ׃ מלמד אותנו לדעת דרכי הרפואה והמנהג הנהוג לדעת חכמי זמננו ׃

אמר המחבר לא היה את לבבי ללהוץ את רגלך קורא האהוב אל קיר למורו אלו

לחייב אותך לילך בנתיב או בעקבי רופאי׳ האחרונים לבלתי סור ימין ושמאל אבל האמת יורה דרכו שהאחרונים ע׳ ההתמדה ועיון הנתות יגעו ומצאו ענינים חדשים נוסף לזה בחכמת האלקימיא אחר העיון בבישול ורתיחת ותסיסת היין ושאר משקי׳ ובחמיצות כל מחמצת השיגו את האופן האמיתי והאירו עינינו וברורנו מצאו דרך ישר וקל העשי׳ וההתעסקות ברפואה וגם החולה אינו ממאס ומתעב לקיחתן ׃

ועתה נאמר שבקדחות רפונות ופשוטות יעסוק ראשונה במתיכי׳ במחתכים במבשלים ובמסנני׳ הזך מן הפסולת ועל כיוצא אמר אבוקראט בפרק ראשון (סימן כ״ב) אין להרק אלא המבושל ר״ל שכל התרופות בהתחלת החולי שוות אם הן ע׳ משלשלים או אם על ידי המזיעים לעולם צריכים ראשונה בשול והבדל הזך מן העב והטוב מן הפסולת ׃

ויוצא מזה שלא די באסור נתינת תרופו׳ הממרקות אלא גם שלא ימהר ליתן תרופו׳ הזעיות או מגירי השתן קודם שנראים סמנים של בשול ועל זה יעיר הטבע החכם שלא יביא החולי לידי גבול האמיתי קודם שיבשל כל צרכו ׃

בקדחיות פוסקיות לא בנקל יזע החולה כי אם אחרי סוף העונה וגמר בשולה אבל החולה בנקל יגיר השתן גם בלתי סיוע הרופא ׃

בקדחות ארסיות תכף יעסוק במתיכים המעורבים עם סמים מבטלי הארס ואז בתוך שנים או שלשה ימים טבע האדם דוחה אותו ע׳ כתמים או ע׳ אבעבועות ׃

ולעולם יתחיל בתרופות הזעיות חלושות ורפויות ואח״כ בהדרגה בכל יום ויוסיף עליהן תרופות יותר חזקות ולא בפעם אחת לבדו אלא בפעם אחר פעם פעמי׳ הרבה ׃ ואם נדבר בתרופה ממרקת בכל קדחת היא נצרכת לעת מצוא הליחה מבושלת ולא קודם לכן ׃ לא כן ההקאה שאינה שומרת בשול לא נעשית תכף בתחלת החולי במפסקת ובלתי מפסקת ׃

וסותה • ויש אוכלת לחין כיבשין • ויש אם דוחה אם • ויש אם אוכלת אם עכ"ל • וכנראה הז' אם דידן סותה ואוכה אוכלת דחולין פר"ם דחולה מן הקדחת ההוא באם ונמא למים ואינו חפץ לאכול • לעג"ד הוא בזרדונטו תולדת הליחה מלוחה •

העונה ונקראת קדחת רביעית תרירית ואם שחוץ לכלים הוה פוסקת ולפעמים בפולה ומכופלת וכן ביתר הקדחיו' בקדחת שורפת והדבריית וכיוצא זה הכלל יקרה דליקה באחד בחדרי הבית ר"ל בראשי האיברים מסבה הנזכרת ר"ל כשלא נטהר יפה הבית ויתחמם הדם עד שהלהב עולה מאליה על פני הבית כולו ומעישון הלז יקרת לבעל הבית סמור ורתת ופצילות והימום וזיעה ושאר מקרים כפי השתנות הסבה·

אמר המחבר במהות הקדחיות וסבתן רבו הדעות עד כי לריב יכנסו ואין דעת רופאים האחרונים כדעת הראשונים כי רופאים הקדמונים תולים סבת הקדחיות בשבוש הליחות באמרם שנעקרים ע"י תרופות ממרקיות · משא"כ האחרונים סוברים שתלוי ברתיחות ועיכול רוחות שבגוף ולדעתם אין תועלת בהרקיות כי אם בתרופות ע"י סמני' הדים בסגולה · אמנם כאשר אחזתי בקוטבי דבריהם וסבבתי עליהם אופן העיון דרך אמונה בחרתי לי ברופא סילביום והנלוים עליו וביותר הרופא הגדול (מכירי) איטמולירום ההולך בעקביו והוא הפליג לדבר דבר דבור על אופנו וכל מגמתו לבטל דעת הראשוני' אשר שבותרת הנושא הקדחיו' את הכלים הגדולי' אבל האחרונים רוח אחרת עמהם לתלותו ברתיחת ° הדם וכפי ערך השגיאה תהיה גם כן ערך הרתיחה ברם כמו שניכר ברפק במורת הרתיחה אשר ברם שבלב וגם ניכר איכותו כפי שנוי השתן · אבל מורה בזה איטמולירוש הרופא היות אפשר איזה הומר אשיי סבת הקדחת ר"ל אש אשר בקדחת פוסקת באצתומכא ; ועתה אחי הט אזנך ואשמיעך גם אודיעך שקדחת פוסקת (ר"ל בעל' הספקה עבור הספקה בין עונה ראשונה לעונה שניה) נקראת כל קדחת הקפית אם אחר זמן מה תבוא עונה השניה עם היות שאין מוקדם ומאוחר בתורת העונות יען אם שתחזור עונתה כל יום נקראת קדחת יומית בלעז קוטידיאני ואם בהפסק ב"ד שעות נקראת שלישית שבלעז טירצ'אנה ; ואם תאחר העונה שני ימים ושתי לילות נקראת רביעית ובלעז קווארטאנה ולה תתחבר הקהחת המישית והששית והשביעית והתשיעית על סדר הזה ; אמנם הרבו לעיין האחרונים בסבת העונות ותחלופי זמניה' עד כי הרופא איטמולירוש השיג בעצמו שבכל יום ששי בחליו הגיע זמן העונה · נוסף לזה תדע שיש קדחת ירחית וקדחת שנתית ר"ל כי מידי חדש בחדשו או יום לשנה תבא עליו העונה וגדולה מזו יש קדחת שתבוא על בעליה כל שנה ביום הולדו הלא דבר הוא וכל זה צריך עיון ; אמור מעתה בהכפלת העונות פעמים ושלש ביום או בשני ימים באשר הודעתיך למעלה איך כת של גאלינוס ית' סוח ללבנה לירוקה ולשחורה והרופאי זמננו תלוים בספק אם קדחת כפולה יומית תבא בסבת הלבנה ואם לאו להוציא מלבו של גאלינו והנלוים עליו כנ"ל כי לא הורו האחרונים בזה ונסו לקדחת שלישית כפולה אותן העונות ;

פ'יברים איראטיקא והוא קדחת נבוכה ר"ל שאינה שומרת זמנה לא תאחר או תקדם עונתה ותקיף הקפה שנית ברלוג זמן מה בלתי גבול · ובכל קדחת מפסקת קודם עונתה יקרה לבעל הקדחת הסימור והזירור והמתיחה וכובר האיברים וכאב הפרקים ומניעת לב ונפש מצרה והולדה בל עת שנגפו יתקרר יתחיל הכאב במתני' ומתח הכאב עד כתפיו ואח"כ יתקררו הירים וראשי אצבעות וההוטם ויגבר הכאב פעם במתיחה ופעם בעקיצה וקירקורים בבטן

עד

ספר

משמרת חבית

עשוי לשומרי הבית · מכל נזק · ובו יתבאר בשמו כל
קרחת מהותו · ואיכותיו · ותרופותיו ·
בדעת הרופאים · הרשים
גם ישנים והמוסכם
אצל רופאי
זמננו :

הקדמה לספר משמרת הבית

פרק ראשון

של שער שבמשמרה הראשונה מדבר באיכות ומהות הקרחיות לדעתי ולפי דעת האחרונים :

טרם ולבעל בית יש השגחה :

היות כראוי הבית נכון מהוייב לזהז ג״כ את משרתיו שיכברו הבית היטב כדי שלא תפול דליקה קשת הכבוי במכחו הדרי הבית ·

בבית האופה בין התנור לכירים ששם משכן הארומה והירוקה ויהסו להם הראשונים את הקרחת שלישית

במרתף שבשם משכן השחורה וכל פעם שתתעפש בתוך הכלים תתהרש פשוטה ומורכבת וכפולה ומכופלת והקרחת בלעז ליפיריא ר״ל בחום פנימי וקרירות איברים החצונים וקרחת סינקופאלים מינוטה בהתעטף הירוקה בשפת האצתומכא ותגרום עילופים ·

במבשלה והוא האצתומכא ששם משכן הלבנה נסה דבוקית וזכוכית וכיוצא ויהסו לה את הקרחת יומית פוסקת ובלתי פוסקת וקרחת בלעז סינקופאלים הומארוזה בהתעפשה בפי האצתומכא וגורמת עלופים והקרחת בלעז לאקטיקא מליזה לבנה מתוקה המעופשת בתוך העורקים ·

תנו רבנן סם אמות הן יש אם אוכלת ואינה מותקת ויש מותקת ואינה אוכלת · ויש מוכלת

[illegible]

תרבה ותתמיד הנזילה לרדת אל פרקי הגוף אז ישתדל הרופא לעסוק ברפואות המיבשות הלחות שבגוף ושבחו הרופאים את אבק הלז קח עלי קאמ״דריוס · צינטא״ברי מינור · שאלב״יאה · ביטוני״קה מכ״א א׳ אונקיא · ליגנו״ם סנק״טום ח׳ אוקיאש הדק היטב לעפר ויקח כל יום בבקר דרכמא אחת חדש ימים ומה מאד טוב הוא לפודגרא אך ינהג עצמו בשמירת בראוי · ודע שיותר קלה הרפואה בחולי המוכחי בבחורים והרגילי׳ במלאכה ובמי שמאכליו והנהגתיו אמצעים והעושה צרכיו כל יום · מעשות רפואות לזקנים · להטיילים · ולזוללים וסובאים · והעצלים:

אמר המחבר תמיהא נשגבה ונפלאה בעיני ולא אוכל לה איך כמה רופאים טבעיים הפליגו לדבר ברפואת שבלעז טרנספלאנטאצ״וניש ר״ל ברפואת הנטיעות שנשם אחר מוריש טבעו לגשם אחר או חולי אחר נעתק מגשם אחר ע״ ההרכבה לגשם שני וזה תמצא הרבה בספרים מענינים גדולים אם אכתבם תקטן היריעה מהכיל · המשל בזה מי שיש לו פאנאר״יז באצבעו ישים אצבעו או יתקעו לתוך אוזן החתול ויתרפא אבל החתול יירש הכאב ויהיה לה כאב האוזן · או מי שיש לו איזו מחלה ויתן מצואתו על גבי צומח או זרעים הנזרעים בארץ יהלך כאבו ומורישו לארץ · ובענין זה אמרו ג״כ בחולי הלז אם יקצוץ הצפרנים מרגליו ויטמנם באיזה נקב העשוי ע״ מקדח באילן שקמה בלעז קוירקוס וינצל מן הפודגרא וכל זה חוץ מן הטבע וניחסהו ל׳ הסגולות ואין לי עסק בנסתרות: ומה שכתבתי בתחלת התרופות שההקאה טובה לאיש גבור יעיין בפרק המדבר בהקאו׳ ובאופנם אבל ההרקה המסוגלת לעולם תהיה מן ההרקות חזקות ולא מן החלושות שיצא שכרו בהפסדו והנה מן הפשוטי׳ העשבים והשרשים והסמנים כשורש מיקואקאנה · טורביט · הירמו״דאקטילי · וביוצא · ומן המורכבים ממרקחת קארי״ו קוס״טינו הפליא לעשות תועלת בחולי הלז ואחריו מרקחת של שושני׳ ומן הגרגרי׳ פילולי הירמודאקטילי ופילולי ארט״טיקה ובנזקי העלי׳ או הראש · הם היותר משובחים פילולי של סוק״סיני (קיריבאר) להזק העליה והבית מכל נזק ומן העשבים ליבש כותלי הבית והם היזו״פו (איזוב) מאיוראנה (סככה) ומינטה (כענע) יוניפירי (ענבי רותם) המשל בזה קח מרקחת קארי״ו קוסטי״נו משקל דר— שש׳ לפעם א׳ או של שושנים ארבעה דרכמונים לפעם א׳ ומן פילולי סוקשינו חצי דרכמ׳ ואישקאמוני׳ הצי אישקרופול ויערבם היטב לבלעם בחצי הלילה · והעשבים יעשה מהם בשול וישתה ממנו בכל הלילה קודם השינה ויזיע היטב להוציא מן הגוף הליחות מימות ומותרות שבו ולפי שהעם כינו חולי הלז בשם כלימת הרופאי׳ די לי לדבר בגנות הרופאי׳ ולפי שזכיתי לבוא אל סיום הבנין אסיים בפסוק ויחלא אסא חלה את רגליו וגם בחליו לא דרש את ה׳ כי אם ברופאים · ואמר ר׳ אמר רב שאחזו פודגרא ועוד דרש רבא מפני מה נענש מלך אסא מפני שעש׳ אנגריא בת״ח · ויש ג״כ בגמרא שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה וכו׳ עד שבא ר״ע ודרש את ה׳ אלקיך תירא לרבו׳ תלמידי חכמים · ועתה יבואר הפסוק באמרו וגם בחליו לא דרש את ה׳ כמו שדרש ר״ע לא גם עשה אנגריא בתלמידי חכמים ולכן נענש · ואכתי קשה ולמה נענש דווקא בפודגרא שהיא כלימת הרופאים ואיך אמר הפסוק כי אם ברופאים וזה יבואר ע״ מאמר חז״ל כל המבזה ת״ח הקב״ה מביא עליו מכה שאין לה רפואה שנאמר לאין מרפה וגו׳ ולכן נכשל בחולי זה ועם כל זה דרש ברופאים:

וכאן נעילת השער והבית כולו:
בעזרת האל ואשרי העם
שככה לו:

שער חמישי ידבר בנזקי יסודי הבית והם רגלי הגוף סבתם : קושי תקנתם ותרופתם :

לפעמים נופלים נזיקים ביסודי הבית שבקושי יש להם תקנה ונבבר השתדלו בו אומנים מובהרים לבנותם והנה שוא עמלו בוניו וכל זה משני טעמים הטעם האחד עבור הנזיקים הנופלים בגג הבית והמים הנוזלים משם מחלישים את היסודות והטעם השני לפי שהם מסעדי הבית אפילו באיזה נזק קטן שמקבלים מקרקע הבית נחלשים והנה כבר ידוע שהראשונים וגם רוב מהאחרונים הסכימו שחולי הרגלים מה שאני קורא אותם יסודי הבית הם בסבת הליחות הנוזלות ויורדי׳ מהראש ומסבבים חולי הרגלים מה שבלשון יווני קורים · פודגרא על שם ההודה רובו ברגלים ועם היות שתחת סוג זה מונחים שנים אחרים והם גונגרא · פי׳ חולי הברכים הארכובה וגם חירגרא · כאב הידים ועוד זולתם סיאטיקה פי׳ כאב גיד הנשה או השוק וכל אלה מוזכרים בכל ספרי הרפואות · אמנם נמצאים מכאובים אחרים שאין כל אחד מהרופאים מעיין בהם והנם בלשונם הומגרא פירושו כאב הכתף · טראחילגרא כאב העורף · ראחיזגרא וזולתם ארטיטיקא ר״ל כאב הפרקים הידוע לכל ·

בסבת החולי הנזכר רבו במו רבו הדעות ... ואיזה מהם אזכירם ולא כולם שלא להכביר על המעיין · הנה סיגירטוש התולה בליחות מימיות הנוזלות מ״לוחות ו״חרות נולדות בטחול ובכבד ונדחות מן הטבע על ידי גידים ועורקים אל פרקי הגוף · שנידירום תולה בליחה המעורבת בדם כולו ותתגלגל עמו בשוה · קילמונציום באיזה מקומות שבאדם חסרי המזון והטבע דוחה את הלחלוחות כמו שהם חוי׳ אל הפרקים · ויליש בדם ובמיץ הגידי׳ האריך בחבורו · סילביום במיץ לימפ״א ובמיץ פנקריאס וכפי סברתו הכאב יבוא בסבת לעוות המוצות ואם בחמימות ובחרורות ... ועקיצות בסבת הירוקה :

תרופת כאב הפודגרא וחבריו תלוים בעכוב הליחה הרגילה לרדת אל האבר הנכאב ומה שהורד׳ כבר להסירה וגם לשכך הכאב וכל זה יבואר היטב בעזה אמנם כפי הנראה היותר טוב הוא להתחיל באיזו הקאה לגבור : ולחלוש הרקה המסוגלת להריק הליחו׳ המסבבות את הכאב · ואח״כ אם תמצא בו מלוי הדם תקיז בעורק באזולקה כמו שנתבאר באר היטב בפרק המדבר בכמות ואיכות ההקזה · ואח״כ בסמנים המסוגלי׳ להזעה · ולכת האקימיא מלחיים רוחניים והיותר טוב הוא אנטימו״ניום דיאפ׳והיטיקום · צינאב״ריום אנטימוניי · קרן צבי וכל העשוי ממנו : ואם נמצא צמיחה דמיית ארמרמרת עם כאב אבורי סביב לפרקי האיברים אז נאות לו מי׳ הנשרפים ונוזלים מן אש׳ פירמא ראנ״ארום (ר״ל סירק אשר ע״ג סיזוריס) ויוסיף עליהם עוד מעט כופר ויושימם על מקום הנכאב · ואם הכאב בלתי חממות אז יותר טוב היין שרף עם מעט ברכום וכופר אורוח מלח ארמוני״אקו עם יין שרף או בורית הניתך בתוך יין שרף : עוד משיחה טובה קלה לעשותה קח בורית כשר שתי אונקיאש כופר שלש דרכמאש יין שרף ארבע אונקיא׳ · לשכך הכאב עם להבת הפרקים מלח סאט״ורנו ומעט כופר נירתכים ביין שרף חד עוד אחרת קלה וטובה לכל כאב הפרקים או פודגרא יקח ברזל מלובן באש או פרוסה של רעפים בלעז טיוהי · וישפוך עליהם השתנה של נער קטן כדי שהקיטור יעלה אל מקום הכאב · וגם טוב שיוחץ מקום הכאב עם ההשתנה הנזכרת ובהעדר תרופות הנזכרות לשכך הכאב ולהסירו טוב שישים על מקום הנכאב תחבושת העשוי מחלב ולחם ומעט ברכום : לנפוח הפודגרא אחר שנמלט מן הכאב טוב לו לקבל קיטור העשוי מבשול העשבים והם ארטאמי״זיא · אירוקא · אבשינ״שיו׳ הנבשלים ביין ומים : ואם

תרבה

הרופאים ג״כ בנמרת שמות פעם בא מליחות הנחלות מן המוח ונקרא שלשול המוח ופעם מהכבד · או מהטחול או מהרהם או בסברת שרצים שבקרבים (ולדעת האחרוני׳) ועל הרוב מחרורת המ״ץ פנקריאס ולפעמים כלקיחת סם ארסיי וצריך עיון אם בסברת הירוקה צריכה להרקה ולבטל חדותה ואם מתגבורת הלבנה צריך למתיכו׳ ולמחתיכו׳ ולהעבירה הוצה · ואחר ההרקה יעסוק במחזיקים והוא הדין בטחול ובירתר האיברים : הנזק השלישי נקרא

שלשול דם בלעז רישינטריאה והוא בסבת נגעים או בועה שבבני

מעיים או מליחה הדה או עפושירת ומן תהלואי׳ ארציים כי נמצא על הרוב בימי הבציר ומן הפירות או אויר הארסיי וכיוצא ולעולם במקום הכאב שם החולי וכעתה נדבר אם למעלה מהטבור אות היא שהנגע במעיים הדקים ויותר מסוכן ונקל לקחת משקה או שם רפואיי למעלה : וכן להפך בהיות הכאב למטה מן הטבור אות הוא שהנגע במעים הגסים ואין בו כ״כ סכנת ותרופותיו נאותות יותר לקחתם מלמטה ע׳ הוקנים לשפשף ולטהר דרך פי הטבעת על ידי מי שעורים קלוים וחלמוני ביצה ומעט אסוקאר או רוטב של בשר או חלב שכבוה בה מקרם ההיסומין בלעז קאיבו״ש (בלא שטאל) : הנזק הרביעי הוא

תחתונית והוא חולי שבלעז טיניסמוש ר״ל נגע במעי הישר שבלשון הכמים הלוחלרת ובחולי הנזכר יש לו תמיד תאות היציאה לעשות צרכיו ואינו מוציא ריעי לא מעט רוק וליחה לפעמים מעורב עם דם ותרופותיו קרובות לתרופות הנזכרות למעלה ר״ל בהוקנים העשוים לטהר ולכבס הנגע העפושי שבמעי הישר וטוב לזה קטורת של סמנים המיבשים ולפעמים בדבר כל שהוא כמו פסולת של ברזל שנתלבן ונכבה בחומץ ולפעמים צריך למשיחה · כגון שמן חלמון ביצה או משיחה שושנים או חלב עזים ושאר

שומנים : חלאים אחרים ·

מורסה כפי הטבעת צריך לרכך אותה בתחבושת העשוי מעשב מאלב״ה ושאר זרע פינוגריקו זרע פשתן וכיוצא עד שיפתחנה ואח״כ צריך לטהר אותה מן המוגלא וירחץ אותה עם מי שעורי׳ ודבש שושנים וישתדל ברפואות להעלות ארוכה או ע׳ משיחה כזאת קח עופרת שרוף ב׳ אונקיאש ליטירגיריוס א׳ אונקיא צירוזה חצי׳ אונקי׳ חומץ חצי אונקיא דבש שושני׳ א׳ אונקיא חלמון ביצים שלשה מירדא חצי אונקיא שעוה כפי ערך לקבל צורת המשיחה והיא טובה לכל נגע או בקיעה או חמימו׳ הכרכשתא ·

למי שנתקו שיני הכרכשתא ישתדל לדחפם פנימה בידים רכים חמים ולפעמים צריך ריכוך יותר והוה ע׳ בשול עשבים המסוגלים ויוסיף עליהם מעט המאה ויטבול בתוכו ספוג קטנה ויניחה על פי הטבעת ע׳ שובם למקומם · ואח״כ יעסוק בעשבים הקובצים והם שטבעם עפצי׳ כמו קליפות או פרחי רימונים או פרחי שושנים והדס וכיוצא בהם ·

לבועי וטנרי שסביב לפי הטבעת ובלעז קונדילומ״אטה יניח עליהם עלים של רוטה כתושים או יקח הצבע האדום ההוה על פי הברזל הישן בלעז פ׳רוגו ויערב עם מיץ עשב בלעז ורבאסקים ויטביל בצבע הלז צמר גפן ויתנהו עליהם : ליבלת בלעז בארו״גה באותו המקום יפזר עליה׳ אפר צואת העכברי׳ מבושל ביין ·

נגע כי תהי׳ בתחת מחיכוך האוכף של סוס ברוכבו במהירות בדרך רחוק׳ טוב לזה העשב ארגינטינא כתוש או מיץ הנסחט ממנו כי יטבול בו איזה פשתן · ובהעדרו די לו בשומן של נר הנמס עם מעט עפר העץ נרקב : בקיעות ההוות בפי הטבעת מתרפאות ברפואות הבקיעה ההוה בשפתים או בידים אבל היותר משובחת היא משיחה העשוי׳ מן צירוזה אמולי קארמיא ליטירגירו מכ״א דרכמ׳ אחת ועם טראגאקאטה הנתכת במי שושנים נעשרת משיחה או בסיכרת העופרת או בשמן חלמון ביצה וכיוצא :

טפטוף השתן בלעז אישטראנג"וריא (בל"א ... קאלטע־זייך) יקרה לו בהתקרר הבטן · ולפעמי' מליחה מלוחה המוצרה ונקרא טפטוף השתן יען כי יטיף טפה אחת ויפסוק ונטיף טפה שנית וכן שלישית והכל בהפסק בנתים :

תרופתיו בשול שהש אפיו · פיטרוזיליאי אטיאה ושאר שרשי' המגירים את השתן · ובסגולה שלחופית של בהמה דקה שנתיבש ושחוק לעפר ויתנהו לשתות בפעם בפעם במרק של בשר או ביין : כת האלקימיאה עוסקים ברוח קנקנתום או רוח מלח או רוח גפרית או של טירבינטיני רפואה חיצונית היא תחבושת קלה לעשות קח בצלים מטוגנים בשומן האווז וכיוצא או בצל לבן כמו שהוא חי כתוש במכתשת ומעורב עם שמן זית או שומשמין ויחבוש אותו ע"ג הכליות והמקוה · וכענין זה יועיל ג"כ תחבושת הצנון או שורש אפיו הוא הכרפס :

חולת השתן ר"ל תמירות ומבלי יכולת ... להעצירה ובלעז דיאבי"טי · וחולי הנוכחי הוה על שני פנים · הא' שהשתנה תהיה כמים צלולים ממש ובלתי שנוי : הב' שאינם כ"כ לבנים וצלולים וסבת שתיהן להבות או חמימות הכליות · או מתגבורת הזרוקה ולבן בהסיר הסבה יוסר המסובב וצריך לעשבים המקררי' והמחזיקי' את הכליות · הנה מן הפשוטים זרע פורטולאקה פלאנטאגיניש פאפאוירוש ומן המורכבים חבושים רמונים עוזרדים הדס סומאק וכיוצא · רפואה חוצונית משיחת השושנים ושל סאנדאלוש שמן שושנים עם כופר וכיוצא והיה נזהר מן העשבים המחממים ומהלישים · וינוח בביתו עד שיחזור המזג למקומו :

פרק שלישי ידבר מעברי הטנופות ... לבית הכסא ובבורת הכבוד ... ר"ל מחולי הבני מעים והתחתונית ... או פי הטבעת :

ארבעה אבות נזקין הם הנופלים במעברי המים א' המקוה כאשר זכרנום בפרק המוקדם וארבע' אבות נזקין ג"כ נופלים במעברי הטנופות והם חולי המעים כאשר נבאר הכל באר היטב · הנזק הראשון הוא הנקרא בלשוננו ·

חלקלק' הבטן ובלעז ליינטיריאה והוא כאשר ישלשל המזון בלתי מעוכל מהולשת כח המחזיק אשר בפי הקיבה התחתון בלעז פילור"ש או שבני המעים רפוים מכמרה סבורה או בעבור נגעים שבמעים המעכבים את הקילוס לעבור · או בעבור סתומי המיזינטיריום או סתומי הורידים חלביים בלעז וינא לאקטיקה כנזכר בפרק ו' מקדם ואז נקרא בלעז ציליאקו"ס אמנם יש הבדל בין חולי הנוכחי שתלוי בסתומי הורידים דקים יהיה העכול יותר רק וכצורת המורי"וס ולא כמו שהוא המזון חי ובלתי מעוכל · לכן צריך שיעיין היטב בסברתו באופן שהולשת העיכול צריך למחזיקי' מן הפשוטי' חבושים רימוני' חמוצים וכיוצא עם בשמים להוסיף בעכול : ומן המורכבים מרקחת מיטרידאטום · דיאצינטום · ארומאטיקו רוזארו · דיאשקורדיום וכיוצא בהתערב עמהם מעט קרן צבי שרוף ואלמוגים שחוקים ובהעדרם טיט חרתום או טיט אירמיני וכיוצא ומנהיגי ליתן לפעמים דגים מלוחים קטנים בלעז שארדילה ובהעדרם האליצי (בל"א הערינג) מתוקני' עם מעט הומץ וכל זה לעורר תאות המאכל · אמנם אינו כן בחולי הצליאקה הנולד מסתומי הורידים והצינורי' אז צריך להוסיף סממנים הפותחים כל סתום ומן הפשוטים שרשי פי"ניקולי · אשפאראגוש · אפיו וכיוצא בהם · ומן העשבים יעיין בפרק המדבר במפתיתים · וכת האלקימיא נותנים קרוקוש מארטיש ויטריול מארטיש וכיוצא בהם : הנזק השני הוא שלשול סתם

שלשול הבטן בלעז דיארהיאה נולד ... מכמרה סבורה · ויחסורהו

בשתייתו מלא כף אחרת ואם בתתנו על הטבור · והמים לשתורת מי בשול העשב גראמין הוא עשב השדה (בל"א גר"אז):

פרק שני · ידבר בנזקים הנופלים באוצר המים ומרזביו ובבריכת וכן במעברי הטנופת מבית להוץ · ובבית הכבוד עצמו:

א **אוצר** המים שהוא הכליות וצינורי השתן אל הבריכה שהוא המקוה הם צרכי הבית לקיום הגוף ובהם נופלים כמה הזיקות ואת הכל יבוא במשפט: (ב) ורע שבנקל יבוא הרופא לידי שגיאה בכאב הכליות להיותו דומה לכאב הקוליק׳ אמנם אלמדך ההבדל שבכאב הקוליקה ותפשט מצד אל צד וכמעט בכל הבטן ולפעמים עם קרהורים שבמעים משא"כ כאב הכליות תקוע ביתר בצד אחד ימין או שמאל (ג) ולפעמים יתפשט למטה מהטבור דרך מעברי השתן · (ד) ולפעמי׳ עם איחור או עצירת השתן · (ה) אם בסבת האבן הטמון בתוכם טוב לו לשתות מבישול העשבים המסוגלים לזה כמו ארי"אנטו גראמיניש קרוף גלוי הורדת טירישטרה סאקסי פראגה וכיוצא לפי שמגירים השתן ומפצצים את האבן ויותר טובים עיני הסרטן או קליפורת הבצים היוצאים מתוכם אפרוחים או אפר של הארנבת שרוף בתוך הקדרה משקל דרכ׳ א׳ · ולכרת האלקאמיאה שמן טירבינטין ורוח ניטריול ורוח של מלח וכיוצא · ובסגולה עץ ניפריטיקוס (שכחתי) כאב הקוליקה יקיל אחר הסעודה ובטורח מן הבשמים ·

להמימות הכליות דם תיש ושפירמא ציטא וכיוצא ולכת אלקאמיאת מלח פרונילת זרנת מלחי או רוח קנקנתום ותמיד לשתות שירופו וואולאטו עם מי שעורים או שורש ליקוויריציא כי טוב הוא לגלול האבן מעל פי הבאר ולפוצצו ולקרר הכליורת ולטהרם מכל נגע: וגם טוב שיסוך באוזה סיכה המקררת את הכליות ר"מ יקח אונגווינטום רוזאטום או אונגווינטום סאנדראלינום או שמן נינופירינו או שמן שושנים וכיוצא ויסיכם על מקום הכליות: ואם יש לו כאב גדול יוסיף עליהם שמן פאפוירי או מעט אופיום משקל חמשה או יותר שעורים בינונים ויסיר הכאב בעזה:

הבריכה שהוא מקוה חשתן מחובר מב׳ עורות באחד כח המושך ובשני כח הרוחה את השתן דרך ב׳ צנוריו מן הכליות אל המקוה ונופלים בהם ד׳ נזיקין הנזק הראשון עצירת השתן · השני איחור השרתן: הג׳ טפטוף השתן הד׳ הזלרת השתן ולעומתם נמצאים ארבע הזקות בצינורי הטנופת לבית הכסא כמו שנתבאר באר היטב לקמן ·

עצירת השתן בלעז אושקור"ארה נולד מכמה סבות · מדם קרוש · מליחה עבה · מרוח יתירה · מאבן או מיבלת או מרלדולין וכיוצא בהם הסותמים מהלכי השתן ותרופתו בהסיר הסבה וכל זה ימצא במקומו הנזכר אם ועיין היטב בספרי הלז:

איחור השרתן או יותר טוב לקרותו שרפרת השרתן בלעז דיזוריארה (בל"א דוז כרע נידינו זייך) וניכר משלשה אותות האלה הא׳ כי יטיף השתן כמים רותחים טפה אחר טפה בלתי הפסק בנתים · הב׳ שירגיש כאב דווקא בשעה שמטיל מים אבל לא לפניו ולא לאחריו · הג׳ שסבותיו על הרוב בעבור המימות הכליות והמקוה ולפעמים בעבור האבן שבמקוה ויקרה לו כמקרה החולי תחתונית והוא שריפת או חמימות הכרכשתא · תרופתיו למרק הגוף מהירוקה וכיוצא ויעסוק בסמני׳ המקררי׳ והמטהרי׳ ארת המקוה וישקהו מי שעורים או של פורטולאקה ולאטוקה וכיוצא · ובסגולה כל יום בבקר מיץ או מי חלב העזים · או בישול העשב מאלב׳ה עם שירופו ויאולאטו ·

אם לא נטהר ופרה הבית נכנסים בו שרצים ההוזרים בכל חדריו· וצריך לגרשם או להמיתם פן יחריבו הבית: השרצים הם התולעי׳ שבבני מעים והם שלשה מיני׳ ולכל מין מרור או שטח בפני עצמו זה למעלה מזה· מהם ארוכי׳ מהם קצרים ומה׳ רחבים: ובכאן הבן שואל איך יקרה שהתולעים שבמרור התחתון או האמצעי שהוא שטח השני עוסקי׳ שם בעסקיהם ולעלול או המיוסר מהם יקרה לו העטוש וטפטוף העינים וכיוצא והוא בעליה גבוה מעל גבוה· הגם שהשאלה רפויה להיות ידוע לכל שהקיטורי׳ המעופשים העולים על הראש גורמי׳ כמו את· אבל יש שאלה גדולה הימינה ואיך יקרה לו החיכוך בחוטם ובנחיריו· ואני אמרתי בחפזי למה הדבר דומה כמעט לעני הרופק על דלתי בעל הבית שבמרוך התחתון ומושך בחוט של פעמון הנקשר בעליה לעורר הבע״ה הדר בעליה·

אותות התולעים הטמוני׳ בקרבים רבוי הרוק והריר הנוזל מפיו ירקרקות ארמרמות מראהו חיכוך הנהירים וטפטוף העינים ושיעול ריח הפה ויחרק שניו בשינתו ובשינה עמוקה ובלבול הדעת וקרחת בהתעלפות וכיוצא·

סבתם נולדים מכל מיני מאכלים דשני׳ ושמנים ומתוקים כדבש והלב וכיוצא ומכל דבר הגורם עפוש·

תרופתם הפך הענין כל דבר מר כמור ואלואיש וקולוצינטידיש אבשינטין וכיוצא· וטוב לגרשם חוצה דרך תחתון ולזה ניאותים ההוקנים העשוים מדבש ומהלב או מבשול הצימוקים או תאנים עם דבש או סוקארו ובתוך כך תתן לו לשתות או לאכול דברים מרים מתנגדים המורידם ומוציאם הוצה והם הרבה בספרי׳ ולהיות שאין ידי משגת לכתוב באריכות מרוב העסקי׳ ארשום כמה איזה נוסחאות בקל לעשותן דהמשל בזה קח שורש מיקוא״קאנה או יאלא״פא דרכ׳ אחת וכסף חי מתוקן או כתיק בלעז מירקוריו דולצי אישקר״ופולו אחת זנג״ביל רביעית דרכמ׳ ויערבם עם דבש שושני׳ כפי ערכו הנצרך וזה בבקר ובפעם אחת וטוב למי שטבעו לבניי או יקח ראובארבארו דרכמא אחת מירקוריו מתוק רבועית דרכמא· ונרד אשקר״ופלו אחת ויעשת מהכל אבק ויערבו עם אסוקאר רוזארו כפי הנצרך והיותר טוב עם פרחי אפרס״קין מתוקנים והוא טוב למי שמזגו יהוקיו או יקח אישט״ראקטו של איליבירו ניגרו אישקרופלו אחת· ובהעדרו שורש איליבירו ניגרו שדוי בחומץ לילה אחת דרכמא אחת וזרע סימין ציני׳ (בל״א ווירם קרויט) חצי דרכמא קורה רביעית דרכמא מעורב עם מעט דבש שושנים ויעשה מרקחת לפעם אחת בבקר: או יקח מים של פרחי היפריקום ושים בתוכם כסף חי מנוקה ונטהר מארסו ויערבם כפעם בפעם משך ב׳ ימים ואח״כ ישתה ממים האלה פעמים הרבה וימותם או יגרשם חוצה· וזולת אלו מסוגל מאד לגרשם קרן צבי שרוף או בלתי שרוף או מירא או אלואיש או זרעים שבלעז סימין ציני· סימין טינ״אציטום סימין פור״טולאקה· סימין אציט״וזה· או עשב קור״לינא או מן המי׳ של פורט״ולאקה ושל גראמין היפיריקון ולבעלי אלקימיאה מים חמוצי׳ של קנקנתום· של גפרית ושל מלח וכיוצא· אפס שלא ישקה אותם לתנוק היונק משדי אמו פן יקלקל הלב אמו ויעמידה בקיבה של התנוק עבור המיצתם· אבל מה מאד טוב לילד קטן שורש פוליקש מבושל בהלב לשתות מהלב זה· משיחה טובה קח מררת שור ובסגולה של כוי מעורב עם אלואיש וימתחם על התיכה שלחופית שור או כשב ויניחה על הטבור וזה לך האות אם יש תולעים בבטנו ידביק הרטיה כדבק ממש ואם לא תפול הרטיה מאליה וזרה ברוק: משיחה אחרת קח שמן אבשינטין ושל קולוצינטידיש ושל פרחי אזרסקי ויערבם למשיחה· אחרת יקח תריאקה טובה ושמן רוטה או אבשינטין ויערבם ובהעדר כל הנזכרים ברוק או בכפר די לו במיץ העשב מינטה הוא נע״נע אם בשתייתו

ואחר שלקח פעמים שלש משקה או מרקחת או אבק או כל דבר משלשל צריך להקיה אחת ושתים ; ואחר כך יכין העצים והשרשים המסוגלי׳ לעשיית המשקה בלעז דיקוקטום סאסה והם שרש סאלסה ושרש קינא ועץ גואיאקו הנקרא פא״לו סאנ״טו ועץ סאספר״אש מכולם או ממקצתם משקל ליטרה אחת ונהתכים היטב לחלקי׳ דקים וישרם במים משקל עשרה לטרין ׃ ויבשלם עד כלות חצים וחצי הנשאר תהיה משמרת לתתנם להעלול פעמים ביום בחצי ליטרה׳ לפעם אחרת ויכסה עצמו ויזיע ׃

סילביום החכם קורא תגר על העוסקים בשרשים האלו הבאים מארץ הודו ובדומי׳ יקרים באמרו הנכם עוברים על בל תשחית כי כמה שרשים וכמה עצים הם הנמצאים במדינות האו ובזול והם כל כך טובים להזיע כאחד הנזכרים והם שורש סימילאקס אשפרה פיטוסיטיש ועץ קווירקוס או בוקסוס או לאבריום וכיוצא בהם ודע כי לפעמים לא יבוא הזעה בנקל וצריך סיוע וזה יקרה ע׳ יגיעה ׃ הריפה ודילוג ׃ וכיוצא בהם ׃

ודע שלפעמים מוכרח לתעסק במשיחה שבו כסף חי והיא מסוגלת יותר להתיך כל ליחות שבגוף ולפתוח כל שבילי פנקריאש ׃ וגלאנדולאש סאליב׳אלאש (ר״ל הגדדים שעל ידם נוכע הריר מפיו ולחוץ) גם משיחה זו תוציא כל זוהמא שבגוף דרך הקאה ושלשול זיעה ושתן ואופן המשיחה ומנהגה כך היא מתחילין למשוח פרקי זרועותיו וידיו ואח״כ פרקי רגליו עד למטה זולת שחוליית השדר׳ יש מרחיקי׳ ממשיחתם פן יבואו לידי פשיעה (ואני שבח לאל עליון הוד והדר לבשתי שע׳ הנהגה נכונה אשר הורוני משמים נתרפאו כמה וכמה ממש הגיעו עד שערי מות ויצאו לחירות) אמנם כל העוסק בכסף חי והמורכב׳ ממנו יעיין היטב כי נורא הוא שלא יחטא הנותן והמקבל ׃ מצד הנותן ראוי שידע הכמות והאיכות ; הכמות יותר טוב לעסוק בכמות קטן ובהרבה פעמי׳ ובאיכו׳ שנתברר לו שמתוקן היטב מן הארס הטמון בקרבו ואולם מצד המקבל ישמור עצמו מן הרוח צפונית ומן המים הקרים ומכל מיני פירות האדמה כקשואין ודילועין ואבטיחים וגם לפעמים מן פירות האילן כענבים וכיוצא בהם ׃

משיחה זו נעשית בכמה אופנים או בתערובת שומן חזיר ושאר שמני׳ וסמנים חמים למזוג טבע הקר׳ שבכסף חי המשל בזה קח כסף חי הניתך ברוק של דבבק חצי ליטרה ותערב אותו עם שומן חזיר שלש אונקיאש ואח״כ תוסיף עליהם שמן לאבריום ושמן יוניפירום מכל א׳ אונציא אחת וחצי ואחר חצי שעה שנתערב היטב ביגיעה הנכונה תוסיף עליהם קאסתור פרח כרכום וגרגרי יוניפירו ושל לאבריום מכ״א ב׳ דרכמא׳ ושעוה כפי הנצרך לקבל תאר המשיחה ויש׳ מוסיפים שאר שמנים או תריאקה או מיטרידאטום ׃

קטור של כסף חי נעשה באופנים הרבה והנה לך נוסחה אחת קח צינאבריו׳ (כי כסף חי טמון בתוכו) סאנדוראקו אוורי פיגמינטום מכ״א דרכמאש שתים וגרגרי׳ לווריזם וגרגרי יוניפירי מכ״א ב׳ אישקרופלי׳ שהם ארבעים חטים ועם מעט שרף בלעז ריזינא נעשה קטורת כתואר העוגות ׃

אופן ההזעה ע׳ סיכה או מוגמר הנזכר אוריעך שבבית חורף בלעז שטופה או בחבית העשוי להזעה אחר שהוחם היטב פושט כתנתו ומכסה היטב עצמו עם בגדים זולת ראשו ופיו יהי׳ בהלון חוץ לחדר או האוהל ועומד על רגליו כדי שיקבל היטב קטור הסמים וימצא הרופה יותר בקיטור הלז מן ההתמדה שיתמיד בשתיית משקה העצים והעשבים המזעים ׃

שער רביעי ידבר בנזקי׳ הנופלי׳ בהררי הבית מתמת

טרצים הסובבים והם התולעים שבבני המעים השורצים בם ;

פריציפיטאטום שטבעו להשחית ולאכול כל בשר חי:

ד אבעבועות בתוך הפה ושבבית הבליע׳ די להם ברחיצה או שטיפה במי מיץ של חלב בלעז סירום לאקטי״ש שבבותו הברזל בתוכו:

ה רקב שבעצמו׳ צריך לסמני׳ המיבשים והם הטוטי״א והליוטירגי״ריום או אבק של עץ גואיאקו וכיוצא בהם·

ו עצם הנרקב צריך הזורת חרים והם כלהעשוי מקנקנתו׳ והוא משיחה של מצרים בלעז·

ז אגיפציאקום או משיחה של כופר בלעז אקאפוראד׳ מעורב עם אבק פריציפיטאדו ואחר שנטהר היטב יקח טמרטוט טבול בבישול עצי גואיאקו וישים על העצם נפסד וגם טוב לזה משיחה של טוציאה · (פריציפיטאדו סוג אבק ססיקה שא בשר מי וידוע לבעלי קימיאה)·

ח בקעים שבתחתונית או שבידיו׳ ורגלים ישים עליהם בישול העשבים שקביוזו שקורדיום ועץ גואיאקו ואם הם יבשים וקשים צריך שירככם ע׳ בישול שורש או עשב אלטיאה או מאלב׳ה וסיד בבוי עם שומן תה נגולרת ושרף בלעז אממוניאקו ואם בכל אלה לא יתרפא אות היא לגודל האכזריות של החולי באופן שלא יקבל תרופה קלה ואז צריך למשיחה של כסף חי הנזכר מעבר לדף: או יקח כסף חי הניתך ברקיקה אליבא ריקנא דראג׳ שלשה עשב איש׳קביוזה אישקורדיום מכ״א דרג׳ אחת שעוה לבנה דרג׳ שלש ועשה מהכל משיחה:

ט כאב האיברים תרופתן ע׳ בישול שורש קינא כי הוא מסוגל יותר להסר הכאב מיתר העצים אבל יוסיף עליהם שורש אלטיאה ולפעמי׳ גם התריאקה בסגולה או המטריראט ומבחוץ ישים על הכאב איזו תחבושת המורכבת מעשבים האלה והם אלטיאה מאלב׳ה מילילוטו פינוגריקום או להם הנבשל בתוך חלב ומעט כרכום או ישים עליו חלב המכסה את הקרם שבכבש בעורנו חם·

בצלצול האזנים אחר ההרקה כוללת והרקה פרטירת של ראש מן ליחותיו הרעות הטמונות שם יטיף לתוך האזנים שמן של העץ גואיאקום או של העץ בוקסוס:

בחולי השועל אם מחמת הארס נופלים השערות שבראשו ורישי עיניו וזקנו יעסוק בתרופות הנזכר׳ בפרק שמיני אבל יוסיף עליהם עץ גואיאקו ושאר עצים המסוגלי׳ בחולי הלז·

בועי וטנרי (לשון המשנה) והם כמו אבעבועות קשות ההוי׳ בעור הבשר ומתרפאים בבישול העשבים המסוגלים לרככם·

שכבת זרע בזובו מאיש או מאש׳ תרופתם משקה העשוי מעצים גואיאקו וסלסה משך עשרים יום ואם בכל זה לא ימצא תועלת אז צריך ללקיחת המרקחת ד״מ קח זרע לאטוגה וזרע ויטיש וזרע קאנבוס מכל אחד חטים ארבעים אבק של שורש קינא ושל עץ סלסה מכל אחד דרכמא אחת· קונסירב׳ה של פרחי נינופ״ראש אזנקיאש שלש זעם שירופו של קאפיל וניריש יעשה כנהוג מרקחת שכמות לקחתו דרכ׳ א׳ לפעם אחת לקטן· ולגדול עד דרכמונים ארבעה ויותר בבקר ודי לנו לדבר בתרופות פרטיות:

רפואה כוללת רצוני סדר הרפוא׳ לעולם יתחיל בסמנים המשלשלי׳ ליחה הארסיית הוצה אם למעלה ע׳ הקאה נכונה ואם למטה ע׳ כוס המשלשל והכל בפי מזג הארם והזמן ויעיין בפרק המדבר במשלשלים ושבחו הרופאים את כסף חי לערוב בתוכם בין במרקחת ובין בגרגרים הנקראים פילוראש·

במרקחת המשל בזה קח כסף חי מתוק (לא ססוא מתוק שא סמתוקן מאדסו) בלעז מיר״קוריו ד״זלצי חטים עשרים או שקהופולו: קאטוליקון דרכ׳ שלש׳ ועשה תערובות או יקח מירקורי״אי ד״ולצי הנזכר חטים ט״ו פילדוראש אלפאנ״גיא דרכמא אחת ויערבם לבלועם בחצי לילה ובפעם אחת ולאיש חזק מוסיפים כמותם·

ואחר

פרק יא · ידבר בנגע הבית והוא חולי הצרפתים אותותיו סבותיו והרופותיו :

חולי הצרפתים חדש הוא בארצות האלו אף שישן הוא בארץ הודו או ארץ החדשה יען שבשנת ה״רנג הוד לארצו התייר הגדול קרישטופ׳רו קולומ״בו מארץ החדש׳ הוא וחילו ויחל העם לזנות את בנות ארץ איטליא ויחר אף ה׳ להביא עליה מכת הארץ ואת תחלואיה אשר חלה ה׳ בה ויחל הצרפתים אז בארץ הנלחמים בגבול נאפולי וירשו גם הם החולי ההוא ואת שמו לקרותו על שמם כיום הזה מל פראנצ״זי ועם היות שהוא חולי ההודיי או האיטליאני אמנם בספרי לאטין יש קוראים אותו לואיש ו״ינריש ויש קוראין אותו פור״נפאגרה ואני קראתיו אנדרלומוסי׳ קטנה (פי׳ הכריתת האכסים והכנסים כמגפה) והוא לג׳ טעמים הטעם האחת לפי שבא מזנות: הב׳ לרוע איכותיו וארסו ארס המגפה ממש כי דובק באדם הבא על איזו אשה טמאה ברגע כממרי ויתפשט תכף בכל איברי הגוף : הג׳ בי דומה לכל עניניו ומקריו במכת המגפה ממש אפס כי המגפה ממית וזה אינו ממית אם לא שיתהפך לשאר חולי כשקוי ושדפון וכיוצא ואז ממית הוא אבל לעולם יסוריו קשים מן המות :

אותות החולי כמעט כאותות המגפה: המגפה דובק׳ באדם על ידי נשיבת אויר הארסי אצלו כך חולי הנוכחי דובק באדם ע׳ נשיבת הארים הארסים והזוהמא מבואה טמאה : הב׳ המגפה תכף תתפשט בראשי האיברים כך זה יתפשט בכלי זרע וההולדה וגותם עיפוש ויתחיל ממקום שקלקלו לזוב שכבת זרע ונולדים נגעים מובאשים בזכרות הזכר ובנקבות הנקבה : הג׳ במגפה תצמיח בועה בין ירכתי האדם כך בחולי הלז תצמיח בועה בלעז בובון : הד׳ במגפה נולדים אבעבועות אדומים ומבהיקים בחולי הנוכחי ג״כ בועי וטנרי׳ הה׳ כי מעיפוש הדם נולדים כתמים בכל עור בשרו כך בכאן כמקרה א׳ יקרה להם הז׳ במגפה נראים נגעי׳ בפה ושחור הלשון כך נראים בחולי הלז בפה ובבית הבליעה · הח׳ במגפה ריח רע יתעשן מחורי הגוף כמו כן סבוחים על מטותם החולאים האו · הט׳ כאב הראש אבזרי ג״כ בכאן תמצאהו וביותר בלילה : ואות היוד שהמגפה איננה נדבקת באדם העלול בחולי הלז ועוד הרבה כמואלה שהשגתי ולא אביאם בספר לבל ילאה הקורא המשכיל ודי למבין באלו :

בסבתיו רבו הדעות זה אמר בכה וזה אמר בכה · כת הגאליני אומרים שבא מעיפוש הדם זכח הזנה שבכבד ו״א מאיזה ארס הטמון בדם וכת האקאמ״א מהם כת של שילב׳ה התולים באדם המוצי׳ ויש התולים באדם מלוחי וכל זה לא שוה לנו אך די לנו שנדע שמקורו ביאה טמאה לנפש והזוהמא המטמא׳ במגע וכל זה הרון ה׳ השונא את הזנות בנראה ממקריו ·

רפואת חולי הנוכחי נבדל מרפואת שאר חליים וכמו שהחולי חדש גם תרופותיו הם חדשות · והכל כפי מהדגות החולי ומתן כוללות ומהן פרטיות : כוללות אני קורא סדר הרפואות הנוהג מתחלתו עד תומו · ופרטיות הם המסוגלי׳ לכל פרטי המקריים הנופלי׳ בחולי הנוכחי: א המשל בזה אם יש בועה בין ירכתיו · (בלעז בובון) יניח עליו רטיה של דיאקי״לון וקודם גמר בישולו יפתיחנה באיזמיל ואם נובע ממנה ירחצנה עם בשול עץ גואיאקו ויטהרנה עם שמן טארטארו וכיוצא בו · ויניח עליו רטיה עד שתעלה ארוכה ·
ב שאת או הבורה ברגלים ירככם עם תחבושת דיאלטיאה או עשבים המסוגלים לכך :
ג יבלת בלעז ב׳ארוגה חותך בגמי וגם באם שאפשר לנתקם על ידי כריכת המשי או שער של סוס נתקים ונהתכים באופן זה ואם שהם מלאים באופן שאינם מקבלים כריכה צריך שירככם עם שרף בלעז ארמוניאקו הניתך בחומץ ואחר כך ישים או יפזר עליו אבק בלעז פריציפיטאטום

וקליפת האתרוג או מלח העשוי מאפרם או תמציתם או יינם וביותר יין האבשינציאו או אליקסיר פרופריאטאטיש כמו עשר׳ טפות כל יום ביין או במרק של בשר וטוב לה בישול קאבי מה שמקדם היו שותי׳ בכאן הישמעאלי׳ ובעתה נתפשט בכל ארצות הגוים : או בישול הטי בלשון תונרמא ג׳אי ב״אדיאן סילב׳יוש המהודר תולה אותו בהתיחת ותערובות הארומה והלבנה נפסדה בצינור של המרה ירוקה בלעז הגלו רו״כוס שרפואות שתיהן הוא מלח של העשבים הנזכרים וכל מיני שרף הנוטף מעצי הקטף המשל בזה גומה גאלבא״נום סאנגא״פינו . ארמניאקו · מאסטי״היש · סוקצ״נוס · מ״רהא · וביצי הקאסט״ור וכיוצא בהם · ולהיותם טובים המוצים למזגי האדומה הורה לנו הדרך הטוב שנערב בתוך הסמנים מעט רוח מלח בלעז אישפירי״טוש שאלי״ש או טארט״ארו וויטריאולאטו וכיוצא בהם · וטוב להתעסק במתיכים ובמפתחי׳ הטחול והכליו׳ והגרגרי׳ שבלעז גלאנדולי (בל״א טריזין) שבקרביים ולטהרן מזוהמתן ושיבח סי״נירטו החכם את אנטי״מוניו ריאפ׳ורטי״קו · ועוד הודיע אותנו סינ״רטוש הנ״ל שמיץ העשבים המסוגלים לחולי זה יותר טוב מן בישולם · וכל זה עבור המלח התקוע בלבם אמנם יהיו נמתקים ע״י סוקארו כדי שלא יזיקו את האיצטומ׳ עבור חדותם אפס כי בקדחיו׳ חדות ירחק מהם או לפחות יתקנם עם מיץ חלב בלעז שי״רום לאק״טיש · הנה העשבים הפשוטים הטובים לחולי זה הם פרטיים ואחד גדול מחברו במדרגתו הא׳ הוא קוחליאריאה היותר משובח · ושני לו ביקה בונגה · שלישי לו נאשטורציאו אגואטיקו ואחריו שאר מיץ נאשטורציאום ואחריו שורש חרין הוא מרור של האשכנזי׳ ואחריו פ׳ומאריאה · ואחריו הילידוניא · ואחריו קירפ׳וליו וכן עוד הרבה כמו טריפ׳וליום אציטוזום · פיטאזיטיש · אירוקה חרדל וקליפת נאראנצי ומן השרשים זידואריא זנג׳ביל וגרעיני יוניפירי ומן המלח מלח של סירוזי שחורים · ומלח

אפעה ורוח טארטארי או שמן פיני · או של בטנים או של עצי רותם ודע כי בכל כאב ראש בחולי זה צריך שיעסוק ברפואות עצמיות · המשל בזה כמו שהחלב תוליד כאב ראש (מאמר אבוקרטו החלב לבעל כאב הראש רע) כך בחולי האישקורבוט החלב היא רפואה מבחרת לשכך את הכאב ולהמתיק את החד והחריף והמלוח : ותרופות הולי החניכים יקח פרחי מעשב אקויל״גיאה ועשב רוזמארין קוחליאריאה נאשטורציאה ועלי ראבאקו שבלשוננו טוט״ון ואם שמתנועעים השניים יוסיף על העשבים הנזכרים דבר מחזיק בל ימוטו ממקומם ולפעמים יש להכות בחניכים אז יעסוק בשפשוף העשבים המקררים והם זימפיר וויב׳ה · פלאנטאגני · וכיוצא · בכאב השינים יקח בשול העשבי׳ שאויאה · פלאנטאגני · היאושקאמנו · רוזמארין שורשי ביזטורטה · פ׳יליציש · ויוסיף על בישולם מעט חומץ· לכאב הרגלי׳ שיקרה להולרה הנוכחי וביותר בלילה טוב לו בישול העשבים והסמנים המביאים זיעה : לכאב הבטן רוח של מלח ארמוניאקו או אליקסיר פארא״שילזי או רוח קוחליאריא מעורב עם רוח נטרו · ולפעמים צריך לרפואות חצוניות כחלב שנבשל בו פרח קאמומילה או פרח שאמבוקו או גרגרי לוב׳ריום · בכאב הפרקים צנון כתוש עם חלב למי שיקיא תמיד תן לו לשתות חלב גם עשה לו תחבושת מחלב גם טוב ליתן עיני סרטן ושן של פ׳יל וקרן צבי שרוף וכיוצא שחוקים היטב · ומן המורכבי׳ מים של מינטא ושל קנמון גם שירופו של חבושים · להולי המעי׳ כל העשוי מעשב אבשינטיו וגרגרי מאסטיתי לפצעי׳ והבורו׳ שברגלים מסוכנים פן יתהפכו לסרטן וטוב לזה משיחה של דאבאקו גם סאח״רו שא״טורנו · או משיחה של אפיון וזו נוסחתו קח מיץ כרפס · ומיץ מילישי · קוחליאריא מכ״א דרכמא אחת דבש של רוטה ומהכל נעשה משיחה ואח״כ יוסיף עליהם מירא וכיוצא ·

ורבוי הרוק וקפצוי היורד מפיו · כאב הראש וקוצר רוח · וקושי הנשימה · וכובד הגוף · או חולשת הגוף כאב המתנים והכליות · והפרקים וויוליר לפעמים חולאי׳ יותר רעים ונאמנים והם רעש איברים והכווץ והשתוק והכפיה והשקוי והקדחיו׳ חדות והקוליקה ועלופים וכיוצא בהם ·

הנקרא מקרים האישקורבוט :

סבותיו רוב הרופאים מיחסים אל הטחול שאינו מריק או אינו דוחה את הפסולת הכמוס במרתף הבית והוא הטחול או יותר נקל להבין אם יתאחרו שמרי הדם שם מתהפ׳ למרה שחורה נשרופה ומלוחה · ויש בעלת אחרת שלא אבו דרך זו · אלא שהטחול איננו מושך אליו חלקים מימיים אשר בקילוס או אם יתערבו עם הדם ותילד חולי הלז וכעדות הורשט״וס החכם ע׳ הנתוח אשר מצא בקרבי בעל אישקורבו״ט דם בלתי מתוקן כמו מוגלא · וו׳ליש המחודד רוח אחרת בו ואומר שיקרת זולת חסרון הדם לא בסבת מיץ העצבי בלעז שוקו״ש נ״רבינוש המתהפך לחימוץ וסובר שיקרה לעובי הדם כמקרה אשר יקרה ליין ההוה על אחד מב׳ פנים ר״ל או שפועל הגפרית במלח או שפועל המלח בגפרית (עיין בספרו סנקמד כמהות סחמון) באמרו שירתיח הדם המזוהם באישקורבוט ובטבע הגפרית וניכר מאותותיו פנימיות והיצוניות · פנימיות הן קיא ועילופים · ושלשול הבטן בין בדם ובין בלא דם · ומכאובים אכזריים ויפות להם התרופות האמצעיות ויתרחק מן החריפים והחדים כמו הקנ״חליאריא והמרור של האשכנזים (בל״א הרין) וכיוצא בהם : אותו׳ חיצוניו׳ הן כתמים או אבעבועות ונגעים וכיוצא · השני אם בסבת המלח הפועל ואז יהיה הדם עב ודבקיי ולא יראה בעור בשרו שום נגע ואות מאותות הנזכרות : אבל יהיה החולה עצל וכובד התנועה וחלוש וקוצר הנשימה · ולפעמים יקרה להם הערבוב והסבוב והכווץ וניאות לו הרפוא׳ החמות כטבע המלח הרוחני בלעז סאל בולאטילי גם כל הסמים העשוים מברזל המתוכים את הדם ולדברי האומר ותולה בסבת החימוץ והחדות שבדם יהיה דומה ליין הנהפך לחומץ וככר הביא סיניר״טוש החכם ראיות רבות על זה · ולכן אמרו הרופאים שאין הבדל בין אישקורבוט למיראקי״את לא הכמות ר״ל שתקוע יותר בדם הארם גם דבק יותר בו וכמעט ירושה לכל היושבים בארצות הצפונים והשוכנים על חוף ימים באלטי״קה עבור רוע המזון שניזונים מהם המאכלים מלוחים ומעושני׳ והיין חי והתוסס או המים מן האגמים והיאורים המעופשים והלחם הספנים והמלפפות והקטניות והגבינה הישנה החר׳ והמלוח׳ ועוד שאר מאכלים קשי הבישול האוכלים בארצות ההמה · ועוד אמרו הרופאים שחולי זה הוא מן התחלואים הנדבקים כמו חולי הצרפתים (שקורין מאל די פ׳רנשיאה) וכשאר נגע וצרעת וכחולי הקהלטאנ״עש שבארץ פולין או כחולי העינים שבמצרים וכיוצא :

רפואותיו נבדלות (כדעת ווילוס החכם) לשתי סבות מתחלפות שבדם · ר״ל או שהדם עב ונוטה אל הקרירות ויהיו סתומים בטחול שלו ואז ניאותות תרופות והרכבות הברזליים או להפך מרוב חומר ורתיחת הדם ימלא הכרם ויורכתי הבטן רוחות ואז ניאותות התרופות האמצעיות והמכבות את החום וירחיק עצמו מכל הרכבות או פשוטות הברזליים · ודע שגדול הרופאים הזהיר את כל העוסקים בתרופות העשוית מברזל שאם יראו בטינופות החולה צבע הברזל כי זה אות להעדרת החומר הנצרך להתכה ולהרקה וצריך שיסלק ידו מאותן התרופות · אמנם אם נראים אותות רוע חומרים וביותר המוצים התקועים בקרבים או המעורבי׳ בדם אז יעסוק במתיכי׳ ובמחתכי׳ וממרקים ושבחו הרופאים פילולי טארטארי בונ״ציאי (שם מחבר) או פילולי ארמוני״אקו קב׳ורציטאנו (ג״כ מחבר) ושאר סמנים המסוגלים לפתיחת הסתומי׳ טובים הם העשבים המרים כמו ראש בלעז אבשינצ׳אום · צינט׳אברום גינצ׳אנה

וקליפת

במאכליו של חורף להיות שבקיץ הקיבה חלוש׳ יותר : ועם כו לא ירקדק הרבה בכמות המאכל כי מהרגל נעשה טבע שני · אבל יתן רווח בין סעודה של שחרית לסעודה של ערבית כתשע או עשר שעות · וירחיק עצמו מן החמוצים והגורמים רוחות בקרבים : מה מאר טוב הטיול בשווקים בגנות ובפרדסים ובמקום שאוירו צח וכן להפך ישיבה תמידית או במקום אפלה : הנה המקרים הנזכרות בתחלת הפרק הנופלים בחולי הלז כמו חולשת הקיבה : חימוץ יתירה · פיהוק גיהוק · התעלפות הלב · וקפיצת הלב או קוצר הרוח וכיוצא כל הענינים הנזכרים נמצאים בפרקיהם אבל כאב הבטן וקרקורי׳ שבמעים מתרפאים ע״י רפואות הנזכרות וזולתן : רטיה טובה לשכך הכאב קח גומה ארמוניאקו הנתך בחומץ א׳ אונציא· טאקמא״האקה ורטיירת של מוצילאג׳ניש מכ״א הצי׳ אונקיא ומלח ארמוניאקו ג׳ דרכמאש ויעשה מהכל רטיה להניחה על מקום הכאב ויותר טוב יהיה למשוח עליו מקדם שמן לאב׳ריום או של צלף או של ליליום לבנים או שר קמומילה ובהעררם מים של המלכה מאנונאריאה : ולפעמי׳ יתחבר אליו חולי הקוליקה או איליאקה היותר אכזרי שבעולם שבשביל זה כינוהו הרופאים בלעז מיזיריר מיאי רחמנא ליצלן ואז הרופא הזריז קונה לעצמו שם טוב בהסר הכאב האכזרי וישתדל תכף לרכך הבני מעיים אם אינם רפויים וזה יהיה ע״י חוקנה המסוגלת לחולי הקוליקה המוזכר׳ (ברף קמ״ד) ועל ידי משקה הרפואה המשל בזה קח מים של מינטה א׳ אונקיא מלח של טארט״ארו גרעי׳ ט״ו· גומי ארמוניאקו הנתך בחומץ הצי דרגמא ריאגרידיון׳ גרעי׳ עשרה · עונה של האנרא גרעי׳ שלשה · שירופו של תפוחים או של שושנים או של ויאולה דרגמ׳ המשה ויעשה מכולם משקה הרפואה · וכדברי ריבירויש יקח אואיש דרג׳ א׳ לואידאנום אופיאטום גרע׳ ד׳ דיאגרידיום גרעי׳ שבע׳ מעורבים היטב לתמונת הפילולי ויקדם בפעם אחת וישכך הכאב · ומן הרפואות חוץ לגוף הם השמנים המשככים את הכאב והם שמן של זרע היאושקי״אמנו מעורב עם השמני׳ החמים כשמן קאמומילה וכשמן אני״טו וכמהון או יתיפירי וכיוצא בהם · ובילדים קטנים הצועקים יערב בתוכם התרי״אקה · ובהעדר כל הנזכר יקח פרוסה של רעפים (בלעז טיג״ה ובל״א ציגיל) שהוחמה ויתנה על הכאב וגם בת ימצא רפואת :

פרק עשירי · מדבר בחולי רוע המזג׳ הנקרא בלעז אישקו״רבוט · ובל״א והצפוניים שארבאק איכותיו סבותיו ואותותיו ורפואתיו :

אישקורבוט או שארבאק הוא חולי רוע המזג ויש מחלוקת בין הרופאים אם הוא חולי חדש או נתחדש שמו סינירטוש החכם האריך בזה ואמר שאיננו חדש אבל נתחדש ונשתנה שמו · ואני אומר שגם ן׳ סנה מזכירו בחולי הטחול באומרו · ולפעמים ירבה עמהם שחיני השוקיים ואיכול השינים והחניכים לעובי הדם היורד בשחיני השוקים והפסד האיד העולה לצד החניכי׳ והשינים :

איכות החולי ומהורתו תדע שזה כמו מאה שנים שהתחילו המחברים להזכירו והם הרופא הודונ״או והנלוים עליו כי נראה שמאז ומקדם היו עלולים בו אנשי אינגלאנדה והולאנדיא׳ וגירמאנ״יא ושוויציא וכל היותר קרובים לקוטב הצפוני עם כל זה לא היה כל כך ניכר וידוע אצל הרופאי׳ כמו עתה · וכתבו הרופאי׳ שהולי הלז הוא תולדת של הולי היפוחונדריא בערבי מיראקיאה וגם גרול כח הבן מכח האם בכל מקרותיו שהן יותר קשות ויותר אכזריות :

אותותיו כאב הירכים · וכתמים בעור בשרו ובועות או נגעים ברגלים ואיכול החניכים ורקב בשינים וסרחון פיו ורבוי

ווירמוט וויין) או מיץ האבשינציאי ולבעלי
אלקימיאה נותנים וויטריול מארטיש ·
קרוקוש מארטיש אפירוטיבי וכיוצא ובתוך
הסעודה טוב לאכול העשב נאשטורציאו ·
אירוקה · אישפארגוש · פיניקולי פיטרוזיליו
קאפארי · כרכום קינמון קרדה וכיוצא בהם
וטוב לנפוח הטחול ספוג אחר טבול
בחומץ חזק שכבהו בתוכו האבן פירוטיש
(כל״ה קוויל סטיין) ובל׳ ישמעאל ג׳אקמאק
טאש׳ · אבל בהתלהבות הכבד הזהיר
אותנו גאלינוס על הדברים המקררים
הרבה והחמוצים ביותר כי גורמים בטול
הבשול ויהיו סבת המורת (עיין כאבוקראט
מאמר ג׳ פרק מ״ב)

פרק תשיעי · מדבר באחד מנזקי המרתף שהוא הטחול המוליד חולי היפוחונדריאה ·

אותות חולי הלז כאותות עצם חולי המילאנקוליא אפס כי סבתותן
מתחלפות ודתיהן שונות : ואלה הם :
חלושות חקיבה · ורוע העכול · ופיהוק ·
וגיהוק · ונפוח הבטן · פעם בעצירות ·
ופעם בשלשול · ודפיקה בבטן או בירכתיו
ועל הרוב בשמאל : וקרקורים שבמעיים
והתעלפות הלב · וקוצר הרוח או קושי
הנשימה · וכאב החזה · וכאב האיברים ·
ולפעמים כאב או סבוב הראש ופחד ורערה
וסימור · ורוע המזג · ויקיצה · פניו זועפים ·
רז הבשר · ויובש הגוף · תפות והיות
הטחורים · ועוד הרבה כמו זה שבנקל
ניכר עצם החולי

בסבות החולי האריכו לדבר הקדמונים
והאחרוני׳ וכדי שלא אהיה למשא
גם לא ילאה הקורא האהוב בהרתי לדבר
בקצרה והיותר נצרכים ודע שיש מן
האחרונים התולים בסבות מתחלפות ר״ל
בחום הכבד וקרירות האסתומכא ויש
התולים ברוע העיכול הנהפך למיץ חמוץ ·
ויש עלה בנסיונו בעיון הנתוח שבסבת
סרעומי ורידים שבמיזינטיריום וציליאקה
והלב המכסה · והקדמונים תלוהו בסבת
מרה שחורה והאחרונים במיץ טארטארו
או מיץ קלוי או מיץ לימפ״ה המעורב בדם ·
זה הכלל כפי השתנות הסיבה ישתנה ג״כ
החולי כי יש חולי שבו חולשת האסתומכא
וקיא · ורבוי הרוק · ורבוי השתן ומימיו
ושלשול הבטן · ולפעמים בהפכו ר״ל
בעצירות הבטן ויובש הפה ולשון וצמאה
גדולה וכן על זה הדרך ביתר המקרים ·
וחולי זה אבוקראט מזכירו אבל שינה
שמו בקוראו חולי היובש וגם גאלינו
מזכירו אמנם לא היה שכיח כל כך כמו
שבדורנו הולך והזק באופן שלא ינצל
ממנו אפילו אחד מעיר ושנים ממשפחה ·
ומואס אני במחברים המדברים גבוה גבוה
שסבותיו שינוי המאכלים שלא כסדרם
ושלא כהלכתם וממשקים הקרים אליבא
ריקנא וגם אחר הסעודה וביותר בקיץ
בתערובת השלג והנם שוא ידברו כי דורות
הראשונים לא היו יותר פרושים וסבלנים
מבני דורנו ונסלק בלבול דעתם ונסדרה
רפואתיו :

רפואת חולי הנזכר תהיה בשלש׳ אופני׳ ·
האופן האחד לפתוח כל סתום ·
הב׳ למרק רוע ההומר · הג׳ לתקן מזג
המקולקל : שלביוש ההכם משבח כל
מיני שרף הנוטף מעצי הקטף והם חלבנה
סאגאפינום · אמוניאקו״ם · אפופנ״אקום ·
וכיוצא יעשה מהם גרגרים בלעז פילולה
או בכל אופן שירצה ומסוגלים לטהר
ולפתוח כל הורידים שבגוף וביות׳ בתגבורת
הלבנה וכן לו היין הטוב והבשמים לחזק
המות והאסתומכא ולפתוח כל סתום
שבקרבים (וסימן לזה) המרא ורידהנא פיקחין
ובהעדרם טובים במקומם מים של פינוזו
או מינטה או של שושנים או מיליסא או
פיטרוזיליו וכיוצא : אפס כי האדם שמעיו
רותחים אל יהא עסקיו עם הנזכרים פן
יוסיף חום על הומו · אבל יעסוק בדברים
המבטלים את החום וקולטים את החמוץ
והם הנתר ועיני סרטן ועצי אמונים והיסומי
בלעז אזורו (וכל״ה סט״ל) שחוק בכהול
ומרתוקן : לא יהיה מאכליו של קיץ

פרק שביעי מדבר בהתלהבו׳ ובצמיחו׳ המיזינטיריום ופנקריאס :

לפעמים בסבת הסתומים ש שבמיזינט״ריו׳ · פאנקרי״אס גלאנר״ולאש · נולדות צמיחה ומורסה וביוצא · וביותר אם דם כנוס שם · ולפעמים יתפשט עד שמרגיש כובר וכאב במעין : ולפעמים יתפשט עד קרומי הכסלים או בירכתי הבטן התחתון ולאו דווקא יקרו תחלואים הנזכרי׳ למיזינטיריו׳ בלבר אלא גם לזולתו לאיברים פנימיים הנמצאים בתוכם איזה גלאנדולאש המסוגלי׳ לאסיפת הליחות החדות שמהן נולדות אבעבועות או מורסות קשות כמו (בלעז) צירא״ס וכיוצא או נגע או סרטן או ממילוי מיץ לימפ״א כנגלה לבעלי הנתוח : ובסבתם נולדים כאבים שונים בבטן ותעוב המאכל בלעז נאב׳זיאה · וקיא · ועצירת הבטן · וקדחת דקה · וכאב הראש · או תמהון או שגעון ושאר חליים רעים במה שבנקל יבוא הרופא ההמוני לידי שגיאה ליחסם אל הכבד והטחול והכליות וביוצא בהם :

אותותם אם יש להכרה או מורסה במיזינטיריום או בפנקריאס

כאשר נגמר בישולו נראה בטינופות אות עפוש ואינו נראה שום נפוח במקו׳ הכבד או במקום הטחול וגם לא ירגיש שום כאב · ואולם כמו שידיעתן קשה כך רפואתן קשה כי עם היות שנגמרו בישוליהן לא בנקל נרקים דרך היציאה או דרך השתן אלא שתהיה המוגלה מסוגרת שם ותתעפש· ואם עוברת לצד אחר ותהרש איזה חולי שיש בו סכנה כמו הקוליקה ורעש איברים בלעז פאראליזיש או שלשול דם בלעז דישינט״ריאה· וגיד הנשה בלעז סיאט״קה· ואפילו אם נגמר בשולן ונפתחה המורסה עדיין העלול בחזקת סכנה עומד פן לא נטהר יפה ולא תעלה ארוכה אם לא שיקוה הרופא לתשועת הטבע ויעיין אם יש אות התלהבות ישתדל לכבותו גם יראה שלא יעמור ויאחר שם דם הסגור ויפים להם הסמי׳ המביאי׳ זיעה בלעז ריאפ׳וריטקו הנזכרים (בפרק ה׳ ארץ החרשה) ואח״כ יעסוק במבשלים ובמתיכים ומחתיכים את המורסה · ומה מאד יפה להם ש׳פי״רמה סי״טה ורם תיש ומומיא ומיץ עשב היפיריקון וגרעיני יוניפירי וקרן צבי וקאראבי (בל״א אויגין שטיין) ורוח מלח ארמוני״אקו מרתוק ואיליקשי״ר פרופירי״טאטיש ואחר שנפתחה המורסא טוב לשתותו טיריבי״נטין או באלש״אמו הבא מארץ אשור או הבא מארץ החדש׳ בלעז בלסאמו די פי״רו ואם יהיה נצרך להעבירו דרך מעברי השתן אז טוב להם הסמים המגירים והם עיני הסרטן בלעז אוקולי ק״אנקרי ועשב קארדו שאנ״טה וצינטוריום מינור ושורש לין ויארסיאה וביוצא בהם ובאופן זה מתרפאי׳ כל החלאים הנזכרי׳ הנמצאים במיזינט״ריו או שבפאנקר״אש :

פרק שמיני מדבר באיכות הסתומים ובכמות ההתלהבות שהיא בכבד ובטחול :

בכבד ובטחול יקרו ג״כ סתומים וצמיחות ומורסות ·

אותות בנקל ניכרים (א) אם נראה איזה נפוח בירכתי הבטן בימין או בשמאל (ב) ונאמר אם בכבד ירגיש כובד במקומ׳ וביותר בנשיבת הרוח · (ג) ובהתנועע אחר הסעודה לפי שהטרפש עוטף את הכבד : ואם יש בו התלהבות תמצא בו קדחת · ושיעול יבש · וקושי הנשימה · ודפק מהיר וקשה : (ד) ואם בטחול תמצא בו נפוח קשה בלתי כאב בלעז צי״ראוש (ובערבי רא״לאק) · וכדברי אבוקראט בא בסבת המים הרעי׳ מאגמים ומיאורים שמהם נולד נפוח הבטן ורזון הגוף ובגוון כרכומי :

רפואת סתומת האיברים הנזכרים דומה לרפואת מיזינטיריום · ופנקר״אס הנ״ל · והיותר טוב ובנקל יהיו המים הברזליים · ויין של אבשינציאי (בל״א ווירמוט

הרופאי׳ הקדמונים עד אחר העיון הגדול שבעלי הנתוח יגעו ומצאו מה שהראש׳ לא השיגו ומכש״כ שלא נמצא כזאת בספרי לה׳ יען שאפילו בלטין אין זכרון לראשונים לכן נרבה לבי לכתוב קצתן וזה החולי דע שבכל צינורי הגוף אם יקרה איזה עיכוב או סתום מעברתו מאיזו ליחה עבה דבקיית בלשון הרופאים קוראי׳ אותו סתומים וזה מצוי בורידים הלבני׳ (הנקראי׳ וינ׳ לאקט״אה) עבור צורתם ומיץ שבהם (פעו׳ עוכר הקילוס לכבד) העובר דרך צינוריה׳ הוא חלק אחד מהקילוס (והוא היותר דק) אל משכן החלביים · או לבנים · ומשם דרך סימפוני ההזה בלטין טובולוס טוראציקוס עובר אל משכן החלביים וזה נתפרסם בשנת הש״פה לפרט קטן על ידי הנתוח של הרופא קאספארו איזיליאו : ב׳ והנה הרופא ומרטום הורה לנו ה׳ אופנים בסתומים · הראשון יקרה לעת שהורידים אינם מוצי׳ את הקילוס כפי הנצרך מן צינורי המעי׳ והוזר לאחוריו ואז תחלת השרפון (הב׳ בעצם הצינורים (הג׳) כשעובר הדם מן העורקי׳ אל הורידים : ע׳ הגדרים בלט׳ גלאנדולי׳ של המכסה בלט׳ מיזינדיריום ונעכב ארחו ומונעים הקילוס מלעבור (הד׳) בסבת צינורי לימפאטיקה (כתגלה סבת הת״ל על ידו כהרטולינו מארץ סווציאס) והוא על ב׳ פני׳ או שהם הלושים ובנקל נבקעים וממלאי׳ מים את חלל הבטן והוא תחלת השקוי בלט׳ אשציט״ס : או יהיו חזקים ואינם נבקעים אבל נפוחים ומעכבים הדרך מלכנוס הקילוס לתוך הורידי׳ הנ״ל ובסבה נולדים מורסות : (ה) כמו שבסבת הסתומים נולד רעש האיברים ושתוק וכיוצא בהם כך יקרה לעצבים שבמיזינט״ריאו שבסבת הסתומים שבהם מתעכבים וגורמים רקב הבשר והשרפון והרבה כאלה ולכן טוב דבר הרופא פאב׳לו בהבוטו שלא ימצא השרפון שאין מקורו מסתומי הגלאנדולי המיזינדיריום : וכדרך זה נאמר בגלאנדולי המתנים או משכן החלביים וגם בסימפוני הריאה כידוע לבעלי הנתוח שברורנו ולכן כדברי רופאי זמננו בקושי נאמין שהקילוס עובר אל משכן הלב מכמה טעמים הטעם הראשון שאלמלא כן בנקל היו נסתמים צינוריהם מליחות נסות ודבקיות ואם שיאחר שם נעפשי׳ (הב׳) או שיהיו בסבת רפיון או דחיקות או בקיעות הצינורים · (הג׳) פעם עבור הקילוס עצמו ופעם עבור הכלים אם נולד בהם עיפוש נולד בהם רוע הקניה בלעז קאחיקשיאה ונפוח הבטן ורגלים · וקושי הנפיחה וכובד בפרוכת הלב ורפיון איברים וקדחת קטנה וביותר קודם שיעברו עליו ארבע או חמש שעות אחר הסעודה · ושלשול הבטן בשמרים לבנים · והשתן מימוי ולכן לדברי הרופאים שברורנו כמעט סתומים הלו הם מקור לכל החלאים :

הנה אחרי ביאור אופני הסתומי׳ שבגדרים הנקראים בלעז גלאנד״וליש ובעצבים של המכסה בלעז מיזינטיריום ראוי לנו לדעת אופן פתיחתם ונאמר שיפים להם הסמים המתקני׳ את החומרים הנסים והדבקים להתיכם לחתכם לרככם ולהריקם בנהרת ולא בחזקה · ושבחו החכמים בעלי הכימיאה את הטאר״טארו ויטרי״אולאטו ואת היין שנשרה בו אבק הברזל קאליבּיש (בל״א שטאל) או בהעדרו יקח במקומו את המים או היין שכבו בו פעמים הרבה ברזל הנזכר · וגם יעסוק ברפואו׳ המושכי׳ ומריקים את הפסולת דרך התחתון · רצוני בזה החוקנים הרפויים המרככים והמטהרי׳ את בני המעיים אמנם הרפואות הניאותיות חוץ לגוף הם שמנים ומשיחות המרככים ובפרט הרטירה בלעז (אמפלאסטרו די ציקו״טה) ולפעמים מתרפא בנהגה טובה ושמורה בלבד בהתרחק עצמו מן המאכלי׳ העפציים ודבקיים ומשתיית מים קרים ומביטול מלאכה כי נאותה להם התנועה וביותר בבקר אליבא ריקנא גם אחר המזון קודם כלות שש שעות · וגם יהיו מאכליו מעורבי׳ בבשמים ובמקום מלח טוב מלח של ראש (בלעז אבשינטיו׳) וכיוצא ויתר הרפואות הנצרכות לפתיחת הסתומים הלא הם כתובים למעלה ·

קולטים כל מלוח שבגוף · ודע כי להרות הצמא של בעלי אישקורבוט היותר טוב הוא החלב או מיץ חלב בלעז שירום לאקטיש וזה בכל אופן שירצה אם לשתותו ואם בשטיפת הפה והגרון כי תבטל כל המליחות וצליית שבהם :

פרק רביעי מדבר בכמה מיני נזקים הנופלים בבית התבשיל או בתוך הקיבה :

פיהוק בלטין סינגולטוס (בל' ספרדי סאנגלוטו) (ובל"א דער שלוקין) הוא תנועה בלתי רצונית ולה כמה סבות ואיזה מהן אזכרם בכאן היותר הכרחיות ואלה הן הסבה הא' כשהקיבה מלא' או רק' חוץ משיעורה : הב' עבור ליחה דבוקה בקרומי הקיבה · הג' עבור איזה ארס שבבטנו והרבה כאלה סבות : ונתרפאים בהסרת הסבה המשל בזה אם הפיהוק מסובב מהרקה יתירה יעסוק במאכלים טובים המלהלהים ומוסיפים בכח אבר הניזק ואם מהמת מלוי הליחות צריך לממרקות · ואם מארס הטמון בקרביו יעסוק במתנגדים המבטלים אותו ורס התריאקה והביצואר וקרן ראם ושאר סמנים המסוגלים לבטל את הארס ·

נזק השני שבאצתומפא הוא הכאב ההוה מג' סבות הסבה הראשונה מדוהורת הדורת הנכנס בקרומי הקיבה והעוקץ אותם · הב' עבור חדורת מרה הירוקה · הג' מלהבת או צמיחה או מכה בקיבה · ונתרפא בהסרת הסבה · כוונתי בזה אם מרוהורת הדות ישתדל הרופא לגרשם בסמנים ועשבים הנזכרים כבר בחבורי במקומם · ואם מהדורת המרה הירוקה צריך הרקה או ע"י הקאה קלה או ע"י משקה משלשל או ע"י חוקן המרקך ומקרר אש זר שבבטנו ואחר כך יעסוק במבטלי רוע מזג שבירוקה ולפעמי' מוכרח הרופא לעסוק במרדימים :

נזק השלושי הוא כאשר תתלהב הקיבה מאיזו סבה אבל ביותר ממאכלי' חריפים ורעים ולפעמים ישתתף לו כאב גדול באופן שישתנע העלול · ולפעמים בא לידי כיווץ וביותר כאשר יתלהבו שפתי הקיבה ואז יש סכנה וצריך עיון בדבר הא' שלא יתן משקה משלשל כלל בתחלת החולי · הב' שניאותות התרופו' העשויות מפאפאוירו או מקארדו סאנטו · הג' ניאותות התרופות העשויות ממלח ניטרום ולבעלי אלקאמיאה יקח ניטדום אנטימוני או ניטרום סולפאראטו או סאל פרונילה וכיוצא אמנם אם נולד' ממט בועה בקיבה אז צריך לטירביטינה הנרחץ פעמים רבים במי אבסינצי ואם נפתחה הבועה יקח פעמים ביום מי שעורים עם דבש שושני · או מי איזוב עם דבש ויפה לזה ג"כ קרן צבי וטיט חתום וכיוצא וחוץ לקיבה נותני' ע"ג הקיבה אספלנית ורטיה העשוי' משמן היפיריקון ומאסטיחו וכיוצא · דורות הראשונים התחילו בהקזת הדם אבל האחרונים אינם מסכימים מאימת העלופי' :

פרק חמישי מדבר באיכות הקיא סבתה ותרופתה :

נולד הקיא מכמה סבות אפילו בלתי נזק הקיבה אלא עבור שאר איברים · הא' בכאב הקולקה · הב' כאב הכליות · הג' מחנק הרחם · הד' בלהבת הכבד · הה' להבת הטחול ואז צריך להסיר הסבה : ותרופתו תמצא אחר העיון כל אחד במקומו :

פרק ששי מדבר בסתומים שבורידי' החלביים בלטין וינו לאקטיאו"

א **אמר** המחבר בכמה חלאים רופא הזר בידיעת הנתוח תועה מהרך השכל לתלותם בכבר או בקיבה או בטחול ולא היא אלא בסבו' הפאנקר"אס או מיזינטריום או כליות בי לא השיגו

הרופאי'

בקיבה · ויש אומרי' שיקרה בסבת הל' ומפ"א המזון בקרום הפנימי שבקיבה : כ"א בתואר וגוון הקילוס הפליגו לדבר הרופאי' וכל זה לא שוה לי לכתוב כי לא טובה ידיעה זו אלא לוודע בטיב הנתוח : כ"ב אבל משך הזמן וכמותו שיקרה העיכול היא ידיעה הכרחית : כ"ג

ודע שיש חלוף בזמן והענינים והוא על כמת פנים · הראשון בסבת המאכלים כי יש מאכלים שבנקל מתבשלים · ויש שבשולם קשה · יש המעוררים התשוקה · ויש המבטלי' · מהם מורגלי' · ובלתי מורגלי' כפי ערך השאור שבקיבתם כי יש שאור שכוחו גדול · ויש שחלוש : יש רוחניי · ויש אינו רוחניי : גם יש מזון המסוגל יותר מחברו · גם כפי ערך שנותיו וטבע המרגנה : כ"ד

מסבת הקיבה יש שחלל הקיבה או האסתומ' צר ויש שחלל קיבתו רחב : יש שבו רבוי המותרות ויש שאין בו כלל : יש חושיי ויש בלתי חושיי : כ"ה

ויש עיכול התלוי בזמן שהגוף אם בלילה ואם ביום יתנועע או ישקוט או ישב : כ"ו מפעולת הגוף כי תוסיף או תגרע או תבלבל העיכול אבל אחרי הנסיון ראינו שיתום העיכול בבטן האדם ביום בתוך שש שעות ובלילה תוך שבע או שמנה שעות ולפעמים פחות מכדי שעורו ומפי שמועה למדנו שלעולם יתעכל המזון היטב יותר בלילה מביום אעפ"י שיאחר העיכול ·

פרק ג' · מדבר באיכות הרעב ומהות הצמא ר"ל בתשוקת האכילה והשתיה סבותם אותותם והשתנותם :

צריך אוכל לשובע נפשו כדי שיתן כח באיברים ויכולת לעבוד את קונו יען שעי' החפיצה בלעז : א' אפאטי"טו והוא הרעב או ע"י תשוקת השתיה והוא הצמא לעת מוצאו מבוקשו שהם המאכלים והמשקים איבריו נזונים צומחים וגדלים · ג' אמנם איך תקרה התשוקה יש מחלוקת והנה כדברי האחרונים הרעב אינו בא בסבת הורידים הנמצאים באסתומכא גם לא עבור חום האסתומכא לפי שאנו רואים שבכל קדחת בוערה תמצא תיעוב המאכל · אם כן הוא צריכים אנו לומר שיקרה הרעב עבור האדים חמוצים שבקרומי האסתומ' וכבר ידוע שכל דבר המבטל וממשנה חמיצתו כמו (אלקאליא מארציאליאדה) שומן ושמנים יבטלו החפיצה וכפי השתנו' שאור שבעיסה ר"ל החמץ שבקיבה או אסתומכ' ישתנה ג"כ טבע החפיצה · המשל בזה בנשים שאין ווסתן זב כראוי או בימי הורתן תמצא הרעב בלבי ותאכלנה בשר חי נתר ובורית ופחמים · וכיוצא בהם · ובשאר בעלי חיים כמו הכלב שוקק בעצמות החתול בעכבור · השממית בזבוב וכן הרבה ביתר בעלי החיים ודי בזה לדבר בתשוקת או הפיצרת האכילה :

ונרבה מחשבתי לדבר בקצרה באופן הצמאה אחרי כי ידוע שאחר לעיסת המאכלים בין שיני הבעלי חיים ויורד לקיבה נעשה העיכול באמצעות החמץ המוזכר ובהתעכל המזון יתערב עמו איזה מליחות ויקרא הצמאה הכרחית ולכן לעולם לא יצמא הבעל חי כאשר ירעיב ולא ירעיב כאשר יצמא · גם תקרה הצמא כפי ערך המליחות שבקיבה או כפי ערך הירוקה או הומר שמניי · א"כ תהיה סבת הצמא כסבת הרעב המוזכר ולא עבור חסרון הרוק שבפיו או יובש הקנה והוושט לא בשתוף אברים פנימיים ומסבה פנימית כנראה בחולי השקוי ודיאבי"טי (ר"ל מעלות הכליות) והאישקורבוט כידוע לבעלי האלקאמיאה · אמנם ירוו הצמא מים ומשקים הבולעי' את הגשמים המלוחים והחריפים ברחיצת בית הבלועה והקיבה · והנה היותר מסוגלים לרוות את הצמא הם כל גשמים המוצים ומכאן שמלא לוגמא יין ישקיט וירווה הצמא יותר מרביעית או ליטרה אח' מי שעורים (כל"ה כו"לר של סאסכנוי) ועוד שאנו רואים שבקדחיות בוערו' שום דבר לא ירוה צמאם חוץ מן המוצים כי קולטים :

א **כאשר** נלעס המזון בין השניים נקרא עיכול ראשון
וברדתו לתוך הקיבה בלעז אסטומכא ויתהפך לתואר מי שעורים קראוהו הרופאי׳ הקדמונים קילוס שפירושו בישול ורופאי זמננו קוראים אותו שאור או חמץ כי כאשר יתר מין שאור שבקיבה אז יתחזק הבישול וישתנה לצורת המורייס בלעז פו״לטא או פ׳ארדו:

ב. סבה ראשונה (לדעת האחרונ׳ רופאי זמננו) שתפעול זאת איננה החום · יען שאנו רואים שהדגים בלתי חום נמצאים זוללים וגם בישולם חזק (וכמסכת אוכלות פרק ו״ו כעופות וכקנים כדי סתפיל לאור ותטרף)

ג. הכלבים מאכלם עצמות (תמן-מתלין מתלית כלכא בכפנא וכו׳) והתרנגולים בולעים החתיכות זכוכית וגם מעכלים אותן היטב · ד׳ ששם חום הוא שם עצם אבל לכאורה אם נזכיר הקילוס יהיה כפי השתנות בעלי החיים עם היות שכולם נופלים תחת סוג אחד (ר״ל המזון) עם כל זה תמצא תהתיו שנוי העיכול המשל בזה · ה״ בעופו׳ תמצא הגוזל והתור או בני יונה אוכלים שורש אליבורו וגם מעכלים אותו בנקל ואם יאכל סוס תכף ימות:
ו״ ובהמות הכלב בולע הסם ויטרום אנטומוניו׳ ואיננו מקיאו · ז״ וכענין זה תראה ההבדל שבין עיכול הכלב לעיכול האדם עם היות שבלחם אח׳ ניזונים וכל זה עדות נאמנה שלא יקרה העיכול עבור החום בלבד:
ח׳ בקר חיות ברבות התבערה תהסר התשוקה (תשוקת האוכל)
ותגבור התעיבה · וכל זאת יורה לנו שאין העיכול נעשה ע׳ חום בלבד: ט׳ אמנם לא נכחיש שהחום יועיל בבישול או עיכול שלנו אבל באופן שחום חצוני המקיף אותנו יועיל לכל דבר חמץ שיתמהר להחמיץ ג״כ יקרה בב׳ אופני׳ אם בצומח או בבעלי חיים שתנוריהם הוא הקיבה · ואם בחלקים הסמוכים לקיבה או ע׳ עצם המזון · כפי ערך חומו: יוד א״כ נאמר שיש בקיבה שאור שטבעו עשניי המחמיץ ומתיך ומחתך הקילוס לחלקים דקים ודוחה אותו לבני מעיים והוא אם כל חי ולכן קוראים אותו האחרונים חום חיוני · י״א אוכל הממהר להחמיץ מסוגל יותר לעיכול ומנפח הגוף וגורם רוחות למטה ופיהוק למעלה ומכאן שבעל שקוי עלול יותר בגבול הקיבה אחר הסעודה: י״ב וכתב הילמונשיאוש שחלב בקיבה תתחמץ בתוך שעה אחת וכדרך זה כל דבר מתוק כדבש וצוקארו: י״ג לכן כל הסמים העשוים מברזל (בלעז מארציאליאה) אחר לקיחתם יעלו פיהוק חומוצי עשניי ועפושיו: י״ד וכן כל מרה שמסוגל להפך ולבטל החמוץ ג״כ מבטל תשוקת האוכל ומעכב העיכול המשל בזה כל חומרים מומיים או שמנוים ועפרוים (בלעז אלקאליוא) וכיוצא בהם: ט״ו בבעלי שלשול בלעז דיאהריאה או של דם בלעז דישינטיריאה או חלקורת הגוף בלעז ליינטיריארה כל העלול באחד מאלה התחלואים אין בו תשוקת האכילה כלל ולא שום עיכול המזון בגוף אבל אם יבוא עליהם איזה עטוש או גיהוק מלמעלה טוב (כדברי אבוקראט פרק ו׳ א׳) רצונו בזה כי יורה על הזרת העיכול למקומו או שמספיק להחמיץ: ט״ז חלחם הוא מזון שאין האדם מואס בו לעולם ויתערב תוך כל המזונות: י״ז הלחם הוא שהחזלת בתכלית הליו מואס בו אבל ידרשנו ויבקשנו קודם כל המזונות בחזרת הבריאו׳ וכל זה עבור שאור ומחמצת שבו רוחניו אהוב לקיבת האדם: ה״י ובאיזה בעלי חיים אשר בבטנם הרבה שאור שם ג״כ תמצא כח המתיך ממש: המשל בזה העוף בת היענה בלעז שטוצ״ו גאמ״לו האוכל זכוכית וברזל ותמצא בצואתו איזה ברזל שחציו ויותר נתך וחסר משקלו: י״ט וכן בשאר עופו׳ שחמיצתם או שאורם הרבה ולכן אוכלים תמיד אבנים וטיט ונתר כי יודעים ומכירים טבעם גם כי אלה הגשמים או סמנים הם טובים לבטל החימוץ שבבטנם וראוים להשביעם: כ׳ אמנם במקור החמץ יש דעות שונות יש אומרים שיקרה על ידי חום שרשו אשר

בקיבה

פרק חמשי · ידבר בחולשת הלב ועלוף סבותיו אותותיו ותרופותיו

חולשת הלב אינו אלא חסרון כח הנפשיי · סבותיו הרבה · אותו״תיו דפק עמוק וקטן גם מאוחר ויש בו סכנה · רפוא״תיו · זריזים מקדימין להסר הסבה ותמורתה עוסקים בכל מיני סמנים מחזיקי הלב ושאר איברי הגוף בין פשוטים ובין מורכבים המשל בזה יקח קונשירבה די רוזה די בוראזה די בוגלוסא גאביאופולי מכל אחד כף קליפת האתרוג ואגוז מושקאטה וקנמון מכל א׳ דרג׳ א׳ מעשה מכולם מרקחת : או יקח בשר תרנגול סרים או בלתי סרים ויסיר ממנו כל שומן שבו · ומים של העשבים בלעז בוראג׳ו בוגלוסה · מיליסה רוזה · אשיטחה מכל אחד מלא כף א׳ אבק של דיארורון ושל ארומאטיקו רוזארו ויוציא מכלם המים ואם שאין באפשרו להוציאם יבשלם בסור מבוסה יפה · מנהגו שיקח כל שעה כף א׳ מלא ממים האלו · ויותר טוב שיעסוק ג״כ ברפואות הצוניות · המשל קח אוזה בשמים טובים ויבשלם ביין ישן מהם ע׳ ספוג או הרט יתן על הלב מהם על דפקי הידים מהם על מבושיו · אמנם אם העלופים באים מסיבת חולי הרחם או יעסוק באיזה סמנים שריחם חד כמו קאסטור וגאלבאנום ואסה פ׳ידיטה וכיוצא ולפעמים יקרה להן חניקת הרחם וצריכין לסמנים המסוגלים לחולי הלז המשל קח אסה פי׳דיטה א׳ דראגמ׳ קאסטור שליש של דרג׳ · לאוראנום רביעית דרג׳ ויעשה מהן פילולי משקלם חצי שליש לעת העונה או יקח מי בוראג׳ה דר--- ס ʒ ומי מילישה דר--- ס ʒ ויטיף לתוך המים בכל פעם שתשתה המים שמן שוקשינה טפות שש או שמונה וישתה בפעם אחת ·

שער שלישי · מדבר בנזקי מרור השני הוא האמצעי שבו ושתמשו משרתי׳ כע״ה והם האופה והמבשל ובעל המרתף והם נגר הכבד והקיבה והטחול משרתי הגוף המבשלים והמחזיקים את הטוב ודוחים את הפסולת ונדבר ראשונה באוכות המבשלת ·

פרק ראשון מדבר במחות האצטומ׳ ·

א **קיבה** שבלעז איסתומכ׳ (ובל״א רער מ״אגין) הוא חלק א׳ מחלקי׳ ושאינם מתדמים ·

ב ותוכו חלול כקדרה מחזיק המאכלו׳ והמשקים כל צרכו ויש לו שני פיות הפה העליון שהוא הוושט שמשם יורדים המאכלים והמשקים : ואולם השני הוא התחרתון ונקרא בלעז פילורוס שמשם יורדים המאכלים לבני מעים :

ג וניזון מדם הנובע דרך העורקים ודם הנותר חוזר לאחוריו דרך הורידים שבכלי קטן המגיע עד ענף הטחול :

ד ולפעמים יתאחר שם המזון ויתלבן ויתהפך לתואר המורייס ויחמיץ :

ה חמיצתו תלויה בתערובות החלקים הקטנים ובבירור האוכל מן הפסולת באופן שהזך והטוב הולך לזון את הכבד ולהחיות הגוף אבל המותר והשמרים נדחים לחוץ :

ו עיכול זה כשיחמיץ נמצא בקיבה של עגל כחומר גם נקרא בלשוננו קב׳אזו ובלעז קואגולום :

ז אמנם איך יקרה עיכול זה רבו הדעות ואני אחבר פרק בפני עצמו ואכתוב סברת האחרוני׳ כי יותר מצאה חן בעיני :

ח וכמה הזיקות נופלות בבית המבשל הנזכר רצוני בקיבה חלד :

ט מהם בקיבה עצמו ומהם בסבתו :

יוד ואני ארשום איזה מהם היותר נצרכים ובקצור נמרץ ותרופתן כי כבר כתבו אחרים בספרי הרפואה בלש״ה זולתי ·

פרק ב׳ · ידבר באיכות העיכול בסבת המעורר והמבטל כדעת האחרוני׳

הג׳ לעסוק בסמנים המעלים ארוכה בבשר הריאה במקום הנגע וכל זה יבואר במקומו:

פרק שלישי מדבר בבית העששית המיוחד לבעל הבירת בלשון ישמעאלים שאהנ״שין בלעז שקרו״פטוריא: ורומה ללב בכל פעולותיו:

הלב הוא עין המים מים חיים שממנו נובע הדם דרך העורקי׳ לתוך כל איברי הגוף וחוזר שנית דרך גידים ידועים ללב ואיננו פוחז או שוטף באחרת לאבר אחד יותר מאבר השני· אמנם רבו כמו רבו הדעות ברופאים קדמונים להעת דרך אמיתי איך יתגלגל הדם רצוא ושוב ירדו לעומקי מים והעלו הדם עד שנת · לנוצרים היה רופא אחד מחודד בארץ אינגיל טירה ושמו הארב׳יוש לעשות בחכמת הנתוח והוא מצא דרך אמיתי שכל רופאי זמננו הודו לו · והורה לנו שלא נקבל הלב את הדם מכבד בלבד אלא מכל הגוף על ידי עורק בלעז קאב׳ה בתוך חלל הימיני ומחלל הימיני יורד ע׳ עורקים בלעז ארטיריאווזה לתוך הריאה · ומן הריאה דרך עורק בלעז ארטיריאה ויינוזה לתוך חלל השמאל ומשמאל דרך עורק בלעז ארטריא אאורטא יפרד לכל חלקי אברים לזונם ועוד אמר הארב׳יאנש החכם שדם השריד או המיותר ממזון האיברי׳ בתוך העורקי׳ יחזור למקומו והזמין לה׳ הבור׳ ד׳ מעינו׳ המרטבי׳ את הגוף והם העורק וינו קאב׳ה ועורק ארטיריאוונה ועורק ארטיריאה וינוזה ועורק ארטיריאה אאורטא וכמעט נרמו לארבעה נהרות היוצאים מעדן להשקות את הגן: ועוד למדנו שלשה דברים למדנו שהדם נובע מחלל הימין שבלב דרך הריאה להלל השמאל · הב׳ שכל הדם יתגלגל באחת · הג׳ שיתגלגל הדם שלשה וארבעה פעמים ביום:

(עורק בלשון חכמים ספמון)

פרק רביעי מדבר בסבת פלפיטאציאו קורדיש והוא קפיצת או רפיקת הלב:

קפיצת הלב כשהלב מדלג או דופק חוץ מן השיעור או כשהלב דופק בנחרת ולא בצער נקרא רתת הלב·

סבותיו לאין מספר אמנם איזה מהם אזכירם והם הראשון מרבוי לחות ארסיות טמונות בלב: הב׳ מורסת הלב הג׳ מפחד הד׳ מכעס הה׳ מתענית או שאר הרקה יתירה· הו׳ ממשגל הז׳ מיקיצה ותנועה יתירה הח׳ מרבוי המים בפרוכת הלב היורדים מחלל החזה והוא מין לימפ׳א הט׳ משגיאת החימוץ בלתי סדר כאשר יקרה לבעלי שחורה עבר מחמצת יתירה שבדמם· היוד משרצים הנמצאים בפרוכת או בחללי הלב ועיד הרבה כאלה אותותם יש שלבם קופץ בכאב גדול שבלב ודפקם מהיר ובסבה חמה וכן להפך בסבה קרה כאשר אבאר בעזה כל רפיקה או קפיצת התלויה בחולי איפוקונדריאקו יותר קלה לרפאות· מן הבאה מסבת חולי האישקורבוט והיותר מסוכנת התלויה באיזה מזיק שבפרוכת הלב לכן יעיין במדרגות קודם שיעסוק ברפואתה רפואת חולי זו תלויה בהסרת סבת כל דבר מזיק את הלב: הב׳ לחזק כחו ובסגולה העשב מיליסה· הג׳ העשב בוראזה · הד׳ העשב רוזמארין אמנם מה יקרי׳ בעיני הארתרוג וכל העשוי ממנו יש משבחים שורש אינולה או זירואריאה אבל במרומ׳ בסבה קרה אבל בסבת חמה יעסוק בקאפ׳ור הוא הכופר או בשושנים והמורכב מהם או בשאנדאלוש ולמי שירו משגרת יקח מרקחת אקירמיש או מרקחת דיאשינטו׳ או דיאמושקום · או דיארודון · וכל הנכנס אמברה גריזה ולבעלי אקימיאה· טינקטורת קוראל · אקשיר ויטה· שפידיטו אמברת ... ובוצא·

האחרונים לדבר האחרונים) כמו שאנו רואים בנשים חניקת הרחם · ובאנשים חניקת האיפוחו"נדריאה · א' זה הכלל רפואת שלשתן שיקח ראשונה איזה הקאה כדי שיקיא מה שנמצא באצטומכא ובחזה ובסביביו ושבחוהו רופאי זמננו את המים של דאבאקו לערך א' אונקיא · גא שו"רופה של דאב"קו מלא כף אחת בלעז שו"רופוש ניקוצ"אנגש · ב' גם אמרו שטוב לשאוב בפעם אחת פתאום הרבה עשן הרא"באקו מן הפ"פה · ג' תהע שחולי זה רפוארתו על שני פנים · הראשון בתוך העונה · הב' שלא בתוך העונה

ה' רפואות נאותו' באשט"מא לחח הם אלה העשבים · מארובינם היזופו · אשקביוזו · קאפי"ל וונירוש · טושי"לאגו · פוליגיום · אינולה קאמפאנה · אי"ריאוש · ליקויר"שיאה · אלט"אה · תאני' יבשים · וצמוקים וביוצא · ולעשירים איליקסי"איר פרופריטאש איליקסי"איר פוקט"ראליש · שמן פ"ניקולי · שמן אניזו ובכל המתוקן מכפרת

הלא יקיג אלא בחולי · אשט"מא התלוי בעכוב תנועת או מריצת הדם שבחצר הלב אבל בליחה הכמוסה בסימפונים איך בהקזה זו שום תועלת · באשטמא בלתי מפורסם באגו שיעין הטב אם בסבת חולי הרחם יעסוק ברפואות נאותות לחולת הרחם ואם בחולי הנכפה ר"ל ברפואות המסוגלי' לחולי הלז בתוספת מעט לאודאנו' אופיאטום וניאורת להם מלח בולאטילו שלפוקסיני או של קרן צבי וביוצא

פרק שני מדבר בשאר נזקי כלי הנשימה ותחלואי הריאה :

פליבריטיש בל"ה חולי הצרת הוא התלהבות של קרום הדבק תחת הצלעות :

סבתו נולדת מדם ירוקי העובר תחת קרום הצלעות ואז הרוק שלו ירוק או מלבנה והרוק לבן וכקצף או משחורת

והרוק שחור או מרם והרוק יהיה אדום : אותותיו חמשה · הא' קדחת חדה ותדירית · הב' כאב עוקציי · הג' דפק עולה ויורד כמגרי וקשה · הד' קושי הנשימה · הה' שיעול חזק :

רפואת חולי הלז היא ההקזה פעמים שלש כפי הכח ושהיו' אסורה ביום ראשון פעמים בצד הכאב וביום השני מצד שכנגדו · הב' שיעסוק בעשבי' וסמנים המסוגלים לרכך ולהוציא הליחה הטמונ' בחזה ובריאה לחוץ על ידי שיעול ורקיקה :

פריפניפ'מוניאה בל"ה צמיחרת הריאה והוא התלהבות הריאה :

סבתו מדם העובר בבשר הרואה · או מכל מיני ליחה חדה :

אותותיו כאב גדול וכובד וקדחת חדה וקוצר הנשימה ואודם בפניו ודפק לח וכמעט רפואותיו כרפואת חולי הצד אלא שזה מסוכן יותר :

אימפיאימת והוא מורסה ודם מעופש כנוס בחלל החזה ·

סבותיו ג' הא' מדם שנשפך ע' מכה לחלל החזה : הב' ממרה ירוקה הג' לבנה מעופשת שנשארת שם :

אותותיו ג' הא' כובד בחזה : הב' באשה ינוע מצד אל צד ירגיש בתוך החזה כמו מים השוטפים שם · הג' שיהי' לו סימות וקדחת כפעם בפעם

רפואתו להריקו ולטהרו כמו שאבאר בעז"ה במקומו :

פ'טוזיש בל"ה שדפון והוא נגע בריאה ·

סבותיו ממורסה בלעז אימפיאמ' הנזכר' או מנזילת ליחה מלוחה וחדה ·

אותותיו כליון הגוף ורזות הבשר בכל הגוף וביותר בצדעיו והחוטם דק ועיניו תקועות בבר תוך הבור וריח רע ברוקו ושיעול תמידי גם קדחת דק' תדירית :

רפואת חולי הלז תמצא באחד מעיר או שנים ממשפחה עם כל זה שלא ינית החולה בלתי רפואה אסדר ב' או ג' ענינים · הא' ישתדל הרופא בכל כחו לטהר החזה הב' לקרר החום והקדחת

מיץ רמונים חמוצים וכיוצא ואם יש עפוש
צריך לקנקנתום בלעז ויטריול או אלומי׃
ז להסיר ריח הפה ילעוס מיני בשמים
כמו אהלות ואגוז מושקאטו וזנגב׳יל
אנייליקה זידואריאה ציפירי וכיוצא בהם׃
ח בהתלהבות הגרון יעסוק במיץ
רימונים או מיץ מוראש או פלאנטאגו
או מלח פרונילה ובהתלהבות הצוואר
בלעז אנגינא ויש בה סכנה אז צריך
להקזה פעמי׳ שלש ויעסוק באותן הנזכרי׳
עם מי שעורים ומבחוץ יתן על הנפוח
רטיה של אפר קן צפור דרגמה עשר׳ עם
מעט קאסיא אפילו חמאה בלבד׃
ט צפרדע בלעז ראנולה הוא נפוח תחת
הלשון ומצוי יותר בנערים מבחורים
וצריך שיעבורי מחט אחד גדול אחר
שנתלבן באש ואז יוציא המוגלא
וצריך שישפשף היטב פיו ולשון עם בישול
יין והומץ ובבשמים כמו זנגביל מלח׃
(או יקח קליפת רמונים ומעט דבש
ויעשה משיחה׃

פרק שלש עשר׳ מדבר במומי החוטם ונחיריו ותרופתם׃

בנחירים נופלים כמה חולאים
ומקרים מהם נגעים
בלעז אוזינה׃ או קנקרו׃ או פוליפוש׃
וסבתן שונות אך ששלשתן לפעמים
צריכים לבוא תחת יד האומן ולפעמים ע״
סמנים הרים וכן ריח רע היוצא מנחיריים
נולד מכמה סבות אפס כי הרבו מאדים
עיפושים׃

שער שני מדבר בבית העליון הוא מדור האחרון האוירי שבו בעל הבית מתענג באויר תצח רצו׳ ושוב והוא נגד בלי הנשימה׃

אמר המחבר איך יקרה הנשימ׳ רבו
כמו רבו הדעות אמנם רופאי
זמננו מאמינים שאחר פיזור הדם לתוך
תנוך הלב הימנית יתערב הדם עם מיץ
קילו״ס כדי שיתוקן יותר ואז יורד לסימפון
הריאה בלעז ארטיריאה וינוזה ואחר שיסונן
שם שנית יחזור לתנוך הלב השמאלית
וכמה תחכם הריאה שבעצמה מרחיב
הסימפונות ושביליה למען ירוץ בו הדם
בנקל רצוא ושוב׃ וככה תקרה הנשיבה
והנשימה׃ ועל סברה זו יפול ספק
מדוע לא תקרה נשימה זו בוולד המונח
ברחם אמו אבל אין כאן מקומו׃
אמר גאינו בהסור הנשימה יסור החיים
וכן בחסור החיים תחסור הנשימה׃
אמנם דואמור״בריק הביא כמה מעשיות
בענינים מתחלפים להוציא מלבו של גאינו
המשל בזה אנשים היורדים לעומקי הים
להוציא המרגליות ואלמוגים וכיוצא וכמה
בני אדם שנפלו לבור ראשם למטה
ורגליה׳ למעלה׃ השר מאב׳רוקורדאטום
מליץ של המלך התוגר״רה והוא אחד
מגדולי חכמי האומות והמתיקר בבכורי
כתב סברה אחרת ומיחס כל תנועת הלב
אל הריאה באמרו כאשר הלב מושך אז
הוה ההתקבצות ואז מסך מבדיל את עצמו
יתנשא וימשך אצלו הקנה וככה הריאה
הותה את הנשימה׃ וכן להפך כאשר דוחה
הלב יתרחב אז המסך שבלעז דיאפראגמא
ישפיל וימשוך אצלו הריאה וירחיב הקנה
ותתקרה הנשימה׃
בכלי הנשימה הנזכר נופלים כמה מומים
אמנם איזה מהם היותר
נצרכים אזכירם כפי מדרגתם׃ המום
הראשון ובמדרגה הראשונה יש חולי בלעז
דיספניאה׃ במדרגה השנית נקרא בלעז
אשט״מא׃ במדרגה שלישית בלעז
אורטופ׳ניאה שפירושו בלשון יון קומה
זקופה לפי שלא יניח החולי לשכב באחד
מצדדיו כ״א שישב יום ולילה במטה
בקומה זקופה ובלערה לא יקח הנשימה׃
אותות שלשה אלה הנזכרים הם קושי
הנשימה והנשיבה מקוצר הרוח
שבריאה׃
סבתן שונות מהם שתלוי ברבוי הלחות
ונקר׳ אשטמא מפורסם זלח ומהם
התלוי ביובש נקר׳ בלתי מפורסם ויבש (ובזה
האריבו׃

קלה: שיקח שומן תרנגולת א' אונקיא שעוה לבן א' דרגמא וירחצם כמה פעמים במים של שושנים ויתיכם למשיחה גלעשירים שמן שעוה או שמן לבונה או שמן מירא ופיוצא בהם·

ג נגעי השפתים ולפעמים כשהין · קח ליטרגיריום ופסולת של עופרת · הדע מעשב אישקיאמנו לבן · הכל בשוה ושמן שושנים ושעוה לבנה הכל מעורב במרוכה של עופרת · או משיחה של עופרת אצל ההוכלים או של כופר בלעז קאמפ"ור או שמן מחלבון ביצה וכיוצא·

ה שפתי הארנבת (כל"א הלוין סאל"ט) · צריך אומן מומחה ויתרפא ובסגולה באלס"מום הישפנ"קום ·

ה חרבת השפתים סבותיו שונות כמו שאנו רואים פרגזנים או בפחרנים ולפעמים בחולשת הגידים · ולפעמים מקרירות · ולפעמים בסבת התולעים שבמעים ולכן צריך לעיין בסבתו ולהסירו בהפך הענין ·

ו עיקום הפה בלעז ריזהקאע"נה בערבי לאקווה הוא תחלת השתוק וצריך להתעסק באותן הרפואות המסוגלים לרפאות השתוק :

ז קושי פתיחת וסגירת הפה כמו שסבתיו שונות ; כך רפואתן על כמה אופנים ושונות :

ח פטיאליזמוס והוא רקיקה תמידית הוה על כמה פנים · הראשון הנוזל מן הראש אשר ליחה : הב' הבא מאסטומכא הלח ביותר : הג' מליחה יתירה שבריאה : הד' מבני מעים וביותר מסבת שרצים : הה' בסבת הטחול והאישקורבוט : הו' בסבת לקיחת כסף חי ולכן יעיין בסבתם ורפואתם הפך הענין :

ט בקיעת השפתים אם לא תהי' גבולות בסגם איזו קרחת אז תהיינה בסבה איזו ליחה הדה ותרופתן נ"כ משיחה של עופרת וכיוצא :

יוד שפתים כרכומיים או ירוקים מסבת הומרה הע' המושל בגוף צריך

עיון ויקבל רפואה בהפך הענין (רוצה לומר להסיר הסבה) :

פרק י"ב מדבר בנזקי פתח הבי' מבית ומחוץ רצוני תוך הפה :

א **בחומה** שנבראת ללשון רוצה לומר בשינים ובהניכים יקרה להם הזקות רבות · בשינים הכאב ויתרפא על כמה אופנים אם בא מקרירות טוב שינמע לתוכו שמן נרדים או שמן רוזמארין או שמן מאיוראנה · ולמי שאין ידו משגת לשמנים היקרים די לו בפרוסה אחרת שורש פיריטר"ו בלשון ישמעאל אודגלקתא"ר · ואם בסבה חמה שורש מאנדראגורה · או שורש הישקיאמנו או שורש צינוגלוסה · או שפיריטו ויטריול : ומסירים הכאב :

ב לקרורות השינים יעסוק בשרשים חמים או בישולם : ר"מ פיריטרום · ארישטולוחיאה · אינולה ; שאלויאה ופיוצא בהם :

ג להעביר השיחור או העיפוש שבשינים ולהחזיקם קח עצם דג זיפיא וקרן צבי שרוף ועצי אלמוגים ושורש איריאוש ושושנים יבשים ואם לא ימצא כולם די לו באבן קומוש בלעז פומי"ש בחניכים מעופשים או בתוספרת בשר או בנזילת כאשר יקרה באישקורבוט עיין בפרקו ;

ד להשי' הבשר אשר הוסר מן שרשי השיני' ולהחזיקם קח לבונה מאטיחש סרקאקולה ודם תנין ומעט דבש ועשה מכולם משיחה :

ה בהתלהבות החניכים קח מים של עשב פלאנטאגיניש ומי שושנים או מי עשב זימפרוויב"ה · מכל אחד ד' אונקיאש והדבש שושנים או סתם דבש א' אונקיא מלח ניטרום א' דרגמ' ועשה משיחה·

ו בנגעי הלשון בלעז אפ"טא וביותר בקטנים נגעים לבנים יקח דבש של אגוזים מטוגנים או מיץ של מור"אש בלא מזיל בערן או מיץ העשב פלאנטאגו או

לקוחה כפי השתנות הסבות : המשל בזה בסבת ההתלהבות · יקח מיץ זימפיר וויב'ח ב' דרגמאש · שמן עקרב א' דרגמה שמן תולעים א' דרגמה שמן קאמומילה א' דרגמה ויערבם היטב ויטיף משמן המורכב לתוך האזן כמה טפות · ואם בסברת איזה תולעים ישתדל להוציאם ואני בחנתי בנסיון בחולי האזנים של בייג נכד הקיסר סולטאן מהימיד שנולדו ממורס' אחת שרצים באזניו וגרשתי אותם לחוץ בהטיף לתוכו אליקסיר פרופריאטאטיש ואחר כמה שנים מצאתי כתוב בספר איטמולי"רוש מחבר מפורסם בדורנו שגם הוא כותב סברה זו : כי באפרסמון הלז יש בו מיר"הא אלוע' כרכום וכיוצא המסוגלים או לגרש או להמית התולעים :

פרק עשירי · מדבר בנזקי חלוני הבית או בחולאים שבעינים מבית ומחוץ :

מומי העינים וגבותיהם הרבה הם אמנם לא אכתבם כולם אלא היותר נצרכים לדעת ושאינם מן הנמצאים בנקל בספרי הרפואות : ואלה הם : המום הראשון נפוח בתוך עפעפי העינים בלעז דור וזון (ובל"א ווש"ר גווע"קש או גישוו"לכש) באופן שבקושי פותח אותם עבור ליחה שבהם והולי זה בהיותו חדש בנקל יתרפא אפילו במשיחת הרוק המוציא מפיו אליבא ריקנא · אבל אם ישן הוא יקח בישול העשב אפשינשימי אופיניגריקו וכיוצא · ואם הוא קשה כעצם אז האומן בלעז קירו"רגו הותכו ומוציאו משם · הב' השעורה בלעז אורדי"אולו ובלשון ישמעאל תארפאנג'ק (ובל"א איין גערשטליין) שמקורו ליחה גסה והנו ארוך כשעורה וגם זה יתרפא ברקיקה אליבא ריקנא · או יקח זבוב ויקוץ ראשה ואח"כ ימשח עמה מקום השעורה · ואם הוא ישן צריך למתיכים יותר דקים המשל בזה יקח בשול מורע פ'ינגריקו וזרע פשתן ועלי מאלב'ה וכיוצא · הג' סרטן בלעז קאנקרו רחמנא ליצלן צריך לאומן מומחה ומסוכן הוא · הד' בכנים הנולדים בשפת העפעפי' בלשוננו קאראפאטה (ובל"א פילץ לייז) יקח מירצא · אלואיש עם מעט שמן או שומן תרנגולת ויעשה משיחה או יקח אשטאפ'י זאגרה · אלואיש ודבש :

ויש מומין בעצם העין ואזכיר איזה מהם ·

תחלואי העינים הם בלאין מספר · וצריכים לכוחל מובהק אפס קצהו אודיעך שכל כאב או התלהבות העינים בתחלתו צריך למרתיעים המשל בזה יקח חלב אשה ויטבול בה פשתן ויתן על העינים או יקח חלמון ביצה משולשלת ומים שושנים ויערבם יחד ויתן עליהם וגם יטיף לתוכם וימצא תועלת ואח"כ יתעסק ברפואות נאותות להולי · אבל הסרטן צריך לאומן וכן הקאטאראטה אבל הגוט"ה ס'רינו והדומה לו מתרפא ע' רפואה והנהגה טובה וכו' מצוי בספרי' ·

פרק יא מדבר בנזקי דלתות פתח העליה וכפתח עצמו הצונו' פה ושפתים :

מומי השפתים הרבה וקצתם אזכירם המום הראשון נפוח השפתים · הב' שסיעת השפתים · הג' נגעים · הד' שפתי הארנבת · הה' סימור השפתים · הו' קושי הפתיחה · הז' עיקום שפתים · הח' בקיעת השפתים · הט' טפטופי הריר · היור בשפתים כרבומים ·

א לנפוח השפתים יתרפא הסר הסיבה אמנם אם בסברת חולי הצרפתים בלעז מאל פ'ראנצוזי יתרפא על ידי בשול העצים לינו' סאנ"קטי עם מים מעלי סול אטרו ואלומן (בל"א אלוין) ·

ב שסיעת השפתים סבתן על הרוב מיובש יתר אמנם רפואה היותר קלה

כמה משפחות כלות וכמה אילנות נשרפות וכל זה מעשה כשוף) דיוסנרהו לקולטון איש ואשה ובתה והאומות עושים להם קטורת ירועה · אבל אנחנו עם קדוש די לנו בעדות הזוהר פ' פנחס שבורחים מן המזוזה ושומר פתאים ה' ·

ההבדל שלישי ע' שדים אחר שנאמין במציאותם אדבר כאשר עם לבבי אפילו לא הם ולא נבראו ראוי שנבראו בשביל עם מדינה זו כי אין לך ארץ שעוסקים יותר בעסקי שדים בקמיעות בהשבעות ובשמות ובחלומות בארץ הנזכר ובקהלם אל תחד כבודי לכל העוסקים בענינים אלו אבל לא אמשיך ידי מלהעתיק מגליון אחד מספר רפואות וסגולות של אבי מורי הרב זצל זול · רפואה בדוקה לקליעת שערות הנקרא קולטון ע' שד · מה שמסר לי בלחישה מאן דהוא בה ב"ב שנים ופיזר הרבה ברופאי' ולא הועילו עד כי זקנה כפריית עשתה לו הרפואה ומזה יצאו הקליעות עם מקורם לגמרי ואח"כ נפלו מעצמם כי נגמר בישולם ; קח תבן וקליפת הקטניו' בלשונ' גראהווי"ניש בלעז פיזה ושרוף אותם לאפר ויהפכם גם יערבם היטב כדי שישרפו לאפר דק מאד ואח"כ קח אפר הלז ושים אותו בשק אשר בלשונם לוי"ג וא"ק ושפוך עליהם מים שיסתננו ויהיו אלו המים מי הפיפה בל"א לויג ובלעז ליסי"אה ותשים בו העשב הנקרא בלשונם בארשץ (ובלטין ברנק' אורס"נא) ותרתיחם באש ואחר הרתיחה שפוך אותם לכלי ותכסהו היטב ותשים בו מעט סובין או לחם כדי שיתחמץ וכדרך שעושים המשקה בלשונם בארשץ במדינותיהם ואחר שנתחמץ קח שנית גראהווי"ניש ובשלם במים על האש ותסנן המרק מהם ותערב אותם עם מים הנ"ל ואם שמים הנזכרים הם המוצים ביותר תוסיף עליהם מרק של גראהווי"ניש ר"ל פיזה שלא נתחמצו והכל לפי הענין ואחר עירוב שני מימות האלו תקחם יחד ר"ל הלוי"ג הראשון עם מרק של גראהווי"ניש ותתנם שוב שנית על האש שורתיהו ואח"כ תרחץ ראשך בהם · אמנם לא תהוף ותפזר שעריך רק תשפוך היטב המים על ראשך ותחזור ותשפוך פעמים רבים כל מה שתוכל ושים זה על כלי העשוי כמדת רגליך ברחבו ששני רגליך יכולין לעמוד בו בשופי ועומקו יהיה עד הארכובה עד ולא עד בכלל ותתעטף אז בסדין למעלה מראשך וכל גופך כדי שהחום העולה ממטה מן המים החמים יכנס בגופך ואחר ההפיפה והחיצת הרגלים ישכב על מטתו ויזיע ככה יעשה בערב קודם שהולך לישן וגם בשחרית בעמדו ממטתו ואחר שעשה כן בשחרית יחזור למטתו ויזיע ויישן · ובערב אחר שעשה כן יקח עוד העשב בארשץ המונח בתוך המים הנ"ל ויניחהו במצחו ובצדעיו היטב וכן תמיד כשרוחץ רגליו יקח שם העשב בארשץ הזה המונח שם במים ויניחהו סביב רגליו שיגיע העשב ברחיצה זו ברגליו והלוי"ג שעשה מן האפר צריך שלא ירבה המים על האפר כדי שלא יבטלו כח האפר כפי ערכו עד שכחו וחריפתו יהיה נרגש בהלוי"ג · גם אמר שטוב לאכול בבקר בטחב קוב"בה ודבר מסוגל שבשיפול הקאלטו"ן לא יגלה לשום אדם אפי' לאשתו ובניו ויברכנו ויצניענו עד כאן לשונו ;

פרק תשיעי מדבר בנזיקים הנופלים בקרנות הבית ר"ל בכאב האזני' ;

בתחלואי האזנים הרבה כתבו הרופאים אמנם כאב האזנים בא מכמה סבות או מליח' מלוחה ומעופשת בתוך קרומי האזנים הגורמת כאב או ממיץ לימפ"א מעופשת או ליהות רע הכ' לפעמים ימצאו באזנים שרצים או שנכנסים מבחוץ או נולדים מבפנים וגורמים כאב · האותות לקוחות ממהות הכאב ר"ל אם הוא בסבת הלימפ"א תמצא בו כובד ראש או נזילה ואם בהתלהבות תמצא כאב דופק ואזנו אדומ' מבחוץ ואותות כיוצא בהם הרפואה

לקוחה

המושכת למטה מן הראש דרך החוטם והפה · והם כמה מינים מהם בלע״ז מאשטיקאטוריום · ר״ל סם שנלעס היטב ומוצא ריר מפיו המשל בזה שורש פריטרו או גרגרי מאסטיקי ומהם שטירנוטאטאריא הוא אבק המעטיש · ר״ל שיקת שורש איריאוש ועשב מאיוראנה וזרע קצח בלע״ז ג׳ערנישקרה ועשב דאב״אקו הכל הדק היטב לאבק מה שהעלול מושך לחוטמו ג׳ גרעינים עד שיתעטש ויורד הליחה למטה מחוטמו ומהם הגארגארה רצוני בזה שיקה מבשול העשבים והם פוליגיום אוריגינום · ביטה · היזופו · וכיוצא המסוגל לשטיפת הגרון והפה : ואח״כ יעסוק בבשול המחזיק המוח כדי שלא יקבל קטור או ליחה ארסית והם עשב שטיהאדוש או ביטוניקה · ווירבינה · שאביא פיאוניאה וכיוצא · האופן ה׳ אחר שהורקו חדרי המוח והראש ממותרות שבהם ניאות לו הרפואות או שמני׳ המסוגלי׳ לרכך העור וכל זה ללמד הטבע להורות ולהפליש חוצה דרך חורי הזיעה את החומר הארסיי כדי שלא יוסיפו שנית לעלות למעלה העשנים השמנים הארסיים הרגילים לצאת דרך חורי העשנים לרתוך שרשי השערות שבראשו ושבזקנו ובנקל נארגי׳ : הנה מן השמנים המרככים עור הראש הם שמן שקדים או שומן אווז ותרנגולת והיותר טוב שמן רוזמארין או מים של אונגאריאה : ה״ו לתקן המזג אם הוא קר ולח ביותר וצריך ליבשו ולחזקו ולחממו הקור התקוע במוח ובעצבים ומסוגל לזה בשול ליגנום סאנקטום וסלסה ושורש צינא וכיוצא בהם כמו שתמצא בפרק י״א לקמן המדבר בחולי הצרפתים : ואם עורף בו החום או היובש אז צריך לקרר החום ולרטיב היובש ולחתוך העבות ולנקות המזוהם ואם קבוע בו צריך להריקו דרך מקום הניאות לו : האופן הז׳ לבטל את הארס הטמון בגופו בלי איחור או לגרשו אל אפר שאין בו סכנה או בסם המושך אצלו את הארס הטמון באריג׳ ר״ל בקולטו״ן ולהסירו ולזה משובחת המשיחה הנזכרת בפרק ה׳ למעלה : האופן הח׳ לחזק כל האיברי׳ פנימיים וביותר המוח ראש האיברי׳ בתרופות העומדות נגד כל ארס ובחרתי בתרייאקה וויניציאנה משקל דרגמה לפעם אחת בכל לילה קודם השינה אבל ישמור עצמו ויצניע מן האויר הקר והלח ביותר השולט בלילה : האופן הט׳ ישתדל לטהר הראש מן הזוהמה ומן הכנים וניאות לזה עשבים וסמנים האלו רובן או מקצתן ואלה הם בלע״ז אישקורדיום · דיקטאמו קריטיקום אפשינשיאי ולהמית הכנים די לו בסם אישטאפי׳ זאגרי או יעשה ממנו אבק לפזור או מים לחפיפת הראש : האופן היוד ראוי שיעיין בענין ההקזה ואם שניאותה ההקזה · באיזה אדם באיזה זמן · ובאיזה מקום · ובאיזה כלי · ובאיזה כמות : אבל למדתי מפי השמועה שהתקזה היא קרובה יותר להזיק מן השכר אם לא שתשעה דחיקא ליה רצוני בעצירת הווסת או דם הטחורים בכרכשתא ואז צריכה בעלוקו׳ · או באיזמיל בוריד סאפינא אשר ברגל העלול ובמעט הכמות : ובכאן הבן שואל היתכן או מן הראוי שנעסוק במשיחות או אספלנית או אבק או עוגות המורכבו׳ מכסף חי : ואשיב שלענ״ד אין למעלה ממנו כפי הנראה מפעולותיו כי יגרש כל ארס וזוהמא הטמון בגוף האנושי : אמנם פקח עיניך וראה עם מי אתה עוסק (כסף חי) כי בעל דמים הוא אם לא שעשירה משמרת למשמרת הקור וממים קרים ומרוח צפונית כי אז בנקל תוסיף חטאת על פשע : אבל בקיץ ובמקום חם והשתיה כבת מים חמים ומעשבי׳ המסוגלים להולי זה אין בו סכנה כלל :

ההבדל שני סגוליו לדברי האומר שהוא מעשה כשופי׳ ולבטל הכשוף כתבו הראשוני׳ כמה סגולו׳ ובענין הקטורת העושים להם המכשפים והאשפים במור ולבונה ועצירותם וכיוצא שהוא נגד כל אשוף וכשוף ואויר הארסיי ושבהוהו לבצל הבר בלע״ז שקיללום מה שצוהו הרופאים לתלותה במשקוף הבית (עיין פליניוס ספר כ׳ פרק ס״ה) גם כתב פליניוס שבחלק אפריקה

כמה

מעלה עשן וקטור המתיח עצמו בתוך האסרים והיתרים והעצבים והקרומים והפרקים וחוליית השדרה ועד קרומי המוח או קרומי העינים · ולכן בעשיית הבלורית בקרקדי האנשים נמצאים תועלת בהם יען כי יתעשן חוצה דרך הורי העור קטור דארסי הנזכר בכסוי הקדרה שהוא הראש מה שטמון כבר בקדרה עצמו שהוא הבטן כמעט מצאתי ברטולינוש הביא מעשה בכומר ראיה על דברי כל פעם שגילח או השהית זקנו נעשה עיור וכל פעם שיצמיח זקנו יתרפא ודי לנו בבירור שלש אלה התמיהות ונבוא אל עיון הרפואי האמיתי : רפואות תעלה לך כרצונך בחקורך הקירה אמיתית ובהבדל שלש הבדלים :

הבדל הראשון טבעי וההבדל השני סגוליי וההבדל השלישי בלתי טבעי והוא ע״י שדים · אמנם הנכון לפני לדבר ברפואות טבעיות אמתיות נאותיו׳ לתחלואים הנזכרים · וענינם נחלקי׳ לכמה אופנים : האופן הראשון ידבר בהנהגת הרפואה לאותן העלולים כבר כפי השתנות הטבע והחולי : והאופן השני ידבר בשמירת הגוף ולהרחיק הנזק ומן האריגה ומקריו : והנה המנהג הנכון לרפאו׳ החולי זה הוא על כמה פנים · האופן הראשון להריק הרקה חזקה ע״י הקאה והוא להוציא הארס או המסבבו מגבול הראשון ר״ל מאסטומכא והסמוך לו · הב׳ לפתוח השבילים הראשונים · הג׳ לזכך עצם הדם : הד׳ לנקות הדרי הראש · הה׳ לתקן המזג מחום אל הקר ומקר אל החום הו׳ לבטל הארס הטמון בגופו · הז׳ להזק האיברים פנימים והראש : הח׳ להסר הקאלט״ון התקוע ושרשיו בעומק העור ושיהיה על ידי איזה סם בסגולה אבל בלתי גלוי : הט׳ להקיז אם השעה צריכה לכך : האחרון שלפעמים יכריחו הזמן לעסוק במשיחה של כסף חי מה שמצאו האחרונים בכל גוף מזוהם טוב בקלורית לעינים : ועתה נפרש כל האופנים הנזכרים בסדרם והלכתן למצוא דברי רבור על אופנו : האופן הראשון בהיות שידוע שאנשים האלה יש להם מלוי ומותרות הרבה בלע״ז קאקוקימי״אה בוורא״ו שנאורת להם ההרקה ממרקת בהקאה נצרכת להוציאם מגבול הראשון והקאה זו תהיה על ב׳ פנים :

הראשון הקאה חזקה כמנהג בעלי קימי״אה : ד״מ קח טארטארו אימ״טיקו במשקל גרעיני שעורים חמשה או ששה לאיש בריא מעורב במרק של תרנגולת או במי דבש או בשכר אליבא ריקנא ואחר שיקיא פעמים ישתה שנית כמו רביעית ממרק של תרנגולת : או יקח אנט״מוניאו מתוקן או וי״טרום אנט״מוניאו משקל ו׳ או ז׳ גרעי׳ שעורי׳ ויתנהג כמנהג הראשון · ואם חלוש הוא יתעסק בהקאות העשויות מעשבים וסמנים המקיאים בנחת ולא בצער והם על כמה פנים המשל בזה או יקח מן השרשים וזרעונים הפשוטים כמו מיץ צנון דר׳ עשרה ולאיש גבור דרג׳ עשרים או זרע צנון דרג׳ שתים ולגבור דרג׳ שלש או יקח עלים של אזא״רום ששה או שמונה או משרשיו דרג׳ אחת או שתים או הסם גו״מה גוט״ה גרע׳ ארבע׳ ולאיש הזק הטבע ששה : וכל זה עם מרק או שכר שעורים או מי דבש כמנהג שאר סמנים המסוגלים להקאה או משקה המשלשל :

האופן הב׳ לפתוח השבילים הראשונים וזה נוסחתו קח דבש של שושנים המשלשלים ד׳ אונקיאש ומים מבישול העשבים בלע״ז מינטא אבשינשיאו · ציקוריא וכיוצא בהם ח׳ אונקיאש וישתה אליבא ריקנא בתוך שלשה ימים אבל יעיין היטב בטבעו כמו שנראה בפרק ג׳ ארץ החדשה הג׳ להריק רוע חומר ע״י רפואה משלשלת כפי כחו וכפי טבעו ויעיין בפרק ד׳ ארץ החדשה הד׳ לטהר הדרי הראש ע״י רפואות המושכות מן הראש הנצרך לצארת וזה נעשה בשני אופנים האופן האחד הרקה ע״י פילולי קוחיאש או אנאריקאש · ואופן ליקחתם לאיש הזק הדגמה א׳ וותר ובחצי לילה פעמים בשבוע : והאופן השני ע״י הרקת

המושבת

להבין ולמה שולטים ביאורים ובגוים וכבר ארז"ל שטנא בתרי אומי לא שליט · ובכאן בצדיק כרשע · ועוד כי בחולי זה נולדים רבוי הכנים וכדברי רש"י ז"ל אין השד שולט על בריה פחותה מכשעורה וכו') :
ויש אומרים שבסבת הכשופים גם זה מן התימה כי לא נעלם מחז"ל וגם מרושמי הארץ המאמינים בכשוף שמקום המים יחליש כח הכשוף (ועיין בפליניוס פרק ס"ח) וכל כחם דווקא במקום צנוע ומאין לחרטומי' ולאשפים ולמכשפים לפעול פעולתם כי כבר ידועה שהארץ הזאת ארץ נחלי מים עינות ותהומות יוצאים בבקעה ובהר :
ויש אומרים שהוא בסבת המאכלים הגסים וההריפים והמלוחים (ויפול הספק ולמה לא יקרה האשקורבוט) (כל"ח ס' רכק) הנ"ל הנולד מן המאכלים הנזכרים : והנה כמו אלה הקירות חקרתי במורשי מחשבתי וראיתי שאין תועלת בהן להביאם בכאן ולכן שמטתי אותן · ודי לנו שנדע שמקורם חומר רע אבל עדיין אין אנו יודעים מהות החומר אם הוא ליחה או איך · ואם הוא ליחה נאות לנו ידיעת מהותה ואיכותה הלא אם תאמר שהיא מלוחה הלא ממנה נולד החולי השועל הנ"ל ואם הוא מלבנה ומתוקה נולד ממנה בהרת לבנה : ואם היא השחורה תוליד הגרב והילפת וכיוצא בתם : ואם היא מאדומה תוליד מורסיות הדם והם האריזיפילא והפליגמון ואו"ת שבא מתערובת הליחות מהן נולדים שחי"ן נגעים וילפת : ואו"ת שהוא חומר נפסד או ליחה נפסדת הלא מהן נולדים הולי השועל וחולי הפי"ל והנך נעדר שום טעם אמיתי בכל התנאים הנזכרים לדבקות ולאריגות השערות · ולכן הוכרחנו לדעת ידיעה אמיתית בחומר הפועל בגופות האנשים האלו · הב' ולמה גופות האלו מוכנים ומסוגלים יותר לקבל חולי הלז מכל שאר גופות · הג' ואיך יקרה ההערפה דרך השערות דחיית הטבע ואת הכל יבוא במשפט ויתלבן כצמח צחר דבר דבור על אופנו אבל אסכים עם הרופאים האומרים שהוא גרם גס ודבקי כי סברה זו ניאותית בין לכת גאלינו ובין לכת בעלי אלקימ"אה המיחסים סבה זו אל עובי הדם וליחות המוצות וכיוצא בהם · ואם נדבר בסבה טבעית ושרשית וארת שראו עיני בימי מגורי בהיותי שם בארצם עם היות שאז למדתי חוקים ומשפטים ולא ידעתי עדיין דרכי הרפואה אבל בחנתי דרכם וראיתי כי שמנה הארץ מכל ארצות הגוים אבל מלאה טנופות ואשפות וכבר אמר הפילוסוף כל עוד ששמנת הארץ תתמיד להוציא מבטנה קטורי' שמני' נפרתיי' (עיין ביסוד ארץ ס' סוף ע"ד) ומושב בני האדם סרוחים ובגדי האדם מלוכלכים ואינם סורקים שערות ראשם וזקנם אפילו פעם בשנה ולא חיישינן לדברי רז"ל ערבוביתא דרישא מתיא לידי עוירא דמאני מתיין לידי שעמומיתא · דגופא מתייא לידי שיחנא וכולהו איתנהו בהון : ומאכליהם משונים הובן קטניות ומלפפות : ואליבא דקנא במקרי המרקחת יבריאת ארת הצנון והבצל והשום : ומן המשקים יין שרף השורף הלב והנשמרה יחד ומי רבש והשכר ושאר משקי' השתיה שלא כדת כי בלי ספק מולידים חולאים רעים ושמעלה עשן לראש וגורם חולי הראש והסבוב או הכווץ ולפעמים השתוק זו ואצ"ל השגעון ובלבול הדעת וצלצול האזנים וחולי העינים · וכבר אמר גאלינוס שאפי' הרבש עצמו המתמיד בו גורם שחין כי שורף הדם ומוסיף באדומה · והנה השכר הנקרא ביא"ר כבר ידועה שבכל השותה שני מינים מוליד טפטוף השתן אשר בלעז שטראנ"גוריאה ובל"א (דיא קאלטי פיש) וגם מצינו בספרים שיש דבש ארסיי נולד ממיני עשבים ארסיים וממית את כל האוכל או השותה ממנו · והנה אחרי הודיע אלקים אותנו כל אלה אין לתמוה על החולאים הרעים הבאים עליהם מהמת רוע מנהגם אבל תמהני איך נמנים במספר בעלי חיים · וגם נסלק התמיהה ולמה גופיהן מוכנים ומסוגלים יותר לקבל רוע האיכות משאר מין האנושי כי בוראי הדם בהיותו שמני וקלוי באש שבבטנו

מעלה

וגם זה החלי : בעזרת צורי וגואלי :

עצם החולי הוא אריגת השערות שיתערבו זה בזה ויתרבקו כהבל ממש ונקרא בלשונם קאלטר"נעש (ובל"א הא"ר לוקין) ובלעז פליקה פ"ולוניקה על שם המדינה כי איננה מצוית כי אם במדינת פולוניא להיותו אחד מהחולאים הארציים : המשל בזה כמו שחולי הצרפתים בלעז מורבוש גאליקוס מקורו ממדינת צרפת · וכמו שבארץ שטירי"אה (בל"א שטייא"ר מארק) מצוי נפוח גדול וגדרים בצואר · בלעז אישטרומו (ובל"א קראפא וכמו שבארץ הצפונית סאקשוני"א · הולאנ"דא אינגי"ל טירה מצוי חולי האישקו"רבוט אשר בלשונם שארבאק · וכמו שבארץ אונגרי"א מצוי הקדחת הרדה בלעז פיבריש הונ"גאריקה : (ובל"א דיא אונגירישי קרע"נק) · וכמו שבארץ תוגר אשר אני יושב בה מצוי חולי א' ששמו בלשונם ד"ול אלטי ר"ל תחת הלשון לפי שהורידים אשר תחת הלשון מתעבים ונעשו שחורים ויחלה האדם עד שאין בו כח להתנועע ממקומו והוא ממיץ לימפא אשר יתגבר ובמשיחה קלה עם ס"ל ארמוני"אקו או עם שורש שוס תכף מתרפאים ועוד יש מקומו' שבכל אדם תמצא עובי הטחול ואין יכולת להביא הכל כאן כי תקטן היריעה מהכיל וגם ילאה הקורא לעיין בספרי ודי לנו בידיעת שם החולי הנזכר וסבותיו שונות · גם תרופותיו משונות · כמו שאבאר בעז"ה ·

אותות החולי רבות הנה · מהן אבורת ומהן תולדות · אבות אני קורא היסורים עצמיים ואלו הן אריגות השערו' · וכאב הראש אכזרי · ורבוי הכנים · וכויצה · ועקוש איברים · ושברון מתנים · ופרוק חוליות השדרה · וכאב הפרקים · וקשרים באצבעות · ומהם שצפרני ידיהם נכווצים · ומהם שצפרניהם נעשים ארוכים ושחורים כקרני העזים ומהן שקליעתם או אריגתם נגדלים ומצניעים אותם תחת הקובע שבראשם ומהן שנעשה האריגה בזקנם עד שהיו מוכרחים להצניעם תחת בגדיהן כמו שכתב הרופא שינקי"ום בחולה אחד שהיה לו קליעה בזקנו משקל ג' ליטרין · ודע שכאב זה אכזרי וביותר כאב הפרקים שולט יותר בנשים (וכפרט כשאין להם ווסת כראוי) מבאנשים (ויש לתמוה על זה שהרי אבוקרט פרק כ"ט אמר וז"ל שפודאגרה לא תבא של לנשים שאין ווסתן זכות) אבל בכאן בחורים ובתולות זקנים ונערים חלוש וגבור עני ועשיר כולם שוים עד כאן אמרנו באבות · ונדבר עתה בתולדותיהן : דע שחולי זה את הוא לצרה יולד כי יתחבר לכל חולי הסובב בארץ באותו הזמן · המשל בזה אם נמצאים תחלואי' זמניים כמו חולי הצד או שלשול דם וכיוצא בהם אז פי שנים ברוחו כי יוסיף מכאוב על מכאוביו לרוע מזגו כמנהג שאר ארס העוקץ והמעפש והמחמם והמכווץ את האיברים והמעורר כאב על מכאוביו :

בסבת החולי רבו כמו רבו הדעות וכולן בנויות על יסורות רעועים אמנם אביא איזה סברות עם היות שיפלו כמה ספקות עליהן · הסברה הראשונה יש מהרופאים האומרים שבסבת המי' הנגרים בין ההרים שבארץ אונגרי"אה ומסתעפים לכמה סניפים בארץ פולוני"א (ויפול ספק על זה ולמה אינם עלולים שם במקום הנוגרים בארץ אונגאריאה אלא שהרחיק נתיבו מארצו : ויש התולים במזלות המושלים על מדינה זו : (ויפול ספק על זה ולמה לא נמצאים אלא אחד מעיר ושנים ממשפחה העלולים כחולי זה · ומה גם שכבר חולקים חז"ל אם יש מזל לישראל ואם לאו) (ויש אומרים שהוא מעשה שדים ולכן סינקיו"ם הרופא קורא אותם אריגת השדים בלעז טרו"קא אינקו"באוס) גם זו לא מצאה חן בעיני כי לדברי רז"ל נקראים שדים בעבור שנמצאים במקום שדוד כמדבר וכיוצא בו ואיה רבוי בני האדם כמו במדינה זו : ונניח כת הפילוסופים המכחישים מציאותם אבל נאמין דרז"ל היותר אמתיים כי ארז"ל שהשדים אוכלים ושותים ופרים ורבים כאדם : והרמב"ן בפירושו על התורה אומר שהם בריות מורכבות משתי יסודות ר"ל מאויר ומאש : ועם כל זה קשה

אפר כפי הנצרך וירחץ במים אלו את
ראש שיש בו נתק או שחין רע · ואחר
שנתיבש ראשו היטב משח אותו במשיחה
זו קח שמרי יין שרופים סיד חי קנקנתום
מכל אחד בשוה שחוקים היטב ומעורבים
בהומץ החריף · או יקח שמרי יין תלויים
וסיד חי ארשיניקו מכל אחד דרגמה אחת
גפרית ג׳ דרגמאש וכסף חי הניתך ע׳ רוק
האדם אליבא ריקנא א׳ דרגמה שמן
לוריום כפי ערכו ועשה מכולם משיחה :
משיחה אחרת לקוחה מכתבי א״מ הרב
זצל · לשחין רע שבראש ·
בראשונה ינקה הראש ברחיצת הלישיאה
(בל״א לויג) שנכתוב ואח״כ ימשח ראשו
במשיחה שנכתוב · הלוי״ג תהיה בב׳
אופנים · הא׳ הוא שיבשל קטניות עם
לוריל (בל״א לארביר) כתוש שיעור
שפוי ואחר הבישול יערה המרק צלול
וירחץ ראשו : האופן הב׳ ישרוף מנעל
ישן לאפר ויעשה באפר זה לוי״ג : וזה
אופן המשיחה קח הזיר ישן נקי מן
הפסולת והמאה בריאה או יותר טוב
בהדש מאיש שיעור אחד וחצי שיעורם
אונגואינטו לוריום (ר״ל לארבי״ר זלב)
ואפר הע״ץ בלעז קווירציני ויערב הכל
יחד בטיגון על האש ויוסיף עליהם לורי״ל
פלפל גפרית מכל אחד חלק שפוי כתושי׳
היטב וירחץ ראשו ג׳ פעמים בשבוע פעם
בלישיאה (או לוי״ג) של קטניות ופעם
של מנעל שרוף ואחר כל רחיצת ראשו
יחמם משיחה זו אצל האש וימשח
ראשו בכח ואפילו מבצבץ דם יניח נייר
על הראש להוציא החמימות ואח״כ כשנרפא
ילך אצל אומן שינקוב באיזמל היטב
מקום הקרחה להוציא מותרות דמים רעים
העצורים שם וזה בחנתי פעמים שלש :

פרק שביעי · מדבר בחולי פיריקולאציו והוא רבוי הכנים סבתם ורפואתם :

פיריקולאציאו בלשון יון פ פטיר־יאזיש
והוא ריבוי הכנים הנולדים מזוהמת הראש
בעומק העור :
סבותם זיעה עפושית וחומרים נפסדים
ונעצרים בעומק העור ·
תרופתם נעשה ע׳ עשבים המטהרים
ומיבשים הראש · המשל בזה
קח גרגרי לוריום וזרע שטאפיזאגרה מכל
אחד אונקיא אחת עלי פאריטאריאה ועלי
הידירא מכל אחד קומץ · מחותכים
ומכותשים ומבושלים במי אפר חד ויתמיד
לרחוץ ראשו במים האלו · ואחר החפיפה
ייבש שערות ראשו ופעמים ביום ימשח
ראשו במשיחה זו קח זרע שטאפי״זאגרה
ב׳ דרגמאש · איליבורו לבן · גרגרי לוריום
מכל אחד דרגמה אחת · מלח ארמיניאקו
חצי דרגמה · וכסף חי הנתך ברוק אדם
קודם הברותו חצי אונקיא · שמן לוריום
ב׳ אונקיאש · הכל מעורבים בתוך
המכתשת עד שיקבל תאר המשיחה
ותהי לו למשמרת :

פרק שמיני · מדבר בחולי פליק״א פולוני״קא בלשונם קאלטו״נעש ורפואתה :

למען אחי זרעי אשר בארץ פולוניא
אזכרה נא במהות החולי
האכזרי אשר מצאוהו לאנשי מדינה זו
ובהיותי לומד בק״ק פאדואה הגיעו אלי
כתבים מן האלוף התורני מהר״ר אפרים
נר״ו · חתן המנוח מה״רר אלקנה והוא
אחד ממנהיגי עיר לבוב הי׳ והנו צעק
בברוכיא עבור קליעת או אריגת שערותיו
כמשא כבד הכבידו על ראשו · והלא זה
ימים רבים שגם רופאי מדינה זו מארץ
הלזו כתבו כתבים כן לחכמי המדרש
שבפדואה הנ״ל לבקש תרופה למחלתם
ונלאו למצוא רפואה מספקת עבור רוע
איכותיו ועד היום שום אדם כתב ענינה
ורפואתה בלשוננו הקדש זולתי עתה שאזרתי
כגבר חלצי ולקחתי קסת הסופר במתני
אשר נפלה בגורלי : לכתוב מהות החולי ·

פרק חמישי ידבר בשערות הצומחי׳ שלא במקומם איך יסירם סבתם ותרופתם ·

שער באשה נוי וזקן באיש הדרת פנים וגבות העינים חן וזולתם בשאר מקומות כיעור או מום אם צומחים שלא במקומם חוץ מן הטבע והשעור כמו באשה זקן או במצח :

סבתם אם בראש או בזקן או בשאר מקומות לעולם הוים מהומרים רעים גסים ועשנים נדפים אותן דרך חורי העור ובזה האריך גאונוש במקומו ·

תרופתם להסירם אם צומחים במקום זר האריכו בה בספרים ואני אביא בספר היותר קלורת לעשותן קח סיד חי ב׳ אונקיוש ותכבהו במי אפר חד כפי ערכו ואח״כ תקח מן המים האלה הסנונים ט״ו אונקיאש ותפזר לתוכם שנירת סיד חי הצי אונקיא · אורו פיגמינטום הצי אונקיא · ארשיניקום הצי אונקיא אז תשימם על האש לבשל כל כך עד שינשרו נוצות הקנה בתתו לתוך המים ואז אות היא לשלמות העשייה המשיחה ותהיה בך למשמרת ובלכתך למרחץ אחר רחיצה קטנה במים חמים תמשח ממנה מקום הנצרך ולא יעבור עליו יותר מרבועית שעה ותשפך על מקום זה מים שנירת לשפשך היטב מקום המשיחה מן ארסי הסמים ואז תקח מעט שמן נרדים למשוח על מקום הנישור ·

עוד משיחה אחרת קלה וטובה קח ד׳ חלמוני ביצות מבולבלים היטב וסיד חי ג׳ אונקיאש · אורו פיגמינטום א׳ אונקיא ועשה מהם תערובות במי אפר חד עד שתקבל צורת העיסה רכה ובמשיחה זו תעשה כמנהג המוזכר למעלה ·

וכדי שלא יצמחו יותר עם היות כי קשה לגרשם אמנם כפי הנסיון משיחה זו יגרשם או יאהרם לצמוח קח גרעיני זתים שרופים וקליפת אפונים שרופים · זרע אושקויאמנו ליטירגיריום עצם דג זיפיאה שרוף אופיום מכל אחד א׳ דרגמה · אורו פיגמינטום הצי דרגמה ועשה מכולם אבק דק ואח״כ שפוך עליהם שמן זית עד שיעדיף עליו השמן בכל כגובה ד׳ אצבעות אז תבשלם היטב משך שעה אחת ויסננם ויוסיף עליהם ג׳ אונקיאש מיץ העשב זילידוניא ומהרכבה זו תמשח מקום הנרצה כמה לילות לילה אחר לילה ותשים סמרטוט על מקום המורט :

פרק ששי · מדבר בנגעי הראש או שחין רע סבותם ותרופתם בלעז טינייו :

נגעי הראש או שחין רע מאד מצוי בקטני׳ וביותר בארצות האלו וגם בארץ אשכנז ופולוניאה אותותם הם אם נשרש איזה שער ונמצא בשרשו עוקץ לבן עם נקודה שחורה בתחתיתו ·

סבותם מליחות חדות חמוציות או גפריו׳ · אם מארומה חדה יטיף מנקבי השחין ליחה דקה נהרה ואם בסבת חלבנה שרופה או מלוחה יטיף לחה יותר גסה ודבקיית ומוגלא ·

רפואתם בעשירת ע׳ הנהגה טובה ר״ל שירהיק עצמו מן המלוח והשרוף והחד והחמוץ כפי חומר המוליד חולי זה ואח״כ יעסוק ברפואות הנזכרות בפרקים המדברי׳ בתחלואי הראש בהרקות ראויות כפי חומר הנצרך להרקה ואח״כ יעסוק ברפואות הצוניות ויעשה מקרם איזו חפיפה ממי אפר באיזה עשבים ידועים המשל בזה קח עלי רובי פלאנטאגני ושל ערבה מכ״א קומץ אחד שורש בריאוניאה אירואוש מכל אחד אונקיא אחת גרעיני לוריאום · הדס לופינה מכל אחד הצי אונקיא מחותכים ונדקים ומבושלים במי

שילב״יוש איטמולירוש וכיוצא בהם ואין כאן מקום להביא סברתם די לנו בידיעה זו שהוא חולי חר ומסוכן הגם שלרברי אבוקראט ספר שני פרק מז מקבל תרופה על ידי שינוי מזון ומקום וזמן קודם שיעברו על ימיו עשרים וחמש שנה :

וירטיגיני הוא חולי סבוב הראש והוא דמיון שקר שכל המוחש ממנו סובב ונולד מעשנים העולים לראש אשר ארחותיהם עקשים ונלוזים במעגלותם באופן שנעכבים שם כמוקדם המוח וכרעת נאלינו מסוכן עבור פזור רוחות הנפשיות (וגם עלה כפסיוכ ועי״ד על זה)

אינקוביש ר״ל קושי הנשימה וכשישן מרגיש כובד ומשא על לבו ונולד מרוחורת ועשנים העולים להדרי המוח ממאכלי׳ גסים או סבה אחרת אבל אבל לא כרעת המון העם האומרי׳ שהוא מעשה כשפים ושרים כי הבל וריק הוא אבל יש בו סכנה מפני חשש דפיקת הלב או נכפה או שתוק אמנם בהסיר הסבה יתרפא בעז״ה :

פאראליזיש והוא חולי הכווץ נולד מסתימת הגידים עבור ליחה גסה ועם אבוד חוש ותנועה באחד מחלקי האיברים ולפעמים בכמה איברים וזה בקושי מקבל רפואה אבל הסר סכנה (עיין בספר ג׳ של קורטליוס כילוס פ׳ כ״ד נותן טעם על זה) ·

אפופליקסיאה והוא השתוק נולד מליחה גסה הסותמת ומעכברת מהלך הרוחו׳ נפשיות שבמוח רצוא ושוב באופן שגורמת אבד׳ החוש והתנועה בגוף ולפעמים בחצי הגוף (ולכן אמר אפוקראט ספר ב׳ פרק מ״ב לרפאות השתוק אי אפש׳ אבל הקטן לא בנקל)

פרק רביעי ידבר בנזקי גג הבית ר״ל במומים הנופלי׳ בעור המכסה את הראש אותותם סבותם ותרופתם :

אופיציאה הוא חולי השועל לפי ששערו׳ ראשו או זקנו נושרות כמו שועל המחליף כל שנה שערותיו ולפעמים נופלים כתמונה עגולה ונקרא אופיאזיש וזה בא מחסרון מיץ או חומר המצמיח או מחומר רע השורף את שרשי השערות אותות החומר הגורם חולי זו אם בסבת הליחה לבנה הנתק בהרת לבנה · ואם עבור האדומה יהיה כרכומי ואם בסבת השחורה נוטה לשחרות וחולי זה אינו מצוי כ״כ אלא אצל המצורעים או לעלולים בחולי הצרפתים · ואם תלוי בחומר רע יתרפא ע׳ שלשה אופנים · האופן הראשון בהנהגה טובה · הב׳ ע׳ הקזה ראויה · הג׳ ע׳ תרופות הצוניות ונאמר ההנהגה תהיה לעולם הפך החולי ר״מ אם החומר רע הם ויבש יעסוק במאכלים קרים ולחים הנ״ל ההקזה יעיין בפרק המדבר באופני הקזה אפס כי אחר ההקזה צריך לקרני דאומנא או כלי מציצה להוציא דם באיזמל ע׳ אומן טוב · רפואות הצוניות הם על ב׳ פנים ר״ל מהם הנעשים ע׳ חפיפה במי אפר ועשבים לטהר הראש ומהם משיחות למשוח עור הראש · המים הם קח שורש קאלאמוש ארומאטיקוש פיאוניארה מכ״א ב׳ אונקיאש : מארוביום · אברוטאנום · וירבינה : מכ״א קומץ אחד קאפיל וויניריש ב׳ קמצים : טורמוסי׳ · אפונים מכ״א א׳ אונקיא · נחתכים וכתושי׳ ונבשלי׳ במי אפר של מארוביום או של אברוטינום · ומהם יעשה חפיפה בבקר ואח״כ ייבש ראשו וימשח בשמן נרגרי׳ לאברוטם (כל״א לאדגי״ר אול) וגם יערב בתוכו אפר הזבובים והדבורים · או שומן הדוב או במשיחה כזאת קח שומן דוב · שמן לאבדינום שמן אגוזים מכ״א חצי אונקיא · ושמן מגרגרי עץ וניפירו חצי דרכמא ודבש הדש ויערב בתוכה אפר של לוזים ואפר שערות האדם מכל אחד דרכמא אחת לאדאנום דרכמא אחת וחציה · ומכולם יעשה משיחה :

העלול בו · ואם בסבת חולי הצרפתים יתרפא ע׳ רפואות הנזכרים בפרק ׳א · וביותר ברטית הצפרדעים עם כסף חי של ויג׳ו הרופא : בכל אופני הכאב פירניליוש משבח את הפילולאש העשויות מן אלואי׳ גם מן סממנים של מרקחת בלע׳ די ג׳ימיש או אבק של מרקחת די שאנדאוש ופרתי המונים עם שירופי של אפשינטין · הרטמאן החכם משבח מאד העשב וירבינה לשאת על צוארו בעור שהוא ירוק וגם שורש פלנטאגנו טוב לתלות על צוארו בקמיעה וישתה מי העשב וירבינה דרכמ׳ ס׳ג ויערב בתוך המים הנזכ׳ ד׳ טפות אישפיריטו ויטריאול · ועוד כתב שבכל כאב תמצא רפואה בתרת על מצחו עלי אידירה · ברטולינוס צוה לפצוע את שרש האגוז באביב ומים הנובעים משורש אילן הלז טובים לשתיית הרפואה וזה נתגלה בימינו בארץ איגלאנדיאה ועוד בכאב הפרקים סגולה היא : בכאב ישן או בחצי הראש הו׳ ימצא רפואה בבשול העצי׳ ושרשים קינא וסאלסה והדומה להם אפס כי יוסיף עליהם איזה עשבים המחזיקים את הראש כי ההזעה טובה להם וביותר בזקנים בכאב אבזרי השם ישמרנו גדולי הרופאים מקיזים באחד מעורקי׳ שבקרקותים או צדעים עד עשר ליטרין ויותר ואמרו שאין בה סכנה בלל אם נעשה על ידי אומן מומחה · ומהיר · כי יכין מקדם הסם ויטריול רולצי וטיט חתום ויניחם על הבקיע שבלי ספק קודם כלות שלשה ימים תעלה ארוכה ויהיה כקדם בעז׳ה : אמר המחבר קודם שאסיים פרק הלז אודיעך ב׳ דברים נצרכים וזה בחנתי בעצמי האחד לעולם תהיה סעודתך של לילה קלה מסעודת היום · והב׳ שיהיו מעיך תמיד רפויים ר״ל שתעשה צרכיך כל יום : ואל תעסוק במרדימים כמו לוד״אנום ניפ׳נטיש או אופ׳אטום או ריקוו׳יאיש וכיוצא בהם אלא בהכרח גדול יען שהרגל נעשה טבע שנית · וסוף · תתהרט:

פרק שני מדבר בתחלואי עצב המוח סבתם ואותותם ותכליתם :

פרינִיטיש ר״ל התלהבות קרומי המוח מקורו מדם ירוקי׳ ובשגעון תמידי ועם קדחת חדה ויש בו סכנה כי הוא באחד מראשי האיברים :

ליטארגוש ג״כ הוא התלהבות המוח אבל איננו אמתי להיותו מקורו דם לבניי ויש בו בטול החוש והתנועה ובשינה עמוקה וקדחת קטנה וכמו כן מסוכן מטעם הנזכר וכבר הזהיר אותנו אבוקראט בספ׳ ב׳ · פרק ל׳ · וגם קורנ׳ליוש צילזוש אומר שהוא חולי חד ואם לא יתרפא תכף יחנק את בעליו :

מאניאה ר״ל שבוש הדעת עם קצף גדול בלתי קדחת ואינו מסוכן מעצמו אבל קשה רפואתו אם לא אחר שיאזין החולה את דברי הרופא והגלוים עליו במאמר א׳ אבוקראט :

מאלינקוליאה ר״ל מזג קר ויבש במוח בסבת העשנים העולים מכל הגוף אל חדרי הראש והוא בפחד ורעד בלתי סבה גלויה וידועה ובלתי קדחת ואין בו סכנה ואם ימהר הרופא בתרופות יקבלם בנקלה ואם לאו בקושי · וביותר בנשים שווסתן עצור או שזרען נפסד ברחם ותרופתן אכתבם במקומם ·

פרק שלישי מדבר בחולאים ההוים בחדרי המוח והם הפסד החוש והתנועה אותותם וסבתם ומה יהי׳ בסופם ·

איפיליפשיאה והוא חולי הנופל או הנכפה השם ישמרנו ובו אבוד החוש והדעת ועם תנועה בלתי רצונית לעת העונה ובסבה סתומית שבמוח ראש האיברים כדעת גאלינו והגלוים עליו אבל חולקים עליו האחרונים שולב׳יוש

ההוזר לאהוריו אהעורקי׳ בלעז קארוטידו״ש · ואם בסיבת הלימפה נודע מנזילה· מרבוי השתן בעכירות · וגם ליחה מנהיריו ונעצר וביותר בימות הגשמים או תעיין אם שתה מים רבים או אכל מאכלים רטובי׳ ומימיים חוץ מן השעור · ואם בסבת איזו מורסה או שרצים או אבן בחלל הראש אז הכאב יהיה אכזרי ויהיה לו הסבוב וריח הפה והיכוך בנחירייס (עיין בספר פ״ל קינטיאלגוס) ואם בסבת חולי שקורבוט ומליחות דורת יהיה אכזרי ותמצא בו אותות שקורבוט הנזכרים בפרק יוד : ויתרפא בעשבים המסוגלים לשקורבוט : ואם בסבת חולי הצרפתים ג״כ יהיה אכזרי כי עולה רקב בעצמות הראש ותמצא בנקל ג״כ אותות הצרפתים הנזכרים בפרק י״א : וביותר שיגביר הכאב בלילה ויתעסק בתרופות העוזרות לחולי הצרפתים ואם בסבת הדם ר״ל בעצירת הווסת או הטחורי׳ ואז הדם מותח עד שיגיע לורידי׳ שבקרומי המוח וניכר מכאב הדופק ומכאן שיהיה עלול יותר בימי הקיץ או בהתאחר תחת השמש · ומכאן שטלטלא הגברא גורם תנועה יתרה ומריצת הדם ונולד הכאב · ומכאן אם יתקרר הראש יתעכב העישון הדמיי מלפליש דרך חורי העור שבראש ויוליד כאב · וגם שבקדחת חדה או שלישית תמידיית תמצא כאב אכזרי וכל זה למה בוודאי עבור רתיחת הדם · ועתה ראוי לנו לחקור אחר סבת העונה אבל יגעתי ומצאתי בספר ראשון של שינקיוס חשגה ראשונה פרק מ״ח) ואמר שבחון אצלו בכמה בני אדם שיגיע להם הכאב בעלות השמש · הולך וחזק ובירידת השמש הולך וחוסר עד שקיעת השמש והוסר ג״כ הכאב · וכמו זה נמצא כאב חצי הראש כי עונתו עם הירח וזה מפורסם ויש כאב הבא דווקא בלילות ההורף ובאכזריו׳ גדולה ונתרפא על ידי פלאטירוס הרופא (כרטיית די ראכים עם סמירקוריוס) : ועוד הביא מחבר זה בספרו (ב׳ דף סמ״ה) מעשה באשה עלולה ט״ו שנים רצופים וקרה לה הריון גם הפילה הולד אבל מאז הוסר

הכאב ולא חזר יותר ועוד מעשה הביא באלאנוס (בספרו פ״ל מ׳) באשה שכל ימיה כשלא היתה מעוברת עלולה בכאב אכזרי אבל תכף אחר שנתעברה נמלטה מהכאב ועוד כתב פונסיקה (ספר ז׳ פ״ל פ״ז) בעלול מחצי כאב ראשו הימיני כל שמונה ימים דווקא ביום שני ובשעה מוגבלת ובכאב היותר הזק שבעולם משך שלשים שעות ואחר שעבר זמן מוגבל נמלט מן הכאב בלתי שום רפואה והנה כאלה הרבה תמצא בספרים ;

רפואות נאותות להולי הנזכר כפי אופני הכאב אם בסבת הדם הסגור בורידים שבקרומי המוח אם לא שהטבע עוזרו על ידי דהיירה ברעיפת הדם צריך שתעזרהו ע״י היכוך הנהידיים או ע״י דברים המעטישים ואם בכל אלה לא ישקוט צריך להקזה וביותר בבהורים ובמורגלים וזה כדברי אבוקראט (מאמר ס׳ פרק ס״ה וז״ל לכואב באחורי כ״ראש מועיל ההקזה מעורק הכמתח במצח) · ואם בסבת הלימפא ימצא תועלת בדברים המסוגלים להגיר השתן ולהביא הזיעה ואח״כ יתעסק בפילולאש מחזיקי הראש והם פילולי די שוקשינו דרגמא א׳ לפעם אחת בחצי הלילה ולגופות היותר לחים פילולי רופ״ ואבק ארומאטיקו רוזאטו · דיארודון · אליקשיר פאראשילזו · ושתיית הקאב״ ושתיית הטיהי ר״ל ג׳אי באריאן · ואם בסבת איזו צמיחה או מורסה כדת גאלינו עושים רפואות ומאכלים המקררים ואח״כ מקיזים ראשונה מרגל ביום שלאחריו בזרוע הקזה שנית וגם לפעמים מניחים עלוקות בורידי הטחורי׳ גם עוסקי׳ במתיכי׳ ובמזיעים כמורסתיש) ולבעלי קימיאה בשר מומיא · איש׳פירמה ציטה · קרן צבי פילוסופיו ועיני הסרטן · ואנטימתייו דיאפוריטיקו וצינאבאריש אנטימוניום וכיוצא בהם · ואם בסבת חולי שקורבוט לא תמצא רפואה אלא ברפואות המסוגלים שקורבוט · המשל בזה החלב מעורר הכאב למי שעלול בכל מיני כאב ראש אבל לבעלי שקורבוט טוב לרם החלב לפי שימתיק החרות והמליחות של דם העלול

ופרק ראשון בנזיקים הנופלים בגג הבית מבית ומחוץ או במומי הראש :

כל כאב הראש ההוה בעצם המוח · או באחד מקרומי המוח נקר׳ בלשון לעז צי׳פאלאלגיאה וכאב ישן צי׳פאלאה · ואם בחצי הראש אימי״קראניאדה ובערבי שאקי״קה וכן בחלק רביעי וכיוצא בהם שמות אמנם לאהבת הקצור אשמיטם · אותות ואופני הכאב פעם בהלק׳ פנימים ופעם בחלקי׳ חצוניים פעם בחהות ופעם בכובד או יהיה כמותח או כרופק או כעוקץ וכיוצא בהם ·

סבותם לדעת כת גאלינו תהיינה או עבור חום או עבור הקור או עבור רוחות צפונית או דרומית · או ממאכלים חדים וחריפי׳ מעלי׳ עשן לראש או יין וביותר כשלא בישל כל צרכו · או מרית חד · ולפעמים ממזג קר ביותר · וכפי סברת׳ כאב עוקצי בא מליחות הדם ובסבת דם · והמותח מרוחות ועשנים · והכובד מלבנה · ולפעמים עבור איזו צמיחה או מורסה שבמוח או עבור שרצים או אבן הנמצא במוח או דם נקרש בורידים שבקרומים ונדעת האחרונים ממ׳וי הרטיבות שבעצבים ועובר דרך צינוריהם בטרם שנטהרו היטב ובסבתם מתגלגלים בפעם בפעם כמו שהשיג וו׳ליש החכם בנסיון הנתוח ומצא מיץ לים פאא בחלל המוח · אמר אבוק״ראט ספר ששי פרק שני אם נראה מוגלה נובעת מאזניו או מנחיריו או בהכו אות היא לפתיחת המורסא (וזה עלה בנס׳ני בנער אחד מרואי פני המשנה דהלז ושמר פ׳הינק מיהומיר שחשש בראשו זמן זמנים בכאב אכזרי ונקראתי מאת האיש אשר על בית המשנה לרפאות את הנער הנזכר והגדתי להם איך בלי ספק יש מורסה במוחו : הנה חסדי ה׳ אזכיר שלא עברה עליו שלשה ימים גם נפל נקב בחיך הנער ונבע משם מוגלא יותר משלש׳ אונקיאש · והנה בהאיר היום הגידו מעשה זה למשנה הגדול יר״ה וגם נקראתי שנית בכבוד גדול ותקנתי לו הרפואות והתחבושת להרת על הנקב שבחיך אבל קדמה לו הכויה ביתר של זהב כדי שתהיה מעלה ארוכה עד תום הרפואה במשקה שורש קינא ושאר סממנים מהזיקי הראש ועודנו בחיים במכצר המשנה) כאב חזק עם קרירות באיבריו החיצוני׳ או בשרתן דק וגם יקיא להות רעות וירקרק אדמדם הוא מסוכן · והיותר מסוכן הבא פתאום ומעשה בא לידי ראוי להזכירו שזה שלש שנים שנקראתי בלילה אל המשנה ב״וקלי מוש״טרה פ׳אשה והגיד לי איך מרבוי הקטור של גחלים שבחצרו הנכנס באפיו הרגיש פתאום כאב כאלו תקעו יתד ברקותיו עודני מדבר עמו לומר אוי כזה וכזה תעשה נתאלם פתאום מבלי השיב ונפל עליו תרדמה מתנמנם כסוס ויהי בהאיר היום שלחתי אחד ממשרתיו אל הופא המלך יר״ה כי יראתי לעשות לו שום רפואה כי ראיתי המעשה ונזכרתי (פרק כ״א מפרקי אבוקרא״ט ז״ל) (הכרוא׳ שנאחזים בפתע פתאום מכאב הראש ותכף נאלמים ומשמיעים קול שבגרון מתים בתוך שבעה ימים אם לא תבוא לחם קדחת) ואמרתי לכל שרי המלך יר״ה הנאספים שם איך לדעתי אין לו תקנה אבל רופא המלך אמר לא כן אלא ארפאהו בחוקנים ובהקזת הדם ולא עלת׳ לו כי ביום השביעי מת · אמר המחבר כל אופני הכאב הנזכרים למעלה בלעז הידיופאטיקום ר״ל כאב ראש עצמיי להבדיל בין כאב הראש בלעז סימפאטי״קו׳ ר״ל בסבת שאר איברים כמו האצטומכ׳ · טחול · מיז״נטיריוס רדם · פנקרי״אס · שרצים שבני מעים · כאב חבליו׳ · סתימת הורידים שבטחורים וכיוצא בהם : והכל יבורר בחקירה ובדרישה בענין האבילה והשתיה והתנועה והשינה והיקיצה והמשגל אם הם כסדרן : וגם אם יעשה נקביו כל יום או אם הם הרגיל לצאת מפיות הטחורי׳ או מנחיריים או מוכחת שהם עדות נאמנה על פשע הדם וביותר בשחרית או אחר השינה או לעת שהקילוס יתערב עם דם

ההוזר

סולם שלפני הבית שעליו עולה הבנאי לעיין בנזקי העליה והגג מבית ומבחוץ :

נזקי העליה הם תחלואי הראש מבית ומחוץ נבדלים לארבעה מינים· המין הראשון הנרשם בסימן א הוים בקרומי המוח : המין השני הנרשם בסימן ב הוים בעצם המוח · המין השלישי הנרשם בסימן ג הוים בחדרי המוח ובשביליו : המין הרביעי הנרשם בסימן ד הוים בחוץ בעור המכסה את הראש כמו שעיניך רואות בסולם זו המוצב לנגד עיניך :

א
כאב ראש הישן בל׳ יוון ציפאליאה
כאב הראש חדש בל׳ יון ציפאלגיאה
כאב חצי הראש בל׳ יון אימיקראניום

ב
מורסת המות בלש ן יון פרינידיש
שגעון בלטין מאניאה
דמיון שקר בלטין מילאנקוליאה
תרדמה תמידית בל׳ יון ליטארגוש

ג
נכפה בלשון יון איפיליפסיאה
חולי הסיבוב בלטין וירטיגיני
כובד הלב בלטין אינקובוס
שתוק בלשון יון אפופליפסיאה
כווצה בלטין אישפאסמוש
רעש האיברים בל׳ יון פאראליזיאוס

ד
חולי השועל בל׳ יון אלופיציאה
סובין וזוהמת הראש בל׳ פטיריאזים
שחין רע שבראש בל׳ יון אהורוש
קליעת השערות בלט׳ פליקהפולוניקה
רבוי הכנים בלטין פידיקולאציו

א א הבית ועיר
החכמה אתהראש
בב קרשת הבית
ג ג החוטם
דד חלונים חטומ
והחוטם
הה פתח העליה
והפה ושפתים
והכיתלים
זז בריח הבית
חח תנורוכירים
והוא הככרוכב
טט התבשלת
והאמתוחכא
ממרתפו והנחול
נב אוצר התים
ככ הקריטווהמוה
עע כבוכעיה
או בית העסקית
והלב ובל מפתחיו
פפ יסודי הבית
והרגלים
פפ יסודי הבית

הקדמה לספר

היטב על הלב ועל כל הגוף לקררו ולהדוף קטור הסם והארסי : ולריאה ב' תתיכות שהם תווך את התנור האחרת את פעולתה · וכמו שבית השמשית הנ"ל עשוי לתענוג הב"ב ולראות מרחוק את הבא תחת השמש ולהכניע את עצמו מכל נזק כך הלב מונח באמצע הגוף בין אונות הריאה והם יתעדן שמח ועל הכל צופה מרחוק את היוצא והנכנס לקרב התועלת ולרחק הנזק בכל אשר ראו עיניו וזה הוא לדבר במדור העליון או שטח האחרון שבבית ·

בשטח השני תחת הטרפשא שהוא א' מקלעי הבית מכודדים הקדמים הנכרסים לקיום הגוף והם **הכבד** בימין הגוף אשר בה תלוי כיס המרה **והאצטומכא** באמצע הגוף **והטחול** בשמאלו ומכוונן הם באותן אשר אתה רואה במדור או שטח השני שבבית והם **התנור וכירים** של **האופה והמבשלה והמרתף** הנצרכים לצרכי הבעל בית · ועתה נאמר שה**כבד** הוא אחד משרתי הגוף ונדמה **לתנור וכירים** ובכירים קבוע הצלוחות להוציא ממנו השמנים והמים השרופים והשמן הטוב לשער הגוף על פי צינוריו והוא **כיס המרה** התקוע בקערורית הכבד אשר תחתיתו רחב וצר צוארו ולו ב' צינורי' מיוחדים הצינור האחד יורד לעומק הכבד ומושך אליו את הדם הנצרך לו לטעמים הידועים לרופאים כאשר כבאר במקומו · והצינור השני יורד אל המעיים שאליונים להכנת עיכול המזון שבאצטומ' (איטומולירוס והכליים עליו חולקים על כת גאליגו כאמרם שאין לכבד חום עצמיי אלא מחמת המרה התלויה בו) שכן לו תמצא **האצטומכא** והוא כמבשלה או **בירת התבשיל** לבשר כה מעשי קדרה ומעשי אופה במאכלים שונים מלוחים עפצים חמוצים ומתוקים וכיוצא והכל כערך השמן או השומן או המלוח שבו (ולדעת גאליגו והסרים למשמעתו כפי מדרגות האש שרפי שבו · שליטי לו והוא בשמאל **האצטומכא** הוא **הטחול** והוא המושך את הדם העב והעכור והפסולת ושולח מקנתו אל **האצטומכא** כדי שיחמיץ היטב ויוסיף בעיכול ויעורר תאות האוכל · והוא דומה **למרתף** של בע"ה שנוגעים בו ברכי בע"ה וגם זורקים לתוכו פסולת או דברים שאינם נצרכים · ולמטה מהם בשטח אשר בקרקע הבית נעשה **אוצר המים וצינוריו** אל **הבריכה** דומה לכליות ומעברי השתן וצינוריו אל **הבריכה** שהוא **המקוה** · וכן שם **מעברי הטנופו' ומרזביו** מבית לחוץ **ובית הכסא** דומים לכלי **המעים ופי הטבעת** · ועוד עיניך רוא' את **יסודי הבית** נדמו **לרגלי האדם** אשר כעפר **יסודו** שהוא **קרקע הבית** · אשר שם תומכים תמיד ושית · ולכן אל תתמה · אם אדבר שנדמה · אדם בכל ענין · אל היסוד והבנין · העשוי מחומר ולבנים · והוא מחוברי השכונים · אריח ע"ג אריח · ובו דלתים ובריח · נחלק לכמה שערים · ולכל שער יש שומרים · לשמרו מן האויב האכזר · ואל יכנס בו שום זר ·

בגמרא פרק הרואה א"ר לב מבין · כליות יועצות · קנה מוציא קול · ושט מכניס כל מיני מאכל · ריאה שואבת כל מיני משקין · לשון מחתך · פה גומר · כבד כועס · מרה זורקת בו טפה ומניחתו · טחול שוחק · קורקבן טוחן · קיבה ישנה אף ניעור נכנס היושן ויושן שנכנס נימוק והולך לו · תנא אם שניהם ישנים או שניהם נעורים מיד מת (ר"ל ביטול הפועלים) :

ספר

בית חדש

והוא חכמת הנתוח הנרתח לנתחיה שבו כל הדרי הבית ׃ והדרי הבטן ׃ נגעי הבית ׃ ותחלואי הבטן ׃ ימצאו תרופתם לדעת החכמי׳ הראשונים והאחרוני׳ ׃ ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים ומבנות ׃

הקדמה לספר בית חדש

אמר המחבר הנה כתבתי למעלה בהקדמה של חלק רביעי מספרי הראשון איך חכמי קדם קראו לאדם **עולם קטן** וזה היה בדורות הראשונים שהיו גדולי הקומה וכחם גדול וימיהם ארוכים וחכמתם מרובה וכיון שבא שלמה המלך ע״ה והשיג בחכמתו שכלה כחם ׃ וקצרו חייהם ׃ ואבדה חכמתם ׃ המשיל לאדם במשלה העיר באומרו **עיר קטנה** וגו׳ ׃ ואני קטן העבד נתתי אל לבי לדרוש מה יתרון לאדם להעלותו גם עלה **לעולם קטן** או במשלה **העיר** אפילו **עיר קטנה** די לו להיות כאחד המגדלים או בתים מבתי ערי החומה בבריח ודלתים ככל אשר אני מראה אותך את תבנית הבית ואת תבנית כליו ׃ **כבתי הנפש** כי יש לו תחתיים שניים ושלישים ועליה על גבה את גגו ואת קירותיו סביב ואת קרנות הבית וכמו כן חכמי הרופאים חלקו האדם לשלשה חלקים ושטחים והם הראש והחזה והבטן ׃ ועתה כאמר העור המכסה את הראש הוא כנגד גג העליה ׃ והאזנים כנגד קרנות הבית וב׳ עיניו כנגד ב׳ חלונות והחוטם עם נקיריו כנגד ב׳ חלונות פתוחים אטומים ׃ וב׳ שפתיו כנגד ב׳ דלתותיו פתח העליה ׃

והבית הוא העליון מסורג בסריגות כדי שישלוט בו האויר הנח העובר על פני בעל הבית היושב שם להתעדן בו ׃ **והפוסטרא** כבית עששית נאה ויוצא מבין הסריגות שבו בעל הבית מציץ מן החרכים ועל הכל נופה גם מגביע עצמו לעת הנכרך מן הרוח הפתאומית והעפושית וכמו כן נברא בחלק הראשון שהוא השטח היותר אחרון באדם **הרואה** מלאה קנקנים וזכוכיות והם איברי הנשימה כדי שתנשב

הם האבטוחים והדילועים והקשואים כמהים ופטריורת וכיוצא כולם קשים לגוף ·

כא וכן הבצלים והשומים והצנון והחרדל המי׳ ביותר ומעלים אדים לראש ומולידים ריח הפה והחוטם ·

כב כל מיני קטניות והם האפונים והפולין ועדשי׳ וספיר קשים לגוף ומולידים רוחות וגם מוסיפים מרה השחורה·

כג דבש ויין רעים לקטנים וטובים לזקנים אמנם כפי פרקי השנה והאקלים ·

כד היין מעוטו יפה ורובו קשה ויבחר ביין לבן או האתרוגי ומבושל כל צרכו :

כה גם יהיה מזוג בימי הקיץ אבל ובימות הגשמים משובח היין ישן והחזק :

כו הלחם יהיה אפוי היטב ותוכו ספוגיי ומעורב במעט מלח : ובימות הגשמי׳ במעט קצח או סב״ת (ר״ל כינ״לו ולכיטו) ·

כז ולא יטעם שום דבר בין סעוד׳ להברתה

כח רופאים הראשוני׳ היו שומטים סעודה אח׳ בשבו׳ כדי ליתן רוות למזון שבבטן

כט אפילו בשבת שיש מצוה להרבות בסעודה לא ימלט כריסו כבהמה במאכלים שונים ומשונים ויין ושכר ותירוש וכיוצא בהם ·

ל לא ילמוד ולא יכתוב ולא יחשוב מחשבות עמוקות תכף לסעודה ·

לא ההתעמלות והתנועה יתרה אחר שלהנו גורמת היזק לגוף זו ואין צ״ל המשגל :

לב המים הטובים הם הזכים וטעמם טפל בלי ריח כאשר כתבתי בחלק ראשון בספר יסודי עולם נסיונם וסימנם ·

לג ויפשוט ידיו ורגליו בכל כחו בבקר במטתו ויקום ממטתו ויסרק ראשו לאחוריו ותועלת גדול להסיר כאב הראש ·

לד וישתדל בכל יום לבדוק נקביו פעם אחת ביום ·

לה המרחץ טוב לגוף אחר שיטעום דבר קל אבל לא אחר הסעודה ·

לו ולא ירחץ ראשו אלא להכרח גדול ואז רוקא במים חמים ·

לז והזמן בבקר או לעת ערב אחר שנתעכל המזון שבבטנו ויות׳ טוב לגוף ההרחצה בסתיו או בחורף משאר ימות השנה

לח וטוב לבעלי בשר שמנים ובעלי אגרוף וביותר לנשים ·

לט ואל ירבה לכנוס במרחץ כי מחליש כח הגוף וגורם המימות וצמאה ·

מ ויזיק למי שבא מן הדרך או העיף ממלאכתו וגם לאנשים רזים ודקים ולבעלי ירוקה ולזקנים ·

מא ויש כמה מיני מרחצאות מהם טבעיים כחמי טבריא ושאר מקומות ועוד מהם לחים והמים ומהם יבשים מלוחים וכיוצא (עיין בספרי יסוד עולם למעלה בחלק ראשון) ·

נשלם ספר ארץ החדשה :

אלדי לעזרתי חושה :

דוצה· הסאלה: מן הבשמים הגאר״אופולי והקאנילה וקאסיא ליגנה וכרכום וכיוצא ומן הסמנים כמו מ״וראדה או אלואה״ש והעשוי מהם ואס״א פירידה וג״אלבאנו וקאסטו״ר וכיוצא ומן העשבים ארטאמיזיא· פוליגי״ום · סאבי״נה · דיקט״אמו · לזולתם ש׳ פלין ביב״ים טוב לעורר הדם הנהדם הנח בטחול ולהוציאו דרך הרחם הוצה:

פרק שביעי מדבר במהות הסמים המסוגלים למצוץ מן האצתומכ׳ כל החמוץ והמלוח שבו בלטין אבסורבינם:

רופאים האחרוני׳ מצאו את הסמים הקולטים אצלם כל חומר מלוח או המוץ שבאצתומ׳ והם נתר טיט חתום וטיט סתם וקרן צבי ועצמים ועיני הסרטן וקליפת הביצה וכיוצא ותועלת גדול בידיעה זו:

השער יג

מדבר באופן שמירת הבריאות ותנאיה והוא חלק אחד מחלקי הרפואה ומעין השלישי מהג׳ מעינות שהרופאים שותים מהם: והנם הרפואה אשר בלט׳ מידיצי״נה: ואימון יד בלט׳ קירורג״יאה: והשמירה בלט׳ דיא״טה:

א **מבחר** הבריאות הוא מעט לקיחת המזון ושיהי׳ זריז במלאכתו

ב התנועה והרמשגל והשנה והמזון והשתיה והיגיעה והרחיצה כולם יהיו אמצעיים:

ג לא ישב לאכול בטרם שנתעכל המזון שבבטנו · כי נרמה לתנור שהסקוה ע״ג אפרו:

ד לעולם תהיה סעודת לילה קלה מסעודת שחרית·

ה לא יבלע המאכלים בלתי לעיסה וטחינה היטב בשניו:

ו גם לא ישתה הרבה בפעם אחת קודם שנתעכל המזון כדי שליש:

ז ולא יאכל הרבה מיני מאכלים מתנגדים בסעודה אחת כי מולידים חלאים רעים:

ח טוב לאכול מאכל רך וטוב להתעכל קודם הקשה והגם ה״מ יקדים בשר עוף לבשר הבהמה דקה ובשר בהמה דקה לגסה וכן מבושל לצלי:

ט וירחיק עצמו ממאכלים המופלגים בתמימות או המופלגי׳ בקרירות כערך הקור והחום וטבע המדינה:

יוד מן המאכלים הטובים לגוף האדם הירקות הם לאקט״וקה · בוג״לוסה ב״וראג׳ו פ״ורטולאקה אשפי״נאקו· פיניקולו ומ״אלב׳ה וכיוצא:

יא מן הפירות הם פר״ונה צימוקי׳ קטנים וגדולים וכל זה בתחלת הסעודה:

יב אבל לא יאכל שום פרי המעציר ומקבץ בטנו אלא אחר הסעוד׳ והם השקדים בטנים בלטין פיניוניש · או פוסטאצ״אש או לוזים הבושים וערמונים ר״ל קאשטאנאש וכיוצא:

יג החלב טובה מאד בקיץ אם בו מעט צוקארו או מלח מעט כפי הנצרך·

יד יש חלב טוב מחבירו והוא חלב העז מן הכבש וחלב הכבש מן הפרה וכיוצא בזה:

טו אמנם כל העשוי ממנו וביותר הגבינה המלוחה והישנה רעים לגוף:

טז ביצה בת יומא מבושלת מעט רכה וטובה או במרק של בשר מחזקת את הגוף ומולדת דם צח וטוב וביותר אליבא ריקנא:

יז אכל ביצה שעברה עליה ימים רבים וביות׳ בקיץ מוליד קרחת ושאר הלאי׳

יח יהיה רגיל לאכול בקיץ מאכלים הממהרים להתבשל ולהתעכל בבטנו כי אז חום שרשו חלוש יותר משאר ימי השנה:

יט וכן להפך בימות הגשמים שחום טבעו חזק ואז אפילו דבר קשה העיכול יתעכל·

כ מפירות הארץ הקרים והלחים מאד

הם

במרק של בשר ומסוגל להריק המותרות שבאצטומכא בנחת ולא בצער · המשל בזה בחולי שסבתו חמרה :(יקח מים פושרים של שעורים וכיוצא או מרק של תרנגולים שיש בו שומן הרבה וכמות לקחתו באדם בינוני ליטרה אחת או שתים בסבה קרה · יקח בשול גרעיני אתרוג ליטרה אחת אוקסימול (ר״ל סרכבה של חומץ ודבש) ב׳ אונציאש · אחרת בשול עלי לאב׳ריום א׳ ליטרה · אחרת שורש ביטוניקה דרכמא אחת ועד שלש דרכמאש · אחרת שורש צגון חצי דרכמא ועד דרכמא שלמה · בסבת קרה ולחה גסה קח מיץ צגון א׳ אונציא ועד ג׳ אונציאש במרק של תרנגולת ואוקסימיל אחרת מיץ עלי ראבאקו דרכמא אחת או שתים במרק שבו מעט גרעיני אתרוג או זרע אניזי · אחרת שורש אספארוס דרכמא אחת ועד שתים · בת האלקימיא העוסקי׳ בהקאות חזקות ועל זה הדרך · קח טארטארו״ אמי״טיצי גר׳ ה׳ או ו׳ ויותר : אחרת קח ויטרום אנטימוניום גר״ — ששה ויותר · אחרת קרוקו״א מיט״אלורום כפי הנצרך שרוי בתוך יין של נהר רינוס (כלו׳ ריין) אונציא אחת וחציה ולמחרתו יקח יין המסונן הלז אליבא ריקנא בפעם אחת ולא יעבור שעה אחת ויקיא בחזקה · יש בביתי כוס אחד העשוי ממתכת ריגולה אנטימוניא וממלאים אותו יין לבן משך לילה ויום א׳ ואח״כ מי ששותה אותו יקיא היטב ובלי סכנה ות״ל ע״י ההקאה זו כמה מאות נפשות נתרפאו מכמה וכמה חלאים רעים אמנם דע שאחר תרופת ההקאה צריך מרק של בשר וזה לשפשף היטב הבני מעים וביות׳ אם ההקאה חזקה ביותר תרופתה מרק של בשר שמן · אמר המחבר באתי כמזהיר לכל העוסק בכל אופני הרפואות ממרקות שלא יתן שום רפוא׳ התקאה או משלשלת לעת המולד או ניגור הירח או לקות האורות אם החמה ואם הלבנה או אפילו במזלות הפוכות אם יש לו קצת ידיעה בחכמת התכונה כי חמירא סכנתא מאיסורא ·

פרק רביעי · מדבר במהות תרופות הזיעה ואיכותיהן :

שמע ואנכי אדבר עתה בתרופות המביאות הזיע הכרחי ותועלת גדול בו והם על שני פנים · ר״ל יבשים ולחים · האחד ע״י יבשים ולפעמים אנו עוסקים במוגמר או בסיכות (כמו שזכר כפרק ז״ן שער שלישי כספרי בירת חדש) · הב׳ אופן ההזעה ע״י לחים והוא שממלאים שקים קטנים שארכם ב׳ טפחים וברחבם טפח מעשבים הזעיים וטובלים אותם במים חמי׳ ואחר סחיטה קטנה מניחים אותם תחת העורף ותחת ב׳ זרועות ותחת כפות רגלים וכל זה בפעם אחד ומכסים אותו היטב בבגדים ולא יעבור שעה אחת ותבוא הזיעה ולמען תדע איזה ואי׳ הם המסוגלים לזה · דע שהעשב סאב׳יאה או רוזמארינו ומאיוראנה ובאזיליקה ועלי עץ לאב׳ריום ורוטה ופוליגיום ופרחי קאמומילה וכיוצא :

פרק המישי מדבר במהות העשבים ושרשים ועצים וסממנים מגירי השתן :

מגירי השתן הם שני מיני׳ מהם חמים ומרוב חומם פותחים מעברי השתן ומוציא׳ אותו חוצה והם זרע אפ״יו זרע פיטרוזיליום או של אמיוס או פיניק״ולי או יתיפ״רי וכיוצא ומן העשבי׳ האלו או עשב מאלבה קאפ״לארים וכיוצא ומן העצים ליגנום ניפ׳ריטי״קום : סאסאפרסס יוני״פירי וכיוצא : המין השני יען הם קרים בטבע ועם כז מגירים עבור רוב הלחות שבהם והם זרע קישואי׳ וזרע הדלועין והאבטוחים וכיוצא בהם ·

פרק ששי מדבר באיכות העשבים המביאים הווסת :

עשבים או סמנים המוציאים דם הנדו׳ הנרדם בשבילי הרחם

חוצה

אופן הה׳ למשוך מחלקים העליוני׳ למטה

קח בישול עשבים הנהוגים בחוקן קומונ״ש
אונציאש שמונה viii ʒ מרקחת
בינידיקטי לאקסטיבום (או קאטוליקון)
ריאפוניקום מכ״א אונציא אחת iʒ שמן
קאמומילה ושמן ויאולה מכ״א אונציא
וחציה ʒis ana מלח חצי דרכמא ʒs
וערבם היטב לתאר החוקן :

אופן הששי בכל מיני שלשול בהתחלתו

קח חלב שכיבו בה כמו עשר פעמים
ברזל מנוקח בלטין קא״ליבי ומחלב
זו תקח אונציאש עשרה xʒ חלבוני
ביצה שלשה סוכאר רוזאטו ושן אונציאש
שתים וערבם היטב שלא יעמוד החלב
ועשה ממנה חוקן להעציר מעט ולנקות
הבני מעים :

אופן השביעי יותר חזק וטוב להעציר

קח רוטב או מרק של רגלי הבהמות
שנתבשלו בו עלים של פלאנטאג״ניש
ושל זאנגוינ״ריאה ושל פורט״ולאגו קוידה
איקווינה ומבישול זה כמות לקיחתו
אונציא׳ שמונ׳ iivʒ אבק של מאסטי״חיש
ושל סנגו״ש דראקוניש ושל בולוס ארמינוס
מכ״א דרכמ׳ שתים iʒ ובשלשול דם
מוסיף עליהם שומן עזים ועשה מהם חוקן׳

בכמה מקומות נוהגים לזרוק החוקן ע׳
נוד או שלהופית אשר בראשו
שפופרת אבל יותר טוב הוא המזרקת
בלעז ש״ירינגי (בל״א ספריץ) אשר לאנשי
איטליא וצרפת כי כחה גדולה מהנוד
לירידת המים המבושלים שבה למעים
העליונים :

פרק יב

מדבר במהות הפתילו׳ הנהוגו׳
לתוחכם בפי הטבעת להרקה :

פתילה שבלטין סופוזיטוריו ובלעז
סופו״סטו ובספרדי מיג׳ה
(בל״א צעפיל) עשויה כמו אצבע שראשו
חד ונותנים אותה בפי הטבע ומשם דרך
הכרכשתא מושך אליו הטינופת והליחות
והרוחות לערת הנצרך במקום שנמנע
עשיית החוקן כמו בנשים הרות או
בחלושי כח או בילדים שאינם סובלים
החוקן והם על כמה אופני׳ האופן הא׳
ע׳ דבש מבושל היטב עד שיקבל צורת
הפתילה ועורבים בתוכו מעט מלח קלוי
באש׳ האופן הב׳ הווה מן מלח ובורית
כשיעור׳ אחד מהשקדים או נעשה
משור״ש ביט״ה מיר״קור״אליש
פיטיר״זיליני ודומיהם ודע שיש כמה מיני
פתילות׳ מהן להרקת הבטן׳ מהן
להתפזר רוחות שבבני מעים׳ מהן לשכך
כאב המעים׳ מהן להריגת
התולעים שבמעי׳ מהן לשלשול דם׳
מהן לכאב התחתונית׳ מהן לכאב
הטחורים׳ ועוד הרבה שאינם בזכרוני
ודי בזה :

פרק שלישי

מדבר באופן עשיית
ההקאות׳ תועלתם וכמות
לקיחתם :

רופאים הראשונים וביותר
האחרונים שבזמננו כולם
יתנו עדיהן ומוסכמת אצלם תועלת הגדול׳
של התרופות המסוגליות להקיא כמעט
בכל החולאים הקשים כמו השקוי
והיפוחונדריאקה וכל קדחת מפסקת
ובנזקים הנופלים באצטומכא ובבני מעים
ובפאנקריאס ובמיו״נטיריו וכיוצא אך אמנם
הם על שלשה פנים מהם רפוים ומהם
אמצעים ומהם חדים הפועלי׳ בכח הרפוים
הם המעוררים את ההקאה בנחת כי כאשר
ישים יד למו פה בתת אצבעו לתוך גרונו
או במשיחה קטנה של שמן זית שנטבל
בו נוצת העוף או צמר וגורם הקאה׳ הב׳
בהקאה יותר חזקה ע׳ איזה סם או עשב
במרק

ידיעות · הידיעה הראשונה שכל רפואה
ממרקת נותנין בה איזה סם מזיק הלב:
הב' שיהי' הסם הממרק מסוגל להריק אבר
הנצרך ד"מ הצריך להרקת הראש מוסיף
עליהם מי בטוניקה או שאלוי"אה או של
פרחי שטיקאדוש וכיוצא בהן · הג' שיערב עם
הרפואה ממרקת איזה סם המושך אוו ודוחה
להוץ את רוע החומר · הד' שבכל רפואה
ממרקת יוסיף עליה סם המבטל כח הארסי
אשר בבטן העשבים הממרקים · הה'
גרגרים הממרקים הם מינים הרבה
ד"מ להריק הראש קח פילולי קוקי"אה
ג' או ט"ו בחצי הלילה וכן טוב לקח פילולי
של אגאר"קום או של מאסטיחיש · ואם
ברצונך להריק השחורה עסוק בפילולי
פומאר"יאה או בפילולי של אבן לאזולי
משקלם שקרופולוס שתים ויותר ·
אבק הממרק ד"מ קח דיא טורביט עם
דיאה"בארברום דרב' אח' ʒ i קרימו'
טארטארו דרב' חצי ʒ s ועירבם יחד להריק
הירוקה והלבנה באחת · נ"א קח אגריקו דר'
אחת ʒ i מלח הברולת שקרופולו א' ℈ i
קנמון שקרופולו אחד ℈ i ועשה מהם אבק
דק מאד להריק ליחה נסה ומעופשת · נ"א
קו' יאאפה דרב' אחת ʒ i קרימו' טארטארו
שקרופולוס שתים ℈ ii זנג'ביל שקרופולו
אחד ℈ i ועירבם יחד להריק הלבנה
שבאצטומכא ועל זה הדרך נאמר בשורש
מיקואק"נה · אבל היאלאפ"ה כחה גדול'
מן המיקואק"נה ובאופן זה יתנהג ביתר
הרפואות ממרקות : ℥ iv
אבק אחרת המשלשל בנחת ולא בצער
קח שורש יאלא"פא חצי שקרופולו
ויותר ניטרום חצי שקרופולו · אגוז מושקאטו
שני גרגרים · דיאגרידיום · שלשה גרגרים
וערבם יחד אחרת בחולי היפוקונדר"אקה
קח קרימור טארט"ארו עלי סיננה מנוקים
מכ"א חצי אונציא זנג'ביל אניזו קנמון מכ"א
א' שקרופולו וערבם יחד ללקח אותו בתוך
מרק של בשר : אחרת מה שלוקחי' אותו
בעל קדחת קודם העונה כמה שעות וזאת היא
הנוסחה קח אלמונים שחוקים ומתוקנים
היטב · ניטרום מתוקן מלח אבשינשיום

מכל אחד חמשה עשר גרגרים דיאגרידיום
ששה גרגרים ועירבם יחד ויקחנו בתוך מי
שעורים או מים המסוגלים לו ·

שער יב מדבר בחוקני' הנזרקי' ע"י מזרק' לתוך פי הטבעת :

פרק א' מדבר בחוקני' הנוהגי' הרופאי' לעשותן והם הוים על כמ' אופני' ·

האופן הראשון לנקורת בני מעים

קח בשול שעורי' ליטרה אחת : ℔ i :
סובאר אדום ודבש שושנים מכל
אחד אונצא וחצי ℥ i s ana ועירבם היטב
לחוקן :

אופן השני לרכך הכאב

קח חלב ליטרה אחת וביצה שלימה
ועירבם לחוקן קל העשי' :

אופן השלישי להסר הכאב

קח זרע מילילוטום וזרע פינום גריקום
וזרע כמון וזרע אניטו ופרחי
קאמומילא בשוה ועשה מהם בישול
ובלטין נקרא דיקוקטום קארמינאט"בום
(ר"ל להסר הכאב) ומבישול זה קח
אונציאש עשרה ℥ vv : שמן פרחי
קאמומילה ושמן ליני מכ"א אונציא' שתים
℥ ii ועירבם היטב לחוקן :

אופן הרביעי להריק הבטן והמעים

קח עלים של מאלבה · ביש מאלבה ·
פאריטאריא · מירקוריאליש או ביטה
ופרחי קאמומילה ועשה מהם בישול
בהספקת מעט מלח · ובלטין נקרא
דיקוקטום קומוניש קח מבישול זה אונציא'
שמונה ℥ viii דבש שושנים משלשלים
ושמן של שקדים מכ"א אונציאש שלש
℥ iii ana ועירבם יחד לחוקן :

ללבנה	תמצית של יאלפה	מן gr v עד ℈s ויותר ℈j
	תמצית של מיקוקאנה	מן gr v עד ℈s ויותר ℈j
	מיץ אילאטיריום	מן gr iv עד gr vii ויותר ℈s
ארבע ליחו' כולן	מאנה מירקוריאי	מן gr iii עד gr v ויותר ℈s
	טורביט מינראל	מן gr iii עד gr vi ויותר gr 7
	מירקוריו מתוק	מן gr vi עד ℈s ויותר ℈i

פרק שלישי מלמד אותנו לדע' אופני שתיית השירופו ושאר מתיכים :

מנהג הרופאים הקדמונים ועוד היום בכל ארץ איטליא וספרד וצרפת להשקות לעוסקי' בתרופות משך שמנה ימים קודם שישתה משקה ההרקה בלעז פורג"אנז איזה משקה המתיך ומלחלח הגוף (מסכים לדברי אבוקרטא) וזה עשוי מבישול העשבים הנצרכים מסונן וממותק בסוכר ונקרא שירופו · ואופן נתינתו להכפיל עליו המים הנצרכים ד"מ קח שירופו של ציקוריא אונציאש שתים ℥ ii ומים שרופים של עשבים ציקוריא או בוראג'ו אונציאש ארבע ℥ iv וערבם יחד לשתותם בבקר בבקר ; אמנם אנשי אשכנז והולאנדא והאנגלטירה אינם חפצים בשתיית כמה ימים משקה השירופו וחפצים בתרופות נמהרות ועם היות שאין הדעת סובלת מ"מ אמרינן זיל בקרתא זיל בנימוסיה · אבל בהנתי דרכים וראיתי שיש הנותנים אבק המתיך בלעז דיג'סטיבו יום אחד קודם שתיית ההרק"ה ואבק הלז מורכב מסמנים באלה · ד"מ קח קרימור טארט' טארטארו ויטריאולאט · זרע אנים · וקינמון · אוליא"ו סאח"ארו מכ"א דרכמה אחת ʒ i ועשה מכל אבק דק ויש מוסיפים עליהם חצי שקרופולו ℈ s דיאגרידיום ר"ל שקאמוניא' מתוקנת כדי שישלשל מעט : ויש רוכלים שנמצ' אצליה' אבק מתוקן ע"פ הרופא הגדול הא"פ מא"ן ותארו קח שורש יאלאפה שלש אונציאש ℥ iii תמצית או ריזינה של שקאמו"ניאה דרכמאש שתים ʒ ii איליאו סאח"ארו · קנמון מכ"א ana חצי אונצ"א ℥ s קרימור טארטארו אונציאש שלש ℥ iii ונותנים מתערובת זו יום אחד קודם ההרקה ואליבא ריקנא לפעם א' חצי דרכמה ʒ s :

פרק רביעי מדבר במהות ה הרפואות כמנהג כל מדינה ומדינה :

אנשי איטליא רובם עוסקי' בתרופות משלשלות עשויות כעוגות וכעיסה נקרא בלטין בולו"ס ובלעז בוק"ון : ואחריהם במשקים משלשלים · ואחריהם בגרגרים בלעז פי"לולי ואחר מיני אף העוסק באבקי רוכל משלשלים אשר לאשכנזים : עוגה הנ"ל לאכול אותה בבת אחרת או חולקים אותה לכמה חלקי' · המשל בזה קח תמצית או סחיטת של קנה נקרא קאסי"אה חצי אונציא ℥ s ומרקחת ליניט"בום ששה דרכמאש ʒ vi וערבם יחד מצופה בכסף ועשה מהם עוגות : או קח תמצית של קאשי"אה דרכמאש שש · ʒ vi מרקחת של מיץ שושנים דרכמאש שלש ʒ iii קרימור טארטארי דרכמא אחת ועשה מכולם עיסה אחת או חתכם לחתיכו' קטנות : משקה ההרקה ד"מ קח שירופו של שושנים המשלשלים חמש אונציאש · ℥ v ויותר עם בישול עשבים הראוים להריק הליחה הנצרכת וכפי ערכו ותן לו לשתות נוסחה אחרת קח עלי סיננה מנוקי' דרכמ' שש · ʒ vi ריאה"ברברום דרכמב' אחת ʒ i קרימור טארטארו וקנמון מכ"א דרכ' אחת · ʒ i ana וכן על זה הדרך ביתר המשקים ועוד צריך אתה קורא המשכיל לארבע ידיעות :

משקל הסמנים ממרקי השחורה

	עלים של סיננה	מן	℈ij	עד	ʒj	ויותר	ʒij
	שורש פוליפודיו	מן	ʒij	עד	ʒiij	ויותר	ʒs
רפויים	אפיטימום	מן	ʒij	עד	ʒiij	ויותר	ʒs
	איליבירו שחור	מן	℈s	עד	ʒs	ויותר	℈ij
	אבן לאזולי	מן	ʒs	עד	ʒi	ויותר	ʒjs
חזקים	אבן אירמיני	מן	ʒs	עד	℈ij	ויותר	ʒjs
	ובלא רחיצה	מן	℈s	עד	ʒs	ויותר	ʒj

משקל הסמנים מוריקי הלבנה

	זרע קארטאמו	מן	ʒj	עד	ʒs	ויותר	ʒvj
רפויים	ספוג אגאריקום	מן	℈ij	עד	ʒj	ויותר	ʒij
	שורש טורביט	מן	℈ij	עד	ʒj	ויותר	℈vj
	שורש הירמודאטילו	מן	℈ij	עד	ʒj	ויותר	ʒjs
	שורש מיקאקאנו	מן	℈ij	עד	ʒj	ויותר	ʒjs
חזקים	שורש יאלאפה	מן	℈j	עד	ʒj	ויותר	℈jv
	איאופורביום	מן	gr iij	עד	gr vij	ויותר	gr vvij
	גומא גוטה	מן	gr vj	עד	gr vij	ויותר	℈s

משקל העשבים ושרשים מוריקי המים

	זרע איבולוש	מן	℈ij	עד	ʒj
	קליפת איבולוש	מן	ʒjs	עד	ʒij
רפויים	מיץ איבולוש	מן	ij	עד	ʒs
	שאמבוקו כיוצא בהם הנאמרים למעלה				
	עשב סולדונילה	מן	ʒj	עד	ʒjs
	מיץ משרש איריאוש	מן	ʒs	עד	ʒj
חזקים	שורש איזולה מתוקן	מן	gr vj		
	מיקואקאנה ויאלפה		(עיין למעלה)		

משקל תמצית השרשי והסמני ממלאכת האלקימיא

לירוקה	תמצית של ראוברבדום	מן	℈j	עד	ʒj	ויותר	
	תמצית של שקאמוניאה	מן	gr 4	עד	gr 12		℈j
לשחורה ---	תמצית של איליבורו שחור	מן	ʒs	עד	℈ij		ʒj
לשחורה ---	תמצית של סיננה	מן	℈ij	עד	ʒj	ויותר	℈jv

ללבנה

הנהוגות אצל הרובלי׳ הם. בלע״ז מאניפולוס ר״ל כל מה שביד אחד יכול לאחוז מן העשבים או מלא קמצו ועוד יש להם מדה קטנה הימנה ונקרא פוגילוש ר״ל מה שהיכולת לקבל מן העשבי׳ נתושים על ראשי האצבעות ודע שבכל מקום אשר הם כותבים סימים פירושם חציה רוצה לומ׳ חצי משקל ובוצא · ודע שנורת בכל מקום שכותבים אנא׳ פירושם הכל בשוה או מכל א׳ א׳ במשקל א׳ · ולהבנה יתירה ארשום לעיניך זו לעומת זו צורתם :

גרניר	Gr	ליברה	℔	חצי דרכמא	ʒs	דרכמ׳ שימיש
שקרופולוש	℈	קומץ	m	א׳ דרכמא	ʒj	דרכמא אונה
דרכמא	ʒ	מלא אצבעות	p	מכ״א בשוה	ana	שינגולארום
אונציא	℥	חציה	s	אחד וחציה	js	אונה איט שימי׳

ודע קורא משכיל שהיה במחשבתי לפרש כמה מדות ומשקלות הנמצאות אצל החנוני ואצל הרוכלים ע״ד המדות אשר מדדו בהם חז״ל בגמרא ונסגתי אחור כי הגיע אלי הספר חוט השני והוא אחד מן הספרים הנכבדים והחמדים אשר חברם אחי הורגי מופת דורנו בנן של קדושים ה״ה הגאון אב״ד זר״מ מוהר״ר חיים נר״ו מק״ק ווירמיישא והנה ראיתי איך מדד בשעלו מים חיים וירד לעומקי ים התלמוד גם שקל בפלס חכמתו כל המשקלות אשר זכרו חז״ל ועלה בשבלו עד רום רקיע ומי האיש החפץ חיים אוהב ימ״ם ימי החכמות יחקור אחריו ואם בין שמים שם קינו וסולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימ׳ אז היה לאיש חיש קל מהרה תעלה בעירנא סגיר ליה בהפצרות גדולות לבל יעלים ממך מחכמתו כי זה דרכו מאז ומקדם שמגלה טפח ומכסה טפחיים אולי תשא חן בעיניו וישקוך ממים העליונים הספיריים כי הם מקור מים חיים למוצאיהם · אמנם המדות והמדידות הנצרכות לחכמה ההינדיסה כבר ביארם יפה החכם הכולל הרופא כמהר״ר יש״ר מקנדיאה בספרו אלים · ע״ש :

פרק ב׳ מלמד אורתנו לדעת משקל הסמנים המשלשלין :

אמר המחבר אחרי שהדבר לכו לפרש את קורא משכיל אבין לפניו את לוח המדות והמשקלות · כל הסמנים והסרקים המשלשלים את ארבע הלוחות וחלקתיו לשלשה חלקים כדי שלא יבא לידי שגיאה :

משקל הסמנים ממרקי הירוקה

הרפויים	קאסיאה ר״ל תמצותו	מן	℥s	עד	℥j.s	ויותר	℥ij
	מאננה קאלאברינה	מן	℥j	עד	℥ij	ויותר	℥iij
	תמרינדרי תמצירתו	מן	℥j	עד	℥ij	ויותר	℥iij
	מיץ שושנים המשלשלים	מן	ʒis	עד	ʒij	ויותר	ʒiij
אמצעיים	אלואיש שוקוטרינו	מן	ʒj	עד	ʒij	ויותר	ʒijs
	שורש ריאוברברו	מן	ʒj	עד	ʒjs	ויותר	ʒij
	מירובולאני ארומים	מן	ʒij	עד	ʒiij	ויותר	℥s
החזקים	מיץ שורש שקאמוניא	מן	gr-vi	עד	gr-vvv	ויותר	℈j

יסיף טיפה אחר טיפה או יתלה באחרת מ״ד סבורת הא׳ לרבוי חרם הב׳ מחמרת עובי הדם וצריך להדק הדם ע׳ רפואות הידועות · ואח״כ ירחץ זרועיו ויזוק דם והנקב יהי׳ ארוך ׃ הג׳ שתמנע צארתו עבור מיעוט הדם ויוכר זה בהיותו כחוש ואז צריך לזונו מזון טוב ואח״כ יקיז לערת הנצרך הד׳ היא הפחד וחולשת חלב או שאינו מורגל יאות לו ליתן לחם שרוי במים שרופי׳ או ביין הריחני ומוזה בטו ודה ויין הטוב · ונוכל להוסיף סבה חמיש׳ והיא צרות הנקב או הלב סותם הנקב וזה נראה בעין ואז יוכה פעם שנית באיזמל כדי שלא להריק הדם היותר דק ׃

פרק ב׳ מדבר באופן ההקזה ובאיזה זמן ובאיזה אדם ובאיזה מקום ובאיזה כלי ובכמה כפי הדם הוא הנפש ׃

ההקזה טובה לאנשים בריאי׳ ורמוי׳ ולבחורים · ולמסורבלים בבשר לגבורים ובמזגים הסולח ולמורגלי׳ בה ׃ והזמן באביב ובחורף בבקר להולה לעת עזיבת החום ובתוקף הכאב ובהתחלת הכו׳ ובקרחורת בועבורות אבל איננה ראויה בחולשת הגוף בבעלי ירוקה ובקרי הטבע בנערים ובזקנים ובבלתי מורגלים בתוקף הקיץ בתוקף הקור כי אם בהכרח גדול ׃ וגם צריך עיון באיכות ההקזה באיזה וריד היותר ראוי כי נוהגים להקיז בוריד באזיליקה בכל התחלואים אשר למטה מן הערף אמנם הוריד אשר בצדדי הזרוע והוא של ראש · בתחלואי הראש ובוריד מידיואנו לעת שורידים הנזכרי׳ אינם ניכרים היטב ובענין זה בורידי הידים כי באצבע קטן נקרא סאלבאטילה בכאב הכבד או הטחול ובורידי הרגלים בוריד סאפינה וביותר בתחלואי הרחם והמקוה ובפודאגרא ובגיד הנשה · או בעצירת הווסת והטחורים · אמנם אופן ההקזה לעולם יקיז בצד הכאב ובכמות כפי השנים והכח והזמן ׃

פרק שלישי מדבר באיכות ומהות ומהות השריטה וכלי המציצה ·

כלי המציצה בלעז וינטוזה · (ובל״א שרעפין קעפף) אנו עוסקים בהם בכל תחלואים הנופלים בעור בין עור לבשר ובכל מיני צרעת ובמסורבלי בשר ודמיים ובכל מיני חכוך וגם לפעמים אנו מתיראים לעסוק בהקזה ר״ל בחלושי הכח או במעוברת ואז אנו בוחרים בשריטים וע׳ כוס המציצה ולפעמים עוסקים אנו בהנח׳ כוסות המציצה אבל בלתי שריטה רק כוונתינו למשוך מלמעלה למטה חומר המזיק או למנוע אותו ממקומו ולפעמים לא די בזה וצריך לעלוקות ׃ ואופן הנחתם בשוקים ובזרועות ובמתנים ׃

השער יא

מדבר בסמנים ושרשים ועשבים ותמציתיהם הנצרכים להריק הליחות הרעות ר״ל הארבעה חלטים הוצה ׃

פרק ראשון · מלמד אותנו לדעת משקל הרוכלים ׃

אמר המחבר הרוצה לעסוק במלאכת הרפואה צריך שידע מקרם המדות והמשקלות הנהוגות במלאכה זו כדי שלא יעוות במלאכתו דשיבין ויכתוב היטב הנוסחאות בלעז ריציטי פטאש ולכן באתי ללמדך ולהבינך על נכון מקצתן והיותר נצרכות לדעת ואלה הם · דע שאחר מגרעיני השעורים הבינונים או גרגיר א׳ הוא הפחות שבמשקלי׳ הנמצאי׳ אצל הרוכלים ועשרים גרגרים משקלם שקרו׳ פולוס אחד שהוא הלק שלישי מן הדרכמא המחזקת ששים גרגרים או גרעיני שעורים והיא חלק שמיני מן האונציאה וכל אונציאה היא אחד מי״ב חלקים שבליטרה בלעז ליברה ׃ זמן המדות

פרק ראשון ידבר באיכות הזיעה :

כמו שהשתן הוא פסולת הדם הנולד מעכול ה' המזון ונמשך לכליות כך הזיעה היא חלק מימיי הכלול בדם והטבע פולטו לחוץ דרך הדרי העשני' ובה' נודע אופני התחלואי'

פרק שני : יורה לנו איזה הוא אשר יזיע בנקל או בקושי :

כל מי שיש לו חום בכבד או בטחול יזיע מסבה קלה : וכן להפך מי שיש לו סתומים ואוטם בכבד או בטחול כמו שנמצא בשקוי הנק' אידרופוש'אה או בבעלי ירקון ויזיע בקושי אמנם בשאר החלאים וביותר בקדחות הזיעה תהיה עצמית ותורה על התחלת הבריאות או על השתנות התחלואים :

פרק שלישי יגיד לנו אלו הן הזיעות טובות ובריאות · או להפך רעות וסכניות :

זיעה טובה ובריא' בחולאים הם · הא' הנופלת ביום גבולי : ב' אחרי סימני הבשול : ג' אחרי שלשול הבטן : ד' לא קרות ולא רותחות : ה' לא נסרחה ולא דקה ביותר : ו' שתטיף מכל איברי הגוף : ז' ולא המתחלת וחוזרת לתוך הגוף : ח' ושאין בה ריח רע : ט' שאחריה יקל החולי או יתרפא :

פרק רביעי ילמד אותנו לדעת זיעות הרעות ומסוכנות :

ראשונה זיעה אשר ע"ג העור כמו בהתחלת החולי : ב' קודם בשול כל צרכו · ג' זיעה קרה היא היותר גרועה · ד' הנוטפת מעל פניו ומצווארו כי כל אלה בקדחות חדות סימני מות המה ובשאר תחלואים אריכות החולי ·

ה' זיעה מסרחת רעה היא לפי שתורה על חלטים מעופשים בורידי האיברים :

השער התשיעי מלמד אותנו לדעת היטב מהות החלטי' ובו פר' א'.

בענין החלטים והנולד מהם הרבו הרופאים לדבר אבל עד היום לא נתגלה היטב מהותו ואצ"ל שבספריו הכתובים בל"ה בא ביאורם זולתי באמתחת הרופאים האחרונים ואודיעך בקיצור נמרץ ענינם אך הטה אזנך אלי רע כי הדם הצח הוא הסובב הרבה פעמים וקל התנועה עובר דרך צינורי הלב ומפתחיו ואיברי הגוף והוא אמצעי ברוחניות :

הב' המרה ירוקה מה שבספרים קוראים אותה ארומה הוא החלק שעל ידי רבוי הסביבות אשר תסבב והמתיחות אשר תמרתח בלב תוסיף בחדותה וברתיחתה וברוחניות :

הג' הדם הלבני הוא העשוי מעיכול ראשון שיעור שפוי וכפי חלקי' נפרתי' ומלחיים שבו כך יחלק אל הגוף ואינו הולך וסובב כ"כ אל משכן הלב ואינו נבשל היטב ופחות רוחניו' :

הד' המרה השחורה היא שעל ידי רבוי סביבות או התגלגלות שתתגלגל בלב תתקרקר ותאבד חלקים הרקים שבה ונשארו בה החלקים הגסים והארציים והקרים :

ומכאן שארבעה החלקים האלה לעולם תקועים בדם והוא הכרחי וכל זה ביארתי היטב בשאר מקומות · ע"ש ·

השער העשירי מדבר באיכות ומהות ההקזה ובו ג' פרקים :

פרק הראשון · מדבר בהקזת דם :

הרוצה להקיז דם צריך לעיין בח' בחינות הבחינה הראשונה בהקזה העשויה כראוי וגם שיהיה הנקב גדול ואם עם כל זה אינו יוצא הדם או

יטיף

הנה דם יבש יורה על מזג היובש והגם על הלבנה הגסה הגורמת סתומים באיברים ובעבורם נולד העפוש והקדחת: והדם יבש וצלוי בלתי להלוהית יורה על מגז יבש עבור רבוי החום · דם דק או בלול במים יורה על לחות עפושיות בכל ורידי הגוף דם שבקושי נבקע הוא גם ורבקיי יורה על ליחה גסה ודבקית וכן להפך דם הנבקע בנקל הוא דק ומימיו הוץ מן השעור ויורה על הלהלוהית:

פרק שני · ידבר בצבעי הדם:

דם שעל פני כולו אדום ונקפא יורה על מבחר הבריאות: דם ירוק על הירוקה והנוטה ללבן על הלבנה: לעולם צבע השחור והעופרת יעידו על תגבורת השחורה: צבע החלב יורה על כבוי חום שרשי וקריבת המות: תערובת הצבעים בדם יורו על תערובות החלטים: חלק התחתון על הרוב הוא שחור וזהו להיות כי שמריו הם חלקים ארצי׳ היורדים למטה וכל זמן ששמריו הרב׳ יורה על רבוי הזוהמה שבדם · וכמו כן תמצא בשמרי הדם צבעים שונים והגם האדום · והארגמן והעופרת· והחלב וכל אחד מן הצבעים הנזכרים יורה על אחד האותות:

פרק שלישי ידבר בהשתנות הדם:

רתיחה בדם תורה על רבוי הרוחות נסגרות בורידי׳: אבעבועות על פני כולו יורה על תערובות הרוחות בדם: גרגרי חול אם נמצאים בתחתית הכלי יורה על כל מיני צרעת וחולי הצרפתים: שומן ערוב בדם או הנראה על גבי כמו עכבשית השממית בגופי׳ שמנים אין בו סכנה אבל ברזי הבשר יש להוש ש׳א יהיה היתוך שומן שבגופם:

השער שביעי ידבר באותו׳ הנלקחות מהטינופות:

צואות האדם אינם אלא מותרות ארציות של המזון והמשקה הנבדלים מעכול ראשון ונדחות למעיים ומשם עוברות דרך פי הטבעת להוץ: ויש מהם טבעיות שבהן ניכר מבחר הבריאות · ומהן בלתי טבעיות שבהן יוכרו עניני התחלואים: טבעיות אני קורא כל אותן הבינונים במראה ובכמות ובריח · ובמי שרגיל לעשות צרכיו פעם ביום וביותר בבקר ובנחת ולא בצער ובכל אלה התנאים ניכר שלימו׳ הבריאות בלתי טבעיות הם היוצאות מן מרכז התנאים הנזכרים: ולעולם טבעיות הן בגוון הכרכום בסבת הירוקה שדרכה להטיף כמה טפין לבני מעים לסיוע העכול· וכל היותר ירוקים יורו על חום הכבד: וכן הלבנות יורו על הלבנה והשחורות על השחורה: צואה שחורה עם כאב הטחול יורו על פתיחת הסתומים שבורידי הטחול או על פתיחת המורסה שבטחול ואות טוב לחולה:

וכן אם נמצא דם בטנופת אם הוא בכמות גדול וגם יש לו כאב או כובד למטה מצלעותיו · בצד ימין יורה על בקיעת איזה וריד · ואם בכמות קטן וכאב בבטן התחתון יורה על מורס׳ שבמעים: ואם יש אבעבועות בטנופת וגם שצבעם לבן יורה על שלשול הבא מלבנה וחולשת המוח ועל הרוב יורה על חולי הסבוב: חתיכות שומן או חלב הנמצאות על גבי הצואה אות היא שנמסו חלקי הגוף כמו בשרפון או הלב המכסה את הקרב: שומן מעורב עם הטנופות בקדחת בוערה סימן מות: גרירות בטנופות רכות אות היא שנתגרד עור התחתון שבמעים: בחולי התולעים הטנופות שבמעיים הם מעופשות ובשלשול: שלשול הבא ביום גבולי בכמות גדול סימן טוב הוא ואם בשאר ימים יורה על כובד ורוע החולי:

השער שמיני ידבר באותו׳ הנלקחות מזיעה:

וגם אינם מריחים ריח טוב אלא בגוף בריא אבל בגוף מלא חומרים מובאשים אפילו כל בשמי׳ ועצי עדן יתהפכו לריח רע ונבאשי׳; וכמו כן מבאישים את ריח השתן אפילו בגוף בריא דברים נבאשים והם שומים ובצלים ועשכום כיוצא בהם אמנם שתן מובאש בגופות הולאים או יעיד על ריבוי הלהות עפשיות ואז יהיה השתן ארום גם ועכור כאשר נראה בקדחורת עפשיות או שיעיד על עפוש אבר בבני מעים כמו בכבד · בטחול או בכליות ואז יהיה השתן דק עם שמרים גסים או יורה על מורסת הכליות והמקוה ואז יהיה גס ולבן או מוגלה בתחתית הכלי · אבל שתן מובאש אם יבוא ברבוי באחר מימי הגבוליים וודאי סימן טוב הוא לחולה להקל מעליו החולי :

לוח המלמד אדם דעת מראות השתן וסבותם והשתנותם ואותותם בדרך קצרה :

הנה בשתן בריאי׳ ונבדלי׳ ר׳ אבחני׳ ומתווי׳ מחמת חום פועלי׳ והם על ד׳ פנים

א		אתרוני	כאתרוג ממש	א	א	(שלשה אלה הצבעים יורו על	א
מזג		כעין אתרוג	או זהב ריכוס	ב	ב	שלימות חום הרשוי ובישול)	ב
חום		זהובי	כזהב הגריו	ג	ג	(מספיק בטבעו ומבחר הבריאות)	ג
		לבן כקש	או כביצה מבושלת	ד	ד	על בלבול העיכול באצטומכא ורבוי הלבנה	ד
ב		אוספיגי	ר״ל כפרח הורד	ה	ה	על רוע העיכול עבור מזג קר הכו	ה
הקרירות		זכוכיתי	או כשער העז	ו	ו	על התגברות לחות רעות	ו
כפי		אפרוי	כאפר מבוקה	ז	ז	בטול העיכול מהקרירות הגוף	ז
המדרגה		חלבוי	כחלב גסה	ח	ח	על הסתומים או על לחה לבנה וגסה	ח
		מימוי	כמים צלולים	ט	ט	על הפלגת הבטול הבשול באצטומכא	ט
		ענבוי	כענבים שחורים	י	י	על כבוי חום הרשו ממזג קר	י
		עופרתי	כעופרת ממש	יא	יא	על תגבורת השחורה וחולי הכרס	יא
		כרכומי	כפרח הכרכום	יב	יב	על תגבורת הירוקה וחולי הירקון איקטיריציא״ה בלע״ז	יב
ג		להבוי	כברזל המלובן	יג	יג	על התלהבות הכבד וחום זר ורבוי הגפרית	יג
חולאים		אדום	כיין אדום	יד	יד	על רתיחת הדם וקדחת בוערת מסבה הזוכרת	יד
כפי		סומקוי	כשושנה אדומה	טו	טו	על רתיחת הדם והמרה ירוקה	טו
המדרגה		ארגמן	או ככבד השור	טז	טז	על התלהבות הכבד ותגבורת האדומה	טז
		צמוקוי	כצמוקים אדומים	יז	יז	על סתומים בכבד והתלהבות וחולי הירקון	יז
ד							
כבוי		שמנוי	כשמן זית זך	יח	יח	הבוש הלחות ואם המתיך חלקי הגוף וסוף המות	יח
מגליות		ירוקוי	כירק השדה	יט	יט	כליות חומו חום הרשו וקריבת המות	יט
החום		שחוריי	כגחלים	ך	ך	על כבוי הרוחות חיוניות והמות קרוב לבוא	ך

השער הששי מדבר באותות הנלקחו׳ מאיכו׳ ובמות הדם :

פרק ראשון · ידבר באיכות הדם ·

עצם הדם באדם בריא ראוי שיהיה אמצעי בכל אופניו ר״ל לא דק ולא גס לא צלול לא יבש גם לא מימוי ולא נבאש לא שחור ולא לבן לא אדום ;

הנה

וכל אלה הסבות והשתנותם ואותותם אבארם בקצור שלא להכביר על המעיין בספרו ·

פרק רביעי ידבר בעצם השתן סבותיו אותותיו ושינויו :

עצם השתן נולד מקילוס ר״ל עיכול הנעשה באצטומכא וכמו שעיכול הנעשה כראוי יוסיף כח באדם כך העדרו וסבב חולשה ואות הכל יגיד השתן ובו ניכר סוף החולי שינויו וסבותיו · כי השתן הדק כמים צלולים אם לא שאנו יודעים בראיה אמתית שורידיו וכליותיו הם אטומים ובעבור׳ יקרה הסינון הצלול אז בודאי יודיע לנו התחלת החולי · ובקדחת בוערת יגיד על שגעון העתיד לבוא לפי שהירוק׳ עלתה לראש ונשאר השתן צלול בלתי צבע ובחולאי׳ חדים יגיד איך המות קרוב לבוא · ואם אחר שהשתן צלולים נהפכים לעכורי׳ וגסים · אם לא שתתאמת המות עכ״פ יהיה מסוכן · אבל בחולאים שאינם חדים ובשרו סתומים באברים פנימיים : השתן העכור יעיד על רבוי הלחות בתוך בטנו · ועוד יש במי רגלים צלולים ועכורים · העכורים שאינו מפליש הוש הראות לצד האחר אז יגיד על הערד הבשול · ועוד ששתן העכור אם יזדכך ויצלול מעצמו או בצד האש יעיד על התחלת הבשול אבל אם לא יזדכך ע׳ האש יעיד על רוע המזג החולה · שתן הדומה לשתן הבהמות יורה על בלבול

הלחות שבגוף הממלאים המות מאידים ומסבבים כאב הראש והסיבוב וכמה חולאים ·

פרק ששי ידבר בשינוי הצבעים של מי רגלים :

בצבעי השתן אודיעך שכל עוד שהם יותר לבנים יעידו על יותר רוע העיכול וכל עוד שיהיו יותר שחורים על יותר שרופי׳ אלא שלפעמים יתהפכו לשחורים מסיבת קרה · וכמו כן יהיו או דקים או עכורים · ואם יתעברו ביום גבולי סימן טוב לחולה · וגם יקרה שינוי בשתן עבור המזג ועבור השנים והזמן כי לעולם שתן הקטן הוא כמיץ חלב ושל נערים אתרוגי ונוטה לעכירות ושל בחורים כזהב הטוב ורק ושל זקנים דק ולבן ובמעט ענן · וכן שתן האנשים יותר אדומים ודקים משתן הנשים וכן באשה הרה מירח הראשון לירח הששי יהיה נוטה לזהב ונוטה לעכירות ומפוזרי׳ בתוכו אבק כחלקי קמח או כזוהרי חמה ומירח הששי והלאה יתהפכו לגוון מים מעורכים במעט דם ועם כל זה אין זה אות אמיתי אחרי שג״כ באשה שברחמה שליל או שווסתה נעצר נראה השתן במראה זה ·

פרק שביעי · ידבר באיכות הריח · מהותו וסבתו :

ריח השתן לא נפל ממראה השתן הא׳ שינויו הב׳ סבותיו · הג׳ אותותיו · השינויים הם ארבע׳ כי כל שתן תמצא בו ריח טוב או ריח רע או אמצעי או חוסר ריח : שתן שחוסר ריח יהיה מסבת קרירות הכבד והכליות ובטול העכול ולכן כל שתן מחוסר ריח יהיה לבן · שתן שריחו בינוני ר״ל שאינו מריח ואינו נבאש וצבעו זהובי יעיד על מבחר הבריאות · ריח טוב נולד מאכילת הבשמים כמו אהלות ושרש אנזיליקה ומור או טירבינטינת ויוצא בהם

זה הוא שיעור ראיית הענן ושאר החומרים שבשתן ·

ט אם בתוך זמן זה יופסד השתן מאיזו סבה חצונית או פנימית ישקיע הכלי לתוך ספל של מים כדי שישוב השתן לצורתו הראשונה ·

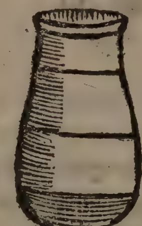
יוד לא יביט אלא במקום בהיר וגם לא לעין השמש ·

יא לא יהי׳ לקוח אחר שתיית היין ולא אחר אכילת כרכום וגם אחר לקיחת משקה הרפואות כמו קאסיאה · ראובארברו וכיוצא בהם שבסבתם בנקל תשתנה צורתו :

יב הרופא הירא משגיאות השתן מפני אויר החצוני או זריחת השמש יתן יד על עבר פני הכלי כדי שיפסיק בין השמש לכלי :

פרק ב׳ המלמד אדם דעת גבולי השתן כגבולי מצב האדם אשר חלקוהו הרופאים לשפוט בהם העניינים על נכון :

כמו שהרופאים מחלקים גוף האדם לשלשה חלקים והם · הראש · והחזה · ובטן הגוף · כך השתן בכלי נתחלק לשלשה חלקים נגד שלש׳ חלקים הנזכרים · והם חלק העליון שבלשון יווני ניפ״לי ר״ל ענן ויורה על עניני הראש : והחלק האמצעי הנקרא בל׳ יון אינ״פרימה ר״ל השוטט בכלי רובן יורו על עניני החזה· והחלק התחתון הנקרא בל׳ יון הי״פוטיזיש ר״ל שמרים שבהם ניכרים עניני החולי ועיכול המזון וכל אלה ג׳ חלקי השתן ניכרים על ידי הכלי המצוייר לנגר עיניך כזה :

פרק ג׳ יורה לנו בכמה דברים צריך הרופא לעיין :

בהתמזגות השתן נמצאים ג׳ איכייות עיוניות שבהן יודעו תחלואי הגוף כאשר נראה בלוח זה הנצב לנגר עיניך :

השתן צריך לעיון בג׳ דברים והם

- א בעצם
  - דק
  - גס
  - עבור
  - צלול
  - בינוני
  - נוטה לעכירות
- ב בצבע
  - ארום
  - זהובי
  - לבן
  - שהור
  - בינוני
- ג בריח
  - ריח טוב
  - הוסר רח
  - בינוני
  - ריח רע

והמראות להם והריחות האלו הם

- הכמות
  - בינוני · כערך השתייה אשר שתה
  - רבוי · יורה על חום הכליות או רטיבות הגוף
  - מעוט · יובש הגוף או על זיעה יתירה
- אבעבועות · על אדים או רוחות בסגרות בגוף וקוליקה
- זר סביב לכלי · על כאב הראש ושאר חוליין
- גרגרי חרדל · כזולת הלחות מראש לחוה וככסים בגבול כ׳ יורה הריון
- אבן דק כזוהרי חמה · רובן יעידו על תחלואי הפרקים ועל הריאה
- קשקשים · בקדחיות עבור החום נתכים וחלקי הגוף ותחלת הגדפון
- סובין · יורו על התלהבות הכליות וראשי חלקי הגוף
- שומן · סנף ע״ג השתן בוודאי נתך שומן הכליות
- זרע · מלא רוחות ואינו שוקע ונראה אחר התשמיש
- חוטים · על חולשת כלי הזרע וכנסים על זיכת דם לבן
- שערות · מזג חם ויבש ולפעמים חומרים גסים
- חוטי בשר · על מכה שבכליות
- מוגלה · אם שקוע בכלי ועיד על נגעי הכליות והמקוה
- המכונס · דם · כשנכנס על פגעי הכליות והמקוי ובכנסו בתחתי׳ בכלי על עוביה הדם
- אז מיץ המעורב כמו אלה
  - אפר · בתחתית הכלי על חומרים שסוריים
  - תולעי׳ · יועיד על אוז מורם שבכליו או כגרון המקוי שבו נולדו התולעי׳

הרפק יתהלף בגופות
- בריאים
  - עבור
    - ימי חייו
    - משפחתו
    - מזגו
    - הזמר הגוף
    - הבהלות
- בחולאים
  - עבור
    - הכאב
    - התלהבות
    - החולי
    - המקרה

המשל בזה באיש בריא עבור ימי חייו כי רפק הנערים גדול ומהיר : והבחור גדול והזק : והזק קטן ומאוחר ופוסק וחלוש :
עבור המשפחה כי רפק האנשים יותר חם ויבש וגדול מן הנשים ·
עבור המזג כי כל שמזגו חם רפקו גדול ומהיר וכן להפך במזג קר רפק מאוחר ופוסק : ובמזג היובש רפקי חזק וקשה · ובמזג לח קטן ומתמיר וגליי עבור הזמר הגוף כי רזי הגוף רפקם גדול וחזק וקשה כי כלום מעכב את הרפק מלהתפשט · אמנם השמנים אשר יותר קדים רפקם קטן וחלוש ורך : עבור הבהלות כי בכעס הרפק גדול ומהיר וחזק : בשמחה ממוצע נוטה לגדול ולפוסק : בצער רפקו קטן ופוסק וחלוש : באימה מהיר ובלתי שוה : באהבה בלתי שוה ובלתי סדר פעם קטן ופעם גדול · פעם מהיר ופעם מאוחר : פעם הזק ופעם הלוש וזהו לפי שהאהבה מקורה משני הפכים בנושא א׳ ר״ל מצער ומשמח׳ : ובנקל יוודע התלהבות האהבה והתשוקה מרפק העלול כאשר ימשש הרופא ברפק ויבוא האהוב והחשוק או יזכר שמו וכיוצא בזה הכירו רופאי׳ מובהקים כמה ענינים מהרפק אבל אשמיטם לאהבת הקיצור :

עבור החולאים ומקרים

המשל בזה בכאב גדול תחלתו גדול וחזק ומהיר ואח״כ קטן וחלוש ומהיר ואם יעבור עליו זמן יהיה קטן מאוחר והלוש ולבסוף יסיים בנמליו :

עבור התלהבות

כי בחולי הצד וכיוצא בו חזק גדול ומהיר ואח״כ מגריי וכן להפך בחולי הקר קטן וחלוש ומאוחר : עבור החולי בתחלואי הריא׳ גדול ומהיר ופוסק בליטארגו ר״ל שינה עמוקה · גדול ומאוחר ועצל פרינטיש צ״ל בחולי השגעון · קטן ומהיר וחרד : באשפאזמי או קונב״ולזייו והוא משיכה גדול וקשה בחולי פאראליזיאוש והוא חולי הכווץ · קטן וחלוש בבעל נכפה קטן והלוש ומאוחר : בשתוק קטן ומאוהר והלוש באסכרה קשה ומהיר ומגריי באזרטו״פניאו והוא קוצר הנשימה הלוש ומהיר בחניקת הרחם קטן ומאוחר : בשקוי וביותר באנאזארקה הבא מליחה רק וגליי באשצ״טיש · קטן ומהיר וקשה : בחולי הצרפתי׳ קטן מאוחר וחלוש · בחולי היפח״ונדריאקו ואישקורב״וטו · וכן ביתר החלאים והמקרים בנקל יבוררו כפי סבתם מהרפק שנוייהם על נבון :

השער החמישי באותות הנלקחים משתן :

פרק א׳ מדבר במהות השתן ותנאיו :

א **השתן** הוא מיץ המורם מן הדם ונולד ממשקי׳ וממאכלים לחים ומימיים :

ב וקודם שנדבר במהות ואיכות וכמות השתן אודיעך עשר אזהרות מאד נצרכות בהבטת השתן :

ג אזהרה ראשונה השתן יהיה לקוח בפעם אחת ולא בפעמים הרבה :

ד וגם זה בבקר אליבא דיקנא שאז בוודאי נתעכל המזון הטיב :

ה ויהיה לקוח בכלי זכוכית טהור ובהיר וכצורת הרעת :

ו יכסה את הכלי ויתנהו למקום חם כדי שישמרנו מן הקור והחום ושלא יבלבלוהו נצוצי השמש :

ז לא יביט השתן קודם שעברה עליו שעה אחת :

ח וגם לא יאחר יותר משש שעות כי

זה

הולשת הגוף והקרירות שבו :

ח וכן יש דפק שוה ובלתי שוה :

ט הדפק השוה יורה על כח הגוף והבלתי שוה על חסרון הכח :

יוד השוה הוא שבכל דפיקתו הוא ישר וגדול וחזק באופן שלא יש השתנות בין דפיקה ראשונה לשניה :

יא והבלתי שוה כשתשתנה הדפיקה ראשונה מהאחרת מגודל אל קטנות כאשר יקרה בדפיקת ההולם המכה שתי הכאות זה אחר זה ומיוחסים לו הדפקים גלוי ותולעי ונמלוי :

יב והנה דפק גלוי הוא בגלי הים שקודם שתגמור דפיקה ראשונה תתחיל השניה והוא רך ולא קשה וזה לסבת הרטיבות שבגופו ועכ״ז בהתפשטות גדול אמנם אם לא יתפשט כל כך שוב לא יקרא גליי אלא תילעי ר״ל כשריצת התולעי תחת אצבעות הרופא :

יג דפק הנמליי הוא בדפיקה תכיפה ומהירה וקטנה מאד כתנועת הנמלה תחת אצבעות והוא היותר חלוש :

יד ומכאן ששלש אלה אם יתחלפו כגון מדפק גלוי אל תולעי או דפק תולעי אל נמלי סימן רע כי כל אחד יורה על חולשה יתירה וקריבת המות :

טו וכן דפק זנב עכבור ר״ל ראש האחד דק וקטן ואח״כ בהדרגה יוסיף בגודל ועוביו ויורה על חולשה גדולה והוא הנמצא על הרוב בבעלי השדפון רחמנא יצילנו :

טז ודפק מפסיק כמו בן יורה על חלישת הכח והומרה לחלוש והולך בדרך וצריך לישיבה וסמיכה על כל פסועה ופסיע׳ ובדפק זה דובן מתים :

הדפק המגרי דומה לדפק גליי אלא שהמגריי הוא קשה ויורה על התלהבות כמו בחולי הצד והדומה לו :

הנה הדפק הרך לעולם יורה הלחות והקשה היבשות שבגוף והתלהבו׳ ולא ישוה ההתקבצות עם ההתפשטות לא שוו גדולה מזו ואינו דומה לבלתי שוה כי דפק בלתי שוה הוא בדפיקה תמידה אבל זה אינו אלא בדפיקה אחת :

המתמיד הוא הדופק דפיקה אחר דפיקה בלתי רווח המעוכב או המאוחר הוא השוה בדפיקתו :

פרק שני

לוח סוגי הדפקים ותהתיו חמשה מינים : והפרש הדפק נלקח מו׳ דברים :

א

מאותות טבע החיוני במו
החזק
והחלוש
והממוצע

ב

מאיכות העורקים כמו
הקשה
והרך
והממוצע

ג

מכמות התקבצות כמו
הגדול
הקטן
והממוצע

ד

מזמן התפשטות כמו
המהיר
והמאוחר והעצל
והממוצע

ה

מזמן התקבצות כמו
המתמיד
המעוכב
והממוצע

ו

מערך ההתנשאות וההתקבצאות
פוסק
מבוהל
שוה — זנב עכבר
צבוי
כפול
גלוי
בלתי — תולעי
שוה — זנב הלטאה
חדד

פרק שלישי

יורה לנו לוח מודה סבות התהלפות הדפק ודין חמש בבריאים וארבע בחולים :

שאירעו ואיננו יודעים אם הוא מעשה שדים
או על ידי מזל המכריע ואם טבעירת ועי'
פגיעה מקרית וכ"כ איטמולירוש הרופא כמה
מעשיות בילדים המוציאים ואר"ולי (בל"א
פאָתין אָו דיא בלאַטרין) שיש להוש על קרוביו
וביותר אחיו או אחותיו כי ידבקו יותר בהם
והביא ראיותיו שם וטעמו ונימוקו עמו ע"ד
הפילוסופיאה טבעית וגם מביא ראיה בב'
אחים רחוקים זה מזה ה"מ זה באיטליאה
והשני באשכנז ועם כל זה בזמן אחד הוציאו
שניהם את הואר"אולו וזה נפלא · והעיר
שנית גם בתאומים בעיר ליפסיאה (בל"א
לייפסיק) זכר ונקבה שם והנה הזכר למד
בעיר וויטינבורג והנקבה בבית אביה אשר
בליפס"אה והוציאו שניהם ביום אחד ובזמן
אחד יחד הואריאולי ·
הג' ג' בחורים ואחד מהם בעיר לייפסיק
שהוציא ואריאולי והשנים האחרים בעיר
גיא"סה הוציאו ג"כ הואריאולי בזמן אחד
והמירו חייהם במות ביום אחד ·
ואני המחבר ג"כ נפלאות אדברה והרשות
אני מגיד ששני אחי אשר היו לי ששם
אחד אלעזר המיוחד אחי הגדול הדר
בק"ק נראל ואחי השני קטן ממנו אבל
גדול ממני ושמו הר"ר יהודה ליב כהן
הדר בעיר פרימי"שלא ושני' נפלו לחולי
השקוי וגם שניהם הלכו לעולם החיים
ביום אחד זה במקומו וזה במקומו תנצ"בה
ורמיזנו תמצא בפסוק למה אשכל גם
שניכם יום אחד פרש"י ר"ה נזרקו בה
ונתנבאה שביום אחד ימותו וכו' · ע"ש :

השער הרביעי מלמד אותנו לדעת אופני הדפק בתכלי' הקצור ובו שלשה פרקים :

אמר המחבר נראה בעיני כמיותר לכתוב אופני ואיכות הדפק
ואופני ואיכות השתן ומי רגלים שהם מים
שאין להם סוף לעומק ידיעתן ואם תכתב
כולם תקטן הידיעה מהכיל גם אם אכתוב
קצתן מה תועלת בידיעה זו אמנם להפיק
רצון המבוקש אכתוב רובן ובקיצור נמרץ
למען ירוץ הקורא בו אבל אם יש השואל
משתי עדות האלו איזה מהן הוא יותר
אמיתי ויותר בטוח :
התשובה השתן יותר אמיתי מהדפק יען
שהדפק אינו מעיד לא על כח
טבעיי · ומזג עורקי הלב · ורוח החיוני ·
ולא זו בלבד אלא שהדפק בחולי אחד
כמה פעמים ישתנה מסבה קלה · אבל
השתן שהוא מיץ הדם המסונן והדם
הסובב על כל איברי הגוף בוודאי עדותו
ניכר יותר אמיתי :

פרק ראשון מדבר בכללי איכו' ומהות הדפק וסבותיו ומקריו :

הדפק הוא תנועה מכלי הרוח מחוברת מהתקבצות
ומהתפשטות בהפסק בנתים להנהיג הרוח
בנשימה ולהדותו מהלב גם להתמזג חום
שרשי כי הדפק משתנה בהשתנות הגוף
והוא מורה על ענינים רבים ונעלמים · עד
שהוא מהראיות היותר אמתיות והיותר
צודקות והיות' כוללות שיהיו בהויות הגוף :
א והנה הדפק הוא על שני פנים
הא' הדפק החזק · והב' הדפק החלוש
ב החזק הוא הדופק ודוחה אצבעות
הרופא בכח גדול וזה יורה על כח הגוף :
ג החלוש הוא הנוגע את אצבעו' בנגיעה
קטנה וזה הוא עבור חולשת החולה
ולפעמי' לא יורגש כי אם אחר עיון גדול :
ד הדפק הגדול הוא כאשר יתפשט
העורק את עצמו לכל צדדיו :
ה הדפק הקטן נקרא המתכווץ ומתקצר
באופן שלא יורגש היטב העורק
בהתפשטות וגם זה הוא מחסרון כח :
ו הדפק הנמהר הוא המתמיד בדפיקות
חזקות וזה יורה על הבערה שבלב
ורבוי העשנים אבל עומד בגבורתו :
ז הדפק המאוחר והעצל הוא הדופק
בנחת וברווח בנתים ויורה על
חולשת

אותות המורות שיבואו מי רגלים שבעבורם יתום החולי הן ·
א׳ חיכוך בכלי ההולדה · ב׳ כובד בירכתי האצטומכא · ג׳ לא יזיע כלל :

פרק שמיני ידבר באותות המורות על זכורת דם הווסת בנשים ; והטחורים באנשים ולפעמים גם בנשים ·

הווסת העתיד לבוא בנשים יקרה להן כאב וגם כובד הכליות והמתנים וכן באנשים העלולים בטחורים במקרה א׳ יקרה לבולן ·

פרק תשיעי ידבר באותות המורות על גמר החולי ע״י בועות :

אחרי שביארנו שינוי הגבולי׳ בחולאי׳ חדים מן הראוי שנדע גם כן השינויי׳ בתחלואים הישנים והמאוחרים שרובם על ידי מורסה או בועה כי הטבע דוחה לחוץ את החולי ויקל החולי ואז יהיה השתן והשמרים מעטי הכמות ובלתי מבושלים ודקים ואם בחולי חדש יקרהו קוצר הנשימה פתאומי אבל ינוח ויבוא אחריו כובד גם כאב הראש ושינה עמוקה ואוטם האזנים וכל אלה מעידים על איזה בועה בגדרים בלעז גלאנדולי שאחורי האזנים ואם אינך מוצא סימנים האלה אלא שיש לו התלהבות או כובד בחלקים התחתונים אז יורה על בועה שבחלקים התחתונים :

פרק עשירי ידבר באותות שבהן נדע אם אחר שקם החולה מחליו ונתרפא יחזור חליו לסורו ·

לפעמים יחזור החולי למנהגו ה הראשון אחרי שכב׳ נמלט ממנו ועומד על רגליו · אותותיו אכתוב קצתן ואלה הם :

א חולאים חדים וארסיים מחלישים כל כך את הטבע שבנקל לא ינצל מהם וחוזרים לאיתנם :

ב כל עוד שהחלאים רעי׳ וישני׳ נאמנים יותר לשוב שנית למקומם וכן להפך ·

ג החולה שניצל מחליו אבל לא באחד מימי הגבולים בוודאי חוזר חליו לסורו

ד שהטבע הפלא לעשו׳ דוקא ביום גבוליו

ה החולאי׳ ההווים משחורה או מתערובו׳ הליחות הגסות בנקל חוזרים ·

ו אמנם ההווים מדם או מירוקה לא בנקל ישובו ·

ז החולאים ההוים באביב ובקיץ בקושי חוזרים אבל לא בחורף ובימות הגשמים כי בנקל ניזקין ·

ח בעלי אגרוף כיון שנתרפאים פעם א׳ שוב אינם חוזרים לחליים :

ט מי שנמלט מקדחת ואינו נראה שום בישול ביציאותיו בלי ספק יחזור החולי הטמון בקרבו :

יוד אם אחר קץ הגבול נשאר השתן דק ומימיי ואין בו צבע אדום או נוטה לאדמימות יבשר חזרת החולי כי אות היא לחולשת הטבע שאינו מבשל כל צרכו ומחדש ליחות חדשו׳ וגם יחדש החולי ·

פרק י״א · מדבר באופן ידיעת החולי מפי החולה והעומדים ע״ג :

כתב אבוקרט בחיבורו המדבר באותות תחלואי האדם סימן ל״ג שאלות נאותות לרופא שישאל מן החולה תכף בבואו אל החולה וז״ל בבואך אל החולה יש לך לשאול חמש שאלות · השאלה הראשונה מה לך · הב׳ באיזו סבה · הג׳ כמהימים עברו · הד׳ אם בני מעיו רפויים הה׳ מה המזון שלו וכו׳ · ע״ש ·

פרק י״ב היתכן שנדע מהות החולי מרחוק בלתי היות החולה בעירנו ונגד עינינו ועל ידי סימפאטיאה או מאגיאה טבעיות :

הט אזנך ושמע ולבך תשית לדעתי ואם שידחיקנו השכל אבל האמת יורה דרכו וגם בעינינו ראינו כמה מאורעים

בנקלה · בקדחיות חדות אם תבוא הזיעה ביום גבולי כי לעולם בישול הנעשה ביום גבולי יעיד על התועליות : וכן להפך אותות המורות על המות הן א׳ הולשת הכח ב׳ דפק רע והלוש ובלתי שוה · ג׳ בלבול הדעת · ד׳ קושי הנשימ׳ והנפיחה ה׳ רוע התנועה · ו׳ פנים כרכומי׳ · ז׳ חוטמו דק · ח׳ צדעיו עמוקים · ט׳ אזניו קרים · י׳ עור פניו מורק · י״א עיניו תכהינה מראות : י״ב טפטוף דמעות · י״ג בזקנים שינה יתירה ובבחורים היקיצה · י״ד תיעוב האכילה · ט״ו עינים אדומים · ט״ז אודם הלחים · י״ז ורידים שחורים או נוטה לשחרות · י״ח בורח מן האור · י״ט חרדת שפה התחתונה · כ׳ אצבעותיו וצפרניו נוטים לשחרות או לגוון הירוק · כ״א קרירות הקצוות · כ״ב זיעה קרה · כ״ג יציאות שחורות או ירוקות מובאשות או לבנות ורכות · כ״ד בנערים לבן כמי׳ ובאופן אשר דברתי תוכל ג״כ לשפוט ביתר האותו׳ ונתחיל באותות הראש המשל בזה אם פניו כבריא וכן בשינה ויקיצה והדעת והתנועה ואז תחקור על איכות החזה ר״ל בנשימה ונפיחה והדפק ותמשש בחזה אם הוא חם ולח ואם לאו ואם יש לו שיעול · ואח״כ תרד לאצטומכא ותחקור אם יש בו תאות אכילה ואם לאו ואם לו גיהון חמוץ או אדים הריפים או טפלים או עפושים או כאב ומתיחות באצטומכא ומכאן ואילך תדרוש אחר חלקי הבטן למטה מצלעות בירכתי הבטן בלעז היפוקונדריו אם יש בם כובד בימין או בשמאל או מתיחות או קושי או כאב סביב הטבור הנה אם תצרפם יחד כל אלה החקירות וגם תעיין היטב בשתן ובדפק בנקלה יתאמתו ויתלבנו כצמר צחר מבוקשיך להגיד מראשית אחרית החולי אם לחיים ואם למות בלתי שגיאה ·

פרק שלישי יורה לנו אות שעתיד לבוא עליו זיעה הפלגה להקל מעליו החולי :

אחרי שביארתי אותות הטובים והרעים של החולי נכון לפני להודיעך אופן ידיעות דחיית הטבע ביום גבולי ונאמר תחלה שאם ינצח הטבע את החולי ושיקרה זו השינוי באמצעות הזיעה העתידה תמצא חלקי הגוף חמים ואדומים ואדומים והדפק גלוי ורך השתן והיציאות מעטי הכמות ויהיה לו סימור ושגעון וכל זה בקדחיות בועריות כמו השלישית והיומית ובחולאי׳ חדים ובתמהון או שגעון בלעז פרינזיטידיש או התלהבות בתחלואי הלב · או בחלב המכסה והקרומות ·

פרק רביעי ידבר באותות המורות על השלשול :

בשלשול הבטן הנה האותו׳ מועטי׳ אלא שעל הרוב בקדחת יומית שלישית ורביעית יקרה הגבול ע״י השלשול וגם אם תמצא חום גדול למטה מהכבד אות היא לשלשול הגבולי מתגבורת הירוקה או הארומה :

פרק חמישי · ידבר באותות הקיא הכרחי שע״י יכלה החולי :

קיא גבולי פתאומי יקדים לו עילוף וכאב בפי האצטומכ׳ עם סיבוב וכאב הראש והרדה בשפה התחתונ׳ וריבוי הרוק וכל זה בעבור הירוקה שבאצטומכ׳ :

פרק ששי · ידבר באותות הנלקחות מטפטוף נחירים

אותות המורות שיכלה החולי ע״י רעיפת דם נחיריים : הא׳ אודם הלחיים : הב׳ אודם העינים : ג׳ טפטוף דמעות : ד׳ קוצר הנשימ׳ · ה׳ צרת הלב או נפש מצרת · ו׳ כאב הראש ברפיקה תדירית כל אלה יעידו על רעיפת הדם העתידה :

פרק שביעי ידבר באותות המורות שיכלה החולי ע׳ מי הרגלים :

האופן הא׳ על ידי הלחץ כמו שנמצא בסתומים והב׳ על ידי פיזורם כאשר יתבאר היטב לקמן :

רוח חיוני נלחץ עבור דבר כבד אשר לוחצו והונקו ויתפזר בההסר המזון או בהנצחו איזה רוח פתאומי כמו שיתכבה הנר בסבת נפיחה הזקה עשויה במפוח (עיין למעלה ביסוד קט) ואם ככה יקרה ללב נקרא מות · ואם בא׳ מחלקי הגוף נקרא מות חלקי כמו בנגע הסרטן וכיוצא בו :

רוח נפשי להיצתו דומה ללהיצת החיוני והוא הסרון כח ופזור הרוחו׳ אמנם פזרה זאת אינה אלא שבוש והערך פעולתיו :

סבות החולאים מהן קרובים ללחיצה ולהפזרה הנזכרות ומהן פנימיות והיצוניות :

המקרה נמשך אחר החולי כצל אחר הגוף ר״מ השיעול נמשך אחר החולי שבריאה :

פרק שני מדבר באותו׳ החולי ומקריו :

אותות החולי בלט׳ דיאגנושטיקא ר״ל מזכירות החולי ההווה ומקריו אשר היו כבר ומהן בלט׳ פרוגנוסטיקא ר״ל מגידי העתידות וכח שתי רוחות שבגוף · וערך סבת הנזק : וכל מה שיהיה בסופם ע׳ ימים גבוליים והשפעת הכוכבים וביותר בערות תנועת הירח :

השער השלישי אופני׳ לדעת מראה אחרית החולי ביום גבולו ·

פרק ראשון ידבר באופני ואותות הימים גבוליים :

יום גבולי בלעז קריזיש או טירמינוש והוא יום שילחם החולי עם הטבע ויקרה באותו יום המשפט איזו תנועה פתאומית אם לחיים ואם למות במריבת שניהם יחדיו ובהם יודעו העתידו׳ בערות נאמנה אמנם לידע להודיע ולהודע איזה הוא היום די לנו בהבארת הפרק מפרקי אבוקרט מאמר שני פרק כ״ד וזה לשונו :

יום רביעי מבשר על השביעי והשמיני הוא התחלת השבוע השני וגם ביום העשתי עשר ראוי להסתכל כי הוא רביעי לשבוע השני וגם ביום יז׳ יש להסתכל כי הוא רביעי מן הארבעה עשר ושביעי מן העשתי עשר :

לוח המלמד לדעת האותות

הנה אותו׳ יום גבולי המעורר הם א׳ מאלה	או דחות הטבע ביום גבולי ע״י הנזכרים
קוצר הנשימה	זיעה הפלגה
בלבול השכל	שלשול הבטן
שבוש הראות	קיא הכרחי
אודם העינים	העיפת הדם
אודם הלחיים	הגרת השתן
טפטוף דמעות	שינוי ווסת
כאב הראש עם	רעיפת הטחורים
המימו׳ וברפיק׳	מורסה או
כאב העורף	מכה בקרבים
נפש מצרה	נגע בעור
תנועת השפה	שחין יבש
התהתונה	
שינה עמוקה	
צמאה גרולה	

וכל זה יתבאר בדרך קצרה לקמן ·

פרק שני יודיע לנו האותות הטובי׳ והרעים :

אותות הטובים שבהם ינצל החולי מחליו הם האחד שעומד בשכלו · הב׳ הנשימה והנפיח׳ רצוא ושוב בקלות · הג׳ דפק הטוב וכחו הזק · הד׳ שכיבה נאותית · הה׳ פניו נאים כבריא · הו׳ בטנו וצדדיו רכים · הז׳ יציאות הבטן מבושלו׳ כגון הזהב · הח׳ השתן נוטה לאתרוג ולקש · הט׳ עם שמרים לבנים · הי׳ רוקו לבן · הי״א בלתי נבאש · הי״ב ושיוציאו

בנקלה

שלושי משם לחיך · ומחלל הרביעי יורדים הרוחות לגידים שבחוט השדרה וכל זה לצורך תנועת האיברים ·

יש בשר או דם קרוש ובלשון יון נקרא פאראנחימאטום ר״ל שאין בו כלל לא גידים ולא ורידים לא חוץ מן הגידי׳ כמו בשר הריאה או בשר הכבד או בשר הכליות וכיוצא בהם ותועלתו ומהותו לדבק ולאסף יחד כמה צינורים ולחזקם ·

תועלת הריאה לאסף הצינורי׳ שבעורק ארטיר״א ושבעורק וינוז״א והם סימפונו׳ שיש להם נקבים אשר על ידם נעשית הנשימ׳ והנפיחה באמצעו׳ הקנה הנקרא אשפרא ארטיריא ·

תועלת הכבד לקיים הצינורי׳ של העורק פורטא ר״ל שוער ושל העורק קא״בה באופן שיהיה נוח לשלוח את הדם לעורק קא״בה וכדי שיהיה נוח לקבל צינורי הירוקה וצינורי החלביים בלט׳ וינֵי לאטיאי וזה הדעת חולק על גאלינו החושב שהכבד מושך אצלו את הקילוס מתוך המעים באמצעות ורידי מיזוראיקה :

תועלת הטחול להחזיק הרבה צינורים של הבטן ושל ווריד פורטא ולקבל הדם השחור ולשולחו לאצתומכא דרך הכלי הקטן או למעים הדקים על ידי כלי של פנקר״אס ולפעמים מוריקו למעי הישר ע׳ ורידי הטחורים :

תועלת האצתומכה והמעיים לקבץ העורקים והורידים כדי שיהיה הקילוס (ר״ל עיכול המזון) נוח לירד ע׳ הליחו׳ ושיתמהר לבשל ע׳ חום חיוני :

תועלת המעיים הדקים לקבץ הרבה כלים חלביים באופן שמיץ חלביו יתפזר ע׳ קרום המכסה הנקר׳ מיזנד׳ריום · וע׳ בשר הנקרא פנקר״אש

ושם יפרדו לכבד ולחוט השדרה וחוזר לגזע הוריד קאבה ויתערב עם יתר הדם ויתגלגל גלגול שני :

תועלת הכליות לקיים כלים היונקים (בלעז וינֵי אימולגינטֵים) ה המעבירים את השתן דרך צינוריהם ·

תועלת חבצים לחזק כלי הזרע גם לשמור הטמון בתוכם ולהוריקם לעת הנצרך להזריע דרך צינוריהם :

תועלת הרחם להזיל הדם נדה לחוץ גם להוצאת זרעה ולשופכו לתוך רחמה והוא תחלת ההריון ולשמרו עד זמן מוגבל :

תועלת העורקים להוליך הדם ורוח החיוני לתוך הורידים ולפזרם בכל הגוף אמנם הורידים שופכים הדם לסימפון קאבא ומשם ללב לגמור התגלגלות הדם כראוי ולשלוח הראוי למזון הגוף לחלקיו כפי מנויהם (וזאת הדעת חולק על גאליינו והכלולים עליו החושבים שהכבד הוא מקור הורידים) :

שער שני מדבר בשינוי הטבע ובו שני פרקים :

פרק ראשון מדבר בהתמזגו׳ הטבע :

פאטאלוגיא בלשון יוון (דברי׳ נכוקים או עיונים ועמוקים) עוסק בהתמזגות שינוי טבע אישי המין ולהחזירו ליושנו וגם חוקר בענינים וסבת כל הולי ומקריו :

שם החולי נאמר בשאט נפש נגד הטבע והוא עיכוב הרוחו׳ מפעלותיה׳ ומכאן נראה שאין חולי עצמיי ומאליו שלולי זאת יפול על החולי שם מות אמנם הרוחות נתעכבים בב׳ אופנים :

האופן

איכות המזגים והתחלפות הזמני׳ ואותתם
מיום הולדו עד שובו לעפר כבר
ביארתי הטיב למעלה בחלק ראשון בספרי
עולם קטן (עיין שם) :

הגוף מורכב מליחות ומרוחות ומחלקי׳
דומים · ובלתי דומים כאשר יתבאר
בעזה כל אחד במקומו :

פרק שני מדבר במהות הליחות :

הליחות מהן תועליות ומהן פסוליות :
תועליות הן קילוס והדם והזרע
אמנם מרה הירוקה ומרה שהורה ורבוי
הלבנה הן פסולת הדם :
וכן השתן שהוא מיץ הדם ודחיית הטבע
דרך העורקים היונקים ומעברי השתן
בלטי׳ אוריטיריש :

פרק שלישי מדבר במהות הרוחות :

הרוחות הם עצמים דקים וסבורת לכל
פעולת הנפש בגוף · ופי שנים
ברוחות הא׳ הוא רוח החיוני והב׳ רוח
הנפשי : ולהם כחות ופעולות כפולות :

רוח חיוני נולד בלב ומעורב בדם ועובר
דרך העורקים שבעבורם יקרה
הדפיקה :
רוח הנפשי טבעו קר (מטבע כסף חי)
ונעשה במוח ועובר דרך
מעברי הגידים לפעול פעולות נפשיות ·
וניזון מחלקי הנמוים שבדם ועוד נחלקים
למלוחים וחריפים ועפצים ·
ובהתחברם שני רוחות הנזכרים יחד אז
החיים שמורי׳ בגוף וכן להפך
בהתפרדם נפרדים ג״כ החיים מבע״ח ·

פרק רביעי מדבר במהות כחות הגוף :

כחות הנמצאות בגוף האדם הן שלשה
חיוניות · טבעיות ונפשיות ורוצים
בכח חיוניות כח הדופק בלב שעל ידו
יתגלגל הדם רצוא ושוב והוא המעורר
והחושק · ורוצים בכח טבעית הניזונית
ואשר בה הגידול והתולדה · ורוצים בכח
נפש׳ החמשה חושים שהם המשוש והטעימה
והריח והשמע והראות : ונוסף עליהם
כח המרתנועע רוח הנפשי דרך הגידים
והענפים ואל מקומו שואף זורח שם וכח
הדמיון והמחשבה והזכירה המעורר ישנים
וחמקיץ נרדמים והמשית אלמים :

חלקי הגוף דומים הם עצמיים בלטי׳
קארטילאגו והוא שחוס בל״מ
(ר״ל המצעירין העצם והכסר ככסר התנוך) אסרים ·
יתרים · חוטם · בשר · עור · חלב ·
צפרנים · עור הדק · שערות :

בלתי דומים הם עורקים ורידים וגידים
וכיוצא בהם :

ראשי חלקים הם שנים בגוף ר״ל הלב
שהוא משכן רוח החיוני
והראש שהוא משכן רוח הנפשי ויתר החלקי׳
משרתים הם לאלה ראשי החלקים ·

תועלת הלב להעביר הדם לתוך עורק
הגדול נקרא בלעז אאורטי
(ר״ל המחלק את הדם והמפזרו לחלקי הרכב) כדי
שיתגלגל הטיב בכל הורידים ולשמור רוח
הנפשיי ולזונו וכו׳ יקרה בפעולת רוח החיוני ·

תועלת המוח לשמור את רוח הנפשיי
(כמו הסדס שומר את רוח החיוני)
והרטיבורת שבמוח ולהעבירו בכל איברי
הגוף דרך הגידים ושם יפרדו ויתפזרו
לגרדים בלעז גלנד׳ולא ומהם יורד
לעורקים באמצעות הכלים הנקראי׳ בלעז
וואזה לימפאטיקה והחור חלילה ויתגלגל
פעם שנית עם הדם :
החלל העליון שבמוח תועלתו למשוך
אצלו הליחות דרך הנקב וחלל

הקדמה לספר הרפואה

של מורי החכם הכולל אביר הרופאים כמוה"ר שלמה קוניאן נר"ו מהם בעמים רבים ומהם רופאים למלכים ושרים גדולים ואני הקטן מכולם מה שאינו כן בארץ הזאת בתקופתינו · שאפילו למי שאין בו ריח תורה כלל קוראים אותם בשם חכם ודוטו"ר ובזה נותנים יד לרשעים רופאי אליל באלה להתגאות ולהתנשא ולרדות בחכמים גם ברופאי אמת זאת ועוד אחרת שגם הנשים הזקנות המטונפות · אשר בלילה עפות : ובימים הולכות לקראת בחקים ועקרבים ומלחשות על המכה בלטיזן תקראנה בשם רופאות בפי הפתאים וגם סומכים עליהם והסבה בזה גודל סכלותם באשר לא ידעו ולא יבינו שום חכמה אך שונאים אותה ולכן בחשכה יתהלכו ומגששים כעורים בצהרים · לו חכמו ישכילו זאת שאפילו זה הבא לשחוט אווז עוף או לבדוק אווז בחמה תובעים ממנו כתב סמיכות ולא זו בלבד אלא שואלים ממנו ג"כ איזו שאלות וידיעות לידע בהן אם הוא בקי ובשמעתין או אם למודו שגור בפיו הוי גוי חוטא עם בכל הבא לרפאות מבחר הנבראים ומבחר אומי המין אשר בצלם אלקים צלמו (וכל השופך דמו כאלו ממעט דמות וכו') ולא עוד שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש וא"כ הוא ע"אכו"ז צריך שיהיה מעיין ומחודד גדול ושיהיה למודו מסודר וערוך לפניו לדעת את הדרך ילך בה ואת המעשה אשר יעשה כי כבר ידוע שעל הרוב אם יטעה הרופא בהוראתו שלא יגיע החולה לקץ ימי חיין הטבעיים כי הוא טעות שלא יכול לתקן והפסד שאין לו תשלומין והנה רופאי אליל אינם משימים על לבם ושופטים מן החולי כסומא בארובה ומחבלים גופות בני אדם וכל הבוטחים בפעולתם וכל הקורא אותם או מכניסם לביתו לא די שמתחייב בנפשו אלא שעובר ג"כ על ולפני עור לא תתן מכשול וגו' · **ואשא משלי ואומר**

הוי איך קמו רופאי אליל בלתי חכמה : גם אין דעת החוליבם כי אם ערמה :
הן כי ספר אוחז תער לעשות קרחה : אך יודע הקזת דם בלי טרחה :
או העבד יצא הפשי מן האדון : גונב לבות משחית נפשות עוש' זדון :
אלה כולם קוראים אותם פה הכסילים : הכם רופא סיניור דוטור עם הדולים :
גם הנשים המכשפות שהן לוחשות : על המכה ובלטיזהן הן נגשות :
אל ההולה הולכות לקראה בל הנהשי' : להן מאמינים הדלים להן נשים :
להן קוראי' רופאות השוטי' הפתאים : בזה נותנים יד לרשעים הרמאים :
לרדות ולהתגאו' על כל רופא מומחה : בראותם הצלחתם גם אין מי מוחה :
בוזים בעלי תורה רודפים אחרי זמה : לכן רבו רופאי אליל חסרי חכמה :

ארץ החדשה

פרק ראשון

מדבר במהות ואיכות · וחלקי הרפואה והלקי הגוף : חלקי הרפואה עצמיים הם שלשה ובלט' פיזולוגיאה · פאטולוגיא · טריפוטיקה ·

הרפואה : היא חכמ' שכל מגמתה ליישר הטבע האדם אל מבחר הבריאות : הנה הפועל הוא הטבע והוא עצם רוחני צומח וחי בגוף האדם : ונסלקו כל אותן הקדמות אשר כתבו הראשונים לאהבת הקיצור :

פיזולוגיאה ר"ל עיונית בסדר וקיום בנין האדם והוא גוף ונשמה : הגוף מורכב מיסודות הארבעה ומאיכות ראשונות · היסודות הם גופים פשוטי' אשר מתחת לגלגל הירח כמו שנתבאר למעלה היטב בספר יסודי העולם :

איכות

ספר

ארץ החדשה

הנני עושה חדשות עתה תצמח רפואה חדשה השוכנת בחיק
רופאי זמנינו · לב אחד · ורוח חדשה · והארץ רהבת ידים
לפניהם גפרית ומלח שריפה כל ארצה · ארבעה
והמש׳ בסעיפיה פוריה : גדול העצה
ורב העליליה : ולכן הארץ
האירה מכבוד
האלקימי״ה :

הקדמה לספר הרפואה של המחבר

אמר המחבר כהם גדול מהרופאים מלאכת הרפואה מורגלת וקלה בפי הסכלים אבל כמה קשה הוא בעיני הרופא האמיתי וכן כתב הרמב״ם ז״ל בהנהגת הבריאות מי שמוסר עצמו ביד רופא שאינו יודע דרכי ההקש הוא כרוכב הים שמסר עצמו לנשיבת הרוח כי הרוחות אינם נוהגות על דרך ההקש כי פעם תהיה פעולתם ונסיבתם סבת הגעת אל מחוז חפצם לשלום ופעם סבת המות ואבדת הספינה וכזה תועים הטעם המוסכי׳ שהרופא המנוסה הוא הטוב שברופאים עם היות שאין לו הקש ועיון ולא ראה אור התורה והחכמה וזה שקר הוא בלא ספק אבוקרט ראש הרופאים בתחלת פרקיו אמר והנסיון סכנה רצונו בזה שלא די בנסיונות אך שידע מקדם דרכי ההקש והבדל החליים · והאפיים · והמזגים · והזמנים · ותהיה כל מחלה סדורה וערוכה לפניו באותתן בשמותן וזמנן והשתנותן ואם לא היה צורך בזה מה לו לרופא לבלות זמנו ולהרבות בהוצאה ולייסר גופו ולסכן עצמו בלומדו בבתי מדרשות האומות · המשטימים תלמידי היהודים · אלא די לו שיעמוד בביתו או יקרא לאיזה רופא מדינתו ויצא מעט אדוניו לחירות כנהוג במדינה זו שנה העבד אחר ויצא חפשי מאדוניו בידיעתו הקטנה בהקות הדם תכף קוראים אותו בשם חכם המרומם ובשם רופא מובהק עם היות שמעולם לא ראה מאורות החכמה והנה חסרי הדעת אינם יודעים שלא יקרא חכם אלא בעבור החכמה ולא דוטו״ר אלא עבור הדוטור״נה גם לא יקרא מובהק ומוסמך אלא עבור סמיכתו ולא יעלה על לב שום אדם בכל ארץ איטלי״א פולוני״א אשכנ״ז וצר״פת ללמוד חכמת הרפואה אם לא מלא כרסו בתחלה מתורה שבכתב ושבע״פ ומשאר חכמות כמו שהעיד ג״כ על רבוי התלמידים

NE LA STAMPARIA
KAGALINA
Con Licenza de Superiori.

אפ׳ זוטרי

חלק שני

מספר

מעשה טוביה

נקרא עולם חדש שבו נמצאים
ענינים חדשים והארץ הרחבה
שער בת רבים ועשיתי להם בתים
הבית הראשון הוא הבית שנבנה
לשמי וקראתיו בית הקדש:
והבית השני עשוי לשומרי הבית
וקראתיו בשם משמרת הבית

ונתתי להם בביתי ובחומותי יד
ושם טוב שם עולם אתן לו אשר
לא יכרת:

נקכס · בויניציא

NELLA STAMPARIA
BRAGADINA.
Con Licenza de' Superiori.

ונכתב בקושט״דינא:

ובלכתם ילכו תוך חדש ימים · ובשובם
תוך ג׳ חדשי׳ אבל ההולכ׳ מספרד לארץ
הקדושה הנוטה יותר לצד מזרח יאחרו
יותר · הד׳ כפי נסיון המלחי׳ הנה בים
אדריאטיקו הקרוב לויניציאה יעקם הים
לצד דרום ועוד סובב דרך עקלתון כחצי
עגולה לצד מזרח · הה׳ סערת הים כמו
כן ידוע לכל בנשיבת הרוח יתפשט הים
אל החוף ובשובו לאיתנו רצוא ושוב ועל
זה אין לתמוה :

סו על עליית וירידת הים הם הרבה
תשובות · הא׳ שבקוטב צפוני הים
הם רבוי שלג המוסיפים במים : הב׳
וכנגדם תחת משוה היום עבור השמש
ניתכים גם נמסים ומתהפכי׳ לאדים ונחסרי׳
ובסיבה זו מוכרחים המים שיוסיפו או
שיגרעו ממרתם :

סז תנועת הים תהיה בסבת הכוכבים
וביותר בעבור השמש יען שהשמש
בהוציאו האדים מהים בשורה מושך עמו
הים למערב :

סח ועוד בעבור הירח הפועל מאד
בים כפי תנועתו כי בתחלת
החדש יתחיל להוסיף בים משך שש
שעות וכן גורע מאופק המזרחי עד דרומי
שעור זה והכל הוא כפי מבט הירח הסובב
והולך ופועל כל אלה :

סט וכן תקרה ההוספה באופן המערבי
וכפי מהלך והתנגדו׳ הירח תשתנה
סערת הים ויותר יפעול במלוי הירח מכל
שאר חלקי החדש שלא יקרה אלא שעה
אחת ביום :

ע וכמה הם הימים · תשובה ששה
ואלה הם הים הראשון הוא הים
הגדול והוא ים אוקיאנוס הסובב כל
הישוב ויש לו כמה שמות כפי המקום
והמדינה אשר עובר בתוכה פעם נקרא
ים מזרחי ופעם ים מערבי ופעם נקרא
ים סציטי״קום או גירמאני״קום אנטלנטי״קום
ושאר שמות : השני הוא ים מידוטי״ראנום
לפי שעובר דרך מהלכי הישוב ר״ל בין
חלק אסי׳א · אפרי״קא ואוגרו״פא · ומשם
יפרד לכמה גבולי׳ אשר מהם יקבל שמו

הנה ים גאלי״קום מארץ גאליאה היא
צרפת · ים שוק״ולינום מציצי״ליאה · ים
קריטי״קום מאי קרי״טיקא ציפרי״נום מאי
קיפרי״ש וכן ביותר השמורות : השלישי
הוא ים סוף הנקרא ים ארום עבור ארמימו׳
החול אשר בתחתיו : הרביעי הוא ים
פרס היוצא מגבול פרס והודו והולך על
ים אוקיאנוס : החמישי הוא ים קספי״קום
או הירי״קאנום וכמעט חומה נברא לים זה
ושפתיו על פני כולו ובתוך י״ב ימו׳ נוכל
לסבב אותו : הששי ים פונ״טום
הוא הים השחור : ויש מוסיפי׳ עליה׳ את
הירדן כאחד הימים כי לא יצא חוץ
לגבולו ושפתיו סביב לו :

ע וכמה הם הנהרות היותר גדולים ·
תשובה הנזכרי׳ בפרשה הם פישון
והוא נילוס שבמצרי׳ ויורד לים פונטי״קוס
גיחון שהוא גנגי״ש שבאינדיאה ויורד לים
אוקיאנוס :
חדקל והוא טי״גריס ובארץ אשור ויורד
לים פרס
פרת והוא אי״פראט ויורד לים פרס
ועוד ארבע׳ נהרות אחרי׳ כמו כן
גדולים והם פא״דוש שבארץ איטליא
ובל״א פו ויורד לים אדריאטי״קום ·
רודא״אנוס בארץ צרפת ויורד לים
אוקיאנוס · דאנו״ביו ר״ל טונ״ה ויורד לים
פו״נטוס · רינוס שבארץ אשכנז ויורד לים
אוקיאנוס גירמאני״קום :
ובגמרא שבעה ימים סובבים לארץ ישראל
ע״ב ימא רבא · ימא דטבריה :
ימא דסמכי : ימא דמלחא : ימא דחולתא :
ימא דשליתא : ימא אספמיא וכו׳ :

ובזה אסיים ספרי יסודי עולם : ברוך ה׳ מן העולם ועד העולם :

כלל זה יקרה במי מתכות בשביל האיכות
והעפצי׳ שבהם ·

נז ומרוע מים הקרים גורמים סימור
בהשפכם על האר׳ · לפי שמים הקרי׳
מכווצי׳ העור ובכויצת מולידי׳ רתת וסימור:

נח איך נקמה שעל ידי שתיית מים
מאיזה מוחות מתחלפים שערו׳ בעלי
חיים: לפי שמים האלו הם סבה לשנוי
המזג ובהשתנות הטבע והמזג של בעלי
חיים גורמי׳ חלוף השערות ·

נט אם תהפך זכוכית חלול או שפופרת
לתוך המים איך יקרה שעולה במהגרו׳
ומכח גדול · לפי שאויר הנלכד בחללו
מבקש מקום לצאת מנח טבעו ·

ס מהוע הנאד או שלחופית מלא
אויר אינו נשקע במים · לפי שאויר
המסוגר בתוכו הוא קל יותר מן המים
ולעולם הקל הוא למעלה מן הכבד ·

סא כלתה נפשי ואיותה רוחי לדעת
עומק הים: תשובה אינו בכל מקום
שוה אלא כפי עדות המלחי׳ שבדורינו
הסובבי׳ כל כדור הארצי והמימי לא יהיה
עמוק מחצי פרסה אשכנזית ·

סב לדעת איכות המליחות שבמי הים
רבו כמו רבו הדעות אמנם כפי
הנסיון יקרה מתערובת חלקי׳ ארציים
ושרופי׳ כנראה במי אפר וגם עינינו רואות
שהשמש שואב אצלו חלקי׳ רקי׳ ומתוקי׳
וישאיר הכבדי׳ והגסי׳: ומן פני המים
יותר מלוחי׳ מבתחתית הים: וכן בקיץ
מבחורף ובמקומות מזרחיים ודרומיים
מבשאר ארצות: וכל זה עבור תגבורת
השמש ונצוציו הפועל בהם:

סג נשאלתי טעם נכון ומופת שבהם
נודע איך המי׳ הם כדוריי׳ · ולכן
אהונה לעיניך תמונה זו ובה תראה איך
שמים גבוהי׳ הם מן הארץ · הנה נשים
אות אחרת בשפת הים ותלך הספינה
ותתרחק כל כך משפת הים עד שעין העומד
אצל רגל התורן לא יוכל לראות הסימן
אבל אם יהיה עומד על ראש התורן בנקל
יראה הסימן ומן הראוי היה כי העומד
אצל רגל התורן ב שיראה יותר טוב

לפי שהוא יותר קרוב אצל הסימן ג
כאשר עיניך רואות בשני קוים א ב
הנמשכי׳ מתורן לאות המונח ג בשפת
הים וכל זה הוא עבור גבנונות וכדוריות
המים: ונסלק כל אותן סברות המונעי׳
כמו העבים והאידים העולי׳ ואקצר בזה
כי כבר נמצא בענין זה בספרנו זולתי בספר
בית אלהים להרב ר׳ משה אמושנינו נ״ע והוא
העתיקו מספר שקרוב״ ושקו ללשוננו הקדש:

סד ובגמרא וגם בילקוט דרש ר׳ אבהו
מניין שים אוקיאנוס גבוה מכל
העולם שנאמר הקורא למי הים וישפכם
וגו׳ · אמר רבי מנחם וכו׳ עיין שם
באריכות עמוס דף

סה מה לך הים כי תנוס הירדן תסוב
לאחור רצוא ושוב: תשובה על
זה שיקרה על כמה אופנים · האופן
הראשון מנשיבת הרוח תדירית לכל
צדדיו: תבוא התנועה מב׳ קוטבי העול׳
ר״ל הצפוני והדרומי נגד קו השוה וכבר
בחון ומנוסה אצל המלחים הבאי׳ משני
קוטבי העולם נגד קו השוה שיותר בנקל
הולכים מב׳ קוטבים נגד קו השוה אפילו
בלא נשיבה כלל · מאשר ילכו לב׳ קטבי׳
הנזכרים: הג׳ הבא ממזרח למערב יען
כי ההולכי׳ מספרד לארץ החדשה ימות

ומהפכים האדמה לעשבים ·

לו מרוע יקרה כויצת האברים הנקרא גראמפו לאותן השטים במים קרים אבל לא לשטי׳ במים חמים · לפי שיצטננו הגידין עבור קרירתם ·

לז מרוע מים המלוחי׳ כל עוד שמבשלי׳ נוסף עליה׳ טעם מלח · לפי שע״י הבישו׳ פורחי׳ כל חלקים המתוקים ועולים בקטור ·

לח מטעם זה כדי יהיו מי בורך טובים ובריאי׳ הוי זהיר בשאיב׳ והרק׳ תמידית גם לא יהיה מסוגר וסתום כי בהתעכב הבליו וקיטוריו בנקל המים מתעפשי׳ ·

לט מרוע מים הקלים בריאי׳ יותר · כי הקלות הוא מהדקות שבהם ולכך הם טובים יותר לגוף ·

מ מרוע בהשפכם על ראש האדם עושי׳ קרחה : לפי שעוברים דרך הרי זירנ״ק (וכלעז קורו פימינטו או רסיפיקו) המסוגל להעבור השער :

מא מרוע כמה בורות מימיהם רותחים אע״פ שהם קרים : לפי שבתהומותיהן נמצא איזה קיטור המעשן תמיד מתחת למים וגורם רתות :

מב מרוע מעינות בקיץ אחר חצות חיום מרת חמי׳ לפי ששמש ההולך ונוברת בחומו ומבצח את קרירות האויר מה שהיה בלילה שעברה ואחר הנצוח שהוא אחר חצות היום המים מתחממים :

מג ומטעם זה נתנו חז״ל עצה שאין לשין המצה לא במי׳ שעברה עליה׳ לילה אחת ·

מד מרוע שמים החמי׳ כשישימום בשמש יצטננו יותר מהיותם בצל השמש וכל זה למה · ולפי שתולדות צל השמש או האויר הקר המסבב את המים לא יניחם להתעשן שיוציאו את ההבל החם שבהם ·

מה מרוע המי׳ טבריא או שאר מים חמי׳ רובן מלוחים · לפי שעוברים דרך צנורים ומחילות שבהם נמצא אלומי״ן ושאר בשמים השורפי׳ כמו שכבושג מטע וכחלה ושל אלומי״ן (...) ומתגפריתיים שבה׳ ·

מו מרוע קצת מים רבי׳ קרבו׳ לשתיה לפי שהרבה מים מתוקים נובעים בתוכם אף על פי שאין בהם כח לקרר אותם עכ״ז יש להם יכולת להמתיק׳ ולבטל טעם המלח שבהם ·

מז ואם ישאלך כאדה שבן הוא ולמה בשאר מקומות אע״פ שאינ׳ חמים עכ״ז מלוחים הם · תשיב לפי שעוברים ראשונה דרך האדמה שיש בה מליחות הרבה עם חמימות ואח״כ עוברים דרך אדמה קרה שבה יתרבה החמימות שבהן אבל לא יבוטל מליחותן :

מח ומכאן אתה למד שאם יסננו מים קרים דרך אפר חם מכבים חומו אבל מושכים אליהם מליחות האפר באופן שנשארו קרים ואין נשארו׳ מלוחים ·

מט מרוע כל שינוי ההוה במים ארם נזוק מהם יותר מן ההוה במאכלים לפי שהמי׳ פולטים בחורי הגוף וממהרי׳ לפלוש · ועוד לפי שהמי׳ נלקחי׳ בכמות ואיכות גדול מכמות המאכלים :

נא מרוע עץ אבינ״וס שוקע במים לפי שהוא כבד יותר מן המים ·

נב וכיוצא בזה נבין בכל העצים השרוים בכובר לאבינ״וס כי יהיה רוב מהות׳ מיסוד עפר ובטבעו לירד לעומקי מים בשביל הכובד שבו :

נג מרוע איזה גשמים בהזרקם אל המי׳ שנשקעים חוש קלו מהרם מגביהים עצמם למעלה ויש גשמים אחרים השטים בנהרות אולי יהיה כפי ערך יסוד עפר שבהם ·

נד מרוע הספינה נשקעת יותר בהיותה אצל שפת הים מהיותה בלב הים לפי שהמים אשר בשפת חיים תמיד מתערבים במה נהרות הנבעים לתוכו והם דקים שנתה ·

נה איך יקרה שאמה גשמים הצפי׳ על פני המי׳ הציים למעלה והצים שוקעים במים · זה יקרה באותן גשמי׳ המורכבי׳ מיסוד אויר ומיסוד אחר כח לבני׳ שוגים ובהיסבה עצמה בשלי אויר בלעדות אמות מעתה כל שרוב מהותו מיסוד אויר יהיה צף על פני המים ·

נו מרוע המאכלי׳ המבושלי׳ במים רעי׳ אינם מקבלי׳ בשול ואינם מתעכלים כלל

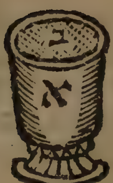
הוּמים הם נסים יותר מן הנהרות ומסוגלי׳
יותר לישא את האדם ולסבול כובד שלו:
יז האנשים אשר קולם עבה מסוגלים
יותר לשוט וזהו לפי שיש להם חזה
רחב וחלל הריאה גדול יותר ומסוגלים
יותר לקבל האויר הנושא את החי:
יח נשאלתי איזה הם המים הקלים
והטובים לשתותם. תשובה הטובי׳
אותן שאינם גורמים כובד באצטומכא
וגם בנקל נבלעים ואינם מולידי׳ רוחות
באיפוֹקונדריאה (ר״ל חלק פאח מלמטה לככד ככד
סימון וחנד שמאל תחת הטחול).
יט ודע שהמים הממהרים להתחמם
ולהתקרר טובים הם בלי ספק:
כ המים המרבכי׳ ומעכלי׳ הבשר בנקלה
או המתיכים בנקלה הפירו׳ המבושלי׳
בהם טובים המה:
כא הנה רופאי הנוצרים משבחים אותן
המים אשר שורצים בהם דגים
הנקראי׳ בלע״ז אנגוּ״לדה (ר״ל שמך ימה) כי
שואבים אצלם כל הזוהמא שבמי׳ ומזכים
אותם:
כב אבל אשכילך מופת טוב לידע הטוב
שבהם. קח שני סמרטוטים שוים
במדתם ובמשקלם ותטבול אותם בשני
מיני מים ותניח אותם להתייבש והנה כל
הקל מהרו בוודאי יהיו המים ההם
משובחים וקלים יותר:
כג מי גשמים היורדים בתקופת תמוז
מרים הם ודבריים:
כד מי גשמים היורדי׳ בקיץ אף על פי
שמתוקים הם אבל כבדים משא״כ
בימי החורף וזה לפי שאינם מזוככים באויר
בה ומטעם זה גשמי לילה משובחים יותר
מן גשמי יום.
כה מי אגמים רעים הם למאד כי מצויי׳
בהם עלוקות ארסיים ועוד עינך רואו׳
אם תרחץ ידיך בהם יתאחרו להתייבש:
כו מים המשובחי׳ הם הדומים לאויר
(ר״ל זכים וצלולים) וקלים ושאין בהם
טעם וריח בעולם אלא טפל וזה עדות
נאמנה שאין בתוכם תערובות גשמים
אחרים:

כז מי גשמים אף על פי שמתוקים הם
עכ״ז ממהרים להתעפש כי יש בהם
קטורים חמים:
כט מים המתהוים מברד יותר רעים
הם כי יש בתוכם זוהמה יותר
מקטור הארץ:
ל מדוע איזה מים מולידי׳ אבעבועות
ונפח בצואר ושקרופולי׳ (חלפורקים
כלשון ספרד) לפי שאלה המים מתהוים
משלגים הנמסים ובתוכם הרבה גשמים
זוהמיים וגסים ובבואם תוך איברים
נקרשים:
לא מי המתכות טעמם שונים ומשוני׳ כי
המים המתוקי׳ מקורם זהב גם עופרת
החמוצים מנחושת וברזל אבל האמצעים
בטעמם ישתנו טבעם בהתחברם עם הכסף
או הבדיל:
לב ודע שנמצאים מים העוברים בין
העשבים ומסוגלים לרפואה ומקצתן
אזכירם כמו אלה מים העוברי׳ בין סיסימבריו
או אדיאנטום. נפיטים מגירים השתן
והמים הנובעים בין העשב יונקוס מביאים
שינה והמים שבהם צומח פרח נופ״ריש
מקררים הדם והנובעים בין כל מיני פלפלי׳
מגרשים רוחות שבבני המעים וכנרה
גבין ביתר העשבים המורישים טבעם למי׳
העוברים ביניהם:
לג ובענין זה מצויי׳ מים רפואיי׳ שמקורם
מתכות המשל בזה מים הצבועים
בסבת הזהב או כסף מוסיפים כח באדם
והצבועי׳ מברזל מסוגלי׳ לכל תחלואי הטחול
והצבועים מנחושת דומים למים אשר
מקורם אלומי׳ (ר״ל אלוּין וכלשון ערבי שב״ב)
ומסוגלי׳ לנקות כל מורסה ואבעבועות
הריאה וגם לטהר נגע אשר בעור בשר
האדם וכל זה הוא מטבע המתכת שבהם:
לד מדוע מי הנהרות אינם מתעפשים
לפי שתנועתם תמידית ובמהירות:
לה מדוע מי הגשמים מסוגלים יותר
להשקות גנים מכל מי מעיינות
ובורות לפי שמי גשמים ממהרי׳ להתעפש
וכל המתעפש בנקל יתהפך אל המין
הקרוב לו ולכן מים האלה מעפשים

ועשוי כמגדל ממש ולכן נקרא עמוד העולם :
ע וארבעה הרים המפורסמים והם פאר"אקה בהלק אמיריקה שגבהו תשע אלפים פסיעות ושני לו קאוקאסום · ושלישי לו טינארפי באיי קאנאר"יש והר הרביעי אשר עליתי עליו והייתי שם שני ימים עם כמה סוחרי' ונקרא אולימ"פו והוא הנקרא בלשון ישמעאל (קיסוס דלני) כעדות פלוטארקו גבהו אלף ושני מאות ושבעי' אמות או פסיעות ומצאתי שם עשבים הנצרכים אשר אינם נמצאים בחצי הישוב אבל בצדדי הר כי למעלה בראש ההר אינם צומחי' מרוב הקרירות :
עא אמנם הרי אררט המוזכרים בפסוק אשר נחה עליהם תיבת נח הם בארץ ארמיניאה :

פרק חמישי מדבר ביסוד מים : שבו ניכר גבורת בורא ארץ ושמים :

יסוד המי' הוא קר בהפלגה רוצה לומר' בקצה האחרון וזה יאות לומר על כל דבר המנצח את החום והנה אין לך דבר שמכבה החום והאש בעצמו כמו א"כ מפעלותיו ניכר שטבעו קר בתכלית :
ב יסוד המים בעצמו טבעו רטוב כי בנקלה עובר ומפליש כל הגשמים בעבור רטיבתו :
ג המים בנקלה עולים בהבל ונפסרים שבנקל מפזרים הלקיהם הקטנים ליותר קטנים עד תומם :
ד המים בנקל יתחברו אל הגשמים כי רוב הגשמים הקיפן הזיזים ומעוטן חלקים ויסוד זה מרוב דקות שבו יתחבר בהם :
ה איך יתהפכו המים החמים או הרותחים אל הקרים בהפלגה· זה יקרה לפי שהלקי' אשיים שבה' מתפזרים מן האויר הסביב להם :
ו איך עולים המים עד שצבורים על שפת הכלי א כזה · זהו מהמת הקטור העפרי המעורב בתוכם באופן שהמי' נלכדי' כמו ברשת ולא יניחם לירד ולהזילם חוצה :

ז ולכן אם תמלא כוסך א ביין ב אז יהיה יותר כדורי ויותר גבוה באמצע הכוס ולא ירד משפתיו כי יש בו קטורים יותר מן המים ·
ח שהמבושלי' הם יותר גסים מן הבלתי מבושלי' לפי שעל ידי האש מאבדים כל הלקי' הרקים שבהם :
ט ולזה לא טוב עושים העם השותים מי' מבושלים סתם אם לא שיש בתוכם דבר הנותן טעם למים או הלובש טבעו ממנו כמו מי שעורים שטבעם קר ולח מי אמאשטיחי שמהז' האצטומכה : מי קאנילה שמחזיק הלב והחומ וכיוצא בזה בשאר מים מבושלים :
יוד ודע שהמי' בקושי מתערבים עם השמני' וזה להיותו השמן גשם גס ודבקיי וקשה פיזור הלקיו באופן שאין המים יכולים להפליש' או לעבור בתוכו בשום פנים :
יא אמנם שמעתי שמנהג אצל הרוכלים אם רצונם להתערב מים בשמן לוקחי' חלמון של ביצה וע"י הרכבה זו מתערבי' ואולי הוא אמצעי בין המים לבין השמנים ·
יב מרוע המים בנקל יקפאו מקור החיצון לפי שטבע המים לפנים הם קרים ובבוא עליה' קור החצוני בנקל יקפאו :
יג מרוע היין לא יקפא כ"כ כמו המים · לפי שיש בו חום שרשו הרוהה את הקור החצוני :
יד מרוע גם החומץ בקושי נקפא · לפי שיש בו הלקים דקים חרים והריפים ובשבילם בקושי יבוא לידי הקפאה :
טו מרוע היין שרף אינו נקפא כלל· לפי שיש בו חום שרשי יותר מן היין והוא העומד נגד הקור החיצון ·
טז מרוע שטים על פני מי הים בנקל יותר מבנהרים ובאגמים · לפי שמי

שהם רחוקים מן השמש ונצוציו ובהמשך
ששה חדשים תמימי' אינם רואים פני
השמש ואפילו לעת כי יגיע לשם נצוצי
השמש נלהצים ונעקמים באופן שתמיד
גובר שם הקור ·

נז הקדמונים שמו שמות לאלה הרצועות
לאיזה מהן קראו שורפת עבור גבורת
החום ולאיזה רצועה קרה עבור תגבורת
הקור ואמרו שא"א שיהיו דרים בני אדם
באלה המקומות אבל שוא ידברו כי אנו
רואים בזמנינו שיש ישוב תחת זונא
טורידה בחלק אס"א ודרים בה הודיים
וגם באפריקה דרים בושיים וגם באמ"ריקה
בבראזילי' ובפי"רו : והנה אנו רואים
שהק"בה נתן להם כח לסבול החום וגם
מרוב הקטורים והרוחות המצויים שם יתמזג
האויר ואולם בזונא הקרה אע"פ שאין
בתוכה ישוב גדול עכ"ז נמצאים מקומות
וכפרים בגרונלאנדה ובשאר מלכיות
קטנות הסמוכי' לה והם תחת זונא קרה
ויש בהם ישוב בני אדם :

נח כדור הארץ חלקוהו רושמי הארץ
לכמה אקלימים והאקלים אשר בל"ה
גוף אינו אלא שטח הארץ המסוגר בין
שני עגולים והנה קו המישור יחלקם
ויוסיף באריכות היום בכל אקלים חצי
שעה ויותר :

נט אמנם כדברי רושמי הארץ האחרוני'
אשר בזמנינו יהיו האקלימים 24
צפוניים וכנגד' 24 אקלימים אחרי' דרומיי'
ר"ל ברוחב שלו 66 מעלות ועם 30
דקים בצמצום ושם היום היותר ארוך
24 שעות :

ס והולקים עוד כדור זה לפי ארכו
ולפי רחבו · אורך הוא מרחק עגול
חצי היום כפי חלקי' ודקי' של קו השוה :
והרוחב הוא מרחק מקו השווי לצד הקוטב
כפי מספר חלקי' והדקי' קו השווי :

סא ויש אנטיפוטיש הנזכרים למעלה
מה שהיה לצחוק בעיני רושמי הארץ
הקדמונים מחסרון ידיעתם והאמת יורה
דרכו ע"י המלחים השטים בים הגדול
רחב ידים והמסבבי' את הכדור שלנו ר"ל
הארצי והמימי ופגעו באנשי' אשר רגליה'
מכווני' נגד רגלינו הדרים בחלק אוברופא :

סב עכ"ז לא כל מדינה ומדינה יש לה
אנטיפוטי' כי אין לארץ אשכנז
(סכקרית שימלכויס) גבה ארצה שום ארץ
וישוב בני האדם כ"א הים אוקיאנוש :

סג ודע שארץ השמנה והרכה היא
(המשובחת כי הרטיבות והריכוך שלה
נאה לחרישה ולהוציא המותרות שלה ואז
מסוגלת יותר לתיקון ולבישול הפירות :

סד טיט לימני"א וטיט החום וטיט ארמיני
גם סמנ"א הם מיני אדמה הנמצאים
בגבול הראשון שבארץ וסגולתם להורות
כל מיני ארס כי הם מורכבים מגשמים
המשברים הארסים שבשאר גשמים :

סה נשאלתי בדור הארץ ומלואה במה
משקלו ועיינתי בספרים עד שמצאתי
שהפילוסוף שטיטינוש מונה קארטוניש
שני אלפים ושלש מאות ועשר עם תכ"ד
ציריש (ולכי אומר הרוצה לפקר ירקיק עדיו)

סו אם כל ההרים אשר לנגד עינינו
נבראו משעת הבריא' או אם נתגדלו
אח"כ : תשובה לא נעלם מעיני המעיין
כי הק"בה ברא הרים ויצר רוח משעת
הבריאה עכ"ז כדברי רושמי הארץ נתוספו
כמה הרים ע"י המבול ויש מהם שנעשו
על ידי הרעשים :

סז מרוע באיזה מקומות נרגשה רגיזת
הארץ באופן שבקושי יכולים לדור
בהם · לפי שיש מים רבים תחתיהם
באופן שבמעט תלוים בהם וכאלו שטים
על פני המים :

סח בספרי הזכרונות מרושמי הארץ
הראשונים והאחרונים יתנו עידיהם
ויצדקו דבריהם איך נמצאים איים רבים
השטים על פני המים ועל פני האגמים
הגדולים · ואולם להשיב על זה נאמר כי
יהיו איים האלה מורכבי' מחומר דק יותר
מן המים ר"ל מחלקי' גפרתיים ומעצים
הקלים ומן קש העשבי' קלים בטבעם :

סט אמנם אם רצוננו לדעת איזה הוא
ההר היותר גבוה שבעולם · דע
שתחת קוטב דרומי יש הר גבוה למאד

ועשוי

אחריו שלא נעלם מן התוכנים שכל מעלה בכדור השמימי הוא נגד חמש עשרה פרסאות בכדור הארצי ואם נכפלם 360 (כי כך הם בעיגול אחד מעלות בכדור השמים) ויהיו 5400 פרסאות לפי ערך עגול היותר גדול שבכדור הארצי •

מו עכו אל תתמה אם אגידך שהארץ ומלואה אינה אלא כנקודה קטנה בערך השמים לפי שבכל חלקי הכדור הארצי נראה חצי כדור השמים ולעולם ששה מזלות עולים וששה מזלות אחרים שוקעים ובוודאי לא יקרה זה אלו היה כדור הארץ שעור מוגבל בערך השמים •

מז ואף שכדור (שלנו) כמורתו קטן מכל כוכבים הקיימי׳ ואפילו אינו כאחד הכוכבים שבסדר הששי שהם יותר קטנים הלא אנו רואים זה במזרח וזה במערב ואלמלא כן שהארץ שלנו קטנה מהם או לכל הפחות כאחד מהם לא היה זה נראה לעינינו :

מח מכאן אתה למד שאדם בינוני ר״ל ההולך כל יום חמש פרסאות ובמעגל צדק ולא בדרך עקלקלות יהיה יכולת בידו להקיף כל הכדור הארץ בתוך 1080 ימים שהם שתי שנים פחות חמשה עשר ימים כי אם נכפלם חמשה פעמים 1080 יעלו 5400 פרסאות והנם כערך העגול הגדול הארצי :

מט וכפי זה החשבון יגיע האדם אל האנטיפוט׳ ר״ל אצל האנשים אשר נכח רגלו בתוך כדי שנה תמימה וימים 571 כי האנטיפ״וטיש רחוקים הם אלה כאלה כשעור חצי העגול וכבר ידוע שחצי עגול יותר גדול שבכדור הארצי מחזיק 2700 פרסאות ומעתה נכפלהו על ידי חמשה פעמים 540 ויצא שעור זה :

נון למדין מזה אלו היה כל הכדור מיושר בלתי הרים וגבעות ובלתי ימים ונהרות ושטחו כולו מישוב בני אדם באופן שכל אחד יש לו אמה מרובעת כשעור קומתו ושכיבתו אז שטח או פני הארץ היה מחזיק 4860800000000 אנשים :

נא תדע לך שהוא כן שהרי כל פרסה מרובעת מחזקת 10000000 אמות מרובעות ואם יוכפלו לאלפים מרובעים יצא שעור זה ההקף :

נב כבר ידוע שיש לארץ כמה גבולים (וכוזסר סכע גבולים זס לארן ע״ש :) מפני הארץ עד מרכזה ונקראים גבולים ומעתה בא השואל לשאול וכמה גבולים הם מפני הארץ עד מרכזה • ונשיב הנה כפי דעת התוכנים שלשה גבולים הם • הגבול הראשון הוא פני הארץ הגבול השני הוא המקום שנמצאים בו גשמים הרבה והם האבן והברזל והמתכת וכיוצא בהם ושם הם במחילות ומרזבים למים הנובעים ונגרים ונעשים מעיינות ונהרות ונחלים גדולים גם שם אוצרות של רוחות גם שם אש הכמוס בארץ : והגבול השלישי הוא ארץ מקשיו ויגיע עד מרכז הארץ והוא שאול תחתית וגיהנם של מטה הנזכר בתלמוד :

נג כל כדור הארץ חלקוהו התוכנים לחמש רצועות ר״ל חלקים שוים • (וכלעז זונ״ס) חלק א׳ נקר׳ רצועה שורפת (וכלעז זונא טורידה) ושני חלקים או רצועות הקרים (וכלעז זונא פריגידה) ושנים מהם אמצעיים ובין הכל חמשה ואינם אלא גבול מאיזה שטח הארץ בערך השתנו׳ חלקי השמים נפרדים אשר בעבורם ישתנה האויר •

נד רצועה שורפת הוא שטח מכדור הארצי הסגור בין שני עגולי׳ ומחותך לשני חלקים שוים על ידי קו המישור ולמה נקראת שורפת על שם השמש השוהרת שם תמיד ומכה על קדקדי בני אדם :

נה אמנם שטח הארץ המסוגר בין ט״רופיקוש ולבין עגולי הקוטבים נקראי׳ זונאש אמצעיות והנה הא׳ בקוטב הצפוני והוא שרדים אנו בתוכה • והשטח השני הוא דרומי ונקראים שנים האלה שטחים אמצעיים לפי שהם אמצעים בקרירות ובחמימות :

נו ועוד שטחים שבין עגול קוטב צפוני לבין עגול קוטב דרומי נקראים זונאש פ׳ריגידאש ר״ל שטחים הקרים לפי

שהם

כד סימן רביעי לרגיזות הארץ אם פתאום ינשא הים גליו בלתי נשיבת הרוח משום צד אז הוא אות עצמי שהקטורים מבקשים מקום לצאת מבטן הארץ :

כה סימן החמישי אם בחצי הקיץ גובר הקור חוץ מן המנהג ואז על ידי אנטיפירישטאזים (כלומר דחוי השכל הקר גורס) קטורים בבטן הארץ ומתאספי' ומתחממים·

כו רעש או רגיזת הארץ רובם מתהוים באביב ובסתיו·

כז אף על פי שסמנים האלה כולם אינם אבתיים עם כל זה שכיחים הרבה ויש בהם תוספת ידיעה :

כח יש מדינות שאש טמון בחיק הארץ ונמצא מזה בגבול ציציליאה : וקאמפניא : ואמיריקה : והרבה כמו אלה ושם מתגברים הרעשים כי עבור אש הטמון בקרב ארצם בנקל יבוא לידי דהיית הקטורי' ורעידת הארץ :

כט וכענין זה במקומו' הסמוכים אל ההרי' תמצא רעשים יותר מן המקומות השטחיים מטעם הנזכר· וכך שמעתי כשעברתי דרך איספרוק וארץ טירול :

למד כמו כן בארצות אשר תחתיהן מערות והפירות המסוגלות לקיטורים :

לא וביותר באיים הרעשים שכיחי' הרבה וזהו להיותם מסובבים בימים ומושכים אצלם מהילות וצינורי דארץ הרבה קיטורי' מן הים וכך ראינו בכמה מקומות ובימנו בעיר ראגוזה ובעיר איזמיר ביום חרון אף ה' הוא יצילם :

לב במדינות בפאת צפון אינם מצויי' מפני הקירור' ואינם שכיחים הקטורים·

לג וכן להפך במדינות הנמצאות תחת קו השוה מצויים הרעשים מאד מטעם הפוך ר"ל כי שם נצוצי השמש מוציאים הרבה קטורים מן הארץ·

לד הרעשי' מהם עצומים ומהם חלושים כפי השתנות החומרים· והקיטורים : והמקומות :

לה יש רעש המפרק הרים ומשבר סלעים ומהרס הבתים· וזה יקרה ח"ו בהיות מקורו תחת יסודי וכותלי הבתים·

לו ולפעמים מסבבים הארץ ומלואה והבתים ומניעים אותם למקום אחר וזה יקרה בהיות הארץ ברזל ונחושת ומקשוי' ובהלחם בה יניע אותה ויחליף מקומה :

לז ולפעמים נעשה המקום אגם גדול כי יעשה הפירות גדולות מתחת למים אשר על פני האדמה וכך נשארים כמים מכונסים :

לח וכן להפך שנעשו הרים ואיים בסבת הרעש כי משליך הוצה אבנים והרבה עפר·

לט וכן בכמ' מקומו' יתחרשו מעיינו' ובורו' בהפתח צנורי הארץ והמים זוחלים :

מ ולפעמים אחר הרעש המים ישתנו טבעם וטעמם באופן שהמים הקרים מתהפכים למים רותחים והמים הרותחים שבים לטבעם הראשון ויתקררו וכל זה כשיתערבו צינורי מים ההמים עם הקרים והקרים בהמים :

מא ולפעמים בסבת הרעש הארץ תקיא אש וזה יקרה לשתי סבות· הסבה האחת מפני האש הנעצר בבטן הארץ והשנית עבור הקטורים היוצאים אז מן הארץ ומסוגלים לקבל הלהב :

מב ואני המחבר ראיתי מקומות שהיו לפנים מים ואגמים וכן ראיתי בחוף הים שהיו לפני' ערים גדולות כמו איזמיר וכיוצא :

מג וכותבי זכרונו' בלשון יווני כותבי' איך פצתה הארץ את פיה ובלעה כרכים גדולים ואף הרים גדולים ורמים ובמקומם נעשו אגמים וימים גדולים וכל זה בסבת רבוי המים בתהומות הארץ הנסתרים שם ונשקעים ההרים והכרכי' להיותם כבדים יותר מן המים ואז המים מכסי' אותם ונעשו אגמים גדולים·

מד איך יקרה שמהמת הרעש הים יתנשא· זה בא מחמת קטורים הרבה הנמצאים בתחתית המים ומתנשאים המים למעלה :

מה ועתה בא השואל לשאול שטח הארץ כמה הוא וגם אם נבוא למדוד אותה איך נעשה· הנה בהרבה אופנים תמדד הארץ והמנהג הנכון והקל אצל התוכנים והמהנדסים למצוא שעור מרתה זה הוא

אחריו

יא ואל תתמה בראותך ההרים הרמים והגבעות העמוקות שבשביל זה לא תפול סברה זאת · יען אפילו אם תבוא למדוד במחוגה התוכנית לא תמצא הפרש גדול · אחרי שההרים היותר גבוהים אינם בערך הארץ אלא כאבעבועות על בשר האדם לפי שההר היותר גבוה והעומד בבקעה יהיה גבהו שתי פרסאות במדת קו מישור הבונים ואם שחצי קוטר הארץ הוא 860 פרסאות וקוטר שלם 1720 בערכו · ואם נבוא לנסותו זה ננסה ע"י כדור העשוי מעץ אשר קוטרו 1720 דקים ונניח עליו גרעיני קטניות וכיוצא בהם באופן שיהיה גבהם כחלק אחד מהסך הנ"ל ויהיו בעינינו שוים במראה והנך רואה שאין זוויותיהם בגבהם יעכבו את הארץ מהיותה כדורית וביותר כשהם רחוקים מן העין ·

יב אף לא בשביל שהארץ כדורית יראים האנשים (א) הנקראים אנטיפודיש שלא יפולו לצד אחד אל השמים ב אשר מתחת לכדור ג יען שגם האנטיפודיש בכוב שלהם כל מגמתם אל מרכז הארץ באחד מאתנו היושבים למעלה משטח הכדור כפי השגתינו מרתלין מתלי' זרוק הוטר' לאויר ארע'קאי·

(א) אנטיפודיש מלה יונית ופירושו נכח רגליו · לפי שהאנשים יושבים לצד אחר של הכדור אלו רגליהם הם נוכח רגלינו ·

יג ומכאן שהארץ היא כדורית יותר מן הירח יען שההרים המוחשים (ע"י השפופרת שנקרא טליסקופוס) בגוף הירחי בערך הירח יהיו גדולים יותר מן ההרים אשר בכדור הארצי בערך הארץ ·

יד ומכאן אם יניח כדור הארץ במקום כדור הירחי כדי שיהיו הב"א מביטו' ומעיינים בו מרחוק ויהיו הכל מודים איך שכדור הארץ הוא חלק יותר וכדורי יותר מן הכדור הירחי כאשר נתבאר מכל הנ"ל:

טו כדור הארץ הוא במרכז העולם כי כל גשמים כברים יורדים אל מרכז העולם כנזכר וביותר הארץ הכבדה מכל הגשמים אשר מתחת לגלגל הירחי :

טז כדור הארץ אינו מרקד ואינו מתנועע אנה ואנה סביב מרכזו אפילו בדילוג הפרעוש כנראה מפסוקים שבתורה :

יז ואין ספק בידינו שלא ניתנה התנועה לארץ כסברת קופירניקוס וסייעתו האומרים שהשמש יושב כמלך בכסאו והארץ תעשה השתחויה נגדו ואף תתנועע סביב סביב לו וסברה זאת היא נגד כמה פסוקים מכתבי קודש היותר אמתיים מכל סברות הפילוסופים :

יח ואת שאנו מרגישים לפעמים תנועת הארץ אינה אלא מקצתה ולא כולה ותנועה זו נקרא רעש והוא מבואר מנסיון הרעדה והרתת :

יט סבות הרעש הנה רבוי הרוחות ואידים כמוסים בבטן הארץ ובהתחמם יתפזרו ויבקשו להם מקום ורווח יותר גדול ואז גורמים תנועה ופצית הארץ ·

כ מכאן נדע אם מי בורות ומעיינות הנעכרו' ונסרחים מעצמן בודאי יבשרו הרעש והטעם הוא כי העכירות והסרחון הם בסיבת הרבה קטורים גפרתיים הטמונים בארץ ומוכנים לצאת משם :

כב אם תראה אבעבועות ובשול או רתיחה במי פירות ומעיינות גם זה מבשר הרעש כי הם נולדים מקטורי' הרבה רעים ונאמנים לרגיזות הארץ :

כג זמן הצח ביותר ושקיטת הרוח ימים רבים אף זה מבשר הרעש כי אז הרוחות נעצרי' בבטן הארץ מבלתי יכולת לצאת ובצאתם בבת גורמים רעשים :

כד

לפי שבאלה המקומות עולים עשנים ארסיים ומעופשים ׃

נב מדוע אויר החם ביותר קשה לנשיבה׃ לפי שבאויר חם יש תערובות אשיים וקטורים הרבה ובהגיעם אל סמפוני הריאה בקושי נכנסים ובקושי יוצאים ומכאן קושי הנשימה והשאיבה ׃

נג לכן הקטורים הבאים מחלב ועולים לסמפוני הריאה הם נסים ודבקים יותר כמו שיקרה בקרחות אשיות באופן שבקושי מנשמים ׃

נד ומכאן אויר הכנוס במרתף של יין מביא האדם השוהה שם לידי קוצר הנשימה וזה מעישון היין והתירוש שבו ואם ישהה יותר משיעור הראוי יחנק שם ׃

נה ולכן הרוצבים בהר היורדים לתוך המערות והמחילות העמוקות רובם נחנקים מן האויר האצור שם ׃

נו ג״כ אויר הקר ביותר קושי השאיבה והנשימה הוא כי בהתגשם נכווצים סמפוני הריאה והעצלים שבחזה והם סבת קוצר הרוח ׃

נז מדוע אויר הכנוס בכל כלי חלול בצאתו משם יוצא בכח ובקול גדול ׃ לפי שלעולם אויר המאוסר ישאוף לצאת להירות ׃

נח בא וראה כמה כחו גדול ופעולתו נפלאה שהוא יודע לנגן ולשורר בכל כלי זמר בבעלי שניים הורק בשיניהם ובבעל מיתרים דופק במיתריו בנבל וכנור ועוגב והללים ובקנים וסמפונות ינשם ונפח ויערוך קולותיהן והוא התוקע בשופרות ובחצוצרות ׃ ובצלצלי שמע ישמיע קולו למרחקים וגם בתופים מותח את עצמו וממלא אותם ועמור נגרם ׃

נט וכענין זה נושא את הקול אל תוך השמיעה אשר באוזן בעל חי ודופק בו הנקרא בלטין טימפאנ״טיש אשר על ידי שומע הבע״ח וכשנקרע היריעה נעשה האדם חרש ואין לו תקנה לעולם ׃

סמך והטעם שהאויר מתנועע מהכאת המדבר בו בשפתיו ׃ והוא מכה בטימפני האזן ׃ ולכן נשמע דברי המדבר ׃

פרק רביעי מדבר ביסוד עפר ועליו ששים יריעות מיוסדות ׃ ובמופתים וראיות וסברות המורות ׃

כבר אמרנו למעלה איך יסוד ארץ הוא יבש בחפלגה ר״ל שכל חלקי העפר יש בהם יובש בקצה האחרון ׃

ב יסוד זה יש בו מעט קרירות ר״ל שהוא מסוגל להתמזג בגשמים המים ׃

ג הלקי העפר הם עבים וכבדים וניכר מגשמי׳ המורכבים ממנו כמו כסף חי וזהב הכבדים מאד ואי אפשר לומר שהכבדות תהיה בסבת הלקים מימיים שבהם הקלים מיסוד עפר ׃ זו ואצ״ל שלא תהיה בסבת הלקים אשיים או אויריים שבהם ׃ אלא בוודאי תלוי ביסוד עפר ׃ וימשך מזה שיסוד עפר הוא הגס והכבד יותר מכל היסודות ׃

ד למידין מכאן שכל גשם שיש בו כובד גדול בוודאי יהי׳ רוב בנינו מיסוד עפר ׃

ה ועוד כל גשם שרוב בנינו מיסוד זה יהיה אטום ומקשיי וסובל האש ׃ כי חלקי׳ עפריי׳ שבו בקושי יפוצו ויפוזרו ויובן מזה שאין האש אוכלתן ׃

ו ומכאן שהאבן והשיש והברזל והמתכות בקושי נתכים להיות רוב בנינם מיסוד זה ׃

ז ואין בכלל זה מה שבפרט שהכסף חי בנקל אש אוכלתו ויפזר חלקיו באויר לפי שיש בו הרבה מיסוד אש עם היות כנגדו הרבה מיסוד זה ׃

ח עופרת בנקל יותך אעפ׳ שרוב מהותו מיסוד זה כמו שניכר מכובד שלו וזה כי קלועים בו חלקי יסוד האויר ׃

ט מעשה בא׳ ר׳ ממשרתי שלק׳ כלי התריאקה של עופרת ושפך לתוכו כסף חי לצרכו ולא עברו עליו כ״ד שעות שמצאו ניתך מטעם הנ״ל ׃

יוד ודע שהארץ שלנו היא כדורית וזה שכל גשם המורכב (עיין למעלה דף ק׳ נ׳ עולם התחתון) מעפ׳ נמי׳ מקבל צורת עגול׳ וכן ידוע לתוכני׳

עפוש ואנו מקבלי׳ אותו על ידי הנשימה ההכרחית ופועל בנו׃

מא מדוע קיץ הבא אחר האביב החם יזיק לבעלי חיים ׃ לפי שבחורף כל גוף מקבל הרבה רטיבות דרך חורי העור (כלנו פוריס) והנה באשר יבוא אחריו קיץ מחמם יותר ומעפש אותו ומוליד מיני חולאים וביותר קדחת עפושית׃

מב מדוע בתוקף הקור מסמר או יתר התקוע ירתיע מהנתך הרתהוב בו מקר׳ ׃ לפי שמרוב הקרירו׳ יתקבצו ויתכווצו חלקי החורים ואז המסמר דולג למעלה׃

מד איך ומה הוא שכלי המציצה מושך אליו הבשר זה יקרה ע׳ פיזור חלקי האויר שבתוך הכלי וכדי שלא ינתן ריקנות בחלל הכלי תכף מושך אליו הבשר האויר המנורח׃

מה ובענין זה אם תקח קנה או שפופרת ותשים ראשו א׳ בכלי של מים ׃ ב ובקצה א האחר תמצוץ אצלך האויר שבחללו תראה איך יעלו המים או היין נגד טבעם תמורת אויר המצוץ׃

מו ועוד מענינו׳ אם תשים קצה א׳ הנרשם בסימן ג׳ משפופרת העשויה כגם יוונית לתוך פי החבית ה כדי שיכנס בו היין ובקצה האחר ד תמשוך אצלך האויר תהיינה עיניך רואות איך יעלה היין כולו למעלה נגד טבעו ויגיר ברצונך עד תומו׃ ו ז

מז מטעם זה שני דפים תאומים במרתם ומיושרים אם ידבקו היטב באופן שלא יכנוס האויר אי אפשר להפרידם אפילו ע׳ צמד ח בקר׃

מח מה שמצחקים הנערים שלוקחים חתיכת עור ט׳ רטוב מאד ומדבקי׳ אותו על איזה אבן י׳ ומגביהי׳ את האבן בחבל או רצועה בכח העור הדבוק באבן כנראה בתמונה הנרשמת׃

מט ומטעם זה אם יסתם פי צוואר המפוח מה שמנפחין בו האש שוב לא יהיה אפשר שיתנועעו צדדיו כי מבלתי יכולת שיכנס אויר הממלא חללו והמעורר התנועה׃

נן באיזה המקום הוא האויר משובח יותר׃ תשובה יש אומדים שבהרים הוא המזוכך ומשובח יותר ומנוקה מחלקי אישים ושמרים שבו לפי שמאלה האויר יתעבה ויתעכר׃

נא מדוע במקום אגמים יש רוח רע-

לפי

שסימפוני הריאה וצינוריו רחבים ובנקל יפלש האויר ואולת להם האויר הגס כי יחברם וכן להפך :

כז ומזה נלמוד שאויר החם או הקר ביותר יזיק לפטוזיקוש כי אויר הקר והדק ביותר מפליש צינורי הריאה והאויר החם מחלישם ודוהה בהם יותר מן הראוי :

כח ולכן נמצ׳ אויר המרעיב ומעורר תאות האכילה אף נותן טעם במאכלים יותר מאויר אחר וזה בהנתי בהיותי על ההרים הרמים קושי שראגי (כלעז מונטי אלימפו) וכל זה תלוי ברקות וצחות האויר הנכנס יותר בבעלי חיים ומבשל המזונות באצטומכא ומעורר תאות האכיל׳ · משא״כ באויר העכור אינו בולט ואינו מעורר תאות האכילה :

כט מפני מה יש אויר מחכים ויש אויר המטפטם הלב · (כדאיתא בגמרא אוירא דארעא דישראל מחכים ובמקום אחר קורלים לבבלויים טפשים) דע שאויר הצח בעלותו להדרי המוח מנקה אותו ממותריו ומעורר חושיו לכל חפציהם משא״כ אויר העכור והגס לא די שאינו מטהר המוח אלא אדרבא מערבב ומשבש אותו ועוכר החושים ·

למר ובענין זה אקלים אחד (כל״ס כוף) מהפך האדם להיותו בעל ירוקה ואקלים אחר בעל לבנה ואחר בעל שחורה ואחר מביאו לידי רגזנות וכמו כן בגבול אחר יהיה האדם זריז וחריף או רמאי ובגבול א׳ עצל ותם במקום אחר חכם ודעתו מיושב ובמקום אחר רודף שלמונים וזנאי :

לא ראוי לדעת ג״כ מרוע באיזה מקומות האנשים הם שמחי וטובי הלב פניהם צהובי׳ ונאים ובמקומו׳ אחרים תמצאם זועפי׳ ופניהם כרכומיים ומשונים וגם מרי נפש ·

לב ומכלל זה אני שואל למה באיזה מקומות תמצא שהלחם מאפה תנור יהיה נאה בטוב טעם ובמקום אחרים ילאה האופה לעשות כמוהו אע״פ שילוש אותו אופה אומן באותו המי׳ ובאותו הקמח ובוראי הוכרח׳ לומר שתלוי בשנוי האויר דווקא ·

לג ראוי לדעת מרוע זהורו שמשא (כלעז אטומי) פורחים באויר בתמידות · הטעם הוא כי כל מגמתם לירד אל הארץ

מפני הכבדות שבהם אלא שהאויר ינשאם תמיד למעלה נגע טבעם ·

לד מרוע ינוח האויר בחצות היום ובחצות הלילה · דע שהאויר יתנועע לערת הלחמו עם השמש ונצוציו והנה כאשר ינצח את השמש אז ינוע וכן בחצי לילה כי אז השמש רחוק הוא מן הארץ ואין בו יכולת לפעול ולשנות האויר או אם יהיה מנוצח מהשמש הפועל בו והמשנה אותו כי קרוב הוא אצלו והוא בחצי היום ·

לה מרוע האויר קודם עלות השחר הוא קר יותר מבחצות לילה · לפי שבלילה יוריד הטל והכפור שטבעם קר ובהתפזרם על פני הארץ יתקרר :

לו איך יקרה שהאויר הגס מפליש יותר מן אור הנר בגשמים אטומים מה שאין כח באור להפלישם · לפי שטבע האור להפליש הגשמים כי מעביר נצוציו בקווי הישרים ולכן בו היכולת לפעול ולהפליש את הגשמים אשר צינורי ושבילי הוריהם ישרים כמו הזכוכית והדומה לו משא״כ האויר אשר דרכו לעבור בכל צדדיו ובגשמי׳ אטומים הגם שצנוריהם עמוקים ומעוקלים :

לז מרוע בבוקר יותר קר מבערב · לפי שהערב יבוא אחר זמן החום המניח אחריו חמימותיו משא״כ בבוקר הבא אחר הקרירות ולכן האויר אז יותר קר :

לח מרוע כשאנו מנפחים האויר בפינו והוא על ידי כויצת השפתים אז אויר הנרחה קר אבל אם נעשה ע׳ נשימת הריאה יהיה חם · לפי שבכויצת השפתי׳ אי אפשר שיכנס אויר החיצוני ואף אויר הפנימי אינו יכול לחמם אותו :

לט כמה נשימות ינשם האדם בינוני ביום טבעי מכ״ה שעות וזה צריך לדעת לכל רופא וניכר ע׳ דפיקת הדפק · כבר בחנו גדול הרופאים שהדפק דופק תוך שעה אחת 4450 פעמים א״כ יגיע על יום טבעי 106800 דפיקות באדם בריא והנשימות באות מכת הדפיקות ·

מ מרוע אויר הלח ביותר גורם חלאים רבים · יען שהלחלוחית מוליד

יזיק לבעלי חיים וביותר למין האנושי · לפי שאויר זה הצפון בהתערב עם אויר הנצח מעפש אותו כאשר יקרה למים המכונסים זמן הרבה ובנובעם לתוך שאר מים יפסידום ·

יג איך יקרה עפוש האויר · לפי שיש באויר הרבה חלקים דקים קטוריים ובעלות האדים מן הארץ יתחברו קצתם אל קצתם · ואם לא ינשב להם איזה רוח טוב בנקל יתעפש והוא תחלת הדבר ב"מ ·

יד ומכאן בגבורת המגפה בר מינן אם יושם חתיכ' לחם בעד החלון רק אפי' ליל' אח' לא די שיתעפש אלא גם ימצא בתוכו במה תולעים וזה בחון הוא לחכמי מחקר ·

טו נשאלתי אם אפשר לשקול האויר · ואשיב שזה ידוע שהפילוסוף · רישקולוש היה שוקל בפלס ובמאזנים שלחופית אחת (בלעז וויזיקה ובל"א בלאז) ומשקלו ד שקרופולוש ועם ב גרעיני שעורי' ואח"כ שנתמלא מהאויר היתה משקלה ד אשקרופולוש וששה גרעיני שעורים הרי עודף במשקלו ד אשקרופולוש :

טז ועוד בחינה אחרת של הפילוסוף מירישינוש בהיותו שוקל כפתור אחד מלובן באש ובעודנו רותח ובהעדר האויר שבהללו היה משקלו ד אונשיאש וששה דרכמוני' והמש' עשר גרעיני' ואחר שתתקרר ושב האויר לכפתו' ולטבעו הראשון אז שוקל אותו שנית ומצאו עודף במשקלו ד גרעינים ·

יז ונלע"ד שזה אינו סותר דברינו בפרק ראשון שאמרנו כי היסודות אינם כבדים במקומם וכמו כן בכאן לא הי' ראוי שיהיה כובד אויר במקומו ונשיב כי זה ידבר אם ב' חלקי היסוד שוים או חלקי האויר הם בפשיטות ובלתי שנוי כי בוודאי חלקי האויר הגס יהיה כבד יותר מחלק האויר הדק המסוגל יותר לעלות למעלה ·

יח אם יזיע האדם באויר הקר מדוע יוסיף מכאוב על מכאוביו · יען שעל ידי ההזעה נפתחים חורי העור ואז בנקל נכנס לתוך הגוף אויר הקר ומעורר ההומרי' שבגוף הגורמים כאב :

יט איך הוא שאויר אחד יועיל לבני אדם והאויר השני יזיק · אשיבך מלין שהאויר יועיל לבני האדם אף לשאר בעלי חיים ע"י התמזגות חום הלב וקטוריו אבל לפעמים יזיק את הגוף וזהו בעת עפושו ואז גורם זוהמא בלב ובדם ומזה יולדו קדחו' עפושיות בר מינן :

כ ועוד ימצא אויר פשוט עכ"ז לקצת בני אדם יועיל ויזיק לקצתם וזה יקרה כפי השתנות הריאה והמוח והעצלים והעצבים שלו :

כא אויר הטוב הוא שאין בו רבוי חמימות ולא רבוי רטיבות או קטורים ·

כב ובזה יבואר איך יתעפש האויר לפי שבאויר יתערבו הרבה מיני קטורים ארסיי' והאד' בנשימתו ההכרחית ושאיפתו האויר מחוץ על ידי החוטם והפה שואב אליו אויר הארסיי :

כג ויובן ג"כ איך יפעל אויר המעופש ואף איך בימות הגשמים גורם נזילה ושיעול ואיך · ע"י הנשימה הבאה מדברים המעופשים כאשר יקרה במצרים אשר בסבת הטימצאש (בלעז קוקודריל) ושאר בעלי חיים ארסיים שבנילוס המעופשים יתעפש האויר והוא תחלת המגפה ב"מ :

כד ואיך יקרה שהאויר המעופש לפעמים יזיק את המין האנושי · ולא שאר ב"ח : ולפעמים אף את הבהמות · זה יקרה כפי השתנות המזגים והיסודות :

כה מדוע לא כל ב"ח נהנים מאויר אחד כי אם אדם אחד מאויר הים והשני מאויר ההרים אחר נהנה מאויר היבש והשני מאויר הלח · זה מחם וזה מהלח הלא דבר הוא · ונשיב שכל זה תלוי בשנוי הגופים וביותר בחלקיו הפנימים ובעבור זה אויר הלח טוב לזקנים אבל רע לנערים ולאנשים שטבעם לח ומכ"ש לבעלי שקוי (בלעז הירדופיסיא) אבל יועיל לבעלי השרפון (בלעז פטיזים) וכן להפך אויר היבש יועיל לבעלי לחה אבל יזיק לאותן שטבעם יבש :

כו איך ומה הוא שלפעמים אויר לבדו הוא רופא כל בשר וביותר בתחלואי הריאה וכלי הנשימה · ונשיב לאותן שסימפוני

מלשלוח מזונות אל הנר :

צא מרוע להב השמן והשעוה אינה מעלה עשן וקטור בערך העטרן והזפת · לפי שהעטרן או הזפת חלקי עפריים שבו עורפים על השמניים העושים עננים הרבה ·

צב מרוע פתילה שהובהבה אוחזת האור יותר בנקל משאינה מהובהבת · לפי שההדלקה נעשירת על ידי השמן הנמשך אל הנר והנה אחר הכבוי תמיד נשאר בו שמן ומזון הנר משא״כ בפתילה שלא היתה דולקת מקדם לא יהיה בה שמן ·

צג מרוע העשן מזיק המוח ומטיף ארת העינים וגורם שיעול · יש שלשה טעמים בזה הטעם הא׳ כבר הודעתיך למעלה שיש בעשן הרבה הלקים עפריים וגסים ובהנשאם אל חדרי המוח יתמלאו ונעשו עכובים בעורקי המוח והוא תחלת כאב ראש והטעם השני להיורת העשן עוקציי עבור (הפוליגיני) המעורבי׳ בחלקי אשיי׳ ואף הלהות המרים שבו ובהגיע אל גבול העינים יעקץ אותם ומטיפים טפה אחר טפה והטעם השלישי בהגיע אל משכן הריאה עוקץ בה ומעורר השיעול :

צד ולמה יש כח זורע באפר · לפי שיש בכל עץ דבר מרה צומח מאש ולא ישרף וכת הקימיאה קוראים אותו מלח והוא שקוע באפר וזה המלח הוא במקום הזרע להוליד ולהצמיח אילן אחר ממין זה הנשרף :

צה ראיתי בספן מלומר המלחמה שעשה נר שאין הרוח מכבה אותו וזה עשייתו קח שעוה בתולה ועץ רקוב ונפדית · וכסף חי · ועשה הרכברה זו ונר הנעשה באופן זה אין שום רוח שולט בו ולא תכבה אותו כי אם בחומץ או בשתן ובחנרתיו לעיני המשנה הגדול ראמ״ פאשה אשר בחר בי מכל רופאי הארץ להיות לפניו וגם היטיב בעבורי לאחינו ב״ הדרים בארצות האלו :

פרק שלישי

מרבר ביסוד אויר ונושא על כנפיו ששים חקירות ותשובותיהן בצרן בידיעות ברורות :

א יסוד האויר יש בו כובד · כי אם תלחצהו ותדחקהו אל הכלי או לתוך חשפופרת תרגיש בו כובר בהכנס לשם :

ב שהאויר חם ולח והוא בעבור תערובות אשיים שבו :

ג שהאויר יתהפך אל המים והמים לאויר וזהו לפי שמתדמים באיכותיהם כאשר ביארנו למעלה :

ד שהאויר קל התנועה ונוצחו הקול והרוח והרבה כמו אלה וזה הוא להיותו דק מאד ·

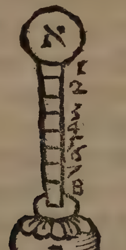
ה איך יקרה שאויר יקרר אחרי שטבעו חם במעוטו · במדובר למעלה · לפי שהוא קרוב אל הארץ וממנה יתקרר ואח״כ מקרר אותנו ·

ויו מרוע האויר בחורף קר ובקיץ חם זה יקרה לפי ערך נצוצי השמש המכים באלכסוני האויר :

זין ומכאן שבקיץ האויר שבגבול השני יהיה יותר קר מן האויר החורפיי ·

ח איך נרע ונכיר באויר ערך החום או ערך הקור במדרגת׳

קרקר

תחתי׳

זה ניכר ע״ צלוחית ארך הצואר כזה א המהפך פיו למטה לתוך כלי ב של מים והנך רואה לעת שיתחמם האויר המכונס ירדו המים למטה ולעת שיתקרר יעלו למעלה והכל כפי מדרגת הקור או החום יהיו עולים ויורדים :

ט על כן בהתגבר הקור ניכר בקדקד השפופרת כי יגיעו המים עד קדקדו · ואם יתגבר החום ירדו המים עד תחתיתו ·

יוד א״כ שתי קצוות לשפופרת · האחת אשר למעלה יורה על תוקף הקור וזה אשר למטה על עוצם החום :

יא ואם תבדיל השטח שבין שתי הקצוות לשמנה חלקים שוים או אם תעשה בהם סמנים שוים · תשיג בו מדרגות הקור והחום וההבדל בין יום ליום :

יב מרוע אויר הצפון זמן רב בבטן הארץ

יזיק

רואים כשאנו הולכים בתוך האויר האויר
הנרחה מאתנו מסבב אותנו ויבוא אחרינו
למלאות המקום מטעם הרקות :

עב ואש זה שכיח יותר בימי הקיץ מחמת
השמש המושך אליו הקטורים ברבוי ·

עג ובסברה זו מתחת לקו השוה שכיח
מאד ופורח באויר על פני השדה כעין
לפידים מפעולת השמש הגובר ושוהה שם
בתמידות :

עד ודע שאש זה שכיח יותר במקומות
המטונפי' והאשפות כי כל עור ששמנה
ארץ תרבה ותתמיד להוציא מבטנה
קטורים רבים :

עה ובאמת עיינתי באלה וראיתי אותם
דווקא בלילה אבל לא ביום · אולי
יהיה כשרגא בטיהרא :

עו אומרים שאש זה מתעה הארם מדרך
טוב לדרך עקל אבל אינו נראה
בעיני :

עז ולפעמים אש זה יגיד רוח סערה
המעותר לפי שמקורו קטורי ארץ
הגורמים רוחות :

עח יש אש אחר הנקרא אש יווני ומסוגל
הוא לשרוף ספינות האויבים לפי שהוא
מורכב מגשמים מתלהבים וממחזיקי אש
כמו גחלים של עצי הערבה · ויין שרף ·
ונפט · וזפת ולבונה · וכופר · וכיוצא בהם :

עט נקרא אש יוני על שם יון אחד אשר
מצאהו ראשונה וזה היה בשנת 679
לנוצרים במלחמת (קלמאחוס ארקיטיקטוס)
נגד אויביו אשר בארץ אסיאה :

פא באיזה אופן נוכל להדליק נרות רבות
בפעם אחד · תבשל גפרית וזירנין
(בלעז אורוס פיגמינטוס) בשמן ותתן בבשול
זה חוט אחד אחר שנתייבש החוט עשה
ממנו פתילה ובהדליק אותו סמוך לשאר
נרות יפוצץ ניצוציו לכל צדדיו וידליק כל
הנרות הסביב לו :

פא ונלע"ד שבתחבולה זו הכומרים היווני'
מדליקים נרותיהם בבית טעותם אשר
(בקא"מאמה) שנדלקים הנרות בבת אחת
א ובשביל זה מביאים ראיה לשטת שלהם
על נס זה הגדול בעיני הפרתי הנמהר
והחמרי איך מדליקים כמה נרות בפעם
אחרת ותחבולה היא ·

פב אמנם שמעתי תחבולה אחרת בענין
זה שעושים חוט משמן נפץ והוא
כרוך בכל כלי שעתיד להדליק ויש נקב
קטן בכותל הניתן בו ובהדליק אותו פושט
והולך על פני כולם :

פג ובאיזה אופן נוכל להשליך האש
מידנו בלתי נזק · קח בידך אבק זה
העשוי מעטרן ולבונה או קאראבי (בלעז
תוגרמא קיריכר) ותתן בין אצבעותיך נר דלוק
ואז תזרוק או תפזר האבק אשר בידך
למעלה ותראה איך שהלהב עולה מאיליה
דרך הנר בלתי כוית היד ·

פד ואיך נוכל להדליק השלג · קח כדור
העשוי משלג ותפזר עליו אבק העשוי
מגפרית ומפחמים ותטבול אותו במים כדי
שיהי' נקרש מהקור ואז יהי' דולק בתוך המים

פה מדוע העשן עולה ויורד בלתי נשיבת
שום רוח בעולם · לפי שהעשן כל
זמן שהוא חם הוא דק וקל התנועה ונוח
לעלות למעלה אך בהגיע אל אויר הקר
יתעבה ויכבד ויורד למטה :

פו מדוע היורה של נחושת נשרפת בעת
שיש בה תבשיל אם יושלך בתוכה
מטבע של נחושת או חתיכת ברזל · וזה
בהנרתי : ואני אומר אולי יהיה מפני
שהמטבע מפסקת בין היורה לבין התבשיל
או המים המגינים עליה שלא תשרף
ולכך אש שולט בה :

פז מדוע הפחם בוער יותר על ידי נפיחת
הרוח · לפי שאז נדחק בו האש
ויאכל החומר שבקרבו ·

פח מדוע פתילת הנר המכובה פתאום ·
בקושי תאחז האור · לפי שבכבוי
פתאום לא נשאר מחומר שמניי בפתילת
ובחסרון המזון תתכבה ·

פט פתילה שנטלה פיחמה אינה שורפת ·
לפי שאינה מסוגלת לקבל המזון
מרוב גסותה :

צרי מדוע הנר פוחת אורו בתת גרגיר
מלח לתוכו או על גבי הפתילה ·
לפי שהמלח עפציי הוא ומעכב השמן
מלשלוח

המלח (כי הקארבי נמצא כוס המלח וכיות׳ כדאנטיסקס) התקוע עריין בלבו ·

נג מרוע העצים אינם נתכים כמו המתכות· לפי שרוב מהותם מרטיבות אויריים ובהצורת׳ יפרידו למעלה : משא״כ הרטיבות שבמתכת אינו בורח ואינו אוירי ע״כ מיד נתכים ·

נה מרוע ההומץ מסוגל יותר לכבות אש לפי שברוב הריפתו· ורקותו· בנקל נכנס לתוך ההורים ומכווץ חלקי השמנים שבו ·

נו קנקן של בדיל שכרוך עליו הוט של פשתן אם תקרבהו אל האש או אל הנר אין הלהב שולט בו לשורפו והטעם הוא כרי שישרוף ההוט צריך שיתחמם ההוט בראשונה ואח״כ הוא מסוגל לשרפה אבל קנקן זה מקרירות הבדיל אי אפשר שיתחמם ולזה אין אש אוכלת אותו :

נז מרוע האש של הירקולי (הוא הר במדינת ספרד) · מכבים אותו בנעורת של פשתן אבל אש של הר קימ״רה בארץ ציצ״ליאה · בקש ועשבים · לפי שהעשבי׳ מולידים הרבה קטורים ועשנים אבל האש רובו קיטורים עבים ועתה זה בא להוסיף ואינו סובל אמנם הנעורת מושך אליו במהירות גרול את הלהב מצהצוהי שמן שבו וזה האש יש בו כ״כ הומרי שמניי באופן שאם יוסיף המזון יוסיף האש :

נח מרוע זכוכית הבא מארץ מושקוביא ומארץ פולוניאה והאבן המראה או טאלקו אין האש מפעפעם· לפי שרטיבתו מעורב בחלקי העפר הרקים מאר באופן שאי אפשר שיתפזרו ואין הרלקה אלא בפיזור חלקיו בכח ההום :

נט היתכן שימשש ארם עופרת המותך וידיו לא תשרפנה · הרבה התפארו עליו שמושהי׳ ידיהם במין עשב (מירקוריאל ופורטולאקס) או במיץ (מאלבס ויסקו) המעורב בחלמון בצה וידיו לא תכוינה ·

סמך מרוע שתי להבות אחת תכבה את הברתה אשר על גבה · לפי שררך הלהב התהתונה לעלות במהירות לגרש העליונה ולטרוף מפיה המזונות :

סא מה זה שאיזה מתכת מתלבן יותר מהרה מחבירו לפי שיש מתכת שחלקיו רווחים ובחללו יתמלא גפרית נכון לקבל האש :

סב מרוע מרעים המלח בזורקו לתוך האש · לפי שיש בקרבו הומרים קיטוריים ואויריים מה שאש מפזרם ומבקש מקום יותר גרול וברעם זה יתפוצץ המלח·

סג שמעתי שנמצא אש תחת הארץ בארץ אישפניא איטלייא וצרפת ובשאר מרינות ·

סר ומזונו מה שאש זה מושך אליו באלה המקומות הם גפרית · ביטומין · כי מבלעדיו אי אפשר שיתקיים להיותן מזונו· ומקומות האלה אשר אש אוכלם הם גפריים ושמניים וזה בהון להכמי המחקר·

סה לפעמים בוערים באמצע המים ולפעמים נוצצים על פני המים והטעם הוא להיות קיטוריו גפריים כ״כ חזקים באופן שאין המים יכולים לפזרם·

סו ומכאן אנו רואים שאם נזרקים על הארץ תכף יכבו · אבל לא כן אם תשפוך עליהם מים לפי שהמים אינם נכנסים בנקל מפני הרבקות והשמנות הסוגר והסותם הוריו · משא״כ הארץ מכבה אותם על ירי חניקה :

סז אמנם ההומץ מכבה אותם עבור חלקים דקי׳ שבו המסוגלים לפתוח כל סתום ולפזר הגשמים :

סח לפעמים תקיא ותשליך מקרבה הומרים אשיים ולפידים · לפי שמרליק את ההומר המעורב בו כאשר תראה בהר הנקרא בלעז (ויזוביוס) גם בהר (איטנא) אשר בארץ ציציליאה ·

סט נמצא אש זר (ובלעז פאטואוש) סמוך לארץ באויר הנרלק מקטורים עבים וזה בחון לפי שהרוח מפזרתו ומכבה אותו :

ען אבל אש זה קל התנועה יען שמתנועע מנשיבה קלה שברוחות :

עא אומרים שאש זר זה בורח מן הארם הרורף אחריו · ר״ל כמו שאנו רואים

האש יסוד פשוט אלא מעורב עם חומר הגורם פיזור חלקיו אחר אחד עד תומו :

לה מניין שהאבן אסבישטוש (ויש קורלים אותו אמיאנטוס) או כל העשוי ממנו אין אש אוכל אותו : לפי שכמעט אין בו שומן כלל שהוא מזון האש והלהב וכבר בעלי הקימי׳ טרחו עצמן והרבו בתחבולותיה׳ להוציא ממנו שמן ולא עלת׳ להם אלא שתמורת השמן יצאו מים ופסולת שאינם ראוים להרלקה :

לו והאבן הזאת אף באש אינו מקבלת צורת הליבון עבור החוטים הקלועים בה שאינם מניחים האש לכנוס בתוכה :

לז ומכאן הבגדים הנעשים ממנו אם נפלו בהם כתמים או אם הם מזוהמים נשלכים לאש והם מתלבנים וזו היא רחיצתן :

לח ובענין זה נייר העשוי ממנו והוא כתוב משני צדדיו וצריך למחיקה תשליכהו לאש המבעיר הדיו ומנקהו וזה טהרתו ותוכל לכתוב עליו שנית ושלישית עד אין תכלה :

לט אבישטוש זה הוא מין אבן שבו הוטים כהוטי צמר ופשתן והם נסרקין ונטווין ונארגין ·

מ והנה כשהייתי רופא המלך שולים גיריג האן י״רה נתן לי לדורון סמרטוט א׳ העשוי מאבן זו וזה כמוס עמדי :

מא מרוע האש אינו מתיך כל הנמצאים זה הוא לפי שטבעיהן שונות כי יש גשמים אשר הוריהם מלאים שמן וגפרית ובנקל נדלקים מכח קטוריו שבהם · וא״ה הכם : שמן · גפרית · נפט · יין שרף · (סלקרא אגוס ויטס) וכיוצא בהם :

מב גרעיני לבונה וקאראבי (קי ריכאר כלשון יסמעאל) נדלקים ונתכים לפי שאבותיהם שוים והם העפרי והמימי והשמני באופן שהחלק השמני דולק והמימיי והעפרי נתכים :

מג מדוע נמסים באש גדול · לפי שהלבנים כוללים כל מתכות למיניהם ובהם ארים הרבה שאינם מתלהבים כי העפרים מתהפכי׳ לתבנית הול ·

מד מרוע הברזל אש מפעפעו ואין האש מפעפע את האבן · לפי שהברזל נוח לכפוף בעבור לחותו ובבואו לאש לחותיו נתכים ונפזרים ומלחלח הוריו היבשים מה שא״כ באבנים שאין בהם לחות כלל ולזה מתלהבים ונשרפים אבל אינם נתכים :

מה ביטומין הם הגחלים הנמצאים תחת הארץ ומקורם נפט (כלשון תוגר ייר מומיא) בוערים במים והם נזונים מהקטורי׳ שבהם ומתקיימים זמן הרבה :

מו ובשביל זה יתמיה הרואה איך האש דולק במים ואינו מתכבה וזהו לסבת הרבה גשמים שבו המסוגלים לזה ורובן מורכבים מבי״טומין הנזכר :

מז הכופר (ר״ל קאמפורס) אוהב האש באופן שאם נרלק ונדבק באש לא זז מהבבו עד מותו או שרפת נשמתו כי מקורו אש והומר שמניי ולזה ממהר לקבל האש וקשה לאבר :

מח לכן פתילת הקרח (סנוטף מסנני) המשוח במעט כופר אם תדלקהו שום לא יכבה :

מט אם תקח נר של שעוה או של שומן ותמשיחהו עם כופר ואח״כ תזרוק עליו מים בחלוף פעמים וכל זה בתוקף הקור באופן שיקרוש ויתכסה כלו מן הקרח אז תראהו בוער עד תומו :

נון ומטעם זה יש ביכלתו שיבעיר בתוך המים וחוץ למים כי הוא מורכב מהגש׳ הבוערים במים :

נא אמנם הנפט יש בו מעלה יתירה והיא שכל גשם שורף והנמשח משמנו ונדלק אין המים שולטים בו אדרבה כל עוד שזורקים עליו מים הלהב מתלהב יותר :

נב אבנים השחורי׳ הנחצבים בבטן הארץ בארץ אינגלי טירה (או אינגלאנדריא) ושורפים אותם במקום עצים בוודאי הם ממין הביטומין הנז׳ ·

נג פסולת של קאראבי (בלעז סוקזינס) (ובלשון תוגרמא קיו רוכאר) בהדליקם מרקדים ומתפוצצי׳ בכח גדול כמו הפולבירה (הוא אבק קנה סקרפס) לפי שיש בו איכות המלח

ממדתו ויצא אש · (וזה סבית הרנה) וזה יקרה מרוב לחץ חלקי הקטורים ומדאגת הרקנות תכף מתקבצים חלקים האשיים ונדלקים ·

כ׳ ובענין זה איך יקרה שאש נדלק באויר רוצה לומר מרעמים ומברקים ומהכוכבים שרפים וזולתם הרבה מינים הנולדים תחת קעריריות הירח בעבור שאז נמצאים באויר הרבה קיטורים מתלהביים והם כאש לנעורת ·

כא מרוע האש נדלק ע׳ נשיבת הרוח או נפיח׳ הנפח · מפני שבאופן זה יגורש האפר אשר עליו דהסותם חורי העישון ויתקבצו חלקים אשיים וסופו הדלקה :

כב וכן להפך מדוע תתכבה הלהב מרוח גדול פתאום · מפני שבדחיקה זו של רוח פתאום יתפזרו החלקי׳ הדקי׳ האשיים ופיזור יגרום הכבה :

כג ואיך יתכבה אש לעת שזורקים בו סמרטוטים או זבל או בגדי פשתן דחים וכיוצא בהם · לפי שבאופן זה יתהנק האש מרוחק ולחץ הקטור והעשן וסופו הכבה כמוזכר כמה פעמים ·

כד זריקת המים הנעשית ע׳ קנה מים היורדה כחץ (כמו שאנו עושים לעת כי נופל ח״ו דלקה בבנים) והיא פתאומית ויכובה בנקל יותר במעט מים מאשר יוצק עליו מים רבים ובנחת לפי שבזריק׳ פתאומית נסתמים שבילי והורי בטן הגשמיי׳ הדולקי׳ והלקי אש מתפזרים ואז אין בכחם להדליק יותר והמעט יהזיק את המרובה :

כה וזה יהיה מה שטומנים הגחלים בתוך האפר זהם דולקים הטיב יותר · לפי שמעכב את האויר לצאת ·

כו מרוע יקרה סימור וקרירות בשוקי האנשים היושבים נגד האש · יען שאש מגרש ורוח׳ הרבה אויר וזה יקרה ע׳ התעשנות ובהעדרם מבקשי׳ אחר תמורתם :

כז מרוע בהכבות אש מה במים קיש קיש קריא · לפי שיסוד המים לוחם עם שני אויביו והם אש ורוח :

כח מרוע מי הים אינם מסוגלים לכבות השרפ׳ כמו מים מתוקים · לפי שמי הים הם מלוחים שמנים ויבשים ואין בהם רטיבות בשאר מים :

כט היתכן שיהיו נמצאים בעלי חיים באש : יש מחכמי המחקר שאינם מאמינים זה · אבל יש מהם שמאמתים אותו וגם אריסטו׳ בעצמו כתב איך באי צ״פריש (הוא קיפרוס) בתנור׳ שמציקים מתכורת נולדים בעלי כנפים גדולים מן הזבוב והם מדלגים והולכים אנה ואנה באש ובצאתם משם מתים מיד · ונקראי׳ בלשון יווני פירואליש או פירואישטי וכפי דבריהם הם נולדים מלהות וקיטור העפרי המעורב באש שאינו מזוכך הטיב ויש בו עפוש וכח ההויה :

למד הסלמאנדרא ג״כ מכחישים כמה פילוסופי׳ הרשים באמרם שהוא נגד השכל לפי שהשלמנדרא טבעו קר · ולח בתכלית · ומכבה הגחלים במגעה · אמנם אחרי שחכמינו ז״ל העידו עליה אאמין ג״כ ואומר אני שברי׳ קטנ׳ כזו אין ביכלתה לכבות אש התנור הדולק כמה שנים אולי מרוב לחותה וקרירות שבה חפצה באש וניזונית ממנו כמו הבריה הנקראת קאמליאונטי בלעז תיזון מן האויר :

לא מנין שהאש מגרש הארסיים ומרוע מדליקין אש בזמן המגפה ב״מ יען שארס הוא תולדת הרטיבות הבא׳ מעפוש בעלי חיים והאש מיבש רטיבתם ואינו מניח להתעפש :

לב מרוע עצי ערבה גחליהם ואפריהם מעוטים לפי שרוב בנינם מיסוד מים ומאויר ומעוט׳ יסוד ארץ :

לג מרוע נשמע קול הברה בפתחי וחלוני בתי תנור וכיריים בהצותם אש לפי שהאויר מתחמם על ידי האש ויתגרש דרך פי הכירה ותכף יטריח אויר אחר לכנוס במקומו תמורת הנרחה :

לד מרוע אי אפשר לעשות אש נצחי בשום אומנות ותחבולה · ונשיב אלו היה מצוי אש נצחי בוראי הוא בשביל שאין לו נגרי וזה אי אפשר לומר כי אין

ו׳ שהאש אינו דולק כי אם בהקבץ
הלקיו אחר אל אחר וכן להפך האש
אינו נכבה כי אם בהתפז׳ חלקיו ובהפסרם :
ו׳ ובזה יובן איך נדלק האש תכף בהתקרב
אליו אחד ממיניו כמן שמן ושעוה והדומה
להם והטעם הוא לפי שבשמן ושעוה
וחלב או בשאר חמרים מתלהביים נמצא
הרבה אש בכח (ר״ל הרבה חלקים קטני׳ סמוכים
להדלקם) ובהתחברם אל הנר המכובה אז
יתחברו יחדו עד שהלהבת עולה מאליה ·
ז׳ נמשך מזה שהשמן והשעוה והשומן
והכופר והאופ״ום והיין שרף והפתילה
של נר המכוב׳ וקטורים חמים וכיוצא
בהם בנקל נדלקים :
ח׳ וכן להפך השיש והאבן למיניהם
לעולם אינם נדלקים אף על פי
שמתחממים וכל זה למה לפי ממוצעים
ורוב בנינם מן העפר המעכב מלהתכנס
חלקיו בחלקי אש שבהם אחד אל אחד :
ט׳ וכן המתכות למיניהן כגון הנחושת
והברזל והזהב בקושי נדלקים עם
היותם מורכבים מהרבה אש לפי שיש בהם
כנגדם הרבה עפר כאש׳ נראה מכובד
שלהם ולכן חלקי אש המפוזרים שבהם
בקושי מתכנסים לגוף אחד :
יוד העופרת והבדיל אינם נדלקים אחרי
שרוב מהותם מעפר ומעוטן אש :
י״א זו ואין צ״ל כסף חי שאין בו יסוד
אש כלל :
י״ב אבן שממלאים אותו בקנה השרפה
וגפרית בנקל מתלהב · להיותו מהובר
מחלקי׳ דקים ומפוזרים ולא נמצא בתוכו
חלקים עפריים המכבים חלקים אשיים
שבהם :
ספר ג פרק י״ג ג׳ באותות ושמים י״ג ועתה יובן דברי ארי״שטו באמרו
שהאש נפסר מעצמו והקטן מהמרת
הגדול ממנו רצונו בזה שההפסר הזה אינו
בעצם לא במקרה והוא בחסרון המזון כי
זמן ששמן הניזון ממנו די אינו נפסר אך
בהתם השמן יכבה הנר וכן אש קטנה
לא תפסר על ידי אש גדולה הימנה · אך
בהתקרב אליה אז הגדולה מושכת אליה
את האש הקטנה ממנה אבל תוספת זו
אינה ניכרת : י״ד והנה הנפט אין
כמוהו גשם מתלהב וכמעט בהריחו כבר
אוחזתו אש · מטעם ריח קטורי ואשיי
שבו :
ט״ו אין מוציאין אש מחלמיש צור בהכות
עליו הברזל לפי שע״י הכאה זו נרתים
הרבה חלקי יסוד אש וקטוריו באופן
שהלקי הקיטורים שבהם נפסרים בנקל יותר
מהיסוד האש התקוע בחוטי הברזל : ב
ובהיות האש היסודי דואג תמיד שלא
יתן רקנות בגשמים אז מפציר בחלקים
הדקים המפוזרים שיתחברו יחדו ·
ט״ז למה אנו מוציאים אש מהצור בהכאת
הברזל ולא זולתו בכל המתכות :
על זה יש שתי תשובות · האחת
מפני שהברזל הוא גשם מקשיי א
יותר מכל המתכות והשני׳ מפני חוטיו
ושניו שבו באורך הבלזל ב כנזכר ולכן
הקאליביש (ר״ל אזירו ובל״א שטאל)
הוא היותר קשה ובשביל זה מסוגל יותר
להוצאת האש ג כנראה בתמונה זאת
לנגד עיניך :

י״ז איך יקרה שע״י שפשוף עור החתול
וביותר בימי החורף יצא אש : יש
אומרים מרוב כח חלקי יסוד האש התקוע
בשעריו ·
י״ח איך קופה של תבן שבהלהורת או
זבל או שריגי הגפן נדלקים מעצמן ·
לפי שרוב חומרם מיסוד זה המעורר
הקיטור להתעשן ומקפץ חלקי האש ואז
הלהב עולה מאיליו ·
י״ט איך יקרה שממשיכת החבל ביותר
ממרתו

האש והוא האויר ועל כן היו היסודות בהכרח ד׳ לא פחות ולא יותר ׃

השאלה השנית האם יתכן שישתנה יסוד אחד ליסוד אחר ׃

תשובה שאינו מן הנמנע ׃ אחרי שאנו רואים שהרוח תשתנה ומתכנסת למים ׃ והמים מתהפכים לרוח ׃ וזה יתכן דווקא ברומים ולא בהפכיים ׃

השאלה השלישית אם היסודות הווים ונפסדים ׃

תשובה בוודאי כן הוא ׃ מפני שהאש נדלק ונכבה והדלקה זו תולדות האש והויתו ׃ והכבוי הוא הפסדו ׃

השאלה הרביעית הירתכן שיהיה כובד ביסודות במקומותם העצמיים ׃

תשובה זה אינו כן מפני שידוע שהדגים או בני אדם היורדים לתחתית המים או לעומק הים עם היות שמים רבים צבורים עליהם עם כל זה אינם מרגישים שום כבדות מהמים שעליהם ׃ משא״כ אם תקח כלי מלא מים תרגיש תכף כבדותם וערך משקלם ׃ שנית הנך רואה שאין אנו מרגישים כובד האויר בשום פנים ׃ וכל זה למה לפי שיש לו מקום רחב ידים להתנועע אנה ואנה ׃ שלישית תראה באשר תרצה להוציא מבודך איזה דלי או אנטל בלא מים ׃ תרגיש שכל זמן שהדלי תחת המים בנקל יתנשא אעפ׳ שהוא גדול מאד ׃ אבל בהגיעו אל אויר העולם יעוות דרכו ויכבד עליך מאד להעלותו למעלה ולהוציאו הוצרך כי אם בהכרח גדול וביגיעה רבה וזה ראיה שחלק אחד מימיו השוכן על חלק אחר מחלקי המים לא יהיה בו כבדות כלל ׃ רביעית תכיר זה ג״כ מטעם הכבדות כי לעולם תמצא שהגשמים הקטנים יהיו יותר כבדים מהגשמים הגדולים להיותם חפצים ובוהרים בירידה יותר מהגשמים הגדולים וכבר ידוע שאין מקצת יסוד אחד מכביד על מקצתו השני מאותו המין ונמשך מזה שאין חלק אחד חפץ להיות למטה מהחלק השני ׃ החמישית אם היו מקצת המים למשא על מקצתן באופן שהמים העליונים היו רוחקים את המים התחתונים ׃ היה מן הראוי שאם יותן כדור עציי או קרש אחר בתחתית המים שישאר שם ובפרט כשהם עמוקים מאד כי אז צבורים עליו המים ביותר ׃ אך בעבור שאנו רואים שהוא נגד הנסיון כי אין כדור של עץ נשאר תחת המים ואף אם תלחצהו למטה הוא דולג למעלה בכח גדול ובמהירות ׃ אם כן נלמוד מזה שאין היסוד מכביד במקומו ׃ וכל זה נמצא לא לבד ביסוד המים כי אם גם בשאר היסודות כי טבע אחד לארבעתן ׃ ודי בזה מה שדברתי מהיסודות בכללות כי לא רציתי להאריך בדברים יותר מראי ׃

פרק שני מדבר ביסוד אש פרטי ונושא על שכמו מאה קושיות עצומות ׃ וידיעות הכרחיות ונעלמות ׃

והנה נעורר בזה הפרק מאה קושיות השייכות לטבע ועצם ופעולת יסוד האש האחת ידוע שהאש הוא יסוד אמרתי כי יתחבר אל כל המורכבים ותערובות הטבע כי אי אפשר שימצאו תערובו׳ בעולם בלתי פעולותיו והתפעלותיו בחמימות וביבשות ׃ וכל דבר מורכב מתמוסס ונפסד על ידי חומר אשיו ועכ״ז האש בעצמו אינו נבדל לגוף אחר חוץ ממינו ׃

הב׳ הנה שני מיני אש נמצאים אחד בפועל וא׳ בכח כי הלהב והגחלים הבוערים או ברזל המלובן נקראים אש בפועל אבל העצים והפשתן והנעורת והנייר וכיוצא בה הם אש בכח ׃

הג׳ בגמרא תנו רבנן שש אשות הן יש אוכלת ואינה שותה ׃ ויש שותה ואינה אוכלת ויש אוכלת ושותה ׃ ויש אוכלת לחין כיבשין ׃ ויש אש דוחה אש ׃ ויש אש אוכלת אש ׃ יומא פרק א

הד׳ עינינו רואות שהאש נצרך למזון כי תמיד מושך אלי חלקים חדשים ואוכל אותם ׃

יבשה בתכלית וקרה במעוטה · הד׳ הקרירות והרטיבות שמהם הפילוסופים מוציאים מים הקרים ולחים : ועוד יש שנים אחרים הקרירות והחמימות והרטיבות והיובש · ולהיות שאלה שתי ההרכבות האחרונות הן הפכיות ואי אפשר שיעמדו יחד כי האחת דוחה האחרת נמשך מזה שיהיו היסודות מקבלי האיכיות הארבע לא פחות ולא יותר ולהכנה יתרה אחוג ואצייר לפניך תמונה זו :

ואם ישאל השואל שאלות האלה מה נשיב לו :

שאלה הראשונה אחרי שהאיכיות האלה ארבע הן ושמו הטבעיי׳ בכל אחד מהיסודות שנים מהם · אחד פועל ואחד מתפעל א״כ יראה שיספיקו ב׳ יסודות והם הארץ והאויר שיש בהם הד׳ איכיות כי הארץ קרה ויבשה · והאויר חם ולח הנה א״כ נמצאו בשתי היסודות האלה כל הד׳ איכיות והנה הב׳ הנשארי׳ נוספים ללא צורך :

התשובה על זה כי חמימות האש אינו שוה לחמימות האויר בהמזגה וכן קרירות הארץ והמים שניהם צריכים ההמזגה ולא ימזג המורכב באחד מהם בלבד · וכן המתפעלים · כי יובש האש אינו שוה ליובש הארץ : וכן לחות האויר ללחות המים בהמזגה · כמו שמבואר מדברי ן׳ סינא באופן הראשון מן הקאנון שלו פרק המזגים :

ועוד סבה אחרת זכר אריסטו והיא שלהיו׳ האחד מהם היותר כבד כמו הארץ והשני היותר קל כמו האש יתחייב בהכרח שימצאו בין ב׳ הקצוות האלה שני אמצעים : האחד שלא יהיה כ״כ כבד כמו הארץ והם המים · והשני שלא יהיה כל כך קל כמו האש

באמרו אלו לא היה לא יסוד אחד אשר
ממנו מורכב כל גשם יתחייב שלא יחלה
שום אדם וגם לא יגיע לו כאב לעולם
בעבור שהכאב בא מהשתנות המזג באחד
מחלקיו וזה לא יתכן ביסוד אחד ופשוט :
ה והטעם השני הוא באמרו שהיסוד הוא
ו לעולם על כמה פנים · כי אלו היה פשוט
ויחידי יתחייב שלא יהיה רק חולי א׳
ורפואה אחת אבל מאשר ראינו שיש
חולאים שונים ומשונים וצריך לשנות גם
הרפואה בהשתנו׳ החולאי׳ יתחייב בהכרח
שסברתם זאת בוזבת כי לא יתכן זה
ההשתנות אם לא היה אלא יסוד אחד :
ז והפילוסוף הגדול אריסטו׳ השיב ג״כ על
זה בפנים אחרים באמרו
שבהכרח היסודות הם על כמה פנים כי
אלו היה רק יסוד אחד ופשוט יתחייב
שתהיה התנועה עקומית ותמידית וגבולית
ח (עיין בכתבי ק״מ סרס כ״ע לעיל) · והנה אנו
רואים ההפך כי יש תנועה׳ הבוהרת לעלות
למעלה כתנועת האש ויש שבוחרת
לרדת למטה כמו האבן והדומה לה
(אע״פ שזאת הסברה היא מתנגדת לאותן
שסוברים שכל הגשמיים כבדים הם בטבעם
ומכחישים התנועה כלפי מעלה אלא
שאומרים שהכבדים בורחים מהקלים) :
ט ועוד הביא אריסטו׳ כמה ראיות אחרות
בזה אבל אין כוונתי לבלות הזמן בדברים
שאין בהם צורך ודי לנו בתשובה אחת
יוד שהן שתים : אמנם מביאים ראיה אחרת
על היסודות הארבעה והיא לקוחה מחוצאת
יא הפשוט מתוך המורכב · כי בהשרף העץ
אנו רואים עשן וקיטורים אשיים המולידים
אויר ואש ובפרוח הקטורים נשאר אפר
אשר ממנו יתהוה עפר ומים גם בעלי
הקימיאה בהוצאת המי׳ והשמן בתהבולותיהן
הם מוציאים ארבע׳ יסודות נפרדים אפילו
מגשם מורכב שטבעו חם · ומשך מזה
שיש יסודות ארבעה · וסברה זאת מצאה
חן בעיני אבוקראט באמרו בצאת הנפש
מהגוף המחובר מהיסודות הארבעה
כל אחד מהם ישוב לטבעו הראשון (עיין
לעיל בעולם העליון בפרק תחיית המתים דף מ׳ ע״ב)

כי היובש ישוב אל היובש והלחות אל
הלחות החום אל החום והקור אל הקור
והמובן מדבריו הוא שהגשמים הנפסדים
חוזרים חלקיהם ליסודותם אשר הם
מועתקים מהם :
ודע שבעלי הקימיאה מונים חמשה יסודות
ואלה הם : שמרים · לחה · שמן ·
גשם · ורוח · אך אמנם עקרי יסודות
שלהם שהם בונים עליהם מבצריהם ·
הם שלשה והם גפרית · כסף חי · ומלח ·
עם היות שהארבעה יסודות בלולים בתוך
השלשה כי גפרית תוכו אש · ומים
שקועים בכסף חי · כי הכל עולה בהבל
וקטורים שלו נקבצים וחוזרים לכסף חי
ובמלח ניכר יסוד העפר מכבדותו : ואביר
הרופאים :
דוליש מוסיף משלו עוד שנים ושלשה
הנזכ׳ הם חמשה (עיין בספרו הנכבד
בפרק די פירמינטצוני וכו) · ועוד יש כמה
פילוסופים המביאי׳ ראיה על ארבעה
היסודות מארבע לחיות ומארבעה חלקי
השנה המכוונים להם · ר״ל הירוקה לאש·
דם לאויר · לבנה למים · והשחורה לארץ
ואומרים שהקיץ דומה לאויר ולדם ·
החום לירוקה ולאש · חורף ללבנ׳ ולמים·
והקור לשחורה ולארץ : אך אלה הסברות
הם בעיני כנמוסיות והגיוניות ולא מצאתי
בהם שום תועלת לעיון שלנו :
אמר המחבר אחרי שכל מגמתי הוא
ללקט מהפילוסופים דברו׳ הנאותים
לתורתנו הקדושה ומסכימי׳ לדרכי התכמי׳
זכרונם לברכה אשבילך ואורך במופת
חותך ובראיות אמתיות שהיסודות הם
דווקא ארבעה לא פחות ולא יותר : והם
האיכיות הראשונות שנים מהם פועלים
ושנים מתפעלי׳ (ר״ל סובלים) לפי שמהרכבת
הארבעה איכיות אחת אל אחרת יולדו שש
תמונות כפי אפשרות החלוקה וזה הם :
החמימו׳ והיובש שמהם יתהוה האש שטבעו
חם בתכלית ויבש במעוטו : הב׳ הרטיבו׳
והחמימות שמהם יתהוה האויר אשר טבעו
לח בהפלגה וחם במעוטו : הג׳ היובש
והקרירות שמהם תתהוה הארץ שהיא
יבשה

חלק חמישי

ספר

יסודי עולם :

מדבר במהות · ואיכות · וכמות היסודות · כדעת חכמים הראשונים · והאחרונים · והוספתי נופך משלי לאסוף · ולחקור · כמו ארבע מאות שאלות · ותשובות · נאות וטובות · לצאת מן החובות · ולהוציאן מן המחשבות :

הקדמה לספר יסודי העולם

בְּעֶזְרַת הָאֵל וְצוּר עַל כֻּלָּם · נְחַבֵּר סֵפֶר יְסוֹדֵי עוֹלָם · וְיִהְיֶה לָנוּ כְּמוֹ סוּלָם · לְהַשִּׂיג בּוֹ כָּל אֲשֶׁר נֶעְלָם : אֶל שְׁאַר עוֹלָמוֹת · ואל החקירות אשר הם רמות · להבין חכמה וגם תעלומות · והשם יַעְזוֹר לַעֲשׂוֹתָם בִּתְמִימוּת · אמן :

פרק א׳ ובו יבורר כמות ומהות היסודות לדעת הפילוסופים :

בענין היסודות רבו המחלוקות יש מהפילוסופים שחושבים שאינו
א נמצא אלא יסוד אחד : וכדעת טאליש
הפילוסוף יהיה יסוד מים יסוד האמתי
אשר ממנו יתהוה כל גשם אבל כדברי
הירקוליטיש הוא יסוד האש : ובדרך זה ב
חולקים ג״כ במספר היסודות · כי יש
מונה אותם שנים ויש שמונה שלשה
וכל אחד מביא ראיה על דבריו : אמנם
אבוקראט הרופא הכה על קדקד כולם
ונתן שני טעמים לדבריו · הטעם הא׳ ד

באמרו

יותר עם ר"ש בזה : אך אמנם כמה שכתב ר"ש שצורתו צורת הארם בכל איבריו רחוק מן השכל אחהו שנקרא חיה וגם שרועה את כל סביבותיו וגם שטורפת והורגת בכל אלה הענינים נאות יותר ליהסה לצורת הכבש כסברת מספרי חרושי העולם להיות כי הם מעיינים יותר בענינים האלו מחכמינו אשר כל מגמתם בהוקים ובמשפטים ישרים :

פרק אחד עשר מספר באיכות הקוף הרומה לאדם בכל עניניו :

תמיהה גדולה ולא מצאתי תשוב' מפסקת עליה· מרוע בכל בעלי חיים לא נמצא דם נדות מה שבלשון חז"ל ווסת זולת באשה ובקוף עם היות שכל בעלי חיים מתברכים בבנים יותר ואיני יודע כיצר : איזה מהרופאים אומרי' שהריר הנוזל מהנקבות של בהמה והיה הוא במקום דם נרה ועכו' רחוקה התשובה :

פארו״שטו וחבריו יתנו עירירס וכרעת בטלמיאוס נמצאים מעבר לנהר גיחון הנקרא גנג״ש בארץ הודו · ויש אומרים בקצה ארץ כוש ובגבול ליצו״אה : דיודורוש כותב שאנשי מצרים לאלתר היו עובדים ומשתחוים לו · ובאמת כמעט הפסוקים רומזים עליהם באמרם לשעירים אשר הם זונים אחריהם וכפי מפרשי התורה הם השדים הנקראים כן הנראים כדמות השעירים למאמינים בהם : ועוד ושעירים ירקדו שם וחיה זו אוהבת הריקוד ואני אומר אחרי שהטבעיו׳ יאמתו מציאותן אולי יהיו השתנות הטבע בבעלי חיים או באמת מעשה שדים המטעים בני אדם לדרך רע מדרך הטוב :

פרק תשיעי · ידבר במהות הסירינא שהוא חצי אדם וחצי דג · (ובל״א ווּשיר ווייב) :

זבענין זה ראוי לחקור אחר מהות הסירינא שהוא חצי אדם וחצי דג פעם ימצא בצורת איש ופעם בצורת אשה ובלשון ספרדי (סירינה די לס מאר) · ובלשון אשכנז (מאן ווסר עמן אדר ווסיר ווייב) וכדברי רושמי הארץ שכיח יותר בים אוקיאנוס והנה חכמנו ז״ל האמינו כדאית׳ בגמרא מסכת כלאים פרק ח׳ משנה ה׳ ואני דברתי עם אנשים ישרים אשר ראוהו פה קושטנדינה וראוי לסמוך עליהם לאמת מציאותם ואם שקשה לי להאמין :

פרק עשירי ידבר באדני השדה ובחיה הנקראת בוראמיץ שחיה על ידי חבל הנקשר בטבורו וקצה האחר בארץ ותמצא בטרטריאה הגדולה :

אחרי שדברנו בשנוי הטבע ובצורות שונות ומשונות נכון לפני לדבר גם במהות ואיכות אדני השדה שהזכירו חז״ל ובלשון חכמים נקרא בר נש דטור והוא ניזון מטבורו : אמר המחבר כפי דעת חז״ל היא החיה ששמה ידוע · וכתב רבינו שמשון בשם רבינו. מאיר בר קולונימוס שכמין חבל גדול יוצא משורש שמשם גדלה כמין קישואין ודלועין והוא כצורת אדם צורתו בין בצורת פניו בין בצורת איבריו ומטבורו הוא מחובר באותו חבל ואין בכל בריה רשות לקרב כמלא החבל שטורפת והורגת את הכל וכמלא החבל רועה את כל סביבותיה וכשבאין לצוד אותה מורים בחצים מרחוק אל החבל עד שיפסק ומיד מתה · והרב כתב שצועקת בקול מר · והרמ״בם כתב שאומרים המספרים חרושי העולם שהוא מדבר דברים רבים שאינם מובנים ובלשון ערב שמו אלנאנאס : והנה פליאה נשגבה בעיני על השתנות הספורים אבל לא אחשיך ידי מלכתוב מה שקריתי בספר חדש מגיאוגרפ״אה המספר לפי תומו איך אנשי אפריקה בחלק טרטאריאה הגדולה במדינת שמבוללה מתעשרים על ידי מיני זרעונים כזרע הדלועין לא שהם יותר קצרים במדתם להיות כי זרועיה תצמיח ויציץ ציץ כחבל מן הארץ עד טבור החיה הנקראת בוראמיץ בלשונם ר״ל כבש עבור דמות הכבש בכל איבריו מראשו ועד רגליו ופרסותיו שסועות ועורו רך ובצחר צמרו נאה להלבישו אפס כי חסר קרנים אלא ששערות ראשו נצמחים וקלועים כתבנית הקרנים : והנה גבהו חצי אמה ויותר וכפי מספרי חרוש זה יהיה טעמו כטעם בשר הדג ודמו מתוק כדבש וזהי כל זמן שיש עשב השדה סביב לו כמלא החבל שמשם חיותו הוא ואם קוצרים בסביבותו העשבים או ככלות העשבים גם החיה כזה תכלה עד שתחליף החיים במות · והנה מן כל החיות והעופות הדורסים והטורפים יש לה מנוח אפס כי הזאב אורב תמיד אחריה ויתנכל לה להמיתה : והנה לא נעלם מעין הקורא שלדברי ד״ש החבל הוא כעין חבל הדלועין וכפי דברי המספר הזרע הוא כזרע הדלועין ומסכים אני

הטבור ומשם ולמטה יתערבו שניהם ויהיו גוף אחד ולפעמים יהיה הגוף מחובר מצד אחד מן אצילי זרועותיו עד ירכו וכאשר אני והחברי החכם השלם כמה״ר גבריאל רופא נע הלכנו עם מלמדנו הרפואה ה״ה הרופא המפורסם כמ״הר חיים נ״ע אצל מוכר בשמים הנקרא מט״רויולישט בסימן תרנגול שחור בעיר המפוארה רנט״סקו ושם ראינו תאומים אך שבטן אחד לשניהם והיו מחונטים מאז ומקדם בשמן המור ומונחים בתיבה של בריל והנה לא נעלם מעין הקורא בספרי הרפואה מה שהביא אבן סינה איך שאשה אחת בארץ מערב ילדה שתי בנות תאומות אבל גופיהן נבדלים בראש ובידים וברגלים אמנם מחוברי׳ במתניהם מן הצד ויהי כי ארכו להן הימי׳ תבעה אחת מהן להנשא ואחותה האחרת לא רצתה וגם שלא תנשא אחותה שלא יבוא איש ויראה את ערותה ׃ והיא תראה את ערותו ׃ ויהי היום ותבואנה שתיהן יחדו לפני השופט והוא ערום בחכמה והושיבן ואחר ישיבה קטנה קרא לאחרת מהן המעכבת את אחותה מלהנשא ואמר קומי על רגליך ולא היה בכחה להתנועע ממקומה ולעמוד לפני השופט ׃ אז קרא השנית המבקשת להנשא וקמה מפניו בכח ובזריזות גדול באופן שמשכה עמה גם אחותה הצעירה אז צוה השופט להנשא להיותה עקר והשניה טפל לה ׃ אומרים שלא היו הימים מעוטי׳ עד שמתה הקטנה מפני הבושה והצער וכמו כן אחר זמן מעט מתה אחותה השניה בעבור סרחון הנבלה הדבק בבשרה ׃ אמנם אם נאמין לכותב׳ חדושי העולם מהשתנות הבריות מהם שראשו ככלב כמו שהביאו לפני לודויקו מלך צרפת וגם בתלמוד מעשה בריש לקיש (כגטין פרק סליקו) ומי שלא יאמין לא יקרא כופר ׃

ומהם כצורת הדוב בעדות דיאמשצ״נוש שראה נערה כלה שעיר וכתמונת הדוב ומכוער מאד ומהם שאין להם עורף אלא שעיניהם למעלה מכתפיהם ואלו נראים במחוז ואשקונ״א ׃ ויש שעיניה׳ במצחיה׳ ׃ ויש שעיניהם ברגליהם והזכירם בעל המסעות ׃ ויש שעיניה׳ במקום הנחיריים והנה כפי עדות כותבי העתים היה מנהג הרומיים לפנים להמיתן בבית המשפט ׃ ועדיין המנהג אצל אנשי הודו באמרם שהבריות המשונות כאלו הם קשים ורעים לעולם ועוד אמרו שאלו הבריות המשונות אף דתיהן שונות ובטבעם רעים ואכזרים הם ופוק חזי מאי עמא דבר כל מום רע וה׳ ישמרנו וזרענו ויבדילנו מהם ׃

פרק שביעי ידבר במהות הצינטברוש והוא חצי אדם וחצי סוס ואם ראוי שנאמין במציאות׳ ואם לאו ׃

והנה אחרי התגלגל ספור השתנות הצורו׳ בא׳ מאיברי האד׳ לא אחדל מלחקור במהות הצינטאברוש בלעז והוא חצי אדם וחצי סוס אחרי שגדולי האומות יאמתו מציאותן וכותבי חדושי העולם הרבו לספר מהם בזמנים נפרדים שהביאו מין זה לפני כמה מלכים ושרים להראות פעולת הבורא יתברך והשתנות הטבע וכפי דברי החוקרים יהיה מין היה כתמונת הקוף הדומה לפרצוף האדם במראה ובמעשה וא״כ הוא אין מן הנמנע שנאמין מציאותן אולי תהיה השתנות הטבע אשר בלטין מונשטרא ׃

פרק שמיני ידבר בבריה שחצי אדם וחצי שעיר בכל איבריו ׃

יש מין אדם שחציו שעיר ויש לו קרנים ואזניו דומים לשעיר פעם הולך על ארבע ופעם על שתי רגליו ופרסותיו שסועות והוא אוהב הרקוד והשחוק שטוף בזימה ונקרא בלעז סאטירוש ועל שמו נקרא החולי שאיברו של אדם תמיד מתקשה עבור רבוי הרוחות שבו סאטו״ריאזיש ר״ל חולי של החיה סאטירוש שהתמיד הולך בקשוי האבר ושטוף בזימה וגדולי האומות

שנים ומעלה ודוגמתו בגמרה בפ׳ בן סורר שדורות הראשוני׳ היו מולידים בני ח׳ שנים ובהגיען לשמונה שנים נחשבות זקנות ועוד כותבים עליהם רושמי הארץ שיש להם תמיד מלחמה עם העופו׳ הנקרא גרואי : וזה מין האנושי נקרא בלטין פיגמו״אי וכפי מפרשי כתבי הקדש אף הפסוק הזכירם באמרו וגמדים במגדלתיך היו וגזר ממלת גומד ר״ל אמת הזרוע להיות שקומתן גבוה אמה במדת הזרוע :

פרק חמישי · יברר איכות ומהות ההבדל שבין האנדרוגינוס או הטומטום לבין שאר אישי המין :

מסכת ביכורים פרק ד משנה ה׳ דף׳

אנדרוגינוס אשר בלעז ה הירמאפרוטירוש (ר״ל סוס לאיש ולאשה) המוזכר בגמרא הנה כותבי הזכרונות הרבו לספר בכמה מעשיות שונות ומשונות : אמנם מהותו הוא על ד׳ פנים : הראשון אם בין מקום כיס השתן לבין פי הטבעת נראה כעין תורף האשה : הב׳ אם נראה במקום הכיס כעין בקיע ובה נקב קטן שאינו מוציא דבר : הג׳ אם במקום הכיס יש נקב קטן אשר ממנו יטיף השתן וזיבת הוסת : הנה שלשה אלה שוים לאנשים : הד׳ אם בגבנינות התורף נראה כעין זכרות זה שוה לנשים · ולהיות כי תמיד אני בוהר בקצור דברים האמנה ידיעה זו הכרחית מה שנמצא בספרים איך כמה וכמה אנדרוגינוסים היו נשואות לאנשים ותלדנה בנים ובנות ואח״כ נושאים להם נשים והולידו ג״כ בנים ובנות והרבה כמו אלה שמעתי שאין ספק שנבעלי׳ ובועלים אך אמנם מהם שרוב מהותו זכר : ומהם שרוב מהותו נקבה : ויפה אמרו הכמים (במסכת א׳ דפרק ד׳ ביכורים) אנדרוגינוס יש בו דרכים שוה לאנשים · ויש בו דרכים שוה לנשים · ויש בו דרכים שוה לאנשים ולנשים ובמה שמסיים במשנה שלאחריו שלא יכלו הכמים להכריע עליו אם הוא איש או אשה כוונתם לענ״ד · יען כי גאלינוס סובר שהאשה עבור מיעוט הומה מזרעת בצר הרחם והאיש עבור רוב חומו יורה כחץ ואם כן הוא אתה מוצא שני הפכים בנושא אחד ואי אפשר שתהיו שתי תנועות מתחלפות · זה לפנים וזה לחוץ ובארם אחד · והנכון בעיני אחרי שיאמתו כל הטבעיים כל זה הוכרחנו לומר שיהיה למין זה שני מיני כלי זרע : הא׳ ביצי האשה שבפנים שהם מקום זרעה לדעת הרופאים : ועוד ב׳ בצים אחרים בצינורים וגידים נקשרים את האמה לתועלת הוצאת הזרע לחוץ · והנה ישאל השואל ואיך נדע איזה שוה לאנשים ואיזה שוה לנשים : התשובה השוה לאנשים ניכר בכמה סימנים · הא׳ בתבנית גופו ששוה יותר לאנשים : הב׳ קולו עבה והזק : ג׳ שדים כחושים : הד׳ שערות ראשו יותר מסולסלים ויותר קשים וקצרים · ה׳ מגיר השתן על ידי הגיד · ו׳ בציר תלוים ונראים מבחוץ : ז׳ בצמיחת זקן העליון : אמנם השוה לנשים הנה תהיה הבקיעה שבבית תורפה באותו שיעור ומצב · ב׳ אם הווסת זבות כראוי · ג׳ אם אין לה שערו׳ לו בזקן העליון ולא בזקן התחתון : ד׳ פניה דומים לאשה : ה׳ הקול קול דק : ו׳ תארי הגוף שוים לאש׳ ורך הטבע : ז׳ שדים נכונו ונראים לעין : ודע שמין זה נמצא בבעל חי מרבר ובבלרתי מרבר ופליניוס העיד על האנדרוגינוס שהיה בין סוסי נירון הקיסר : ואני כמו כן ראיתי סוס יפה מאד ונתנוהו להורון לש״לים ג׳רוי חאן בהיותי בעיר ימבול ולו במקום הנקבות נקב קטן והישמעאלים קראוהו טומטום :

פרק ששי · יספר בבריות משונות ויביא המעשה אשר הזכיר אבן צינא בשתי אחיות תאומות ותבעה אחת מהן להיות׳ לאיש והיו להן גוף אחד אבל ב׳ ראשים וכו׳ :

לפעמים תלד האשה ולד בשני ראשים ושני גופים עד הטבור

ואריכות עשר ידות · ומן המרות : וכמה חלאים יחלה · וכמה פגעים יפגע · וכמה נשי׳ ישא בתולות · או בעולות : וכמה פלגשים יאהב וכמה בנים יוליד ויקבור · ולאשה יאמר פעמים שלש עם גבר : וכשיהיו אצבעות האשה קצרות תחיה יולדת בצער · כאחד החוטב עצים ביער : והרבה כמו אלה שבושים · שאינם ראוים להשים על לב : האמנה מי שבוחר באלה למצוא חן בעינו · הלא כבר נמצא כזה בלשוננו : בספר תולדות אדם למה״ר אלו׳ גאליגה · ועיין בספרו ובו יהגה :

פרק שלישי ידבר במהות ואיכות וכמות בני אדם גדולי הקומה

והם הענקים וגם בפסוק נקראים נפילים או רפאים : ואנה הם כדי שתתאמת מציאותן :

אחרי אשר כתבנו בשבח ובגנות ובטבעי האדם עלינו לחקור עוד במהות שני מיני האדם שמדתם משונה באריכות ובקצרות המין האחד הם הענקים מה שהפסוקי׳ הזכירום במקומו׳ נפרדים וגם כותבי חדושי העולם הפליגו לספר מהם הנמצאים בכמות גבולים באקלימים שונים ואני לאהבת הקצור לא אביהם אלא מה שראיתי בעיני ואכתו׳ לכם את הרשום בכתב אמת כי בשנת התנ״ד חפרו ותתרו הפועלים בעומק הארץ בכפר אחד סמוך לעיר ואם בישראל סלוניקו למצוא בתוכה ארץ שמנה ולעשות ממנה המלח הנקרא סל ניטרו ומצאו בתוך התר על שפת הנהר אשר שמו נעלם ממני ענק אחד שארכו ל״ג אמות באמה שלנו שארכה ארבע טפחים והוא נשאר מיתר הרפאים מאז ומקדם והנה הוציאו ראשו משם ומלאוהו עצם הגלגולת עשרים שיניאקוס שעורים שכל שיניאק ליטרות הרומיים אמנם לא ראיתי כי אם עצם גדול הניכר שהוא אחד משני העצמים שבזרוע הסמוכים לפרקי היד ושן אחד אשר משקלו ג׳ מאות וחמשים דרכמונים

וזה תארו נשבר שורש השן בלי שוקל ר״ח וזו לא היה אחד משורשי ספק שיהיה ליטרין תמימו׳ ועדיין כמוס הוא באוצרות הארון והשר היקר מונסיור פייר אנטונייו קסטונייר די שסטאנוף והוא המשולח המהודר אשר למלך הישר והמוצלח שבארץ צרפת י״רה : ואל תתמה כי זה שמעתי מפי המלך הזקן האנג׳ האן אשר המליך תחתיו את בנו בחייו בשנה הזאת · והוא הגיד לי שהיה בידו שן אחד מילידי הענק שמשקלו שתי אוקאש שהם שמונה ליטרין שכל ליטרה מאה דרכמונים ועדיין הוא בבאחג׳ה שאראי מטרופלין שבארץ קירים היא טארטאריה הקטנה : אמנם מה שכותבים רושמי הארץ מן הענקי׳ הנקראי׳ פטגוניש שגבהם רתשע אמות ונמצאים בגבול פריטו עם היות שכולם מעידים עליהם וגם מצויירים הם בכדור הארצי אשר בביתי עכו׳ הואיל ולא ראיתי׳ לא אביאי׳ בכתב אך תדע שזה כמו עשרים שנה בהיותי לומד חכמת הרפואה בארץ אשכנז הביאו אשה אחת גבוה במדתה מאד ואולי היתה ממין זה :

פרק רביעי ידבר בבני אדם קצרי הקומה הנקראי׳ בלעז פיגמיאד ואנה הם ואם יש ממש בספורי׳ המספרים חרושי העולם :

כשהשלמנו הדבור במהות בני האד׳ גדולי הקומה נכון לפני לדבר בבני האדם קטני המדה והם על שתי פנים הא׳ והוא המצוי בכל אקלים ובכל מדינה הנקרא ננס והב׳ עם היות שאינם מצויים אצלינו במדינות האל׳ אך אמנם אחרי שגדולי האומות כמו אריסטו בטלמיאוס ופליניוס מעידים ע״ל מציאותן אף אני אזכירם ואכתוב מהותם והנה כפי רושמי הארץ יהיו בקצה ארץ הינדיא בין ההרים ומהן בארץ גרוטלנדי״א סמוך למוסקובי״א ונשותיהן תלדנה מחמש

מהם שומר נפשו ירחק מהם :

אמרת הדבר ולא אחשיך פי מהודיע לאשר כתבתי למעלה בחקירה שלישית סעיף ב׳ סימן לקוח מדמות החיות שעלה במחשבתי לצייר יחד כל חצורות של בעל חי מדב׳ ובלתי מדבר הדומה לו ונסגתי אחור לשני טעמים · האחד לפי שאין המזונות והחיים תלוים בידיעה זו · הב׳ שגם לא תוריש עולם הבא לאדם שבעבורה נרבה בהוצאות הדפוס ושיהיו הרושים בעט ברזל אך אמנם אחרי שנדבה לבי להודיע לכם שמץ מכל חכמה אגיד לכם את הרשום בספרים מפי ארישטו׳ · בטלמיאו · פולימונו · ארמאנשייו · ומהם אמתיים וטבעיים ·

הא׳ שכל אדם שצורתו שוה לצורת איזו חיה בוודאי טבעה חקוקה ודפוסה בקרבו המשל בזה מי שצורתו צורת אריה באופן שמצחו גבוה ומרובע וחוטמו קצר ועגול כדברי ארישטו׳ תהיה בו עזות מצח ואביר לב וגבור · דברן ובעל תחבולות ·

ב׳ מי שצורתו כצורת הריא״ונושרו והוא ממין הראם ושיש לו קרן קטן בגבנינות החוטם וחוטמו מעוקם אמנם כעין גג באמצע יאהב השחוק והצחוק ומזלזל בכבוד הבריות · ג׳ ודע שבחוטם האדם הרבו לדבר הטבעיים כי יש חוטם הדומה לחוטם הנשר הרודה בכל העופות ד׳ ויש שדומה לחוטם העורב הדורס ואוכל אוהב הנגבה וכן כל עורב למינו להיות גזלן והמסן · ה׳ ויש שהוטמו כחוטם התרנגול ומצחו עגול ויהיה פונה אל רהבים ושטי כזב ושטוף בזימה וכן ביתר הצורות כעניני וכמנהגו וכערכו · ו׳ וכל שצורתו צורת נמר ליאון פרדו· או טיג׳רי הוא הכעסן והנמהר לב · ז׳ ומי שדומה לזאב יהיה אכזר גזלן · וחמסן ונטרן · ח׳ ומי שדומה לצורת החזיר יהיה בעל מריבה · ובעסן · ואכזר אוכל כשור ובועל כחמור : ט׳ מי כתמונת הקוף עליו נאמר הרצחן · הגנב · והנואף · והשבע לשקר הרחק ממנו · יוד׳ מי שדומה לו צורת הסוס במצחו וחוטמו ונחיריו יהי׳ רוחו גבוה ורודף אחר התאוה והתחרות אבל נוח לבריות במקצת מנהגיו : י״א מי שדומ׳ לתבנית החמור שראשו גדול ומסורבל בבשר ועינים בולטים ובשאר ענינים דומים לו יהיה עצל פחדן ולא יעלה דאגה על לבו מעולם אלא שכל מגמתו לשבת בית ושיהיה אוכל כשור ובועל כחמור : י״ב מי שדומה לתבנית שור בעל קרנים יהיה נושא בעול חבירו איש תם ועצל · י״ג אמנם יש הבדל בין צורת הליאון פרדו או טיג׳רי או הקוף לבין צורת החתול ולכן גם יש הבדל בין טבע החתול לטבע חיות הנזכרות וכל שצורתו דומה לה היא עדות נאמנה על רוע מזגו השנא׳ והקנא׳ וכל דבריו הבל וריק · י״ד מי שדומה לצורת הכלב הגם שהכלבים שונים יש כלב בייתי והוא שומר בעליו מיד צר ואויב ויש כלב הצידי הרגיל בחמס וגזל ויש כלב זרזיר מתנים ולכל אחד יש טבע סגוליי ומנהג מיוחד והצד השוה שבהם שהלוקח טבעם יהיה זולל וסובא אוהב הזנות התאוה והתחרות : ט״ו מי שדומה לצורת העזים והתישים בכל איכיותם יהיה מרודפי זמה ובעל עלילה ותחבולות שקר : ט״ז צורת הכבש במצח עקום והוטם מקולקל ועקום הוא הנעור מחכמ׳ והטפשות והעקשות והשקרות בו סגולייות : ובענין זה יכול האדם לצייר בדעתו ביותר בעלי החיים אם לשבח ואם לגנאי ודי בזה לקורא המשכיל :

אמר המחבר בהיותי בוחר בדברים טבעיים ומואס באותן ההולכים בגדולות ובנפלאות ומדברים גבוה גבוה בלתי יסוד וכגרגיר מלח אין תועלת בהם ובעיני הוא בטול זמן ולכן לא רציתי לכתוב בחכמת הבטת היד ושירטוטיהן מה שבעלי מלאכה זו מעיינים בה באורך ורוחב וגובה ודקות הידים ושירטוטיהם ומהם מגידים העתידות קצרות הימים

וארוכות

הנך רואה שבחכמת הפרצוף לא די לחשוב מזג טבע האדם אלא גם שנותיו :

החקירה הששית איזה הוא המזג היותר משובח ומסוגל אל העיון הלמודי וההרור : תשובה המובחר שבמזגים לחרור השכל והעיון הוא ההוה מהירוק׳ ומהשחור׳ כי כל שמזג דמיי מרכים בשמחה ואין בהם ישוב הרעת · וכן בעלי לבנה הם עצלים וכבדים ומאוחרי׳ ובעלי ירוקה לבר אעפ״י שהם זריזים עכ״ז אין בהם ישוב הרעת : בעלי שחורה יש בהם ישוב הרעת אך הקרירות שבהם משבש השכל אבל אם יתמזגו הירוקה והשחורה יחדו אז יולד מהם מבחר המזגים והיותר משובח ומסוגל לעיון השכלי יען שהירוקה מחדד השכל ובעבורה ממהר לקבל אפס שהשחורה מישבת הרעת בקיום יותר · ובענין זה כתב אריסטו׳ שכל הפילוסופים וחכמי מחקר והאומנים הטובים אשר הכיר היו בעלי שחורה :

ההקירה השביעית איזה הוא היותר גרוע שבכל המזגי׳ לענין העיון והלמוד תשובה מזג הלבנה כי מרפיון חום שרשי שבו מתהוו׳ הרבה לחיות גסות המשבשות ומעכבות הרוח החיוני לפעול באותו מזג אבל תדע שעם היות שבעלי לבנה הם אטומי לב עכ״ז יש להם זכירה טובה כי מפני הלחה נרמו לשעוה הרך שבו ירפים המרפים צורתו בנקל :

החקירה השמינית מה היא הסבה להשתנות המזגים במין האנושי · תשובה שהוא על כמה פנים · הא׳ רובן תלוי בירושת אבותיהן המחלקים לזרעם טבעם (כדאיתא בגמרא ה״ל מוכס את ככו וכו׳) אך שלפעמי׳ נמצא שנוי במקרה במזגי האדם ובזה אריסטו׳ מאריך בדבורו ואנו רואים שממין האנושי יולד ארם · ומחיה חיה · ומבהמה בהמה · ובענין זה מרשע רשע (כי מי יתן מטהור טמא לא אחד) וכן אמ׳ ציצירו החכם בספריו אי אפשר שיולד מאב רע בן טוב ויש מפילוסופים האומרים שגם המנקת תוריש טבעה ותחלק מזגה לילד הרך והענוג ע״י החלב כי יניק היונק ממנה ימים רבים על זה הרבה ראיות לדבריהם להיות שנמצאים מהם אשר ינקו ממניקו׳ זוללות וסובאות והנם לבשו טבעם ונעשו זוללים וסובאים ומי שינק ממנקת בעלת חולי ידוע · לאחר ימים נפל גם כן הילד היונק באותו חולי · ויש מהפילוסופים האומרים שראה ילד אחד אשר ינק ימים רבים מחזיר ולאחר שנתגדל תמיד חפץ להתפלש באשפ׳ · ויש אחר אשר ינק מן העז וכשנתגדל היה תמיד מרקד בין האילנות וקוצץ בשניו עלי העץ :

הב׳ לקוח מטבע מזלו הנולד בו (וכן איתא בגמרא האי מאן דמתיליד וכו׳) ומצינו בענין זה הרבה בספרים : הג׳ לקוח בהבדל האקלימי׳ והארצו׳ · וכן מצינו מומין מטבע הארצות כאמרם בשבת · פ״ב בבליים ראשן סגלגל · תרמודיי׳ עיניהם טרוטות אפריקים רגליהן רחבות (וכנמ׳ ים ארץ מגדלת) ומכאן שהיונים מוחזקים לרשעי׳ ולמזייפים · ספרדים גאים · צרפתים אבירי לב · וכן תמצא אומה שלמה המסוגלת לגזל ולחמס (וכגמרא בפרק השור שנגח דף קכ״ז כפומבדיתא וכו׳) ויש שכל מגמתם לשפוך דם ויש פחדנים ורכי הלבב · ועוד אמרו הפילוסופים יש אויר המזכך השכל כסברת האקלים המיוסר תחת חלק א׳ מחלקי השמים · (וכגמרא אוירא דארעא דישראל מחכים וכו׳ כבלאי טפשאי וכו׳) אמנם ליתן טעם עז הוא כי מהנפש יבא השכל ומהרוח נפש ממזג הדם הרוח · מהאויר המקיפו דם · ואויר המקיף באקלים אחד פועל יותר מבאקלים אחר : הד׳ לפעמי׳ ישתנה המזג ממין המאכל ומשתה · ועוד אמרו הרופאי׳ שרבוי המאכל מטמטם הלב ובוראי שיש מאכלים גסים המעכרים שכל האדם ומשנים טבע האדם (וכגמרא האוכל זית משכח תלמוד של ע׳ שנה והשותה משמנו מחדד למודו של ע׳ שנה וסימן על זה מה שהזכ משכח הכן מפקח) וכן הבטלנות מכלה ומהפך המזגים מטוב לרע וביותר התהורת והתאוה שאין לך חולי גדול

והשמחה מסוגלת לגלות ולפרסם הסוד כי
בנקל יאמינו לכל אדם :

ועתה ראוי שנחקור מה המה טבעי
הירוקה : תשובה האחד
שהם רגזנים ואינם סובלים כלל שום דבר ·
ב׳ אעפ״כ הם נוחים לכעוס ונוחים לרצות ·
ג׳ קלים נמהרי לב עזי פנים ולצים : ד׳
בעלי מריבה ונוקמים ונוטרים כנחש ·
ה׳ רודפים אחר השררה · ו׳ ואין עומדי׳
בדבריהם · ז׳ רמאים ומחרחרים ריב
ומדון אוהבי שקר : ח׳ רובן כבדי פה
ולשון בסבת הרוגז ורוב החמימות שבהם :
ט׳ ובנקל נופלים לתוך חלאים רעים
כמו הירקון והשדפון והשגעון וכל קדחת
חדה :

אחרי שסיימתי לדבר בטבע הירוקה
נכון לפנינו שנחקור בטבע ·
וסימני הלבנה שנמצאת באנשים שיש בהם
רבוי לחות וקרירות ואלה הם · הא׳ ששכלם
עכור מרוב גסות הליחה · ב׳ מהם עצלים
ובוהרים תמיד בשינה ובורחים מכל מלאכה ·
ג׳ פחדנים לפי שהפחד בא מקרירות ·
ד׳ הפכפכים כמו שהלחה תהפך לכמה
אופנים כך דעתם תשתנה לכמה פנים ·
ה׳ אבל אין רוח הבריות נוחה מהם ·
ו׳ אין להם אהבה עם שום אדם גם לא
יצניעו סוד הבריות · ז׳ ואינן מבחינים
בין טוב לרע · ואחר שדברתי בגנותם
אדבר במדות טובות שבהם · האחד
שרובן מיושבים ואינם מהירי לב · ב׳
רחמנים ושונאי בצע וישרנים · ג׳ ואם
יהיה לבעלי ליחה לבנה תערובת דם אז
יהיו נעימים נבונים ואומנים · ד׳ קרובים
יותר לשמחה מן היגון והפחד · ה׳
מנהיגים ומדריכים העם בדרך ישרה
ובדברים רכים כי אינם חפצים בסכסוך
ובמריבה · ו׳ פיהם ולבם שוים :

ואחרון אחרון חביב עלי לדבר בסימני
וטבע השחורה · האחד שהם
מדקדקים בעניניהם ואפילו בדבר קל ·
ב׳ אוהבי התבודדות ומואסים במושב
לצים · ג׳ חושדים וקנאים · ד׳ בעלי
יגונים ועצבים וזה בא מתגבורת השחורה
החקוקה בלבם המעכברת לכנוס שמחה
בלבם · ח׳ פחדנים ומלאים דמיונות ·
ט׳ קמצנים ואכזרים · יוד חסרי אוהבי׳
י״א אינם מאמינים לשום אדם · י״ב ואם
יאהבו לאחד תהיה האהבה בקצה האחרון
כי אחר שתנוצח דעתם יאמינו עד קצה
האחרון · י״ג וכן להפך אם שונאי׳ לאיזה
אדם תהיה תכלית השנאה · י״ד הם גסו
רות ואוהבי הרבנות והשררה · ט״ו
בעלי חימה · ואם נערבם למדות הטובות
שבהם יהיו אלה · הא׳ לא מתגמני׳
ולא ישנים הרבה · ב׳ מצניעים סודותם
וסודות חבריהם · ג׳ בעלי עצה ותבונה ·
ד׳ תאות להם הנשיאות לפי שעומדים
בדבורם · ה׳ מהם נעשים מופלגים בתורה
ובחכמה בעבור התמדתם : אמר המחבר
אחרי הודעתיך כל אלה אוריעך ג׳ ידיעות :

הידיעה האחת שאינו מן הנמנע
שיתחלף מזג אחד למזג
אחר והמשל בזה א׳ אשר מעורו ומנעוריו
דמיו אפשר שיתהוה שחוריו בזמן מוגבל
וזה בהיותו מתמיד בלמודו לפי שהרות
הטבעי מתיבש מרוב הלמוד :
הידיעה השנית שלאו דוקא מזג זה מסוגל
להתהפך למזג אחר משום מינו
ומחסרון הטבע אלא שההרגל עושה
טבע שני :
הידיעה השלישית שמזג גוף האנושי
ישתנה לכמה אופנים ולפי פרקי
שנותיו של כל אחד ואחד כי הזקנה טבעה
קרה ויבשה ומהקרירות יולד רתת האברי׳
וכפיפת הגוף ומהיובש יולד דקות העור
וזה בא מחסרון הרטיבות · ושני העמדה
הם מזוגים כי אז ינוח צמיחת הגוף ·
הבחרות הוא חם ויבש בערך הילדות כי
אם נערוך הבחרות כערך ההעמדה יהיה
יותר לח כי בשני הבחרות אז חום שרשי
בתקפו עומד · הילדות חם ולח כי בו
חום הטבעי ולחות השרשי עדיין צומח

הנך

מהם בעלי בשר וזה לפי שקיבתם מסוגלים לעכל מחמת רוב החמימות ורטיבות שבהם · ב׳ תאר פניו עגולי ונוטה לגוון הארום מחמת הדם העולה בין עור לבשר ומצהיב פניו · ג׳ שערותיו מסולסלים ורבים וצבעם כרכומי לפי שרוב החומר גופיי שבו סיבה להצהיב השערות : ד׳ ונדמה להם בחלומותם כאלו עפים באויר אף נראה להם כאלו יושבים ונסמכים בסעודות בגנים ובפרדסים ובהיכלות מלכים ובכל מיני תענוג · ה׳ קולם חזק ותנועתם במהירות ודפקם חזק :

סימני מזג הירוקה אלה הם · האחד אנשים שהם ממזג זה רובן קצרים ומהם אמצעיים · ב׳ כחושי הבשר מרוב החמימות והיבשות · ג׳ ולפעמים שערות ראשם מסולסלים וזקנם דק מרוב החום שרשי שבהם · ד׳ בשמדברי׳ מרימים קולם בשאון רב וסבת זה הוא היובש וקשות של הסמפונים המהדרים הקול · ה׳ פניהם כרכומיים או נוטה לגוון הארום· ו׳ ויש להם נשימה רבה · ז׳ וחוש הראות שלהם טוב · ח׳ אוכלים הרבה ומעכלים היטב · ט׳ על הרוב נדמה להם בחלומם צבע הירוק ומלחמה ודליקה · י׳ לשונם למורג חרוץ וראשם כחוש הבשר ודפקם חד וקשה ומהיר ומעונים בחלאי׳ הבאים מהירוקה :

סימנים של מזג הלבנה · האחד האנשים שמזגם לבנה אינם כל כך גבוהי׳ קומה אבל מסורבלים בבשר ושמנים מהרטיבות שבגוף · ב׳ עורם רך ולבן ושערות ראשם מוסרקים ורבים וקופצת עליהם זקנה מחמת החומר המימיי שבהם וקרירות הגוף · ג׳ תאר פניהם יפה בימי נעוריהם · ד׳ בחלומותם רואים תמיד כאלו הולכים בימים ובנהרות וגם במרחצאות או נושאים על שכמם משא או מעוכבים מכמה פגיעות וכיוצא בהם · ה׳ ורידים ועורקים שלהם דקים כי עורקיהם מחזיקים מעט דם ודפקם מאוחר ורך ובנקל מזיע · ו׳ קולם חד ודק קשה לשמוע ומהר לאבד :

סימני השחורה אלה הם · האחד רואים חלומות מבוהלים ונוראים · כי רוב חלומותיהם במתים ובקבורות ובחלאים רעים ודמיונות · ונדמה להם היותם נקשרים בעבותות · ואסורים במאסר ובשבי ובמחשכים · ומשמשים בחשכה והולכים יחידי׳ · ב׳ והם רזים וכחושי הבשר מיסוד העפרי או היובש שבהם : ג׳ אזניהם וחוטמם שניהם וגם העצמות שלהם גדולי הכמות · ד׳ שערותם שחורים וקשים מרוב היובש שבהם אבל ממהרים להתהפך לגוון הלבן מחסרון החום · ה׳ העורקים והורידים שלהם רחבים ועבים · ו׳ פניהם ועורם מזוהמים ושפתותיהם עפרתיים · ז׳ הלוכם בלט וראשם כפוף· ח׳ עיניהם עכורים ונפוחים · ט׳ דפקם מאוחר קטן ורך :

החקירה החמישית אל מה נוטים מזגי האדם מהמזגים האלה · תשובה פעולות התלויות בדם הם : האחד שהם זוללים וסובאים לפי שכחם המעכל טוב הוא · הב׳ אוהבי השחוק והרקוד ואינם שמים שום דאגה על לבם · ג׳ שכלם אינו כ״כ צח וביותר בחכמה עיונית כי רבוי הדם מעביר את הכח המדמה אבל בהתערב הדם עם הירוקה אז יזדכך השכל ומסוגל לכל דבר עיוני · ד׳ המדות הטובות שבמזגי הדם הם : הא׳ שהם נעימים ונחמדים אהובים ונוחים לבריות ומיושבי׳ ואינם מן המקנאים · ב׳ זריזים · ג׳ אוהבי חברת האנשים וקבוצם · ד׳ אינם קמצנים אלא וותרנים · ה׳ לחלוחית שבהם תמהר להתיבש · ו׳ קשים לכעוס ונוחים לרצות · ז׳ מאריכים ימים יותר מכל שאר מזגי האדם לפי שהמות הטבעי יקרה בסבת חסרון הלחות השרשי והחום הטבעי אבל בהיותם שניהם בדם לא במהרה ינתק · ח׳ אבל סודך אל תגלה להם לפי שהם שמחי לב והשמחה

פרק שני · ידבר בחכמת הפרצוף וידיעת העתידות מכל איברי האדם במופתים נאמנים ובו יבורר אם ראוי שנאמין אותם :

אחרי שדברתי בשני חיי האדם הנקרא בשם עולם קטן נדבה לבי לדבר בפרק זה בצורתו ומהותו והוא בחכמת הפרצוף ואודיע לקור׳ המשכיל שמץ מנהו וצריכי׳ אנחנו קור׳ זה לשמונ׳ חקירו׳ :

החקירה הא׳ מה היא חכמת או הבטת הפרצוף : התשובה היא ידיעת העתידות על ידי צורתו ושערותיו ואיברי הגוף ותואר האדם וצבעו וערכו ומזגו וטבעו ושכלו ורוחו הגבורה או חשפל והרבה כאלה כלם הם עדים נאמנים לידע ולהכיר אותו ולהגיד לו אחריתו והם טבעיים ·

החקירה השנית אם יש רשות לעסוק בה ולבחון דבריה ושלא יהיה משום מנחש ומעונן · התשובה יש מהם טבעיים כמו שאזכירם וברוקים ומנוסים וקרובים לשכל ומותר לעסוק בהם כי נמצאים בפסוקים בכמה מקומות ובגמרא ובספר הקדוש הזוהר בכמה ענינים ונפלאים :

החקירה השלישית באיכות וכמות המקור ועיקרי החכמה הזאת· התשובה הם : הא׳ הנפש סובלת עול הגוף והגוף עול הנפש והוא בהא תליא (כדאיתא בגמרא ס׳ זמר אנטוכיכוס לרבי) לפי שהסבה השייכית לפעולה ולתכליתה הם הכלים אם כן איברי הגוף הם כלים לנפש · ולכאורה היא צורת הגוף : הב׳ מרמות החיות אע״פ שנשתנה מנהגו והטעם הוא כמו שהוא חכלי כך הוא הכח וההשגה והפעולה א״כ יחוייב שניחס לאלה הכלים כחות ופעולות והשגות (וכסוף הפרק איחד לפס׳ מדור בפני עצמם ואצייר כל אחד ואחד כתמונת החיה הנדמה לו) : הג׳ כל גשם המחלק צורה לגשם אחר יחלק עמו בשוה מנהגו והטעם הוא כי מכל מזג פרטי יוליד טבע פרטי והשגה פרטית :

החקירה הרביעית בהתחלת ועיקרי חכמת ההבטה ואיזה הוא הסימן היותר בחון · תשובה הסימנים הם לאין מספר אבל לא אביאם כלם שלא להכביד על המעיין אמנם קצתם אזכירם ואחקור עליה׳ ·

הא׳ מרוע קצרי הקומה רובן חנפים וטובי ההבנה · תשובה בהיותם קצרי הקומה יש מעט ריוח בין הלב שהוא משכן הרוח החיוני לבין המוח שבו מורשי המחשבה ובנקל יתנשאו האדים למעלה אל המוח אשר בו נולד׳ המחשב׳ וע״ז יזה ימהר להבין וכן להפך כל ארוך שוטה מטעם הנזכר ·

הב׳ מדוע קטני הקומה וכחושי הבשר הם מבולבלים · לפי שבהיות הגוף קצר ומרוב המימותו הקטורים עולים במהירות ונדחים מכח המרמה ויתערבו אשר עדיין לא הגיעו היטב לשלימותם וידיעה ברורה ולכן יותר קרובי׳ לבלבול הדעת לשטות ולהבל·

ג׳ מרוע גרולי הקומה קשים ההבנה· לפי שהעשנים מתאחרים הרבה בעלותם מלב למוח שהוא מקור המחשבה · ד׳ מדוע אנשים קצרים רובן פקחים וגבורים ואבירי לב · לפי שהעשנים והכח שבגוף קצר מוכנים יותר · משא״כ בגדולי קומה שמתפזרים ומשתבשים והיינו דאמרי אינשי כל ארוך שוטה ·

אמר המחבר היה לי לרשום יותר ממאה שאלות ותשובות בחכמת הפרצוף ולאהבת הקצור שלא להכביד על המעיין השמטתי אותם ובאתי לחקור חקיר׳ חמישית והיא איזה הם הסימנים הנלקחים מטבע ומזג האדם · ודע שטבעו ומזגו הוא על שני פנים · האחד מי שהוא דמיו׳ ר״ל שגוברת בו הארומה שטבעה חם ולח· והשני מי שגוברת בו הירוקה שטבעה חם ויבש ומהם בעלי לחה לבנה לפי שגוברת בהם הלחה הלבנה שטבעה קר ולח ומהם בעלי שחורה כי גוברת עליהם השחורה שטבעה קר ויבש · אמנם מהרכבת הארבע הלטים יש מ״ב הראשונים ר״ל המורכבים מהירוקה ומהשחורה בשוה ויש המורכבים מלבנה ושחורה וכדומה לאלה· אמנם להשיב על חקירתנו נאמר שיש בידינו סימנים נאמנים להכירם כי כל שגובר עליהם הדם רובן גדולי קומה ובעלי כח אף

מהם

כי הלשון נדמה לכוכב • והריאה לנוגה • והלב לשמש מרוב החום • והטחול לשבתי בעבור תגבורת השחורה והירוקה לצדק אשר ממנה יתפשט כח הזריזות • והכבד למאדים בעבור הדם • והכליות לכוכבים הקיימ׳ והעורקים שבהם הדמים נגרים לימים ונהרות • והאבן הנולד בכליות ובשלחופית לאבן דומם שאין לו תנועה • וי״ב צלעות לי״ב מזלות • והשער דומה לצמח שהוא צומח כגנה אשר זרעוניה תצמיח והנה האריכו בזה הטבעיים והתוכנים ולאהבת הקצור הבאתי קצת ובזה יבורר איך אל האדם כמשל כל נברא : לכן אינו מן הנמנע להיותו

עולם קטן נקרא :

פרק ראשון ידבר במאורעים ובמקרים אשר יקרו לאדם מיום הולדו עד יום מותו על ידי שנים וימים גבוליים :

טרם ואודיע בחינת ידיעת השנים : השביעיות בלימאטריציש הם נקראים : בלעז • והוא מהלך שני חיי האדם התלוי בשני גבולים (ר״ל השנה השביעית ולפעמי׳ התשיעית) ומאחר שאנו רואים בחוש שיש גבול לכל היצורים במדה ובמשקל ובמשורה ואיך תתמה אם יתהוו הגבולים בחיי שנותיו של האדם כי הטבע מוכרח שיגביל במספר ידוע : כמו שהכוכבים הנבוכים יגבילו הליכתן על ידי מספר שנים ידועות הלא היום הטבעי יגביל בכ״ד שעות • הים בסערותיו יאחר לבוא אל גבולו בכל יום רביע שעה ושלשה דקים • באשה תשעה ירחי לידה • ובקרחת (ידועים לכל הנקרא בשם רופא) הגבולים שיש לבעלי ארומה • או לבנה • וכיוצא בהן : בעופות אנו רואים איך מולידים תמיד י״ב בצים ועוד הרבה כמו אלה שאינם מעניניו לכן גם חיי האדם כפי דעת הרופאים יוגבלו לשבעה פרקים • ואלה הם הילדות והנערות והעלמות והבחרות והעמדה והזקנה והשיבה והנה כפי דברי אבוקראט • הילדות יגיע עד שבע שנים • והנערו׳ עד ארבעה עשר שנים והעלמות עד אחד ועשרים שנה • והבחרות עד שלשים ושלשה שנה • וימי העמדה עד תשע וארבעים והזקנה היורדת למטה הכח ממדרגת הם חמשים וו׳ • והב׳ הנותרים נקראים ישישות : ובזה המשך הזמנים תראה נפלאות איך יקרו לאדם מקרים ומאורעות מיום יצירתו מבטן אמו עד שובו לעפר וכלם יהיו על ידי שבעה כי בשבעה שבועות נגמר הויית הולד בבטן אמו • ובחדש השביעי מתחיל הולד להתנועע אל הלידה • ובתשעה נגמרה הורת אמו • ובמלאות שבע׳ ימים למולדו הוא בהזק׳ חי • ואחר שני שבועות מניע עיניו אל האור • ואחר שבעה חדשים צומחים להוציא שניו • ואחר שלש פעמים שבעה חדשים מתחיל לדבר • ואחר ארבע שביעיות יתחיל לילך • כהוגן • ואחר חמש שביעיות יצא חפשי מהמנקת • בתחלת השנה השביעית מרת זיל לפקוח עיניו וישכיל • בשביעית השנית תתחיל צמיחת הזקן התחתון • בשביעית השלישית צמיחת זקן העליון • בשביעית הרביעית יגמור ימי הגידול • בשביעית החמישית זמן חתימת הכח • בשביעית השביעית התחלת חסרון הגוף והוספת השכל • בשביעית השמינית התחלת החולשה • בשביעית העשירית (כדברי אפלאטון) כבר יצא מגדר האנושי • הנך רואה איך כל שני חיי האדם מיום יצירתו בבטן אמו • עד ששנותיו יתמו • הם שביעיות • והטבע פועל בו או ינוח מלפעול והכל ע״י שבעה שבעה וכענין זה שני׳ התחלואים מגבילים זמנם עם שני חיי האדם וכחו אם להוסיף ואם לגרוע באופן שכמעט יחדש מזג חדש לנצח או להנצח • ודע שמה שנגדל האדם ע״י גבול ושביעיות עד שבועיי׳ שבעה כמו כן אחר זה פוחת והולך ויורד ממדרגתו • ובתגבורת החולשה בנקל יחליפו החולי׳ כי כמו שהעץ גזעו מחליף ויציץ ציץ כן יקרה לאדם בהשתנות שנותיו ישתנה עמו טבעו ויקבל מזג אח׳ וגם כאן נשרש ונטבע בו ונרמ׳ הטבע ליולדת הסובלת חבלי לידה וחולי וכל מי שלבו חפץ לחקור ולדרוש יותר בענין זה יראה שרוב התחלואים או הממיתים הם על ידי שבעה וזה בחון ויש תועלת בידיעה זו :

חלק רביעי

והוא

עולם הקטן :

וידבר במהות · ואיכות · וכמות · וטבעי האדם ומנהגו · וכל אשר יקרהו · משעת היצירה · עד שובו לעפרו · והם טבעיים · ולזולתו פרטי אישי המין · והדומה באחד מאיבריו · אלא שדתיהן שונות :

הקדמה לספר עולם הקטן

בְּעֶזְרַת אֵל שַׁדַּי וְגוֹעֵר בַּשָּׂטָן : אֲחַבְּרָה נָא מִלִּין בְּעוֹלָם הַקָּטָן :
בְּמִבְחַר הַבְּרוּאִים וְזֶה הוּא הָאָדָם : נְשָׁמָה לוֹ נִצְחִית וְגַם בָּשָׂר וָדָם :
וְכָל הָאֵבָרִים מְאֹד בּוֹ נִפְלָאִים : יְדוּעִים לָרוֹפְאִים בְּשֵׁמוֹת נִקְרָאִים :
לְכָל הַיּוֹדְעִים בְּחָכְמַת הַנִּתּוּחַ : הֲכִי יֵשׁ בֶּאֱנוֹשׁ נְשָׁמָה נֶפֶשׁ רוּחַ :

ברוך ה׳ אלהים אלהי ישראל אשר יצר את האדם בצלמו ובצלם דמות תבניתו התקין הנשמה הטהורה כמאמר רז״ל מה נשמה רואה ואינה נראית אף הקב״ה כן ומה נשמה וכו׳ וכמו שהמניע הראשון באדם ושלמותו · או תכליתו האחרון · וצורתו האחרונה הוא השכל הדברי כן הוא יתברך התכלית האחרון לפעולת הטבעיות שהם בתנועות הויות ולכן האדם הנברא מן העליונים ומן התחתונים קראוהו חכמי המחקר **עולם קטן** לפי שהוא מורכב מהיסודות ארבעה כמו שמורכב בעולם כל יצור והנה תבנית האדם דומה לעולם הגדול כי הראש לגלגל דמותו · והמוח ללבנה לרוב רטיבתו · והעינים לשמש · והאזנים · והנחיריים והפה · לחמשה כוכבי לכת שכל אחד מהם הולך בכל יום וחוזר ועל הכל גופה ולכל אחד טבע פרטי ·

סגולות אבל רוב תכליתו הוא שמחזיק אברי ההולדה ומוסיף במשגל :

פרק ששה עשר · מדבר באיכות הקאהבי וסגולתיו :

קהאבי הוא פרי כתאר הזית הקטן ועצו כעץ האתרוג גבהו ועליו כעלי התפוח ואני ראיתיו בחצר קיסר הישמעאלים בקושטנטינ׳ שהביאו לדורון מארץ אלי״מן הוא ג׳יאפון והנה לוקחים פירותיו חוץ מן הקליפות הרק הטיב לאבק ונעש׳ מהם בישול המחזיק את האצטומכא ומוסיף העיכול וגם מיבש הנזילה היורדת מעל הראש וכל הרגיל בו לשתותו בבקר אי אפשר לו לפתוח עיניו בלתי שתייתו ויש מוסיפים על בישולו גם קנמון או גאריאופ׳ולי או קארדומומי וכיוצא :

פרק שבעה עשר מספר במציאות העשב דאב״אקו ואיכותו וסגולתו

דאבאקו נקר׳ העשב שרוב גידולו באי דאב״אקו אשר באי הי״נדיא אבל אנשי הינדיא קוראי׳ לו פיצילט ובמדינת בראזיל פיטו זיש קוראים אותו ניקוצי״אנה על שם השר המשולח מאת המלכ׳ אם קריסיאני״סימו והוא הביאו לה מש׳ראשונ׳ לדורון ולכן קראוה זמן רב עשב המלכה על שמה : ובכאן בלשון ישמעאלים נקרא טוטון ותועלתו לטהר הגוף בין בפנים בין בחוץ כי עושי׳ מהם רפואות לטהר החזה והראש והאצטומכא · ומבחוץ עושי׳ ממנו תחבושת לכאב הפודגרא ולשאר תחלואים וגם כל נגע וצרעת יביאו אליו :

פרק שמנה עשר · מספר במציאות העשב סינס״ינטי ר״ל שהוא חושיי ויש לו הרגשה :

לכו חזו מפעלות ה׳ אשר שם כח בצומח ובינה בעשב בלעז סינסיינס שכל הנוגע בו אפילו באצבע קטנה מיד יכפול את עליו ויסגרם כאחרת וכאשר תעקר רגליך משם אז פותח שנירת עליו כבראשונה · ואני ראיתיו בעיר פאדווא בגן המשובח אשר להשר מורוזין :

פרק תשעה עשר מספר בעשב הנקר׳ באקאר״וס הנמצא בארץ יהודה:

הביאו רושמי הארץ שעשב באקארוס (וגם קיוסיפון מזכיר אותו ספר סביעי) שיוצא כמו אש לעת ערב ויבריק מאד וכל הזר אשר יקרב אצלו שברצונו לעקור בורח ממנו וא״א להשיגו כי אם ע״י זריקת שתן הנשים או ווסתן עליהם וינוח :

פרק עשרים מדבר בעץ נפלא הנמצא באי צימבובון שבארץ הינד״יאה :

גדולה מזו פליאה מעץ שבאי צימבו״בון · שענפיו נוטים ומונחים בארץ ומניע ענפיו תמיד וכאשר תמשש בא׳ מענפיו יקבץ את ענפיו ובורח מיד הממשש : אמרו שהיו כורתים ענף אחר זהי׳ נותנים לתוך קערה וחי שמנת ימים באופן שכל פעם בהגעה קלה התחיל להתנועע עצמו וסובב על שפת הקערה פעם בפעם :

בעזרת בורא אור ואופל :
נשלם ספר עולם
השפל :

שורש כ'ינא או צ'נה או ח'ינא לפי שהיותר טובה היא הנמצאת בארץ כ'ינא ומצאוה בשנת אף וחמש מאות וחמש ושלשים לנוצרים כי לפנים היו מרפאים חולי הצרפתים עם שורש הנקר' גואיקו הבאה מארץ הי'נדיא לארץ ספרד ומארצם לשאר ארצות :

פרק אחד עשר מספר במהות העץ גואי'קו וסגולתו :

בעץ גואי'קו רבו הדעות לספר מהותו להיות שהם ג' מינים · הגם שאיכותיהם שונות בטעם ובגוון ובמשוש ועם כז כולם נקראים על שם בית עבודת הנוצרים אשר באי ההוא בשם ליגנו"ם סאנקטום ויפול ספק בזה אם לא נודע מקדם כי ן' סינא למוד ב' באות ק' מזכירו בשם קאר"ון ר"ל עץ הבא מארץ הינדיא לרפואות כאב הפרקים והגידים ונתפרסמה תרופתו ע"י נער ספרדי שהיה לו כאב הפרקים והנה אשה מבני הודו נתנה לו לשתות מבישול העץ הלז ונתרפא בימים מעוטים · ומאז התחילו הספרדים אשר במדינה ההיא לעשות נסיונות ונתפשטה התרופה בארצם ובכל הארצות :

פרק שנים עשר · מספר במהות הסלסה פארילה וסגולתה :

סרסה פארילה הם שרשים מובאי' מכמ' מדינות והמובחר שבהם אשר תוכו לבן אבל לדעת חכמי המחקר הוא ממין עשב המצוי בארצות האלו הנקרא סימילאקס אשפרא וגם עלה בנסיונם שלערת ההכרח טוב להזעה כמו הסרסה הבאה מארץ אחרת :

פרק שלש' עשר מספר במהות ואיכות העץ הנקרא סאספראס :

סאסאפראס עצו כגובה ארזים גבהו ודומה לו בריח ובטעם והוא מעצי היער שבארץ החדשה ומובחר שבו הוא הקליפה ואחריה השרשים ואחריהם הענפים ואחריהם גזעו והוא מסוגל לתרופת הצרפתים ומגיר השתן ·

פרק ארבעה עשר · מספר בשבח העשב ג'אי באדיאן ובלטין טיהי ומהותו :

טיהי הוא עשב שעליו דומים לעלי ההדס מובא מארץ כ'ינא או מן יימין הוא היאפ"ון והוא משובח אצל הגדולים כי מחזיק האצטומכא והמוח ומחדד השכל ומעביר השינה עד ג' ימים וג' לילות בלי שום נזק ומה גם לשותי יין ושכר יצילם מן השכרות ובהון להם לאנשי קינא ויאפ"ון שמרפא כל כאב הפרקים ומפוצץ האבן ושותים אותו מעט בעודנו רותח כלוגמת הג'וקולאטה של ההינדיאנה או כלוגמת מבישול קאהאב"ה של הישמעאלים אפס כי הג'וקולאטה בימי הקיץ מחממת הגוף יותר מן הראוי וגם תוסיף בירוקה משא"כ הטיה"י כי בכל הזמנים שוים לו וגם אם ירבה לשתות ממנו אין בו סכנה :

פרק חמשה עשר · מספר באיכות הג'וקולאטה ובמהות הקאקאו ההוה ממנו :

קאקוא הוא פרי כתואר הדלעת שכלו אדום ועצו כעץ האתרוג והם שלשה מינים כל אחד גדול מחבירו וטבעם אחד אבל יש לכל מין סגולה פרטית מה שאין בחברו כי גרעיני הקאקוא הגדול הם כשקדים נאכלים קלוים גם נרקחים מצופים בסוכאר כשקדים אבל הפרי' הקאק"וא הקטן הם עושים מהם משקה לשתותו במקום יין · אמנם מכל מינים הנזכרים נעשים העוגו' הנקראי' ציאוקולאטי והם עשוים בכמה אופנים כפי ערך הבשמים המורכבים ומהם גדולי הדור, עושים בשול ולו מיחסים כמה

אוליביר מארץ הולנדיא גבול מספיק ואחריו בימינו מצא עוד גבול יותר גדול ספרדי ששמו פירדינאנדו די קויאיר ומאז ועד זמנינו פורצים גדר הארץ ההוא והארץ רחבת ידים לפניהם הולכים ומתגברים ובונים ערי מסכנות ומבצרות גם קוראים אותם על שם המקומו׳ שבארצו׳ ארום ונוהגים כמנהגם ומלבושיהם לבוש הלועזים שבזמנינו :

פרק שביעי מספר במציאות ארץ צינה והחומה המסבב אותה :

כותבים רושמי הארץ שארץ הינה כבר היתה ביד הקדרים אבל בשנת 1368 למספר הנוצרים קם משרת אחד ממשרתי הכומרים וילך הלוך וגדל עד כי גדל מאד ונעשה מלך בארץ ההוא והצליח וגם גירש את הקדרים מארץ עד שנת הת״ב שחזרה המלוכה לקדרים ואם נדבר במנהגים והתחבולות והסדר שיש להם תקטן הידיעה מהכיל אף לא ידע אנוש ערכה : אבל אודיעך שיש חומה סביב לה שארכה חמש מאות פרסאות והיא במסך מבדיל בין ארצה לארץ הטרטארי״אה הגדולה ותתחיל מעיר אוקיאו בגבול קנטון בין שני הרים גבוהים ותסבב כל הארך דרך פיקין · קינזאי ועד שושן · וחומה זו נעשית בציווי המלך טצינשון להציל עצמו מפחד הקדרים · אמנם כותבי זכרונות כותבים שמיום העוסדה ומתחלת היצירה היתה חומה סביב לה כמו 420 פרסאות והשמונים פרסאות הנשארות הם מאבני גזית ומעשי ידי אדם ולבסוף מרדו במלך הנזכר עבור גודל העבודה והיגיעה והרגו אותו ואת בנו ביום אחד :

פרק שמיני · מספר בשבח החומה של העיר פ״קין כגובה חומת בבל גבהה :

רושמי ארץ ק״נא הרבו לדבר בשבח עיר הגדולה פ״קין אשר לחוף ימים ובגבהת חומת׳ כגבהת החומה של בבל הישנה כי לדעת פליני״וס היתה בהקפתה ששים מיל ובגבהה ב׳ מאות דריסות הרגלים וחמשים דריסות הרגלים עוביה ואני המחבר דברתי עם הבאים מבאגר״אט שהוא בבל והפליגו לספר מהבנינים הנראים על הדרך מהלך גדול אבל כלם נחרבו ומבלתי יושב :

פרק תשיעי מספר במציאות ואיכות הקליפה הנקראת כינ״א כינהא״רום :

אמר המחבר להיות כי ברצוני למלאו׳ רצון הקורא האהוב חפצתי לכתוב בקצור נמרץ מציאות הענינים ודברים החדשים אשר אינם מצוי׳ בספרי׳ הראשונים וכז׳ לתועלת הקורא המתיקר בכבודי : וכעעה דע שהקליפה הנקראת בינא כינאי · ובדברי סיביסטי״אנו באר״ו בלשון הינדי קורים לה גאנאפי״ריהו או קינאפידי ובלשון ספרדי (פאלוס דילאש קאליינ״טוראש) ר״ל עץ הקרחיות ויש קוראים לה (גינצי״אנה הינדי״קה) ועצו אינו כ״כ גבוה ועליו דומים לעלי הרמונים או לעלי השוזפים האדומים ופירותיו כפרי הבשם קארדאמומום הגדול וקליפתו כקליפת הקנ״לה הגסה ולפעמים יותר חלקה ובכתמים לבנים קטנים וטעמו מר והוא מצוי באמירי״קה ופעולתיו לבטל רתיחת הדם ולכן הרבו לספר האחרונים בשבחיו כי טוב לכל קרחת ולנזילה ולכמה חליים אמנם אם אתה רוצה לדעת כמות ואיכות לקיחתו עיין בספרי משמרת הבית השגה טז׳ לקמן :

פרק עשירי · מספר במציאות השורש הנקראת כ״נא ומהותו ותועלת שלה :

מדבריו שהק"בה הבדילם מעמנו שלא יזכרו ולא יפקדו ולא יעלו על לב אדם לעולם לראותם · ובאמת פליאה נשגבה שעברו זמן זמני זמני' ואין אחד בא משם הגם שזה בעל ארחות עולם מביא בספרו איך שאחד בא בימיו והיה איש חסיד ומסוגף בתעניות ובא דרך ארביאה פוליצי למלכי הנוצרים עד רומא הגדולה ודבר עם האפיפיור קלימינטו ובקש ממנו עזר וסיוע נגד שונאיהם אשר בסביבותיהם וביקש כלי קרב ממתכות להשליך אבנים ואומנים טובים להביאם עמו לארביאה פוליצי וברצונו ליתן תמורתם דרך למשול בקצת מקומו' שמה בעלי אסופות ובשמים וסמים פשוטים וכל זה למען יתאחדו ויתקבצו היהודים לבוא ולעבור דרך גבול שונאיהם ולכבוש ארץ הצבי והסכים האפיפיור הנז' לפטרו ולשלחו בכבוד דרך פורטוגאל (עיין בספר מסאריך פס בדכותיו) וכל זה לא שוה לי : ולמה לא נתפרסם זה בינינו ובין האומות אחרי שזה אינו נגד חוקם · והם מאמינים בכתבי הקדש וכי אינם יודעים וקוראים בפסוקי' במלכי' ד' י"ז : ובדברי הימים ה"' ובשאר מקומות : וגם מה מאד יקר בעיני הנוצרים ספר היוסיפון והוא הזכירם בכתביו לרומיים והעיד עליהם היותם מעבר לנהר פרס והנם עם לא ימנה מרוב ובספר אמרי בינה מצאתי בשם אחד מחכמי האומות שכתב בגיאוגראפיאה שלו וז"ל זה החלק של אפריקה היה בלתי ידוע לקדמוני' כי לא הכירו את מוצא נהר נילוס אשר הוא מתחיל בהרים שהקדמונים היו קוראים אותם הרי בית או הרי הלבנה ועל ההרים ההם שוכנים מספר עצום ורב של יהודים הפורעים מס למלך האיטיופיאה הנקרא פריטי זואני עכ"ל · ובעל ארחות עולם כותב איך נושאי בשמים מארצות לאמיקא וקאלוקוט סמוך לים הודו הגדול מורים על מציאותם ושם מלכות פריטי זואני ונהר סבטיון ביבש' ההיא וארץ עדן ומדבר הרוב עכ"ל · והרב האברבנאל ז"ל כותב בפרושו על הפסוק שובו בנים שובבים וגו' וז"ל ראיתי בכתב אמתי שהביאו בני המערב ההולכים היום ממלכות פורטוגאל לארץ הודו להביא הבשמים שהעידו שראו שמה יהודים הרבה והביאו כתב מיד חכם אחד מהם · והם אומרים שהמה מבני יהודה ובנימין מאותם שהגלה סנחריב מערי יהודה קודם חרבן ירושלם ע"י נבוכדנאצר כמו שנזכר בסדר עולם ושהניח אותם אחרי הררי חשך ושהם לא שבו בבית השני : והנה בעל ספר קול מבשר מביא כמה מעשיות : האחת במשנה שולימאן פאשה אשר רצה להלחם עמהם ולא הניחוהו שריו ויועציו · הב' במשנה סינאן פאשה אשר התפאר שמלא שכלתה סגולת ממון אוצרותיו ובית נכאתו במלחמת תימן היתה כונתו ללכת עד מלכות היהודים שהיו קרוב להם והוא ושריו היו מספרים לפי תומם איך יש ליהודים מלכות וערים גדולות ובצורות להלאה לארץ תימן : וגם בעל המסעות הרחיב הדבור והביא שמם ושם משפחתם ומקומם והנסתרות לה"' והמופת על ישוב השבטים הוא שבימינו בקרוב נתפרסם ישוב היהודים שבמדינות קושין ומלבר שבחלק אושטאינדיא בעדות היהודי' שהיו שם במקרה עם החכם הר"ר משה פרערא דפייבא והביאו המעשה בדפוס בהסכמת הרב הגדול כמוה"רר יצחק אבוהב נר"ו אב"ד ומ"ץ שבעיר אמשטרדם יע"א ואין אחד הודיע קודם ידיעה זו :

פרק ששי · מספר במציאות ארץ החדשה בחלק אמיריקה אשר מצאו הלועזים :

הרבה היה לי לספר מארץ החדשה בלשונם נובה מונדה אבל הודעתיך שאין רצוני אלא להצילך מיד הבן הנכר הלועג על ספרינו שאינם יודעים כלום בהוויית העולם ולכן אודיעך שמץ מנהו ואיך מצאה קריסטוף קולומבו בשנת 1492 לנוצרים · בציווי המלך פירדינאוגוס ואחריו בשנת 1600 מצא

אוליביר

ומים ישכנו מתמזגים ברוחות הימים · המשל
בזה העיר לונד"ראש ראש אינגלוטירה
אף שגובה חמשים ושתים מעלות עם
כל זה לא תעריף בקרירות על ארץ אטליא ·
כמו כן העיר קאנד"יא מנשיבת רוח הים
בתמידות נצלת מאש התלהבות האויר ·
וכמעט אין הבדל מאויר האיטל"יא · ואם
כדברנו הוא עלה המוסכם שאפשר למצוא
אנשים מזוגים בכל אקלים ובידנו להשוות
אשכנזי מזוג אל ערבי מזוג להיותו
בגליל זה מזוג ובגליל אחר בלתי מזוג ·
המשל בזה אם יוליכו הפיל לארץ איטליא
אזי תכף משנוי האויר יאבד כח המוליד
אבל יחיה · ואולם אם יוליכוהו לארץ
אשכנז או למקומות היותר קרים לא די
שיאבד כח ההולדה אלא אף ימות תכף
ומיד יען שכל חיותו דוקא במקומות
החמים · וכן להפך נאמר בבעלי חיים
ממקומות הקרים כמו הסביל"וני (שאמור)
לעיניהם אם יוליכם לארץ איטליא ישארו
בחיים (וזה מנוסה) אבל לא יולידו יותר
אבל אם יוליכם לארץ אפר"קא ימהר לאבד
כח ההולדה והחיים בבת אחת : ואם
כן הוא נראה כמיותר' השאלה איזה אקלים
משבעה האקלימים הנזכרים הוא היותר
טוב בהיות שבכל אקלים יוכל להמצא
אדם מזוג הטיב יען שכל אדם מזוג
באקלים שלו יהיה בלתי מזוג באקלים
אחר · וכן להפך כל אדם רע המזג
באקלים שלו יהיה מזוג באקלים אחר ·
ולכן האנשים המופלגים בחמימות · אקלים
הראשון לא די שהוא נגריו להם אלא אף
מסוכן הוא להם ואולם האקלים שביעי
אוהבו הוא וחיים יתן לו · ומצאתי בספר
אחד שצוה הירורו"טוס החכם לחולה אחד
מתכלית הקרירות והרטיבות שילך לארץ
ליב"יאה והוא מקום חם ויבש למאד ושם
יתמזג טבעו :

אמר המחבר אעפ"י שהקדמונים שמו
השמות לחמשה הרצועות אשר
להתוכנים ומהם קראו שורפת עבור
תגבורת החום ומהן רצועה או חגורה קרה
עבור תגבורת הקור וכפי דעתם בלתי
יכולים לדור שם בני אדם אבל שוא
ידברו אחרי שאנו רואים בזמננו ישוב
בני האדם תחת חגורת הצורבת והשורפת
בחלק אס"יא · וגם באפר"יקה · וגם
באמ"יריקה ובוודאי שהק"בה נותן כח
לסבול החום זאת ועוד אחרת מרוב הרוחות
נושבות שם יתמזג האויר : ולענין זה
בחגורת הקור נמצא ישוב בני האדם
בגרונלאנדיא ובכמה מלכיות הסמוכים
להם · וכל זה הוא עבור חסרון הידיעה
אשר היתה לקדמונינו כי הכדור ארכו
ממזרח למערב 160 מעלות ולא נתגלה
להם אלא חצי הכדור שביארנו 180
ואחר היגיעה גדולה וסכנות גדולות מצאו
340 מעלות ר"ל 80 לצר מזרח ומאה
מעלות לצר מערב והנה כפי חשבון זה
עדיין חסרים 20 מעלות והם בקצה
הארץ וכן ברחבו לצר דרום נתפרסם
רק עד 17 מעלות וכהיום נתפרסם עד
58 : ולצר צפון 81 מעלות ובהצרפם
יהיו 139 מעלות ויהיו חסרים בחצי העגול
אשר על קוטבי העולם ר"ל כדור הארץ
41 מעלות ולא יותר :

פרק

חמישי יחקור במציאות השבטי' ומלכיהם ובאיזה מדינה ומחוז המה להביא מופת עליהם לכופרים ענינם :

אמר המחבר אחרי שהודעתיך כל
חלקי כדור הארץ בחמש
רצועותיו וז' האקלימין · ומספר מעלותיו
לארכו ולרחבו : אמרתי הבה ונתחכמה
מה נאמר ומה נדבר ומה נשיב למין
השואל · אחרי שנתגלה כמעט כל הישוב
אשר תחת כיפת השמים · ואיפה הם
עשרת השבטי' ומלכיהם · ואף שאי אפשר
להכחישם אחרי שהפסוק מעיד על מציאותם
באמרו וישליכם אל ארץ אחרת כיום
הזה · ובפרק חלק רבי עקיבא דורש
הפסוק ואומר מה היום הולך ואינו חוזר
כך השבטים הלכו ואינם חוזרים ונראה
מדבריו

החום בחדש תמוז מאשר יורגש בחדש
אייר עם היות שבאייר השמש יותר קרוב
יד לנו מתמוז : הנה עיניך רואות שאין
הדבר תלוי במישור השמש וניצוציו או
טו במהירותו אך כי מדרכו הוא : והמופת
אשר דברנו הוא יען שאחר דור אבן סנה
עברו יותר מאף שנה ומצאו הלועזים גלילות
טז ומלכיות יקרות שבארץ החדשה · ומכאן
נראה איך שעה אריסטו בספרו (אותות
עליונות) פרק ב׳ וגם בן רשד פרק ב׳ שניה׳
תעתועים ידברו שאקלים הראשון אינו
מיושב בעבור מישור ניצוצי חמה והוא
שקר יען שבזמנינו הספנים ההולכים לקצוי
ארץ וים רחוקים מצאו גלילות גדולות
וערים שאננים אשר עדיין לא נתגלו בזמן
אריסטו ובן רשד · כמו העיר הגדולה גואה
קינשאי ואכיססה והרבה כמו אלה :
יז בטאלמיאוס בגיאוגרפיאה (ר״ל רוחב הארץ)
שלו סובר שהישוב אשר תחת האקלים
יח הראשון הוא מזוג ומשובח · ויש לתמוה
על בן רשד שהיה כמו אף וק״טו שנה אחר
אמונת הנוצרים ובטאלמיאו היה כמו ק׳
שנה אחר השגת הנוצרים ואיך יעלה על
דעתך שלא ראה בן רשד את ספרו
מגיאוגראפיאה אשר חבר בטאלמיאו ·
יט ארישטו וגאלינו ואבוקרט כל אחד בספרו
ובמקומו סוברים שארץ יון והוא אקלים
הרביעי יהיה הטוב שבכולם ומה גם אבן
סנה נותן טעם לשבח האקלים הרביעי
אך שאומר שאקלים הראשון הוא מאד
כ מזוג : אבן רשד וכמה פילוסופי׳ סוברים
ג שאקלים החמישי הוא היותר מזוג שבכלם
ו נרתיביו הולך אמאט״וס לוזי״טאנוס אשר
אי רתן מושבו בעיר ליזבונא שהיא תחת
הא קלים החמישי :
כא מאנ ארד״וס מעיר פי״ראري בכתביו כותב
שהא׳קלים הששי אשר איתן מושבו הוא
היותר משובח ומזוג :
כב אבירט״וס מאגנוס אשר מושבו בראטי״שבונא
המונחת בין ששי לשביעי כותב שהאקלים
הששי והאקלים השביעי הם היותר מזוגי׳
ומשובחים שבכולם · והביא ראיה לדבריו
יען שאלה האנשים הם גדולי קומה ביופי

תואר פניהם צהובים ובריאים : (אמר המחבר כג
הנך רואה שכל אחד חולק כבוד למקומו מאן מקום על
יושביו אמנם כלע״ד שהרא כנונה שכל האקלימים (חוץ
ממי שהוא בתכלית הקרירות ורחוק מספת הים) יכולים
להיות מזוגים והטעם הוא כי כל אקלים
הנוטה לתועלת מזג פרטי האדם נקרא
מזוג וזה אפשר בכל אקלים ולזה כשנדבר
באדם מזוג אין כוונתנו להשוותו עם אדם
משאר אקלים לא יובן בערך האדם המזוג
באקלים שלו · המשל בזה אם נאמר כף
היד הוא חלק מזוג יובן בערך שאר
אברים מאותו האדם דוקא ולא לזולתו ·
יען שעור יד האדם מזוג מאקילים הראשון
בערך עור האדם מזוג מאקלים אחר אם
נעיין בהם יהיה בלתי מזוגי׳ · וכן להפך
אם נאמר זה האדם הוא רע המזג · ונבין
שבכל אקלים אשר ימצא יהיה רע המזג
ירתחייב שאדם המזוג יהיה מזוג בכל
מקום שימצא וזה סכלות יען שאדם המזוג
באקלים הראשון יהיה כל כך רע המזג
באקלים השביעי עד שבקושי ישאר שם
בחיים : ובענין זה אם נאמר זה האדם
הוא מזוג ונבין בכללות ולא בערך אשר
הוא בו יחוייב שכל מי שיש בו התלהבות
המעיים מרוב החמימות שבאקלים הראשון
כמו כן יקרא מזוג בערך השביעי יען
שאלו היה שם תכף היה מתרפא ומכבה
חמימותו ויקרא מזוג ולזה נוכל לומר על
כל גוף מזוג הוא או בלתי מזוג הוא
בערך טבע האדם שבאותו אקלים : וגם
יהיה אפשר שימצאו אנשים מזוגים מאד
בכל גוף ועתה נאמר שכל אקלים אשר בו
ישוב אפשר שיכונה מזוג :

ואחר שביארנו הסברות והספקות
נוכל לומ׳ שכל א׳ מהפילוסופי׳
והרופאים הנזכרים טעמו ונמוקו עמו ·
המשל בזה שאמר גאלי״נוס 3 על פרקי
אבוקראט 13 שכל האקלימים בערך
האנשים שבו יכולים להיות מזוגים חוץ
מאקלימים המופלגים בקרירות או בחמימות
והן רחוקים משפת הים · בוונתנו
שבמקומות הקרים או החמים אם לחוף

ימים

עשרה מעלות בכדור הארצי ואם נכפלם 360 (כי כך יש בעגול אחד בכדור השמים) ויהיו 5400 פרסאות בערך עגול היותר גדול שבכדור הארצי :

פרק רביעי במספר האקלימי׳ ובאורך ימיהם ובטבע האויר בכל אקלים שבו יורעו מזגי המין האנושי ושאר בעלי חיים דבר הצריך לרופא :

אחרי שסיימתי לדבר במדידת הארץ בפרק שלפני זה נרבני לבי לדבר באופן השתנות האקלימים (ובלשון בקודש נוף) והגבולים והמדינות · והנה צריך אתה לדעת שחכמי קדם היו חולקי׳ כדור הארץ להמשה קוים והיו חושבים ששלשה קוים הם בלתי ישוב והנה הלק אחד הנקרא זונא טורידה (ר״ל רצועה הנחרכת) ושני חלקים זונא פריגידה (ר״ל רצועות הקרים) והנה תחת הקוטבים ואומרים שכל הישוב אינו לא בשני קוים או רצועות הממוזגים והנם מובדלים לשבע אקלימים והוא שטח הארץ אשר וסוגר בשני קוים ישרי׳ ויוסיף באריכות היום בכל אקלים חצי שעה ויותר :

א **האקלים** הא׳ נקרא דיאמ״רואיש לפי שילך דרך אי מירוא״ש ויוכללו בו מקומות רבים מהלק אראבי״שטאן והעיר הגדולה ג״ואה והרבה מקומות לאין מספר ושמה היום היותר ארוך הוא משלש עשרה שעות :

היא עיר מלכות שבא

ב האקלים השני נקרא דיאשי״ניש · והם גיטולי · פריטום והלק גדול מארץ צינא ואורך היום הארוך שלש עשרה שעות וחצי :

ג האקלים השלישי נקרא דיאליכסאנדרויש כי ילך דרך אליקסאנדריאה של מצרים ופרס והיום הארוך ארבע עשרה שעות :

ד האקלים הרביעי נקרא דיארור״וש כי יעבור דרך רודוס וציפריש וכל ארץ יון קנדיאה וקואו״ש (מקום של אבוקרט) ומיום הארוך י״ד שעות וחצי ·

ה האקלים החמישי נקרא דיארו״מוס כי יעבור דרך רומי · אספניא · וחצי חלק של איטליא וקושטנדינה והיום היותר ארוך חמש עשרה שעות :

ו האקלים הששי נקרא דיאפונטוס כי יעבור דרך ים פונטיקום והוא לומברדיאה · ווינציא · הונגריאה · והלק גדול מצרפת · והיום הארוך חמש עשרה שעות וחצי :

ז האקלים השביעי נקרא דיאבורישט״ניש · והוא גירמאניאה הגבוה · פולוניא׳ והלק גדול מארץ מושקובי״אה · והיום הארוך יגיע עד ששה עשר שעות ורביע שעה · בענין זה תמצא בזוהר פ׳ בראשית דף מ״ה וז״ל שבע ארצות אינון דא לעילא מן דא ואינון ארץ אדמה ארקא גיא נשיה ציה תבל ותבל לעילא מכלהון דכתיב והוא ישפוט תבל בצדק · ע״ש ·

ח וזולת אלה שבעה האקלימים הנזכרים הגם שנמצאים הרבה מקומות וארצות עכז אינם נחשבים לרוע ומיעוט ישובם ולבד ארצות אלה אשר אורך ימיהם יגיע עד ששה עשר שעות וחצי ישוב ששטה היום הארוך ג׳ חדשים כמו שהוא בגבול נוב״ה זימבלה אשר בגובה שמונים ושנים מעלות :

ט **ועתה** אחר שנתבאר הכל באר היטב יבא השואל לשאול מי הוא זה ואיזה הוא האקלים היותר משובח ומזוג מכל אלה השבעה הנזכרים · אבן י סנה סובר שבקו משוה היום במקום שיתחיל האקלים הראשון והוא (זונא טורידא) שם הוא הישוב היותר מזוג והיכולת בידו לתת טעם ומופת על דבריו · הטעם יא לפי שתוקף החום המושל בנו בימי הקיץ אינו מפני גודל מהירות ומישור השמש אך מדרך השמש · והראיה עז שבימי הקיץ יב נרגיש תוקף החום בשעת העשרים או עשרים ואחת יותר מאשר יורגש בשעת שש עשרה אשר באותו הזמן עורף ביושר על אקלים שלנו : וכמו כן יותר מורגש יג

הק״בה אין שכינה של כבוד לדבר עמו בפרהסיא אלא עשו לו משכן וכשאמרה לדבר עמם אדבר מתוך המשכן הה״ד ובבוא משה אל אהל מועד לדבר אתו הרי דהמקדש והמשכן משום צניעות כתיבה ועוד המקדש כמוך הוא שאני מכתם לדבר עמו בצנעה :

בקצרה סדר הבריאה כמו שדרשו רז״ל על הפסוק ה׳ בחכמה יסד ארץ אמר ר׳ אלעזר בחכמה ברא הק״בה את העולם ביום א׳ ברא את השמים מלמעלה · וארץ מלמטה · בשני ברא רקיע מלמעלה · בשלישי יקוו המים מלמטה· ברביעי יהי מאורות מלמעלה · בחמישי ישרצו המים מלמטה · נשתייר יום ששי אמר הק״בה אם אני בורא את האדם מלמעלה הארץ מתרגזת ואם מלמטה השמים מתרגזים מה עשה הק״בה ברא גופו מלמטה ונשמתו מלמעל׳ הוי ה׳ בחכמה יסד ארץ :

דברי פי חכם חן ישק שפתי ישנים א״מ הרב נ״ע עיין בדרושו דף מ״ז ותמצא קורת רוח :

פרק שלישי ידבר בכמות ואיכות ומדירות עולם התחתון :

לדעת כמות העולם צריכים אנו לשלש חקירות ·

החקירה הראשונה האם עולם שלנו הוא מוגבל ואם לאו ·

החקירה השנית אחרי שיש לו גבול איך צורתו ·

החקירה השלישית עד כמה יגיע תחומו וגבולו :

התשובה על החקירה הראשונה שהעולם הוא מוגבל ובעל תכלית כי כל בלתי בעל תכלית אינו מקבל צורה · ואולם עולם שלנו הוא בעל צורה ונמשך מזה שיהיה בעל תכלית · אך אל תרמה בשכלך שאין שטח חוץ לעולם שלנו כי די לנו להאמין שיש שטח דמיוני כדעת הפילוסופים והתוכנים :

תשובה על השנית שעולם שלנו הוא כדורי יען שכל דבר המוקף מכל רוחותיו ראוי שיהיה כדורי · וכבר ידוע שעולם הזה נתלה בקערירות השמים המקיפים אותו מכל צדדיו ויולד מזה שהוא כדורי · וא״ת מנין שהשמים הם כדוריים וזה יתברר ע׳ כמה מופתים · המופת הראשון לפי שהצורה היותר נאה לגופים הגדולי׳ היא כדורית כדברי התוכנים· המופת השני לפי שהככבים הקיימים בהיותם על קדקדינו או על אופק הארץ או בצד אחת תמיד יש להם רווח אחד ממרחק הארץ : המופת השלישי לפי שהכלים העשויים להוברי שמים והחוזים בככבים (כמו כדור התוכניי· אשטרולאב והורולוגיא) והרומים לאה אשר לוקחים בהם התוכנים גובה ומרחק מצב הככבים ותנועתם כלם יתנו עדיהן ששמים וככבי׳ כדורים הם · המופת הרביעי כי בלילות המאירות נראים לנו השמים ככיפה ממש לפי שהם כדוריים א״כ בוראי עולם שלנו המסובב מהם כדורי הוא :

תשובה על החקירה השלישית נאמר שכמות העולם שלנו גדול הוא למאד אבל אינו מחוסר מדה ועל תתמה כי אם יתמלא העולם חול היותר קטן מהארץ עד רום רקיע עם כל זה ימצא בו חשבון וכמו שיתבאר ע׳ החקדמו׳ המונחו׳ לכל החפץ לדעת · א׳ יתן אל לבו או השעורים ויאמין שאצבע האדם מקבל ברוחב שלו ארבעים גרעיני שומשמין : הב׳ שהגרעין של שומשמין מחזיק 10000 גרעיני חול מהיותר קטנים · השלישית שהמיל מחזיק 100000 אצבעות : הרביעית שאלכסון ארץ מחזיק 10000 מיל · החמשית שאלכסון כיפת השמים מחזיק 1000000 אלכסוני ארץ : אמר המחבר כבר ידוע לתוכנים ולמהנדסים שכל מעלה בכדור השמימי היא נגד חמש

עשרה

ולר׳ יאושע דאמר בכ״ה באדר נברא העולם ובכ״ח בו נתלו המאורות בתחלת ליל רביעי ושמשו יהדי בחלון אחד ט׳ שעות תר״מב חלקי׳ (אמר המחבר כתבו הגאונים שמסורת בידינו מאבותינו שחמה ולבנה נבראו בתחלת ליל ד׳ בסוף חדש אדר וא״כ הוא תהיה סברת ר׳ יהושע יותר אמיתית) ואז קטרגה הלבנה והיתה נזופה ז׳ ימים מעת לערת כרין ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים וכו׳ · ואז נתחדשה אם כן היה מולד תשרי שאחר ניסן זט תרמ״ב חלקים ועתה שים אחור של חצי שנת מזט תרמ״ב וישאר לך בהר״ד אמא בין לר׳ איעזר ובין לר׳ יאושע מולד תשרי של תוהו היה בהר״ד ·

הספק השלישי האם הקב״ה ברא הכל בפעם אחד או בהרבה פעמים בריוח בנתים · הגם שאן מקום לשאלה ט׳ אחרי שהתנוקות של בית רבן יודעים שבעשרה מאמרות נברא העולם עכז צריך להשיב לשואל דרך חכמה · ונשיב בקצרה

מלא הוא לפי שנברא שלך כמו שהוא מקרא מלא לפי שנברא שלו · והשיב מפני ששמעתי בלחישה ותבאר ע״פ מדרש רבה פ׳ ס״ח וילן שם כי בא השמש מלמד שהשקיע הקב״ה גלגל חמה שלא בעונתו כדי לדבר עם הצדיק אוהבו בצנעה משל לאוהבו של מלך שבא אצלו לפרקים אמר המלך כבו הנרות שאני מבקש לדבר עם אוהבי בצנעה כך השקיע הקב״ה חמה לדבר עם יעקב בצנעה וכו׳ · וכזה יובן שהוצרך לומר בלחישה משום דקשיא ליה אעיקרא דמילתא איך נוכל לומר דמשום רשעים גנז שלא ישתמשו והרי ביעקב שלא נאמר ויבא השמש רק כי בא השמש בע״כ פירושו כי בא השמש ושם לא שייך למימר משום רשעתו ח״ו סילק האור מלפניו ובע״כ צריך לומר משום לדבר עמו בצנעה וז״ש מפני ששמעתי גבי אור דסילוקו גבי דיבור ולחישה בסוד ובצנעה ולכן הוכרחתי לאמר לך גם כן בדרך סוד בלחישה כדי שתבין ששם בא השמש כדי לדבר עמו בצנעה ולחישה עם יעקב דאו לא אמרתי לך בלחישה היה קשה לך למה סילק הקב״ה האור מן יעקב והוה מבואר ענין זה דגניזת האור אבל עכשיו שאמרתי לך בלחישה אתי שפיר דגבי יעקב סילק האור משום לחישה וצנעה אבל האור הראשון גנזו משום רשעים כדלעיל והאורה דעכשיו דמשום שנתעטף הקב״ה ופי׳ עוטה אור למר כדאות ליה ולמר כדאית ליה ועל זה אמר רבי ברכיה אלולי שדרשוהו רז״ל ברבים וכו׳ ר״ל לו יהיה כדבריך דסובל פסוק עוטה אור שני פירושים בין דהוא בלא טעם כמו ראובן הרג שמעון מכל מקום מהיכי תיתי לפרש פירוש רחוק מן הדעת שהקב״ה כביכול עוטה אור עצמו כאלו הוא בעל גבול ומתקומם במקום ח״ו ודבר זה א״א לאומרו אולי שדרשה רז״ל ברבים כי הוא אומר וחזק פירוש זה ועשה לו עמודים והוא במ״ש שם במדרש פ׳ ס״ח א״ר יצחק מעונה אלהי קדם אין אנו יודעים אם הקב״ה מעונה של עולמו ואם עולמו מעונו מן מה דכתיב ה׳ מעון אתה הוי הקב״ה מעונו של עולמו ואין עולמו מעונו ע״כ · וא״כ הגע עצמך כיון דפסוק מעונה אלקי קדם גם כן אלת טעם הוצרך הכתוב לכתוב מיעוט בהדיא ה׳ מעון אתה ולולי המיעוט הייתי מפרש עולמו מעונו אעפ״י שאנחנו מודים שאין הקב״ה בעל גבול וא״כ גם בפסוק עוטה אור אפשר לומר שהקב״ה עוטה עצמו מן האור כיון דשם ליכא מיעוטא להורות לנו שהוא עוטה את האור כהרתק ולא האור עוטהו · אמר עוד מקמי כן מאי הוו ר״ל אותן רבים אשר ניאות מדרשת ר׳ יצחק ונחה דעתם מן התמיה דסוף המאמר וכי שייך גבי יתברך עטיפה וגבול במה נחה דעתם מן התמיה איך נאמר דגבי ית׳ מסלק את האור כדי לדבר עם אוהבו בצנעה ומאי הוו אומרין לזה א״ר יצחק ממקום ב״ה נבראת האורה דאלולי שדרש רז״ל ברבים לא היה אפשר לאמרה דאיך נאמר גבי יתברך יותר צניעות באור מהחשך והרי לפניו חשכה כאורה אבל משדרשה רז״ל דממקום ב״ה נבראת האורה נבין דמה שהשקיע הקב״ה גלגל חמה אז שלא בעונתו היה משום דלא הוצרך אלא משום דזה היה במקום ב״ה וכמ״ש מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלהים וגו׳ ושם מקור האורה דמשם נבראת ומה שתלה הטעם בצניעות אין רצונו לומר ולתלות הצניעות בסילוק אור במקום ההוא היה רצונו לדבר עמו משום שהוא מקום צניעות והוא עפ״י מדרש כשא פר׳ ל״ב רמז ע״ב וזה לשונו ד״א אפריון זה המשכן א״ר יהודה ב״ר סימון מל״הד למלך בשר ודם שהיה לו בת יחידה והיה אוהבה ביותר מדאי כל זמן שהיתה קטנה היה מדבר עמה בפרהסיא כיון שהגדילה אמר המלך אין זה כבודה של בתי לדבר עמה בפרהסיא אלא עשו לה אפליון שכשאבקש לדבר עמה מן אפאפילון ולפנים כך כשראה הקב״ה ישראל במצרים היו נערים שנא׳ כי נער ישראל ואהבהו ראה אותם על הים מדבר עמהם שנא׳ ויאמר ה׳ אל משה מה תצעק אלי וגו׳ · כיון שקבלו התורה ונעשו אומה שלמה ואמרו כל אשר דבר ה׳ נעשה ונשמע · אמר

שעורת ׃ אמנם אליבא דרבי אליעזר הנזכר פתח הפרק בכ״ה באלול נברא העולם ביום א׳ ובכ״ח בו נתלו המאורות בתחלת ליל ד׳ אבל האור לא נברא מכח א הפועל כי אם ג׳ שעות על היום ומפני נזיפתה של לבנה שקטרגה נתמעטה עד יום ו׳ י״ד שעות בו נתחדשה ועמד אדם הראשון וקדשה ומאותו היום מתחילין למנות הילוך הלבנה ולכן קראו ו׳ י״ד ולפי שאמרו רז״ל יום אחד בשנה חשוב שנה אנו מותרים הילוך המאורות שנה שלמה ומונין מתשרי קודם הבריאה שהיה ראוי להיות בהר״ד ותדע לך שהוא כן שים בט״ו ר״ד שהוא אחור משנה פשוטה ותמצא מולד תשרי שעבר בה״רד או גרע ד״ח תק״עו מן ו׳ י״ד וישאר לך בהר״ד:
ולר׳

בעל אגדה יותר מזולת שאר החכמים קשה למה דוקא שאל ממנו זו ולא אחרת : ב׳ מה זה שאמר הלא מקרא מלא הוא דקשה אם הבין מפסוק פשוטו למה שאל ממנו מהיכן נבראת האורה • ג׳ איך דמה קושיתו בגילוי דקיתא והשיב כשם ששמעתי בלחישה כך אמרתי לך בלחישה דאין זה ביאור בתמיה והרי מקרא מלא הוא ואתה אמרת לי בלחישה • וגם על רבו קשה למה אמר בלחישה והלא מקרא מלא הוא • ד׳ מה שאמר אילולי דרשה ר׳ יצחק ברבים לא היה אפשר לאומרה • ה׳ דברים שלו סתומים הם שאמר שדרשה ברבים ולא פירש מה שדרש ברבים ועל מאי קאי • ולהבין מדרש זה ולפתוח שעריו נקדים מ״ש שם מיד אחר זה שהאורה שנבראת בששת ימי בראשית נגנזה לצדיקים לע״ל כיון שהביט הקב״ה בדור אנוש ודור הפלגה ודור המבול וראה שאין העולם כדאי להשתמש בו וכו׳ • ושם עוד וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל • רבנן אמרי הבדילו לצדיקים לע״ל וכו׳ • א״ר ברכיא כך דרשו שני גדולי עולם ר׳ יוחנן ורשב״ל ויבדל הבדלה ממש משל למלך שהיה לו שני אסטרטיגין אחד שולט ביום ואחד שולט בלילה והיו שניהם מדויכים זה עם זה • זה אומר אני שולט ביום וזה אומר ביום אני שולט קרא המלך לראשון וא״ל פלוני יום תהא תחומך וכן לשני ואמר לילה תהא תחומך כך קרא הקב״ה ליום ויקרא אלהים לאור יום א״ל יום תהא תחומך וכן לשני ואמר לילה תהא תחומך שנא׳ ולחשך קרא לילה וכו׳ ורש״י ז״ל כתב בפי׳ התורה בז״הל וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל אף בזה צריכין לדברי אגדה ראהו שאינו כדאי להשתמש בו והבדילו לצדיקים לע״ל ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוביא וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה ע״כ • הנה עיניכו הרואות כי רש״י מחזיק פירוש זה דגנזו לצדיקים לע״ל וזה הפי׳ של אין זה נאה להשתמש בערבוביא מחזיק לפשוטו • ובזה יובן מ״ש לפי ששמעתי שאתה בעל אגדה וכו׳ ר״ל פשיטא לי מי שאין בעל אגדה לא קשה כלום מהיכן נבראת האורה דמאי קשיא ליה ושאלה מאי מהיכן נבראו שמים וארץ ובכל נבאם הרי בששת ימי בראשית נברא הכל וגם האורה כמוהם ומ״ש קרא וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל הוי פירושו כפי פשוטו דלעיל • אבל למי שהוא בעל אגדה ומפרש לעיל ויבדל שהבדילו לצדיקים לע״ל וא״כ קשיא מהיכן נבראת האור׳ שאנו משתמשים בו ביום שהרי האור שנברא בששת ימי בראשית נגנז לצדיקים לעתיד לבא ואם כן האורה של היום מהיכן נבראת • והשיב מלמד שנתעטף הקב״ה כלומר האורה של עכשיו הוא כובלת מאורה של מעלה וכדאיתא במדרש ואמרה לו בלחישה • להבין זה נקדים ונראה עם מי אנחנו מתעסקים דהרי השואל הזה היה ר׳ שמעון בן יהוצדק שהוא רבו של ר׳ יוחנן כדאיתא בספר יוחסין כ״ד ב״ד וגדולי עולם שדרשו לעיל הבדלה ממש וכו׳ הם רבי יוחנן ורשב״ל • וא״כ אינו רחוק מן הדעת כנאמר שר״ש בן יהוצדק ס״ל ג״כ כרבי יוחנן תלמידו ורשב״ל הבדלה ממש • ורז״ל קאי בשיט׳ דרבו • ומעכשיו נקדו׳ מאמר כמצא לר״ש בן לקיש גופו בר״מ נדרים ד״ח ע״ב מאי דכתיב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה וגו׳ אמר אבין שמע מינה האי קיגרא דיומא מסי ופליגא דר״ש בן לקיש דאמר רשב״ל אין גהינם לעתיד לבא אלא הקב״ה מוציא חמה מנרתקה וכו׳ • ובזה יובן דלמ״ד מלמד שנתעטף הקב״ה וכו׳ פי׳ של עוטה אור דהקב״ה כביכול עוטה עצמו מן האורה אבל אדרשב״ל דס״ל כפשוטו צ״ל דלדידיה פי׳ של עוטה אור ר״ל עוטה את האור כלומר שעשה לאור נרתק ועוטה אותו כשלמה ולעתיד יוציא החמה מנרתקה דהרי עוטה אור כשלמה בלי מלת הטעם ואיכא לפרושי הכי ואיכא לפרושי הכי כמו ראובן הרג שמעון • א״כ בדין תמה עליו מקרא מלא הוא כלומר למה אתה משים במחשך מעשיך ואומר בלחישה והרי לדידך יש לפרשו עוטה אור רוצה לומר הקדוש ברוך הוא עוטה אור לעצמו כביכול כמו שיש לפרש לדידי שאני סובר כרז׳ ור״ל ויבדל כפשוטו • ופירש הפסוק שעוטה את האור ואין לסברא אחת הכרעה יותר מאחרת ואם כן למה אתה בוש ואומר דבריך בלחישה והרי מקרא

מלא

וכחמור וכסוס בפרד אין הבין אלא לקטני ארץ · כמו הדבורה והעכביש והנמלה קצינו ארץ כי בעיני הבורא יתברך שוים במרתם :

החמישית ויעידו לנו שנים עדים נאמנים שמן הנמנע היות ישוב באחד באותן הכרורים יען שכרור השמש מרוב חומו או ברור שבתאי מרוב קרירותיו אינם מסוגלים לישוב בני אדם ושאר בעלי חיים בשום פנים · והוכחנו לומר שרווקא כרור הארץ בלבד עשוי לדירת בני הארם ולא לזולתו והוא כולל שאר ברורי העולם וכלם יחדו נקראים בפי כל ארם בשם עולם ודי בזה :

פרק שני

יחקור באיזה זמן ובאיזה יום ובאיזה חלק נברא העולם ואם בפעמים הרבה ומהיכן נברא האור ובצרו דרוש נאה מכתבי א״מ הרב זצ״ל :

בגמרא

תניא ר׳ אליעזר אומר מנין שבתשרי נברא העולם שנאמר ויאמר אלהים תדשא הארץ דשא עשב מזריע זרע עץ פרי וגו׳ · איזה חדש שהארץ מוציאה דשאים ואילן מלא פירות הוי אומר זה תשרי ואותו הפרק זמן רביעה היה וירדו גשמים עליהם וצמחו שנאמר ואד יעלה מן הארץ וגו׳ · רבי יהושע אומר מנין שבניסן נברא העולם שנאמר ותוצא הארץ דשא עשב מזריע זרע למינהו ועץ עושה פרי איזה חדש שהארץ מוציאה דשאים ואילן מוציא פירות הוי אומר זה ניסן · ואותו פרק זמן שחיה בהמה ועוף שמזרווגין זה עם זה שנאמר לבשו כרים הצאן וגו׳ · ואידך נמי הכתיב עץ פרי ההוא כר׳ יהושע בן לוי דא״ר יהושע בן לוי כל מעשה בראשית בקומתן נבראו לדעתן נבראו לצביונן נבראו · שנא׳ ויכולו השמים והארץ וכל צבא׳ אל תקרי צבאם אלא צביונם · עכ״ל הגמרא :

אמר

המחבר מחלוקות אלו לא בלבד נמצאו בין חכמי התלמוד אלא ג״כ בין חכמי האומות זה אומר בכה וזה אומר בכה · אמנם היותר מוסכם אצל התוכנים שהעולם נברא בניסן ר״ל בסוף מרציו שהוא בקו השוה האביבי · ויפלו על זה כמה ספקות :

הספק הראשון מאין להם שהעולם נברא בכ״ה מרציום · ויש להם ב׳ תשובות :

התשובה הראשונ׳ כי מאז החלו אבותינו לספור השנה היו מונין מניסן ·

התשובה השנית (מסכמת עם ר׳ יהושע הנזכר) שהסברא נותנת שהקב״ה ברא ברצונו הטוב את העולם במבחר הזמנים וזהו באביב שהארץ תוציא כל מיני עשבים · והשושנ׳ תתארם והנרד נותן ריחו ויפרח פרח שושן והחבצלת ויציץ ציץ ויגמול שקדי׳ :

הספק השני באיזה יום ובאיזו שעה ובאיזה חלק ובאיזה חלק מחלקי השמים ומהיכן נברא האורה להבדיל בין יום ובין לילה · האצטגנינים והוברי השמים אומרים שבראש טלה קדמה הבריאה כי אז היתה קו השוה ואחר י״ב שעות

מכתבי א״מ הרב ז״ל העתקתי דרוש זה וספתים ישק ·

בבראשית רבה פרשת ג׳ ר׳ שמעון בן יהוצדק שאל לרשב״נ א״ל מפני ששמעתי עליך שאתה בעל אגדה מהיכן נבראת האורה א״ל מלמד שנתעטף בה הקב״ה בשלמה והבהיק את זיו הדרו מסוף עולם ועד סופו · אמרה לו בלחישה · א״ל מקרא מלא הוא עוטה אור כשלמה ואת אומרת לי בלחישה א״ל כשם ששמעתי בלחישה כך אמרתי לך בלחישה · א״ר ברכיה אלמלא לא דרשה רבי יצחק ברבים לא היה אפשר לאומרה מקמי · כן מה הוו אמרין רבי ברכיה בשם רבי יצחק אמר ממקום ב״ה נבראת האורה הדא הוא דכתיב והנה כבוד אלהי ישראל בא מדרך הקדים וקולו כקול מים רבים והארץ האירה מכבודו ואין כבודו אלא ב״ה כמ״דא כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו וכו׳ ככר נתקבצו מפרשים ושלמים וכן רבים בקושי מדרש זה ועונש שתומתו · א׳ מה שייכות לשאלה וו דוקא מהיכן נבראת האורה לבעל אגדה דוקא ולא לזולתו מהחכמים או אם מצא חן בעיניו

בעל

שהכבבים הקיימי׳ של המערכה הראשונה (וגם השמש שהוא מהכבבים הנבוכים) שהם גדולים במדתם מאה פעמים ויותר מן כדור הארץ · והמערכה השנית תשעי׳ פעמים והמערכה השלישית שבעים ושבעה והמערכה הרביעית חמשים וארבע והמערכ׳ החמשית שלשים וששה והמערכה הששית שמנה עשר · ובכ״הג בכבבים הנבוכים יען שכמות שבתי אחד ועשרים פעמים עודף על הארץ וצדק ארבע׳ עשר פעמים (אך שיתר הככוכי׳ פחותים הם מן הארץ אבל גדולי׳ למאד)

ועתה נאמר מאחר שהארץ הקטנה מכל כבבי מרום ניתן בה אדם ובעלי חיים וגשמיים נפרדי׳ · שאר כדורי עולם הגדולים מן הארץ כמה וכמה פעמים לא כ״ש שיהיו בתוכם בעלי חיים ושאר גשמים נפרדים וממין האנושי שונים ומשונים ואל תתמה הלא אתה מוצא בני אדם קצה בהודו וכוש שיפול ספק אם הם ממין האנושי שבשאר חלקי הארץ עבור השתנות צורתם :

השנית יתכן שברבוי כדורי העולם אשר ברא אדים לעשות · לא ימצא אלא כדור אחד והוא במה שאנו ושאר בעלי חיים דרים בתוכו וגם זה הקטן שבכלם ונדמה בעינינו ליער גדול שאין בו אלא קן צפור אחד או כשדה רחבה מאד ואין בתלמיה צומחת אלא שבולת אחת :

השלישית ראו להבין ולדעת על מה נבראו הכבבים הגדולי׳ אחרי שאין בהם שום בריה ומה פעולתם :

הרביעית טעם נכון לחקירתנו והוא לקוח מהלבנה יען שכפי עדות התוכנים המובהקי׳ נראים בתוכה כתמים ועי׳ השפופרת מוחשים לעיני כלם הרים הרמים והגבעות · עמוקות ויערות וימים וכל זה למה אלא בוראו בשביל הדרים בתוכה :

עיין בחבור ...ים ד׳ עג ורנה מעיד על זה כי מעיין חתום

החמישית ראיה לקוחה מן החוזים האחרונים הכותבים טבע הככבים והם אומרי׳ שהגשמים השמימיים מורכבים מחומר וצורה ומיסודות ארבעה כמו הכדור שלנו · ועוד אמרו שכל כבב מיוסד בתוך אויר המקיפו ויש לו מרכז ועי׳ ישתנה ויעשה שנוי באויר וכמעט לא יהיה לו הפרש מאטמושפירה הארצי ואם כך יהיה שהם גשמים רקנים ובלתי ישוב מה תכליתם · ועוד שאין התנוע׳ הקפית והיומית שלהם יעכב להדרים בתוכה יען שכפי דעת קופירניקוס וסיעתו כדור שלנו יהפך עצמו ויתנועע סביב השמש :

התשובות

על החקירות האלה כפי דת תורתנו שאי אפשר שימצא עולם אחר זולת עולם שלנו והוא מכמת טעמים וראיות · הראיה הראשונה יען שהק״בה ברא המאורות והככבים להאיר בלילה ולאותות ולמועדים וחלק להם כבוד יותר מהיותם מושב האדם ובעלי חיים כמו שנאמ׳ נותן שמש לאור יומם חקות ירח וככבים לאור לילה אם ימושו החקים מאלה מלפני נאם ה׳ וגו׳ :

עיין בספר עקרי׳

השנית המפורסמות אינן צריכות ראיה אחרי שהפסוק מעיד היות שרשנו מאדם הראשון כמ״ש ויהי כי החל האדם לרוב על פני וגו׳ · וזה אין שייך לומר בשאר בני אדם הדרים באיזה כדור עולם אחר · וגם לא נוכל לומר שהם מועתקים מכדור הארץ שלנו לשאר כדורי העולם כי נמנע הוא ויוכח מזה שלא ימצא ישוב בני אדם בשום כדור מכדורי הארץ זולת כדור שלנו · וכמו כן לא ימצא בהם בעלי חיים הנבראים בשביל האדם אשר על פני האדמ׳ כמ״שה כי שאל נא לימים ראשונים וגו׳ :

השלישית הלא דוד המלך ע״ה השיב על תקירה זאת באמרו השמים שמים לה׳ והארץ נתן לבני אדם · ועוד בפסוק וינחם ה׳ כי עשה את האדם וייצר ה׳ אלקי׳ מן האדמה כל חיה וגו׳ :

הרביעית אל תתמה איך לא נתנה הישוב כי אם להקטנן שבכדורי העולם הלא אתה מוצא שהק״בה הניח הרים גבנונים וירד על הר סיני ליתן התורה ואף לא ניתנה התורה והחכמה לגדולי קומה ומצב באמרם חז״ל כל ארוך שוטה · וכמו כן לא לבעלי חיים גדולי הכמות כשור

וכחמור

שאינו מאמין בבריאה המחודשת לא די
שהוא עובר על כל המצות שבתורה אלא
שיותר גרוע בעינינו מן הפחותי שבכל
בעלי הדעות · אך אמנם אם ישאל
השואל ויחקור אחר שלש אלה החקירות
מה נאמר ומה נדבר ·

החקירה הראשונ׳ האם קדם לעולם הזה
עולם אחר ולפניו אחר עד
לאין תכלית :

החקירה השנית אחר שיחריב הקב״ה
עולם הזה יתכן שיברא עולם
אחר ואחריו אחר כי לקב״ה יש בחירה
רצון וכח לעשות ולשנות · (עיין בספר
שם בסי׳ ע׳ דף ז״ב) ·

החקירה השלישית האם נמצאים עולמות
אחרים זולת עולם שלנו ·
(עיין בספר העקרים) דף ק״ו וזה לשונו · מתורה אני
שלא יאמרו שיש עולמות אחרים · (ועיין בספר שם)

התשובות על אלה החקירות רבות הנה
אמנם היותר נכון לאהבת
הקצור אביא דעת הפילוסופים הקדמונים
יש מי שסובר שהעולם השפל הזה לא
נתהוה ולא נתחדש אלא פעם אחת ושהיתה
הויתו בתנועת הגרמים השמיימיים שהיו
קדומים אצלו וזהו דעת אנאכשא גורוש
וסיעתו : ויש כת אחרת הסוברת שהעולם
נתחדש ונתהוה פעמים אין תכלית להם
וגם עמד בין החדושים זמני׳ אין תכלית להם
וזהו דעת של אבן דקלים וגם אנשי הודו
החוזים בכבבים בעלי הסבוב מזה הדעת
של אבן דקלים היו ושמו הזמן בין חדוש
לחדוש בהפלגות עצומות מרבוי השנים
במה שאין צורך להאריך כי כבר כתבתי
מזה הענין בשאר מקומות · (עיין בספר
מגלת המגלה ר׳ אברהם בר חייא ז״ל ·

אמר המחבר

לא נעלם מעיני
החכמים שלא
בלבד מחלוקות אלו נמצאו בין חכמי
האומות אלא אף בין חכמנו ז״ל בהבאי
מאמר דר׳ יאודה בר סימון שהיה סדר
זמנים קודם לכן ומאמר ר׳ אבהו שהיה
בונה עולמות ומחריבן עד שברא את אלו

ואמר דין הניין לי אינון לא הניין לי
ובמקום אחר נחלקו ר׳ יאודה ור׳ נחמיא
אם האור נברא תחלה אם העולם נברא
תחלה · והנה דעת ר׳ יאודה בר סימון
באמרו שהיה סדר זמנים יהיה כדעת
אנכסגורוס · ודעת ר׳ אבהו באמרו שהי׳
בונה עולמות ומחריבן כדעת אבן דקלי׳
והנה בעיני הרב המורה תהיה סברא
השנית יותר מגונה מהראשונה עם היות
שמכחיש דעת הקדמות ומקיים דעת
החדוש · ולא כדעת אנכסגורוס ·
ואבן דקלים המודים על התחדשות
העולם היסודי דוקא · אבל שניהם
הסכימו היות הכדור המקיף קדמון ומתנועע
ומה שבתוך הכדור מחודש וזה כפירה
בחיק התור׳ שהעידה פעמים רבות על
בריאת הגרמים השמימיים ועל בריאת
המאורות בפירוש שמש וירח וכוכבי׳ כמו
שזכר בפ׳ יהי מאורות ואמר בכלל ויכולו
השמים והארץ וכל צבאם ואמר כי ששת
ימים עשה ה׳ את השמים ואת הארץ
והנביא ישעיא אמר על המאורות בפרט
שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה ·
ודוד אמ׳ כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך
ירח וכבבים אשר כוננת · השמים מספרי׳
כבוד אל וגו׳ וכמה כתובים אחרים באו
בתורה ובנביאים ובכתובים יעידון יגידון
שהיו הגרמים השמימיים והמאורות
והמלאכים הרוחניים מכלל הנבראים
ויומשך מזה שכל הרוצה להפריש כדור
המקיף מן אשר בתוך הכדור וליחס לו
הקדמות אין בפיהו נכונה קרבם הוות
לא בחר ה׳ באלה · אמנם אם נחקור
חקירה שלישית והיא אם יש עולם אחר
זולת שלנו · המשל בזה האם הכבבים
הנבוכים וכיוצא בהם ושאר כבבי מרום
עולים במספר עולמות ושיהיו בהם גשמי׳
נפרדים וטבעים נבדלים ואנשים שונים
ומשונים ואם לאו :

חקירה זאת נבנית על כמה עמודים
חזקים בל ימוטו :

העמוד הראשון כבר בחון להתוכן
המופלא טיקו במופת הורתך
שהכבבים

חלק שלישי

והוא

עולם התחתון :

חוקר במהות ואיכות · וכמות העולם המחודש · ההוה
והנפסד · ויספר מספר האקלימים וכל המצוי
בתוכם · בבעל חי מדבר ובלתי מדבר
ברומס · ובצומח ובכל
ענינים נפלאים
שבהם :

הקדמה לספר עולם השפל

בְּשֵׁם יוֹצֵר הַכֹּל וְאוֹרוֹת מֵאוֹפֶל · אבאר מה שיש בְּעוֹלָם הַשָּׁפָל :
וְכָל מָה שֶׁתַּחַת לְגַלְגַּל הלבנה · ומה שברא אל בְּטוֹבַת כוונה :
נְהָרוֹת גַּם יַמִּים וְהָרִים וגבעות · וְגַם המחצבים אֲשֶׁר בָּם נודעות :
וְכָל הַנִּמְצָאוֹת בְּמִינֵיהֶן עוֹמְדוֹת · בְּאִישֵׁיהֶם הוות אֲבָל הֵן נִפְסָדוֹת :

פרק ראשון יחקור אם לעולם הזה קדמוהו עולמות הרבה · אם אחר החרבה ושממה הק״בה יברא עוד עולמות אחרים · ואם המצא ימצאו עכשיו עולמות זולת זה :

אמר טוביה הכהן כמעט אין בזמננו בכל האומות מי שיאמין בקדמות העולם אלא שהכל מודים בחדושו וביותר אנחנו עם קודש אשר בחר בנו אל יתברך ונתן לנו תורת אמת וקדם לנו ידיעה זו קודם כל המצות לפיכך כי

שאינו

פעם גדולים ובעלי זויות ופעם קטני הערה ועגוליות · ונשיב כשיורד מן המקומות העליונים ר"ל מן גבול האמצעי ויתעכב זמן רב באויר אז יהיה עגולי וקטן הכמות משא"כ כשירד מגבנינורת גבול התחתון הקרוב לנו יקרה הלוף זה כי לא יתעכב עד שתתעגל ומפני זה נשאר בעלי זויות וגדול הכמות · (ה) מרוע הברד הנופל על הארץ תכף נמס לפי שעל הרוב הברד יורד ביום ובקיץ מטעם הנ"ל · ואז קרקע הארץ חם בטבעו · אמנם אם יפול במקום צל ישהה הרבה ברמותו ·

פרק אחד ושלשים · מדבר בטל ובכפור ובקרח :

ברכות **הטל** והכפור אינם אלא אד הנקפא
פרק אין באויר הקרוב לארץ ובסבת
עומדין הירח או בסבת השמש המושכים אותם
יפה מן הארץ ומבלתי יכולת להעלותם
ירשוהו ונשארים בגבול הראשון ואם האויר
רז"ל ממוזג יתהוה ממנו טל · ואם
מהות יתקרר האויר ויקריש יתהפך לכפור :
דטל
יתועלהיקרח יתהוה ממים הנקפים ונקרשים אבל
ע"ש אינם נעשים מקור החיצון לבד לא צריך להלקים עפריים וקטורים : מרוע לפעמים נמצאים אבעבועות בקרח · לפי שלפעמי' אויר החיצון נכנס לשם ופתאום נקפא בתוכו : באיזו תחבולה נוכל לעשות קרח בקיץ או בימות הגשמי' בבתי החורף · תשובה שפוך מים על גבי השלחן או לתוך איזה קערה ושים בתוכה איזה קנקן של בדיל מלא שלג המעורב במלח או נטרו"ם או וירדי"ול ואח"כ תניע המים אנה ואנה עם איזו חתיכת עץ ותראה איך יתהפכו המים לתבנית הקרח אפילו בבתי הורף ההמים או בתוקף החום : טל זה אעפ"י שאנו מתפללים עליו וגם שהפסוקי' מזכירים בכמה מקומות ברכת הטל עכ"ז מעוטו יפה ורובו קשה כי גורם עפוש וכמה היזקות בעולם לולי שהשמש מיבש אותו ע"י נצוציו · וטבע הטל קר ולח לכן יזיק לכשבים ועזים האוכלי' מהעשבים עריפת הטל כי גורם להם שלשול ומתים ולכן העוסק בבהמה דקה לא ישלח צאנו אל השרה קודם צארת השמש על הארץ וכל הרגיל לילך בבקר בבקר בין העשבי' מעריפת הטל נצטרע והביאו חכמי המחקר כמה ראיות על זה בספרים · וכל המרבה לשתות מימי הטל מכחיש בשרו : ויש נשים שמנות הרוחצים בשרותיהן במי הטל וגם שותין ממימיו ונעשות רזות : ויש כמה בעלי חיים הנזונים ממנו כי יש בו שמנונית וטעם דבש ופוק חזי מאי עמא דבר כשנולדים העורבי' אבותיהם
מואסים ומורדים בם עבור לבנינות ובגמרא
שבהם וזורקים אותם חוץ לקניהם ואז עורבא בעי
נזונים וע"ז אומר הפסוק נותן לבהמה בני ואבני
לחמה לבני עורב אשר יקראו · וגם מתא שודי'
באיוב סי' ל"ח · מי יכין לעורב צידו כי ילדיו אל ישועו יתעו לבלי אוכל וגו' : מצאתי כתוב שקרח זך ונקי אם יש בעוביו שתי אצבעות סובל משא אדם א' · ואם בעוביו שלש אצבעות סובל רכב אחד ומזויין ואם יש ברחבו טפח ומחצה סובל מחנה אחת ואם ברחבו ד' טפחים סובל חיל שלם : ודע שהכפור יולד דוקא בהורף בתחלתו ובסופו רפי שאינו מקבץ חלקיו כי אם בסבת הקור :

נשלם ספר עולם הגלגלים :
בעזרת העוזר דלים :
ומשפיל הרמים
והגדולים :

לנטות קו באלכסון וביותר בקלה יגיע אל הנשמים הנגוהים מן הנמוכים כנ״ל ה׳ איך יקרה כי לפעמים הזיעה מכלה כל כותלי החביות בלתי מנע היין אלא שישאיר בכמותו ובמהותו הראשון וכן להפך שלפעמים הזיעה ימצוץ כל היין שבחביות ולא יניח טפה אחת ובלתי נזק החבית · התשובה הראשונה לפי שהזיעה מושך אליו כל החומר הדבק והלח לכן בשרפת החביות חומר הלז ישאיר איזה להורת המגן עליו כדי שלא יזיל כדרך שקליפת הביצה התחתונה אשר בתוך קליפה העליונה אפי׳ אם תצלוף העליונה עדיין התחתונה קיימת ותגין על הביצה ׃ הב׳ שהזיעה בכחו הגדול פורתח כל חורי החביות ומפלישם ומוצץ יינו עד תומו · מרוע לפעמים ישרוף כל שערות או בגדי האדם · לפי שלפעמים הלהב תפזר חלקיה ובשביל זה תשרוף גשמים המסוגלים לקבל האור בנקלה וכדברי קרטיזיוס יש בו טבע הגפרית והשמן המסוגל להוסיף בדבר המקבל אש בהגעה קלה ׃

פרק תשעה ועשרים מדבר במהות השלג והקרח והטל ׃

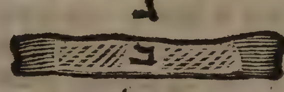
השלג אינו אלא אד נקרש ונקפא באויר מפני הקרירות קודם שיתהפך לטפות הגשם ויש כאן כמה ספקות ותשובתם בצדם ׃ הספק הראשון מרוע השלג היורד בתוקף הקור יהיה בכמות יותר קטן · לפי שהיובש בתוקף הקור מונע חלקי השלג מהתקבץ היטב ואפי׳ אם יתקבצו ויתדבקו בנקל יתפזרו עוד לחלקים קטנים · (ב) איך יקרה שבאיזה מקומות יורד שלג אשר צבעו ארום · יש אומרים שבסבת האדים העולים מן הארץ אשר בבטנה צבע ארום (ג) מרוע קודם ירידת השלג יתרפה ויתחלש הקור · לפי שקודם ההתהפכות האד לשלג זורק מעליו כל חלקיו החמים ויורדים עלינו · (ד) איך יתואר השלג לתאר הככבים · לפי שחלקים הרקים המתקבצים מנהגם להתהוות בתמונה זאת וכן תראה בקרח הנולד ממים או מלח המתהוה ממי אפרי · (ה) איך הוא בזמן שהגשם יורד בבקעה אז ירד השלג על ההרים ׃ ונשיב להיות ההרים קרובים יותר אל הגבול האויר האמצעי ומפני קרירותיו בנקל נקפאים האדים העולים שם ומתהוים שלג ׃ (ו) מרוע בקיץ אינו יורד השלג בנקלה כמו הברד עם היות הברד הוייתו מן הקור המקפיא ויתכן להיותו בזמן שגוברת הקרירות ולא בזמן החום והדבר בהפך ׃ ומשיבים כי בזמן החום יתקרב קר האויר בתוך העבי׳ כי החום גובר שהוא הפכו ושונאו ירדפהו ויברח הקור ויכנס בעב ויקפיא מה שבתוכו ויתהפכהו ברד וכן השלג יתהוה כל ימי הקיץ אבל בהגיעו אל אור תחתון מתמוסס ומתהפך לתמונת גשם · (ז) איך טומנים השלג בבורות כל ימי הקיץ ואינו נמס · נוהגים לכסותו כקש המוסיף ביבשות והארץ תוסיף בקרירות הקרח והשלג ויקפיא יותר · (ח) רבוי השלג מאד טוב הוא לשדות כי מרטיב אותם ומעכל הארמה ואינו מניח לעלות קיטוריה החמים כל ימי החורף · (ט) ודע שרבוי גורם היזק לעינים כי הלובן שבו מפזר מאד חלקי נצוצי הראות ׃

פרק שלשים · מדבר במהות והויית הברד ׃

ברד נעשה מטפות הגשמי׳ הנקפאי׳ בגבול האמצעי קודם ירידתם לגבול התחתון · (ב) למה לפעמים נמצאים בתוך הברד שערות ותבן · תשובה שהרוח או השמש ישאם למעל׳ עם האדים אל העננים וכשיורדים הטפות למטה או באויר נקרשים ונקלעים בתוכם איזה שערות ותבן אשר עלו כבר עם האדים והיו לגשם אחד · ובזה נבין מדוע יורד הברד על הרוב בחום ובקיץ · (ג) מרוע לפעמים יורד הברד בבקעה והגשם בהרים · (ד) מרוע אין כמותם ומהותם תמיד שוה

פעם

העבים ויסתער כאשר יקרה לעלי עץ
לוריל (ובל"א לורביר וכיספאל' דופני ולפרלק)
בהצותם או כאשר יקרה להפרי הנקרא
קאסטנ"יא בצלייתו בלתי שסיעת הקליפה
אשר עינינו רואות איך שיצא הרוח ברוגז
גדול וישסע את הקליפה לשנים · או כמו
שיקרה לקנה השרפה (נקרא כומברדה ובל"א
כיקס) במלאותו אבק הפולבירה יותר
מכדי שיעור הנהוג ר"ל הנחת הקוף למקום
שיכנוס האויר כי אז בקול רעש איום ונורא
יצא משם האויר הסגור מקדם : ה' בחון
הוא לחכמי מחקר שלפעמים ירעים מפני
מריצת העבי' זה בזה או כשעבי' א צבורים
על עבים ב
והאויר ג
החם מסוגר
בתוכ' מתיך
אותם וגורם
רעם כאשר

תבין בתמונה זאת אשר לנגד עיניך :
ו' והנה בסבת הרעם יפסיד היין ותירוש
והשכר לפי שהאדים האלו החמים נכנסים
במשקים ומפסידן אם לא שיהיו מסוגרים
הטיב באופן שלא יכנוס בהם האויר : ז'
איך יקרה שקול הרעם יותר חזק מקול
קנה השרפה ועכז איננו נשמע למרחקים
כמו שנשמע הקנה השריפה · לפי שבכח
התנועה המסתערת אש היוצא ממנו הולך
נגד טבעו ר"ל מלמעלה למטה משא"כ
בהדלק הקנים השורפי' שהם מכים באויר
והקול מתפשט ברוחב האויר ומכה בו
ולפעמים נושא את הקול עד עשרים
פרסאות : ח' מדוע הרבה אנשים נעשו
חרשים בסבת הרעם · זה יקרה מתנועת
הקול המכה באויר וינשאהו בכח אל היריעה
(ר"ל כלי השמע) אשר באוזן וקורעהו או
מחליף אותו : ט' ועוד כמה
מקראים ההוים עבור תחת הרעמי' בבעלי
חיים כמו (ד"מ) האילה תבין עצמה
ללידה והשרצים מפילים ביצותיהם
ואף התולעי' הרמשי
על הרוב
מתים :

פרק שמנה ועשרים מדבר במהות ואיכות הזוועות הנקרא בלעז פולמין :

זוועה הנקרא בלעז פולמין ו
ובספרדי ראליין
(ובל"א דונער שטיין) הוויתו אד גפריי ואשיי
ההוה מגשמים אשר מתחת לגלגל הירח
ומתנשא לתוך העננים ואז חומר זה הקטורי'
מתלהב בעננים ויוצא משם בכח עבור
הכובד שלו · ודע שההבדל בין זווע' לברק
הוא שהברק קטור אשיי ואינו מגיע עד
גבול האויר התחתון כי טרם יגיע לשם
נשרף ונכלה אבל הזוועה הוא קיטור
המתלהב ומגיע עד גבול האויר' התחתון ·
ונעורר במה הערות הערה הראשונ' מדוע
במקום מגע הזוועה ירוח ריח גפרית · לפי
שהאד הגפריי נכנס בתוך הגשם הנוגע
בזוועה · ב' מדוע על הרוב הזוועה פועל
בגשמים קשים וחזקים ולא בגשמי' רכים
וחלושים כי אנו רואים איך יתיך החרב
והסכין בנדנו וכן יהפך המטבעות בכיסו
לאפר וזה נפלא שההתכה הזאת לא
תשרוף הכיס והנדן וכ"ש האדם : אריסטו'
השיב על זה לפי שכל דבר קשה העומד
נגדו לא יוכל להמלט ממנו לפי שיתעכב
שיעור שישרוף אותם : אבל תשובה זו
לא מצאה חן בעיני אך שסהו ממפלאות
תמים דעות : ומצאתי תשובה בספרי
קרטיזיוס האומר שהקיטורי' הם ב"כ דקים
וחדים באופן שמפלישים בתוך הגשמים
החזקים והם ממין מים הצורפים הנקראים
אגואה פואירטי · או ממין רוח זמלת
הפועלים בכל מיני מתכות : ג' וכן להפך
מדוע לפעמים פועל ומזיק הגשמי' הרכים
ולא לחזקים · ד"מ שממית הולד ברחם
ולא יזיק לאמו · הפילוסוף השיב לפי
שהולד יוזק בנקל מהקיטורים דקים ואני
אומר שיותר קרובה הסברה שיקרה מרוב
פחד אם הולד כאשר יקרה למעוברת
מכל פחד הבא עליה · ד' מדוע הזוועה
פועל יותר בבתים ואילנות גבוהים ולא
בגשמים נמוכים ושפלים · לפי שדרכו
לנטות

והטעם כי הוא קובץ ויבש וידבק בעבורו הלחה לחיך מה שהיתה ראויה להתרוקן כשיעולו · ובפטיזיש מוסיף היובש · ובפורגרה עוצר האידים והחומר הרע שבגוף ולא יניחם להתעשן דרך חורי העור וטבעו קר ויבש מוליד הצחות אבל הוא בריא מאד ומרחיק הגשמיים מן העפוש אמנם מרוב קרירותו מזיק לנצנים ופרחים ולשריגי הגפן · אורו״ש הוא מזרחי (ובגמרא אמר רבא בשעה שרוח מזרחית מנשבת משתקת כל הרוחות מפניה והיינו דכתיב אשר בגדיך חמים בהשקיט ארץ מדרום) טבעו יבש וממוזג בחמימוש ומבריא · ובימות הגשמים גורם הקירירות החדה והקרה ומנשב בבקר בעלות השחר ועל הרוב ינוח בלילה · בקיץ גורם תולעים בפירות אומרי׳ שמראה אותנו הגשמיים בכמות יותר גדולה והוא פלא וזה אולי יקרה ע״י תערובות האויר שהוא נשוא לכל נושא באופן שמראה הגשמיים בכמות יותר גדול · ציפורוס והוא (מערבי) טבעו קר ולח מסוגל לעשבים מעורר רגשם והרעמים · ובקיץ יוליד הצחות · ובחורף ובאביב השלג · ובנשיבתו דברים הנשמעים יושגו בהוש השמע יותר בנקל יען ינשב חצי קול ההמון :

פרק ששה ועשרים מדבר בברק ומהותו :

ברק הוייתו מחומר קיטורי נתלהב ונכנס בעבים ויש בזה איזה חקירות החקירה הראשונה · מדוע על הרוב אנו רואים בתחלה הברק ואח״כ אנו שומעים הרעם · לפי שהראות לדקותו יקדים להרגיש קודם השמע אעפ׳ שקדמהו הרעם · ב׳ מדוע לפעמים נראה הברק בלתי השמעת הקול · זה יקרה בזמן שהעבים אינם מקובצים היטב ואינם מסוגלים לרעם או מפני רחוק העבים מן הארץ · ג׳ וכן להפך מרוע לפעמים אין אנו רואים הברקה עם היות שאנו שומעים הרעם · על זה נותנים כמה תשובות · אמנם הסברה האמתית היא לפי שלפעמים יקרה הבקיע׳ מצד השני של העבים אשר כלפי שמים ואז אין אנו רואי׳ הברקה אבל אנו שומעים הרעם :

פרק שבעה ועשרים מדבר ברעם :

רעם הוייתו מאד חם ויבש העולה מן הארץ עד העבים ונכנס בתוכם ומים אחרים עד שבעבור הקור העומד נגדו בוקע בכח ויוצא משם בקול גדול ונורא ונקרא בלשוננו הקדש רעם · אמנם יפילו על זה איזה ספקות · הספק הראשון אם יקרה באותו מקום ובאותו זמן אשר אידים רבים מצויים ממין זה : ב׳ לפי שבמערות (במקום שכוכבים שם תכות) ג״כ מצויים רעמים בעת שהקיטורי׳ החמי׳ נדלקי׳ בבטן הארץ · ומכאן נעורר איזה הערות · הא׳ יתכן שיתהוו רעמים בלתי היות עבים בעולם באם שיתערבו האידים החמים והיבשים באויר הקר ובסבה מה נדלקים : ב׳ להווית הרעם אין צורך הדלקת ההומר בתוך העבים כי די להם לאדים בהכותם על כותלי העבים בכח וזה יקרה בהתחמם ובהתפזר חלקיהם אפילו בלתי הדלקה · ג׳ או שלפעמים העבים נבקעים בצדדיהם באופן שהרעם משפיל עצמו דרך אלכסון אל ראשי המגדלי׳ מה שא״כ ואי אפש׳ שיקרה במקו׳ נמוך כמו שאתה רואה בסי׳ א שהם העבים ובסי׳ ב · מקום הבקיע ובסי׳ ג · המגדל או ראשי ההרי׳ · ד׳ גם אין צורך לאד שיבקע העב כי די לו בכח התנוע׳ חמכ׳ אל צדדיו

ברכות פרק ט רעמים אמר שמואל ענני דאתיא בגלגלא שנא׳ זגו׳ ולנעד שהעבים בהשפילם מסבבים החומרים הגבוהים כנראה מתמונה זאת והיא כגלגל : העבים.

דף סד

פרק ארבעה ועשרי׳ מדבר בהוראות ואותות הרוחות :

אותות הרוחות כדברי בטאלמי״אוש אלה הם · האות הראשון אם השמש בשקיעתו יהיה אחריו עננים ארומים · יען שהארמימות יבוא מאידים חמים ושרופים · הב׳ והוא הרין וגזרה שוה באדמימות הלבנה וביותר במילוי הירח יורה על הרוח המופלג · הג׳ עיגול או זרה סביב לשמש יורה כמו כן על הרוח הגדול :

פרק חמשה ועשרים מדבר בטבע ופעולת כל אחד מארבעה אבות הרוחות :

הרוח הדרומי המנשב בנחת יגיד הצחות · והחזק סופו מטר ומחליף את הזמני׳ בתחלתו ובסופו והוא מהצחות אל העכירות (ובגמרא) מהחמימו׳ אל הקרירות · מנשב אחר השלג ותמיד בלילה · הזהר אל תשב במקום נשיבתו ושליטתו · ודע שבצד ששולט הדרומי שם ממהרים העלים לנפול מעצים · נשיבתו גורמת קוצר הרוח וכובד הגוף ושברון מתנים · בגמרא סוף פרק ראשון דיומא וז״ל לעולם מערבית קשה לעולם · מזרחי׳ יפה צפונית יפה לחטין · ודרומית קשה לחטין וכו׳ · דרומי הנקרא נוט״וס הוא חם ולח מתלהב ומזיק והוא דבריו · ומדברי אפוקראט מעביר העינים וממלא הראש וגורם קדחות עפשיות · וחולי הצד והתלהבת הריאה והרבה תחלואים כאלה · ודע שאעפ״י שלפעמים יוליד הצחות עכ״ז יהיה עם חום המופלג וההיזק · הב׳ צפוני מזיק את היושבים בגבולו · ובפרט לבעלי שיעול ושרפון והפודגרה · והטעם

הרוחות אינם לא קיטורי׳ העולים מן הארץ וטבעם חם ויבש עכ״ז רובן יש להם תערובות הרטיבות והם על כמה פנים: מהם העולים מהארץ בכח ככבי מרום ומזלות העליוני׳ הפועלי׳ בתחתונים: ומהם מטבע גשמיותם ומחמת עצמם מוציאים הרוחות מאוצרותיהם ומעלים עשנים ובהגיעם לחצי הגבול האוירי נדחים ונרחקי׳ מהקור הגדול המכה על קדקדם ונרתעים לאחוריהם ולהיותם קלי׳ ומבלתי יכולת שיעלו בדרך ישר למעלה משרכים דרכיהם ומתנועעים אנה ואנה ומסברה זאת כמו כן יבואר מהות החומר הרוחות ויהיה גם כן על כמה אופנים מהם שחומר שלהם מאידים בלבד: ורובן מתערובות שלהם: ולהתאמת הענין שהאידים הם חומרי הרוחות אביא לך כמה ראיות: הראיה הראשונה לפי שבאביב ובחורף לעת שהאידים מתרבים אז שולטים הרוחות: הב׳ ארמימות העננ׳ והירח המורים על הרוחות כדברי הפילוסופי׳ אינו לא אות רבוי העשנים היבשים באויר: הג׳ בבקר כצאת השמש על הארץ תמיד מתנשאים מטעם שאז יוציא השמש הרבה אידים מהארץ: הד׳ לפי שבצהרים תמיד יחדלו הרוחות לנשב לפי שתוקף החום אינו מניח האידים להתקרר לא אף מחמם אותם יותר: והראיה על הנולדי׳ מהקיטורי׳ בלבד: הא׳ מתמידות הנשיבות ברוחות שבים ומוכרח אתה לומר שמתהוים מהקיטורים: הב׳ ממנהג הרוחות המנשבי׳ תדיר אחר הגשם כי אז עולים הרבה קיטורים מלחלוחי הארץ: הג׳ שמענו וגם בעינינו ראינו שהרוח הבא מהים מרטב אותנו וכל הגשמים ויתחייב מזה שיתהוה מהקיטורים: אבל ברוק הוא אצלינו שלפעמים האויר בעצמו יהיה חומר הרוח: הא כיצד: לפי שיש מקומות שהרוח מנשב תדיר ואי אפשר לומר שגם הקיטורים או האידים יהיו תדירים וברבוי: הב׳ הלא עיניך רואות איך שאנו מנשבים האויר על פנינו על ידי וינטאדור הנתמלא מהאויר או ע׳ נפח אנו מוציאים רוח כרצוננו כאלו נפוח מעצמו וטבעו: הג׳ הרוח החזק השוהה ימים רבים על הרוב יהיה נדח ונרחק באותו הצד וזה אי אפשר להאמין שיהיו נרחים מצד אחר רבוי הקטורים כאלה: הד׳ אם יפול איזה מגדל או בירת גבוה אויר המקיף אותו יתנועע כל כך בחזקה בערך הרוח באופן שיפיל הגשמים הקרובי׳ אליו או יניע אותם לצדדיו: הה׳ אחר הדליקה הגדולה תמיד תתעורר רוח גדולה הולכת והזקת שכל אחד יודה ויעיד שהיא תולדת האש לפי שהלהב יאכל מקצת האויר: ומקצתו המקיף אותו והשוכן עליו ידחה למעלה ממנו כלפי שמים: וכאשר הותם ונרחק האויר אך ימשוך אליו אויר הסמוך לו וזה לחבירו כשלשלת עד תומם ומזה תולד התנועה האוירית וכך תתילד הרוח וזאת היא סברתנו בענין מהות וחומר הרוחות:

פרק שלשה ועשרים מדבר במנין וסדר הרוחות:

הרוחות הם הרבה מהן אבות ומהן תולדות: האבות הן ארבע המנשבות מארבע פינות העולם: (וכגמרא אמר רב חנן בר רבא אמר רב ארבע רוחות מנשבות בכל יום ורוח צפונית מנשבת עם כלם שאלמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת ורוח דרומית קשה מכלם ושאלמלא מעמידה נחרב כל העולם כולו מפניה שנאמר המבינתך יאבר נץ יפרוש כנפיו לתימן וכו׳) מצפין בור״אש מדרום או שט״ר ממערב פאפו״ניוש ממזרח אור״וש: ותולדותיהן שנים עשר הנקובים בשמם בתמונה זאת אשר אני מציג לנגד עיניך בדף שנגד פניך ואם כמו כזו שעל גבו רתשים פת אחד כעין דגל או כל דבר קל התנועה מהרוח יוודע בנקל מי זה ואיזהו הרוח הנושב בכל רגע כי בנשיבה קלה וקטנה יניע עמו הדגל ויהפך עצמו לצד האחר:

התמונה:

ב׳ אם ירעם בבקר יורה על הרוחות ואם בצהרים יודיע הגשמים · ג׳ ואם ירבו הרעמים על הברקים והזיקים יגידו הרוחות וכן להפך אם יוסיפו הר״יוש והברקים על הרעמים מבשרים הגשמים : ד׳ אם יבריק בעת צח וצלול תהיה התחלה לסערות העתירות :

פרק עשרים · מדבר מהוראות הנלקחות מהרוחות והאויר :

אם בתחלת החורף תנשב הרוח הדרומית ואחריו הצפונית תורה על תוקף הקור · וכן להפך אם תקרים נשיבת הרוח הצפוני׳ לרוח הדרומית אז ימי החורף יהיו נטויים לחמימות · ב׳ השמים האויריים והעננים המותכים אם יקרה להם נשיבת הרוח מבטיחים הצחות · ג׳ הגשמים מישבים ומשקיטים הרוחות : והרוחות מעצירים הגשמים · ד׳ הדרומית והמערבית מנשבים ממקום שיש רבוי הקטורים · ה׳ אם פתאום יתחמם האויר קרוב יהיה האד · ו׳ אחר הכפור והשלג הקרומי׳ ימים רבי׳ בתמידות דרומי׳ הבאה אחריהם תהיה יותר חזקה ותגרום טיט בעולם · ז׳ המזרחית האביבי׳ הגוברת תגרום היזק לפירות · ח׳ רוח צפונית גורמת קרירות ובסבת קרירות שבה תהיה סבה לנבילת הציצים · ט׳ המערבית בקיץ תוליד הצחות אבל בחורף השלג והגשם · י׳ הדרומי׳ חם ולא מזיק ומחמם תוליד חלאים רעים ומשונים ואפילו בהצליל האויר עכ״ז יהיה בחמימות גדול ולא ינקה רע כי נורא הוא · י״א המזרחית ומהעמדת השמש הוא ממוזגת בחמימות ויובש ומבריא ובימות הגשמים מוציא הקרח והכפור מאוצרותם :

ובגמר׳ עבים קשים רוח מפזרתן וכו׳

פרק אחד ועשרים מדבר בהוראות הנלקחות מכל היצורים :

כל בוראי מטה יעידון יגידון שנוי העתים וביאת הגשמי׳ וזה יהי׳ כבעל חי מדבר ובלתי מדב׳ בצומח ובדומם (במדבר) אם ירגיש האדם כאב בפרקיו וכובד בראשו וחולשה באבריו וביותר מי שהוא עלול כבר או אם הוא מוכה ופצוע ויגיע לו הכאב ביותר אכזריות · או יקרה לו החיכוך תדע נאמנה שיהיה שנוי באויר והגשם המעותר נכון הוא · (בבלתי מדבר) אנו רואים לעת השתנות האויר השור פותח פיו לשאוב הרוח · והאילים מנגחים · והחמור נוער · הזאבים צועקים במרה · והחתול מסרק שער בשרו · העופות מפזרים ומבדילים נוצותיהם ציפורי הדרור מטיילים על פני המים על היאורים והאגמים · התרנגולים מקרקרין ומתפלשי׳ בעפר הארץ ואף התרנגול קורא · הטווסים שואבים במר נפשם · האווז ובר אווזא ושאר עופות המים מתוועדים ע׳ שפת הנהר ופורשים כנפים דא לדא נקשן וצעקתם רבה היא (בשרצים) כל השורץ בארמה יצא חוצה מאשפות הארץ · הצפרדעים נחים · הזבובים מוצצים · והפשפשים מפשפשים כל כלי הבית יתנהלו לאט · והנמלים מתפזרים והפרעושים עוקצי׳ באכזריות · הדבורים יושבים בכוורת שלהם ואינם יוצאים מפתח ביתם · (בצומח) עלי האילנות יתנועעו ויסתבבו בלתי נשיבת הרוחות שבעולם · (ברומם) הסלעים ואבני השיש יזיעו · וכותלי בית העשוים מלבנים יחליפו כח ואם מאבנים יטיפו · והמלח יתחלחל ויפוצו מעינות המים חוצה ממקומות חרשים חוץ ממנהגם · וברחובות בלתי גשמים · ובעבועות של מים שטים על פני הנהר · ומתהוים פחמים בנרות ובקושי נדלקי׳ · והברקת נצוצי אור תתעקם ומקבלי׳ גוון הקשת וירבה האפר בגחלים והלהב יעקם ויהיה נוטה לצדדיו והעשן יתלהץ באויר :

פרק שנים ועשרים מדבר במהות וחומר הרוחות :

ה׳ אם קודם זריחתו נראה דמות דיוקנו ונמתחים נצוציו · הו׳ אם ביציאתו על הארץ נראה בבמות גדול חוץ ממנהגו · ז׳ אם נראים יותר משמש אחד בשמים האיתיריים או אם יראה קרוב לשמש במזרח או במערב עגול בהיר יורה על הגשמים או רוחות :: הי״א בקיץ בעלייתו יתארו לבן יורה על הברד אבל אם הוא מאובק וקויו יהיו ארוכים ביותר יגיד הגשם אם בשקיעתו נראים נצוציו זכים וארומיים יגיד הצחות ואם שבורים ועכורים יבשרו הגשם :

פרק שבעה עשר מדבר בהגדרת הזמנים הנלקחים מתמונת הירח :

הירח יורה על הגשם בא׳ מאו התנאי׳ א׳ אם נראים כתמים שחורים באחר מקצויו מה שהוא כלפי שמים · ב׳ אם יראה בבמות גדול ועב ביותר · ג׳ אם ביום שלישי למולד יהיה רוח תדע שביום רביעי בו יוריד הגשם · ד׳ אם במילוי החדש או סמוך לו ימטיר כמעט החדש כלו וימטיר · ה׳ אם הוד הסביב לו יהיה מוכפל יורה על סערים חזקים ונוראים · הו׳ חמישי למולד הספנים והמלחים נותנים עיניהם ביום חמישי ומאד מעיינים בו · הז׳ שני ימים אחר מילוי החדש שהוא שבעה עשר בו רגיל המטר לירד ושני ימים קודם המולד או בתוך שני ימים אחר המולד · הח׳ אם יהיו קצותיו נקטמים יגיד הגשם וגם אם ברביע הראשון קצותיו למטה או ברביע האחרון קצותיו למעלה · הט׳ אם אור הלבנה כצמר שחר וכמו זר סביב לו ועם זה לא יפוזר באויר וכמעט נשאר בלתי תנועה יעיד הצחות · הי׳ אם באחד מחלקיו לבדו יאיר ולא החלק הב׳ · הי״א אם אחד יתלבן והשני יתאדם · או נטוי לגוון העופרת על הרוב מורה הגשם או הרוח ולפעמים שניהם · הי״ב אם יוסיף להקטים את קצויו ויעיד על עכירות הזמן · הי״ג אם זר סביב לו כגוון העופרת והברזליי והארגמני סופו גשם וביותר אם הוא מסובב בעיגולים הרבה הנטוים לשחרות · הי״ד אם יתוכר לו הקשת יגיד הגשם והרוחות · הט״ו אם נראים הרבה דיוקנות הירח בצד דרום יורה גשם גדול · הט״ז אם בששה עשר למולד יראה הירח בתמונת אש הבוער אז יהיו קרובים הסערים החזקים · הי״ז הנוטה ללבן יגיד הגשם והארמדם הרוח · הח׳ ואם ברביעי כמעט כל החדש ואם בשלישי יורה בתחלתו ובסופו :

פרק שמנה עשר מדבר בהוראות התלוים בעננים :

א **עננים** השוכנים על ההרים בצד צפון וביותר אם נרחים מהרוחות המזרחיים והצפוניים מעידים על הגשם ואם מתנשאים ממעל להרים הרמים מודיעים הקור החזק · ב׳ עננים הנוטים לגוון הירוק והשחרות מביאים ברד וריאוש : ג׳ קיטור או ערפל היורד מלמעלה למטה מזככים השמים : ד׳ אם העננים מתפזרים כצמר או כפשתן מבשרים הגפן תוך שלש׳ ימים הכברים והעבים מעידים על הברד אבל אם יתנועעו ממזרח למערב יורו הצחות · ה׳ אם יאדימו בעלות השמש סוף הגשם לבוא לעת ערב אם יאדימו בשקיעת החמה מבשרים הצחות למחרתו · ו׳ עננים שתארם פתילת הצמר וכעין כפות תמרים הם מבשרים המים · ז׳ ואם יבוא פתאום איזה ענן על ההרים הגבוהים והנה השמים טהורים וצחים בכל מקום אז יורה שנוי האויר :

פרק תשעה עשר מדבר בהוראות הלקוחים מהקשת והרעמים :

א **קשת** בשחרית הוא אות הגשם ואם בצהרים גשמים רבי׳ ומופלגים ואם בערב תצחות בצד מערב מביא הרעם ואם לצד מזרח יעידו על מובחרי הזמנים ·

ב׳

למגפה כי בדהבצה הנשיבה יורתן כח
למשחית ותגבר העפוש ב"מ והש"י ישמרנו
ויצילנו :

פרק חמשה עשר · התוכן ההוצרה לעמוד על שערי השנה איך ינהג ועד כמה יגיע כחו לבשר (נ"ל להגיד העתידות) מדי שנה בשנה :

בהיות שידוע לאריסין ולכל עובדי האדמה שכל האילנו' ושריגי הגפן והצמחי' והזרעונים וכל מה שתוציא הארץ בסברת הלבנה צומחים ובסבתה נחסרים היום ונפסדים באופן שאיכות השנה שהונה או גשומה או שנת בצורת כמעט רובן תלוים באויר ובהשפעת הגשמים השממיים בכח אשר חלק הבורא יתברך · ובזה יפורסם לפילוסופים ולתוכני' העניינים העתידים ומנהג הנכון אצל הפילוסופים הוא שחוקרים ודורשים בב' צדדי היעודים ומהם יקום דבר מופתיו באופן שהגדתם תהיה קרוב לאמרת ורחוק מהשגיאה · ובענין זה מצאתי בספר יוני שהפילוסוף הגדול טהאל"ש ועוד עמו אחד מחכמי יון בהיותם רואים שחכמת המסכן בזויה והיו כשחוק בעיני הבריות לרוב ענותם אז הרבו לעיין בכוכבי' והבינו שאחרית השנה תהיה מבורכת בפירות ובזותר בשמן זית והנה הקדימו עצמם בזריזות לקנות כל עץ זית שבארצם ואף היו מפקידים זיתותיה' לשנה הבאה אחריה כמו בן ראו באצטגנינות שלהם שיהיה השפון בזיתים וכך היה שהגדת הוכח ונתיקר השמן ונמכר בדמים יקרים ועי' זה נתעשרו הנה עיניך רואות במה כחו של פילוסוף מובהק וזריז שיכול להתעשר ע' חכמתו הנהלקת לו ומתת אלקים היא · ובגמרא דברכות פרק ג' · מעשה בחסיד אחד שהקניטתו אשתו ולן בבית הקברות ושמע ב' רוחות מספרות זו לזו וכו' שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו וכו' · אמנם המופתים הטבעיים המוסכמים אצל הפילוסוף הם אח ונלקחים מ"ר חלקי השנה · המופת הראשון אם האביב הוא לח ביותר אז יהיה נכר רבוי העשבים שאין בהם תולעת ועפוש הפירות מעט והעים · ואם האביב חם ביותר אז עץ השדה ימהר להוציא עליו ויציץ מהרה ופירות האביביות ימהרו לבשל והאביב יהיה יפה מאד · אבל בלתי תולעת כי הפירות יהיו חסרי הטעם והריח · הקר יורה על מיעוט ואיחור הפירות כי כאשר החום ימהר לבשל כך הקור יאחר ואף הקיץ יהיה מעט ובחיסור הירח על הרוב יוריד הברד ובכמות גדול · ואם יהיה זמן האביב יבש יורה על מעוט החטים ומעוט הפירות אך שיהיו מתוקים וטובים · הב' קיץ הגשמיי מעפש הפירות אם יהיה חם אבל הקיץ היבש והחם יעיד על מעוט החטים אך רבוי הפירות · קיץ הקר יורה על איחור הפירות · המופת השלישי הנכף הלח מקלקל הענבים והיין יהיה נמהר להחמיץ · חורף הקר יעיד על איכות וכמות הפירות : המופת הרביעי הקור (סוף בתקופת טבת) המופלג בקרירות יזיק לשריגי הגפן והחם והלח קשים הם לירק המתחיל לצמוח :

פרק הששה עשר מדבר בהגדת העתידות ובשינוי האויר :

השמש יורה הצחות באחד מאלה האופנים · האופן הראשון אם ביציאתו על הארץ הוא זך ונקי בלתי עפורות העננים ובלתי תמונת האבוקה · הב' אם קרימהו השחר צח ובהיר · הג' אם השמים ארומים בשקיעתו · הד' אם בעליתו מתפזרים העבים · ה' אם יעטירהו עבים קטנים בזריחתו או בשקיעתו · הו' אם יתאדם השמש במערב אחר הגשם : השמש ובשר הגשם א' אם בבקר יתאדם או בהערובות צבעים · ב' אם יעטרוהו עננים גסים ושולח נצוציו לצר צפון ובדרום הוא עכור אז יורה גשם ורוח · ג' אם במזרח או במערב יתלבן · ד' אם במזרח יעטרוהו עננים שחורים ועופרתיים :

אחרי שאין תנועתו ניכר׳ עם היות שהשמש אז עושה כמה הקפות מכל מקום היום לא יגדר והלילה לא יקטן וכשיכנס השמש במזל גדי אז היום יהיה יותר קצר שבכל השנה באופן שארכו שמנה שעות אבל הלילה תהיה היותר ארוכה והיא בת שש עשרה שעות ׃ וכן להפך בבא השמש למזל סרטן אז יומו יהיה היותר ארוך שבכל השנה והוא משש עשרה שעות והלילה תהיה קצרה והיא בת שמנה שעות ׃

פרק ארבעה עשר ׃ יורה אי זה הם הערות והבשורות האמתיות מכל חלקי השנה ושיהיו טבעיים ׃

הפעולות הטובות והרעות ומזג מין האנושי וסדר העולם השפל והמקרה אשר יקרהו בכל חלקי השנה תחת גלגל הירח הם טבעיים ותלויים במזלות והם בצווי הבורא יתברך ׃ ומי שהוא בקי בחכמה זו עליו נאמר חכם עדיף מנביא כמו שאבאר בעזה לפנים ׃ ועתה נתחיל לדבר בשנוי האויר של כל השנה היוצא ממנהגו הטבעי כי בהיות האויר נוטה יותר מהראוי אל היובש או אל הלחות היא הוראה על רבוי החולאי׳ במין האנושי ׃ לפי שרבוי היובש מוליד קדחות חזות ושרפיות וחולי השטות הנקרא פרניטיקה ׃ ואבעבועיות הנקראים ויראוולי ומורבילי והעבידות הנקרא אופ״טלמיא וכאב הראש והדומה להם ׃ וכן האויר הלח ביותר יוליד הקדחת היומית והאסכרה וחשלשול והשקוי והדומה להם ׃ השני יש הוראה ממנהג האויר שבר׳ חלקי השנה כי בהמצא הרטיבות הרבה בימי הרוח (סמנא בתקופת ניסן) תרע שיתחדשו קדחות וטפטוף העיני׳ והחולאי׳ הרדים ׃ הקיץ (סמנא בתקופת תמוז) הגשמיי מעפש הנופים ומוליד חלאים דבריים ומוסיף בנזילה הנקראת קאטארו ואם יהיה יבש ביותר יעורר החלאי׳ הנולדי׳ מתגבורת הירוקה ׃ החורף (סמנא בתקופת תשרי) הרטוב מאד יעורר חולאים הרבה בימות הגשמים ׃ אבל היבש טוב הוא לבעלי הלבנה ורע לבעלי ירוקה ׃ אבל החם הוא רוע המזג ורע לעולם ׃ הקור (סמנא תקופת טבת) אם יהיה קר ויבש הוא משובח וטבעו להיטיב עמנו כי היובש יסלק הרטיבות הנשאר מימי החורף ובקרירותיו משוה מה שנתלהב בימי הקיץ העבר ׃ ומות הגשמיים החזקים הם קשים לגוף אם יהיו בטבעם מאד חם ולח יען שקדמוהו החורף שטבעו חם ולח ואז אלה השנים יחדו מניעים האיכות במין האנושי וביותר אם הוא בעצמו חם ולח ׃ הנ׳ יבושר מן שנוי הרוחו׳ ואיכיותיה׳ באותה שנה כי בהיותה מושלת רוח קדים (וכגמרא דגטין פרק ג׳ סדיא כשיב אסא מפלת כו וגמוא אמר אפי׳ מרגליות שכים מרקבת כו ר׳ יוחנן אמר אפי׳ זרע שבמעי אשה מסרחת כו וכו׳ רבא אמר אפי׳ שופתא בקופיכא דמרא רפיא רב יוסף אמר אפי קניא בכופתא רפיא וכו׳) תעורר הקדחות החדות והשרפיות והארומיות והמורבילי והויראוולי והוא בימי הקיץ אבל אם בימי החורף ובתגבורת הקרירות תגרום רפיון האברים והיזק לעינים ונגעי הנחירים ובשאר איברי הגוף ׃ רוח קדים בהצי זמני הקיץ מעורר הירוקה ומוליד קדחות חדות והצמא והיובש גדול אבל בקור ובחום (אם תשתה הרכה) תעורר חולת המרים מראש וקאטארוס אורוכוטי נקראת רוח מזרחית דרומית מונע הארים ומוכן לפורענו׳ המילאנקוניאה ולכל החוליים הנולדים ממרה שחורה ׃ רוח דרומית מכהה העינים וגורמת כובד ראש ומיבש הארים ומעפשת הגשמיים ומעוררת סבוב הראש והשתוק והפלג ופגעי השמע וטפטוף העיני׳ ושיעול ושאר פגעים רעים ׃ פאבוניוש והוא מזרחית בנתיב הדרומית הולכ׳ אם תנשב בחורף ר״ל בתקופת תשרי אבל בחום ר״ל בתקופת ניסן בריא הוא למאר׳ ׃ צירציוש או קורוש והוא דרומית מזרחית ׃ גורמת היזק רב לעצלים ולעצבים ומחדש סימור וחולי הצד וכובד באברים והתקבצות או כויצת האיברים ׃ רוח צפונית מוליד קאטארוש ואסכרה וחולי הצד וחולת המרים על החזה ושכניו ׃ אמנם שביתת הרוח באופן שבכל השנה אין שום רוח מנשבת אז תראנה חז

ורעב ורעם והרומה לאלה ובזה אפשר שיבשר באמת ואמונה בלתי שגיאה : ועכז לא תתמה אם אחר הידיעה ועיון בכל אלה הנזכרים יעוות במשפטי הככבים כי שגיאות מי יבין ולא יהא אלא כחלק אחד ממלאכת הנימוסיות שבעיר ושבשרה או במלאכת הרפואה בעצמה שגם במקהלות הרופאים בשבאים להמתיק סוד יחדו אצל איזה חולה הלא בתחלה חוקרים ודורשים על מזג החולה ושני חייו ובמה מורגל ואח"כ ממששים הדפק ומעיינים בשתן לדעת מקורו והשתנותו ועם כל זה אחר כל אלה הדרישות והחקירות לפעמי' באים לידי שגיאה ותועים מדרך הטוב : זו ואין צריך לומר זו בהגדת העתידות · לדעת שאומרי' על איזה חולה שימלט והנו כבר נגזר מארץ החיים ועל מי שאומרי' שאין בו רוח חיים הוא חיה יחיה · ולמה יחרה אף המתלוננים על החוזים אם לא יקומו דבריהם אף לאחר זמן הרבה · ולכן לא נאה אפילו לתוכן מובהק שיגביל הזמן והרגע אפילו על הגשמי' וברקים וברד וביוצא בהם · כאלו היו חקים ומשפטים ישרים כי בוודאי אם נתלבנו דבריו כצמר הוד והדר ילבשנו · אבל אם לא יצא לאור משפטו הלא יכסו פניו חרלים · ויהיה מן המהותלים :

פרק שלשה עשר ידבר בפרקי השנה שהם ראש טלה וראש סרטן וראש מאזנים וראש גדי ובלשון חכמים תקופות :

פרקי השנה כדברי התוכני' הקדמוני' הם ארבעה · ואלו הם : שני זמני עמידת השמש · וב' ראשי הנקודות ובלשון הפסוק נקראים תקופות השנה · הרומיים לפנים היו גומרים חרישות שדותיהם ותקון אילנותיהם ביום ארבעים ושבעה אחר עמידת השמש החורפית ומיום עשרים וחמשה לעמידת השמש הקייצית תוקף החום · ומיום ארבעים ושלש לאותה עמידת השמש הקייצית השבוהו בציר הנקרא אוטומנו : ומיום ארבעי' וששה להשואת החורפיית והוא סוף ימי החום ותחלת החורף : (ובגמרא דפסחים פרק מי שהיה ת"ר כ"ד שבילין חמה מהלכת ניסן וכו' בהרים כדי לפשר השלגים תמוז וכו' בישוב כדי לבשל הפירות · תשרי וכו' בימים ליבש הנהרות · טבת וכו' במדבר שלא ליבש הזרעים) אבל דימוקראטו"ש סבר שהוא יותר מאוחר · ובהעמדת השמש החורפיית · אבל לא כל המקומות שוים וכפי השתנות המקומות הם ימהרו או יאחרו ליתן תנובתם · אנו היושבי' בקושטנדינה אשר ברוחב מהקוטב מ"ד כמעט חדש וימים מאוחרת על הרומיי' : ובאמת התוכני' האחרוני' הפליגו לדקדק במלאכה זאת ולא זו בלבד שהם מעייני' מאד באותה שעה והרגע והנקודה שהשמש בא לחנות בהם שהם ראשי המעלות שבר' חלקי השנה · והם ראש טלה · וראש סרטן : וראש מאזנים · וראש גדי · אלא אף זו שמביטים במצב הנבוכי' נכח השמש וגם באיזה בית מבתי המזלות הם נצבי' לעת כניסת השמש לתוך הנקודה · ואחר הערות האיכיות האלו שבסדר הככבי' מגידי' מראשית אחרית השתנות האויר שבכל חלקי השנה · והארבע נקודות הנ"ל הנקראים בלשוננו הקדש תקופות והם שתי השואות ר"ל השואות הקייצית והוא תקופת ניסן ואז הוא סוף ימי הקור ותחלת ימי הקיץ · והשניה שהוא רגע החורפיית והוא תקופת תשרי ואז הוא סוף ימי החום ותחלת ימי החורף ומאלה החלו התוכני' לספור חלקי השנה והם קור וחום וקיץ וחורף · זמן החום יתחיל בהכנס השמש לראש מזל טלה שהוא ראש המזלות · קיץ בהכנס השמש בראש סרטן · חורף בהיותו בראש מאזנים · וקור בהכנס השמש לראש גדי · והנה ראש טלה וראש מאזנים נקראים נקודות השווית כי בבואו השמש לאלה הנקודות יהיה היום בכל שוה לליל · ואולם ראש סרטן וראש גדי נקראים נקודו' השמש · כי בבואו השמש לשם יהיה מרחקו מראש גדי ומראש סרטן בריחוק אחד · ונדמה ליושבי הארץ כאלו שוהה שם ימים רבים

פרק שנים עשר מדבר בספקות וידיעת העתידות של החוזים בככבים:

ידיעת האשטרולוגי"א יש לה כמה ספקות וחקירות אם מרוב ההשגות והשגחות ואם מהשתנות מצבם והזמנים ומהשתנות הגופות ואם מהעדר התמדה העיונית · עכ"ז נאמין שהשמים והככבים פועלים בנו ומושלים על התחתוני' בגזרת הבורא יתברך לפי שבחון אצלינו כל זמן שנביט השתנות בככבים יארע שנוי בענינים שתחת גלגל הירח · הב' עינינו הרואות שהשמש בכל יום מחמם ומיבש ושואב וגם מכפיל תנועתו · הג' אף נראה לעינים פעולת הירח וביותר בגשמי' לחים הגדלים או נפחתים עם הירח הכל לפי ערכם כמו נפוח או שקוי במוח וגם גשמי' לחים שבבעלי חיי' כמו הסרטני' והצבים ושאר שרצי המים:

הידיעה השנית שהשמים והככבים לא בשביל תנועת' גורמים חמימות או קרירות בעול' השפל אך מכמה סגולות שיש להם לפי שאין אנו יודעים כל הפעולות התלויות בשמי' ובככבים ובסבת האור והתנועה והחמימות או הקרירות של הככבי' וכן תוספת הימים והנהרו' בתוספת הירח והסרונם בהסרונו בסבת הירח ואפי' שעודנו תחת אופק הארץ · וכמו כן העשב הילִיוטרופ"ום (בלשון ישמעאל יילדיש גינ"ק) ושאר צמחים פונים לכל צד עם השמש · וכמו כן ביום העמדת השמש הנקרא בספרנו ראש סרטן וראש גדי כמה וכמה אילנות הם הפונים עצמם לצד השמש והם הערבה והזית והפופו"ליום (בלשון ישמעאל פראמור) להן והדומה להם וגם אי זה ככבי' המושלים באיברים שבגוף ואף על כמה איברי הגוף ומהם על הושים שבגוף באופן שככב אחד ישמח לבב אנוש והככב השני יאכל אורתו אחר מהדר השכל והאחר מטמטם השכל והלב · זארת ועוד אחרת העוף הנקרא בלעז פרא"וש אינו נראה בעליית הככב ז'ריוו (ר"ל במזל אריא) כי אם אחר שקיעתו · וכמו כן העוף לושצ"נא (בל' ישמעאל ר'ולביל) ישבות מלשורר בתקופת תמוז:

הנמלים (וכרוזמי רושולי') יום ולילה לא ישבותו אבל ינוחו לעת המולד: ואעפ"י שהפעולו' המתיחסים לשמש ולשבתאי ולצדק ולמארים ולשאר הנבוכים רתיהם שונות · עכ"ז אין אנו רואים שנוי במאורות שלהם וזה להיות אורם מאור השמש · המושפע עליהם והם משפיעים עלינו:

הידיעה השלישית שהככבי' לא זו בלבד שהם משנים ומהפכי' הגשמיים אלא אף שהם פועלי' בצמרים וכדומם הלא עיניך רואו' שהמתכת אינו נזרע וגם אינו מוליד ולא האבן מוליד אבן אלא שנבראי' מהיסודות וכמו כן החומר שלהם · אם כן הם נפעלים על ידי מערכת הככבי' בכח הניתן להם מאת הבורא יתברך:

הידיעה הרביעית שהככבי' כמעט אין להם כח לפעול כרצונם בנפש השכלית · אך שיהיה במקרה · והטעם הראשון כי הנשמה היא רוחנית ונחצבת מגלגל השכל שהוא למעלה ממערכת הככבי' הגשמיים והחמריים: (וזה סאמר סק"כם לאכרים כל מאצטגנינות סלך וכו') · הטעם השני לפי שפעולת כח ההרגשה מביאה הנפש לפועל השכלי והרצון כנראה בחולי פריניטי"קו בהתעכב הפעול' הדמיונית · כמו כן יעוכב השכל והפעולה הישרה [illegible] והרצון:

ואחר שהקדמתי לך כל אלה הידיעו' להיות לנו ליסוד בנקל תבין איכות ומהות הבשורו' האפשריו' להתבשר מהככבי' · אך התבונן שהפעולו' התלויות בככבי' הם שלשה מינים · איזה מהם הכרחיים באופן שיכולי' להתעכב מכח החיצוני · והם אלה הלקות · והמולד · ומלוי הירח · וקו השוה: והעמדת השמש · כמות היום · ובמות הלילה · וזמני זריחת ושקיעת השמש: וביני השמשיו' שבערב ושבבקר · והרבה כמו אלה שמהם התוכן האמתי והבקי בחכמה זו יגיד העתידות בלתי שגיאה בעולם: המין הב' הוא גם כן מן ההכרחיים אך שאינו מן הנמנע אם יעוכבו משאר סבות · והם ב"מ דבר

ורעב

המפוזרים תחת גלגל הירח וכמעט היו מביאים היזק גדול לעולם · אמנם אינו מן הנמנע אם יבא אחד מענינים הנ"ל במקרה בסבת ככב זה וביותר מקומ"טא אשר תחת גלגל הירח ויקרה באופן זה לפי שקומ"טא שואב איו משמני הארץ באופן שלא הניח בה רטיבות ויולד מזה שהארץ הרזה לא תתן יבולה : ובמקרה זה יקרה גם כן אם ימשך מהשמש החמה המסוגל לתנובת השדה ולא ישוב יותר לארץ אך שתהוה לגוף הקומ"טא : ובענין זה חומר האויר הנשאב לגוף הקומ"טא בהכרח שיהיה יבש גדול בארץ ובאמרת בפי השתנות איכות החמרים של הקומ"טא ההוים תחת גלגל הירח (אם לא שאש אוכלם) אם אז יתפזרו שנית לקטורים ואידים יסבבו פעולות שונות לפי שבהמס הקומיטא שהיה בו הרבה פסולת בהכרח שיהיה כמבול על הארץ : אבל אם נמסים לקטורים גסים וחמים הקלים להתעפש יולדו מהם בעלי חיים קטנים והם לרעב כחגבים וזבובים וגם פרעושים ושרצים קטנים ותולעים ארסיים והם שלוחי המגפה · ושאר תחלואים ארסיים ולהיות שהאויר הארסיי במו זה בנקל יזיק לאנשים חלושים ומעונגים והם השרים והסגנים ומכאן היא מיתת הגדולים וכן להפך לפעמים אפשר שיהיה לטובה אם חומר הקומ"טא יהיה מבושל ומתוקן היטב באופן שלא נשאר בו רטיבות העפושית אז בהמס' ככב זה יהיה רחוק מהיזק וקרוב לשבח יותר לתנובת השדה והארץ תתן יבולה · ואולם מטעם זה אפשר שזהו הטעם שהזו"נא הממוזגת הצפונית היא מבורכת ומשובחת יותר מהדרומית · יען שבצד דרום אינם שכיחים כ"כ הרבה קומ"טאס במו שנמצאי' בצד צפון : ומכאן אתה מוצא טוב טעם לכמה הקירות :

החקירה הראשונה איך יקרה שהככבים החדשים הולכים וחסרים עד שנפסדים בכל וכל · יען שחומר החדשי' מור"כב מפסולת של הנבובים וסופם להתפזר ולפעמים נדלקים ואש אוכלם עד תומם · השנית מפני מה החדשים משנים צבע שלהם · לפי שהם מוסרים מחמרים הפכפכיים באופן שאחד דולק מהרה והשני אחרי להדלק ולפי ערך רטיבות או יבשות שבו · הג' האם החדשי' מבשרים איזה ענין : ויכול להיות שיבא במקרה איזה ענין לעולם אבל האומרים שהם באים לבשר תעתועים ידברו · הד' שהחדשי' הם גבוהי' מאד וזה ניכר מתנועתם השוים לככבי' הקיימים הה' כמה הם גדולי' וכמה מהנם והרכם להיותם היים וקיימי' בעולם : התשובה הככב החדש הנראה בקשופ"א שנת אף ותק"עב לנוצרים שוה היה במורתו לככב נוגה ואחר כלות ב' שנים נתכבה : והנראה בשנת אף ות"ר בפרסיהה נדמה לכמות הככבים שבסדר השלישי והיה קיי' בעולם כמה שנים · והנראה בתנין בשנת אף ותר"ד כמעט ערבוהו לכמות נוגה · הו' מדוע נמצאי' קומיטא בזנב גדול ומהם בזנב קטן ולפעמים שאין בו כלום : זה יקרה כפי השתנות הבטת השמש · הז' מדוע זנב הככביים תמיד נגד השמש לפי שמקבלי' תמונתם מנצוצי השמש הנשברי' על פני הככב : הח' איך נדע מרחק מצבם · התשובה שצריך להמתין עד שיכסה הככב את הלבנה או שהלבנה מכסה אותו ומכאן בנקל תבין ונבחין בין הקומיטא שהוא למעלה מגלגל הירח לקומ"טא שהוא למטה מהירח ואם אינך יכול להמתין אז צריך אתה לעיין בשברי הנצוצות ופאראלאקס ואף מהם יובן גבהם · הט' מדוע הזנביים נראים בגוונים שונים מהם הדומה לעופרת מהם ארומיים מהם אשיים ומהם צבע הכספי או הברזלי וכו' זה יארע כפי השתנות ופסולת השמש ויותר הנבובים אשר כל אחד בסגול מקבל צבעו · הי' מדוע קומיטא אחת תתקיים יותר בעולם מזולתה · אולי יקרה זה שאחת תהיה מחוברת מחומ' יותר דבוק :

הו׳ מפני מה נמצאים אלו זה כבבים המבריקים הרבה ואיזה מהם לא יבריקו כ״כ · לפי שכל הכבבים הזוזים ובעלי קצוות מבריקים הרבה · הז׳ הטעם לבשורת הגשם הסמוך ללילה שעברה הנראה בה הברקת הכבבים · הטעם הוא לפי שמסכת הקיימים המבריקי׳ הרבה יתהוה שבירת הנצוצות בתוך הקטורים הקרים ויתפזרו בלקי׳ הקטורים והוא תחלת המטר · ועוד בקרירות הלילה בנקל יתעבה האויר להומר מקשיו ואז למהרתו בהתפזר חלקיו נעשה מטר · ח׳ עדיין צריכין אנו למודעי מפני מה נקראים כבבים קיימים · התשוב׳ לא שהם קיימים ותחובים ברקיע ואינם מתנועעים כלל כי ידוע הוא שנסוגו אחור מרחק רב מהנקודה שהוג בשעה שנבראו · אך שהם מורים אותו ריחוק מכדור הארץ מאז ומקדם :

פרק אחד עשר מדבר ב בכבבים ההרשים ובזנבוים ובכבבים הקטנים :

עדיין צריכין אנו למודעי · אם תשא לשמורת הכבבים ההדשים מי ומה הם · התשובה הכבבים החדשים הם אלה המחודשים לבקרים פתאום יראו ופתאום יופסדו · כאשר ראו בקאסיופיא בשנת אף ות״ר לנוצרים בתמונת ההסידה · ועוד כבב אחד בתנין אף ות״רד והרבה פעמים כמו אלה : הב׳ אם ישאל השואל ממה יתהוה הכבב המחודש · תשיב ממה שבולט השמש ומפסולתן של שאר הכבבים יתחברו יחד להומר אחד ואח״כ כשיזריח עליו השמש ומהומו יתחדש מין זה · הג׳ אם ישאל השואל מה הוא הדרך החלבי : התשובה שבשמים האיתירים נמצאים כבבים קטנים לאין מספר והם כ״כ מקולעים באופן שהעין לא יוכל להפרידם זה מזה · הד׳ מהו הכבב הזנבי · התשובה שכבב זה הוץ במערכת הכבבים ויש בו תמונת זקן ובספרנו קוראים אותו כבב השרביט ובלעז קומיטה : הה׳ מהותו אן מאי זה

ברכות פרק ושמואל אמר עמוד כוכבא דשביט וכו׳ ע״ש ·

מין חמרי יתהוה · התשובה שהוא על שני פנים · האחד השמימי ולמעלה מהירח · והשני הוא יסודי ולמטה מהירח · השמימי מקורו מפסולת הירח וממה שבולט וגם ממותרות שאר הכבבים כבבי מרום בהתחברם חלקיו קצתם אל קצתם אחד אחד עד שיזוכך מאור השמש : ועוד יבא השוא לשאול אם יבא כבב זה לעולם מה יבשר · התשובה הנה שוש מהמוני העמים הסוברים שקומיטא יגיד העתידות ויבשר מיתת המלכים והשרים והסגנים והרעב ושאר בשורות רעות : אך התל יפצה פיהם כי אין לו כח וסגולה כלל לבשר כל הנ״ל משלשה טעמים · הטעם הראשון יען שתחלתו והויתו הוא הכרחיי וטבעי : הב׳ מרוע כפעם בפעם בוחר ברע ומואס בטוב היה לו לבשר לכל הפחות פעם אחת בשורה טובה כדרך המשולחים המבשרים את הטוב ואת הרע · הג׳ שידוע שהקומיטא הולך וסובב כל כדור הארץ בתנועתו יומית ואם היה מבשר ואומ׳ רעה על כל העולם החרשתי אך אני רואה שאומרים עליו שמבשר על דבר פרטי ועל חלק א׳ מכדור הארץ : ואל יבהלוך אחד מהעמים באמרו כבר שמענו ואבותינו ספרו לנו שכל זמן שבא קומיטא לעולם בא קצף לעולם בבשורות השרות וחוליי׳ רעים ומגפה וביותר מיתת הגדולים · אף זה הבל הוא כי אין לך דור מיום הוסדה הארץ שלא אירע בו איזה נזק וצער בפתאו׳ ובמקרה וזה כבר נגזר מן השמים אף שלעולם לא היה נראה הקומיטא כלל · ועוד כמה פעמים באים פתאום חרון אף לעולם אף שאז לא נראה הקומיטא :

אך אני אומר שהסברה נותנת שהוא יועיל ולא יזיק כי תכליתו לשאוב ולמשוך אליו המותרות מחלקי השמים עד שיהיו מנוקים מכל פסולת ומפליא לעשות עצמו גוף כבב מאסיפת הפסולת והחלקים הקטנים (ואחר שיתהוה ישרף ויופסד) ומלא כן הלא החשך יכסה הארץ את כל גבולו מכמה ונכמה חלקים קטנים המפוזרים

פרק עשירי מדבר בכמות ואיכות ומהו' ומרחק הככבי' הקיימים :

אחר שביארתי הדק היטב מהות ואיכות כככבי לכת הנקראים נבוכים יאות לדבר בככבים הקיימים וצריכים אנו לכמה ידיעות והצעות :

הצעה הראשונה כמה הם הככבים ·

התשובה הככבים הנראים בלילות הצחות לעיני כל אדם כדברי חוברי השמי' הם אף ועשרים ושנים · אמנם יש הרבה הרחוקים מאד ואינם מוחשים ונראים כי אם ע' חשפופרת וזולתם הם אחרים סביב הקוטב הדרומי שאינם מוחשים להוברים שלנו כי אינם מאירים לנו :

הצעה השנית כמה מינים הם · התשובה הם ששה סדרים לפי ערכם וכמותם :

הסדר הראשון הם היותר גדולי' והמבריקי' יותר והם ט"ו : הסדר השני הפחותים מהם מ"ה : הסדר הג' שכמות שלהם יותר קטן מהשניים הם ר"ח : הסדר הד' תנ"ד : הסדר החמשי רז' : הסדר הששי הם הקטנים שבכלם ומספרם מ"ט : ויש מוסיפים ה' הקיטורניים ועוד ט' היותר חשוכים ועכורים ובין כלם תתר"כב וזולתם אינו נמצא אחד המוחש לעינינו :

ברכות פרק חמישי רז"ל דרשוהו ומנוהו מספר הככבים ע"ש מ"ד

הצעה השלישית כמה רחוק מערכת הככבים הקיימים ממרכז הארץ ·

ונשוב לא שמצבם ומרחקם שוים · רק מהם הרחוקים הרבה · ומהם היותר קרובים · אך אמרו החוזים שהיותר קרובים לא יתקרבו יותר אל הארץ משעור י"ג אף הצי אכסוני ארץ אשר כל אכסון מחזיק שמנה מאות וששים פרסאות :

הצעה הרביעי בערך כדור הארצי כמותם איך הוא · התשובה לדברי התוכן הגדול ט"קו יהיו הסדר הראשון מאה פעמים יותר גדולים מכדור הארץ · והסדר השני תשעים פעמים · והסדר השלישי בשבעים ואחד פעמים · והסדר הרביעי חמשים וארבעה · והסדר החמישי שלשים וששה · והסדר הששי אף שהם היותר קטנים שבכולם עכ"ז הם ח' פעמים יותר גדולים מכדור הארץ :

הצעה החמישית האם יש להם אור בעצמם או אם מקבלים אורם מגוף השמש כמו הככבים הנבוכים :

התשובה הסברה נותנת שיש להם אור טבעי כי אין בריקת הנבוכים כהברקת הקיימים המבריקים וזוהרים ושולחים הצותיהם בתמידות והם חיים וקיומים ובחוש אנו רואים שתוכם אור ואף שהם רחוקים מעינינו · כמו שמובן מגוף השמשי או מאבוקה הרחוקה מן העין משא"כ הנבוכים כאלו הם מתים ומוקפים אור · ואף עפ"י שהם קרובים לנו יותר מהקיימים :

הצעה הששית מאין להם הברקתם והתמרת שליהות הנצוצות ·

התשובה הסבות המה הרבה בדברי התוכנים אך העיקר הוא מהתמרת הרות ונשיבתו גורם תנועות האור שבככבים ותנועות קצותיהם וזיוויותיהם והזזיתיהם : (מלסון קויז) (ראפוזו) :

הצעה השביעית באיזה אופן יהיה יותר טוב להבדיל ולברור את מאה :

התשובה אופן היותר טוב ונקל להבדיל הככבים הקיימים זה מזה הוא בלילות הצחות לעת שמזהירין היטב בקערירות השמים ואף יהירה על ידי כדור החמרי של התוכנים (שבו נרשמים כל כככבי מרום :

אמר המחבר אחרי הודעתיך כל את· תלמוד כמה ענינים ·

האחד שהככבים הקיימים הם חמרים מקשיים ואטומים שאל"כ לא היו נוצצים ומבריקים · השני שמורכבים מב' יסודות כמו הנבוכים · הג' שהם חמרים בעלי קצוות והזוזים · הד' ראוי לבחון מדוע הככבי' הקיימים אינם נראים בהאיר היום · מפני שכבר ידוע שאור הגדול מכבה את הקטן כשרגא כטיהרא · ה' נכספתי לדעת מדוע בלילות דחורף נראים הככבים בכמות יותר גדול ואף יותר הרבה · התשובה יען היות האויר צח יותר ואין צ"ל בלילו' הקרירות שאז יזוכך האויר ומוחשים יותר :

הו'

תמונתו שוה כי פעם נראה גדול פעם שלם פעם חציו ונקטם ופעם מקרין ומפרים כפי השתנות ההבטה שיביט בו השמש במקרה אשר יקרה לירח לפיכך צריך אתה לומר שמקבל אורו מהשמש זו ואין צ״ל יתר הכוכבי׳ הנבוכים העכורי׳ ממנו: הרביעית שנוגה פעם הוא למטה מהשמש ופעם הוא למעלה מהשמש סביב סביב הולך כאלו הירח השמש מרכז שלו ולכן כשהוא למעלה מהשמש נראה שלם ובשהוא למטה ממנו נראה מקרין ומפרים· החמשית מפני מה קורים לאיזה אנשים בעלי נוגה לפי שטבע ככב הלז חם ולח אך שעורף בחמימות וכל שטבעו נוטה לכך ראוי הוא ליחסו לנוגה: הששית שממשלתו על הבחורים ויפה תואר והמשוררים ובעלי שחוק והזמה ועל כלם שבנקל עושים פועל הנשים וביתו הראשון מאזנים וביתו הב׳ הוא שור (ובגמרא הא׳ דככב נוגה יהא גבר עתיד וזכאי מ״ט משום דאיתליד ביה נורא פרש״י יצר של תשמיש בוער כמו אש וכו׳):

כוכב

כוכב או כותב גם כן מסבב את השמש כמו סביב מרכזו ולזה לפעמים נראה שלם ולפעמים חציו אף לפעמים רק מקצתו כפי ההבטה אשר יביט בו השמש: ומפני מה קוראים לאיזה אנשים בעל כותב או בעל כוכב· תשובה לפי שנמצא בכוכב זה הרבה קרירות והרבה יבשות ובעלי כתב הם ממין זה· כוכב זה מבטו לאנשים נאים והחכמים וחריפים בעלי קומה וצהובים וביתו הראשון בתולה וביתו הב׳ הוא תאומים: (ובגמרא מאן דככב יהא גבר נהיר וחכים משום דספרא דחמה הוא פי׳ סופר של מזל חמה לכתוב דרך הלוכו ותקופותיו:

מאדים

מאדים גם כן מקיף השמש כמו סביב מרכזו אך למטה מצדק ושבתי· ולמה צבעו אדום ואשיו· תשובה זה יקרה מכפילת נצוצי השמש כי כל חומר שנכפלו עליו נצוצי השמש נראה אדום כאש· ולמה קוראים לאיזה אנשים בעלי מאדים לפי שמאדים טבעו חם ויבש אך שחמימותו עודפת על היובש וכל שטבעו נוטה אחריו וכל אבריו משועבדו׳ לו נקרא בעל מאדים. ככב זה ככב הרגזנים והחריפים ושעריו נוטה לשחרות וקופצת עליו הזקנ׳ והבי׳ הראשון עקרב והב׳ הוא טלה: (ובגמרא האי מאן דבמאדים יהא גבר אשיד דמא אמר רב אשי או אומנא או [illegible] או גנבא פי׳ רוצח או מוהלא:

מתחת

מתחת לשבתי ולמעלה ממאדים הוא צדק המסבב הארץ כמו סביב מרכזו: ודע שסביב צדק מקיפין לו ארבע כבבים קטנים הנקראים זנביים של צדק ומפני מה קוראים לאיזה אנשים בעלי צדק: לפי שצדק טבעו חם ולח כשורה וכל שהוא מאורתו המזג נקרא בעל צדק והוא ככב האנשי׳ החשובי׳ והנאים ומאנשי׳ הכת הגדולים ומי שזקנם עבה וצהוב ואינם קרחים· והבי׳ הראשון הוא קשת והבית הב׳ דגים: (ובגמ׳ מאן דבצדק יהא גבר צדקן· אמר רב נחמן צדקן במצות):

שבתי

שבתי הוא היותר גבוה שבכלם וכמו כן כדור הארציי הוא מרכזו וסמוכים לו ב׳ ככבים קטני׳ ומאירים אך שמקבלים כמו כן אורם מגוף השמש ונקראים שומרים של שבתי: ומפני מה צבעו דומה לעופרת· אולי יהיה מאיכות שלו וגם מכפילת נצוצי השמש המכים בו ומהפכים אותו לגוון העופרת· ומפני מה קוראים לאיזה אנשים שבתיים· לפי אגם טבעם קר ויבש כמו ככב זה· אך שקרירות יעריף על היובש. וממשלתו על האנשי׳ השחורי׳ והרזי׳ ובעלי דאגה ולאותם המטנפים בגדיהם ולאנשים משחיתים וזקנם מעוטה וביתו הראשון הוא גדי וביתו השני דלי (ובגמרא האי מאן דבשבתי יהא גבר מחשבתיה בטלין פי׳ כמו לא ישכותו) ודע שלכל ככב יהיו ב׳ בתים מלבד השמש והירח והבי׳ הראשון הוא בעצ׳ שבו יצמח הככב בנפש בגוף ובמלך בכסאו· אמנם הבית השני איננו כ״כ עצמי׳ ולזה לא יהיה כל כך חזק הכח בו:

פרק

ה"ת מריע לפעמים מהפך קצורתיו כלפי שמים ולפעמים למטה ·· וזה יקרה בהיות השמש במצב הירח לצד צפון אז הירח משפיל קרניו · אבל בהיותו לצד דרום מעורר קרניו כי לעת שיעבור עליו אור השמש תכף מלמטה יעשה פגימה : ה"ט שלקוי הירח או השמש לעולם לא יגידו העתידות לפי שהם טבעיים והכרחיים : ה"ך שאי אפשר לירח לפעול שום פעולה אם לא יתנועע · ותנועה זו היא הקפית כאשר ביארתי למעלה אצל השמש בענין זה : כ"א עוד אמרת אני שואל ואותה אבקש לדעת היאך יקרה שההולני' הירחנים נמצאים בהם הקמים בלילה ממטותם בעודם ישנים הולכים אנה ואנה ועולים על גבי הבית ויורדים בלתי נזק ופגיעה רעה · וזה שכיח מאד כמו שאירע מעשה זה ראוי להזכירו · שגוי אחד בנפול תרדמה עליו היה רגיל לירד לבורו וכל עוד שלא נגעו המים את כף רגלו לא הזר לעלות · זאת ועוד אחרת גדולה מזו שבעיר פאר"ז בארץ צרפת · גוי אחד אזר חרבו בתרדמתו וירד לנהר שיקואנה העובר דרך העיר ועבר את הנהר ושט על פני כלו עד שהשיג אל עבר הנהר את אויבו והרגו · ואחר שמילא רצונו הזה לביתו למשכבו ולא ידע בשכבו ובקומו · אף פטרוהו בבית המשפט כי ידעו את חלייו והיה ברור אצלם שלא היתה ערמה :

תשובה לזה היא שכח המדמה הוא כ"כ גדול שיש בו כח לנענע הישן ושיקום ממטתו וילבש עצמו ושילך ויפעול כל פעולה שבעולם בהעלם אחת בתרדמתו : ואני אומר שהדמיונו' הירחיים בעת שנתם נמשלו לבהמות בהקיצתם כי הלא אף הם פועלים אך אינם יודעים טוב ורע · ועדין צריכין אנו לדעת מפני מה אינם נופלים אפי' ממקום גבוה :

ונשיב לפי שאינם מבחינים הסכנ' ואינם מבהילים ואף לא יארע להם סיבוב הראש : סברא אחרת לסבר זו היא שינוי טבע מין האנושי להיותם הלושי מוח וזתר וחסרי דעת ובהם רבוי רתיחת הדם המעלה עשן למוחיהם ואז נתמלא המוח תמונות ודמיונות · המניעים כחות האדם לאלה הענינים והפעולות : המשל בזה · אם יקוב אדם שפופרת של ביצה וממלאנה טל ויתננה

עיין פרש"י בשלח על פסוק ותעל שכבת הטל וגו'

תחת קוי השמש תהיה עיניך רואות איך שמש חוטף אותו למעלה במהירות גדול · כך הירח כפי יכולתו במה שמשפיע לנו אור השמש יש לו כח מושך (בכח המאגניטיש) בגשמים מורכבים שהוא מהן הירחנים · ומכאן שהירחיים עולים יותר בסוף חודש לעת שקוי הירח מכים לראש הנרדמים · והנה השתנות סבות כל הנ"ל רובן או מקצתן מסבבים כל אלה לבעלי ירחיים לפי ערכם : באופן שמהם המדברים בתרדמה בלבד · ומהם המפליגים לדבר ולהשיב כהלכה על כל שאלה ושאלה · ומהם המקיפים מטותיהם או הולכים ארוכות וקצרות בחדר משכבם · אף מהם הולכים למרחקים עולים ויורדים כאשר שמעתי מפי מגידי אמת ענינים נפלאים מי יכול להביאם הכל בספרי : (אמר המחבר חולי זה ורפואתו אוחד מלור כפני עצמו בחלק ב' מספרי הנקרא עולם חדש ·

פרק תשיעי

מדבר בשמו' ומהלך חמשה כבבי לכת הנקראים נבוכים ופעולותיהם :

אחרי שביארתי מהות וכמות ופעולות שני המאורות הגדולים · עת לדבר בחמשה כבבים נבוכים והם שצמ"כן · וצריכים אנו לכמה ידיעות : הידיעה הראשונה למה נקראים נבוכים : לפי שאין הלוכתם ישרה פעם לפנים ופעם לאחור כאחד הנבוך בדרך : הידיעה השנייה שהם כדוריים ומתוארים במהוגה עקית : השלישית שאין להם אור בעצמם אלא מה שיקבלו מהשמש : תדע לך שהוא כן לפי שאם היה לנו ליחס האור לאחד מאלה הכוכבים היה ליחס לנוגה והלא אנו רואים שאין בו אור לפי

לאפיקורוס כפי סברתו ודעתו ולא כסברת תורתנו הקדושה כי לא הנחילה מלכנו לעובדי אלילים כי אם לישראל בחירו · ואין הסומא מבחין את הגוונים היותר טובים ולזה בחרתי בקיצור ואעורר פה

כ"ב הערות :

הערה הראשונה מפני מה הירח הכדורי לפעמים נראת בתמונת ביציית וגם פעם גדול ופעם קטן · אבל תשובה לחקירה זו תמצא בגוף השמש לעת נעשה ביציי על אופק הארץ : הב' מפני מה הירח לפעמים נלקה על פני כלו ולפעמים מקצתו · לפי שלפעמים יכנס כל גוף הארץ על פני כולו ויאפיל הירח אבל לפעמים יבא מן הצד : הג' מפני מה לפעמים הלקות שוהה הרבה ולפעמים אינו שוהה כלל · וזה יקרה בהיות הירח סמוכה לארץ ואז יכנס צל הארץ יותר רב באופן שישהה הרבה אבל לפעמים הוא רחוק מארץ ואז יקרין צלו ולא ישהה כלל : הד' מפני מה במוחי בעלי חיים ובביצים ובכל שרצי המים הסרטן והצב למינהו תמצא רטיבות יותר בסוף החדש ובתחלת החדש לא תמצא כלל · לפי שבסוף החדש ימשך הרבה רטיבות מכדור הירחי לכדור הארצי מה שאינו כן בתחלת החדש : הה' מפני מה סוף החדש מסוגל יותר לקבל הנקבה הריון · ואף יותר טוב ללידה משאר החדש : יען כי הלידה צריכה רטיבות ורכות וכל עוד שהלבנה יותר גבוה מכה ופועל' בנו יותר ולכן הנולדים בסוף חדש יהיו רטיבים הרבה והנולדים בשני רבועי האמצעיים יהיו יבשים יותר אבל הנולדים ברביע הראשון יהיו אמצעיים : הו' הירח בציווי הבורא יתברך מפליא לעשות פעולות ברפואות ומוסיף בם כח · וזה יהיה או מהרבה או ממעוט הלחות השרוי בם : ומכאן אתה למד שמשקה הרפוא' בסוף החדש תריק הרקה יותר להיות הגוף אז רך ומעיו רפויים : הז' שההקזה יותר משובחת בסוף החדש מטעם שיש מילוי בוורידים יותר משאר ימי החדש :

הח' אומרים שאם יגלחו שערות האדם ואם יוטלו צפרניו בסוף החדש יאחרו להתגדל ואם בתחלת החדש ממהרים לצמוח : הט' כל דבר הנתלש ונעקר ונקטב יהיה בלא חזק אם יהיה בשני רביעים האמצעיים ולא ברביע האהרון · יען שברביע האהרון כל גשמים שואבים יותר ממותרות הירח ובנקל יתעפשו : הי' מדוע גורם צער וכאב לעלולים ברביע האהרון · וזה יהיה להיותם חלושים כבר ועל הראשונים הם מצטערי' וזה בא להוסיף כובד והטיבות : הי"א החולאים הירחיים כמו חולי חשקוי והשתוק והדומה להם כלם יכבד הליים בסוף החדש כי יש בכל אלה התחלואים רבוי המותרות ואין לתמוה איך יכבה עליהם החולי : הי"ב שבעלי השרפון והקדחת דקה באמצע החדש יוכבד עליהם יותר החולי לפי שבאורתו זמן היובש מתגבר יותר והוסר הרטיבות והוא הקדחת : הי"ג מפני מה חולאים הירחיים עיקר סבת תחלואיהם מרגישים בירח · לפי שכבר הם חלושי המות ומוכנים לקבל ההיזק ממנו : הי"ד הירח מוסיף כח לכל זרעונים וצמחים בסוף החדש : אף זה יהיה מרוב רטיבותו מצמיח אותם : הט"ו מפני מה נוהגים האריסים לזרוע איזה זרעונים דוקא בסוף החדש · ויש מהם הנזרעים דוקא ברביע הראשון · תדע שהזרעונים אשר טבעם לח ונצרכים ליבשות נזרעים ברביע הראשון · אבל הזרעונים הנצרכים לרטיבות נזרעים ברביע האהרון : הט"ז למה קוראי' לאיזה מזג מזג ירחיי · רצונם לומר שטבע הירח הוא קר ולח וכל אדם או בעלי חיים שנמצא בהם הרבה רטיבות וקרירות מתיחסים אל הירח : (וכנמרא הזו מאן דבלבנה נבר סכיל מרעין כבלי פתיר ובכלי אכיל דלא דילוה ורזוהי כמן אי נכיב מבלח) : הי"ז מהוע בתמונת הירח לפעמים קצותיו נראים הטיב ולפעמים יהיו קטומים ועכורים · וזה יהיה בהיות האויר צח אז יקרין הטיב כי לא יסתירו קצותיו · מה שאין כן בהיותו האויר עכור ועב המכסה אותם ואינם נכרים :

בהיות שפעולות וכחות והשתנות הירח הם הרבה ומגדולת העבר ניכר גדולת רבו לכן עתה אבאר סברת קצתן מפעולותיו להמוני העמים שאינם משגיחים בו :

הבחינה הראשונה שהירח הוא חומר מורכב מהיסודו' שלנו כי לא ימצאו זולתם · וכבר אמרנו למעלה שהשמש ושאר הככבים הם מורכבים מאלה היסודו' · אך עתה נבאר בירח באיכותו ומהותו : ויבורר הכל באר היטב על ידי אותות המשאיים · וגם מה שאחרונים השימו בחוש ע' טלישקופוס והוא שפופרת העשוי להביט בכמות ואיכות הככבים :

הבחינה הב' שהלבנ' היא כתמונ' כדורי' כאשר ביארנו למעלה בכדור השמש וזולתו וזה ידוע ונכר ממהלך הירח · לפי שאם היה לה תמונה אחרת הלא בנטות השמש פניו ממנה לא היה בכחו לעשות כ"כ שינוי במראה הלבנה ולפגום בה : אבל בהיותו כדורי בנקל נכר ותראה חשתנות האור :

הבחינה השלישית שהלבנה היא חומר אטום · הא' כי כל מגמתה לקבל האור מהשמש ולהשפיע עלינו ניהזיב מזה שהלבנה היא חומר אטום · הב' או חיתה ספידירת או צלולית · אז כאשר תבדול בין השמש לבין הארץ ופנינו כלום היתה מעכבת אור וזוהר השמש מלעבור או להתפלש ולעולם לא יולד לקורת השמש · אבל אנו רואים שתסתיר השמש מול פנינו והוכרחנו לומ' שהיא חומר אטום :

הבחינה הרביעית שהלבנה מקבלת אורה מהשמש וזה נכר ממהלך הלבנ' וגם מלקורת שלה · יען כפי השתנות ההבטה בשמש תשנה תמונתה · ולעת שכדור הארץ יבדיל בין השמש והלבנה אז הלבנה תסתיר אורה וזה לא נכון שיקרה לה אם היה לה אור מעצמה :

הבחינה החמשית הלבנה תרטיב הרבה גשמיים אשר מתחת לגלגלה והמפורסמות אינן צריכות ראיה : וזובן מזה שיש בה הרבה רטיבות (כי כלום היתה יכולה ליתן דבר מה שאין לה) ואולם זה יקרה בכח קוי השמש כאשר אמרנו למעלה · שהשמש פועל ברטיבות הלבנה ומחמם אותה ומפזר חלקיה ומוציא קטוריה · ואל תתמה הלא עיניך הרואות שמחום השמש המים בכדור הארץ מתפזרים ומותכים ומרתיבשין ומכל שכן בירח או הלבנה שהיא יותר נקיה ואינה כל כך מעורכת ביסודות :

הבחינה הששית לקורת הלבנה יקרה כאשר יבדיל כדור הארץ בין הלבנה לבין השמש וזה יהיה באמצע החדש · והטעם הוא להיותו הארץ חומר אטום ועומדת נכח השמש אז מרתיע צלה לאחוריה כלפי שמים : ולרוב קטנותה בערך גוף השמש יקרה שצלה מקריך ומפרים אבל לאחר זמן נעשה צר נקטן ונפחת :

הבחינה השביעית שהלבנה יש לה כח גדול לבשל פירות הארץ כמו שיש לשמש כח לבשל פירות העצים והפסוק מעיד על זה כנראה בפסוק (וממגד גרש ירחים) פירש' יש פירות שהלבנה מבשלתן ואילו הן קשואין ודילועין ועוד פרש' ירחים שהארץ מגרשת ומוציאה מחדש לחדש ר"ל מר"ח ועד סוף חדש שאז הלבנה פעולתה גדולה משאר חלקי החדש :

ועוד היה בידי לכתוב כמה בחינות בעניך כתמי הלבנה ושינוי מהלכה בארבע רביע החדש ולברר האם פני הלבנה הם ישרים · או עקומים · כי נראה בה הרים וגבעות והוברי השמים החוזים בככבים הפליגו לדבר מהימים והיאורים שבגוף הלבנה · והרבה כמו אלה אין בהם צורך להביא' בספרינו כי כל כונתי להודיע מעט מזער בעניינים גשמיים האלה מפני הסוברים שאין בנו חורע טוב ורע ואף אם אכתוב להם רובי תודתנו כמו זר יחשבו כי כל כחם בפילוסופיא ובחוקי' נמוסיים ובאמת טובה תורה עם דרך ארץ ועל זה ועל ביוצא בו ארז"ל ודע מה שתשיב

השנה : לפי שקודם האביב הגופים הם יותר להים ואז בהיותם יותר מלאים בנקל מקבלים ההיזק : התשיעית מפני מה לא נראה השמש כפעם בפעם בגוון אחד · אך לפעמים אשיי או זהביי או רמוניי או כספיי או ברזליי או כרתיי או כעופרת · זה יקרה מתערובת האורות והעכירות והאטומות יהר פעם בגוף השמש ופעם בחוץ באידי האופן או כמה מוני עננים : העשירית למה לא יקרה לקות השמש אא בסוף חדש : ונשיב שבאותו הזמן דווקא תבדיל הירח בין פנינו לפני השמש : הא ואם כדבריך ולמה לא יקרה חלקות בכל מולד · ונשיב עם היות שבכל חדש הירח עובר בין השמש לבין הארץ ובנינו הדרים עליה ע"כ זה איננו בא מכוון מירי חדש בחדשו ביושר נגד פנינו לפי שהירח אינו שוהה בין קו הלקותי וקו המזלות כמנהג השמש ההולך בכבדות אך יקרב או ירחק עצמו ו' מעלו' ואז מצר זה או מצר אחר יהי' הלקוי : המשל בזה אם הירח בעת ההיא נגד עיני ראובן הדר בוינוציא לא ירתחייב בשביל זה שיהיה אז נגד עיני שמעון הדר בקושטנ' וכדי להבין זה תתבונן צורה זו :

קודם השמש אחר כשחרית קודם הכן וכערבית קודם שקיעתו נק' בלשון חכמים דמדומי חמה •

השנים עשר מדוע השמש מאיר יותר בחורף מאשר יאיר בקיץ : יען שהשמש קרוב לנו במזלות החורף מאשר הוא במזלות הקיץ וכל הרחוק יותר פוחת אורו וכן להפך כל הקרוב יותר מוסיף באורו ואעפ"י שלא ישתנה כמותו : השלש עשרה איך יקרה שלפעמים אנו רואים השמש קודם יציאתו על הארץ : זה יבא מאידי השמש בהיותו עדיין תחת האופק אז שולח נצוציו דרך האידים למעלה באופן שידמה לנו שהוא נגד עינינו והוא דמות ריוקנו · וזאת היא הסברה על מה שקריתי בספריהם שהפלאמינגי כאשר שטו בים הקרח ראו השמש י"ב ימים בנובהזימלה בטרם שהשמש יצא על הארץ · יען שבקוטב ההוא השמש מאיר ומים רבים באופן שחצי השנה יום וחצי האחרת לילה והכל יקרה מנציצי השמש הנלהצים באויר ומשבירתם : הארבעה עשר מפני מה ההורולוג"או השמשי אינו מכוון בכל מקום : לפי שאין גובה השמש בכל מקום במדה אחת מפני השתנות גובה הקוטב יען שכל עוד שהשמש גבוה יותר לא זו בלבד שיחסר צלו אא אף כפי מישור הארץ ישתנה מקומו : החמש' עשר מדוע נצוץ השמש משחיר ולא נצוץ האש : לפי שתולדו' השמש הוא להמשיך אליו כל שומן הוץ לגוף ואז שורף אותו · אבל חום האש שורף כל שומן הקרוב אליו אבל אם יהיה עמוק בגוף בקושי יהיה כח בו להגיעו ולכן אינו משחירו : הששה עשר מפני מה אין תועלת במורה השעות השמשי לחשבון החדש לפי שיש הפרש גדול בין מהלך החמה למהלך הירח וזה ההורולוג"אש הם מתוקנים כסדר השמש ולא כסדר הירח : השבעה עשר איך יקרה לקות הלבנה ואף שהשמש עודנו על אופק הארץ · לפי שהשמש על ידי שבירת הנצוצות אינו מן הנמנע שיתראה כאלו היה על האופק לנגד עינינו כאשר אמרנו ובאותו הזמן הירח מכסה הארץ בצלו : השמנה עשר מדוע השמש לפעמים נלקה כלו ולפעמים קצתו · לפעמים תזכו כולו חשוך אבל ההקף שלו לא יחסר אורו · זה יקרה להיות הירח רחוק מהארץ ולפעמים קרוב לארץ וכבר ידוע שחמר אטום כל עוד שיתרחק מהעין יחסר עכובו שיעכב חלק המאיר לנו :

ר"ל מו"ה השעות

פרק שמיני מדבר באיכות ומהות הירח ופעולותיו :

אופק הארץ אז תארו כאש טבעי ומראהו ירקרק אדמדם · וימשך מזה או שהמר השמש יהיה אשיו או כל המרים שתארם אש לא יהיו אשיים עכ״ל הפ׳ · אמר המחבר עכו״ אל תדמה בנפשך שהשמש יהיה אש מוהלט לפי שלו היה אש מוחלט ראוי היה להיותו דק וצלול מאד ולא יהיה מסוגל כ״כ אל התנועה לפי שכל דבר דק ואוירי כל עוד שיתנועע יתפזר : ועוד אלו היה אש מוהלט בנקל היה מתכבה כי אין בכוי האש כי אם בהתפזר הלקיו וא״כ ראוי היה שיקרה כן לשמש במהירתו והטיפרתו ולדברי האומר המר השמש הלז יהיה מורכב מעפר הרבה ומקשיו והוא ע״י יסוד האש ויתואר כמו המתכת (המשל בזה הזהב) הנרתך והמוצק ועודנו בשרפתו ·

הבחינה השלישית שחמר השמש הוא כדורי וזה ידוע במופת הורתך והוא על ב׳ פנים : האופן האחד בהיותו כדורי הוא יותר קל ומסוגל לפעול בכל דבר שבעולם האופן הב׳ בהיות׳ כדורי אז כשיוציא קויו והציו ממרכזו יהיה מסוגל יותר לפעול לכל צדדיו :

הבחינה הרביעית אע״פ שהשמש פועל בשאר כדורי העולם עכו״ יש לו פעולה סגולית בכדור הארצי ומה שפועל בכדורי העולם ידוע הוא כי מושל בעליונים ובתחתונים : בעליונים בככבי לכת כי מהמם ומאציל אורו עליהם והרבה פעולות כמו אלה · שאין צורך לראיה אך כוונתי לבאר אם מושל בתחתונים אבל זה מפורסם לפי שמיבש האויר ומזכך האויר ומבשל פירותיה ומגדל זרעוניה ומהיה כל בעלי חיים אשר על הארץ והפסוק מעיד על זה שנאמר וממגר תבואות שמש וגו׳ (פרש״ו שהיתה ארצו פתוחה לחמה וממתקת הפירות : ובגמרא איכו דומה תימור של חמה לתימור של לבנה ר״ל שחמה כשה לבשל פירות העץ ולא כן הלבנה המבשלת פירות הארץ לכדן ·)

הבחינה החמישית שימצאו כתמים ולפידי׳ בשמש כי הוברי שמים החוזים בככבים האחרונים כלם יתנו עדיהם ע״י שרואים ע״י הטילישקופוס (הוא השפופרת המקודש אשר בתוכו זכוכית מקוק) כתמי׳ בבמותם ומהותם ומניינם :

הבחינה הששית כתמי השמש אינם לא חלקי׳ אשיים ונצוצי השמש מה שהוא רוחה לחוץ מרוב הרתיחות שרותח כתמידורת והלפידים מתהוים מהיותר שרופים ומעשניו : והנה אחרי שנודע כל אלה לקורא המשכיל ישמע הכם ויוסף לקח איכות וכמות ופעולות השמש ויתעוררו מזה במה הערות :

הערה הראשונה מרוע השמש לפעמים נראה בתמונת ביצית :

תשובה זה יקרה מתמת שבירת הנצוצות מהאדים העבים אשר על האופק המתפשטים יותר לצדדיו מהמתפשטם למעלה או למטה :

הערה השנית מרוע השמש כשהוא בצדדי האופק נראה יותר גדול במורתו : זה יקרה כמו כן משבירת הנצוצות מחמת הקטורים הלחים ובכפיפותם מרחיבים זווית הראות שלו : השלישית מרוע קשה להביט בעין השמש : לפי שקרומי הרשת ובזכוכית שבעין אינם יכולים לקבל כל כך אור בבת אחת : הרביעית מרוע התמדת הראיה בשמש גורמת כאב העינים : לפי שמרוב חום זהרי התמה יתרהבו חוטי קרום הרשת ויוליד כאב העינים : החמשית מרוע המעיין בשמש ירמיע ויטיפו עיניו : אף זה יקרה מחום נצוצי השמש המרחיב חוטי קרום הזכוכית שבעין והברת עין אינה יכולה לסבול כ״כ ותלחוץ אל הקיר שבעין עד שיטיף דמעות : הששית מפני מה המעיין בשמש מעטש : יען שחום השמש מרהיב חוטי הרשת הגורם הכוך ואז יתעטש : השביעית מרוע השמש גורם כאב לראש · מפני שהום השמש מפזר הדם השוכן בראש ויהיה סבה להצבורת הורידים ויסתמו חלק שבילי הראש ומזה יבוא כאב הראש : השמינית מרוע השמש מזיק יותר לאדם בחדש אדר : מאשר יזיק לו בשאר הדשי

השנה

הרקיע שהוא שטח מבדיל בעקמימות גלגל הירח ושכל מים האמורים בפרשה אינם אלא שם כנוי ליסוד שכולל גלגלי השמים וצבאם והיסודות הארבעה עכ"ל · אמר המחבר תמהני איך יערב עולם הספירי עם עולם היסודי אולי יסבים עם הסוברים כי למעלה מגלגל הירחי ג"כ הם מורכבים מד' יסודות או מב' יסודות :

ועוד הרקיע שהוא השטח מבדיל בעיניו אל מי ניחסהו · ועוד במה שהביא ראיה לדבריו מהא דר' עקיבא שאמר לתלמידיו כשתכניסו אצל אבני שיש אל תאמרו מים מים משום דכתיב דובר שקרים וכו' : וכתב החכם הנזכ' כלומר אל תחשבהו כי זה שנאמר על הרקיע שנעשה ביום שני והוא מבדיל בין המים העליונים למים התחתונים הם מים ממש אלא שם כנוי כמו שאמרו וכו' אף זו אינה ראיה שהרי הר"טבא בפרושיו הביא הלכות רבתי בלשון זה מפני ששומרי פתח ההיכל שיש שם מטילין אף אפי גלי מים ואין שם אפי' טפה אחת לא אויר זיו אבני שיש טהור וכו' וכן רבינו האי גאון ז"ל מהלכות זוטרתי בלשון זה כותב היכל ששי נראה כמו שיש בו מאה אלפים רבבות גלי מים וכו' הנה עיניך רואות שזה ידבר בגלגל המלאכים שהוא רקיע האחרון ושם כולו דוהני מה שא"כ בנ"ד שיהי' ברקיע השלישי או מצד שכנגדו ברקיע הראשון הספירי ואני המחבר אומר לענ"ד יהיו המים העליונים כעין מים התחתוני' אפס שהם נבדלים מחמרו בזכות ויהיו כגשם המשי ולכן נוטה לי סברה זאת בעל יפה תואר באמרו שהוא זיעה בעלמא (עיין בספרו דף כ"ט) :

השאלה השמינית כמה הם המים העליונים :

תשובה זה נמנע מהידיעה אך אמנם כפי דברי הפסוק ויהי מבדיל בין מים למים נראה שיהיו בערך המים אשר בתחת לרקיע כי לא יפול שם הבדל אלא בב' חצאים שוים :

השאלה התשיעית מה טיבן (עיין בפרק ב' דחגיגה דף י"ב ע"ב) של אותן המים ועל מה נבראו או נבדלו · הפילוסוף אומר כדי שיתמזג חום השמש ושאר הכוכבים החמים וחום האיתירויות"ל השמים הספיריים ולהעריף רטיבות על כל כדורי שמימיים :

השאלה העשירית יתכן שיהיו המי' העליונים בעלי תנועה כמו שנמצא בשאר כוכבי מרום נבוכים ובלתי נבוכים :

תשובה לא שיש להם תנועה הקפית או עגולית אבל במה שהם רקים ואדיים כמו האיתיריוי ניחס להם התנועה :

פרק שביעי ידבר באיכות וכמות ומהות השמש ובו שש בחינות וידיעות נאות למבין :

עצם השמש אעפ"י שהוא גוף צח ובהיר עכ"ז לא נמנע מהסוברים שהוא גוף אטום ועכור ומביאים ראיות לדבריהם אבל יש לאל ידי לבאר איכות מהות וכמות השמש כמה בחינות שלפנינו וגם לעורר כמה הערות הכרחיות ונאורת למבין :

הבחינה הראשונה בידוע שכל דבר אשיי חם ומאיר וזה אנו רואים בחוש ובהרגשה שהשמש מאיר לארץ ולדרים עליה מחמם אם כן יתחייב שהשמש חם ומאיר :

הבחינה השנית השמש בודאי הוא חמר אישיי לפי שכל חמר המאיר וחם ביותר הוא אשיי ומאחר שהשמש הוא ממין זה א"כ יולד מזה שהוא חם ומאיר והמופת על זה אם תביט בשפופרת הנקרא טילישקופוס וביותר בהיותו השמש על

בפני עצמו אשר בו חוזר חלילה ועם כל זה כולם יהדו חוזרים בתוך שמים אחד · ולכן עלה המוסכם מכמ׳ פילוסופי׳ מהקדמונים ומהאחרונים אשר ברורנו לומר שאין שם לא שני רקיעים : האחד השמים שבו כוכבים ומזלות : והרקיע השני המקיף החלק והם אויריים : ואמר המחבר אל יבדלך מאמר רז״ל היכן גלגל חמה ולבנה נתונים ברקיע השני שנאמר ויתן אותם אלקים ברקיע השמים · רבי אבהו אמר מקרא מלא הוא ואנשי כנסת הגדולה פרשוהו אתה עשית את השמים ושמי השמים וכל צבאם היכן כל צבאם נתונים ברקיע השני שהוא למעלה מן השמים ונלע״ד שהכמי התלמוד גם הגאונים האי רונים מסופקים היו בענינים האלה כמו כן שהכמי המחקר מהאומו׳ היו ממששים באפלה אך אמנם שיהיו דעת הפילוסופים והמחקרים (החושבים שהשמים הם הכרור האיטירי ר״ל האויר הזך העליון הספירי והוא הנקרא רקיע ראשון) לדעת חכמי התלמוד הנזכרים לעיל :

אמר המחבר דעת הפילוסופים הללו יהיו כדעת רז״ל כדאית׳ בגמר׳ דחגיגה אמר רב יהודה שני רקיעין הן שנאמר · הן לה׳ אלקיך השמים ושמי השמים · וריש לקיש אומר שבעה אלו הן · וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות כאשר דרשם הועתק לעיל א״מ הרב נ״ע ·

השאלה השביעית היתכן שיהיו המים אשר מעל השמים מים ממש ואם לאו ·

התשובה שהפסוק מעיד על המים העליונים באמרו ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים : ויהי מבדיל בין מים למים וגו׳ ובגמרא בשעה שביקש הק״בה להביא מבול לעולם נטל שני כוכבים מכימה והביא מבול לעולם וכשביקש לסתמם נטל שני כוכבים מן עש וסתמם וכו׳ ואמר ר׳ יוחנן נטל הק״בה כל מימי בראשית ונתנם חציים ברקיע וכו׳ שנא׳ פלג אלקים מלא מים פלגה הרקיע דומה לבריכה ולמעל׳ מן הבריכה כיפה ומחמת הבריכה כיפה מזעת טיפין עבורת והן יורדין וכו׳ (ובעל יפה תואר כותב שזה יעיד על אמתת מים העליונים שהן מים ממש שנבדלו מהתחתונים וכן במ״ש כאן פלגה אמר לעיל גלדה טפה האמצעית לומר שנחלקו המים בשוה וגו׳ · ועוד הזכיר הפסוק פעמים שלש את המים האלה והמשורר אמר הללו שמי השמים והמים אשר מעל השמים : ועוד נוטה שמים כיריעה המקרה במים עליותיו וכן הרבה כמו אלה בפסוקים והנה עינינו רואות איך שבמים האלה רבו הדעות ונתקשו בהם החכמים יותר מאשר נתקש׳ משה רבינו בקדוש החדש זה אומ׳ בכה וזה אומ׳ בכה כי המאור הגדול רש״ז״ל פירש הפסוק כמשמעו בתוך המים באמצע המים שיש הפרש בין המים העליונים למים התחתוני׳ והרב ן׳ עזרא בסודותיו אומר ומה נכבד דברי האומר שקצוות השמים עם קצוות מימי אוקיאנוס כי כאשר התחזק האויר על הארץ והרוח ייבש מהארץ נהפך הרהט ונעשה הרקיע · והגאון אומר כי הרקיע הזה הוא גוף כרורי חזק נעשה מהמים וכי הוא קבוע ממוצע בחלל אויר העולם וגם כי שמים ממש קבועים עליו ומים אחרים מתחתיו לא שבני אדם אינם מרגישים בם וכמה מפרשים נמשכו אחר דעת זו ויש כת אחרת אשר לא אבו הלוך בדרך זה לפי שהוא זר אצלם מציאות המים למעלה מגרם השמימי ומהם הוא הרב המורה האומר שזה אשר הזכיר הכתוב מים על הרקיע הם מים בשם לא שהם המים המיניים ור׳ יצחק ן׳ לטיף בספרו שערי השמים אומר שאינו צריך להביא ראיה על זה כי מי שיאמין שיש מים על השמים הוא הנמהר הלב והפתי הנעור והרק מחכמת טבע המציאות והחכם ר׳ יצחק הישראלי בספרו יסוד עולם העיר חמתו על האומרים שהמים האלה הם מים ממש והביא הגמרא ד׳ נכנסו לפרדס וכו׳ (וכתיבתו הולך הרב כעל העקידה ז״ל) ועוד שהישראלי הכניס עצמו ברוחק לומר על ויעש אלקים את הרקיע

בפרק הרואה ובמדרש רבה

מקום העננים בהשפלותם : אויר השני מתהיל מגבנינות אויר הראשון רוצה לומ׳ מקצה גבול השפלת העננים עד מקום היותר גבוה בוגביהם עצמם למעלה : אויר השלישי מתחיל מאורתו מקום האמצעי עד קערורית הירח : גבול או אויר הראשון לא יתפשט למעלה יותר ממיל האיטלקי · וכבר בחנו התוכנים שהעננים היותר כברים אינם משפילים עצמם למטה יותר מת״ק אמות מהארץ : והנסיון או מופת השני כי זה ידוע לאותם השוכנים על ההרים הרמים שרואים איך הגשמים יורדים מהם ולמטה והנה כרעת התוכנים ההרים הרמים אם ימדרו בקו עמודי (הוא חוט ארוך התלוי בו עופרת) תקרא חוט המשקולות יהיה גבהם ששים אמות באמת הבנין (הוא עץ ארוך שארכו ו׳ רגלים וכל רגל שבעה טפחים) · הגבול השני מתפשט פרסה אחת כלפי שמים מפני הארץ וזה ידוע ובחון ליושבים על ההרים הגבוהים אשר קדקדם חצי פרסה כמדת הקו העמודי הנזכר ועם כל זה הם רואים איך הגשם והשלג יורד עליהם ובהכרח נאמין שיהיו העננים מהם ולמעלה ויגביל גבול האויר השני בגובה פרסה מפני הארץ : הגבול השלישי המתחיל מקצה גבול השני יגביל עד עקמימות הירח שגבהו ומרחק מצבו לכל הפחות חמשים אלכסוני ארץ העולים לחשבון 860 פרסאות כפי מבחן התוכנים האומנים במופתים נאמנים :

השאלה הרביעית באיכות השלש׳ גבולים הנזכרי׳ ותמונתם·

תשובה שגבול אויר התחתון יהיה כדורי כתמונת כדור הארצי והמימי המסובב ממנו אך אמנם שקצה גבולו והתחלת גבול השני כמעט יהיה נוטה לתמונה ביציית באופן שיותר רחוק יהיה קצה גבולו הראשון שהוא התחלת השני אשר מתחת לרצועת החום וקו השוה מאשר הוא תחת רצועת הקור וקוטבו לפי שהשמש בגבורתו שולח ניצוציו יותר רחוק ברצועת החום מאשר ישלח לצדדיו וימשך מזה שגם הארים שמהם נולדים העננים כמו כן יהיו מתפשטים יותר למעלה : תולדת גבול שלישי גם כן תמונתו ביציית לא שבקצה גבולו העליון יהיה כדורי כתמונת חלל הירח המחבק ומסבב אותו :

השאלה החמישית אם נמצא איזה אש כדורי המפסיק בין גבנונית האויר לקערורית הירח ·

תשובה זה נמנע משלשה טעמים : הטעם האחד אלו היה כן בוראי היה בו סגולה ופעולה יותרת מכל אש שבעול׳ וימשך מזה שיהיה מבעיר כל הגשמים אשר מתחת לגלגל הירח ויהיה מכלה העולם : הב׳ כי אי אפשר יהיה לירח לפעול בנו ובשאר גשמים ברטיבותיו וקרירותיו בהיות האש הכדורי מפסיק בין הירח ובין הגשמים אשר מתחת לגלגלו : הג׳ אם נאמר שהוא כאש טבעי אף זה יהיה רחוק מן השכל אחרי שאינו בוער ואינו מאיר ואינו ניזון : הנה כל אלה מכריחים אותנו לומר שכל השטח אשר גבלו הקדמונים להיות כדור אחד מיסוד אש אינו לא מחלקים אוירים זכים ומזוקקים :

השאלה הששית השמים כמה הם ואיך מסודרים ·

תשובה רע שלמעלה מגבול האויר האחרון הזך והמזוקק (המכונה כסא אש) הונה עליו הרקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות חוזרים ומה מאד יקרה בעיני סברת האומר שהוא אחד רך ואויריי או ספיריי אך אמנם ששפתותיו ר״ל היקף החיצון או פני הרקיע הוא מקשי ולזה נקרא רקיע מלשון רקוע ונמתח ונקרא גם כן בפסוק שמים ומהתוכנים גלגלים · ודע כמעט שיש לכל כוכב נבוך גבול ושטח בפני

פרק ששי מדבר בסדר חלקי העולם מתחיל ממים התחתונים ומסיים במים העליונים ובו עשר שאלות ותשובות :

השאלה הראשונה לכמה חלקים יתחלק העולם כולו : תשובת הפילוסופי׳ הקדמונים ועמהם הרבה מהתורניים הודו שהעולם יתחלק לשלשה חלקים ואלה הם : עולם העליון ר״ל עולם המלאכים מה שהפילוסופים קוראים עולם השכלים : עולם שמימי שהוא עולם האמצעי שבו כוכבים ומזלות ויש קוראים אותו עולם הגלגלים : ועולם העפרי הנקרא גם כן עולם השפל ר״ל אשר מתחת לגלגל הירח :

השאלה השנית איך מסודר העולם כולו בחלקיו : תשובה באמצע העולם הגדול מונח כדור הארץ הנקרא עולם השפל והוא מסובב מימים ונהרות ויאורים ואגמים ולכן נקרא כדור הארצי והמימיי וכדור הלז מסובב ביסוד האויר הנחלק לג׳ חלקים : ומסובב ג״כ מיסוד האש כדברי הפילוסוף וסביב לו הוא הרקיע ב׳ שבו כוכבים (והם שמי השמים ר״ל (והם השמים הראשונים נקראו רקיע א׳) רקיע ב׳) ועליו יהיו המים העליונים התלויים במאמר כנראה בתמונה זו שהיא נגד עיניך ומכאן ואילך אין לנו רשות לדבר שכן כתוב בספ׳ בן סירה במופלא ממך אל תדרוש ובמכוסה ממך אל תחקור במה שהורשת התבונן ואין לך עסק בנסתרות :

דף נד

אמר המחבר הפסוק אינו מזכיר אלא שני רקיעים שכן כתוב בתורה אין כאל ישורון רוכב שמי׳ בעזרך ובגאותו שחקים ואנקלוס תרגם לית אלהא כאלהא דישראל דשכינתי׳ בשמיא בסעדא ותוקפי׳ בשמי׳ שמיא • ובעל הטורים שחקים איתא במדרש שהם בשמים יש רקיע ששמו שחקים שהם שוחקי׳ מן לצדיקים עכ״ל • ובדברי א״מ הר׳ כ״ע בדרושו לעיל יהיה זה המקום ברקיע שלישי ששם המים העליוני׳ וברוך ה׳ אשר הנחני בדרך אמת לכוון לדעת הגדולי׳ ולא נכשלתי לכתוב נגד סברת א״מ הרב ז״ל כי אחר שחברתי חבור הלז הגיע מכתב ידו לידי ומצאתי בהם עזר לדברי הנאמרים באמת ונדק ת״ל ע״ש :

השאלה השלישית כמה גבולים יש לאויר המקיף את הארץ : תשובה כפי הנראה הם שלשה ואלה הם אויר הנמוך (ר״ל התחתון) ואויר האמצעי : ואויר העליון : אויר הנמוך אני קורא זה שמתחיל משטח או פני הארץ ומגיע עד מקום

שבתאי וגם הוא מסוגר ב״ב כבבי׳ : ההמישית יהיה מקום ברקיע אשר בו שלמעלה מאה הכוכבים הנבוכים ככבים הקיימים ולמעלה מהם המים העליונים התלוים במאמר ומהם ולמעלה יהיו השמים הטהורים הנקראים גלגל המלאכי׳ או גלגל השכליו׳ הנבדלי׳ וכדי להבינך יותר בנקלה אוחוג תמונה זו לנגד עיניך ·

דף נג

אמנם שהארץ היא בטבור העולם ויתברר על פי ארבעה עדים נאמנים : הא׳ שהרי בהיות איש בעמק שוה הן בים הן ביבש׳ יראה כל חצי השמי׳ ברגע אחד ר״ל שש׳ מזלות שהם בגלגל שמיני באופן שבמזרח ראש סרטן עולה במערב ראש גדי יורד וכן להפך הב׳ בהתנגדות השמש והירח וזהו בהצי חדש אז נראה איך זה שוקע במזרח וזה עולה במערב ויצא לנו מזה שכל היושבים למעלה מאופק הארץ הותכים השמים להצאים וזה לא יקרה אם לא היתה ארץ מרכז שלהם · הג׳ להיות שהג׳ כוכבים קיימים הנמצאים בעגול קו השוה נראים בלילות הצחות איך מתנשאים ע׳ תנועה יומית בזריחתם ובשקיעת׳ למעלה מהאופק באופן שהם שוהים י״ב שעות למעלה וי״ב שעות למטה מאופק וזה נמנע אם לא היתה הארץ מרכז השמים והכוכבים :

הרביעית לעולם לא יקרה לקות הירח אלא בהתנגדו עם השמש כי בהכנס צל הארץ בין שני המאורות אז יסתיר אור השמש המאיר על פני הירח כי בעצמו אין נוגה לו · ומעתה נאמר אלו לא היתה הארץ במרכז העולם אפשר היה שיעמדו שני המאורות בשתי הנקודות על קו אחד בלתי לקות שבעולם · וכן להפך אפשר שתלקה הלבנה או תפגום בהתקרבה אל השמש פחות משעור חצי קו (ר״ל אכסון אחר) כאשר ידו לאצטגנינים במופת חותך על כן הוכרחנו לומר שכדור הארצי מונח באמצע העולם : אמנם עולם הגדול ושבעה משרתיו מסודרים היטב באופן הנ״ל כי התוכנים והוברי שמים ניצלים מכל שגיאה ויהיו מיודעי העתים הנכונים והתנוע׳ היומית של הכוכבים · וקו השוה · ועמידת השמש · והשתנות הארבע תקופות ותוס׳ הימים והלילות · וב׳ בין השמשיות · וב׳ לקיות · ומהלך הנבוכים והשתנות המביט שלהם וזולתם כמה ענינים הנצרכים לדעת את הכל יתישב בנקלה ועל דרך ישר :

הככבים אי אפשר שיעמדו במקום אחד אלא שיתרחקו ויתפזרו במרוצה כזו · מש״אכ בתנועת כדור הארצי · ואם תשאל שאלת בטלמי״אי אחר שהתנועה נתיחסה אל הארץ מרוע לא יתהרסו הבנינים ומרוע לא יקרה דלקה בבתים מרוב מריצת הארץ · על זה משיבים כת קופ״רניקא ואומרים שכל אלה השאלות הם הלומות והבלים להיות שהאויר עם הארץ יחדיו מתהפכים בלתי נזק בעולם · והנה היא כספינה המתנועעת על המים ואנחנו יושבים בתוכה והולכים ונרמה בעינינו כאלו אנו יושבים שקטים ושאננים :

הראיה הד׳ מביאים מגודל הגלגל השמיני (ומסכים עמסם גליליאוש החכ׳) באמרם אם נחשוב ונעיין בגודל הגלגל בערך קטנות כדור הארצי שהוא כמה וכמה רבבות מילין יותר קטן · ועוד זולת זאת מרוצת התנועה בהמשך כ״ד שעות שיחוייב לגמור קשה להם להאמין להיותו נגד הסברה והשכל ליחס תנועה זו אל השמים ושהכדור העפרי ינוח ויעמוד במקומו · גילב״רטוש אומר אינו כראי שהשמים וכל צבאם יתנועעו בעבורנו ובעבור הארץ הקטנה ואינו כראי שממשלת השמים העליונים יהיו מתנועעים תנועה היומית בעבור כדור הקטן הארצי הלז אחרי שאין צורך להם בתנועה זו :

הראיה החמישית אומרים ומביאים משל לדבריהם כשאנו חפצים להאיר איזה חצר אין אנו תולים הנר עם העששית בזוית החצר אלא באמצע החצר כדי שיהיה בו יכולת יותר לפשוט ניצוציו לכל צדדיו כך השמש שהוא מנורת העולם נאות יותר היותו באמצע העולם כדעת פיטאגורה מהיותו בזוית כדעת אריסטו׳ :

הראיה הששית שהצריך לדבר עליו לבקשו ולהשתדל בעדו : והנה הארץ צריכה לאור השמש והירח ואל שפע הככבים והמזלות · ואיך א״כ יעבורוה השמים וכל צבאם יקיפו סביב סביב להאיר על הארץ · ולא תלך היא אחריהם · זה אין הדעת סובלתו · אלה הם הראיות שיורו המורים בדעת קופירניקוס ואמנם התשובות בנקל נכוחות למבין ולא אאריך בהנה יותר :

פרק חמישי

ידבר בסדור חלקי העולם · ומקום ככבים הנבוכים ושאר ככבי מרום · ובשמים הספירים · ובמים הקרושים · ובשכלים נפרדים :

אחר שבארנו משפטי תנועת הגלגלי׳ והמזלות ותנועת הארץ וטענת קופירניקוס אמרתי עת לדבר בסדר העולם כדעת ׳קצת תוכנים מהאחרוני׳ במופתים נאמני ומסכימים עם סברת חכמנו ז״ל אך צריכים אנו לחמש הצעות :

ההצעה הראשונה שכדור הארצי הוא בטבור העולם :

השנית שהוא מסובב באויר המגבל לג׳ גבולים :

השלישית גבול האחרון האויר מסובב בשמים ספיריים והוא אויר אחר זך ומזוקק והקדמונים קראוהו יסוד אש כאשר העירותי כבר למעלה :

הרביעית למעלה מזה יהי׳ הרקיע והם השמים האויריים והרכים שבתוכם הככבים הוזרים ולדעתם יהיה בזה האופן ·

ירח הוא היותר נמוך שבכולם ולמעלה ממנו · כוכב ולמעלה ממנו נוגה ולמעלה מאדים וג׳ אלה המוכבים זולת התנועה שיש להם סביב השמש מתנועעים עם השמש סביב הארץ : ולמעלה מהם צדק הסובב סביב הארץ וזה הכוכב מסוגר בין ד׳ ככבים קטנים (נקראים בלעז סאטיליטי יוכים) ר״ל שומרים של צדק וממנו ולמעלה

מכתבו א״א הרב נ״ע ·

בטור אורח חיים סימן שנ״ב · היה קורא בספר על הגג ונתגלגל הספר ראשו האחד מידו עד שלא הגיע לעשרה טפחים התחתונים הקרובים לארץ גוללו אצלו · אבל הגיע לעשרה טפחים התחתונים אם הכותל משופע כענין שנח עליו אסור לגוללו אצלו מפני שהיה לו עקידה וכדי שלא יעמוד בבזיון הופכו על הכתב ולעת ערב יחזירנו הכתב למעלה ואם אינו משופע כל זמן שלא הגיע לארץ גוללו אצלו ע״כ ואפשר כי זהו טעם שמשכחין אדם בעת לידתו כל מה שלמד והוא כי ידוע שהעולם העליון נקרא שבת והוא הגג של עולם התחתון · ועל כן קודם לידתו כשלומד שם תורה הוי כאלו לומד על הגג וכשעה שרוצה לבוא לעולם התחתון עם תורתו שלמד שם הוי כאלו נתגלגל הספר מהגג רוצה לומר מעולם העליון לעולם התחתון ואסור לו להחזירו אליו באם׳ כי כותלי העולם הזה הם משופעים כי השמים כדוריות הם · וכותלי השמים הולכים בשפוע ועל כן הוי דומה · שיהפכנו על הכתב וזאת היא השכחה שאמרו רז״ל כי הפיכת הספר על הכתב הוא גורם שכחה מאחר שאינו יכול לראות בספר · אמנם לעת הערב מחזיר הכתב למעלה ועל כן אמרו רבותינו ז״ל · במדרש · על פסוק וכו׳ · כי בשעת מותו של אדם מלמדים לו כל התורה · וכמו שכתבנו לעיל על פסוק טוב שם משמן טוב · והענין כי מיתת האדם דומה לערב כמאמר רבותינו ז״ל עדי שלא שקעה שמשו של עלי וכו׳ וזו הוי דומה שיחזיר הכתב למעלה וזאת היא הזכירה בתלמודו כי מאחר שרואה הכתב זוכר תלמודו שאותיות מקיימות · ואפשר כי לכך תקנו בברכו׳ היום לומ׳ והערב נא וכו׳ דברי תורתך בפינו רוצה לומר והערב מלשון ערב וכוונו לומר שלעת הערב שקיעת שמשו של אדם חוזר הוא לתלמודו · ואפשר לומר שלכך דקדקו רבותינו ז״ל ריש מסכת סוכה שמעולם לא ירדה שכינה במתן תורה למטה מעשרה טפחים וכו׳ והוא כי אלו ירד למטה מעשרה טפחים שוב לא היה יכול להחזיר התורה לשמים מאחר שנתגלגל הספר למטה מי׳ · וע״כ לא ירד למטה כדי שיהא מותר לחזור התורה לשמים ·

הראיה הב׳ קשה בעיניהם להאמין וליחס תנועה לגשמים השמימים הגדולים והרחבים כי כל כוכב אשר בקו השוה יוכרח להתגלגל בשעה אחרת יותר מארבעה ושנים דבבות מלין וגלגל יומי (כפי דעת המון העם) ירוץ סביב הארץ יותר מחמשים אלפים פעמים בתוך רגע א׳ שהוא אחד משמונים בשעה · משא״כ אם ניחס התנועה יומית לכדור הארצי כי לא יקרה המריצה יתירה בזו אלא שיעשה הכדור כשמונה מאות מיל בתוך שעה : מישט״לינוש הושב מרחק הכוכבים הקיימי׳ בחשבון בטאלמיאוש 2500 חצי אלכסוני ארץ וכפי חשבונו כוכב אחד בקו השוה ירוץ בתוך רגע אחד יותר מחמש עשרה פעמים מאה פרסאות : אפרנג״וס מונה 2000 חצי אלכסוני ארץ ובכל שעה ירוץ יותר מהמשה פעמים מאה אלפים פרסאות : ועוד אם נאמין את קר״דנוש החכם (בספר ה׳ הנעה כ״ח ע״ס) שבשעה אחת באדם בינוני העורק שלו דופק כמו ארבעה אלפים דפיקות ובכדי שעור דפיקת העורק דפיקה אחת הכוכב ירוץ 1132 ר״ל יותר מאלף ומאה פרסאות ואם כסדר התוכן הגדול טיקו מרחק הכוכבים הקיימים 13500 חצי אלכסוני ארץ ויגיע על דפיקה אחת 706 פרסאות · לנרשבי״רגו אומר שנקודה אחת בכדור הארצי תחת קו השוה ירוץ בתוך שעה אחת 225 פרסאות וכרגע אחת חלק ששה עשר ממיל ויהיה ערך זה כערך התנועה הנכחנת והנסיונית בחוש ובעין כי הקנה (ר״ל הבומברדא וכל״א כיקס) בתוך רגע א׳ יגרש כדור (ר״ל הכאלה) כערך חלק מו׳ עשר חלקי הפרסה עם היות שכפי דעת לנר״ש גר״אף ממדינת העס״ן וכפי נסיון של טיקו יעוף כדור זה בתוך רק א׳ משעה כמו חצי פרסה בטרם יפול על הארץ · ואם יהיה כדברי האומר שגלגל שמיני הוא גלגל יומי והמתנועע הראשון יתחיב שבתוך רק א׳ יעשה מרוצתו 643848 מילין :

הראיה הג׳ מרוצת השמים אינה נאותית להחזיק הכוכבים הקיימים במצב ובמרחק אחד לפי שאם יתנועעו את

הכוכבים

מוכחים מפורסמים ואותות נאמני׳ הסותרי׳ סברותיך • הראשון אם היתה לארץ (זולת התנועה השנתית) התנועה יומית סביב השמ׳ יחוייב שהנקודה אשר בקו המשור הארצי תשלים בתוך כ״ד שעות חמשה אלפים וארבע מאות פרסאות (כשעור עגול היותר גדול שבכדור הארץ) וכפי החשבון הלז תהיה מרוצתה בכל שעה רכ״ב פרסאות ובכל רגע שלש פרסאות ומ״ה שמוניים שהם יותר מחצי מיל : הב׳ אם ניחס התנועה לארץ ימשך מזה שהארץ תשליך ממרכזה כל בעלי חיים ויהרסו הבנינים והאבנים וכל הדבוק בארץ כאשר ישליך האופן מעליו את הטיט כשיתהפך במהירות : הג׳ השולח חציו למטרה כבר הארץ והמורה כחץ חלפו ועברו ממטרה והלאה כמה מלין כאשר יקרא לספן העומד בעוקץ הספינה וזורק אבן למעלה לעולם לא יפול לתוך הספינה מרוב מרוצתה : הד׳ אם העומד בקו השוה יגרש ברור אחד
אילי מהקנה (ר״ל קנה שרפה נקרא בומב״רדא) מול
ברזל מזרח יוכרח שהקנה יקדים ביאתו קודם
בל״ת שיגיע לשם הכרור המגורש מהקנה יען

שהכדור המגורש לא ישלים רק מיל אחד בתוך ב׳ דקים אבל הקנה המיוסד במקום ההוא בתוך ב׳ דקים יגביל יותר משבע פרסאו׳ על ידי תנועה היומית : הה׳ אם איש יגרש כדור אחד מול מזרח יוכרח שהכדור המגורש יתרחק יותר מאשר יגרשהו למערב כי בנקל יותר יגרש הקנה את הכדור לפאת מזרח • מה שא״כ לצד מערב כי יקפוץ ויתיע אע״פ ששני מקומות האלה שוים הם במרחקם : הו׳ אם נאמין שניתנה התנועה לארץ (ר״ל תנועה שנתית שסביב השמש) יחוייב שהכוכבים יהיו נראים לעינינו לפעמי׳ גדולים ולפעמים קטנים : אמר המחבר אחרי שהודעתיך את כל זאת הנה בוודאי יהיו מסולקים כל הספקות אשר היו לחכמי האומו׳ נגד חכמינו ז״ל ומה שהי׳ לקופירניקוש החכם נגד הכתובים ונביאי האמת ולמדנו שלשה למודים : למדנו שגלגל עומד ומזלות חוזרים כדעת קדושים חז״ל : למדנו שהארץ לעולם עומדת ולא תתנועע כלל :

אמר המחבר מתירא אני שלא יצא מזה המין מאמר רז״ל בבראשית רבה למה נקרא ארץ לפי שרצתה לעשות רצון קונה והתשובה עז״ה דחוקה •

ולמדנו שכל הגלגלים אשר זכרו הראשונים אינם גלגלים ממש לא נקראים גלגלים בשם ואולם הם השמים המורים על רבים אבל אינם לא אחד דק ומפולש ואוירוי :

פרק רביעי מביא כל הטענות והראיות אשר לקופירניקוס וסיעתו על עמידת השמש ותנועת הארץ ודע מה שתשיב לו כי בבור שטן הוא :

בת קופירניקא מביאים כמה ראיות על תנוע׳ הארץ ואני אביא קצתם : הראיה הראשונה • היא לפי שהארץ כדורית ותמונה זאת נאותית לתנוע׳ כמו שהעמודית או ששוחית נאותית לנוח • משא״כ השמים התלוים בספק אם הם כדורים כי הרבה מהפילוסופים חושבי׳ שאינם אלא כחצי גלגל או כאהל מתוח או ככפה וכן הקדמוני׳ מהם מיחסים לה תמונת המגדל מה׳ בציית ומה׳ שאר תמונ׳ הנבדלת מהכודרית :

אמר המחבר מחלוקת זו כמנאה בגמרא דבין רבי יהודה ובין רבא סבירא להו הרקיע עשוי כקובה והגלגל קבוע והחמה היא בעצמה מהלכת ביום למטה מן הרקיע ובלילה נכנסת בעביו וכו׳ • בימות החמה מהלכת בגובה הרקיע • ובימות הגשמים מהלכת בשפולי הרקיע • ופירש רש״י סמוך לקרקע בשפולי הכפה שאינה מהלכת אלא בשפולי העולם : ובענין זה מצאתי סמך כאן על דרך הפשט מה שכתב א״מ הרב כ״ע בימי בחורותיו ושפתיו ישק :

חקירות האלו תתבונן ותתאמת הסברה היותר נכונה :

הידיעה הראשונה נאמר שכל השמים שבו הככבים מקצה אל הקצה הם רבים ואויריים מטעמים רבים. הא' כי אנו רואים שכוכבי' הנבוכי' פעם קרובים הם לארץ ופעם רחוקים מהארץ פעם יתחברו ופעם יתרחקו זה מזה · וכן הכוכבים הזנביים הולכים אנה ואנה א"כ השכל יחייב שיש לכוכבים בחירה ויכולת לילך בגלגל אוירי : הב' כוכב ונוגה מתנועעים תמיד סביב השמש כאלו היה השמש מרכז שלהם באופן שלפעמי' הם למטה מהשמש ופעמים למעלה ואף מאדים מחתך מקום גדול בגלגל השמש ולפעמים נמצא תחת השמש ומהם כוכבים נבוכים הנקראים בלעז סאטי"ליטאש יובי"ש ר"ל המסבבים את צדק פעם למעלה ופעם למטה פעם לפנים ופעם לאחור וזה אי אפשר לומר בגלגל מקשוי ומסוגר : הג' כמעט אין תועלת ברבוי הגלגלים והומרים קשים אחרי שיותר טוב ובנקל מפורש הדבר אם נאמין שיש גלגל אחד ושהוא אוירי : הד' קשה להאמין שבשביל כוכב אחד שיש לו יכולת להתנועע בנקל ומעצמו או ע"י שכלים הנבדלים ואיך יהיה נצרך לכלי אומנות וגלגלים הרבה בהיות שהכוכב אינו אלא כנקודה בערך גלגלו : ולכן נראה לנו שהגלגלי' שבהם הכוכבים הקיימים יהיו ג"כ אויריים מטעם הנ"ל : הה' שבגלל זה נראים כוכבים חדשים ואלו היה גלגל זה מקשוי אין ביכולתם לשנות מקומם אחרי שהם מיוסרים וקבועים בגלגל : ותמהני על דברי הרמ"בם והרל"בג אשר נמשכו אחר זאת הדעת הפילוסופית שמספר הגלגלים כמספר המלאכים המניעים אותם והוא נגד הפסוק רכב אלקים רבותיים אלפי שנאן המורה על רבוי המלאכים כמו שיש בכוכבים :

אמר המדבר זה מככים דברי האו' מעולם לא אינו עגלה צפון ועקרב דרום וכו'

הידיעה השנית וראיה נכונה איך הגלגל (אמר כו כוכבים ומזלות) אינו חוזר ולא כסברת חכמי האומות הראשונים ורוב מהאחרונים ואם נעיין בברייתא השנויה (בפ' מי שהיה) חכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרים וכו' ונצחו חכמי א"ה את חכמי ישראל והא אדרבא נראה בההיא מסיים רבי ואמר נראין דבריהן מדבריהם ומביא ראיה ע"ז בגמרא וכמה גדולים מחכמינו ז"ל מתרעמים על זה במה שהודו לחכמי האומות בקביעות המזלות (עיין בספר אמרי בינה) ומה טוב ומה נעים מאמר החכם בעל ספר אל"ם באמרו אולי היה להז"ל בקבלה מנביאים ז"ל עכ"ל : ובוודאי היו יותר אמתיים מהתוכנ' שבאומו' · ועוד שבדורנו יש כמה פילוסופים ותוכנים מחכמי האומות הסוברי' כדעת חכמינו ז"ל ואומרים שהככבים מתנועעים בשמים האויריים על ידי השכליים (עיין לעיל) או בטבעם לשוט בשמים האויריים כעופות הפורחות באויר או כדגים השטים במים א"כ אין השמים חוזרים אלא המזלות (אמר המחבר דע כי הם שמים או רקיע או גלגל הכל אחד הוא גם כן מזלות וכוכבים אחד הוא כי בכל מזל חקוקים בתוכו כמה וכמה מזלות) ·

בפרק אין כבירין תני ר"ש ב' הרקיע של מים והככבים שלאש ודרין זה עם זה וכו'

הידיעה השלישית בהכרח ראוי לכל פילוסוף אלקי שיבטל דעת קופירניקוש והנלוים עליו כי כל אותן ראיו' שהביא הוא וחבריו הם נגד כתבי הקדש ודברי נביאי אמת הנאמנים בדבריהם · מפני שכתוב בקהלת והארץ לעולם עומדת אבל כפי דעת קופירניקוש איננה עומדת כלל והשמש לא יזרח ולא ישקע ואינו סובב ואינו נוטה לשום צד רק שתמיד עומד במקומו כי אין לו משפט התנועה ואם כדבריו כן הוא למה כתוב וזרח השמש ובא השמש · ואל מקומו שואף זורח וכו' הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב סובב הולך וכו' וביהושע ויעמוד השמש ולא אץ לבוא וגו' בישעיה ותשב השמש עשר מעלות במעלה אשר ירדה · הנך רואה שבכמה מקומות הפסוקים יתנו עידיהן ויצדקו שהשמש והלבנה ויתר הכוכבים מסבבים סביב הארץ ולא שהארץ מסבבת סביב השמש · ואם יבוא קופירניקוש בטענותיו וראיותיו ומופתיו כזביות אף אתה הקהה את שניו ואמור לו כמוני כמוך יש לי מופתים

טיקו בראי תוכן מופלא ושר בארץ דניאה היא טענ׳מרקה כתב סברה שלישית בסדר העולם והיא אמצעית בין שתי סברות הנזכרות ויסכים עם סברת קופירניקוש׳ לא שרוצה לתת הארץ כרכז לגלגל הכוכבי׳ הקיימים · וכדי שיתבאר תנועת השמים והכוכבים כרצונו מסכים עם סברת בטלמיאוס ומסדר במרכז העולם את כדור הארצי נח ושוקט וחסר התנועה לא שסביב לו מתנועעים הככבים הקיימים בכל יום תנועה אחת ממזרח למערב על ידי מתנועע הראשון וכדי שיבואר כרצונו תנועת הכוכבים הנבוכים נוטה לדעת קופירניקוש ואומר שכתב ונוגה ומאדים וצדק ושבתאי כולם מתנועעים ממערב למזרח סביב השמש · ושהלבנה מתנועעת סביב כדור הארץ כדעת קופירניקוס :

דף נא

פרק ג מביא סברה אחרת והנה היא קרובה לדעת חז״ל :

אמר המחבר אחר שהבאתי לך הסברות המשונות אמרתי עת לדבר ולבאר סדר העולם הנוטה ונאות לדעת הכמינו ז״ל : אבל צריכים אנו להקדים שלש חקירו׳ הכרחיות :

החקירה הראשונה אם השמים הם מקשיים או אויריים :

החקירה השנית אם הגלגל סובב וכוכבים קיימים או שהגלגל עומד והמזלות עם הכוכבים סובבים :

החקירה השלישית אם ניתנה התנועה לכדור הארץ ואם לאו · ונשלש חקירות

הגלגלים

קופירניקוס הנ"ל יסדר השמש במרכז העולם ורוצה שחומר המסבב וגלגל ככבי הנבוכים מתנועעים סביב השמש ועמהם מונה כדור הארצי באחר מככבי הנבוכים ואומר שהארץ תשלים הקפתה בשנה אחת ממערב למזרח באופן שתנועתה שנתית לא תעכב את תנועתה היומית מה שיש לה סביב מרכזה בתוך כ"ד שעות:

תנועת הכוכבים הנבוכים היא כל כך ישרה כאלו נעשית במחוגה ועל ידי עגול שקוטב הארץ נוטה ממנו כ"ב מעלות וחצי':

הנה כפי סברת קופירניקוס השמש במרכז העולם וסביב לו גלגל כתב ואחריו גלגל נוגה · ולהיותם קרובים לו הקפתם יותר קטנה והוא ממערב למזרח קודם כלות השנה · ואח"כ מסדר כדור הארץ ואומר שיש לו שלש תנועות ר"ל תנועת יומית · תנועה שנתית · ותנועת המאזנים ועל ידי תנועה זו כפי דבריו יבואר השתנות האורך אשר נרגש מימי איפירקוש ועד הנה · וגם כן יבואר מפני מה בזמנינו קוטבי הארץ אינם מכוונים ונמצאים בנקודה שהיו נמצאים בימי איפירקוש · לפי שהארץ כפי דבריו כל יום מתנועעת ממערב למזרח תנועה יומית ומושכת עמה הלבנה התלויה במעגל שלה כאשר תראה ותבין בתמונה זו חקוקה ומחוגה לפניך ואח"כ מאדים ואח"כ צדק · וכסדר הזה וכו':

איפירקוש הנזכר סובר שכל הכוכבים מיוסדים ותקועים במסמרות באופן · וכאשר יתהפך האופן יהטוף עמו כל הכוכבים ממזרח למערב ׃

בטלמיאוש (הנקרא בתלמוד תלמי) היה כמו ב׳ מאות שנה אחר שחיקת עצמותיו של איפירקוש והוא השיג שגיאה באורך מערכת הכככבים וסבור שהם מתנועעים מגלגל אחר הנקרא מתנועע ראשון והוא הגלגל יומי המשלים הקפתו בתוך 36000 שנה כדעת התוכנים ׃

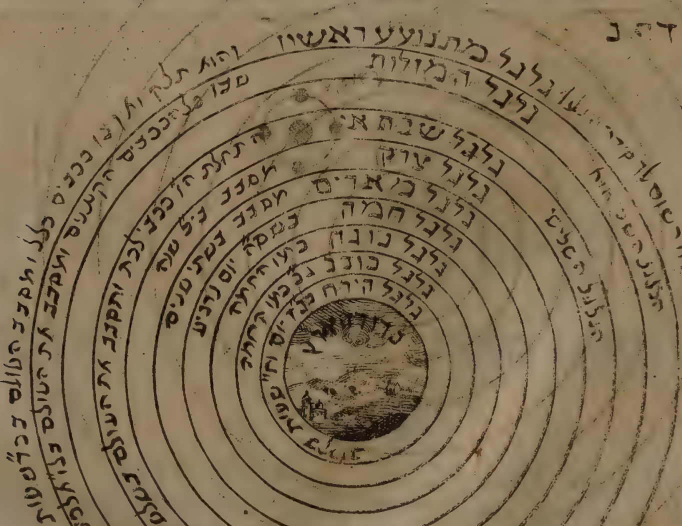
בטלמיאוש הנזכר מסדר כדור הארצי במרכז העולם הגדול ושהלבנה מתנועעת סביב לו ואמ׳ שיש ללבנ׳ ב׳ תנועו׳ ר״ל תנועה שנתית ותנוע׳ יומית ׃

ועוד אמר בטלמיאוש שבזמן שגלגל מתנועע ראשון יניע את הלבנה ממזרח למערב ע״י תנועה הפכית אז הלבנה בעצמה תתנועע ממערב למזרח על יהי עגול הלקותי במישור ממעל לקוטבי אזור המזלות אפס כי הלבנה

וזמן השקיעה ישתנה מקום שקיעתו וזריחתו מידי יום ביומו עם היותה הפוך אין שירה עושה סבוב ורושם ביום אחד מה שעושה השמש בשלושה עשר ימים ׃ ומכאן יבואר מפני מה קוטר הלבנה אינה נראה ראיה מכוונת אך בימי הקטור קטנה • ובכנוס גדולה ׃

אינ׳ מתנועע׳ הטיב בעגול שלה רק שבגלגל׳ יש כמו גלגל או עגול קטן אחר ובלעז אי פיצ״קלו׳ ונדמה לאבן התקוע בטבעת ומסתבבת סביב לו פעם למטה ופעם למעלה ׃ ואחר גלגל הירח מסדר גלגל כוכב ׃ ואחריו נוגה ׃ ואחריו שמש ׃ ואחריו מאדים ׃ ואחריו צדק ׃ ואחרון שבתאי ׃ ולמעלה משבעה הגלגלי׳ הנזכרים יסדר גלגל המזלות שבו הכוכבים ושיש להם תנועה אחרת זולת התנוע׳ היומית והיא סביב קוטבי הלקותיים ממערב למזרח ותשלים מעלה אחת הלקותי בתוך מאה שנה · וכפי חשבונו משלימים תנועתם בתוך 36000 שנה כאשר ביארנו למעלה ׃ וממעל לאזור המזלות שהוא גלגל הכוכבים הקיימים כפי דבריו יהיו השמים הספיריים ׃ וממעל לשמים הספיריים גלגל מתנועע ראשון ר״ל המנהיג והמניע כל הגלגלי׳ עם הכוכבי׳ ויש קוראי׳ אותו גלגל יומי ולהבנה יתירה שמתי תמונה זו לנגד עיניך

ד״ה ב

נקודת נכח ראשנו היא לעולם קוטב האופק ויתחייב מזה ששיעור גובה הקוטב על האופק הוא נטיית נקודת נכח הראש ממשוה היום ויתבאר כי הנה להיות שבכל כ"ד שעות יתחבר כל אחד מזנבי השור (הנקראים בלעז קולורוש) עם עגול חצי היום ב' פעמים ויהי' א' ע"כ כל מה שנתאמת בזנב השור יאמת בעגול חצי היום ונקח א"כ רובע א' מעגול זנב השור הרושם מקום עמידת השמש הקיציי אשר הוא ממשוה היום עד קוטב העולם עוד נקח רובע אחר מזה העגול עצמו אשר הוא מנקודת נכח ראשנו עד האופק לפי מה שקדם שנקודת נכח ראשנו הוא קוטב האופק א"ה הב' רובעים להיותם רביעי עגול א' יהיו הם בעצמם שוים ומהדברים השוים אם נגרע דבר שוה או משותף ביניהם הנשאר יהיה שוה א"כ אם נגרע מאלה הרובעים הקשת המשותף אשר בין נכח ראשנו וקוטב העולם הנשאר יהיה שוה והם גובה הקוטב על האופק ונטיית נכח הראש:

ח **אמר** המחבר אחר שהתבאר אופן הששה עגולים הגדולים ראיתי לבאר הד' עגולים הקטנים ודע שבהיות השמש במעלה ראשונה מסרטן אשר היא מקום עמידת השמש הקיציית ירשום בכח תנועת העולם עגול א' והוא העגול האחרון אשר ירשום השמש לפאת הקוטב הצפוני ונקרא עגול עמידת השמש הקיציית כמו שביארנו או התהפכות קיציי כי בהיות השמש שם יתהפך לנטות לצד מטה ונרחק ממנו וכן בהיות השמש במעלה הראשונה מגדי אשר הוא מקום עמידת השמש ההרפיי ירשום עגול אחר גם כן בכח התנועה הנזכרת והוא העגול האחרון אשר ירשום השמש לפאת הקוטב הדרומי ונקרא עגול עמידת השמש ההרפיית או התהפכות חורפיי כי אז יתהפך השמש ויתקרב אלינו:

ט **שני עגולים** הקטנים הנשארים אשר בקוטבי הכדור יתבררו ויתבארו באופן זה ר"ל להיות שאזור המזלות נוטה מעגול משוה היום יתחייב שקוטבי המזלו' יטו מקוט' העולם וא"כ אחר שהגלגל הח' ואזור המזלות אשר הוא חלק מהגלגל השמיני יתנועעו סביב קוטבי העולם יתחייב שקוטבי המזלות יתנועעו סביב קוטב העולם והעגול אשר ירשום בעת ההיא קוטב אזור המזלות סביב קוטב העולם לפאת צפון נקרא עגול צפוני: והעגול האחר אשר ירשום הקוטב האחר מאזור המזלות סביב קוטב העולם לפאת דרום נקרא עגול דרומי: ואולם שיעור נטיית השמש הגדולה ומרחק העגולים מהקוטבים לא הבאתי כאן לאהבת הקצור כי כבר נמצא זולתי בספר אלים ובספר בית אלקים ע"ש באריכות:

פרק שני מביא השתנות סברות התוכנים בענין סדר העולם הגדול

להבין על נכון סבר' היותר אמתית רבו הדעות אבל אביא שתי עקרי סברות ואלה הן הסברה הראשונה היא שכדור הארצי קבוע באמצע העולם והשמים חופפין אותו מכל רוחותיו ומתגלגלים תמיד סביב הארץ ממזרח למערב וחוטפים עמהם כל הככבים וזאת היא סברת הרישונ': בטלמיאוש ואיפירקוש:

הסברה השני' שהשמים והכוכבים אינם מתנועעים כלל לא שכדור הארצי יסבב גם יתהפך סביב מרכזו ממערב למזרח במשך כ"ד שעות סבוב אחד וסברה זאת ישנה היא ומכת פיטאגורה הפילוסוף ואחריהם כמה וכמה והנה זה כמו ב' מאות שנה נתחדשה הסברה מקופירניקוש וברורנו מעמים רבים אשר סברה זאת תקוע' בלבם:

איפירקוש

והאחר הנקרא עגול קטן הנרשם בשטח הכדור אשר לא יעבור על מרכז ולא יחתוך הכדור לשני חצאים שוים : ועתה כדי שיובן בנקל אחוגה לעיניך תמונה זו לידע כל דבר על נכון כדברי התוכנים הקדמונים : והנה בתמונה זו א ב ג ד במקום ה ראש סרטן ז' ראש גדי : ו' ראש טלה : ח' ראש מאזנים : א ב ג ד חצי היום : ב קדקד ד תהתית : אח גו אופק : א ב ג חצי הכדור הנראה לעיניך : א ג ד חצי הכדור הנעלם מן העין : ט י קוטבי אזור המזלות ובענין יובן הטיב וביותר בבלי חומרי של המהנדם הצריך לכדור זה :

ב **עגול** משוה היום אשר יחתוך הכדור לשני חצאים שוים ר"ל שוה המרחק מה קוטבים מכל צדדיו ונקרא משוה היום לפי שבהיות השמש בו וזהו פעמיים בשנה והוא בתחלת טלה ומאזנים יהיה בכל משכנות היישוב הלילה והיום שוים :

ג **עגול** המזלות הוא אשר יחתוך משוה היום להצאים שוים והחלק נוטה ממנו לצד צפון והאחר לצד דרום ובלשון יונית זודיאקוש מגזרת זואו שהכוונה בו גלגל ההיים להורות שכפי תנועת המשרתים בו יאצל בזה העולם השפל החיים והמות הטוב והרע : או
ד יהיה מגזרת זודיאון ר"ל גלגל הבע"ח ואריסטו בספר ההויה והפסד קראו גלגל נוטה ויש בו טעמים רבים ורעתי לקצר :

עגול העמדת השמש עובר על קוטבי העולם ועל ב' נקודות ההפוכים שהם ראש סרטן וראש גדי : אמנם במה שקראו הקדמונים אל ב' נקודות ההפוכים בקודות העמדת השמש בהם לא שהשמש עומד במקום אחד ממש לפי שלא יצוייר היות השמש עומד לעולם כי כל דבר מתנועע אינו עומד כמ"ש אריסטו' כ"ו מספר השמע · אמנם יאמר עומד כי כאשר יבוא השמש כ"ב מעלות מתאומים עד עשר מעלות מסרטן לא יורגש הפרש לצללים · ודומגתו ששמו הרופאי' בשנות האדם שנות ההעמד' כמש"א ן' סינא בפרק הא' מן הקא"נון אף שזמן ההעמדה איננו רק עת בלתי נמצא ויאמר היותו עומד בשילקה וישוער מעט קודם שישלם עליותו וזמן מעט אחר שיתחיל לרדת אשר לא תורגש לא העליה ולא הירידה' על כן קראו לנקודות האלו נקודות העמדת השמש :

ה **עגול** השווים עובר על קוטבי העולם ועל ב' נקודות השווים שהם ראש טלה וראש מאזנים :

ו **עגול** חצי היום עובר על קוטבי העולם ועל נקודות ונקרא עגול חצי היום כי בכל משכנו' היישוב ועת מעתות השנה כאשר יהיה השמש על עגול חצי היום שלו בסבוב התנועה הראשונה אז יהי' לו חצי היום וראוי שתדע כי לפי מה שתתקרב או תתרחק עיר אחרת ממזרח יותר מהאחרת לפי זה יתחלפו אופני עגולי חצי היום שלהם והקשת הנרשם ממשוה היום בין עגולי חצי היום יקרא אורך המדינות ואם לב' עירות יהי' עגול חצי היום אחד אז תהיינה שוות במרחקם ממזרח למערב :

ז **עגול האופק** היא העגולה אשר תבדיל בין מה שיראה מן הכדור על הארץ ובין מה שיסתר ועל כן תקרא אופק (ובלעז אורי"סוק) שהוא עגול מבדיל גם מגביל הראות ונק' ג"כ עגול חצי הכדור · והוא נחלק לב' מינים אל ישר ואל נוטה ואופק ישר יהי' אל השוכנים במקומות אשר נכח ראשם יהיה במשוה היום אשר אופקם הוא עגול עובר על קוטבי העולם וחותך את המשוה בזווית שוות כדוריות וע"כ נקרא אופק ישר אמנם אופק נוטה יהיה אל אשר א' מקוטבם יגבה על אופקם ואופקם יחתוך את משוה היום בזווית בלתי שוות והנה

פרק ראשון בו יבואר מספר העגולים תמונתם ומקומם כדעת התוכנים הקדמונים ובפירושם :

א **בכדור** השמים התוכנים הקדמונים מונים מספר י׳ עגולים ואלה הם : עגול משוה היום : עגול המזלות : עגול עמידת השמש : עגול קו השווים : עגול חצי היום : עגול האופק : עגול גדי : עגול סרטן : עגול צפוני : עגול דרומי : ששה עגולים הראשונים נקראים גדולים : ארבעה האחרונים נקראים קטנים : בערך הגדולים : עגול גדול כל עגול אשר יזרשם בכדור ויחתוך הכדור אשר יעבור על מרכזו לשני חצאים שוים : והעגול הקטן הוא העגול אשר יהיה קטן מזה והוא יחתוך הכדור בחלקים בלתי שוים כי החלק האחד יהיה יותר קטן מהחצי האחר וזה יתחייב בהכרח שלא יעבור על המרכז ויטה ממנו וכמו שיראה לחוש בכדור המוגשם לפניך

דף מח

זהאחד

תהלך בארץ שהכוונה כי להורות שהשי' ברא שתי חומות לפני הלשון השניים והשפתים כדי שלא תוכל הלשון להוציא דבור רע כי השפתים לא יניחו אותה ועל כן הלשון רמיה מה היא עושה מתחלת לדבר דבור טוב ושל מצוה כדי שיפתחו השפתים וכיון שנפתחו השפתים אז מתחיל לדבר דבור רע וז״ש שתו בשמים פיהם · ואח״כ ולשונם תהלך בארץ : ושמעתי עוד ממנו שזו כונת הפסוק ויפתוהו בפיהם ולשונם יכזבו לו ר״ל לכתחלה מפתה את השפתים כאלו כונתו לדבר דבור טוב ואח״כ משנה ההבטחה ומדבר לשון הרע וז״ש לשונם יכזבו לו : ועל פי דרכו אוסיף גם אנכי לומר שזו כונת הפסוק ה' הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה ר״ל שעל ב' פנים תמשך הלשון הרע הא' שהקב״ה ברא השפתים לפני הלשון כדי שישמרהו ולא יניחהו לדבר לשון הרע והשפתים מועלי' ומשקרים בענין השמירה הזאת ונגד זה אמר משפת שקר עוד יש דרך אחר שאעפ״י שאין כונת השפתים לדבר לשון הרע מ״מ הלשון מרבה אותם על הדרך שכתבנו לעיל בסמוך ונגד זה אמר מלשון רמיה : ונשוב לדרכנו ונאמר שזו כוונתו במה שאמר והיה פי ראשו בתוכו ר״ל שהלשון מרמה את השפתים מפני שהם החומה החיצונה וכשיכבשו אותה החומה שוב אין להם מיחוש כלל על כן אמר הכתוב כי בכל עת יהא נרא' לעיניך כאלו יש עיר שפה וחומה רביעי חוץ לפה וז״ש שפה יהיה לפיו סביב וכאלו גם הפה והשפתים הם בתוך וז״ש פי ראשו בתוכו· אמר עוד כתונת מכפר על שפיכת דמים נגד קין ששפך דם הבל אחיו ורמז הכתוב מיתת הבל בכתונת ע״ד מדרש רז״ל שהבאנו לעיל שחלקו את העולם וכו' · דין אמר פרח ודין אמר חלוץ ורצה להלוץ לו אפילו הכתונת ומתוך כך הרגו וז״ש ויטבלו את הכתונת בדם · מצנפת על גסות הרוח נגד דור הפלגה שהיו גסי הרוח ורצו לעלות לרקיע וז״ש יבוא דבר שבגובה ויכפר על מעשה הגובה ר״ל על

בבחרותי חברו של א״מ הרב נ״ע ואח״כ נעשה רב על ק״ק טאמו״שוב ונד״רגבעה בגזרת תח היד ותג צבה

פסוק שתו בשמים פיהם

הצילה נפשי משפת שקר

ויפתוהו בפיהם וגו'

לב דף

מעשה המגדל הגבוה אשר בנו וכמו שכתבנו לעיל על פסוק וראיתי לבירת גבה : אבנט על הרהור הלב מהיכי ראיתי ר״ל נגד הסתומיי שהרהרו אחר כל אדם מהיכן הוא ואם אורח הוא או אם תושב הוא וז״ש מהיכי ראיתי · או ירמוז על שהרהרו אחרי לוט ואמרו האחד בא לגור וישפוט שפוט הלא לא מעירנו הוא וז״ש מהיכי ראיתיה ואפשר שגם לעיל במה שאמר החושן על המשפט ירמוז על זה שאמרו האחד בא לגור וישפוט שפוט · מכנסים על גלוי עריות וכו' נגד דור המבול שנאמר בהם כי השחית כל בשר את דרכו וגם נגד הסדומיים שרצו לטמא את המלאכים במשכב זכור וק״ל ואם כן עלה בידינו שכל עניני המשכן היו על זה הענין על אלו הסלוקים · ואחשבה שזו כונת הכתוב לא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו רצונו לומר שכשיעשו מעלות במזבח יתעורר בזה חרפת שבע' דורות אשר סלקו השכינה מעלה מעלה וז״ש אשר לא תגלה ערותך עליו ואולם בבית אשר יהיה לעתיד כאשר ראה יחזקאל נאמר ובשבע מעלות יעלו בו הוא לפי שאותו הבית אינו הבית שראה יחזקאל כמו שהאריך בזה הרב בעל העקיד' ז״ל בשער מיוחד ולעתיד ישכחו אלו החטאי' ויתוקנו היטב ויהפכו העונות לזכיות ולכן יעשו שבע מעלות כי השי' יכסה כל חטאות ישראל ויבוקש עון ישראל ואיננו אכי״ר : י״תעלה ה״מוחל ו״סולח ה״עונו' : ולזכיות מהפך הזדונו' · חונן ליראיו מטוב הברכות הצפונות : בן יעיר עלינו וישגיח עלינו ממעונו' : ויחדש עלינו שנים הגונות : כימי עול' וכשנים קדמוניות :

לא תעלה במעלות על מזבחי וגו'

צריך לחיות כתית ואמר ואתה תצוה אתה דויקא לפי שמשה היה האור לארבעה עשר הדור הי"ד אשר הוריד האור ובלידתו נתמלא הבית אורה ואמר ויקחו לפי שעל ידי המנורה הם מקבלים אור ולוקחים אור מלמעלה ואמר להעלות נר תמיד לרמוז על אשר העלו האור מעלה מעל׳ · ואמר באהל מועד מחוץ לפרוכת וכו׳ נ"ל כי העולם הזה המכונה בשם אהל מועד לא זרחה החמה עליו בכל עת באשר כי הוילון היה מפסיק והיה כרמות פרוכת והבדל בין החמה לאויר וז"ש באהל מועד מחוץ לפרוכת יערוך אותו אהרן וגו׳ כדי שיהיה תיקון על קין שהוציא החמה אל מחוץ לפרוכת · וכיון שהדבר כן שענין המנורה הוא רמז ותקון על אלו השבע׳ סלוקים יבוא על נכון מה שסמך צווי הבגדים בגדי הכהונה אל צווי שמן למאור מפני שגם בגדי הכהונה היו רמז ותקון על אלו הסלוקים ולכך היה מספרם שמונה לא פחות ולא יותר אלא הטעם הוא ע"ד מה שכתבנו מעבר לדף על מאמ׳ רז"ל שבן שמונה שנים היה בצלאל בן אורי וכן על הפסוק מיום השמיני והלאה וגו׳ : ובזה נבין מדרש רז"ל מבואר בעל העקיד׳ ריש פרשה זו וז"ל למה נכתבה פר׳ בגדי הכהונה אצל הקרבנות לומר לך מה הקרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין כיצד החושן מכפר על המשפט שכן כתי׳ את חושן המשפט : אפוד מכפר על ע"ז שנא׳ אין אפוד ותרפים מעיל מכפר על לשון הרע אמר הקב"ה יבוא דבר שבקול ויכפר על מעשי הקול : כתונת מכפר על ש"ד שנא׳ ויטבלו את הכתונת בדם · מצנפת מכפר על גסות הרוח יבוא דבר שבגובה ויכפר על מעשה הגובה : אבנט מכפר על הרהור מהיכי ראיתי׳ מכנסים מכפרים על גלוי עריות דכתיב לכסות את בשר ערוה · והציץ מכפר על עזות פנים שנא׳ ומצח אשה זונה וגו׳ ונאמר והיה על מצח אהרן תמיד · והנה באמת יפלא וראוי לשאול הלא בימי שנותינו במספרם כמשפטם כן יש לאוין ול"ת בתורה שס"ה ולמה פרט כאן דוקא אלו השמונה עבירות אשר יש כמה עונות וחטאים מרובים יותר חמורים מאלו ולא חשבם : אולם לפי דרכנו יהיה הענין כי את זה לעמת זה עשה האלקי׳ אלו הבגדי׳ נגד הסלוקים כמו שכתבנו לעיל אמר החושן מכפר על המשפט נגד אמרפל שדן את אברהם אבינו לשרפה והפילו לאור כשדים וזה היה עון גדול וגרם סלוק א׳ או יהיה הכונה על אדם הראשון שבראו הש"י כמשפטו חלק שמים ממעל וחלק ארץ מתחת וכן הדין נותן כדי שיהיו העליונים והתחתונים שוים והוא בחטאו עוה את המקדש ונטה עצמו לחלק הארץ וגרם ערעור גדול בין העליונים לתחתוני׳ ואחשבה שזו כונת הש"י במה שצוה על עשיית החושן רבוע יהיה כפול זרת ארכו וזרת רחבו הנה היה הצווי שיהיה ארכו ורחבו שוה לרמוז על אדם הראשון שהיתה בריאתו שוה ממעל ומתחת וז"ש המדרש שכן כתיב את חושן המשפט ר"ל אצל חושן המשפט נאמר גם כן ענין כזה והוא שהיה ארכו ורחבו שוה לרמוז על אד"הר שהיתה בריאתו ג"כ שוה וז"ש את חושן המשפט את כמו אצל · אמר עוד אפוד מכפר על ע"ז וכו׳ נגד דור אנוש שעבדו ע"ז ואפש׳ שזה הענין במה שצותה התורה לדבק את החושן אל האפוד שנא׳ וירכסו את החושן אל האפוד ויהי׳ הענין לדרכנו לפי שהחושן היה רמז אל בריאת אדם הראשון והאפוד על ע"ז ע"כ צותה שירבקו את החושן אל האפוד לומר שגם אדם הראשון היה דבוק בע"ז וכמו שארז"ל אדם הראשון מין היה · אמר עוד מעיל מכפר על לשון הרע נגד דור המבול שאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו וכיון שהמעיל היה מכפר על לשון הרע אחשבה שזו כונת הכתוב אצל המעיל והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב ויתבאר יפה על דעת מה ששמעתי מהנכבד זה דודי וזה רעי אשר בו אתפאר האלוף הר"ר יעקב בן ר"ף מקרעמניץ ז"צל על פסוק שתו בשמים פיהם ולשונם

תהלך

החשיכו וסלקו אורתה האור על כן צוה
השי״ת על המנורה כדי שיתקנו אותו הנזק
ויחזרו ויאירו אותו האור למטה וז״ש המדר׳
אל שתאירו לי כשם שהארתי לכם ר״ל
אני הארתי לכם בתחלת הבריאה ואתם
ברשעתכם סלקתם אורתו האור ע״כ אני
מצוה אתכם על עשיית המנורה כדי שעל
ידה תחזרו ותאירו אותו האור וקל להבין.
כח ואחשבה שזו כונרת רז״ל מביאו הרב בעל
דברו שלום ריש פר׳ זו והוא כתו׳ ברבה
פר׳ בהעלותך וז״ל אמר ר׳ חנינא אמר
הק״בה עינים שיש בתוכן לבן ושחור
ואין אתה רואה אלא מתוך השחור ומה
אם עיניך שיש בתוכן לבן ושחור אין
אתה רואה מתוך השחור הק״בה שהוא
כולו אורה הוא צריך לאורה שלכם ·

מאמר רז״ל עינים שבך יש בתוכן לבן ושחור

דבר אחר אל מול פני המנורה וגו׳ בשר
ודם מדליק נר מנר דלוק שמא יכול
להדליק נר מתוך חושך שנא׳ וחושך על
פני תהום מה כתיב אחריו ויאמר אלקים
יהי אור מתוך החושך הוצאתי אורה
ואני צריך לאורה שלכם ולא אמרתי לך
אלא לעלות אותך להעלות נר תמיד עכל״ה
שהוא באמרת מדרש תמוה בעיני הלא
זה קל וחומר של שטות דהיכי קאמ׳ ומה
אם עיניך וגו׳ הק״בה שהוא כולה אורה
הוא צריך לאורה שלכם משמע הא אלו
לא היה האדם רואה אלא מתוך הלבן לא
היה זה קל וחומר והאמת אינו כן דמה
כט ענין זה לזה · ואחשבה שזו תהי׳ הכונ׳ ע״ד
מה שכתב הרב האלשיך ז״ל בספר חבצלת
השרון על פסוק ונהורא עמיה שריה שר״ל
שעין האדם אינה מבטת מעצמה רק על
ידי שאיפת אור לתוכה כי היא אינה אלא
כמו מראה מלוטשת וזכה שמקבלת האור
מבחוץ והעד על זה שהרי בחושך לא
יוכל לראות אמנם לא כן עיני השי״ת שאינו
צריך אל שאיפת אור מלחוץ אל תוך העין
כי האור הוא בעינו בעצמו וז״ש ונהורא
עמיה שריה ונשוב לדרכנו אחרי שנקדים
מאמר רבותינו ז״ל כי החמה הזאת אשר
מזרחת בזמנינו אינה כי אם ופסולת
מההמה אשר נגנזה לצדיקים לעתיד לבוא

וע״כ אמר הק״בה עינים שיש בך יש
בתוכן לבן ושחור ר״ל כי העינים שלך
הם שואפים אור מלחוץ ויש בתוכן לבן
ושחור ר״ל שיש בהם כח לשאוף האור
והלבן והוא האור אשר נגנז ושחור ר״ל
האור אשר מזרחת בזמנינו שהוא פסולת
של אותו האור והוא שחור נגד אורתו
האור ואין אתה רואה אלא מתוך השחור
ר״ל שאנחנו בזמנינו אין אנו מביטים אלא
מתוך האור השחור הק״בה שהוא כולו
אורה ר״ל שאצלו הוא נגנז כל האורה
הזכה והבהירה ואיך יעלה על דעתך
שהק״בה הוא צריך לאורה שלכם הלא
האור אשר אתו הוא יותר טוב ובהיר
מהאור אשר אתך אמר עוד אל מול פני
המנורה ב״ו מדליק נר מנר וכו׳ ר״ל כי
אין כוונת השי״ת עם המנורה אלא כדי
שיחזרו ויאירו לו וזו כונת הכתוב אל מול
פני המנורה כדכתבנו לעיל וזה שמסיים
המדרש בפסוק אל מול פני המנורה ואומר
ב״ו מדליק נר מנר דלוק ר״ל שענין המנור׳
הוא כדי שיחזור וידלוק אותו הנר אשר
היה דלוק מששרת ימי בראשירת ורשעי
הדורו׳ סלקו וכבו אותו ועכשיו ע״י המנור׳
ימשכו אור מלמעלה ויחזרו וידליקוהו
וז״ש מדליק נר מנר דלוק אבל לא שאדם
א׳ יכול לכתחלה להאיר לעולם וז״ש שמא
יכול להדליק נר מתוך החושך וכו׳ ואמר
עוד ולא אמרתי לך אלא לעלות אותך
רמז בזה ג״כ אל מה שכתבנו לעיל על
שנקט בענין זה לשון עלייה מפני שהם
העלו את האור מעלה מעלה ועל יד
המנור׳ ימשכו האור למטה ונשוב לדרכנו
לביאור הפרשה ונאמר שזו כונרת השי״ת
באומרו ואתה תצוה כי אחר שסיו׳ הפר׳
שלפני זה באומרו וכל יתדות החצר
נחושת שהוא רמז ותקון אל חטא דור אנוש
כדכתבנו לעיל התחילו עתה בשמן המאור
שהוא רמז ותקון אל חטא דור המבול
שפגמו ברחים של מעלה ובטחינה של
קדושה ומנורת המאור היתה תקון לזה
לפי שהיה כתית וכמוזכר למעלה ובזה
הותרה הקושיא אשר הקשינו לעיל למה
צריך

במחוגה שכליות ולהיות הדבר כן שהמשכן
והמקדש נעשו לתקון הסלוקים אשר סלקו
השכינה אחשבה שזו כונת הכתוב שקרא
טעם למה נקרא ב"ה ארמון
למקדש ארמון · באומרו וארמון על משפטו
ישב כי לפי שתגביהו השכינה מעלה מעלה
ע"כ קרא אותם ארמון מלשון הרימותי
ידי הוא לשון הגבהה ואחשבה עוד שזהו
הענין במאמר רז"ל שאמרו כי בצלאל בן
שמונה שנים היה בבנותו את המשכן אשר
באמרת ענין תמוה הוא שיצוה הק"בה
לעשות בנין קדוש כזה ע' נער בן ח'
בו
שנים ולפי דרכנו יהיה הענין כי כל כונת
השי' במשכן לתקן או השבע' סלוקי' ע"כ
מאמר רז"ל כי בצלאל בן שמנה שנים היה בבנותו את המשכן ואיך יובן זביום השמיני והלא ירצה
צוה הק"בה שיעשה זאת המלאכה על ידי
נער בן ח' שנה הכונה למען יעברו עליו
ז' שנים נגד הז' סלוקים אשר סלקו השכינ'
וזהו הענין בעצמו שאמרה התור' כי מיום
השמיני והלאה ירצה לקרבן ולא קודם
לכן כדי שיעברו עליו ז' ימים נגד השבע'
סלוקים ועתה נבוא לביאור הפרש' ונבאר
הספקות אשר ראוי לספק: א' אומר
ואתה תצוה ויו העטוף על מה קאי:
ב' אמרו ויקחו איך שמן ויתנו מבעי ליה:
ג' באמרו זך כתית למה ליה להק"בה אם
יהיה זך ומה אכפת ליה להק"בה אם יהיה
כתית אם לאו: ד' והיא הקושיא היותר
גדולה במה שסמכה התורה צווי עשיית
בגדי כהונה אל מצות שמן למאור והלא
שמן ובגדים שונאים זה לזה ובריקת חמץ
יוכיח ועתה נבוא לביאור כפי אשר יורונו
מן שמים ואומר שזו היתה כונת השי'
במה שצוה אותנו על המנור' אשר רבים
מבני עליה נשתוממו על זה היות השי'
אשר לפניו חשכה כאורה · ועמיה שריא
נהורא · והוא יצטרך אל המנורה:
ואחשבה שהי' הענין כי למען אשר השבע'
דורות הנזכרים סלקו השכינה מעלה מעלה
וכל זמן שהיתה השכינה יותר קרובה אינו
היה האור יותר גדול כמו שהוא ידוע
והנה בהסתלק' השכינ' נסתלק ג"כ האור
הגדול ע"כ צוה השי' זאת עשו ותעשו
המנורה משבעה נרות כדי שכל נר ונר
ימשך אור מלמעלה ויקרב אורו שבע

קריבות תחת שסלקו השכינה שבע
סלוקים: ולהיות הדבר כן אחשבה
שזו הכונה שאמרה התורה בענין המנורה
לשון עליה לפי שהם העלו את האור
הבהיר והגמור שבע מעלות וכונת המנורה
בהעלו' את הנרות
להורירו ואחשבה שזה בעצמ' מאמ' הכתו'
בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה
יאירו שבעת הנרות ר"ל שהם העלו והגביהו
את האור הבהיר וז"ש בהעלותך את הנרות
ע"כ צוה השי' שיעשו לעומת האור העליון
שבעה נרות כדי שכל נר ונר ימשך ויקרב
את האור קריבה אחרת וז"ש אל מול פני
המנורה יאירו שבעת הנרות ואחשבה שזו
יוצר של שבת חנוכה
כונת הפייטן יוצר לשבת חנוכה המתחיל
אשר יצר אור וצר יסד וז"ל גבול שמש.
לך ישמש · ומה יפו לך שְׁמָנַי ע"כ: ר"ל
בשביל שסלקו האור הבהיר והשמש
ששמשה כל ששת ימי בראשית ואינם
משתמשים עתה באותו השמש רק היא
לפני הק"בה וז"ש גבול שמש: לך ישמש:
ע"כ מצוה השי' שיעשו מנורה משבעה
נרות וידליקו שמן למאור כדי שימשיכו
האור מלמעלה מעט מעט וז"ש ומה יפו לך
כו מדרש לכך נמשלו ישרא' לזית וכו':
שמני · ואחשבה עוד שזו כונת רז"ל ברכה
זאת הפר' וז"ל לכך נמשלו ישרא' לשמן זית
לומר כשם שהשמן מאיר כך הק"בה מאיר
רכל העולם שנא' והלכו גוי' לאורך לכך אמר
הק"בה למשה ויקחו איך שמן זית לא שאני
צריך להם אלא שתאירו לי כשם שהארתי
לכם עכל"ה · הנה מה מאד יפלא ויתחמץ
לבב אנוש על זה וכי הק"בה לאורנו הוא
צריך עד שיאמר אינו שתאירו לי כשם
שהארתי לכם ולמה יהיה הארה הזאת אשר
נאיר לו ועל פי דרכנו יבוא על נכון יאמר
המדרש שהק"בה האיר לכל העולם והם
סלקו האור על כן צוה השי' על המנורה
כדי שעל ידו יקחו ויקבלו אור מלמעלה
וז"ש המדרש לכך אמר הק"בה למשה ויקחו
וגו' ר"ל כי מן הראוי היה לומר ויתנו איך
שמן כדהקשינו לעיל אלא ודאי לכך אמר
הק"בה למשה בלשון לקיחה מפני שעל ידי
המנורה יקחו הם אור מלמעלה והוא האור
אשר האיר הק"בה בבריאותו והם בחטאם
החשיכו

והמשכן של מעלה הוא ג״כ מכוון נגד
המשכן של מטה אמנם איננו קביע
במקום אחד רק אל כל אשר יסעו עם
משכן התחתון יסע גם כן משכן העליון
וכמו שכתב הרב אשיך נ״ע פר׳ תרומה
והנה כתבנו שמשה תמה על זה והבין
שהק״בה מצוה אותו על המקדש על כן
השיב לו הש״י כשם שאתה רואה למעלה
כך עשה למטה ר״ל עו׳ אני מצוה אותך
כה שאתה רואה למעלה והוא המשכן של
מעלה שאינו קבוע במקום אחד ולכל
אשר תלך תוכל לראותו אבל המקדש
של מעלה אין אתה תוכל לראותו באשר
כי קבוע במקום אחד נגד ירושלם של
מטה וכיון שאתה לא זכית ליכנס לארץ
ולירושלם של מטה א״כ לא תוכל לראות
ירושלם של מעלה שהמקדש של מעלה
קבוע בו וכיון שאין אתה רואה בית
המקדש של מעלה היאך אומר איך וראה
ועשה הלא אין אתה רואה אותו אלא ודאי
לא אמרתי לך וראה ועשה אלא נגד המשכן
של מעלה אשר מטטרון שר הפני׳ ממונה
עליו ונגדו מטטרון יש לך שווי ודמיון
בקרושה או יאמר כשם שאתה רואה
למעלה את״ה דייקא מפני ששמך הוא
רמז על מ״טטרון ש״ר ה״פנים ר״ת מש״ה :
כד ורמז לו הש״י שנגד אותו המלאך ששמו
בקרבך והוא מטטרון ונגדו אני מצוה
אותך ראה ועשה או יאמר ע״ד שמוש
המדקדקים ובעלי המסורת באו התיבות
במקום ראש וסוף כשהטעם בראש המלה
אומרים הטעם מלעיל או מלמעל׳ וכשהוא
בסוף התיבה אומרים שהטעם מלרע או
למטה וכן יהיה פירושו כאן ונאמר כי
מרע״ה ידע ששמו הוא הוראה על
מלאך א׳ אשר שמו בקרבו אפס כי לא
ידע משה אם שמו הוא הוראה על מטטרון
שר הפנים או על מ״יכא ש״ר ה״גדול שהוא
ג״כ ר״ת משה והשיב לו הש״י כשם שאת׳
רואה למעלה ר״ל שאמר לו הק״בה הלא
לא להנם קראתי זאת הפעולה אשר אני
מצוה אותך עלית בשם משכן רק היתה
כונתי כדי שגם שמך ושם אותו המלאך
ירמוז בו שתי אותיות הראשונות היא
הוראה על שמך ושתי אותיות האחרונות
על שם אותו המלאך ותדקדק בכל אותה
מלה ואז תבין נגד מי אני מצוה אותך
וז״ש כשם שאתה רואה למעל׳ ר״ל בראשית
המלה המם והשין שהי׳ משמך כך עשה
למט׳ ר״ל בסוף התיבה תראה ג״כ אותיו׳
הנשארות שהם כף ונון על מי הם מורים
ועל כרחך אינם מורים על מיכאל כי לא
יש נון בכל שמו של מיכאל אכן הם הורא׳
על מטטרון הנקרא חנוך ויש נון וכף
בשמו ועליו מורים הכף והנון ומזה תבין
שמה שאמרתי לך וראה ועשה לא אמרתי
לך אלא נגד מטטרון שיש לך שווי ודמיון
אליו בקדושה והוא נכון מאד למביני מדע
הן כזה נוכל לפרש על דרך הרב הנ״ל :
כה אך אמנם לדרכנו שכתבנו לעיל שכל
מעייני הש״י במלאכת המשכן היה שיעשו
דברים שיהיו הוראה ותקון על שבע׳
סלוקים אשר נסתלקה השכינה נפרש זה
המדרש בענין אחר ונאמר שכוונת הש״י
באמרו וראה ועשה שהראה לו כלפי
שמים והראה לו הפגימות אשר פגמו
השבע׳ דורות הרשעים אשר סלקו השכינ׳
מרקיע לרקיע על כן ראה ועשה דברי
שיהיו תקונים לאלו הפגימות ועל כן
אמר משה וכי אלוק אני שאעשה כמוהו
ר״ל שאתה מצוני שאתקן את שבר השבע׳
רקיעים וכי אלקים אני שאוכל לתקן שבר
רקיעים הלא מי אשר ברא אותם עליו
יש לתקן אותם והשיב לו הש״י כתבניתם
בלשון רבים להורות על השבעה דורות
ורמז לו בזה אל תחשוב שמה שאמרתי שאלו
הז׳ דורות פגמו בשבע הרקיעים אל תבין
שהם פגימות ושברים ממש שהרי השמי׳
במקומם עומדות אלא הם פגימה בדרך
משל בענין המעלה שהיה להם קודם
לכן שהיתה השכינה שרויה ביניהם ועתה
נסתלקה וזאת הפגימה תוכל אתה לתקן
היטב כי הם בחטאם פגמו ואתה בצדקתך
תוכל לתקן וזה שרמז לו הק״בה באמרו
כתבניתם וכן היה כונת סיום המדרש
כשתדקדק בו היטב כי לא תארתיו עתה

ימתק לחכי בביאור המאמר שהתחלתי
בו ואומר כי כשאמר הק"בה למשה וראה
ועשה וגו' והראהו למעלה שיקח הציור
משל מעלה נפחד משה ואמר אלוק' אני
וכו' ונתבאר יפה כאשר נקדים עוד מה
ששמעתי מהרב בישוב שני מדרשים
דסתרי אהדדי והוא כי המדרש דלעיל
אומר שמטטר"ון הוא ממשכן של מעלה
כב ומקריב נשמותיהם של צדיקים. ובגמרא
דחגיגה אשר הבאנו לעיל בתחלת הדרוש
ונשמע שמיכאל שר הגדול עומד ברקיע
רביעי ומקריב נשמותיהם של צדיקים
ושמעתי מהרב הנ"ל מור"ם נפ"ג דלא
קשי מידי מפני שיש חלוק בין משכן של
מעלה ובין משכן של מעלה. והענין
הוא כי הנשמה בצאתה והפרדה מגויה
העניה: אי אפשר שתהא היציא' כבואה
בלא חטא וע"כ לא תוכל לבוא מיד לפני
מיכאל השר הגדול לרוב קדושתו
על צבא מרום אולם מטטרון שר הפנים
שאינו קדוש כ"כ כמו מיכאל מפני שהוא
בשר ודם ונהפך לשר של אש ע"כ יכול
הוא לקבל הנשמה ולפניו תבוא ראשונה
והוא מטהר אותה ואח"כ כאשר נטהרה
מעט תבוא לפני מיכאל השר הגדול ונחזור
לדרכנו ונאמר כי כשאמר הק"בה וראה
ועשה נפחד משה מפני שמשה ידע שיש
תשמיש ומדור מה של קדושה למעלה
אמנם לא ידע החלוק בין משכן למקדש
מפני שהוא לא נצטוה כי אם על המשכן
לבדו על כן חשב שגם למעלה לא יש
כי אם אחד לבדו או משכן לבדו או
מקדש לבדו והנה ידע משה שמיכאל השר
הגדול הוא הראש במקדש של מעלה
ועל כן נפחד משה היאך אומר לו הש"י
וראה ועשה ר"ל שיראה למעלה וכך
יעשהו למטה וא"כ לפי זה משוה אותו
הש"י אל מיכאל עד שהוא עושה אותו שותף
אליו שמיכאל יהיה בשל מעלה והוא בשל
מטה ומשה ידע בעצמו שבענין הקדושה
אין לו ערך ודמיון ושווי אל מיכאל שר
הגדול הקדוש מאד מאד ע"כ תמה משה
ואמר וכי אלוק שאעשה כמוהו ר"ל וכי כל

כך קדוש אני שאהיה שותף בדבר הזה
אל מיכאל ושאעשה כמוהו כי שם אלקים אינו
נאמר אלא על אלקי הארץ כי הוא שם
מושאל על כל הקדושים אומרים עליהם
שהם אנשים אלקיים ע"כ תמה משה וכי
הוא קדוש כ"כ עד שיהיה שותף וכו'
דבשלמא אם ידע משה שיש חלוק בין
משכן של מעלה ובין מקדש של מעלה
היה משה נותן אל לבו שמה שאומר לו
הק"בה וראה ועשה הוא נגד משכן של
מעלה והמלאך הממונה עליו אינו קדוש
כ"כ כמו מיכאל ויש ערך לקדושת משה
אל קדושת אותו המלאך אפס כי מפני
שלא ידע משה החלוק הזה הכין שמה
שאומר לו הקב"ה וראה ועשה הוא נגד
מיכאל על כן תמה על זה אם הוא יכול
לעשות כמוהו והשיב לו הש"י כתבניתם
תבני'תם דייקא ולא כתבניתו אלא ודאי
שלכך אמר לו בלשון רבים רמז לו שיש
שני מדורי קדושה למעלה משכן ומקדש
ומה שאמרתי לך וראה ועשה אמרתי כנגד
הפחות שבהם אשר יהיה לך ערך ושווי
אליו בענין הקדושה וזהו שרמז לו הק"בה
באמרו כתבניתם לשון רבים ולא אמר
כג כתבניתו בלשון יחיד: ואמר עוד רבי
ברכיה אומר משל למלך וכו' כונת רבי
ברכיה שקשה על התרוץ הראשון מה
השיב לו הק"בה באומרו כתבניתם לשון
רבים הלא הקושיא עדין במקומה עומדת
כי משה יבין שהק"בה אומר לו לעשות
בציור שניהם המשכן והמקדש ואכתי
קשיא היאך יעשה מקדש הלא אין לו
ערך ושווי אל קדושת מיכאל על כן בא
השלם למשול משלים ולבאר הענין יפה
ואמר משל למלך וכו' עד כך אמר לו
הק"בה למשה עשה משכן אמר לו וכי
יכול אני לעשות כזה וכו' ר"ל שמשה
לא ידע ההחלוק בין משכן למקדש ע"כ
תמה על זה וכמו שכתבנו לעיל והיתה
התשובה אליו מאת הש"י כשם שאתה
רואה למעלה כך עשה למטה והוא כי
הנה ידענו שהמקדש של מעלה תקוע
במקום נאמן למעלה ממקדש של מטה

והמשכן

חטא סדום שלא החזיקו ידי עני ולא
מבעיא שלא החזיקו ידי עני במזונות
שזהו מחויבים לעזור לכל עני כקטן כגדול
כצדיק כרשע אלא אפילו להלביש שאינם
מחויבים אלא לצדיקים והיה להם לעזור
כי לא יצטרכו לעזור לרבים כי ראיתי
בני עלייה והנם מעטים אפילו זאת לא
עשו וע"כ רמז הכתוב חטא הסדומיים בזה
יח הדבור : אמר עוד בב"ע ויברא אלקים
את האדם : במשכן ותכל כל עבודת
אהל מועד : הוא נגד אדם הראשון
שגרם הסלוק הראשון לפי שהק"בה ברא
אותו מן העליונים ומן התחתוני' כדי שיהא
משלים העליוני' והתחתונים וז"ש ויברא
אלקים את האדם בצלמו וגו' ומתוך שהוא
חטא גרם המות בעולם וכמו שזהו בעצמו
אמרתי מאמר הכתוב אני אמרתי אלקים אתם ובני
אלקים עליון כולכם אכן באדם תמותן שר"ל כי
אתם אלו נטה עצמו אדם הראשון של העליונים
לא היה מת וז"ש ובני עליון כולכם אך
מפני שנטה עצמו אל חלק האדמה לכך
מת וז"ש אכן כאדם תמותון וז"ש ובמשכן
ותכל כל עבודת אהל מועד ר"ל שבעון
אדם הראשון כל עבודת העולם הזה הם
כלים ונפסדים וכינה העולם הזה בשם
אהל מועד כי כן מכנים המפרשי' את העול'
בשם אהל מועד כיהוא אינו אלא כאהל
וטרקלין שאינו עשוי אלא לזמן וסופו לעקר :
יט ואמר עוד לכך נזכר ששת ימים תעשה
מלאכתך וגו' ר"ל שמלבד שענין השבת
הוא בשביל ששבת הק"בה ביום השביעי
ממלאכתו הנה עכ"ז הוא גם כן רמז על
גירוש וטלטול השכינה מששה רקיעים
כ וינח ברקיע שביעי ואמר עוד קחו מאתכם
תרומה וכו' כי גם ענין התרומה נוכל
לפרש על אלו הסלוקים כי ארבעה עשר
דברים נזכרו בענין התרומ' ונוכל לפרשם
נגד ארבעה עשר דורות שבעה דורות
הרשעים שסלקו השכינה מעלה מעלה
ושבע' דורות הצדיקים שהורידו מטה מטה
אך שאין הפנאי מסכים עתה לפרשם
וישמע חכם ויוסיף לקח בזה המאמר כי
לא דקדקתיו כולו ועלה מדברינו שכל

הענינים אשר נעשו בתמונת המשכן הם
כולם רמזים ותיקונים על אלו הסילוקים
אשר נסתלקה השכינה ואחשבה שזו
כונת המדרש מביאו הרב בעל העקירה
פר' תרומה וז"ל כשאמר הק"בה למשה
מאמר על וראה ועשה אמר לפני רב"שע אוה אני
צווי המשכן שאעשה כמותו אמר לו הק"בה כתב עתם
ר' ברכיה בשם רבי אומר משל למלך
שנגלה לבן ביתו בלבוש נאה של מרגליטון
ואמר ליה עשה לי כמוהו אמר ליה ארוני
המלך וכי יכול אני לעשות כמוהו כך
אמר ליה הק"בה למשה עשה משכן אמר
ליה וכי יכול אני לעשות כזה אמר לו
וראה ועשה בשם שאתה רואה למעלה
כא כך עשה אותו למט' ע"כ אשר זולת דרכנו
זה הרב אפש' לפרשו ע"ד מה ששמעתי ממורי הרב
אשר הזכירו רבי ענין נחמד על ענין המשכן והוא כי מן
א"מ הרב הידוע שמר"עה פעל ועשה את המשכן
נ"ע הוא היה התחתון ומטטרון שר הפנים הוא הראש
רבו ותפס במשכן העלינן כמו שאמרו הז"ל במדרש
ישיבה בנר"ש ביום שהוקם המשכן למטה הוקם גם כן
יע"א קודם המשכן למעלה והוא משכן הנער וכו'
הגזירה ע"ד חנוך לנער וזו היתה כונת הש"י
טעם נחמד שקראו בשם משכן שנטל ב' אותיות
על קריאה ממשה וב' אותיות מחנוך המם והשין
בשם משכן ממשה והכף והנון מחנוך אמנם ממשה
נטל האותיות כסדר כמו שהם כתובים
בשמו המם ברישא והשין בסיפא אבל
מחנוך נטל האותיו' שלא כסדר הכף ברישא
והדר הנון הוא לפי שמשה היה בסוד אור
הישר אבל חנוך היה בסוד אור החוזר וזהו
ענין צרפית באמרה הנה נא איש אלקים
עובר אלינו תמיד נעשה לו עלית קיר
קטנה ונשים לו שם מטה ושלחן כסא
ומנורה שכונתה להורות שזה הצדיק יש
לו אחיזה במשכן התחתון ובמשכן העליון
וז"ש נעשה נא עלית קיר ואמרה עוד
שישימו לו שם הדברים אשר היה במשכן
וז"ש מ"טה ש"לחן כ"סא ו"מנורה וזהו ג"כ
טעם נכון אל מה שנטל ממשה האותיות
כסדרן משום שנטלם כסדר הכתובים
בפסוק הזה הכף ברישא והדר הנון כסא
נר הן כל אלה דברי פי חכם ועל פי דרכו

ועשה להם מכנסי בד ; שרצה לומר
שענין הכרובים הוא להורות שהק״בה
ישפיע שפעו אלינו והוא יעשה לנו המטעמי׳
וז״ש ועשה כרוב אחד מקצה וגו׳ וסמיך
י ליה ועשה לי מטעמים ; ואמר עוד שדור
הפלגה לא כן עשו ולא רצו להיו׳ נזונין
מיד הק״בה ורצו לעלות לרקיע ולכך היה
עונשם שנפוצו מעל פני כל הארץ וכאשר
הוא ידוע שהקבוץ המדיניי הוא תועלת
גדול של צרכי האדם הן לענין המזונות הן
לשאר צרכיו וע״כ כיון שדור הפלג׳ פגמו
בזה הענין ולא חשבו שהק״בה ממלא
להם כל סיפוקם מחוט ועד שרוך נעל ע״כ
נענשו שגם הקבוץ המדיניי נתבטל מהם
ולא יהיה להם תועלת כלל לענין צרכיהם
וז״ש ועשו להם מכנסי בד ר״ל שהק״בה
הפיץ אותם ולא הניח אותם בכנופיא
אחת רק הכניס אותם בד בבד וז״ש ועשו
מאמר נאה להם מכנסי בד ואחשבה עוד שזו כונת
על הכרובים המדרש מביאו הרב בעל העקידה פרשת
יא תרומה וז״ל ובמדרש הנעלם פ׳ אחרי מות
אמר ר׳ יצחק מכאן אוליפנא דכל אתר
דלא אשתכח דכר ונוקבא לא כדאי
למחמי אפי שכינה שנא׳ ישבו ישרים את
פניך ותנן כתיב צדיק וישר הוא דכר
ונוקבא אוף הכא כרובים דכר ונוקבא
ועליהם כתיב כוונת משרים דבגין כך
יב ופניהם איש אל אחיו עכ״ל ויהיה הענין
לדעתי שמן ההכרח הוא של הוררת השכינה
להם הציור שהק״בה הוא עמנו בסגנון
הזכר עם הנקבה ע״כ הוא מן הראוי שהוא
ישפיע אלינו ויוריד השפע מלמעלה למטה
אבל כשאינם לוקחים לעצמם זה הציור
הנה אינם מבינים ענין השראת השכינה
שמן הראוי הוא להשראות השכינה וז״ש
דכל אתר דלא אשתכח דכר ונוקבא לא
כדאי למחמי אפי שכינה ואמר עוד שגם
הכרובים היו בצורת זכר ונקבה להורות
על זה הענין וז״ש אוף הכא כרובים דכר
יג ונוקבא ・ ואמר עוד דבגין כך ופניהם
איש אל אחיו ר״ל להורות על זה הענין
צוה הש״י שיעשו הכרובים מקבילים זה
אל זה ושיביט אחד בפני חברו והוא ע״ד

מא׳ רז״ל האי מאן דאכיל ושתית מרחבריה
בהיל לאסתכלא ביה וא״כ היה כל ענין
הכרובים לרמוז שמן הראוי הוא שהק״בה
ישפיע אלינו והוא יזון אותנו וממילא
הכרובים היו תקון על חטא דור הפלגה
שפגמו בענין השפע כמדובר לעיל ・ ואמר
יד עוד המדר׳ דלעיל בב״ע ועוף יעופף על הארץ
על פני רקיע וגו׳ הוא נגד רקיע חמישי
ששם כתות של מלאכי שרת וכו׳ כן
המלאכים נקראים עוף והנה הסדומיים
פגעו באותו רקיע כי הם רצו למנוע מהם
רגל אדם והמלאכי׳ ג״כ זה דרכם כמדובר
לעיל ועל כן לתקון על זה כתב הש״י
טו במשכן ואתה הקרב אליך וגו׳ : ותתבאר
זה הענין יפה ע״ד מה ששמעתי ממורי
טעם על הרב רבי מן ש״ן על פסוק הלא פרוס
דפסוק לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית
הלא כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא תתעלם
פרוס ע״ד המשנה בודקין על הכסות ואין בודקין
לרעב על המזון ר״ל כשבא עני ורוצה שילבישו
לחמך אותם רשאי׳ להלבישו עד שיבדיקו אותו
אם הוא עני הגון אם לאו אבל כשבא
עני ורוצה שיפרנסנו רשאים לפרנסו אפי׳
בלא בדיקה וז״ש הכתוב הלא פרוס לרעב
לחמך ועניים מרודים תביא בית ר״ל לחם
טז תתן אפילו לעניים שמורדים בהק״בה וז״ש
ועניים מרודים תביא בית אמנם אם תרצה
לכסותו אז לא יהא נעלם ממך אם הוא
רשע אם לאו וז״ש כי תראה ערום וכסיתו
ומבשרך אל תתעלם ר״ל כשתרצה לכסותו
אז לא יהא נעלם ממך אם הוא רשע אם
וז״ש כי תראה ערום וכסיתו ומבשרך לא
תתעלם ר״ל כשתרצה לכסותו אז לא יהא
נעלם מגופך ומבשרך מה הם מעשיו של
העני ע״כ ושפתים ישק ועל פי דרכו הישר
נוכל לומר דרך רמז שזו כונת התורה
במה שסמכה בפר׳ תצוה השני פסוקים
להדדי ואתה הקרב אליך וגו׳ ואידך ועשית
בגדי קדש וגו׳ שהוא רמז על מה שכתבנו
בשם הרב הנ״ל שכשירצה להלבישו אז
יקרב אותו ויבדק אותו ואת מעשיו וז״ש
ואתה הקרב וגו׳ ועשית בגדי קדש וגו׳ ・
וא״כ הדבור הזה הוא תקון דרך רמז אל
הטא

וכו' והם עברו להם ולכך נסתלק' השכינה
מהם במדבר לעיל על כן צוה הש"י
במשכן שיעשו כיור נחושת לפי שכיור
הלז תקון לעז' לפי שנעשה כולו ממראות
הצובאות של הנשים כי לא רצו לתת
נזמיהם על עשיית העגל וא"כ נראה מזה
ד שהיה כדמות תקון לעז' · או נפרש טעם
אחר על זה התקון והוא על דרך שכתבו
חכמי הטבע כי החמה מושלת ומולדת
את הזהב והלבנה מושלת ומולדת את
הכסף והנחושת הוא צירוף משניהם
שהחמה והלבנה שניהם מושלים ומולידי'
את הנחושת וא"כ כיון שהנחושת מתהוה
משניהם א"כ הוי הוא תקון על דור אנוש
שעבדו החמה ולבנה וגם נא' במקדש
שעשה שלמה ששנים עשר בקר היו
עשוים שעליהם עמד הכיור וגם אמרו
במשנה ששנים עשר דדים היה לכיור
ואם כן הוי זה תקון על דור אנוש
ה שעבדו לשנים עשר מזלות · אמר עוד
בב"ע יקוו המים במשכן ועשית את מנורת
המאור הוא כנגד רקיע שלישי הנקרא
שחקים שבו רחים עומדות וטוחנות מן
לצדיקים וכו' : ולהיות שאין טחינת
רחים בלא מים על כן מכנה אותו הרקיע
במאמר יקוו המים ומה גם לפי שכתבנו
לעיל היות הרחיים דווקא ברקיע שלישי
ולא באחר לפי שהוא נעשה כולו ממים
העליונים אשר ממעל לרקיע וא"כ נאות
עליו לומר יקוו המים מאחר שהוא נעשה
כולו ממים העליונים ובו הרחים עומדות
ודור המבול פגמו ברחים של מעל' כמו
שכתבנו לעיל על מאמר אפי' אצטרובלין
של רחים וכו' ועל כן צוה הש"י במשכן
שיעשו את מנורת המאור והיה תקון על
חטא דור המבול לפי שהם פגמו ברחים
של מעלה לבטל הטחינה העליונה והיא
טחינת המן לצדיקים : ו' ולזה צוה
הש"י לעשו' את מנור' המאו' שצריך להיות
השמן זך כתית וטחון וזאת הטחינה של
קדושה היתה תקון לבטול הטחינה
העליונה במדבר ואפשר שזהו טעם רז"ל
מביאו רש"י ריש פר' תצוה שאינו בשר

עיין בפרק י' בדף טרם שלמדתי דרוש זו כבר כתבתי שרחים העליונים הם ברקיע השלישי וכוונתי לדעת א"מ דרב זצ"ל

למנורת המאור רק מה שכתוש במכתשת
ולא מה שטחון ברחים : ויהיה זה נכון
לדרכנו כי להיות שמנורת המאור היתה
תקון לחטא דור המבול שפגמו ברחים
של מעלה על כן אסרו למנורת מה שהוא
טחון ברחים כדי שלא יתעורר בזה חטא
דור המבול לכן התירו דווקא מה שהוא
כתוש במכתשת : אמר עוד בב"ע יהי
מאורות במשכן והיו הכרובים פורשי
כנפים וגו' הוא נגד רקיע רביעי הנקרא
זבול ששם ירושלם של מעלה ומזבח בנוי
וב"ה של מעלה והוא ע"ד מא' רז"ל בב"ר
מהיכן נבראת האורה ממקום ב"ה שנא'
והארץ האירה מכבודו ואין כבוד אלא ב"ה
שנא' כסא כבוד מרום מראשון מקום
מקדשנו וגו' ולהיות שממקום ב"ה נבראת
האורה על כן הוא מכנה הרקיע הרביעי
ששם יש בית המקדש של מעלה במאמר
יהי מאורות והנה דור הפלגה פגמו באותו
רקיע כיון שאין כוונת הקרבנות אלא
להוריד שפע מלמעלה למטה והם עשו
בהפך ורצו לעלות לרקיע כמו שכתבנו
לעיל ועל כן צוה הש"י על עשיית הכרובי'
כי הכרובים היו תקון על חטא דור הפלגה
כי הכרובים היו בצורת זכר ונקבה אשר
רבים נפלאו ונשתוממו על זאת המראה
והנה כל הכתובים מלאים הזהרות לא
תעשה לך פסל וכל תמונה וגו' וכאן
וצוה הש"י על עשיית הכרובים ויותר מזה
שיעשו אותם בצורת זכר ונקבה אשר צרינו
שחקו עלינו בחרבן הבית ואמרו ראו או
במה דרבן אך אמנם לדרכנו יבוא על נכון
ט כי להיות שהפגם הנעשה בדור הפלגה
ברקיע רביעי הוא שפגמו בענין ירידת השפע
שלא רצו להיות נזונים מיד הק"בה רק הם
בעצמם רצו למשול ברקיע ע"כ צוה הש"י
שיעשו הכרובים בדמות זכר ונקבה לרמוז
כמו שהזכר משפיע על הנקבה כן ראוי
שהש"י ישפיע עלינו כי הק"בה הוא הזכר
ואנחנו הנקבה כמ"ש · כי יבעל בחור
בתולה וגו' : ואחשבה שזו
כונת המסרה ועשה ג' הא' ועשה כרוב א'
מקצה מזה : ב' ועשה לו מטעמים : ג'
ועשה

טעם על אסור מנורת המאור מה שהוא טחון ברחים ח

טעם על הכרובים בצורת זכר ונקבה

מסורה ועשה ג'

גדול להמרות עיני כבודו ית׳ וכמו
שכתבנו לעיל בביאור המאמר אשר
התחלנו בו · ואמר עוד למען יאריכון
ימיך על האדמה אשר נתן לך וגו׳ לרמוז
על דור הפלגה שעברו על כבוד אב
כמדובר ולכך לא האריכו ימים על האדמ׳
אשר נתן להם ראשונה כי נפוצו מעל
הארץ וכמו שאמרו רז״ל בבראשית רבה
פרשת : הלכו להם בני צור לצידון
ובני צידון לצור : ואמר עוד לא תרצח
נגד קין שהרג את הבל · לא תנאף
נגד דור המבול כמ״ד כי השחית כל
בשר את דרכו : עד כאן סיום הדרוש
כפי מה שהכינותיו לדרוש פרשת יתרו
בהמשך עשרת הדברות אמנם כאשר כי
מתחלה הכינותי ויריתי אבן פנת הדרוש
בענין המשכן והמקדש והמנורה והקרבנות
על כן אתחיל מעבר לדף לכתוב המשך
הדרוש בענינים הנ״ל כפי אשר דרשתי
בפרשת תצוה הגם שלא דרשתי כל
הענינים אשר יבא ביאורם מע״ל כי היה
דבר הקהל נחפז לפסוק ולגמור : עכ״ל
א״מ הרב נ״ע ·

ומעבר לדף בספרו של א״מ הרב נ״ע
מצאתי מעטנו גם דרוש זה אשר גם כן
חברו בבחרותו וז״ל :

א **והנה** אחר ידיעת שבע׳ הדורו׳ הרשעי׳ אשר גרמו שבעה סלוקים
לשכינה וגם שבעה דורות הצדיקים אשר
הורידו השכינה אחשבה שזו היתה
כונת המשכן והמקדש שצוה הש׳ לבנותו
בדוגמת העולם כאשר נזכר זה במדרש
ז״ל והאריך בו בעל העקידה לצייר כל
פרטי המשכן נגד העולם כולו ע״פ גם
אנכי אצא בעקבותם ולצייר בנינו באופן
שיורמזו בו כל השבע׳ סלוקים והנה אציג
לפניך מדרש א׳ תמוה מאד מביאו הרב
בעל העקידה פר׳ פקודי וז״ל אמ׳ ר׳ יעקב
ב״ר יוסי למה נאמר ה׳ אהבתי מעון
ביתך ומקום משכן כבודך וגו׳ מפני שהוא
שקול כנגד בריאת העולם : במשכן

מאמר רז״ל שהמשכן נגד בריאת העולם

כתיב ועשית יריעות : בבריאת עולם
נאמר הנוטה כדוק שמים נוטה שמים
כיריעה ובמשכן שאמ׳ והבדילה הפרוכת :
בבריאת העולם יהי רקיע בתוך המים
וזהו מבדיל במשכן ועשית כיור נחושת :
בב״ע יקוו המי׳ במשכן ועשית את מנורת
המאור בב״ע יהי מאורות במשכן והיו
הכרובי׳ פורשי כנפים : בב״ע ועוף יעופף
על הארץ על פני רקיע השמי׳ וגו׳ במשכן
כתיב ואתה הקרב אליך : בב״ע ויברא
אלקים את האדם במשכן ותכל כל עבודת
אהל מועד : בב״ע ויכלו השמים והארץ
במשכן ויברך אותם משה : בב״ע ויברך
אלקים את יום השביעי וג׳ במשכן ויקדש
אותו ואת כל כליו : בב״ע ויקדש אותו
כי בו שבת ולכך נזכר ששת ימים תעש׳
מלאכה קחו מאתכם תרומה לה׳ להודיעך
שמלאכת המשכן כנגד בריאת העולם
עכל״ה : והנה אין צורך להעיר הקושיות ב
בזה המאמר כי כולו מקשה הוא מרישא
עד סיפא כי מה שייכות יש אל כיור
הנחושת לרקיע בתוך המים : גם למנורת
המאור אל מאמר יקוו המים : גם הכרובי׳
אל מא׳ יהי מאורות : אולי לפי דרכנו ג
יתכן מאד ויהיה שייכות גדול ביניהם
והוא כי כל המאמרות אשר זכר בעל
המאמר הם כולם ענינים מרמזים על
שבעה הרקיעים ועתה אתחיל לפרשם
ואמר בב״ע הנוטה כדוק שמים וגו׳ נגד
רקיע התחתון והוא וילון שמהאי קרא
אפקי ליה במסכת חגיגה במאמ׳ שזכרנו
לעיל לפי שהוא כיריעה המפסקת בין
החמה לבין אויר והיתה נכנסה שחרית
ויוצאת ערבית וכו׳ כמדובר לעיל אמנם
קין בחטאו גרם שנסתלקה השכינה
מאותו רקיע ונשאר הוילון סתום ונעשה
הבדל גמור בין החמה לאויר ע״כ צוה
הש׳ שיעשו פרוכת ויהי הבדל קדוש
ויכפר על אותו הבדל שגרם קין בחטאו
וז״ש המדרש במשכן נאמר ועשית יריעות
וכמ״ש והבדילה הפרוכת אמר עוד בב״ע
יהי רקיע וגו׳ נגד דור אנוש שפגמו
ברקיע שני הנקר׳ רקיע ששם המה ולבנה
וכו׳

לבר ותם הם השרים המזיקין ע"פ כונת
החכם הנ"ל : וא"כ לדעתו בריאת השרים
הוא מיסוד הרוח וע"פ מה שאמר כאן
ונעשו חולין למזיקין אמר זה נגד יסוד
הרוח : ונגד עצם החמישי אמרו שנעשו
פניהם כקופין וכו' כאשר נודע כי
צלם אדם אינו מורכב מיסודות רק
ממקום טהור מתחת כסא הכבוד מעצם
חמישי קדוש וטהור מאד · והנה כתבנו
לעיל בענין אדם הראשון שידוע ממדרש
רז"ל שכאשר חטא האדם הוסר הצלם
אלהים ממנו והנה דור אנוש ג"כ שהיו
יט חוטאים ועובדי עז הוסר צלם אלקים
מהם ונשתנה פניהם ליותר גרוע ושפל
וז"ש נעשו פניהם כקופין כי כמו שהקוף
יש לה בבריאת' כמה דברי' שוים לבריאת
האדם ידיה ורגליה כמעט לידי ורגלי
האדם מ"מ אינם מעגלים וחשובים כ"כ
כמו במין האדם כי כל שתרה תחת ידיו
כן הוא ג"כ דור אנוש אעפ"י שצורתם
צורת אדם נשארת בהם מ"מ סרה מהם
המעלה הגדולה שעליה נאמר בצלם אלהים
ברא את האדם · וא"כ עולה מדברינו
שכל הד' יסודות נתקלקלו בימי דור
אנוש שהיו עובדי עז :
לא ונאמר שזו היתה כונת השי' במה
שהזהיר כאן על עבודת עז אמ'
לא יהיה לך אלהים אחרים על פני נגד מה
שנעשו פניהם כקופים ורמז בזה שבענין
עז ישנה פניו כמדובר לעיל ואמר על
פני לפי שפני אדם כפני אלקים ובצלם
אלקים נברא ·
ואמר עוד לא תעשה לך וגו' אשר
בשמים ממעל נגד קלקול יסוד
האש שפונה למעלה נגד השמים · ואמר
עוד ואשר בארץ מתחת נגד יסוד העפר
ואשר במים מתחת לארץ נגד קלקול
יסוד המים וז"ש כי אנכי וגו' אל קנא וגו'
על רבעים לפי שכל הד' יסודו' נתקלקלו
בעון העז כמו שאמרנו : ואמר עוד לא
תשא את שם ה' אלקיך וגו' יתבאר ע"ד
מאמר רז"ל מביאו כאן החזקוני וז"ל שאל
פילוסוף את רבי כלום מתקנא גבור אלא
בגבור חכם בחכם אמר לו רבי אם אדם
מכנה שם בלבו בשם אביו אינו די שיהו'
כועס עליו אמר לו הן וכו' וא"כ נוכל
לומר שזהו כונת הכתוב במה שסמך לאו
דלא תשא אל לאו של עז והוא לפי שאמ'
תחלה כי אנכי ה' אלקיך אל קנא וקשה
לו איך מתקנא על האלקיות בעז הלא אינו
מתקנא אלא חכם בחכם כמותו ותירץ שלכך
כועס השי' לפי שהם משיאים שמו של
הקב"ה להשוותו לעז שכולה הבל ואינה
ראויה להקרא בשם אלקים וכמו שראוי
לאדם לכעוס בשמשיאים שמו בלבו
וז"ש לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא וגו'
ולא יהיה לפי זה לא תשא לשון שבועה
רק לשון השאה והעתקה · ואמר עוד
זכור את יום השבת וגו' נגד דור הפלגה
שהאמינו בקדמות העולם וכמו שפי' בעל
מעשי ה' על פסוק ויהי בנסעם מקדם
וגו' אבל יום השבת מורה על חדוש
העולם כי ששת ימים עשה ה' וגו' וביום
השביעי שבת וסמך מצוה זאת אל לאו
דלא תשא וגו' ומסב על לאו של עז
והוא ישוב על מה שאמר כי אנכי ה'
אלקיך אל קנא וא"כ אחר שפי' שראוי הוא
שיכעוס השי' על עובדי עז אמר עוד שיש
תקון לחטאם והוא שמירת שבת עד מאמ'
רז"ל אפי' עובד עז כדור אנוש אם שומר
שבת כראוי מוחלין לו שנאמ' אשרי אנוש
יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת
מחללו אל תקרי מחללו אלא מחול לו ·
וא"כ לפי דרכנו יצדק מאד שפירשנו כל
ההזהרות של עז על דור אנוש · ולכך
סמך עשה דמצות שבת אל לאו דעז לומר
אם שמר מצות שבת כראוי אפילו עבר עז
כאנוש מוחלין לו · וז"ש זכור את יום
השבת לקדשו וגו' · ואמר עוד כבד את
אביך וגו' · נגד דור הפלגה לפי שבכלל
כבוד אב יש שלא ישב במקומו ודור
הפלגה עברו על זה ורצו לעלות לרקיע
ולישב במקום מלכו של עולם · ועוד יש
בכלל כבוד אב שאם יזרוק אביו
בפניו כיס מלא מעות והבן לא יקניטנו
אבל דור הפלגה עשו הפך זה ופזרו ממון
גדול

אשר סלקוהו מעלה מעלה · והנה הזכיר חטא דור אנוש שהיו עובדי ע״א תחלה לפי שאין בכל החטאים כמו ע״ז ומחשב׳ רעה של ע״ז הקב״ה מצרפה למעשה וכמו״א למען תפוש את ישרא׳ בלבם ועליהם נאמר כאן לא יהיה לך אלקים אחרים על פני · ויתבאר הענין יפה ע״ד מדרש רז״ל בב״ר פ׳ · ומביאו החזקוני פרשת בראשית בפסוק ולשת גם הוא יולד בן וגו׳ · שד׳ דברים נשתנו בימי אנוש ההרים נעשו טרשים · והתחיל המת מרחיש · ונעשו פניהם כקופין · ונעשו חולין למזיקין וכו׳ ועוד אמרו רז״ל שבימי אנוש עלה ים אוקיינוס והציף שני שליש עולי והרי בירך ה׳ דברי׳ שנתקלקלו בימי אנוש ולדעתי החלושה נוכל לרמזם ולבארם על ד׳ יסודות ועל עצם החמישי אשר ממנו נעשה כל מה שלמעלה מגלגל הירח כמו שכתב בעל רוח חן פ״ד א׳ · והנה נגד יסוד העפר אמרו ז״ל שההרי׳ נעשו טרשים ר״ל שנתקלקל יסוד העפר ונעשה חזק כאבן עד שהוא בלתי ראוי לזרוע ולצמוח · ונגד יסוד המים אמרו שעלה ים אוקיינוס והציף ג׳ של עולם · ונגד יסוד האש אמרו שהתחיל המת מרחיש פי׳ מסריח · ויתבאר הענין יפה כאשר נקדים ענין אחד מה שמצאתי בספר מסעות ר׳ בנימן שכתב שבארץ הודו החמה מושלת וגוברת מאד ובשביל כך אנשי ארץ ההיא אינם קוברים מתיהם רק מיבשים אותם בשמש ומתוך כך מתכווץ הבשר על העצמות ומתוך כך אינו מרקיב הבשר ואינו מסריח · וכן כתבו הטבעיים שזהו הענין במה שחונטין המתים להיות שהבשמים הם חריפים מאד ומחממים היטב ומתוך כך מתיבש הבשר ואינו מרקיב : וא״כ עולה מכל זה שכאשר יגבור יסוד האש בבשר המת לא ירקיב הבשר ולא יסריח · וא״כ בדור אנוש שהרקיב בשר המת לפי שהיה יסוד האש תר״ף וחז״ק ועכבי״ש בדור אנוש נתקלקל יסוד האש וגבר הלחות והרטיבות על הבשר ולכך התחיל לרקוב ולסרוח ודי בזה למבין : ונגד יסוד הרוח אמר שנעשו חולין למזיקין וכו׳ ויתבאר הענין יפה כאשר ידענו כי רבו כמו רבו הדרישו׳ והחקירות על מציאות וישנות המזיקין והובא זה הענין בספר מעשי ה׳ והוא משה פר׳ בראשית ובס׳ נוה שלום ובספ׳ דופי הזמן · אמנם בעל שלשלת הקבלה בדרוש על הכשפים ובעל ס׳ מאור עינים בחלק אמרי בינה כתבו שניהם בשם חכם קדמון שהיה בזמן הבית ונקרא פילונו היאורי גם נקרא ידידיא האסכנדרי שזה החכם הוכיח במופתים עצומים מציאות השרים ואמר הלא מן ההכרח מציאותן מאחר שכל מה שתחת גלגל הירח הורכב מד׳ יסודות הידועים והנה בכל יסוד ויסוד יש ברואים ומינים ובלתי מורכבים רק יסודם והוייתם מאותו יסוד לבד דרך משל יסוד העפר נמצאים בו שקצים ורמשים ותולעים וכן מינים ממינים שונים שכל מציאותם אינו אלא מיסוד העפר לבד · וביסוד המים נמצאים הדגים שהוייתם אינו אלא מיסוד המים · וכן ביסוד האש נמצאת החי׳ הנקראת בלשון חכמים סלמנדרא (אמר המחבר הפילוסופים מביאים עוד מין זבוב ונקרא פירואי בלשון יוני) רק ביסוד הרוח לא נמצא שום בריה מיוחדת ועל כן הוא מן ההכרח שגם ביסוד הרוח ימצאו ג״כ ברואים ומינים שכל הוייתם אינו אלא יסוד הרוח לבד

גרס ירקים • ב׳ ותצפנהו שלשה ירחים • ד׳ תספור ירחים תמלאנה : ר״ל קין והבל לא באו במספר ירחים ר״ל תשע ירחי לידה • וכמ״ש עלו למטה ב׳ וירדו ז׳ ומפני חטא קין נסתלקה השמש למעלה מהוילון ומכח זה נמשך ג״כ הירח כאשר ידוע כי אין הלבנה מאירה מעצמה רק שמקבלת אור מהחמה • וזה גרס ירקים ואמר עוד שמר״עה היה תקון לחטא זה כי הוא היה גלגול נשמת הבל • וזה ותצפנהו ג׳ ירחים שזה הכתוב כאמר בשמה ואמר עוד שלכך את הכל לפי שהכוש באותו אור ואם שיגלה מלפניו ותאכל את מנחתו וזה היה עון כידו ומשה תקן זה שנא׳ ויסתר משה פניו וגו׳ • וזה תספור ירחים תמלאנה ר״ל שספר וצירף לו עוד כמה חדשים כדי שימלא חטאו אשר חטא ולא קנה שלמו׳ ובימי משה נתקן חטא זה ונתמלא החסרון (ועיין בלקוטי׳ עז׳) •

הנ"ל ואמר · אמר הק"בה אני איני כן
לא נכנסתי בעולמי פירשתי קיטאות שנא'
הנוטה כדוק שמים וגו' נגד קין שגרם
סלוק מרקיע ראשון הנקרא וילון שנא'
וימתחם כאהל לשבת וגו' ·
ואמר עוד הדלקתי נרות שנא' ויאמר
אלקים יהי מאורות נגד דור אנוש
שגרמו סלוק מרקיע שני ששם המאורות
תלויים ·
ואמר עוד רבצרתי מים שנא' ויאמר
אלקים יקוו המים וגו' · נגד דור
המבול שגרמו סלוק מרקיע שלישי ששם
רחים עומדות וכו' ומסתמא אין רחים
בלא מים ואולי הענין הוא על היות
הרחים הנ"ל דווקא ברקיע שלישי ולא
באחר לפי שהשמים הנקרא רקיע הוא
מבדיל בין מים התחתונים למי העליונים
ואולי הרקיע שלישי הוא נעשה הכל
מהמים העליונים כמד"א שמים אש ומים
וע"כ הרחים הוא באותו הרקיע והוא מובן ·
ואמר עוד עטרתי כל מה שעשיתי שנא'
ויכולו השמים והארץ וכל צבאם
וגו' נגד דור הפלגה · ויהיה פירושו ע"ד
מה שכתבנו לעיל בענין אדם הראשון
והוא כי הק"בה עשה שלום בין עליונים
לתחתונים וברא מהם בראים בשוה שלא
יהיו האחד רבים על השנים וז"ש עטרתי
כל מה שעשיתי ר"ל שבשלמות בראתי
את הכל ונפקא ליה שפיר מקרא דויכולו
השמים והארץ וכל צבאם שר"ל שהשמים
והארץ שוים הם בצבאם ואין לא' מהם
יתרון בבריה א' על השני והיתה כונתי
כדי לעשות משפטם נחרץ שיפוצו מעל
פני הארץ ולא יהיה שלום ביניהם ·
ואמר עוד אנכי ה' אל' מלך ב"ו בונה
פלטין שמא יכול להזיז אותו
ממקומו וכו' רמז בזה על אד"הר מפני
שבבריאתו נשלמו העליונים והתחתונים

כמו שכבר כתבנו ומפני נטיית עצמו
לתחתונים נמוטו מוסדי ארץ בעבורו וכאלו
נזוז הפלטין של הק"בה בעבורו מפני
שבנטייתו גברו התחתונים על העליונים
וזהו שמסיים המדרש אני עשיתי שנאמר
ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו וגו' שבספרו
של ר"מ היה כתוב או"ר באלף ופירושו
שק"בה נטה מהודו ומאור לבושו על אדם
והוא הלק הנשמה שנתן בו ואח"כ כשנטה
עצמו מאד אל התחתונים ירדו העליונים
ממעלתן לפי שהתחתונים גברו עליהם
ולכך נגרש מג"ע לפי שאין לעליוני' חלק
בו וז"ש ויקח ה' אלקים לאדם ולאשתו וגו' ·
כט ואמר עוד דבר אחר · כי נחמתי
כי עשיתים וגו' כוונתו בזה ג"כ
לרמוז על דור המבול לפי שמאה ועשרים
שנה עמד נח וצוח בכרוכיא חזרו בתשובה
לפי שעתיד הק"בה להביא מבול על העולם
והם לא האמינו שיכול הק"בה להחריב
את העולם ולהזיז אותו ממקומו וז"ש מלך
ב"ו בונה פלטין וכו' אבל הק"בה בנה
את העולם והזיזו ממקומו בימי המבול
וזהו שמסיים כי נחמתי כי עשיתים וגו'
שנאמר אצל דור המבול ·
ואמר עוד ואני אשא לנח וכו' לרמוז
ג"כ על זה הענין כאשר הוא מובן
מעצמו ואמר עוד ואני אסבול שנא' וירד ה'
לראות את העיר ואת המגדל נגד דור הפלגה
שנרמזו ג"כ בזה הענין לפי שבנו מגדל גבוה
עד לשמים וחשבו שאין הק"בה יכול להזיזו
ממקומו אבל הק"בה הפילם מן המגדל וז"ש
וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל :
ואמר עוד ואמלט לאברה' וכו' נגד נמרוד
שהשליכו לכבשן האש וא"כ זכר
בזה כל הז' דורות הרשעים ולכך פתח עשרת
הדברות בב' שמות הללו דין ורחמים להורות
על ז' דורות הרשעים ועל ז' דורות הצדיקי'
כמו שכתבנו לעיל :

ל
ביאור הכתובים **ובזה** נבא לביאור הכתובי' שהתחלנו
ונאמר שהיתה כונת השי"ת בבואו
אשר החל להזכירם להר סיני כי שם היתה הירידה האחרונה
ועל כן החל השי"ת להזכיר עון הז' דורות

אמר המחבר מצאתי בסולי הירועה של דרוש זה
מכתב כתב ידי ה"מ הרב כ"ע סמך לענין
מסורה ירחים מסה ספיה גלגול נשמה מסכל · וזהו כונת המחבר
ורקים ד' : פה' במחבר ירחים של יכה : כ' וממנה

דרוש א׳ להרב אמ נ״ע

ג״כ בריחה וסלוקים שבעה ·

כה ואחשבה שזו כונרת המשורר (תהלים סי׳ ע״ט) והשב לשכננו שבעתי׳ חיקם חרפתם אשר חרפוך שר״ל שגם הם חרפה עשו לשכינה במה שגרשו אות׳ מז׳ רקיעים ע״כ ראוי שישיב להם שבותם שבע על שבע כחרפה שהגיע לשכינה וז״ש חרפתם אשר חרפוך · ואולי זו כונרת הנביא ישעי׳ סי׳ ל׳ במ״ש והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור ז׳ הימים וגו׳ שהכונה לפי שבגלל ז׳ דורות הרשעים נסתלקה השכינ׳ עד לרקיע ז׳ והאור יופיע מרקיע שביעי וא״כ הששה רקיעים מפסיקי׳ מן האור לעולם ומחשיכים ומאפילים העולם · אבל לעתיד שיתקנו או העונות והסלוקי׳ היטב ואז תרד השכינ׳ למטה ויופיע האור מרקיע ראשון ולא יהיה הפסק וא״כ מוכח מזה שיהיה האור ז׳ פעמים יותר ממה מאותו היום לפי שלא יפסיקות הששה רקיעים וז״ש שבעתים כאור שבעת הימים ׃

והשב לשכנינו שבעתים

והיה אור הלבנה כאור וגו׳

כו אחר הדברים האלה נבא לביאור המדרש אשר שמנו פרתח השער אחר שנרקדק בו מהו קשה לו בפסוק אנכי ה׳ ארך עד שבא למשול משלים ׃

ביאור המדרש אשר שמנו פתח שער הדרוש

שנית מה שייכות יש לדרשתי על פסוק אנכי וגו׳ ׃

אך אמנם לא מראש בסרתר דברתי כי קצף גדול לה׳ על יושבי ארץ המה ז׳ דורות הרשעים וברית כרותה עם ז׳ דורות הצדיקים שהורידו השכינה ׃ וע״כ בשירד השכינ׳ על הר סיני היריר׳ האחרונ׳ כנודע הזהיר על עשרת דברות שיהו תקון לז׳ סלוקים כמו שאנו עתידים לבאר · וא״כ נאמר שזו קושיירת המדרש על שאמ׳ בפסוק ב׳ שמות אנכי ה׳ אר״ך ולמה לא נקט או זה לבד או זה לבד וע״כ בא המדרש לתרץ שכונתו ית׳ להזכיר בירידתו האחרונה ז׳ דורות הרשעי׳ וכנגדם נקט שם אר״ים שהוא דין והז׳ דורות הצדיקים שהורידו השכינה וכנגדם נקט שם ה׳ שהוא רחמים · ועל כן בא המדר״ש למשול משלים ולרמוז על הז׳ דורות הרשעים · על כן

אמר משל למלך ב״ו שנכנס למרינ׳ מכברין אותו וכו׳ נגר דור הפלגה והוא ע״ד מאמר רז״ל בקרושין איזהו מורא ואיזהו כבוד כבוד לא ישב במקומו וכו׳ וא״כ נקט זה נגר דור הפלגה שרצו לעלות לרקיע ולישב במקום של הק״בה במו שאמרו רז״ל לאו כל הימנו שיבור לו העליונים ויתן לו התחתונים וא״כ עברו בזה על סוג הכבוד מאחר שבכלל הכבוד הוא שלא ישב במקומו והם רצו לישב במקומו ׃ או תהיה הכוונה ע״ד שאמרו שם עוד שבכלל בבוד אב יש שיזרוק אביו לפניו כיס מלא מעות לים זהבן לא יכעום עליו ולא יקניטנו · וא״כ הוי בכלל הכבוד שיפזר ממון לכבוד אב אבל דור הפלגה פזרו ממון גדול ללא צורך אך להמרות עיני כבודו · וכמו שכתבנו לעיל ברור הפלגה וא״כ הוי זה הפך הכבוד ׃

ואמר עוד ומרביצין אותו כנגד אדם הא׳ ויהיה פירושו שבבא מלך ב״ו למרינה מרביצין אותו ר״ל שמרביצין אותו למעלה ובני המרינה יהיו למטה ממנו וזה יהיו נרבצין תחת משאו אבל אדם הראשון עשה הפך זה וגבו׳ חלק חומרו על חלק האהיו חלק מלכו של עולם ורבץ הוא עליו הפך ממה שעושין למלך ב״ו ׃

ואמר עוד ומפרישין קיטאורת וכו׳ נגר קין לפי שהק״בה הפריש הוילון על העולם שיצא שחרירת ויכנס ערבירת ויאיר גם יחשיך וקין בחטאו גרם שיתפשט הוילון תמיד ולא יסתם ויכנס לתיקו כדי שיתפשט האור וא״כ נאורת עליו לומר שהפריש קיטאות ·

ואמר עוד ומרליקין נרות נגר דור אנוש כי מלבר שנוכל לפרשו שרמז בזה ג״כ על קין שהחשיך את הנרות שהרליק מלכו של עולם כמרובר ׃ הנרה יצרק לפרשו ג״כ על דור אנוש לפי שהנרורת שהדליק הק״בה גם ברקיע שני ודור אנוש פגמו בהם לפי שעברו חמה ולבנה במו שכתבנו לעיל ברורם ·

ועתה מתחיל לפרש ולזכור כל הרורות הנ״ל

משמח את עצמו או נשרף אברהם וז״ש אם אשמח בפיד משנאי והנה אמרפל היה מיחל ומקוה שישרף אברה׳ ולכך היה מלא אות וקללות בפיו על שישרף אברהם · ואני לא עשיתי כן הלילה לקלל נפש אויבי וז״ש ולא נתתי לחטא חכי לשאול באלה נפשו · ואמר אם כסיתי כאדם פשעי לטמון בחבי עוני · נגד אדם הראשון ואמר שחטא על אשתו החביבה האשה אשר נתת עמדי וגו׳ וז״ש אם כסיתי כא״דם פשעי לטמון בחבי עוני אר״ם דייקא וחביו דייקא :

ביאור כל הארבע׳ עשר׳ דורות שבע׳ הטובים ושבע׳ הרעים מצאתי און לי במסרה עשר פעמים אדם וזה מספרם · אדם שת אנוש : אדם ביקר ולא יבין : אדם ילוד אשה : אדם תועה מדרך השכל : אדם בליעל איש און הולך עקשות פה : אדם עשוק בדם נפש אדם כי יהיה בעור בשרו : אדם ערום : אדם חסר לב : אדם להבל דמה : שלדעתי כולם ורמוז בזאת המסרה נגד ג׳ דורות הראשונים אשר סלקו השכינה והם אדם הראשון וקין ודור אנוש אמר אדם שת אנוש כי שת היה תחת הבל שהרגו קין · ונגד דור המבול שכפרו בהשגחה ולא הבינו שהש״י נתן להם יקר וגדולה אמר אדם ביקר ולא יבין · ונגד דור הפלגה שרצו לעלות לרקיע אמר אדם ילוד אשה ע״ד מה לילוד אשה בנינו : ונגד הסדומיים שרצו לטמא את המלאכי׳ במשכב זכור אמר אדם תועה מדרך השכל ע״ד מאמר רז״ל למה נקרא מז תועבה לפי שתועה הוא בה וגם חטא שני שלא החזיקו ידי עני הוא ג״כ טעות · כי השכל נותן שיתנו צדקה לעני כי היכי דליתנו לבנינו וכמא׳ החכם אקדימו ריפתא לעניא וכו׳ · ונגד אמרפל אמר אדם בליעל איש און כי הוא היה עובד ע״ז ומפני שלא רצה אברהם לעבוד ע״ז השליכו לכבשן האש ואמר עוד הולך עקשות פה מפני שאמ׳ שלא הציל הש״י את אברהם אלא ע״י דברים המקררים והמכבים את האש ועתה מתחיל לספר שבעה דורות הצדיקים אשר הורידו השכינה הראשונה יצחק שעקד עצמו ע״ג המזבח וכמעט הזו מדמו על הקיר אמר אדם עשוק בדם נפש ונגד יעקב אמר אדם כי יהיה בעור בשרו ר״ל כי יעקב הלביש עורות גדיי עזים על ידיו וצוארו כדי שלא יכירוהו אביו ונגד שבט לוי אמר אדם ערום לפי שהיו ערומים ועניים והאמינו מאד בהשגחתו ית׳ הפך דור המבול שכפרו בהשגחתו ית׳ ונגד משה רבינו ע״ה שהיה גלגל נשמה מהבל אמר אדם להבל דמה ר״ל אותו אדם שהיה דומה להבל אשר הרגו קין : (עיין בביאור כל אחד ואחד במקומו)·

כד **ובהיות** הדבר כן ששבעה הם ה׳ המתועבים אשר גרמו סלוקי׳ שבעה ואחריהם עמדו ז׳ הרועים והורידוה מטה מטה : אחשוב שזו כונת הכתוב (דברים ט״ו) וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמטה לה׳ · שבאמת מלת לה׳ היא מיותרת · אך אמנם לדרכנו הוא נכון כי יאמר הכתוב שהוא מן הראוי שהשביעית יעשה הנחה מה לעמתו מאחר שגם לשביע׳ נתהוה הנחה מה בשביעי׳ והוא הנחתו ברקיע הז׳ שלא נסתלק ליותר גבוה שהרי מוזכר שם בגמרא שיש עוד רקיע שמיני על ראשי החיות ולא נסתלקה השכינה לאותו רקיע · וז״ש כי קרא שמטה לה׳ · וזו כונת הכתוב פ׳ בחקותי ואם תלכו עמי קרי ולא תאבו לשמוע לי ויספתי עליכם מכה שבע כחטאתיכ׳ · שיש לדקדק למה נקט דוקא שבע ולא מספר אחר אלא ודאי שהכונה שישלם להם מדה כנגד מדה והנה הם גרמו ז׳ סלוקים לשכינה וע״כ יהיו מרותם ג״כ שבע והם הז׳ סלוקים שגרמו לשכינה כנודע · ואולי זאת היא הכונה במה שקלל את ישרא׳ (דברים כ״ח) יתנך ה׳ נגף לפני אויבך בדרך אחד תצא אליו ובשבעה דרכים תנוס לפניו · שקלל אותם דוקא בבריחת שבע דרכים לפי שהם גרמו

ואם תלכו עמי קרי

פסוק יתנך ה׳ נגף לפני אויבך וגו׳

עוד מלפינו מבהמות הארץ ומעוף השמים
יחכמנו על דור המבול שגרמו סלוק ג׳ ·
כג וחנה ידענו שעונש דור המבול היה על
ב׳ חטאים · א׳ על הגזל כאמור כי מלאה
הארץ חמס · והב׳ על הזנות כאמור כי
השחית כל בשר את דרכו · והנה ארז״ל
בסוף מס׳ ערובין כי אלמלא לא נתנה תורה
למדנו גזל מנמלה ועריות מיונה · מלפנו
מבהמו׳ מבהמות הארץ : וא״כ אוקמוה
רז״ל לזה הפסוק על או ב׳ חטאים גזל
ועריות ויצדק יפה על דור המבול שהם
היו נכשלים באלה ב׳ חטאים : ואמר עוד
שם יצעקו ולא יענה מפני גאון רעים על
דור הפלגה שהיו גאים ורצו לעלות
לרקיע : וז״ש מפני גאון רעים · ואמר
עוד אך שוא לא ישמע ושדי לא ישורנה ·
נגד אנשי סדום שכתבנו שהיה הסלוק
בעבור שלא ישמע גודל קטרוג המלאכים
וז״ש אך שוא לא ישמע אל וגו׳ · ואמר עוד
אף כי תאמר לא תשורנו דין לפניו ותחולל
לו · נגד אמרפל שכתבנו שהיה הסלוק
בעבור שלא יאמרו שלא יכול הק״בה
להצילו רק בכח אותם הדברים המקררים
וז״ש אף כי תאמר לא תשורנו מ״מ נסתלק
הק״בה לרקיע ז׳ שבו צדק ומשפט להראות
שהמשפט ינצל אברהם · וז״ש דין לפניו
ותחולל לו · ואמר עוד ועתה כי אין
פקד אפו ולא ידע בפש מאד · ר״ל כי
אמרפל בראותו שאברהם ניצול ראה שאין
כאלהינו בארץ והאמין בו לבדו והפסיק
לעבוד רבוי ע״ז שהיה לו כמו שארז״ל
במדרש שאמר לו לאברהם נסגוד לנורא
נסגוד למיא נסגוד לרוחא נסגוד לעננא :
אמנם עתה אחר הנס המופלג התחיל
להאמין באחדותו ית׳ לבד ולא ברבוי
אלוהות : וז״ש ועתה ר״ל שלא נשרף
אברהם ולא ידע בפש מאד · ר״ל שלא
האמין ברבוי אלוהות · ויהיה פש מלשון
והנה פשה הנגע וא״כ הוכיח לו אליהו בזה
שיתפעל הוא כביכול מרשעת אנשי הדור
שהרי בעון ז׳ דורות הרשעים נסתלקה
השכינה מרקיע לרקיע ואיוב ברעתו הבל
יהביל וז״ש הבל יצפה פיהו בבלי דעת

מלין יכביר · ואחשבה עוד שעל זה פסוקי
הענין בעצמו התנצל איוב (בסי׳ ל״א) ואמר איוב לו
שאינו רשע כ״כ כמו הז׳ דורות הרשעים
שגרמו סלוק השכינה מרקיע לרקיע ·
והתחיל ואמר כי פחד עלי איד אל ומשאתו
לא אוכל ר״ל שמשאת האל שנתנשא
למעלה לרקיע אחר זהו יבעת אותו · וז״ש
ומשאתו לא אוכל ועתה מתחיל לספר
הז׳ דורות · ואמר אם שמתי זהב כסלי
ולכתם אמרתי מבטחי נגד קין שאמר
להבל פרח ורצה למשול על כל העולם
והרג את אחיו בשביל חמדת הממונות
שהיה בו · אם אשמח כי רב חילי וכי
כביר מצאה ידי נגד דור המבול שבשביל
רוב הטובה שהשפיע להם הק״בה והרבה
חילם לכך מרדו בו ית׳ · וכמו שכתבנו
לעיל על פסוק שאנן מואב מנעוריו ושקט
הוא וכו׳ ע״כ עמד טעמו בו וגו׳ · אם
אראה אור כי יהל וירח יקר הולך · נגד
דור אנוש שטעו ועשו לחמה אוה בשביל
שראו אותה זורחת · ואמר בירח יקר
לפי שהככבים מסבבים אותה כמו עבדים
לאדוניהם וכמו שמוזכר במדרש שאברהם
הבין כך · ויפת בסתר לבי ותשק ידי
לפי · נגד דור הפלגה שלא רצו להיות
נזונים מידו של הק״בה רק רצו שהמפתח
יהיה בידם : וכמו שכתבנו לעיל על
פסוק אשר אני אחזה לי וז״ש ותשק ידי
לפי והוא מלשון על פיך ישק כל עמי ·
ואמר עוד שזו הוי הכחשה בהשגחתו
ית׳ שהרי הוא ית׳ נותן לכל א׳ אכלו
בעתו ויושב וזן מקרני ראמים עד ביצי
כנים והם לא רצו להיות נזונים מאתו ית׳
והוי זו הכחשה בהשגחתו ית׳ · וז״ש גם
הוא עון פלילי כי כחשתי לאל ממעל :
בחוץ לא ילין גר דלתי לאורח אפתח
נגד אנשי סדום שלא החזיקו ידי עני
ורצו למנוע רגל ארם ולא פתחו דלתם
לאורח כמ״ש אין איש מאסף אותי הביתה ·
אם אשמח בפיד משנאי והתעוררתי כי
מצאו רע נגד אמרפל שהשליך את אברהם
לאש והיה מיחל ומקוה שישרף והיה
מתבייש בשראה שניצול אברהם · והיה

משמח

שמים וראה ושור שחקים גבהו ממך · ר"ל תראה את שבעה הרקיעי' שנסתלקה השכינה מהם בשביל אנשי רשע כמוך ואז תראה שנתפעל הש"י כביכול מרשעת הנביאים · וז"ש אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו ר"ל תראה באכת עשיתך ופעולתך בו כביכול באותן ז' דורות הצדיקים שהורידו את השכינה מטה מטה וז"ש אם צדקת מה תתן לו או מה מידך יקח וגו' · ר"ל בניחותא ולא כפשוטו דקרא שנא' הכל דרך תמיהא :

כב אבל לדרכנו יהיה הדברים נאמרים באמת וצדק להוכחה ומופת מהז' דורות הרשעים שגרמו סלוק השכינה מעלה מעלה ועתה מתחיל להשוב ולרמוז הז' דורות הרשעים ואמר לאיש כמוך רשעיך וגו' · נגד הראשון שגרם סלוק ויתבאר יפה לפי שאיוב היה אומר לא כן אנכי עמדי שפי' שם המפרשים שהכונה שאמר איוב שאין אני רשע כאדם הראשון שאכל מעץ הדעת ואמר על אשתו האשה אשר נתת עמדי וגו אבל אני לא שמעתי לקול אשתי ואמרתי לה כדבר אחת הנבלות תדברי וגו' · וע"כ היה איוב מתפאר שהוא יותר טוב מאדם הראשון · אבל אליהו אמר לו שהוא ג"כ רשע כמו א"הר וז"ש לו לאיש כמוך רשעך ואמר עוד ולבן אדם צדקתך נגד קין בן אדם הראשון שגרם סלוק שני וביאר חטאם ואמר מרוב עשוקים יזעיקו וגו' ע"ד מדרש רז"ל פ' בראשית שאמרו בא ונחלוק את העולם זה נטל את הקרקעות וזה נטל את המטלטלין דין אמר ארעא דאת קאים עלה דידי הוא ודין אמר מה דאת לביש דידי הוא דין אמר חלוץ ודין אמר פרח מתוך כך ויקם קין על הבל אחיו וא"כ רצה א' לגזול את חבירו שלכל אדם יש לו ד' אמות קרקע לקברו · וזהו הטעם שאנו כותבים בהרשאה והקניתי לו ד' אמות קרקע בחצרו אעפי שאנו יודעים שאין לו קרקע אלא ודאי משום דאמרינן שיש לו ד' אמות קרקע לקברו · וכמו שכתב הב"י בטור ח"מ סי' ס' · והאשרי בב"מ ריש פרק הזהב · וא"כ אעפ"י שא' נטל את הקרקעות מ"מ נשאר לכשנגרו לפחות ד' אמות לקברו והוא רצה ליקח ממנו בחזקה גם אותם ד' אמות ואמר לו פרח וזה היה גזלה גדולה וז"ש מרוב עשוקים יזעיקו : ואמר עוד ישועו מזרוע רבים ר"ל כי רבים הצועקים על אותו זרוע של קין ולא דם הבל בלבד אלא אף דם זרעו : ואמר עוד ולא אמר איה אלהי עושי נותן זמירות בלילה וגו' · נגד דור אנוש שהיו עובדי ע"ז לחמה וללבנה ולא היה להם לראות שהחמה אינה כלום כיון שהיא שוקעת לעת ערב : וכן ארז"ל על אברהם אבינו ע"ה שכשחקר על אלהות שחשב שהחמה היא האלוה כיון שראה לערב ששקעה ובא אורה ידע שאין בה ממש · וכן היה להם לדור אנוש לעשות ולראות שהחמה נכרתה ונשקעה לערב והלבנה לבקר · וז"ש איה אלוה עושי וגו' כי עשיה מצינו שהוא לשון כריתה כמד"א ועשתה את צפרניה ר"א תקוץ ואמר עוד נותן זמירות בלילה וגו' לרמוז שהחמה נכרתה בלילה ויהיה זמירות מלשון כריתה וכרת הזלזלים במזמרות : ואמר

עוד

אמר המחבר כן להרב בעל הדרוש נ"ע · כלע"ד שהענין זה יהיה המחלוקת שבין צופר הנעמתי לבין איוב כי זה הוכיח אותו באומרו ודע כי ישה לך אלוה מעונך החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא וגו' · ויען איוב ויאמר אמנם כי אתם עם ועמכם תמות חכמה גם לי לבב כמוכם וגו' אדם ילוד אשה קצר ימים וגו' : להבין דבריהם נקדים הקדמה אחת ידועה שיש מחלוקת בין חכמי המחקר אם יש כפרה · וסליחה · על חטא שיחטא האדם והנה כת אחת והם הכופרים אומרים שאי אפש' שיהיה לו מחילה על העון כי החטא הולך אחר אשר חוטא לו והוא הקב"ה שהוא בלתי בעל תכלית ולזה גם כן החטא הוא בלתי בע"ת · והכת הב' אומרת שהחטא הולך אחר החוטא שהוא בע"ת : ועתה מפורש כשמלה חדשה דבריהם כי צופר הנעמתי סבר שהחטא הולך אחר אשר לו נעש' החטא ושהוא בלתי בעל תכלי' ולזה אמר ודע כי ישה לך וגו' · והנה היטב חרה לו לאיוב והשיב עד שאתם אומ' זאת והיא כפירה בחק התורה ולמה לא אתם מסכים עם האומר שהחטא הולך אחר החוטא והוא אדם ילוד אשה ובעל תכלית ודוק :

בשמים וארץ זהו מופת חותך שכונתו ית״
היתה להורות שרצונו שהבריאה יהיה שוה
מעליונים ותחתוני׳ וכמו שכתבנו לעיל
באדם על פסוק הלא זה דברי עד היותי
על ארמתי · וז״ש בגליון יכתבו כלם :
ר״ל בפתח ספרו ספר התורה כי גליון
יקרא לפתח הדף ואמר שבפתח הדף
בהתחלת התולה יכתבו כלם · ר״ל שמים
וארץ שזהו מורה על שרצונו ית׳ שיהיה
הבריאה שוה מעליוני׳ ותהתוני׳ : אמר
עוד גלמם מאז ראו עיניו · גמר אומר
לדורות בעניניו · גם הארץ מלא קניניו ·
הגם שלפי פשוטו נוכל לפרשו ע״ד מאמר
רז״ל במסכת נדה מלאך הממונה על ההריון
לילה שמו ומביא הטפה של זרע לפני
הק״בה ואומר טפה זו מה תהא עליה חכם
או עשיר או גבור וכו׳ וכלם משיב לו
הק״בה וזה שיסד הפיטן כאן גלמם מאז
ראו עיניו · ר״ל מאז שראה הטפה זרע
שממנה יעשה גולמו של אדם מיד מודיע
הק״בה את כל עניניו ומה יהיה וז״ש גמר
אומר לדורות בעניניו ואפי׳ על העושר
שהיירתי אומר דוקא על החכמה יאמר
הק״בה טרם הולדו לפי שזה יוכלו להבין
ע״י ראיית והכרת טבע הטפה אם זכה היא
או עכורה וכמא׳ הרופאים שעיקר עת
ראוי למשגל היא בחצי הליל׳ שאז האוכל
נתעכל והזרע הוא כלול · וגם בגבורה
יש מבוא להכרת אם הטפה הוא המה או
קרה · אבל להבנת וידיעת אם עשיר
יהיה או עני אין בזה שום מבוא לראיית
הטפה הייתי אומר שלא יודיעהו הק״בה
טרם הולדו לכך אמר. שאף על העושר
אומר הק״בה אם יהיה לו קנינים רבים ·
וז״ש גם הארץ מלאה קניניו ·

זה כתב אמ״ הרב נ״ע משם אביו הגאון נר״ו

ונשוב לדרכנו ונאמר שזה החרוז מוסב
ממה שלמעלה ממנו שכונת הש״ית
היתה שהבריאה יהיה שוה מהעליונים
ותחתוני׳ ולכך ברא את האדם משניהם ·
וז״ש גלמם מאז ראו עיניו · ר״ל גולם
שניהם של עליונים ותחתונים אז גמר
שעניני האדם אשר יצדק עליהם לומר
דורות כי על העליונים לא יצדק לומר
דורות שלעולם הם קיומים אבל על בני
הארם ההוים והנפסדים עליהם יצרק לומר
לשון רורות וגמר הק״בה ברעתו שהאדם
יהיה כלול משניהם מהעליוני׳ ומהתחתוני׳ ·
וז״ש גמר אומה לדורות בעניניו · ולפי זה
לא יהיה לתחתונים שום ערעור שהק״בה
השרה שכינתו על העליונים ולא על
התחתוני׳ · שהרי גם באדם שהוא מן
התחתוני׳ יש ג״כ קנין מה מהעליונים ·
והיא הנפש השכלית והנשמה הטהורה
וז״ש גם הארץ מלאה קניניו : ויסר עוד
הפיטן האור בגיהו כשלמה עטה · הבהיק
זיוו במעלה ובמטה : הכהות גלגל חמה
במבטה : שלרעתי רמז למה שכתבנו
לעיל בשם מערכת האלהות שלכך : משפט
הבל כבהיית האור לפי שגם חטאו הירה
במרה שהביט באור שבאה מן השמים
לאכול את מנהרתו · וז״ש הבהיק זיוו
במעלה ובמטה ר״ל שהשי״ שלח אש
למטה לאכול את מנהתו והציץ הוא באש
לכך נכהרה גלגל חמה · וז״ש הכהות
גלגל חמה במבטה · ר״ל שלכך נכהה
גלגל חמה בעון שהביט באורתו האור ·
שירד מן השמים · ולהיות הדבר כן
ששבע הם החטאים אשר גרמו טלטול
וסלוק השכינה מרקיע ראשון לרקיע ב׳ ·
אהשוב שזו מענה אליהו בן ברכאל הבוזי
אל איוב (עיין עליו שם סי׳ ל״ה) ויען אליהו
ויאמר הזאת חשבת למשפט אמר צדקי
מאל וגו׳ · ר״ל שאליהו הוכיח לאיוב על
רעתו שאמר כי הק״בה לא יתפעל מרעות
אנשי העולם וכן אמר איוב כמה פעמים
חטארתי מה אפעל לך וגו׳ למה שמרתני
למפגע לך · שנר׳ מזה שרעת איוב היה
כי לא נתהוה שום פעולה ורצון אצל הק״בה
מרשעת העולם ומצרקתם · אבל אליהו
הוכיח לו שיש בזה ע״ד הדרש שום
התפעלות אצלו כביכול והביא לו מופת
הותך על זה שנתפעל הק״בה כביכול מז׳
הדורות הרשעים שנגרשה השכינה כביכול
מרקיע לרקיע ואח״כ נתהנה כביכול משבע׳
הדורות הצדיקים שהורידו את השכינה
מרקיע א׳ לחבירו · וזהו שאמר לו הבט

ביאור המענה איוב סי׳ לה

שמים

שברקיע ג׳ יש מן שמורה על ההשגחה ודור המבול כפרו בהשגחה ואמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו אבל בשבט לוי נתקן זה החטא לפי שבכל השבטים לא היה שבט עני כמו שבט לוי שלא היה להם נחלה אישי ה׳ הוא נחלתו ועל כן הוצרכו להתפלל אל ה׳ שישגיח עליהם ויתן להם אוכלם בעתם ושיבואו לחלקו הרבה תרומות ומעשרות וזה היה תקון לחטא דור המבול שכפרו בהשגחתו ית׳ שמו לעד :

יט **עמד** קהת ירד משלישי לשני לפי שהסלוק מרקיע שני הי׳ בעבור ששם החמה והלבנה וכו׳ ודור אנוש עברו להם והיה קצר המצע מהשתרע ובני קהת תקנו זה החטא לפי שעבודת בני קהת הי׳ לשאת את הארון כמ״ש בפרשה ואעפ״י שהארון היה מכלה בהם מאד לפי שהם היו יותר קרובים אל הארון אעפ״כ לא היו נמנעים מלשאת אותו וקדשו שם שמים ביותר וקבלו עליהם עול מלכותו ית׳ ובזה נתקן חטא דור אנוש שהיו עובדי ע״ז לכן ירדה השכינה לרקיע ב׳ :

עמד עמרם וירד משני לראשון לפי שעמרם תקן חטאו של קין במה שהרג את הבל לפי שעמרם הוליד את משה שהיה גלגול נשמה מהבל כמו שכתבנו לעיל בשם מערכת אלהו׳ ואסמכוהו אקרא ומשה היה רועה ולא אמר ומשה רועה לא היה רועה כבר ע״ד והבל רועה וא״כ כשנולד הוי כאלו נולד הבל עצמו וכאלו לא הרגו קין · ובזה נבין מא׳ רז״ל ותרא אותו כי טוב הוא מלמד שכשנולד משה נתמלא הבית כלו אורה אשר באמת תמוה מאמר זה ובעיני כל יפלא מהו מליאת האור בלידת משה רבינו ע״ה אך אמנם לדרכנו יתכן מאד שכתבנו למעלה שקין בחטאו בהריגת הבל אחיו גרם חשך לעולם ע״ד מאמר רז״ל על ד׳ דברים מאורות לוקין ולכך נסתלק הקב״ה מרקיע ראשון כדי שיסתם הוילון ויהיה חשך בעולם אבל בלידת מרע״ה נתקן זה החטא ונפתח הוילון ותוכל החמה להזריח לעולם על כן אמר שכשנולד מרע״ה נתמלא כל הבית אורה והוא נכון מאד :

מאמר נתמלא כל הבית אורה ועיין לקמן דף ותמצא דבר חפץ

כא **עמד** משה והורידה לארץ לפי שמשה תקן אדם הראשון שנטה עצמו מאד לתחתונים אבל מרע״ה עשה בהפך ונטה עצמו לעליונים וארבעים יום היה על השמים לחם לא אכל ומים לא שתה ואמרו רז״ל ברבא פ׳ וזאת הברכה אשר בירך משה איש האלקים אם איש למה אלקים ואם אלקים למה איש אלא מחציו ולמטה איש מחציו ולמעלה אלקים ולכן מרע״ה השלים העליונים והתחתונים לכן ירדה השכינה בעבורו לארץ וזה״ד באתי לגני אחותי כלה · אפשר שירמז על אדם הראשון שנגרש מגן עדן אבל משה תקן חטאו ולא נגרש מג״ע ונתיחד עמו הקב״ה בג״ע כחתן עם הכלה · וז״ש באתי לגני אחותי כלה · ובכן נשלם המדרש כיד ה׳ הטובה עלי ויציב המדרש ונכון פשריה :

כוונת הפייטן

ואחר כתבי זאת מצאתי הון לי הפייטן במה שיסד ביוצר לחתן יוצר המתחיל איחר שם שוכן תרשישים כתב וז״ל בסיפור הבריאה הנפלאה באותו הפיוט· בטרם שומו עם עולם · בלבדו היה פורטם וכוללם · בגליון ספרו יכתבו כלם : שהכונה לע״ד למה שכתבנו לעיל בענין אדם הראשון שהשי״ עשה שלום בין עליונים ותחתונים וברא מהם בשוה אם ביום ראשון בכלל מעליונים ומתחתונים כמד״א בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ ואם בשאר הימים כפרט ביום ב׳ מעליונים בלבד וביום ג׳ מתחתונים בלבד ביום ד׳ מעליונים לבד וביום ה׳ מתחתונים לבד וז״ש בטרם שומו עם עולם ר״ל קודם שנברא האדם שהשלי׳ העליוני׳ והתחתונים היתה שווי הבריאה בכלל ובפרט כמו שזכרנו בסמוך : וז״ש בלבד והיה פורטם וכוללם : ואמר עוד שהער על זה לפי שהתורה מתחלת בשניהם

בשמים

לאורח שיבוא בינידהם ולא להטיב אבל עתה ביצחק נתקן זה לפי שמאת המלאכי׳ היתה סבה ביאת הנשמה של עולם הבא לתוך יצחק וא״כ טובה עשו לו וזה היפך טבעם הראשון שמקוד׳ היו מדקדקים על שתוף א׳ מזה העולם עם א׳ מהעולם שלהם ואמרו מה לילוד אשה בינינו אבל עתה עשו דבר הפך טבעם וגרמו שנשמה של עולם שלהם פרחה בגוף א׳ של עולם הזה · ועוד מצינו במדרש תנחומא פ׳ תולדות אצל הערמת יעקב את אביו בברכות ויבא לו יין וישת · מהיכן הביא לו יין ר״א מיכאל הביא לו יין מג״ע וא״כ נראה בזה שעשו דבר הפך טבעם והטיבו עם אנשי עולם הזה ולכן נתקן בזה הסלוק לכך ירדה השכינה לרקיע המישי · ואחשבה כי זו כונת המסרה· חוצה ד׳ הא׳ לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה : ב׳ כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה : ג׳ הן אראלם צעקו חוצה : ד׳ ויעשו ארון אחד ויתנוהו בשער בית ה׳ חוצה : שרמז על ב׳ חטאות סדום ושעל ידי יצחק נתקן הכל כמדובר לחטא הראשון של סדום שלא החזיקו ידי עני אמר לא תוציא וגו׳ · שלא הוציאו לעני מאומה · ויתבאר הענין יפה ע״ד מאמר רז״ל בפ׳ חלק שאנשי סדום כי הוי מתרמי להו עניא יהבו ליה כל חד וחד דינרא וכתב שמיה עליה ריפתא לא הוי ממטי ליה כי הוה מיית אתי כל חד וחד שקול דידיה וא״כ נתנו לו בדרך הערמה צדקה וכרוזא קרי בחיל שלא ימכרו לו מזונות וז״ש לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה· ר״ל שציוו שלא ימכרו לו מזונות · ועוד חטא אחר היה בידם במה שעשו למלאכי׳ שהיו אצל לוט ששם נא׳ ואנשי סדום נסבו על הבית וגו׳ וזה היה גרעון גדול במה שנסבו על הבית הוצה וז״ש כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה : אבל עתה בימי יצחק נתקן הכל אם לחטא הראשון שהיה קטרוג המלאכים נתקן ביצחק לפי שלמדו זכות על זביחתו כמדובר לעיל וז״ש הן אראלם צעקו חוצה ואם לשני שרצו למנוע

מסורה חוצה ד׳

רגל אדם וע״י המלאכים היה נתעורר זה החטא ועתה ביצחק נתקן זה לפי שמאת המלאכי׳ נסבו לביאת הנשמה של עולם הבא לתוך יצחק כמו שאמרנו לעיל וז״ש ויתנוהו בשער בית ה׳ חוצה : והוא ידוע שהצדיק נקרא בית ה׳ לפי שהשכינה שורה בתוכו וכמו שכתבו המפרשים על אמרו ושכנתי בתוכם שהכונה ששוכן בתוך כל צדיק וכן כתב בעל ספר נשמת אדם על פסוק ויטוש משכן שילו אהל שכן באדם שהכונה שמעת שנטוש משכן שילו אז נעשה הצדיק משכן ונוה לשכינ׳ · וא״כ כשגרמו המלאכים ביאת הנשמה ל תוך יצחק יצדק לומר שנתנו הנשמה שהיתה חוצה בעולם הבא ולא בתוך יצחק אל יצחק הצדיק שהיה בית ה׳ · וז״ש ויתנוהו בשער בית ה׳ חוצה ר״ל הנשמה של עולם הבא שהית׳ חוצה ליצחק :

יז **עמד** יעקב וירד מחמישי לרביעי לפי שהסלוק מרקיע רביעי הי׳ בעון דור הפלגה שפגמו בטעם הקרבנות ורצו לעלות לרקיע אבל ביעקב נתקן זה לפי שבכל האבות לא מצינו א׳ מהם שהקריב כ״כ קרבנות כמו יעקב ואת נפשו נתן על הבכורה כדי שיהיה ראוי להקרבת קרבנות וכמו שפי׳ רש״ז ל שם במכירת הבכורה · וא״כ הבין טעם הקרבנות והיה נזהר בהם וזה היה תקון לחטא הפלגה · או יתבאר יפה ע״ד מאמר רז״ל ברבה פ׳ תולדות · יעקב תבע את החולי אמר רבש״ע אדם מת בלא חולי ואינו יושב בין בניו מתוך שהוא חולה שנים או שלשה ימים אמר לו הק״בה דבר גדול תבעת וממך אני מתחיל שנא׳ ויאמר ליוסף הנה אביך חולה ע״כ וא״כ יעקב היה הראשון שהיה חולה ושירדה שכינה בעבורו כי הוא ידוע שהשכינה למעלה ממטתו של חולה שנא׳ ה׳ יסעדנו על ערש דוי על כן ירדה עוד השכינה ירדה א׳ בזמן יעקב :

יח **עמד** שבט לוי ירד מרביעי לשלישי לפי שהסלוק מרקיע ג׳ הי׳ להיו׳

שברקיע

עם פועלי און · שקשה בעיני למה אמר זה
דוקא באמרפל ולא בשאר הדורות שהיו
קודם זה שגרמו ג"כ סלוק השכינה ·
יד אך אמנם לדרכנו יובן היטב שהסלוק
לא היה רק שלא יאמרו שמה
שהקים הקב"ה את אברהם לא היה אלא
מתוך שהיה לו עוזרים רבים והם הדברים
המקררים וכל התקומה וההתיצבות שהיה
לו הכל היה באמצעו' העוזרים הנ"ל אמנם
עתה אחרי הסלוק מאותם הדברי' ואדרב'
הנותו אצל השרפים שהם אחדים בטבע
עם האש שוב ליכא שום ערעור כי אין
מי לקום על צרו ית' לעזרו ע"כ כשנסתלק
עתה מה יהמו ככלב הלא נסתלקתי מאותן
הדברי' ומי יקום עתה על צרו לעזרני וז"ש
טו מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם
פועלי און :

או יהיה טעם אחר על זה הסלוק והוא
על דעת מדרש רז"ל ברבא פרשת
תולדות · כה אמר ה' אל בית יעקב אשר
פדה את אברהם וגו' יעקב פדה את אברהם
לא נצול אברהם מכבשן האש אלא בזכו' יעקב
ע"כ · והנה ברקיע הז' יש הנשמו' שעתידין
להבראות ע"כ כהשליך נמרוד את אברהם
לכבשן האש נסתלק הקב"ה לרקיע ששם
הנשמות שעתידין להבראות להורו' שאופן
הצלת אברה' יהיה בזכות הנשמ' שעתידה
להבראות והיא נשמת יעקב שבזכותה
ינצל מכבשן האש : ואמר עוד מה עשה
הקב"ה קפל את כל הדורות הראשונים
והעמיד את אברהם ותגל מעשיו וירד
משביעי לששי : עתה בא המדרש לפרש
אופן קושית הרב האשי"ך בספר חבצלת
השרון שתמה על זה כי יתחמץ לבבו
באמרו מאריה דאברהם המבלי אין זכות
באברהם או ביצחק בנו הנעקד ע"ג המזבח
עד שינצל בזכות יעקב דור שלישי ממנו
ע"כ אמר כאן המדרש שהדורות הראשוני'
ליעקב שהם אברהם ויצחק היו כלא היו
באופן ההצלה ולא נצול אברהם אלא
בזכות נכדו יעקב בחירו וז"ש קפל את כל
הדורות הראשונים ר"ל קפל והעלים את
אברהם ויצחק ולא זכר כי אם את יעקב

ובכן כשעמד אברהם מכבשן האש ירד
הקב"ה משביעי לששי מאחר שלא הסלוק
כי אם בשביל לשונם הרע שלא יאמרו
באמצעות הדברים המקררים הציל ה' את
ידידו אבל אחר הסלוק ליכא שום ערעור
ומיחוש לכך ירדה השכינה לרקיע ששי
וכן נמי לטעם השני שהיה הסלוק לרמוז
שהצלת אברהם תהיה בזכות הנשמה
שעתידה להברא על כן אחר הרמיזה
והצלה רתו ליכא שום צורך אל הסלוק
לרקיע ז' לכך ירדה לששי :

טז **עמד** יצחק ופשט צווארו ע"ג המזבח
וירד מששי לחמישי לפי שאז
נתקן חטא סדום אם לראשונה לפי שהיה
הקטרוג מהמלאכים רב מאד נתקן כאן
ביצחק כי בכל האבות לא היה לא' מהם
ברית כרותה עם המלאכים ; וכמו שיסד
הפייטן יום ראשון של שבועות · קרבן
שלם יחידו נמצא · בטנא בכורים אז
נרצה · כשה לטבח רץ כמרוצה · ולמענו
אראלים ממחיצה · מר צעקו חוצה · וכן
אמרו רז"ל ברבא פ' העקידה · הן אראלם
צעקו חוצה · הייצא אבא נכים לדרא ·
וא"כ הוי זה תקון על הסלוק הראשון שהי'
לפי שקטרוג המלאכים היה גדול מאד
ועתה נתקן זה שאדרבא התחילו ללמד
זכות על בני העולם הזה ולכך ירדה
שכינה · ואם לחטא השני של סדום
לפי שרצו למנוע רגל אדם מהם והמלאכי'
ג"כ זה דרכם לדקדק על אורח הבא בגבולם
ורוצים להזיקו וכן בקשו לדחוף למשה ·
הנה זה נתקן ביצחק והוא ע"ד מדרש
הזוהר פ' נח בתוספתא שלכל צדיק יש ב'
נשמות א' בעולם הזה וא' בעולם הבא
ולכך נאמר בכל הצדיקים שמם כפול
אברהם אברהם יעקב יעקב משה משה
לבר מיצחק שלא נאמר שמו כפול לפי
שכשנעקד יצחק פרחה נשמתו דהאי עלמא
וכשאמרו מלאכי השרת ברוך מחיה
המתים שבה בו הנשמה של עולם הבא
ע"כ · וא"כ לפי זה הוי זה כרמות תקון
על הסלוק לפי שמקודם היה דרכם להרע

והב׳ במה שלא החזיקו יד עני ואביון ·
מסורה גדלה ג׳ אחשוב כי זו כונת המסרה · גדלה ג׳ ·
הא׳ כי גדלה צעקתם את פני ה׳ · הב
והנה כאשר גדלה נפשך וגו׳ · הג׳
ואשמתנו גדלה עד לשמים ·
שלע״ד הורה על ב׳ חטאים של סדום
אם לחטא האחד שחטאם גדול
מאד לפי שאנשי סדום רעים וחטאי׳ לה׳
מאד שפירשנו לאלהים בעצמם שרצו
לטמא אותם במשכב זכור לזה אמר
ואשמתינו גדלה עד לשמי׳ שר״ל שרעותינו
הגיע אף לאנשי שמים והם המלאכים
וע״כ נסתלקה השכינה לפי שהי׳ הקטרוג
של המלאכים גדול מאד וז״ש כי גדלה
צעקתם את פני ה׳ : ר״ל כי גדל על
אנשי סדום קטרוג וצעקת המלאכים
היושבים לפני ה׳ : ואם לחטא השני
שלא החזיקו ידי עני ואביון · אמר והנה
כאש׳ גדל׳ נפשך וגו׳ כן תגדל נפשי בעיניך
וגו׳ שדוד המלך ע״ה אמ׳ ל׳ שאול שיגמלהו
מדה בנגד מד׳ והמחזיק ידי עני ישלמו לו ג״כ
מד׳ בנגד מד׳ כמאמ׳ החכ׳ לבני ביתו אקדימו
ריפתא לעניא כי היכי דלקדימו לבנייכו לזה
רמזה המסר׳ כאן והנה כאשר גדל׳ נפשך וגו׳
שר״ל שמן הראוי הוא שיתנו צדקה כדי
שגם נפשם יגדל בעיני הבריות כשיבואו
לידי מדה זו · וכמו ששמעתי אומרים
שזו כונת הכתוב זרעו לכם לצדקה ·
ר״ל שמה שיתנו לעני יהיה לכם לצדקה
שגם לבניכם יתנו וא״כ גם בכאן רמזה
המסרה שכן ראוי לעשות אבל אנשי
סדום לא עשו כן ולא החזיקו יד עני
ואביון · ואחשבה כי על או הב׳ חטאים
מסורה בחוץ ב של סדום רמזה המסרה : בחוץ ב׳ : הא׳
בחוץ תעמוד · הב׳ בחוץ לא ילין גר
דלתי לאורח אפתח · והנה על חטאם
שרצו לטמא את המלאכים אמר בחוץ
תעמוד כי שם נאמר אנשי סדום נסבו על
הבית מנער ועד זקן · ואם לחטא השני
שרצו למנוע מהם רגל עוברים ושבים אמר
בחוץ לא ילין גר וגו׳ שאיוב היה מתפאר
שהיה פותח דלתיו לאורח אבל אנשי סדום
לא הניחו שום אורח לארצם :

עמד אמרפל וחביריו והכעיסוהו סלק יג
שכינתו לרקיע שביעי ·
אחשבה תהיה הכונה בסלוק הזה לפי
שברקיע ששי שהוא מכון ששם אוצרות
שלג ואוצרות ברד ועליית טללים ואגלים
וכל דברים המקררים · ואמרפל השליך
את אברהם לכבשן האש וכדי שלא יאמרו
דבת רבים מגור מסביב בחץ שחוט לשונם
כי קצרה יד ה׳ מהושיע רק שהיה לו
עוזרים ומצא סמנים טובים שהועילו לו והם
הדברים המקררים שקררו את האש על כן
נסתלקה השכינה וכן נזכר בגמרא אצל
חנניא מישאל ועזריא שכשהושלכו לכבשן
האש בא יורקמי שר הברד להצילם ואמר
לו גבריאל את שר הברד אבל אני שר של
אש אלך ואצילם ויהיה נס בתוך נס וא״כ
גם כאן לבל יאמרו שבאמצעות הדברים
המקררים הציל את ידידו ולא יד ה׳ עשת׳
זאת על כן נסתלקה ששם יש שרפי׳ ויהיה
נס בתוך נס שאעפ״י שהשרפים והאש הם
אחרים בטבע אעפ״כ יצילוהו ה׳ : ואחשבה
כי זו כוונת המסרה דודים ד׳ א׳ והנה
עתך עת דודים · ויבואו אליה בני בבל
למשכב דודים וגו׳ · ג׳ לכה נרוה דודים · מסרה
ד׳ אכלו רעים שתו ושכרו דודים · שהכונה דודים ד
שעד אברהם אבינו לא היה מי שפרסם
את אלהותו י״ת כמו אברהם שקרא בשם ל׳
עולם · ועל כן נקרא ידיד ה׳ · וז״ש והנה
עתך עת דודים אך אחר כך בא נמרוד
מלך בבל ומשך אותו והפיל אותו לכבשן
האש · וז״ש ויבואו אליה בני בבל למשכב
דודים וע״כ נסתלקה שכינה מרקיע ששי
לפי שהם הדברים המקררים ויאמרו שלא
יד ה׳ עשתה זאת רק שהיה לו עוזרים
וידידי׳ רבים שעזרו לו וז״ש לכה נרוה דודים
ונסתלק לרקיע הז׳ ששם יש שרפים ויהיה
נס בתוך נס שאעפ״י שהשרפים והאש הם
אחרים בטבע ורעים זה לזה אעפ״כ אציל
אותו מתוך השרפים · ובהיות הדבר כן
שהסלוק היה כדי שלא יאמרו על ידו
עוזרים רבים הצילו הק״בה בזה נבין מה
שאמר המדרש · נסתלק לרקיע שביעי
ואמר מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי

עם

הפירוש שלא האמינו שהקב"ה מעני ומעשיר רק חשבו שלעולם יעמוד עשרם אתם וז"ש עמר טעמו בו עמר דייקא· או יהיה טעם אחר על הסלוק והוא קרוב לטעם השני כי הטעם המן היה מבחין על הזנות כמו שמוזכר במאמר לעיל כשם שהנביא היה מגיד להם מה שבחורים ושבסדקים כך המן היה מגיד להם· כיצד איש ואשה שבאו לפני משה הוא אומר היא סרחה עלי והיא אומרת הוא סרח עלי אמר להם משה דינו לבקר משפט למחר אם נמצא העומר בבית בעלה בידוע שהיא סרחה עליו ואם נמצא העומר בבית אביה בידוע שהוא סרח עליה· ופי' שם רש"י שקאי על חשד של זנות וא"כ היה המן מבחין על הזנות: ודור המבול הי' ג"כ בזנות כידוע כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ וגו' וע"כ נסתלק' השכינה מרקיע המן כדי שלא יתעורר ויוזכר חטא דור המבול:

ט

דור הפלגה

ה

עמד דור הפלגה נסתלק לרקיע החמישי הכונה לפי שברקיע רביעי שהוא זבול ששם ירושלם של מעלה וב"ה ומזבח וקרבנות והנה נודע כונת הקרבן היא לקשר כחות העליונות והתחתונות ולהוריד שפע מלמעלה· וכמו שכתב הרב בעל העקרים מאמר ג' פ' כ"ה וא"כ אין כונת הקרבן רק להוריד שפע מלמעלה אבל דור הפלגה לא רצו להמתין על ירידת השפע מלמעלה אך דחקו את השעה ורצו לעלות לרקיע ובנו מגדל גבוה וראשו בשמים ע"כ מה שבקשו לא נתן להם ומה שהיה בידם ניטל מהם שרע היה בעיניהם על גבהות השכינה כ"כ מהם ועתה נעשה משפטן שתתגבה השכינ' עוד יותר ותסתלק לרקיע חמישי·

מסירה ואחשבה כי זו כונת המסרה שמצינו

גבה ג' במסרה גובה ג' חסר הא' הלא אוה גובה שמים· הב' וראיתי לבית גבה· הג' ולפני בשלון גבה רוח· שר"ל בשביל שאוה גבה שמים על כן קשה איך ישגיח עלינו הבעד ערפל ישפוט ע"כ צריכים

אנחנו לעשות המצאות ופעולו' מתחלפות להוריד שפעתו למטה אבל דור הפלגה לא עשו כן לא המתינו והכו על ירידת השפע אך רצו לעלות לרקיע ובנו להם מגדל גבוה וז"ש וראיתי לבית גבוה ע"כ נעשה דינם שקודם הכשילם ונפילתם מעל המגדל נסתלקה השכינה עוד יותר גבוה לרקיע חמישי וז"ש ולפני כשלון גובה רוח ר"ל רוח אהי' נעשה יותר גבוה· ולע"ד שזהו

אורב פשע אורב מצה וגו' כונת הכתוב (משלי י"ז) אוהב פשע אוהב מצה מגביה פתחו מבקש שבר עקש לב לא ימצא טוב ונהפך בלשונו יפול ברע' וגו'·

יוד אמר מגביה פתחו מבקש שבר· נגד דור הפלגה שעשו להם פתח גדול עד לרקיע על כן נשבר מגדלם ונפלו ממנו· עוד רעה אחרת נמשכה לדור הפלגה במה שנהפך לשונם וז"ש ונהפך בלשונו

מסרה הגבה ב' יפול ברעה· ואחשבה כי זהו כונת המסרה הגבה ב' א' השפלה הגבה והגבות השפל: ב' העמק שאלה או הגבה למעל'· ר"ל כי דור הפלגה השפלים רצו להגדיל עצמן עד לרקיע ואת הק"בה שהוא גבוה רצו להשפיל עד לארץ כמוזכר במדרש רז"ל שם שאמרו לא כל הימנו שיבור לו את העליונים ויתן לנו את התחתונים וז"ש השפלה הגבה והגבוה השפל: וע"כ מה נעשה בדינם שתרתי רעות הגיעו להם א' שנפלו מן המגדל ונפלו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא· והשנית שנסתלקה השכינה למעלה יותר גבוה וז"ש העמק שאלה ר"ל שנפלו מן המגדל שהיה עומר בשאול כמ"רא וימצאו בקעה בארץ שנער או הגבה למעלה נגר מה שנסתלקה

מסורת אחזה ד' השכינה למעלה וזהו כונת המסרה: אחזה ד': א' אני בצדק אחזה פניך· ב'· ומבשרי אחזה אלוה· ג'· בלעדי אחזה הורני· ד' אשר אני אחזה לו· ר"ל אנחנו אם אומרים שראינו שפע מה מהש אין בזה שום זרות· רק הראיה היא בצדק: וז"ש בצדק אחזה פניך· ולמה היא הראיה בצדק לפי שמרית הבשר שאנו מקריבין וכולה כליל מתקשרין הכחות העליונות והתחתונות ויורד שפע מלמעל'·

וז"ש

כופרים בהשגחה והרי נח היה מתרה בהם ק״ך שנה חזרו בתשובה שעתיד הקב״ה להביא מבול על הארץ והם לא האמינו בו ולא חזרו : וזה שאמר מדוע לא כליתם חקכם גם תמול גם היום · ובהיות הדבר כך שדור המבול גרמו נזק ברחים של מעלה שטוחן מן לצדיקים לעתיד לבא · אחשבה כי זאת כונת רז״ל ברבה פרשת נח על פסוק אבנים שחקו מים אר״ח אפי׳ אסטרובולין של רחים נמחה במים אשר באמת ראוי לשאול למה נקט דווק׳ אצטרובולין של רחים שנמחה במים ולא שאר אבנים והרי בפסוק נאמר סתם אבנים שחקו מים משמע כל האבנים · אך אמנם לדרכנו יבא על נכון שבעון דור המבול גרם היזק ברחים של מעלה הטוחן מן לצדיקים בעבור שנסתלקה השכינה ממנו וזהו המהתו · וז״ש אפי׳ אצטרובולין של רחים נמחה במים ר״ל בשביל דור המביל שנטבע במים נמחו הרחיים של מעלה :

מאמר אצטרובולין של רחים נמחה במים

ח אך נפרש טעם אחר על זה הפסוק לפי שהמן היו נרגשים בו כל המאכלי׳ שבעולם קלי וכרמל מחרצנים ועד זג אעפ״ מין אחר · וא״כ היה נרגש מין בשאינו מינו ודור המבול ג״כ היה זה עונם שהיו נזקקין מין לשאינו מינו · ודרשו רז״ל אפי׳ עשב מזריע זרע ועץ עושה פרי היו נזקקין מין לשאינו מינו וע״כ נסתלק׳ השכינה כדי שלא יתעורר בראיית המן את חטא דור המבול : ואחשבה כי זהו כוונת המסרה טעמו ד׳ : א׳ והיה טעמו כטעם לשד השמן : ב׳ · בשנותו את טעמו : ג׳ וישנו את טעמו בעיניהם ויתהולל בידם : ד׳ על כן עמד טעמו בו וריחו לא נמר : הגם שלפי פשוטו נוכל לפרשו ע״ד מאמר רז״ל ביומא כתיב המאכילך מן במדבר וכתיב ויענך וירעיבך אלא אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל : ואחשבה כי זהו כוונת הכתוב קהלת ברבות הטובה רבו אוכליה ומה כשרון לבעליו כי אם ראות עיניו · ר״ל שהקב״ה הרבה הטוב׳ לישרא׳ במדבר אך מה שנא׳ ויענך וירעיבך אין זה אלא לפי שלא ראו מה שאכלו שכל המינים היו נרגשים במן אבל לא היו נראים ועל כן לא ידעו שבעה · כי סומא אינו שבע · וז״ש ומה כשרון לבעליו כי אם ראות עיניו · אמר המחבר הכי נמי כוונת הכתוב עיני כל אליך ישברו ואתה נותן להם את אכלם בעתו · ואפשר שזו כוונת המסרה ג״כ אמר שהמן היה טוב מאד והיה טעמו כטעם לשד השמן ולא כלשד השמן בלבד רק בכל הטעמי׳ שבעולם כי כלם היו נרגשים בו · וז״ש בשנותו את טעמו · ר״ל שהיו יכולים לשנות את טעם המן לכל מאכל שירצו אך מה שמאסו בה ישרא׳ הוא לשני טעמים א׳ כי אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל · וז״ש וישנו את טעמו בעיניהם · ר״ל שלכך שינו ישרא׳ את טעם המן וחשבו אותו לרע לפי שלא ראו אותו בעיניהם · ועוד טעם אחר נזכר בגמרא שאמרו ישרא׳ ונפשנו קצה בלחם הקלוקל אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעיהם של אלו ויהרוג את כלם וכי יש לך ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא · וא״כ לזה רמזה המסרה על כן עמד טעמו בו וגו׳ · ר״ל שלכך קצו ישראל במן לפי שהיה עומד בתוך מעיו של אדם ולא הי׳ יוצא ממנו ע״כ יראו שלא יתפחו מעיהם וז״ש על כן עמד טעמו בו :

מסורה טעמו ד׳

ואולם לפי דרכנו נוכל לפרש המסרה בענין אחר והוא כי כתבנו לעיל ב׳ טעמים לזה הפסוק אחד מפני שבמן היו נרגשים כל המאכלים מינו ואינו מינו וזה היה מעורר חטא דור המבול שנזקקו מין לשאינו מינו כי גם דור המבול שינו את טעמם לשאינו מינם וז״ש וישנו את טעמו בעיניהם ר״ל אעפ״כ היו נזקקין אלו · ועוד חטא אחר היה בידם שבשביל שהיו שקטים ושאננים מנעורים מרדו בהש׳ וכפרו בהשגחתו וז״ש שקט מואב מנעוריו על כן עמד טעמו בו · ר״ל שלא חשבו שהשי׳ עשה להם את החיל הזה רק כחם ועוצם ידם וז״ש טעמו בו בו דוייקא · או יהיה

הפירוש

יקים הדבר ווציאנו לפועל וזה שאמר
שבעתים יוקם :

דור **ואמר** עוד עמר דור אנוש שהיו
אנוש ג׳ עובדי ע״א שנאמר אז הוחל
לקרוא בשם ה׳ סלק שכינתו לרקיע ג׳
הכונה לפי שברקיע שני בו כבבים ומזלות
וחמה ולבנה תלוים בו · ודור אנוש היו
עובדים להם וא״כ הכניסו צלם בהיכל
ואמר הק״בה כי קצר המצע מהשתרע
מהשתרר עליו ב׳ רעים על כן נסתלקה
למעלה

דור **ואמר** עוד עמר דור המבול שנאמר
דמבול ד׳ בהם ויאמרו לאל סור ממנו
ודעת דרכיך לא חפצנו סלק שכינתו לרקיע
רביעי הכונה בסלוק הזה לפי שהרקיע
השלישי הוא שחקים שבו רחים עומרות
וטוחנות מן לצדיקים לעתיד לבא וכו׳
והנה ידענו כי המן הורה הוראה עצומה
על ההשגחה · הלא זה הדבר שאנו
אומרים בכל יום פ׳ המן וכמו שכתב הב׳
בטור א״ח סי׳ א׳ · וגם אמרו רז״ל לא
נתנה תורה אלא לאוכלי המן ופי׳ רש״י לפי
שאוכלי המן היו מתיראים בכל יום שמא
למחר אין המן יורד ונמצא אני וביתי
מת ברעב לפי שהמן לא היו יכולים
לאגרו ולכנסו לעת אחר לפי שהי׳ מתליע
וירם תולעים ויבאש וחם השמש ונמס וע״כ
היו עובדים להש״י מאהב׳ ומיראה ועיני כל
אליו ישברו לתת אכלם בעתו ושישגיח
עליהם השגחה פרטית · אבל דור המבול
לא רצו השגחת הש״י ויאמרו לאל סור
ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו כי מרוב
טובה שהשפיע להם הש״י מרדו בו · וכמו
שדרשו רז״ל כל פסוקי איוב המדברים
ברוב ההצלח׳ שורו עבר ולא יגעיל תפלט
פרתו ולא תשכל וגו׳ · עשיניו מלאו חלב את
הכל דרשו על דור המבול · ולכך חשבו
שכחם ועוצם ידם עשו להם את החיל ולא
האמינו בהשגחת הש״י · אבל המן היה
מורה על ההשגחה על כן נסתלק׳ השכינה
מסורה למעלה : ואחשבה כי זו כונת המסרה ·
אנכי אנכי נתתי ג׳ דסמיכי א׳ אנכי נתתי שפחתי
נתתי ג׳ בחקיך : ב׳ · והיא לא ידעה כי אנכי
דסמיכי נתתי לה הדגן והתירוש והיצהר : ג׳ ·
ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה :
והוא על דעת מאמר רז״ל ביומא כשם
שהנביא היה מגיד להם לישראל מה
שבהורים ושבסרקים כך המן היה מגיד
להם לישראל מה שבהורים ושבסרקים ·
כיצד שנים שבאו לפני משה זה אמר עברי
גנבת וזה אומר אתה מכרתו לי אמר להם
משה דינו לבקר משפט למחר אם נמצא
העומר בבית רבו ראשון בידוע שזה גנבו
ואם נמצא העומר בבית רבו שני בידוע
שזה מכרו לו · וגם זה היה ענף וסניף
מההשגחה כי על ידו היה נודע כל מעשה
בני האדם בפרוט והוא היה משגיח
עליהם ועל מעשיהם אם הם גנבו או מכרו
השפחה או העבד · וז״ש אנכי נתתי
שפחתי בחקיך · וא״כ היה ראוי ונכון
הסלוק שנסתלקה השכינה מאורתו רקיע
בעון דור המבול כי הם כפרו בההשגחה
ומרוב טובה שהשפי׳ להם הק״בה כפרו
בו ולא חשבו כי הק״בה פעל ועשה כל
אשר להם וז״ש והיא לא ידעה כי אנכי
נתתי לה הדגן והתירו׳ והיצהר ע״כ בעבור
זה נסתלקה השכינה מארצה ומעמדה
שהיתה מקדם ברקיע שלישי · והנה
מצאנו במקר׳ נתינה שפי׳ עזיבה כמו ולא
נתן סיחון את ישראל עבור בגבולו · לא
יתנו מעלליהם לשוב אל אלהיהם בהרשע ·
לא יתנני השב רוחי באיוב וא״כ ז״ש ועתה
אנכי נתתי את כל הארצות האלה ·
ואחשבה כי לזה כיונה המסרה גם תמול
נם היום ב׳ דסמיכי : א׳ בפרעה מדוע מסורה
לא כליתם חקכם גם תמול גם היום · גם תמול
ואירך מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם גם היום
היום אל הלחם : ר״ל המן היה מורה על ב׳
ההשגחה ולא נתנה תורה אלא לאוכלי דסמיכי
המן כמו שפי׳ רש״י ז״ל : לפי שהיו דואגים
בכל יום שמא למחר אין המן יורד ונמצ׳
אני ובני מתים ברעב · וז״ש גם תמול גם
היום אל הלחם · ר״ל שבכל יום היה
דואג בשביל הלחם ובשביל כך היה עיני
כל אליו ישברו לתת להם אכלם בעתו
ושושגיח עליהם אבל דור המבול היו

כופרים

ועיין לקמן דף :

יורמז בו · וז״ש המסרה והיה דבריך כדבר אחד מהם · ר״ל שדבר ה׳ ומשפטו היה כדבר אחד מהאחים הנזכרים ואמר אחד מהם ר״ל המיוחד שבהם דהיינו הבל שגם חטא היה בהבטת האור ע״כ היה העונש שאפילו זה האור של זה העולם לא יוכל להביט כי יסתם הוילון ולא תוכל החמה להזריח כמדובר לעיל :

מסירה אי ה׳

ואחשבה עוד שזהו כונת המסר׳ שמצינו אי׳ ה׳ : אי הבל אחיך · ואומר אי אהימו · ועתה ראה אי חנית המלך : ולרוזנים אי שכר : אי לזאת אסלח לך · שהכונה לע״ד לומר שמיד שהרג קין את הבל עד שהוצרך הש׳ לשאול עליו אי הבל אחיך אז נסתלקה גם השכינ׳ לרקיע השני · וגם על השכינה הוצרכו לשאול איה היא כי מקדם היתה ברקיע התחתון ועתה נסתלקה לרקיע השני ולא נודע איה מקומה · וז״ש אי הבל אחיך · ואמר אי אהימו · ואמר עוד שבהסתלק השכינה נתקלקל ג״כ אור החמה ונאפל העולם · והוא ע״ד מאמרם ז״ל כי לעתיד הקב״ה יוציא חמה מנרתקה רשעי׳ נדונין בה וצדיקים מתרפאין בה · ובידוע שגם החמה טרם נסתלקה ונגנזה הש׳ היתה ג״כ עושה או שתי פעולות כי היא היא בעצמה החמה שיוציא הקב״ה לעתיד · וכמו שכתב הב״י בטור א״ח סי׳ נ״ט · על שאנו אומרי׳ בברכת יוצר אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלנו מהרה לאורו וכו׳ · כתב וז״ל אעפ״י שעקר הברכה לא נתקנה אלא על האור המתחדש בכל יום ולא על האור העתיד ואנו צריכים בכל ברכה מעין ואור החדש שאנו מתפללין להאיר בציון מיירי באור העתיד וזה אינו מעין הפתיחה שהיא על האור המתחיל עכשיו להאיר מ״מ סבירא לן כיון דברכת יוצר אור מיירי באור שברא הקב״ה בששת ימי בראשי׳ שהוא האור המתחדש בכל יום וגם האור שעתיד להאיר בציון שגם הוא נברא בששת ימי בראשית אלא שלא היה העולם כדי להשתמש בו והבדילו הקב״ה וגנזו לצדיקי׳ לעתיד לבא כראית׳

עיין בזוהר בראשית עמוד קפג דקין פגם באותיות אי של אדנ׳ ונשאר דן וז״ש קול דמי אחיך דמי׳ גימט׳ דן

במדרש · א״כ הוי שפיר מעין הפתיחה שהרי הכל כלול בכלל הפתיחה יוצר אור וכו׳ עכ״ל · וא״כ משמע מדבריו שהחמ׳ שיוציא הקב״ה לעתיד היא בעצמה החמה הנגנזה בעון הדורות וגם טרם שנגנזה היה לה או השתי בחינות שהרשעים היו נדונים בה והם הוו נתרפאים בה · ולזה רמזה המסרה ועתה ראה אי חנית המלך · ולרוזנים אי שכר · ר״ל שכשנסתלקה השכינה נסתלקה ג״כ ונכהה החמה שהיו לה הב׳ פעולות רשעים נדונים בה ולזה רמז באמרו אי חנית המלך וצדיקים מתרפאין בה : ולזה רמז באומרו ולרוזנים אי שכר : ואמר עוד למה דווקא העניש אותו הש׳ באור ולא בעונש אחר ע״כ אמר שגם חטאו היה בהבטת האור כמדובר לעיל. ולכך המשפט היה גם כן בלקוי האור והיה עונש ההוא מחילה וסליחה על חטא כזה · וז״ש אי לזאת אסלח לך : ואחשבה שזהו כונת המסרה דום ג׳ · שמש בגבעון דום · האנק דם · דום לה׳ והתחולל לו · ב׳ מלאי׳ וא׳ חסר האנק דם כתי׳ ויהי׳ הרמז על קין ששפך דם הבל :

מסירה דום ג׳

ופירוש האנק הוא צוחה וצעקה מלשון אנקת אביונים · ואמר שדם הבל הוא צועק ע״ד קול דמי אחיך צועקים וגו׳ · ואומר עוד שבשביל שפיכת אותו דם נגרם היזק באור ולקתה החמה · וז״ש שמש בגבעון דום · ואמר עוד שלכך יצא משפטו בלקיית האור לפי שפרע ראשו והביט באור ולא כן היה לו לעשות כי אם לעמוד באימה וביראה לפני בוראו וז״ש דום לה׳ והתחולל לו · ואחשב׳ שזהו כונת הכתוב לכן כל הורג קין שבעתים יוקם · ר״ל שאמר הקב״ה היאך יעלה על לב רואיך להרגך הלא אם יהרגך יגרום היזק גדול על זריחת החמה שנאמ׳ בה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים · אעפ״י שכתבנו לעיל שבלאו הכי הוי כאלו נהרג קין ע״ד שופך דם האדם באדם דמו ישפך מכל מקום לא היתה ההריגה אלא בכח אבל כשיהרוג אותך יהיה ההריג׳ בפועל · ואז יהיה שפיר סלוק ותוא

לכן כל הורג קין

יקים

קין להבל דמו גם כן נשפך ע"ד שופך דם האדם באדם דמו ישפך ורשעים בחייהם קרוים מתים ועל כן תגיע מיד העת שתהא החמה לוקה : ועל כן איפה זאת עשה הקב"ה ונסתלק מרקיע ראשון כי הרקיע הראשון הוא וילון שנכנס שחרית ויוצא ערבית ופירש"י ז"ל · וז"ל נכנס שחרית לתוך תיקו והאור נראה · ויוצא ערבית מתוך תיקו ומתפשט ויוצא למטה מן האור והרי העולם חשוך וא"כ יציב הדבר ומהימן פשריה שנסתלק הקב"ה מאותו רקיע כדי שלא יפרח הוילון כי הקב"ה הוא המאיר לארץ ולדרים עליה יוצר אור ובורא חשך והוא המחדש בכל יום מעשה בראשית · על כן בהסתלק הקב"ה מאותו רקיע הוילון הוא סתום כי און הוכיח לו גלגל חמה פותחו ומסתימת הוילון נתהווה החושך ממילא · וזהו הוי לקוי חמה · ולפי זה אחשבה שזו כונת רז"ל בב"ר סוף פרשת כ"ב וישם ה' לקין אות מלמד שהזריח לו גלגל חמה · אשר באמת הוא קשה להלמו כי מה ענין זריחת גלגל לשימת אות לקין · אמנם לדרכנו הוא נכון מאד כי הוא בחטאו בהריגת קין גרם גרמא בנזיקין בזריחת החמה כי כן המשפט במיתת ב' אחים כאחד · על כן כשהשים לו השי' אות שלא יהרגוהו כל מוצאיו הורה הוראה שנמחל לו העון ושנתקן החטא והנזק אשר גרם בזריחת השמש ואשר החשיך והאפיל העולם כי למעט נסתם הוילון ונעשה הפסק בין החמה ובין האויר ולא יכלה החמה להזריח על העולם אמנם עתה נמחל לו החטא ונפתח הוילון ותוכל החמה לזרוח על העולם · וז"ש מלמד שהזריח לו גלגל חמה והוא נכון מאד · ואחשבה כי זו היא כונת המסרה · א' מהם · ד' דסמיכי א' · כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם · ב' ונתתי את נפשך כנפש אחד מהם · ג' · ולא הרעותי את אחד מהם · ד' · והיה דבריך כדבר אחד מהם · אמר נגד קין והבל שהיו אחים ומת אחד מהם המיוחד שבהם הוא הבל · וז"ש כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם · ומיד שהרג קין להבל דמו

מסורה א' מהם ד' דסמיכי

ג"כ נשפך · ע"ד שופך דם האדם באדם דמו ישפך · וז"ש ונתתי את נפשך כנפש אחד מהם · ועל כן בהיות ששניהם מתו גרמו שהחשך בא לעולם כמדובר לעיל מסתימת הוילון וז"ש ולא הרעותי את אחד מהם · מה ר"ל כי האור נקרא טוב שנא' וירא אלהים את האור כי טוב · והחשך הוא העדר הטוב ונקרא רע · ואמר שלא שלח החשך הנקרא רע בשביל מיתת א' משני אחים רק בשביל מיתת שניהם שנשפך דמם כמים שאז המשפט נותן שתלקה החמה ויבוא החשך · וז"ש ולא הרעותי את אחד מהם · ואמר עוד והיה דבריך כדבר אחד מהם · נראה לי שהמסרה באה לתרץ קושית המפרשים בענין הריגת הבל · מביאו הרב בעל עיקרים מאמר פרק מ"ו · כי אם האמת שהבל היה צדיק מקין והעד וישע ה' אל הבל ואל מנחתו · ואל קין ואל מנחתו לא שעה · א"כ למה הרשע מכתיר את הצדיק ממנו ולמה לא יחנה מלאך ה' סביב ליריאיו ויחלצם מכל צרה להציל עשוק מיד עושקו את הבל מיד המרצח אחיו קין · והרב בעל ספר מסורת הברית במסרה דאות הוי"ו והבל ג' · מביא משם הספ' הקדוש מערכת האלהות וז"ל ושמענו בהבל שאולי נענש ליהרג בעבור כי כאשר שעה ה' אליו ואל מנחתו ותצא אש מלפני ה' ותאכל את מנחתו הציץ באש ההוא ונענש ליהרג ואולי כי כן האמת בענין ההריגה · וכן שמענו במשה רבינו ע"ה · בענין ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים · כי ידע את אשר נעשה לו כבר ע"י הכשרתו ע"כ · ועל פי דבריו אלו נבוא לביאור סיום המסרה באה ליישב הענין למה את משפטו חרצת בלקוי החמה וכהות האור ולא בעונש אחר · על כן אמר כי הכל עשה יפה בעתו ומדה כנגד מדה חטא הבל היה במה שהביט באור הקדו' אשר הופיע מן השמים ע"כ גם בפרוע פרעות מקין על הריגת הבל זכר השי' את חטא הבל ועל מה נענש ליהרג והעניש את קין בעונש האור כדי שגם חטא הבל

מן העליונים הרי העליונים רבים מן התחתונים בריה אחת : אם אני בורא אותו מן התחתונים הרי התחתונים רבים על העליונים בריה אחת · מה עשה בראו
א מן העליונים ומן התחתונים · הה״ד ויצר ה׳ אלהים את הארם עפר מן הארמה מן התחתונים ויפח באפיו נשמת חיים מן העליונים · ארם

ה ובזה נבוא אל ביאור המאמר ונאמר כי זאת היתה כונת הש״י במה שנתאוה שיהיה לו דירה בתחתונים לפי שכל מחשבות הש״י לעשות שלום שיהיו העליוני׳ והתחתונים שוים ושלא יהיה לאחד יתר שאת על האחר : ולו היתה שכינתו בעליונים לבר ולא בתחתונים היו העליונים רבים על התחתונים במעלה אחת במה שהשכינה שורה ביניהם לבר על כן נתאוה שיהיה לו דירה בתחתונים כמו שיש לו בעליונים כדי שלא יהיה עוד ערעור ולכך ברא ארם לפי שהארם הוא משלים העליונים עם התחתונים לפי שהוא נברא משניהם ע״ב כשחטא ארם ועבר על ציוויו של הק״בה הטה עצמו בכל מכל אל התחתונים · וכאלו אין לעליונים חלק ביצירתו · וא״כ בנטייתו היו התחתוני׳ רבים על העליונים בריה אחת · תהיה צעקת העליוני׳ רב׳ מאר על היתרון הלז · על כן סלק הק״בה שכינתו למעלה כדי לשבך בזה את אש המתס של העליונים כי בזה יהיו שניהם שוים העליוני׳ יהיו רבי׳ על התחתונים במעלה אחת כשריית השכינ׳ והתחתונים יהיו רבים על העליוני׳ ביצירת הארם מאחר שהוא נטה עצמו אל התחתוני׳ וכאלו אין לעליונים חלק ביצירתו : ובזה נתקן הערעור של העליונים והתחתוני׳ ולא יהיה לאחד שום יתרון על האחד · ויעיין לקמן דף י׳

ואחשבה כי זהו כוונת הכתוב איוב י״ג · הלא שאתו תבעת אתכם ופחדו יפול עליכם זכרוניכם משלי אפר לגבי חומר גביכם · ר״ל שאמר שההתנשאו׳ שנתנשא ונסתלק׳ השכינה בחטאו של ארם הראשון זהו תבעת אתכם · ועתה מפרש למה נסתלקה השכינה ומה היה חטאו של ארם הראשון ואמר הלא זה היה עונו כי הק״בה ברא את הארם שוה מהעליוני׳ ומהתחתוני׳ כדי שלא יהיה לאחר שום יתר שאת על האחר · והוא נרגן הפריד אלוף ונטה עצמו לחלק החומר · ובזה גרם שנסתלקה השכינה למעלה כמדובר · וז״ש לגבי חומר גביכם · הלא שאתו תבעת אתכם וגו׳

וזהו כוונת המסרה · ארמתי ג׳ א׳ מקרא ביונה הלא זה דברי עד היותי על ארמתי : ב׳ אם עלי ארמתי תזעק : ג׳ ונתשתים מעל ארמתי : שהכוונה לענ״ד לומר ולפרסם חטאו של אר״ה ואמר הלא זה דברי עד היותי על ארמתי · ר״ל ראשית בואי על הארמה ר״ל בתחלת בריאת העולם היה זה דברי שכונתי להשוות עליונים ותחתונים בבריאה ולכך היה זה ראשית דברי ופתח אמרי בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ · שמים מעליונים · וארץ מתחתונים · אמנם ארם הראשון לא כן עשה ונטה עצמו מאר לתחתונים · ובזה גרם ערעור וצעקה גדולה מהעליונים עלי על שהתחתונים רבים בריה אחת מהעליונים · וז״ש אם עלי ארמתי תזעק ר״ל שקרא לעליונים ארמתי מאחר שעיקר שכינתו בעליונים · מסורה ארמתי ג׳ ·

ואמר עוד על כן לתקן על נטייתו של ארם לתחתוני׳ הוצרך הק״בה לסלק שכינתו לעליוני׳ כמדובר לעיל כדי שיהיו שוים · וזה שאמר ונתשתים מעל ארמתי · ר״ל לתקון חטא זה · הוצרך הק״בה לעשות נתוש ועזוב ושסלק שמים ממעל אשר הי׳ על הארם נתוש ונעזב ונסתלק למעלה כי ידוע ממדרש רז״ל כשארם חוטא אז צלם אלהים מסתלק ממנו · או יהיה טעם אחר בסלוק הזה כי נודע שכאשר חטא ארם מילא כל העולם טומאה מזוהמת הנחש ועל כן נסתלקה השכינה למעלה כי אין השכינה שורה במקום טומאה :

ו

ואמר עוד עמד קין והרג להבל סלק שכינתו לרקיע שני יתבאר ע״ר מאמרם רז״ל בסוכה על ארבע׳ דברים המה לוקה וחד מנייהו הוי על שני אחים שנשפך רמם כאחר · והכא נמי כשהרג קין ב

קין

ברוך הוא שכינתו לרקיע הראשון : עמד קין והרג להבל חלק שכינתו לרקיע השני : עמד דורו של אנוש והיו עובדי ע״א שנאמ׳ אז הוחל לקרא בשם ה׳ וסלק שכינתו לרקיע שלישי : עמד דור המבול שנאמר בהם ויאמרו לאל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו סלק שכינתו לרקיע רביעי : עמד דור הפלגה ואמרו הבה נבנה לנו עיר מה עשה הפיצן וסלק שכינתו לרקיע חמישי : עמדו הסדומיים שנאמר בהם ואנשי סדום רעים וחטאים לה׳ מאד סלק שכינתו לרקיע ששי : עמד אמרפל וחביריו והכעיסוהו סלק שכינתו לרקיע שביעי ואמר מי יקום לי עם מרעים מי יתיצב לי עם פועלי און מה עשה הק״בה קפל את כל הדורות הראשונים והעמיד את אברהם וסגל מעשיו וירד משביעי לששי : עמד יצחק ופשט צוארו על גבי המזבח ירד מששי לחמשי : עמד יעקב וירד מחמישי לרביעי : עמד שבט לוי וירד מרביעי לשלישי : עמד קהת וירד משלישי לשני : עמד עמרם וירד משני לראשון : עמד משה והורידה לארץ שנאמר וירד ה׳ על הר סיני הה״ד באתי לגני אחותי כלה וגו׳ : כך מצאתי הגירסא בספר עקדת יצחק בהקדמת ספר שמות אבל במדרש רבה פ׳ נשא פ׳ י״ג יש קצת שינוי בגירסת המדרש הזה מה החכם יודע פשר המדרש הזה ונבון קדם אהלך ואינינו : ואחור לא אמצאנו

עמוק עמוק מי ימצאנו :

י והנה באמת יפלא בעיני כל בר דעת כי יתתמה לבבו על הסלוקים השבעה האלה שנסתלקה השכינה בעון שבע׳ דורות הרשעים האלה ובי שייך זה בשם י״ת האם יתפעל הוא מרשעת הברואים ואם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעיך מה תעשה לו אך אמנם צריך להקדים מאמר רז״ל בענין אלו שבעה רקיעים ומהות כל אחד מהם ותשמישו ואז נתישב הדבר באר היטב ונקרבנו אל השכל בענין הסלוקים האלו אמרו רז״ל בחגיגה פ׳ אין דורשין ר׳ לוי אומר ז׳ רקיעין הן ואלו הן וילון רקיע שחקים זבול מעון מכון ערבות : וילון אינו משמש כלל אלא נכנס שחרית ויוצא ערבית ומחדש בכל יום מעשה בראשית שנא׳ הנוטה כדוק שמים וימתחם כאהל לשבת : רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועים בו שנא׳ ויתן אותם אלהים ברקיע השמים להאיר על הארץ : שחקים שבו שוחקים מן לצדיקים שנאמר ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וכתיב וימטר עליהם מן לאכול ודגן שמים נתן למו : זבול שבו ירושלם ובית המקדש ומזבח בנוי ומיכאל השר הגדול עומד ומקריב עליו קרבן בכל יום שנא׳ בנה בניתי בית זבול לך מכון לשבתך עולמים ומהו מקריב נשמותיהן של צדיקים : מעון שבו כתות של מלאכי השרת שאומרות שירה בלילה וחשות ביום מפני כבודן של ישראל שנאמר יומם יצוה ה׳ חסדו ובליל׳ שירה עמי תפלה לאל חיי : מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד ועליית טללים רעים ועליית גלים וחדרה של סופה וסערה ומעלה של קטור וכלן דלתותיהן של אש שנאמר פתח ה׳ את אוצרו ויוציא כלי זעמו : ערבות שבו צדק ומשפט וצדקה וגנזי חיים וגנזי שלום וגנזי ברכה ונשמתן של צדיקים ורוחות ונשמות שעתידות להבראות וטל שעתיד להחיות את המתים ע״כ : ומביא הפסוקים עם כל זה : ובכן נבוא אל ביאור המאמר ונאמר כי זהו כוונת אמרו שנתאוה להיות לו דירה בתחתונים והוא ע״ד מאמר רז״ל בויקרא רבא סוף פרשה ט׳ וז״ל אר״ש בן חלפתא גדול השלום שכשברא הק״בה את העולם עשה שלום בין העליונים לתחתונים ביום ראשון ברא מן העליונים ומן התחתונים הה״ד בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ : בשני ברא מן העליונים הה״ד ויאמר אלהים יהי רקיע : בשלישי ברא מן התחתונים ויאמר אלהים יקוו המים : ברביעי מן העליונים יהי מאורות ברקיע השמים : בחמישי ברא מן התחתוני׳ ויאמר אלהים ישרצו המים : בששי בא לבראת אדם אמר אם אני בורא אותו

עיין רצ״ד

הקדמה

בגמרא אמר ליה רב הונא בר אבין לרבא כדחזינא דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן עברה להאי ולא
ד תיחוש: ובזה הא דרב יהודה אמר רב אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה התקופה חסרה רובו של חדש
וכו׳ ובזה הא דחכמי ישראל אומרים גלגל קבוע ומזלות חוזרים · וכמו זה הרבה בגמרא מפוזרים ומפורדים המורים
על שלימות דעתם בזאת החכמה ואיך ירדו לסוף עמקה לפי שהיה לבם רחב ושכלם בה זך ונקי · וגם שמעו
ה וקבלו מפי הנביאים שנבאו ברוח הקודש: ובימי דוד ע״ה נתפשטה חכמה זאת בישראל ורבו המעיינים כמו שכתוב
ו ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל וגו׳: וכן היו דברי התורה והחכמות מתערבות ומתפשטות
בישראל כל זמן בית ראשון ובית שני ואז נתעוררה רוח השדים פרסיים ויונים ורומיים ללמוד מהם לשאת ולתת בחכמת
ז המזלות ובשאר חכמות ועל זה מעיד ארסטו עצמו בספריו ומאריך בשבח חכמת היהודים שבזמנו: ואף אחר
החורבן היו כמה גאונים וחכמים שהיה להם יד ושם בחכמה זו כמו הרמב״ם ז״ל והרמב״ן והאבן עזרא והישראלי
ז״ל אשר הוציא לאור תעלומה בספרו הנכבד יסו״ד עו״לם ואשר מקרוב באו ה״ה הרב ר״מ שמוסקינו בספרו בוא
שדו״ם ואחרון אחרון חביב הרב ר׳ יוסף מקנדיאה נ״ע אשר קלע כאבן שכלו אל השערה ולא החטיא ובספרו אי״ם
ח נראה רוחב לבבו: ומאז ועד עתה כל שבא אחריו בקושי יבין את דבריו ואצ״ל שלא יבוא לחדרי מצפוניו:
ט לכן באתי אני המחבר במעט וקט שכלי להקל המלאכה ושכל אחד שיש מוח בקדקדו ולב להבין יבין את לבבו
י ללמוד ולהשכיל כמה שאביע ואסדר לפניו בספר הלז ובו תתבאר דעת הראשונים והאחרונים: ולהיות שא״מ
הרב זצ״ל היה לו יד ושם בחכמה זו וספריו הנחמדים מפוזרים ולא זכיתי לראותם אך כי ספר אחד לשעבר הגיע
לידי ובו דרושים נכבדים אבל אינם מעניניהו כי אם שני דרושים האלה אשר דרש אותם בבחרותו אמרתי להעתיקם
לכו כדי שלא יהיה דברי כולם חול ובספרי חנוכים וזכותו יעמוד לנו בין בעידנא ובין בלא עידנא אמן וכן יה״ר:

דרוש ראשון של א״א הרב נ״ע:

א **אנכי** ה׳ אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים · לא יהיה לך אלהים אחרים על פני · לא תעשה לך פסל וכל תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר במי׳ מתח׳ לארץ וגו׳ · לא תש׳ את שם ה׳ אלהיך לשוא וגו׳ · זכור את יום השבת לקדשו וגו׳ כבד את אביך וגו׳ · לא תרצח · לא תנאף · לא תגנוב · לא תענה ברעך עד שקר · לא תחמוד בית רעיך וגו׳ ועבדו ואמתו ושורו וחמורו וכל אשר לרעך ·

ב **במדרש רבה** בפרשה זו ו וזל · אנכי ה׳ אלהיך משל למלך ב״ו שנכנס למדינה מכברין אותו ומרביצין אותו ומעטרין אותו ומפרישין קיטאות וכלים נאים ומדליקים נרות אמר הק״בה אני איני כן אלא נכנסתי בעולמי פירשתי קיטאות שנא׳ הנוטה כדוק שמים וגו׳ · הדלקתי נרות שנאמר ויאמר אלקים יהי מאורות · רבצתי מים שנאמר יקוו המים · עטרתי כל מה שעשיתי שנאמר ויכלו השמים והארץ וכל צבאם · אנכי ה׳ אלהיך מלך בשר ודם בונה פלטין שמא יכול להזיז אותו ממקומו אני איני כך שנאמר אני עשיתי ואני אשא ואני אסבול ואמלט · אני עשיתי שנאמר ויעש ה׳ אלקים לאדם ולאשתו ואני אשא שנאמר ויקח אלקים את האדם · ר״א אני עשיתי כי נחמתי כי עשיתים ואני אשא לכם שנאמר ויסגור ה׳ בעדו ואני אסבול שנאמר וירד ה׳ לראות את העיר ואת המגדל וגו׳ ואמלט לאברהם שנאמר ויאמר ה׳ אליו אני ה׳ אשר הוצאתיך מאור כשדים וגו׳ ע״כ לה׳ · והנה באמת זה המדרש כלו מקשה ולא רישא סיפא ולא סיפא רישא:

ג **ובמדרש** אמר ר׳ שמעון בר נחמן בשעה שברא הק״בה את העולם נתאווה שיהא לו דירה בתחתוני׳ כשם שיש לו דירה בעליונים ברא את האדם וציווהו מכל עץ הגן וגו׳ ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו וגו׳ ועבר על ציווי כך הייתי מתאוה שתהא לי דירה בתחתונים ודבר אחד צויתיך ולא שמרת סלק הקדוש

ברוך

חלק שני

הוא

עולם הגלגלים :

מונה מספר העגולים וידבר באיכות ומהות וכמות ומרחק שבעה המשרתים וי"ב
מזלות · והכוכבים הזנבים · והחדשים · והקטנים · ותועלתם :
והעדות · והבשורות הלקוחות מהם · ויברר
הסברה האמיתית · אשר בין התוכנים
הקדמונים · ובין האחרונים :
בין חז"ל · לבין חכמי
האומות · בסדר
השמים :

הקדמה לספר עולם הגלגלים

בְּעֶזְרַת צוּר תָּמִים וְאֵל נוֹתֵן טְלִים : אֲדַבֵּר נִפְלָאוֹת בְּעוֹלַם הַגַּלְגַּלִּים :
בְּכֹכְבֵי שָׁמַיִם אֲשֶׁר הֵם קַיָּמִים : וְגַם הַנְּבוּכִים שָׁם נְבוֹהִים גַּם רָמִים :
בְּמַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ עליה וירידה : בקדרות הלבנה בשנוי ועמידה :
בְּחִבּוּר גַּם נֶגּוּד מְאוֹרוֹת הָאֵלּוּ : בפעם יתקדרו בפעם יָהֵלּוּ :

א **אמר** המחבר כבר ידוע שחכמינו ז"ל השתדלו יותר מחכמי האומו' לידע ולהבין חכמת התקופ' ומספר הגלגלים וסדר מערכת השמים ומשפטי מרוצתם וזריחתם בכל יום ויום שקיעתם ונטיותם ·
ב לצפון ולדרום · חבורם ונגודתם במקבלותם : וכמצא מזה בכמה מקומות בתלמוד ענינים נפלאים כי הא
ג דתניא פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראה דמות לבנה ברקיע בעשרים ותשעה לחדש וכו' : ונאל

בגמרא

י'תעלה ה'מטיב ו'המשפיע ה'חסר הגמור כן ישפיע עלינו חסדו ממרומו : ויניחנו במעגלי צדק למען שמו :

גלגל חוזר בעולם · אך אמנם ואולם · כחלום שיעקב חלם · שמוצב ארצה סולם

וראשו בשמים נעלם : ומלאכים עולים ברגלם : ויורדים אחרים למולם :

דף לא

ואת כל חילם · אין השמים מכלכלם · אמנם התחתונים בגבולם · והעומדי' ברום עולם

משמיעים ביראה קולם ; דברי מלך עולם ; ויתנו שבחות לפועלם ; כי צור א' לכלם :

חלק

האדם · או אם יהיו כלם שוים כמו שהיו
בתחלת הבריאה ברור אדם הראשון :
התשובה שלא יצטרכו למלכים ולשרים
בזמן ההוא לא לענין המלחמו׳ לפי שיהי׳
אז שלום בארץ ואין מחריד ולא לענין
המשפט כי המשפט לאלקים הוא כמו שכתו׳
והיה ה׳ למלך על כל הארץ · וישעיא
אמר כי מציון תצא תורה ודבר ה׳ מירושל׳
ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וגו׳ ·
וכתתו חרבות׳ לאתי׳ וגו׳ · ולא ישא גוי אל גוי
חרב וגו׳ ולכן אמר ע״ז בסוף אותה פרשה
חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי
במה נחשב הוא · ר״ל שלא יבטחו בנדיבי׳
בבן אדם שאין לו תשועה רק בה׳ לבדו :

ס **העיון** השלש עשרה אם ימצאו אז
בעולם עוד מיני ע״ז ומיני צלמים
ופסילים וכדומה להם · הנה ישעי׳ הנביא
השיב על זה באמרו והאלילים כליל יחלוף ·
ואומר ביום ההוא ישליך האדם את אלילי
כספו ואת אלילי זהבו אשר עש׳ לו להשתחוות
וגו׳ כי הקמים בתחיה יגידו להם שעל זה
נכתם עונם לפני הקב״ה ובעבור שסמך לזה
ישעי׳ הפסוק הנזכר חדלו לכם מן האדם
אשר נשמה באפו בלי ספק רמז בזה על
אמונות כוזבות שיחדלו בזמן ההוא
מלהאמין בהן כי האדם היה כאח׳ ממנו אשר
נשמה באפו ובמה נחשב הוא :

העיון הארבעה עשר אם תהי׳ התחיה מא
קודם זמן קבוץ הגליות או
אחריו מיד : הנה הסברא הישרה נותנת
שמעט קודם הגאולה יהיה הפלא הזה כדי
שהמתים בגלות אשר מתו בנפש מרה
ובצער גדול על קדוש ה׳ יזכו לחזות בנועם
ה׳ : ולכן תמצא תמיד בדברי הנביאים פב
זכרון התחיה סמוך וקודם לזכרון הגאולה
כמו שביאר זה ישעיא באמרו אשקוטה
ואביטה במכוני וגו׳ כי לפני קציר כתם
פרח ובוסר גומל יהיה נצה וכרת הזלזלים
במזמרות וגו׳ ובנבואה אחרת אחר אמרו
יחיו מתיך וגו׳ · לך עמי בא בחדריך זכר מיד
ענין הגאולה באמרו ביום ההוא יפקוד ה׳
בחרבו הקשה וגו׳ והיה ביום ההוא יתקע
בשופר גדול ושאר פסוקים שנאמרו
בזה : הנה הראיתיך לדעת קורא המשכיל פג
בענין תחיית המתים ארבעה עשר עיונים
אמתיים ונפלאים לקטתי אותם אחת לאחת
מחבורי הרב האברבנאל ז״ל ושאר ספרים
מחכמינו ז״ל והצגתים לפניך בקצור מופלג
ובלשון צח וקל שבסתירה אחרת ומעט
עיון תוכל להבינם : קח נא את ברכתי
אשר הובאת לך ושים אותם לפניך וברכת
גם אותי כאשר ייטיבו בעיניך וה׳ אלקים
אמת ינחנו בדרך אמת ויזכנו לחיות מן
הקמים בתחיה לחיי עולם הבא
אמן סלה :

לא **העיון** השביעי באופן ומצב התחיה
כי מאחר שהגוף האנושי
משתנה תמיד מיום ליום כפי המזונות
והמקרים הבאים עליו מבחוץ · ובפרט
השתנות הטבעי מהילדות אל הנערו׳ ואח״כ
אל הבחרות ואל העמידה והזקנה והשיבה
א״כ ראוי לחקור באיזה מעמד מאה יקומו
בני האדם בתחיה אם בצביונם וקומתם
ובחרותם או בזקנותם היורדת על פי מרותם
או איך יהיה זה ·

והתשובה על זה שבאורתו אופן
ומצב שהיה האדם
בזמן מותו יקום בתחיתו · אם בחור
ואם זקן ע״ד שאחז״ל שאפי׳ במומיהם
שהיו להם בחייהם יקומו וזה כדי שיהיו
יותר נכרים לבני האדם ויתעוררו לתשוב׳
לב על ירם : וזהו ענין הנבואה שנבא מלאכי
אהרון הנביאים באמרו והשיב לב אבות
על בנים ולב בנים על אבותם וישעיא אמר
על זה ובלע ההר הזה פני הלוט הלוט על
כל העמים · רוצה לומר שיגלה הק״בה
אותם המכוסים בעפר הארץ כמו שנסתרו
שמה כך יקומו ·

לג **העיון** השמיני אם הקמים בתחיה
יכירו ג״כ את קרוביה׳ ואוהביהם
ומכיריהם · התשובה על זה שבלי ספק
יתן להם הש״י כח ההכר שיכירו זה את
זה כי להיות ההכרה מפעל הכחו׳ הגשמיו׳
לכן כשיחיו וישובו לעולם ויתחברו בגופם
ונפשם · תושלם הכרתם ותהיה סבה
שיתעוררו בני האדם ביותר · ומפני זה
יקומו ג״כ במומיהם כמו שנתבאר למעל׳ ·
וכן אחז״ל על פסוק והקמותו עליו שבעה
רועים ושמנה נסיכי אדם מי הם הרועים ·
והשיבו קבלנו · דוד באמצע · שת חנוך
מתושלח לימינו · אברהם יעקב משה
משמאלו · ומי הם שמנה נסיכי אדם :
לד ואמרו קבלנו ישי שאול שמואל עמוס צפניא
חזקיא אליא משיח · וזה מורה שיהיו
הקמים בתחיה נקראים כלם כל אחד ואחד
בשמו הראשון וגם יהיו נכרים מי הם
מהאומות ומי הם מישראל :

לה **העיון** התשיעי אם הקמים בתחיה
יאכלו וישתו וישתמשו בחושיה׳
כבתחלה : הנה כבר ביאר הרמ״בם דעתו
בזה שבלי ספק יהיה כן · כי לא יהיו
אבריהם וחושיהם לבטלה · והנביא ישעיא
מסייעו בזה הדעת · באמרו למען תנקו
ושבעתם משוד תנחומיה למען תמצו
והתענגתם מזיז כבודה · ואומר וראיתם
ושש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחנה
להגיד שיזכו בתענוגים הגשמיים אחר
תחיית המתים :

לו **העיון** העשירי הוא הפך מזה אם
הרשעים ואומות העולם אשר
יקומו בתחיה · יקבלו עונש גשמיי בעולם
הזה לעיני בני אדם ויצדיקו עליהם את
הדין בדברים גשמיים · עז חשיב ישעיא
באמרו ויצאו וראו בפגרי האנשי׳ הפושעי׳
בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה
לז והיו דראון לכל בשר : וזה יהיה כדי
שבני אדם יכירו מתוך עונשם ששקר נחלו·
ושעל זה חייבים לתת דין ומשפט ובעבור
זה יבא כל בשר מדי חדש בחדשו ומדי
שבת בשבתו להשתחות לפני ה׳ · כי
בראותם העונש המופלג ברשעים יקבלו
כלם עליהם עול מלכות שמים :

לח **העיון** האחד עשר אם יהיה ברור
התחיה גאוה וגסות הרוח בלבות
בני האדם · התשובה בזה שתבטל כל
גאוה וגאון ודרך רע מכל בני האדם · כי
בראותם את הקמים בתחיה יכניעו לבבם
וידעו שמעשיהם תהו ומחשבותיהם הבל
המה · ושההצלחה האנושית והאושר כלו
אינו אלא בשלמות האמונה לקרא כלם
בשם ה׳ ולעבדו שכם אחד ולכן יבזו
בעיניהם כל כבוד ומעלה · ויכירו וידעו
שאין שלטון ביום המות · וכל זה ביאר
ישעיא כי יום לה׳ צבאות על כל גאה ורם
וגו׳ ושח גבהות האדם ושפל רום אנשי׳ וגו׳ :

לט **העיון** השנים עשר אם יהיו אחר
התחיה מלכים ושרים בין בני

האדם

בגלות בנפש מרה ולא ראו בטוב יזכו
לתשועת ה' בגאולה העתידה · כמו
שהשיב הש"י לישעיה הנביא על תלונתו
שהתלונן על אורות המתים בגלות ובצער
באמרו מתים בל יחיו רפאים בל יקומו ·
השיבו הש"י יחיו מתיך נבלתי יקומון ·
ר"ל שיקומו בתחייה אותם שמתו בגלות
כג ויזכו לשמות מתענוג עולם הבא : ואמנם
התכלית הכולל לכל האומות בתחיה היא ·
לפי שהיו האומות באמונות משובשות
ודעות כוזבות · מהם היו עובדים לשמש
ולירח ומהם לשאר ע"ז לא השיגו התכלית
האמיתי שבעבורו נבראו ומפני זה כדי
שלא יהיה בריאת המין האנושי לריק
ולבטלה · ראה הקב"ה להורות לפניהם
את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר
כד יעשון : ולכן יברא הש"י חדשה בארץ
להחיות את המתים שכבר מתו מקצתם
צדיקים גמורים ומקצתם נביאים ומקצתם
חכמי הדורות הנקובים בשמות ונודעים
לבני האדם · ומהם רשעים מלכי' קיסרים
וגדולי עולם וגם מן החדשים אשר מתו
כה מזמן קרוב שכל רואיהם יכירום · ואת
הקמים בתחיה כלם פה אחד יעידון יגידון
ש"ה אלקים ה' אחד ושמו אחד · וששקר
נחלו אבותיה' הבל ואין בם מועיל ומשה
כו ותורתו אמת : וכאשר יראו בני אדם
הפלא הגדול הזה ואת מעשה ה' כי נורא
הוא שהקמים בתחייה מפרסמי' אמתות
הא' ית' ושכר עולם הבא לצדיקים ועונש
מופלג לרשעים · יתפעלו בלבותם ויעזבו
אליהם ושקרות דתם ויטו את לבבם
לדברי הקמים בתחיה ויאמינו בם · ולא
ילכו עוד אחרי ההבל וזה הוא בלי ספק
יום ה' הגדול והנורא שהרבה נביאי' נבאו
עליו בדברי' ברורים :

כז **העיון** הששי מדבר בחומר התחייה
והוא אם יחיו ויקומו כל בני
אדם שהיו בעולם מתחלת הבריאה עד
אותו זמן התחייה אשר לפי דעת
האבראבנ"ל יהיה בלתי אפשר באמרו כי
כח לא תכיל אותם הארץ : או אם יקומון
קצתן ולא כלם וכן אם התחייה תהיה
במקרה ובהזדמן או ברצון בחירוי · ועל
נמנו וגמרו הגאונים הגדולי' רבינו סעדיא
והרמב"ם והרמב"ן ור' הסראי ז"ל שלא
יקומו בתחיי' כי אם הצדיקים מאומתנו
בלבד ומצאו סי"ע לדבריהם מהמאמר
שאחז"ל בבראשית רבא גבורות גשמים
לצדיקים ולרשעים אבל תחיית המתים
לצדיקים בלבד · אבל היא סברא זרה
לפי שהכתוב אומר ורבים מישני אדמת
עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות
לדראון עולם · ואם בתחייה לא יהיו כי
אם הצדיקים אין ספק שמספר מעט יהיו
ואין שייך לומר עליהם ורבים וגו' · כל
שכן שהכתוב מחלק אותם לשתי כתות ·
באמרו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות
לדראון · וזה מורה שגם מהרשעים יקומו
לקבל עונשם הראוי להם והנך רואה
שהאמונה הזאת נשרשת בלב כל האומות
כאלו הוא טבע אמיתי ומקובל בפיהם ·
כט ואמנם מה שארז"ל גבורות גשמי' לצדיקי'
ולרשעים אבל תחיית המתים לצדיקים
בלבד · לא כיוונו בזה לשלול התחיה
מהבלתי צדיקים · כי אם להודיע ענין
התועלת והשכר הנקנה בתחייה שלא תהיה
בגבורות הגשמים שיהנו מהם כצדיק כרשע
כי יגדלו ויפרחו תבואות הרשע בביאת
הגשמים כמו תבואות הצדיק · אבל התחיי'
לא כן תועלתה ושכרה תהיה לצדיקים
בלבד · כי הנה הצדיקים יזכו ויקבלו
שכר והרשעים יפרסמו עונשם ותגלה
רעתם לעיני כל העם : וכן דרשו חז"ל בפרקי
ל ר' אליעזר שכל המתים עולים לתחי' המתים
חוץ מדור המבול שנאמר רפאים בל יקומו
ואעפ"י שרבים מהגוים יקומו ג"כ בתחיית
המתים לא יהיה זה כי אם לפרסם אמונת
ה' ואמתתו בעולם · כי הם יהיו ערבים
נאמנים באמתת אלקות הש"ית כמו שאמר
ישעיה כל הגוים נקבצו יחדיו וגו' יתנו
עדיהן ויצדקו וישמעו ויאמרו אמת אתם
עדי נאם ה' ועבדי אשר
בחרתי בו (דהיינו) על
ישראל :

שמו ימות העולם ארבעה אלפי אלפים וש״ך אלפי שנה · ומהם שמו ל׳ אלף שנה · ומהם שמו אותם ש״ה אלף שנה · ומהם שמו י״ב אלף שנה כמספר מזלות הרקיע ומהם שמו מ״ט אלף שנה כמספר שבעה כוכבי לכת שכל א׳ מהם מושל בעולם שבעה אלפי שנה · ומהם שמו שבעה אלפים שנה אף לממשלת כל אחד מהם וזה תמצא בספר מגלת הנשיא רבי אברהם בר חייא · ושם הוכיח בראיות ברורות שהדעות האלה כלם מיוסדים על קו תהו ואבני בהו · כפי שרשי החכמה ההיא:

יא גם שלפי דבריהם לא תהיה התחיה כי אם בדרך הויה חדשה כמו שהיתה בתחלת הבריאה · אבל הנביא ישעיא אשר עמד בסוד ה׳ ביאר שהתחיה תהיה על דרך הפליאה העצומה והפועל בה יהיה הק״בה בעצמו ולא באמצעות המערכה · ולזה נקרא זמן תחית המתים יום ה׳ לפי שתהיה ע״ד הפליאה כמו שהיתה הבריאה רצונית וכוללת לא בדרך הטבע והמערכה:

יג **העיון** הרביעי בצורת התחיה ר״ל איך ישוב הגוף הנפסד לאיתנו הראשון · כי נפלו בזה הענין ספקות רבות בין הקדמונים מהישמעא׳ ומהנוצרים וגם בין חכמי אמונתנו · באמרם איך אפשר להתהוות אותו הגוף הראשון שכבר נפסד ונתפזר בכל חלקיו · עד שמפני זה מעדו רגלי קצת מחכמינו ז״ל האחרונים בעיקר הזה ואמרו שתחיית המתים הוא משל לקבוץ הגליות · אבל זה הכחשת האמת וכפירה מוחלטת · כי ענין התחיה מאמתת התורה וקבלוהו כל

יג האומות בארצותם לגויהם: אמנם באיזה אופן תהיה התחיה · כבר זכר רב סעדיא הגאון דעתו בזה · שגוף האדם אחר מותו לא ישוב אל כללות היסודות להתערב בהם · אבל כל חלקי הגוף ישארו רשומי׳ ונפרדי׳

יד ביסודותיהם: והרב האברבנאל ז״ל אומר שיותר נאות ומתישב הוא אם נאמ׳ שיחדש ויברא הק״בה בזמן התחיה גופות מעפר האדמה עם הטל השמימיי שיוריד הא׳ ית׳ בזמן התחיה כמו שברא גוף אדם הראשון בימי בראשית · ואותם הגופות החדשים יהיו כמו הגופות הראשונים בלי גרעון ויתרון וממוזגם עכ״ל:

טו אמר הצעיר תמהתי מאד על דעת הרב הנ״ל בזה כי למעלה בעיון השני ראינו שהיה מכחיש הסברא הזאת והניח שיהיו אותן הגופות הראשוני׳ עצמם באיכותיהם וכמותם ובמזגם הראשון א״כ דבריו סותרים זה את זה · ואולי היתה אצלו כשגגה היוצאת מלפני

יז השליט: לכן נראה לע״ד שהאמת הוא כמו שאמר הגאון הנ״ל והרמ״בם בשער הגמול שלו · שהגוף הראשון יתחוה ויתרכב בכל חלקיו הנפזרים · ויתחבר עם הנפש הראשונה · כדי שיהנה עמה

יח בשכר הרוחני בעולם הבא): ולמדנו א״כ מזה שלא יפסד שום דבר מכל חלקי הגוף כי אם שהכל יהיה שמור ומכוסה בהשגחת הש׳ שנאמר שומר כל עצמותי אחת מהנה לא נשברה:

יט **העיון** החמישי בתכלית התחייה כי ראוי לנו לבקש תכלית זה הפלא · למה תשוב הנפש אחר היותה במחיצת הרוחנים בשכר או בעונש לבא שנית בגוף הנגוף אחרי צאתה ממנו ·

כ והרמ״בם לא מצא מענה על זה באגרת התחייה שלו · אבל הגאון והרמ״בם ורב הסדאי ושאר חכמי ישראל אמרו שתכלית התחיה היא כדי שהצדיק העובד את ה׳ בחיו שהיה מורכב מגוף ונפש יקבל שכר עבודתו · או הרשע עונש

כא מריו בשתיהם יחד: אבל הרב האברבנאל בטל סברא זאת בחבורו הנקרא צדק עולמים ואומר שם ששכר המצות ועונשם ראוי לנפש בלבד ולא לגוף · שאם היה מחוייב שיקבלו שניהם ביחד השכר או העונש · היה להם לקבלו בעולם הזה

כב ולא יצטרכו לפליאת התחיה: ולכן נראה שיש בתחיה שתי תכליות תכלית פרטי לישראל בלבד ותכלית כללי להם ולשאר האומות · והתכלית הפרטי לישראל הוא כדי שיראי ה׳ וחושבי שמו אשר מתו בגלות

שמעיה כב"מר רפאל דולוניים • יצחק רודריגו •
שמואל נגדור •

חטופס הכתוב לעיל אשר שמו חתום עליו מפי יצאו הדברים • נתן בכימן

במותב תלתא כחדא הוינא כחדא כו דוכא דחתימי לתתא כד אתקיים קדמנא חתימת נתן בכימן הנ"ל ואשרנוה וקיימנוה כדחזי והיה זה פה וויניציאה היום יום ו' למ"בי הת"כח והכל שריר וברור וקיים :

יעקב כמ"ר משה הלוי זלה"ה • דיין •
משה בן הישיש הש"ר יעקב טרויוס זלה"ה • דיין •
שניאור כמ"ר אברהם ן' דנן זלה"ה • דיין •

נדפס **בויניציאה** המהוללה •
ברשות השררה י"עא :

המאמר השביעי

קדש לה' ידבר נ נפלאות בענין תחיית המתים לפי דעת קדמוננו ז"ל • ואחרון אחרון חביב הרב הגדול האבראבנאל הנזכר אשר צוף דבש יערו לקטתי ויאורו עיני בזה הענין וחלקתי אותו לארבעה עשר עיונים :

א **בענין** תחיית המתים רבו הדעות והספקות אצל החכמים התורניים ובין שאר חכמי האומות וכדי להסיר כל הספקות האלה ולברר העיקר התורניי הזה על צד היותר טוב נסדר אותו לפי עיון חמחקרי :

ב **העיון** הראשון הוא ביסוד ופנת התחיה ר"ל אם אפשר שהגוף האנושי הנפסד זמן ארוך עוד יתהווה וישוב למעמדו ואיתנו הראשון • התשובה בזה שאין ספק שהמתים שכבר מתו ונפרד מגופם רוחם עוד ישובו לחיים הגשמיים האלה לקץ הימין כמו שנבאר על זה ישעיא באמרו יחיו מתיך נבלתי יקומון
ג הקיצו ורננו שוכני עפר : וכן אמר המלאך לדניאל ורבים מישני עפר יקיצו ומדמה אותם לישנים כלומר שאינם מתים לגמרי אבל הם בקבריהם כישנים ונרדמים וכמו שהישן בטל ההרגשות וכאשר תחזור נשמתו אליו משנתו מתחילי' הושיו לפעול בו כבראשונה כן המתים הם כישנים ויקיצו ויעורו משנתם בתחיה וישובו לאיתנם ומזה נלמוד שלא תהיה המות נצחית כי אם עד זמן מוגבל שתהיה בו התחיה :

העיון השני אם תהיה תחיית המתים ד
בבחינת הנפש בלבד כדי שתשו' להתקשר בגוף ושיהיה גוף אחר בלתי הנפסד שהיה בו ראשונה או אם יהיה אותו הגוף הראשון בעצמו ותתחבר עמו הנפש כדי שיהיה לו חלק בשכר או בעונש • וכתב ה
הרב האבראבנאל ז"ל שהסברא הישר' נותנת שאי אפשר שיהיה גוף אחר בלתי הראשון • שאם היה הדבר כן יהיה זה גלגול נפשות בגופות אחרים הויה חדשה ולא תחיית המתים שכבר מתו : ולכן האמונ' האמיתית שישוב להתרכב הגוף הראשון מאותן היסודות שהיו בו בתחלה באיכותיהם וכמותם ובמזג הראשון ואח"כ תתחבר עמו נשמתו הראשונה • ועז אמר ישעיא כי ארובו' ממרום נפתחו וגו' כלומ' שתשוב הנפש אל הגוף וירעשו מוסדי ארץ כלומר שישובו יסודי הגוף ויתרכבו כבראשונה והתחברות החלקים והתפעלותם אלו מאלו בהמזגת המורכב קרא רעש : וכן במקום ו
אחר אומר רוע התרועע' ארץ פור התפורר' ארץ וגו' ולמדנו מזה שתתחבר הנפש עם אותו הגוף עצמו שהיתה בו בעולם הזה כדי שיגיע השכר לשניהם כיחד :

העיון השלישי בפועל התחיה ר"ל מי ח
יפעל ויסבב התחיה למתים כי כבר היו מחכמי סודות הקדומים תוכניים גדולים שקיימו וקבלו פנת תחיית המתים : אבל אמרו שהיא מחוייבת מצד המערכה • ט
כי הנה לפי דעתם יתחברו בזמן ידוע חבורים ומהלכים מהכוכבים ומהמזלות שיחייב הפסד ההוויה הטבעית ושתשוב למציאותה כבראשונה • ואמרו בזה דעות זרות • מהם י

בשבטי ישראל הודענו נאמנה איך בא פה מאתנו
קודם החכם נתן שמועתו שהיה כפוי מכבר
ביאת הגואל וקצת אנשים עמו • וכששמע הדבר בעיר
אנדרינופולי שלחו שרי טפסרי קושטאנטינא יע"א העומדי'
שם ויחידי סגולה ק"ק אנדרינופולי שלוחים הנקובים
בשמות החכם הרופא המובהק כה"ר דוד קוהיאל יצ"ו •
והנגיד נבון ומעולה • כה"ר אשר נר"ו כה"ר אברהם
אשכנזי ז"ל • והחכם כה"ר יהודה בן משולם יצ"ו : לחקור
ולדרוש על עניני האיש הלזה כדי לגלות קלונו לפני בני
ישראל המאמינים בו • ומה גם שנתקרב לעיר אנדרינופולי
נתיראים פן יהיה אסון חס ושלום • והשיבנו עדים
הבאים על החתום בזו : השלוחים הנכבדים האלו ודרשו
ממנו קצת עניניו • וכל טענותיו בלות • ושאלות •
ובכלל הדברים שאלו ממנו איך הוא מוחזק לנביא בלי תת
שום אות או מופת בשום מקום והשיב להם שלא היה
נביא ב"ה לגלות שהנביא צבי הוא משיח • ושאל אחר
שנה וקצת ירחים שאמרה סוף הזמן הוא לכ"ה אלול
הבא ראשון בע"ה ולא יעבור עוד ואם יעבור מהזמן
הכל שקר • והמאמין יאמין ואין לו שום סיבה לתת
שום אות ומופת על זה • וכהיות שאין אני מחויב
על זה אין לו סייעתא דשמיא להראות שום אות כלל •
עוד אמרו לו שבכל מקום ומקום אשר הולך שם הוא
מנבא על ענינים אחרים • השיב להם • שהנבואה
שנראתה לו היה על גילוי המשיח הנז' וכל האחר מגלים
לו נשמות הנביאים החסידים הצדיקים אשר בארץ המה •
והפצירו בו פעמים שלש יום אחר יום הבכם והעל"ב •
ואחרי העמל והטורח השיב להם שימתינו עד מוצאי חג
השבועות שביום ראשון של חג השבו' כאמר אני ברוח
הקדש שתחול על אותו היום אשר באנדרינופולי ש"ב
הארה גדולה • ובהשפעת אותו היום יהיה בו כח לעשות
אות ומופת : והמתינו השלוחי' הנזכרים עד מוצאי החג
ושלחו שיו לשאול קיום הבטחתו ואין קול ואין עונה •
ובמקום הארה מציבה גדולה נופלת עליו • ואמרו לו
יען לא נמצא בך דבר טוב תכתוב ותחתום לנו ה'
תנאים כדי להרחיק הנזק הנמשך מסיבתך לכל עדת
בני ישראל : הא' שתרחיק נדוד מאנדרנ' כרחוק י"ב
יום ולא יבוא ישראל בגבולך • הב' שלא תכתוב אגרת
לאותו האיש אשר באנדרנ' על שום דבר שבעולם לא
על ידך ולא על יד אחר כלל • הג' שלא יאסוף עמו
אסיפת עם בכל מקום אשר הוא הולך • כי אם ישב
בדד וידום כי אם ממנו ומסרתו • הד' שאם לא יבא
הגואל שאמר לכ"ה אלול הבא ראשון בע"ה כל דבריו כזב
ושקר ואין בם מועיל : וקבל עליו כל התנאים שלנו

בשבועה • וכתב וחתם ונתן ביד השלוחים הנזכרים •
ואנחנו יחידי סגולה ק"ק איפסולה יע"א במנינו בכלל הנ"ל
עם החכם ה' ישמרהו מרבין תורה בקהילותינו ולעדות
ולראיה ביד השלוחים הנזכרים כתבנו וחתמנו שמותינו •
ביום ב' ח' לסיון • שנת • התכ"ו לבריאה פה איפסולה •
והכל שריר וברור וקים :

שמעיה בכ"ר רפאל דאלוניוס • יצחק רודריגו :
שמואל צמח • שלמה אבויב •
שלמה רחמנו • שמואל כמאיאס •
אברהם שלום •

דברים הנזכרים בטופס זה מפי יצאו הדברים •
נתן בנימין •

במותב תלתא כחדא הוינא וכתב בו דינא דחתימי
לתתא • כד אתקיים קדמנא חתימת נתן
בנימין הנז' ואשרנוה וקיימנוה כדחזי :
והיה זה פה ווינציאה היום ו' לח"בי הת"כו
והכל שריר וברור וקים •

יעקב בכ"מר משה הלוי זלה"ה • דיין •
משה בן הישיש הה"ר יעקב טריווש זלה"ה • דיין •
סניאור בכ"מר אברהם נ' דכן זלה"ה • דיין •

טופס התנאים שהתנה נתן שעזתי לשלחו לגבירי
קושטאנטינא • שרי טפסרי קושטאנטינא
העומדים בעיר אדרינופולי יע"א וק"ק אשר באנדרינופולי
שלוחיכם באו אלי ולהפיק רצונכם ורצון שלוחיכם ולהסיר
תלונותיכם מעלי שחושבים אתם לפי דעתכם שאני סבה
ח"ו להביא נזק על ישראל • על כן קבלתי בשבועה
שלא לכתוב כתב אל האדון אשר אני ושלומי אמוני בני
ישראל מבקשים ולא לאסוף עמי אנשים ולהתרחק מאנדרנ'
שנים עשר יום • ובזה אני מודיע נאמנה כי בכ"ה
באלול של שנת הת"כה שמעתי ברוח כמתיבת דרקיעא מכרזת
וזו' מכאן לשנה וקצת ירחין תתגלי' מלכות משיח בן דוד •
ולעת ברוח זה לא פירש שם הגואל וקצת ירחין לא פירש
כמה הוא על כן נמשך הזמן עד אלול שנתנו זו שהוא
שנת התכ"ו ואם יעבור זמן זה אין ממש בכרוז זה וכתב
אחד זולת זה אין בו ממש כלל • ולראיה בידם חתמתי
שמי ביום ב' ח' לחדש סיון שנת התכ"ו • פה איפסולה :
דברי נתן בנימין •
בפנינו הבאים על החתום נכתב ונחתם כל הכתוב לעיל
ולראיה ברורה כתבנו וחתמנו שמותינו פה ביום הנ"ל •

שמעיה

הורה עונותינו הנאמנות ותוכחתנו המגולה פתח רעה בעתתו • ורוח שטות התעתו • להדמות כפניו ולהגיד מה שלא היה ולא נברא וסכלותו בעקרי הקבלה הוא אורתו שלא בקדושת לידתו וגידולו לשים חשך לאור ולומר על טמא שהוא טהור • ולסבה זו לא הפגענו בו מדת הדין הקשה כי לא במרד ולא במעל שא כדמיונו הנפסד ובאתה תקלה זו מתחת ידו ומי יודע אם כוונתו לדעת העליונה להיות זאת הנה מן הסבות להעשות גם התשובה הגדולה לעמנו בענין זה ולשרי לבו מרויאו למי שהיה ספק בידם למחות בו כראוי ולא מיחה בעת הרמ"בם ז"ל בספר הנזכר • עד שלא פשטה חרפתנו בין העמים וחשש להכות הפכנ׳ העצומה שטעתה זו לא מצאנו לה תשובה • ואלו ידענו איזו היא המצוה המוכרעת בנדון זה כפי יסודי התורה להדחות פקוח נפש מפניה ולסמוך על הנס היכא דסכים הזיקא דלית ליה תקנתא לכן אמרנו תכתב זאת הודאה בעל דין והודעתנו לדור אחרון ולבני בנים תהי׳ לזכרון למען לא יספו הנדיקים כל העדה כלם קדושים בעולתה ידיהם ולבותם • כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ • ובמטותא מיניכו לא תרחקוניה • קיימו מה שכבר קבלו אבותינו מלפנים כדבר ה׳ אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו לגלות פנים ופרושים בהם אשר לא בהלכה • ובמוכו כמוכם נשא לבבנו אל כפים אל בשמים הוא ברחמיו יכפר בעד מה שעבר ויטע בלבנו אהבתו ויראתו השכל וידוע אותו ותורתו ומהר יקום פדותנו האמיתי וחרפ׳ עמו יסיר מעל כל הארץ כי ה׳ דבר אכי"ר:

בוויניציאה יום ז׳ למ"בי ה׳ והורתם את בני ישראל • **שנת** • ונקדשתי **בתוך** בני ישראל לפ"ק:

אלה דברי חכמי ורבני הישיבה הכללית אשר אני הזקן שבהם אומר לבניכם וחותם בשם כלם • לכבוד אלהים ומלך עולם • הצעיר **יעקב** בכ"מר **משה הלוי** זלה"ה •

אלו הם שבעה רועים ושמנה נסיכי אדם אשר שם נמנאו על הדרישה ועל החקירה והם היו בודקין את כתן העזתי הנ"ל •

מה"רר **יעקב הלוי** — מה"רר **שמואל** אבואב
מה"רר ר׳ **שלמה** חי ברלאש — מה"רר **משה** טריויש
מה"רר **בניאור** נ׳ דכן — מה"רר **משה** זכות
מה"רר **יצחק** מן **הלוים** — מה"רר **יוסף** אלמאלכמי

ואני **יעקב** בכ"מר **רפאל** מאלקונה ז"ל **סופר** ה"קקי חותם בשם כל ראשי ומנהיגי המדינה הנו אשר המה נקובים פה בשמות •

כמ"ר **ברוך** אלפארין — כמ"ר **מנשה** מררי
כמ"ר **משולם לוי** — כמ"ר **יוסף** ישורון
כמ"ר **יעקב** בונדי — כמ"ר **יצחק** ברוך קארדוזו
כמ"ר דון **יצחק** אברבנאל

ואלה מוסיף על הראשונים אשר על טוב יזכר שמם שתי הגנגרות התרועה אשר מראשית דבר עד אחרית דבר חזקו ידים רפות וברכים כושלות אמנו • ותמיד היתה האמת נהדרת ונאדרת מפיהם ומפי כתבם • ומתלא בפומייהו בכל הרשום בכתב אמת באגרת הזאת • ובתוך קהל ועדה השמיעו והודיעו בעמים עלילות מנעדי נכר אשר בנוח כאדם כנוב לאות הפרשי פרם האמת וקלעו אל השערה ושרשו פרש פורה ראש ולענת השקר הכזב • וברוך ה׳ אשר חסם חסדו ואמתו לא עזב:

ה"ה מעלת הרופא המובהק כה"ר **ברוך הלוי** ומעלת המשכיל ונבון כה"ר **משה** מרדי

ואלו הם דברי כתן העזתי הועתקו מטופס כתבו וכתבו מידו ממש לעיני מעלת הרבנים וראשי המדינה הנו בוויניציאה ליל ב׳ יום ג׳ למ"בי שנת הת"כח •

מאחרי אשר הורו רבני ונאוני ויניציאה שאף על פי שאמרתי שראיתי המרכבה כמו שראה יחזקאל הנביא והיתה הנבואה לומר שכתי בכו הוא המשיח מוטעה אני ואין בנבואה ראיה ממש הודתי לדבריהם ואמרתי כי מה שנתנבאתי על שכתי צבי אין בו ממש • כתן בכומין • כמותב תלתא כחדא הוינא כחנא בי דינא דחתימי לתתא כד נפק כתבא דנא וחתימתא דנא קדמנא ואשרנוה וקיימנוה כדחזו והכל שריר ובריר וקיים •

יעקב בכמ"ר **משה הלוי** דיין
שמואל בכמ"ר **אברהם** אבואב זלה"ה דיין
שלמה חי בן לא"א הגאון **נחמיה** ברלאש זלה"ה דיין •

טופס מעשה בית דין נעשה באיפסולה • על אודות השלוחים שהלכו לחקור ולדרוש בענינו בתון שבועה:

איגון והאנחה מקרבנו כל עת אשר אנחנו רואים עם ה׳ היורד פלאים כלם כצאן איש לדרכו פונים • רועים אינם נראים ואין תוכחת • דברי חכמים בנחת אינם נשמעים • ספרים שקרבו • וסרה קנאת סופרי׳ קנאים פוגעים בו • כי גם רדף אותם קול עלה נדף • חכמי׳ יצפנו דעת ובינת נבוניו תסתתר : ובמעט נעשת תורתם פלסתר : בני עם הארץ הפריזו על מדותיהם • ויחפאו דברים אשר לא כן להתרצות עמהם • ומסתפינא להו מהאי קרא ואיר לגדולים כתיב • ואשמם בראשיהם כתיב • על זאת יתפלל כל חסיד לעת מצוא השכון בן שגגת תלמוד כגון זה תהא עולה זדון • ואחד שוגג ואח׳ מזיד בחלול ה׳ על הדבור ועל השתיקה יהיו נדון ואף זו מן התוכחות היא שעמדה לנו לזכרון של פורענות כי אים ממנו לא יכול הוסף להתאפק לכל הנכנים עליו עד היום שהרב׳ אבות נזיקין ותולדותיהן שלא פסקה זוהמתן ונערן כל נער הגדול שנפתח מעת התחדש הכתם הנזכרת ומי הוא זה לא יבין את פעולות ה׳ •

משפטי אמת צדקו יחדיו במדה כנגד מדה לא בטלה שתחת אשר לא עמדה עדתנו בשבועתה הכתובה אם תעירו ואם תעוררו את האהבה ובאו לכלל טעות באו לכלל כעס ועונש הגלאה שעוז המתעוררת כהיום לנו בין האומות • בכל המקומות • תשימנו מדון לשכנינו לעג וקלס לסביבותינו באמרם הזאת העדה הקדושה שיאמרו כלילת יופי החכמות רבתי בדעות שרתי באמונות אשר שקדם קדמתה ועד עתה כל כלי יוצר עליה באומת מלך ושרים שמדות וגירושין לא יצלח וכל לשון תקום אתה למשפט תרשיע • ואפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בה אין מזיזות אותה ממקומה מהיות נאמנת בבריות תורתה וקבלתה וקיימת במאמרי תקוני סופריה וחכמיה • איך מוט התמוטטה מאליה והיתה הפוכה כמו רגע להאמין בפטפוטי דברים של הבאי ולכל שמע שוא תטה אזנה ולבה בנקל • כנגד המקובל והמושכל • אוי לדו׳ שככה עלתה לו בימיו • ובנסיון אחד קל כנכי זה לא עמדו במישור רגלינו • ותהי האמת נעדרת מעוכיו • ורוח אפנו משיח ה׳ נלכד בשיחתן של בריות שיחה קלה כעין הובא ואזל ולא כאלו היה אנוש כערכם אלופם ומיודעם • ופרנס לפי הדור והעם • ונשתכחו מהם כמה הרפתקי ביומי דעדו עלן מחמ׳ מחשבי קצין המתפתים לדברים כאלו • ומה שיענו עליהם בזמנים׳ לעשותן דוגמת לדורות : חכמי חרשים יודעי בינה לעתים ומודיעי׳ לחדשים מאשר בא עליהם • כאשר עשו הרמ״בם והרמב״א ז״ל בספריהם כדי שבנשיאות שלהם ביתנו בית ישראל

בטח יתכונן ומוקנים נתכונן • אפס כי בכל אותם שכינו עצמם בשם משיח או נביא לא מלאה לבם במאורע הרע הזה לשבש העבירות חמורות ולהכשיל העם לזלזל בשומכי וביד רמה בתקנות הקבועות לנו בגזרת עירין ומאמר קדישין מאת רבותינו ז״ל : על זה ידוו כל הדווים • והן בעודנו על ניר של פגעים הראשונים הללו אנו מצטערים נותנים הודאה לשעבר לצור פודה ומושיע לולי ה׳ שהיה לנו יאמר נא ישראל כפתע פתאום חדשים מקרוב באו קול חרדה שמענו וכל הקריה הומה כי ירש בעל הדרך לנגדנו ואין אתנו יודע עד מה • הוא הבחור בתוך העזותי שהרעיש כל העולם כלו • או הרעישו אחרי׳ בשבילו מסך שנה א׳ בהיותו מכונה מפי הטועים אחריו בשם נביא • ויהי כבואו שמנו ולא התמהמהנו לחוש לכבוד שם שמים ראשון לכל דבר שבקדושה שלא יתחלל עוד על ידו בין העמים ח״ו ולפקח על עסקי נפשות • מכלל ופרט • בהסתיר אותו גנון והציל מרוכשי איש מריב לשונות ולהשים מפלט או דרך קצרה וארוכ׳ בענה הנחשבת בעינינו ליותר הוגנת ונכונה • וגם לא ראינוהו ופטרנוהו בלא לויה • אמנם כיון שבא המעשה לידינו לברר וללבן את הדברים בעין רואה ואזן שומעת להפיס דעתן של רבים ולהוכיח במישור לעניי ארץ התועים בדעתן ומטעים אחרים עמהם • חל עלינו חובת ביעור רעת המחשבות הכוזבות כלה כעשן תכלה • וביאו׳ אור האמ׳ מארץ תצמח ותעל׳ ונכער׳ כשיעת האיש הלזה מאתנו יום ב׳ אור לי״ג אור למכו׳ שעבר נתוועדנו פה יחד כל רבני ישיבתנו הכללית עם ראשי ומנהיגי קהלות המדינה יצ״ו וקראנו אותו ובא לפנינו • ואחרי החקירות והבדיקות ששאלנו מאתו על חלומותיו ועל דבריו מאין השיג ידו להשיב לנו אפילו דבר א׳ של טעם לשום א׳ מהם בשתה כלימה פניו וכמעט שנשתתק • ועין ראתה ותעידנו מה שמראשי׳ בזאת הודענו ולבנו אז ראה ויספר׳ • שזה עני קרה לו חולי מחולי ההפסד והדמיון כמדוב׳ באותו שכתב הרמ״בם ז״ל בסוף אגרותיו אגרת תימן שנפסד ציורו ורעיונו : וגם זה רעיון רוח כאשר שמענו כן ראינו בכמה אנשים שבחלום בהקיץ נשתקעו בכח דמיונם מראות זרות והרהורים קשים לא יתפרדו ויפתו בפיהם ובלשונם יכזבו לקיים שראו מה שלא ראו • הנה כי כן יבואו ויגידו משפטנו זה לעיני השכל נוסח הכתב שנכתב ונחתם בחתימת ידו בפנינו ומלתו על לשונו • והכתב האחד שבא אלינו טופסו מעיר איפסולה • וחתם גם אותו פה בחתימת ידו בפנינו ה״ה כמושים בהיום בידנו מועתקים פה למטה מלה במלה אשר בם הודה ולא בוש ונפרע מאותו הנעשה כלו לפנינו מתוך

נמנעים עמי הארץ להאמין בו וללכת אחריו בעורים ההולכים אחרי מנהיגם · ואפי' רבים מחכמי הארץ והרבני' הגדולי' הנקובים בשם אשר לא רציתי לפרסמם גם הם קבלו ליה לרב ומלכא עליהו ·
כ אבר המחבר ואין לתמוה מזה כי רבי עקיבא שהיה שקול כנגד כל חכמי ישרא' שבאותו הדור ואעפ"כ טעה אחר בר כוכבא והחזיק בו כמו שזכרנו אבל זאת היא תמיהא נשגבה ונפלא' בעיני ולא אוכל לה שיש חכמים גדולים ודרשנים אשר עודם מהזיקים בתומם ומאמינים בו גם לאחר מותו ואומרים שהוא הי' המשיח האמיתי ומה שנעשה בו לפי הנראה היה
כא ע"י הלוף ואחיזת עינים : כי הוא עודנו חי אבל נסתר ונעלם מעיני כל חי וי"א שהוא טמון אצל בני משה עד עת בא דברו ואז בא יבא ולא יאחר ויתגלה לכל העולם ודברים כאהרבות מהלומות והבלי'
כב עצמו מספר : ואחר מיתת שבתי צבי קם גיסו הבחור יעקב בן החכם (להרע) יוסף פילוסוף בעיר שאלוניקו והיו קוראים אותו מנעוריו בשם קירידו ואח"כ הלפו שמו בשם יעקב צבי ברצונם לומר ששבתי צבי נתגלגל בו והבחור ערום בחכמ' והתעה את העם מדרך הטוב ועשה כל תועבות ה' אפס כי עז העם אפילו אחר שהמיר דתו והנלוים עליו לא זז העם מחבבו והאמינו שהוא משיח אמיתי וכל זה עבור אביו חכם יוסף פילוסוף ובסבת המסייע בעברה והוא הכם פלורינאין ובסבתם השמידו כמה מאות מהאומה הישראלית ואח"כ ארור הנ"ל שם לדרך פעמיו והנלוים עליו לעיר מיקה להשטתח על קבר מאחמיר נביא הישמעאלי' ובשובו ניתן רשעים קברו בעיר אלכסנדריא של מצרים ושם רשעים ירקב ועדיין יש כמה וכמה המאמיני' בו · בי ארוני מה אדבר ומה אספר עוד ממשיחי השקר אשר מקרוב באו אחריו ועודם חיים ומטעים הרבה בני אדם הפונים אל רהבים ושטי כזב הלא המה רמונו · והמה היו בעוכרינו המה הביאו לב ישרא' להתייאש מן הגאולה :
כג המה נתנו חרב בידי הגוים להרגנו ופתחון פה לאומות לאמר עזב ה' אותנו ואבדה תקותינו הנגם שזה אינה ראיה מוכרחת וטענה מחוברת שבעבור זה נתייאש מן
כד הגאולה ח"ו : הלא יש לנו נבואות והחמזות רבות בספרי הנביאים שכלם פה אחד יעידון יגידון שיש לנו עוד תקוה רבה ותוחלת טובה שאי אפשר לפרשם על
כה אחד או על זמנים אחרים שעברו : ולפי שקדמוני כמה גאוני עולם לברר ולפרש כל הנבואות האלה ולהוכיח מהן בראיות ברורות ומופתים חזקים שמלך המשיח
כו עדין לא בא : ובפרט השר הגדול דון יצחק אברבנאל בספרו משמיע ישועה שפי' על ענין זה לסתום פי משטינינו ומקטרגינו לכן לא רציתי לכלות זמני בזה ולהאריך בענינים האלה והרוצה לחקור בזה יותר יעיין שם וישתה בצמא את דבריו :

טופס פתשגן הכתב הנ"ל ·

זכרון לבני ישראל

אחינו כל בית ישרא' שמעו עת לעשות לה' הגיע עת לדבר ולא לחשות ·

אם אמרנו בשבתך שיחנו ומרי נפשנו לנעוכה פנינו ונכלינה לתשואות המולות חלבנו עכרו למו : קול ושוברו עמו פקיד פקד על עריכו יען מפל אפתקד מיושן מפל פלם שנים · ברוב הלומות והבלים · הכל שים בו מטז גורם קטאים הרבה וכא זות והמופת לפתות ולהדים במשאות שוא ומדוחים כעשו בשים לכמה אסורים קלים וחמורים ולכמה ייסורים קשים ורעים · אשר לזה אנו מודים שפם חלקנו כמיים בה"מ המשכימים תמיד אמונת אומן דעותיהם לדברי תורה ויסודות קבלת הקדמונים ולא שם חלקנו מן הפוני' אל מדעתם ומסכימים לדברים בטלים · ברוך הוא שמאו הבדילנו מן התועים והראנו ידו הנפלאה לחוס על קדושת שמו הנורא ועדת נחלתו הנשארים · בדרכי טובו מה מאד נכהו · ובשבילי גלגולי השגחתו מה מאד עמקו · עשה נפלאות גדולות לבדו מאין בעל הנס מכיר בנסו · ואם בכל אלה תשכחנה צרות הראשונות כחרים בתזפק עליהם איך ימחה מזכרונכו עיקר אמונתינו אשר הנוגע לבבו יוברנו ותורתו שתתעלה ואיך נסיר את ציר

סיגון

להש ושמו הכם נתן הנביא אשכנזי ·
שעשה את עצמו נביא ונסע מארץ לארץ
ומעיר לעיר בארץ אשכנז ואיטליא · וברוב
חכמתו הטה את לבב ישרא' בארצו' ההם
שהאמינו לדבריו ועשו תשובות גדולות
ותעניות ותפלות וצדקות הרבה ועזבו כל
עסקי העולם וכל משא ומתן · עד
שרבים שהיו עשירים ירדו מנכסיה' נעשו
דלים ורשים · כי התמיד הענין הזה יותר
משלש שנים רצופים וקצת חכמי ועשירי
אשכנז ופולוניא ואיטליא עזבו את ארצם
ואת מולדתם · והלכו דרך רב ועברו
ימים ונהרות בסכנות וצרות רבות ונסעו
לארץ הזאת היא ארץ תוגרמ' לראות פני
המשיח ולעלות עמו לירושלם · והנביא
הנזכר קבץ המון רב ושב לארץ תוגרמה
אל שולחו · והוא בא למנוחות : ואת
היאודים בארצות ההם עזב ביגון ואנחות :
כי כאשר ראו שכזבו תוחלת היאודים
לעגו עליהם והדפו וגדפו אותם ואת
משיחם וחברו כמה ספרי גדופים על
היאודים על זה הענין · ואת הנביא נתן
קראו דרך לעג נביא שטן : כי אמנם
בעברו דרך איטליאה אל ויניציאה הגיע
ושמה רבנים וקצינים בדקוהו בכמה
חקירות ובדיקות וראו שאין ממש בדבריו
כלם ישא רוח וירדוף קדים עד שהוא
בעצמו הודה ולא בוש לומר יגעתי ולא
מצאתי ולא אשעה עוד בדברי שקר · והנה
אציע לפניך קורא נעים בסוף מאמ' זה טופס
האיגרת פתשגן כתב אשר נכתב על ענין הנזכ'
מאת רבני ויניציאה והיה לאות על ידך
טו לבלתי נחטא עוד בדברים האלה : והמשיח
הנזכר היה בתוך כך בארצו ונוסע עם
סיעתו מעיר לעיר כי פעם הי' בקושטנדינ'
ופעם באנדרינופולי · ולפעמים בשאלוניקי
ששם הקהלות הגדולות בארץ הזאת ורוב
טז החכמים נמצאים שם · והתמיד זה הענין
יותר ויותר עד שהגיע הדבר לפני המלך ·
כי ספרו לו דברי האיש ומעשהו · וכראות
המלך שלא לבד יאודים רבים נתקבצו
אליו כ"א ג"כ קצת ישמעאלים התחילו
להאמין בו · חשב בלבו פן יחלק לב
העם ויאשמו ומרידה תהיה באחרונה לכן
צוה לתפשו ולהביאו לפניו · ויהי כאשר
הביאוהו לפני המלך שולטן מח"מד שהיה
אביו של המלך שולטן מושטאפ"ה אשר
מרת ושולטן מח"מד מלכנו ירום הודו
ותנשא מלכותו · דבר אתו קשות למה
עשית זאת להניא את לב העם ולהטעותם
אחריך אם כנים דבריך שאתה משיח
יאמנו דבריך באותות ומופתים כראוי
לאיש כמוך : והיה אז עומד לפני המלך
הנזכר הרופא מאיאט זאדי' אשר לפנים
בישראל היה חכם שמו דירון ואח"כ
אעפ"י שחטא ישרא' היה לענין זה שאמר
לשברתי צבי הנזכר רע כי בן מות אתה
ושונאי ישרא' חייבים כליה אך בחסדי
הגדולה איעצך זאת עשה והיה אתה ועמך
אם יקרה בעיניך להמיר דתך ולהיות
ישמעאל כמוני : והוא כשמע דבריו אז
פחד ורעדה אחזתו ואמר הנני למצותיך
אז השיב רופא המלך הנזכר אדוני המלך
צוה שיביאו מצנפת וצניף התוגרמים כי
כבר נעשה ישמעאל ותכף הוסר הבונ"טה
הוא כובע היאודים שבמדינה זו והושם
על ראשו מצנפת הישמעאלים והמיר דתו
ונעשה ישמעאל וקראוהו מיאמי"ט איפינדי
וכן עשו רבים ונכבדים מהיאודי' שהמירו
דתם בעו"ה : ומהיום והלאה נתחברו אליו יז
רבים מהיאודים הישמעאלים גם המומרים
הלכו אחריו והוא נהג את עצמו ברבנות
כבראשונה ופעם התפלל ועשה במנהג
היאודים ופעם כמנהג הישמעאלים ועשה
מעשים משונים עד שבראות המלך שעדין
רבים נוטים אחריו והשש אולי מרדה
תהיה באחרונה לכן שלח אותו למבצר
אחד והראה את עצמו כאלו אוהב אותו
ונתן לו מנוי ושררות מה באותו מבצר אבל
לפי האמת תפסוהו שם לראות מה יהיה
אחריתו : וכאשר ראו אוהביו ואנשי יח
עצתו כך השמיטו את עצמם ממנו
אחד אחד והלכו להם כי יראו מאד
לנפשותם פן תקראם הרעה ג"כ ולא היו
ימים מועטים ונפל למשכב ומת · כל זה
שמעתי מפי מגידו אמת : ועכ"ז לא היו יט

וגלגלו עליהם צרות רבות ורעות ורבים
יצאו על ידי זה מכלל ישראל והמירו דתם
וכמעט סבבו כליה לשונאי ישראל כמו
שהאריך בזה המחבר הנ"ל : ובשנת ר"ס
לאלף הששי היה איש אחד ממדינת
אוסטרייך ושמו רבי אשר לעמלה אשכנזי
שעשה את עצמו נביא והיה דורש ברבים
דברי תוכחות וצוה שיצומו וישובו בתשוב'
כי קרובה הישועה לבא ועת הגאולה
להגלות וישמעו לקולו קהלות רבות בארץ
אשכנז ואיטליא וישובו בתשובה שלמה בכל
לבבם ובכל נפשם דומה כמעט לתשובת
נינוה · אבל תשובתם לא הועילה להם
בעו"ה כי האיש הזה מת והמשיח לא בא ·
ועי' זה סבב שרבים יצאו מן הדת · כי
בראותם הסכלים שמשיח לא בא המירו
כבודו בקלון · והיו קוראים אח"כ השנה
יא הזאת שנת התשובה : וכן מביא בעל
ספר אילם דף נון ע"א מעשה א' בנער
קטן מגרידי"נג בארץ פולוניא שהיה מגיד
לאדם מה שיחו אבל בתחבולה כי המליץ
בינותם אביו פירש כינויו ורמזי כל האותיו'
של הא"ב מה שכבר לימד את בנו דרך
משל על אף היה אומר בלשון אשכנז בן ·
ועל הבית טוב וכו' · והעם היו מתמיהים
ע"ז ולאביו הטיבו בעבורו מאד שהיו
מרבים לו כל הבאים מתנות · גם נדרו
אליו מהגוים והיו אומרים שזהו מושיען של
ישראל והקול נשמע בית המלך והיו
מחרישים עלינו רעות ברוך פודה ומציל
וכאשר נודע הדבר למנהיגי הדור וראשי
המדינות שבארץ פולוניא החרימו את
אביו הנותן הילד לזונה גם הנער מת
אחר ימים מעטים ואחר זמן רב היו קצת
מהמספרים מחזיקים בטעותם לכסות קלונם
שלא הבינו נבלי האיש והיו תמהי' ומתמיהי'
יב אחרים השומעים : ובענין זה כשהייתי
בארץ איטליא בא לשם החכם ר' מרדכי
מפראגה שעש' את עצמו משיח בן אפרים
ולא הניח שום אדם לקרב אליו באמרו כי
איש קדוש הוא ורוב ימיו היו בתעניות
משבת לשבת ושמעתי מפי מגידי אמת
ה"ה החסיד והעניו החכם כמוה"ר אברהם

רוויגו ואחיו הגבירים הי' שזה הנזכר לך
בתעניות י"א ימים ועשה באותן הימים
כמה אלפים טבילות ואני אומר על זה
נאמר הלא יראתך כסלתך כאשר סופו
הוכיח על תחלתו שנשתגע ואח"כ הלוך
לעולמו : ומה לי להאריך עוד כמאורעות
כאלה שעברו כבר ונעשו קודם זמננו
זה שנים רבות גם להעלותי בזכרוננו · כי
הלא ידוע ומפורסם לכל המעשה הגדול
והנורא שאירע בזמננו שנת תכ"ו לאלף
הששי שקם איש אחד מתושבי איזמיר
ושמו שבתי צבי · והיה האיש ההוא יפה
תואר ויפה מראה ובעל קומה ולו יד ושם
בכל החכמות התורניות ובפרט בחכמת
הקבלה היו לו עשר ידות · ועם כל
חכמתו ולמודו היה מנעוריו נוהג ועושה
מעשה נערות והיו אומרים כי לפעמים
נכנסה בו רוח שטות ועושה כמעשה
הכסילים · עד שהבריות היו מרננים
אחריו והיו קוראים אותו שוטה וכסיל :
יג ויהי היום ויתאו האיש ההוא ללכת לארץ
הקדושה · ובא לירושלם ושהה שם כמו
שתי שנים · ושם הוסיף לקנות ידיעה
ושלמות בחכמת הקבלה והיו אומרים
שהיה יודע קבלה מעשית והשבעת הרוחו' ·
עד שגבה לבו ורמו עיניו ללכת בגדולות
ובנפלאות ממנו באמרו שהוא משיח אלהי
יעקב והיה מפרש כמה סודות וענינים
מהקבלה על עצמו · וכאשר היה לו שפת
יתר ולשון ערומים למשוך ולגנוב הלבבו' ·
נתקבצו אליו רבים מחכמי הארץ ורבנים
גדולים והחזיקו בידו · וגם יתר המון
העם האמין בו וכראותו שבכל חפצו ומעשיו
מצליחים · שם פניו לשוב לארצו ולפרסם
שם עניניו · ויהי כבואו מא"י לחוצה לארץ
שמה קבלו אותו אנשי ארץ תוגרמה
בכבוד גדול בשמחה ובשירים ויקראו
יד לפניו יחי אדוננו מלך המשיח : גם שמעו
הלך בכל הארצות כי באו ממנו שלוחים
רבים ונכברים בכל תפוצות ישראל · לבשר
להם הגאולה והישועה הקרובה לבא ·
ולפרסם ענין המשיח הזה והגדול שבהם
היה איש אחד חכם חרשים ונבון

אליך דרך ארצם • ועוד למדתי ממנו שהשתפלל ותפלל
תפלה קצרה • ר"ל יאמר פסוקי דזמרא הקצרים
וכורתים המקטרגים ודוק ואולי זאת תהיה כונת רז"ל •
באמרם שם כין יוגר ליפתכח חוזרין עליו ממעריכי
מלחמה ר"ל המקטרגים שעורכים מלחמה להשטין את
האדם הם מחזירים לו ותפלתו נפסקת ונשחתה וק"ל •
(עד כאן לשון א"מ הגאון הרב זצוקל) ולכע"ד נ"ל
אפשר זאת תהיה כוונת רז"ל באמרם ג' דברים באים
בהיסח הדעת ואחד מהם משיח וזה יעקב לבניו לעת
שביקש לגלות הקץ אמר להם האספו ואגידה לכם אשר
יקרא אתכם באחרית הימים ר"ל הקץ יקרא אתכם באחרית
הימים כי כבר מוכן ומזומן הוא רק שאתם תסיחו דעתכם
ויצטרך הקץ לקרוא אתכם וק"ל :

להטיב לנו באחריתנו כמו שהבטיח אותנו
עז ע"י נביאיו • וגם כמה משיחי השקר
החטאים בנפשותם התעו את קצתם מבני
ישראל ונתנו מקום לאויבינו להלעיג עלינו
ולבזות אותנו וכמעט חרב בידי הגוים
להרגנו : כמו שכתב יוסף בן גוריון בספרו ה
ממלחמת היאודים (ספר ב' פ"ו) שכ"ה
שנים קודם חרבן בית שני קם איש אחד
שהיה מכשף גדול ושמו יאודה חַוְרָה
הגלילי ואמר שהיה נביא ומשיח ה' •
והסית כמה יאודים לחטוף ולגזול ממון
אחרים • ונדבקו בו עם רב מהמון והלכו
אחריו עד שפת הירדן • כי הבטיח אותם
שיבקענו ויעברו אותו ברגליהם • אבל
פקיר רומי המושל אז בא"י שלה אחריהם מחיילותיו ויהרגום כלם ואת ראש המסית הביאו
אליו • וזה נזכר ג"כ באון גליון של הנוצרים אולי העתיקוהו מהמחבר הנזכר : ואחר ו
זמן מעט בא איש אחר ממצרים ואמר ג"כ שהוא משיח ונתחברו אליו רבים מעמי הארץ
והלכו עמו להר הזתים ונסעו במדברות ובהרים ובגבעות עד שראו שאין בו ממש ועזבו
אותו והלכו להם והמטעה מת ונאבד מן העולם : וכן ג"כ שנה אחר החרבן קם איש ז
אחד בעיר הגדולה ביתר מגדולי העיר ועשיריה ושמו בר כוכבא שמרד בקיסר
אדריאנוס ואמר שהוא משיח : ודתנא הגדול ר' עקיבא בן יוסף הסכים עמו ומשח
אותו למלך והיה נושא כליו ורץ לפניו • ודרש עליו הפסוק דרך כוכב מיעקב וגו'
וכל היאודים שבביתר שהיו לאלפים ולרבבות קבלוהו עליהם למלך והלכו אחריו ומלך
הוא ובנו ובן בנו עליהם • עד שבא אדריאנוס הנזכר והרג כמה רבבות מישראל
ובתוכם ר' עקיבא וחביריו הנקראים עשרה הרוגי מלכות • והעיר נתץ וחרב עד
שלא נודע מקומה איה • ואחרי כן היסבו האומות את בר כוכבא הנזכר וקראו אותו
בן כוזיבא לפי ששקר וכזב דבר שהוא המשיח ונכזבה תוחלת כל המאמינים בו :
ח וכן בימי הרמ"בם שהיה קרוב לשנת תת"תן לאלף החמישי היה איש אחד בארץ
תימן הסר דעת וחסיד שוטה ואמר שהוא שלוחו של משיח המישר הדרך לפניו •
ע"ש הפסוק הנני שולח מלאכי ופנה דרך לפני וגו' • ויעד להם שמלך המשיח
יתגלה שם בתהלה • ונתקבצו אליו יאודים וערביים רבים והוא הטעה אותם באמרו
בואו ונצא לקראת המשיח כי הוא שלחני אליכם לישר הדרך לפניכם • וחדש להם
כמה תפלות ועשה כמה נפלאות • כגון שלן מצורע וכבקר עמד בריא והרבה כמו
אלה : סוף דבר אחרי ימים מועטים שלח מלך אחד ממלכי הערביים את חילו
ויתפשוהו ויביאוהו לפני המלך וכל הנלווים אליו הרה נסו כי יראו מאד לנפשותם •
וישאל אותו המלך לאמר מי אתה אשר מלאך לבך לעשות כן • השיב העני אני
שלוחו של משיח שיבא מהרה • אמר המלך ומהו האות שתאמת בו את דבריך
ושליחותך השיב אם תחתוך את ראשי אחיה כבראשונה • ענה המלך ואמר אין לך
מופת גדול מזה אם יהיה כן נדע שאמת דברת ואני וכל עמי נאמין בך לעולם :
ויצו המלך להתיז את ראשו והעני הזה נשאר מת • וכל זה העיד הרמ"בם ז"ל
ט באגרותיו יעויין שם : והרב ר' שלמה ן' וירגה בספר שבט יאודה שלו סיפר כמה
ענינים ומעשיות דומים לזה כמו דוד אל דויד דוד אלמוסר ורבים אחרים קצתם במדינת
פרס וקצתם בשאר מדינות שעשו את עצמם משיחי ה' והטעו אחריהם רבים מהיאודים
וגלגלו

א **ואמנם** מה שהאומות ובפרט הנוצרים פוערים פיהם לבלי חק ולועגי' עלינו ומחרפים ומגדפים אותנו באמרם כל היום איה איפה מלכנם הוא מלך המשיח אשר אתם מקוים אליו והלא כבר כלו כל הקצין עבר קציר כלה קיץ ואתם לא
ב נושעתם : ולמה אתם מחלמים הלומות לאמר בא יבא ולא יאחר והלא כמה וכמה משיחי שקר הטו אתכם בסבלותיכם · וכמה דרופים וגרופים אחרים שמחרפים אותנו בהם ומביאי' ראיה לדבריה' מאריכו' גלותנו זה · באמרם שודאי השליך הש"ת
ג אתכם והסתיר פניו מכם : הלא אבותיכם הראשונים הרבו לחטא יותר מכם · כי בימי השופטי' עבדו ע"ז · ובזמן בית ראשון עשה ירבעם את העגלים להכעים חש"י וחטא והחטיא את הרבים · וגם מנשה העמיד צלם בהיכל ה' ומלא את ירושלם מפה לפה דם נקיים וכיוצא בזה · ואעפ"כ לא התמידו בגלות זמן ארוך אבל כאשר צעקו אל ה' הקים להם מושיע וגאלם · וגלות בבל שהיה הקשה והארוך שבהם לא התמידו יותר משבעים שנה · כמו שהבטיח ה' אותם ע"י נביאיו · גם לא היה או גלות שלם כי היו יושבים בארץ אויביהם בכבוד ובמעלה · עד שהיו מהם שרים וגדולים היושבים ראשונה במלכות כמו דניאל וחביריו · ועתה בגלות זה הנכם כבר יושבים זמן ארוך מאד שפלים ונבזים בין האומות והייתם למשל ולשנינה בכל הגוים · ואין לכם לא מלך ולא שר ולא שום ממשלה ואין זה אלא מפני החטא הגדול שחטאת' במשיח האמיתי (לדבריה') שהרגתם אותו והוא ישוע הנוצרי שבא בעולם לגאול אתכם והרגתם אותו ולא
ד קבלתם אותו : הן אמת שאנחנו בעו"ה בגלות הארוך הזה המר והנמהר היינו ללעג ולקלס ולחרפה ובוז למשל ולשנינה בין הגוים אבל האומו' עצמם רואים בחוש שאף גם זאת בהיותינו בארצות אויבינו לא מאס ה' בנו ולא עזב אותנו לכלותינו כשאר הגוי' שלא נשאר להם שם ושארית · כ"א ברוב רחמיו השאיר אותנו עד הנה:

... מכתבי מ"ע הרב נ"ע ...

תניא · אמר ר' יוסי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי לחורבה אחת מחורבות · ירושלים וכו' · ראוי לתת טעם מאי נפקא לן מנייהו אי הוי בחורבת ירושלים או בחורבה אחרת · ועוד מאי קאמר ליה אליהו · מפני מה נכנסת לחורבה זו · וכי לא ידע שלהתפלל נכנס הלא שהמתין לו עד שסיים תפלתו אלא ודאי כוונתו לומר שר' יוסי נכנס בעיון תפלתו על חרבן ירושלם לא שנכנס ממש לחורבה אחת מירושלם אלא שנכנס בעיון תפלתו דוגמת ד' נכנסו לפרדס וקאמר שנכנס בעיון תפלתו על חרבן ירושלם עד מתי תהיה חרבה ושוממה · ושאל אותו אליהו מפני מה נכנסת לחורבה ר"ל מכח איזה דבר אתה ב"ב לשוט אחר ישיבה של ארץ ישראל ואיזה דבר מוכר לך עד שבשבילו אתה מעמיק בעיון תפלתך על חורבנה והשיב לו להתפלל והוא ע"ד הידוע שארץ ישראל שער השמים ושם דרך עלייה של התפלה לעלות למעלה בלי ערבוב לאפוקי המתפלל בח"ל שבעלות התפלה למעלה בשום מקום של אויר א"י ומשם עולה למעלה ובטרם שמגיע של אויר א"י במה מקבלים ומקטרגים ומונעים מעכבים אותה · ועכ"ב אני מתאוה כדי שנוכל על אדמתינו להתפלל היטב בלי עכוב אם להתפלל וא"ל אליהו היה לך להתפלל בדרך (ע"ד שמתפלל בח"ל ותפלל כנגד א"י שנאמר והתפללו דרך ארצם) הלא יש תקון לזה ותהי תפלתך מקובלת · והשיב לו רבי יוסי מתיירא הייתי שמא יפסיקוני עוברי דרכים ר"ל קודם שיגיע תפלתי של חלק אויר א"י יבואו כמשובאה מקבלים ומונעים ויפסיקוה · א"ל היה לך להתפלל תפלה קצרה · והוא ע"ד מ"ש בשערי אורה ומכוונו רמז' דים לבטל מלכות שלטונית המקטרגים אלו תקנו לומר פסוקי דזמרה שנקראו זמירות שלפני מזמרת וקוצץ הקוצים שסורתי ומחלשי' המקטרגי' הרוצים להפסיק התפלה · וקאמר ר' יוסי באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים · הא' שאין נכנסים לחורבה דלר' יוסי קשה על אליהו דמה שאל לו איזה ענין הביאך של עומק עיונך בתפלה של א"י מה זו השאלה וכי אין הפשט מספיק בתירוץ שמתאוה ליושב על אדמתו כ"ז אלא ודאי הכי קאמר לו אליהו מפני מה נכנסת לחורבה ונתת דעתך במשכן הקץ הלא תיפח רוחן של מחשבי קצין תריבא לבוא בהיכל הדעת · וז"ב למדתי ממנו שאין נכנסי' לחורבה ר"ל שאין מכניסין ראש לחשוב הקץ של חורבן ירושלם · ועוד למדתי מינו שמתפללין בדרך · ר"ל שיש תועלת להתפלל כנגד א"י כמ"ש והתפללו

וכשחזרה ונתיישבה משאר אומות נקראו
כל הבאים לגור שם מצריים על שמם ·
ה אעפ״ שאינם מזרע המצריים : ולא נמצאה
אומה בעולם מאומות הקדומות שיהיה
השם והזרע קיים לא אומת ישראל בלבד
שעליהם נאמר כן יעמוד זרעכם ושמכם ·
ותלה זה בקיום השמים החדשים והארץ
החדש׳ כדי שלא נחשוב שמדרך כל הווה
שיהיה נפסד וכמו ששאר האומות לפי
שהם נתהוו ג״כ נפסדו · כן יהיה אומת
ישראל שאחר שנתהוו בהכרח הוא שיפסדו
לכך אמר שאין מוכרח שלכל הווה יהיה
נפסד שהרי השמים והארץ חדשים
הם · רוצה לומר הווים ונתחדשו
בבריאה הראשונה (לפי דעת בעלי התורה
המאמינים בחדוש העולם) אעפ״כ הם
עומדים לפני הש״ית תמיד כלומר שהם
נצחיים · וכן זרע ישראל ושמם יהיו קיימי׳
ו תמיד ולא יפסדו : וכן הרבה נבואות
ביחזקאל שעדיין לא נתקיימו לא בימי עזרא
ולא בבית שני · כמו חלוקת הארץ
לשבטים · שלא נתקיימה בבית שני כי
כלם מעורבים ולא היתה נחלה מיוחדת
לכל שבט ולא לנשיא על הדרך שנבא
יחזקאל · וכן בנין בית המקדש ותבניתו
שהאריך בו יחזקאל מאד וכן נבואת גוג
ומגוג לא מצינו שנתקיימה בשום זמן כי
מה שהביא יוסף בן גוריון בספרו מאנטיוכס
מלך יון שנלחם על ירושלם ונצחו אותו
החשמונאים אין זה מסכים על נבואת גוג
ז כלל · גם מזה שנמצא בספר דברי הימים
לאומת הנוצרים מביאת הגו״טי (שהם
מבני יפת) לאיטליא ולספרד שכבשו
עיר רומא וכל איטליא מיד היונים · הנה
לא פשטה אז ממשלת הגוט׳ בכל הארץ
ולא כבשו ג״כ ארץ ישראל · גם לא היו
ישראל יושבים באותו פעם על אדמתם ·
כמו שבא ביחזקאל בנבואת גוג ומגוג :
ח וכן מה שזכר ירמי׳ בספר קינות תם עונך
בת ציון אי אפשר שיתפרש על הגלות
האחרון הזה המר והנמהר כי אחרי גלות
בבל כבר הוסיף להגלותינו ע״ טיטוס ושם
נאמר גם כן פקד עונך בת אדום וזה

יורה בהכרח על גלות אדום שגלינו
ט מארצנו בגלות הזה : ואעפ״ שהכתים
הם מזרע יון והיא החיה הרביעית שראה
דניאל במראותיו לפי שהם מלכו בעולם
אחר כלות מלכות היונים · מ״מ קראם
הכתוב בת אדום לפי שקבלו האמונה על
ידי כומר אדומי כי האדומיים קבלו אמונת
הנוצרי׳ תחלה ולכן כל האומות שקבלו
האמונה הזאת מידם יקראו על שמם כמו
שהמתגיירים לדת ישראל יקראו ישראלים
או יאודים אע״פ שהם משאר האומות כן
כל הגוים שקבלו אמונת הנוצרי׳ מהאדומיי׳
יקראו על שמם · וכן כל האומו׳ שנהפכו
לדת ישמעאל יקראו על שם המחזיקים
י באמונת ישמעאל תחלה · והנה משמעות
הכתוב כי אחרי הגלות האחרון הזה שלא
יוסיף הש״ להגלות את בת ציון · אז
יפקוד על אדום את עונה וכדי שלא יובן
זה על אמונת אדום הקדומה אשר ישבה
בהר שעיר לכן אמר בת אדום היושבת
בארץ עוץ · כי היושבת בארץ שעיר
כבר בטלה ונחרבה קודם גלות בית שני
כמו שמלכות יון הקדומה ג״כ בטלה
ונפסדה ונשארה הממשלה לכתים שהם
מזרע יון והם הרומיים הנקראים היום
אצל חז״ל אומת אדום · וכן ממשלת
החיה הרביעית אי אפשר לפרש ענייניה
הנזכר בספר דניאל על מה שעבר על
ישראל בזמן בית שני כי אם בהכרח על
מה שאנו סובלים עתה בגלות המר הזה ·
ועל מה שאנו עתידים לסבול קודם ימות
המשיח ואז יתקיים גם כן נבואת מלאכי
שהיה חותם כל הנביאים שאמר הנה אנכי
שולח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום
ה׳ וגו׳ · כי לא נתקיים זה מעולם בשום צד :

פרק שלישי

בו יובן שאין להתיא׳ מן הגאולה ומביאת
המשיח אעפ״ שיתמהמה נחכה לו ואין לנטות
אוזן אל האומות המונין אותנו ומביאים ראיה
על אורך הגלות ומשיחי שקר שבאו עד הנה
שזאת אינה טענה מוכרחת להתיאש מן
הגאולה :

ואמנם

ויקבלון מלכותא קדישי עליונין · נאמר
לפי דעתו החשמונאים ומה שאמר הכתוב
שם ויחסנון מלכותא עד עלמא ועד עלם
עלמיא אמר כי עולם הוא יובל אחד והכל
מוכן על זמן קצר ומוגבל שמשלו בו
החשמונאים · וכן נבואת ועתיק יומין יתיב
פירש אותה על מתתי' כהן גדול שהיה
ראש להשמונאים והיה זקן מאד וכן כמה
נבואות שפירש החכם הנזכר עם שאר
יג מפרשים רבים על זמן בית שני · וקצת
מהמפרשים אמרו ג"כ בי עיקר האמונה
במשיח הוא עפ"י הקבלה שקבלנו כך
מאבותי' ושאין בתורה ולא בדברי הנביאים
שום נבואה שתורה בהכרח על ביאת
המשיח · כי כלם יתפרשו לפי מקומם
על הזמנים הנזכרים · כמו נבואת לא
יסור שבט מיהודה וגו' אפשר שתפרש
שלא תסור מיהודה גדולת השבט והמעלה
שהיה עד הנה ראשון לכל דבר מעלה
לדגלים לנשיאים ולקרבנות ולמלחמה עד
שיחרב שילה כי אח"כ בא שאול והוסרה
ממנו אותה המעלה וכי יבא הוא כמו ובא
השמש וטהר שהוא לשון שקיעה והסרה
זר"ל שאחר חרבן שילה תסור הממשלה
יד מיהודה : או יהיה פירוש כי יבא שילה
עד שיבא בנו המובחר והוא דוד (מלשון
ובשליתה היוצאת מבין רגליה) ויהיה
פירושו לא יסור שבט מיהודה כמו לא יקרב
כמו כורה ארוני סורה אלי זר"ל בזה כי
לא תקרב הממשלה להיות מיהודה עד
שיבא דוד ולו יתקבצו כל השבטים · וזהו
שאמר ולו יקהת עמים כמו עמים הר יקראו
שתרגם אנקלוס שבטיא דישראל ואפשר
שיתפרש הכתוב הנזכר פירוש אחד על מה
טו שעבר כמו שפירש הראב"ע ז"ל : וכן פירשו
על הנבואות הנזכרות בזכריה ובמלאכי ע"ז
הדרך על העבר · ויאמרו כי עיקר האמונה
בביאת המשיח הוא עפ"י הקבלה הנמשכת
בידינו מאבותינו עד היום ואי אפשר
להכחישה לפי שאם נכחיש הקבלה הזאת
ניכל גם כן להכחיש כל עיקרי האמונה
ולפרש הפסוקים ע"ד אחרת · אלא שעיקר
כל זה הוא מיוסר על הקבלה · וכמו שאינו
יכול כל מי שבשם ישראל יכונה להכחיש
שאר עיקרי האמונ' ולפרש הפסוקים לפי
מחשבתו ורצונו · כן אינו יכול להכחיש
האמונה הזאת המיוסדת על הקבלה · זהו
קצת סברת חכמי הגמרא והרבה ממפרשי
התורה וכבודם ינוח במקומם :

פרק שני מביא הפסוקי' שבתורה ובנביאים המורים על ביאת המשיח ועדיין לא נתקיימו :

ואמנם לפי האמת והאמונ' האמיתית
יש בתורה ובדברי הנביאים
הרבה יעודים והבטחות המוכיחות על
צמיחת קרן ישרא' והצלחתם ומעלתם שעדיין
לא נתקיימו לא כלם ולא מקצתם לא בזמנים
העוברים ולא בבית שני · כמו שנאמר
בתורה דרך כוכב מיעקב וקם שבט מישרא'
ומחץ פאתי מואב וגו' · וארז"ל ומחץ פאתי
מואב נאמר על דוד וקרקר כל בני שת
זה נאמר על מלך המשיח · וזה האמת
בלי ספק כי לא משל דוד בכל בני שת
ולא פצעם והרגם כלם · גם לא נמצא
עדיין מלך ישרא' שמשל בכל העולם : וכן
בישעי' נאמר כי מי נח זאת לי וגו' ועוד
נאמר שם כי כאשר השמים החדשים
והארץ החדשה אשר אני עושה וגו' · ואלה
היעודים בוודאי עדיין לא נתקיימו כי היעוד
הראשון מבטיח על הגאולה השלמה · והנה
אנחנו עד הנה בעו"ה בגלות · והשני מורה
בלי ספק על קיום האומה הישרא' בכללה ·
ושתעלה בסופה למעלה גדולה · והלא עד
הנה לא זכינו לזה אעפ"י שבחמלת הש"י
עלינו יש לנו קיום בעולם : כי הנה עינינו ג
רואות שבע אומות קדומות כמו פלשתים
ובני עמון ועמלק וכיוצא בהם · שאעפ"י
שנשאר זרעם בעולם הנה לא נשאר שם
לאומות ההם כי אין עתה בעולם ידוע
אומת פלשתים או עמון או מואב : ויש
אומות אחרות שהם בהפך זה שנשאר
שמם ולא נשאר זרעם כמו מצרים שנחרב'
כמה פעמים ולא נשאר מהם שריד ופליט ·
כמו שנתנבא על זה יחזקאל הנביא

וכשהזרה

בלבד בעולם הבא או לנשמה ולגוף ביחד
לתחיית המתים · עם היות שלא יאמין
בשכר עולם הזה איננו נקרא כופר בעיקר
אחר שהוא מאמין עיקר השכר והעונש
בכלל · אעפ׳ שיחלוק באחד ממיני
השכר : שהרי קצת מחכמינו ז״ל אמרו ג
שכר מצות בהאי עלמא ליכא · גם יאמינו
שעקר השכר הוא בעול׳ הבא כמו שאמרו
על הפסוק למען ייטב לך ולמען יאריכון
ימיך לעולם שכלו טוב ולעולם שכלו ארוך
וכל שכן האמונה בביאת המשיח שאינה
עקר תורה שכל מי שמכחיש באתו לא
יקרא מפני זה כופר בעיקר · אמנם היא
אמונה אמתית וראוי לכל בעל תורת
משה להאמינה : ואולם אין צריך לזכור ד
כל הנבואות הפרטיות המורות על ביאתו:
כי יאריך הספור בהם · ועוד שהמפרשי׳
הנבואות עצמם עם היות שהם מודים
בביאתו הנה הם חולקים בנבואות המורות
עליו : וכן יש מחכמי הגמרא שחשבו ה
שכל הנבואות הבאות בדברי הנביאים על
המשיח כלם כבר נתקיימו ומהם אמרו
שכבר נתקיימו כלם בימי חזקיה מלך
יאודה כגון ר״ הלל בסנהדרין האומר אין
משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי הזקי׳
מלך יאודה · ורב אשי השיב עליו שם
מדברי זכריה לבד שאמר הנה מלכך יבא
לך וזה היה בבית שני אבל מדברי ישעי׳
לא השיב עליו ומזה נראה שרב אשי
עצמו סבר שאין בדברי ישעיה תשובה
מוכרחת על זה · וכן רז״ל מסכימים שרוב
נבואות ישעיה נאמרו על חזקיה אלא שלא
נתקיימו בו ואמ׳ שם בקש הב״ה לעשות
חזקיה משיח וכו׳ : וכן מה שאמר הכתו׳ סי׳ לז
ביחזקאל ועשיתי אותם לגוי אחד בארץ פסו׳ כב
וגו׳ ומלך אחד יהיה לכלם למלך פירשו ו
רוב המפרשים שזה נאמר על בית שני
וראיה לדבר מה שאמרו (בפרק חלק)
עשרת השבטים אינם עתידים לחזור לפי
דברי ר׳ עקיבא ואם היתה נבואת יחזקאל
לעתיד איך יאמר ר׳ עקיבא שאין עשרת
השבטים עתידים לחזור לימות המשיח כי
הרי דברי יחזקאל סותרים אותו · אבל

נראה שר׳ עקיבא היה מפרש אותה נבואה
על זמן בית שני : ואפשר שנאמר זה ז
על זרובבל פחת יאודה או על נחמי׳ בן
חכלי׳ או על המלכי׳ שמלכו מבני חשמונאים·
וכן פירשו קצת המפרשים שכל נבואות
ישעיה נתקיימו בבית שני שצוה כורש
לבנות הבית כמו שנאמר בספר עזרא
ונפקתא מבית מלכא תתיהב ועליו ועל
שאר מלכי פרס נאמר והיו מלכים אומניך
וכל אותה הפרשה · ולפי שבתחלת בית ח
שני היו עולי הגולה עניים · ואח״כ בימי
החשמונאים שנתעשרו עושר גדול נתקיים
בהם הנבואה תחת הנחושת אביא זהב
וגו׳ כי בתחלת בית שני עשו מנורות של
עץ וציפו אותם בבסף ושאר הכלים עשו
של נחושת ואח״כ כשהעשירו עשאום
זהב כמו שאמרו בקדושין על ינאי המלך
שהיה אוכל עם הפרושים על שלחנות
של זהב : ובבנין הורודוס שהיה בנין ט
מפואר יותר משל שלמה (כמו שאמרו בבבא
בתרא) מי שלא ראה בנין הורודוס לא
ראה בנין יפה מעולם · נתקיים נבואת
ושמתי כדכד שמשותיך : ואומרים ג״כ י
כי בבית שני נתקיימה הנבואה והביאו את
כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה׳ לפי
שצוה כורש מלך פרס שכל הנותר מכל
הגוים אשר נשאר שם ינשאוהו אנשי
מקומו בכסף וזהב : (וכן הנבואה והיה יא
מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבא כל
בשר להשתחות וגו׳) אינה נאמרת על
זמן בלתי תכלית · אבל כוונת הפסוק
היא שהפושעים ורשעי הדור ההוא יהיו
ללעג וקלס לשכניהם ולכל רואיהם עד
שכל אנשי הדור ילמדו מוסר בראותם
עונש הרשעים ההם ויבואו מדי חדש
בחדשו ומדי שבת בשבתו להשתחות
לפני ה׳ : וכן כתב ר׳ חיים גאליפפה יב
באגרת אשר קראה אגרת הגאולה שכל
הנבואות שנאמרו בישעי׳ היו על בית שני
בלבד · ומה שנאמר בדניאל ולקדישי
עליונין יבלא ויסבר להשניא זמנין ודת
ויתיהבון בידיה עד עדן ועדנין ופלג עדן ·
הכל נאמר על אנטיוכס · וכן הפסוק
ויקבלון

פרק רביעי
ידבר באיכות וכמות הזמן שיענשו רשעי׳ בגהינם :

א **הנה** גם בזה יש כמה מדרגות אצל
חכמי האמת כי לפי מדרגות
החטאים בנפשותם יתמיד עונשם שם ולכן
אמרו שהזמן שנדונים הרשעים בגהינם
הוא שנים עשר חדש ואחר זה הזמן
שהתמיד העונש ההוא יזכו למדרגה מה
כפי המעשים הטובים אשר עשו בחייהם:
ב ויש אחרים שאחר שנים עשר חדש
שנשתכח מהם ההרגל והמנהג ע׳ הצער
שסבלו בגהינם ואין בידם מעשים טובים
כדי שיזכו בהם לשום מדרגה הנה אלה
יבואו להעדר וכליון לגמרי לפי שאין בהם
שום הכנה לקבל השכר הרוחני ההוא ·
וזה הוא כרת הנזכר בתורה על הנפש ·
כמו שאומר בכמה מקומות ונכרתה הנפש
ההיא ועל כיוצא בזה ארז״ל לאחר שנים
עשר חדש גופן כלה ונשמתם נשרפת
ורוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים :
ג ויש עוד רשעים אחרים שנדונים בעונש
נצחי כפי מעשיהם הרעים והם שכפרו
בתורה ובעיקרי האמונה ולזה צריך
הגבלת מקום ש׳ הנפש שתסבול בו העונש
ד והצער : ויש עוד אחרים שאחר י״ב חדש
יזכו למדרגה גדולה כי הנה אמרו על
שמואל הנביא שהיה צדיק גמור שכל י״ב
חדש אחר מיתתו היתה נשמתו עולה
ויורדת ובעבור זה היה ביכולת הבעלת
אוב להעלותו כמו שאמרה אלקים ראיתי
עולים מן הארץ · אבל לאחר י״ב חדש
הנשמה עולת ואינה יורדת יותר וזה יורה
שאפילו הצדיקים הגמורי׳ יקשה עלהם
בתחלה תכף אחר מיתתם לפרוש מהדברי׳
החומריים שהורגלו בהם בחייהם עד
שיזדככו זמן מה והזדוך הזה מתמיד שנים
ה עשר חדש : וכבר הפליגו רז״ל בזה
הענין במקומות רבים בגמרא · עד שאמרו
על רבינו הקדוש ע״ה שכל בי שמשי הוה
אתי לביתיה ומקדש להורות שאף אחר
המות ישתוקקו נפשות הצדיקים לעשות
מצות ופעולות שהורגלו בעשייתן בעולם
הזה : וזה הענין נמצא לקצת חסידים
אבל לא יותר משנים עשר חדש · ועניין ו
איהו שהוא עולה ויורד תמיד · הן עוד
היום לא נמצא כן לזולתו מכל הצדיקים
והוא לפי שנעשה מדרגת מלאך וכמו
שמצינו בספר הזוהר הקדוש בפרשת
ויקהל וז״ל ורזא אשכחנא בספרא דאדם
הראשון דאמר באינון תולדות דעלמא
ורוחא יהא דנחית לעלמא בארעא
ויתלבש בגופא ואליה שמיה ובההוא
גופא יסלק וישתלל גופיה וישתאר
בסערא וגופא דנהורא אוחרא יזדמן ליה
למהוי גו מלאכי ובתר כן יחות ויתלבש
בההוא גופא דאשתאר בסערא · ובההוא
גופא יתחזי לתתא ובגופא אוחרא יתחזי
לעילא · ורא איהו רזא דמי עלה שמים
וירד דלא הוה בר נש דסליק לשמיא
רוחא דיליה ונחית לבתר לתתא בר מש״ו׳
דהא איהו דסליק לעילא ונחית לתתא
עכ״ל שם וזהו סוד המלבוש שנזכ׳ בדברי׳
חכמי הקבל׳ וכו :

המאמר הששי
ידבר בביאת המשיח וביא׳ אם הוא עיקר מעיקרי האמונה וכל שלא יאמין בו נקרא כופר אם לאו ·

פרק ראשון

א **ראוי** לכל בעל דת תורת משה ולמי
שלא ירצה לצאת מתחת כנפי
האמונה הישרה · להאמין בביאת המשיח
לפי שהתורה מחייבת להאמין בדברי
הנביאים שנאמר נביא מקרבך מאחיך
כמוני יקים לך ה׳ אלקיך אליו תשמעון ·
והנביאים נבאו בביאת המשיח · נמשך
מזה שכל מי שאינו מאמין בו הוא כופר
בדברי הנביאים ועובר על מצות עשה :
ב אבל מכל מקום אין אמונת ביאתו עיקר
גדול לתורה שיקרא מפני זה כופר בעיקר
מי שלא יאמין במשיח · כי אמונת השכר
והעונש אעפ״י שהוא עיקר לתורת משה
אעפ״כ מי שיאמין שהשכר הוא לנשמה
בלבד

בהיותה בחיים לעבוד השי' ולשמור מצותיו ולרדוף צדקה וחסד · תתענג מאד בעולם הנשמות · בראותה כי קיום ושלמות המלאכים והצורות הקדושות (ר"ל חיות וכרובים ושרפים והדומה להם) הוא ע"ד הדרך ר"ל שהם מכוונים ועושים באימרה
ז ובוראה רצון הקב"ה : ואולם אין כח בבעל גשם לצייר אותו תענוג הנשמות ואפילו הנביאים עצמם שעמדו בסוד ה' לא יכלו לצייר אותו כמו שארז"ל כל הנביאים כלם לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלקים זולתך ר"ל כי לפי שהתענוגים שבימות המשיח יהיה לגוף ולנפש יחד אפשר שיושגו ע"ד גשמי ובחוש העין אבל תענוג העולם הבא שהוא דבר רוחני לא יושג ערכו ודמיונו באמצעות הכחות הגשמיות · ומה שהשיגו הנביאים ממנו אינו אלא תענוג רוחני והנא' שכליית בלבד :
ח וע"כ העולם הבא נקרא גן עדן של מעלה להורות שהנפש לא תוכל לשער התענוג הרוחני של מעלה בהיותה בעולם השפל הזה · ודי בזה הקורא המשכיל בענין שכר עולם הבא כפי מה שהעתקתי מכמ' ספרים מחכמינו ז"ל והחכם ישמע ויוסיף לקח ·

פרק שלישי ידבר בענין ואופן הצער והעונש אשר יגיע לנפש בעולם הרוחני :

א **ואולם** מה שיגעתי ומצאתי בספרי רז"ל בענין צער ועונש העתיד לנפש בעולם הרוחני הוא · לפי שכאשר האדם בחייו היה רודף אחר התאוות והדברים הגשמיים ונפשו נתפרדה מעשות רצון השי' והרגילה מעשיה כפי טבע הגוף שהוא הפך טבעה לכן כשתפרד מן הגוף · תכסוף אחר המות לאותן הדברו' שהרגילה את עצמה בהם ותטה אליהן אבל לא יהיה לה כלים להשיגם · ומצד טבעה העצמי תטה ג"כ להדבק בצורות העליונו' הנבדלו' מהחומר ותשתוקק אליהן אבל אין לה התחלה ולימוד והרגל בעבודת השי' כי אי אפשר להשיג התענוג ההוא מי שלא הרגיל נפשו בכך והכין עצמו בחייו לזה וע"כ תהית הנפש משתוקקת לשני הצדדי' לצד המעלה ולצד המטה כאחד · כי מצד טבעה משתוקקת לצד המעלה : ומצד ההרגל והמנהג תתאוה למטה והיא נעה ונדה ואין לה מנוחה · ובזה יש לה צער גדול מכאיב יותר מכל צער שבעולם כגון שרפת אש או הקור המופלג בקרת הנורא · ויותר מהכאות ופצעי' כסכינים והחרבות ומנשיכת נחשים ועקרבים וע"ז ארז"ל שנפשות הרשעים מלאך אחד עומד בסוף העולם ומלאך אחד בסופו האחר ומקלעין אותה זה לזה שנאמר ואת נפש אויבך יקלענה בתוך כף הקלע ובזה רצו לרמוז על שתי תשוקות החפכיות שיש שם לנפש וכמו שתענוג הצדיקים הוא למעלה מכל התענוגים שאי אפש' שידומה כמו שאמרנו למעלה כן הצער הזה הוא יותר גדול מכל צער שאפשר להבין
בדמיון : ואעפ"י שהנפש אינה מוגבלת ג
במקום לפי שאינה גשם · הנה יגבילנה השי' במקום ובצר מיוחד כדי שתקבל הצער והוא המקום אשר קראו בעלי הקבלה גוף וחכמינו הרגילו לקוראו בשם גהינם אמנם קראו אותו גוף להיותו כמו גוף תגובל מקום לנפש אעפ"י שאין לה בו מקום מיוחד כן מקום הגהינם שנקרא גוף יגביל את הנפש כדי שתקבל בו
ענשה : והתבונן שלא אמרו זה אלא ד
על העונש והצער כי לא יצוייר שיגיע עונש לנפש אלא בהיותה מוגבלת במקום מיוחד · אבל לענין השכר והתענוג הרוחני לא אמרו כזה כי כבר יצוייר בשכל שתשיג הנפש שכרה בלתי הגבלת
מקום : אבל קצת חשבו שאין שכר לנפש ה
בלתי הגוף · ולכן אומרים שכמו שצריך הגבלת מקום לדין שהוא העונש · כן צריך הגבלת מקו' לגבל השכר · אבל הדעת הזאת אין בה ממשות כי העונש והשכר לנפש בלבד הוא אלא שצריך הגבלת מקום לגבול העונש ואינו כן בשכר :

פרק

ודהלכות ע"ז שאסור להתרפאות בע"ז והשמש הוא ע"ז כי
כמה אומות עובדים לחמה ואין להקשות כיון שהשמש הוא
ע"ז איך אנחנו נהנים מאורה ומזיוה דזה לא קשיא (התבאר
בי"ד סי' קמ"ב סעיף יוד) שאינו אסור אלא כשקדמה הע"ז
ואחר כך נתחדשה ההנאה אבל אם ההנאה היתה קודם
שנעשתה ע"ז מותר ולכן כאן כי האור של חמה הוא מעת
הבריאה שהי' קודם שנעשתה החמה ע"ז ולכך מותר ליהנות
מאורה אבל רפואת החמה לא נתחדשה עד אחר זמן אברהם
אבינו שהוא היה הראשון שנתרפא בה כחום היום והשמ'
נעשה ע"ז עוד קודם זמן אברהם כנודע וא"כ איכא למקשי
איך מתרפאין בשמש שלא קדמה הע"ז להנאה • ע"כ משני
אביי שמע מינה הדין אורגא דיומא משו דנתבאר שם ריש
סי' קמ"ב כי אפילו נשרפה הע"ז אסור ליהנו' מגחלתה ואפרה
אבל מות' ליהנות משלהבתה וע"כ אמר נמי כאן כי אין
החמה עצמה משו רק הקירנא והקירנא הוי כשלהבת דמותר
ליהנות משלהבת ע"ז ונ"ל כן לקיים שתרן באופן אחר ע"ד מה
שנתבאר ריש סימן קמ"ה דדבר שאין בו אחיזת ידי אדם
שנעבד עצמו מותר בהנאה אבל ניפויו אסור בהנאה ובכן
לא קשיא מידי למה מתרפאין בע"ז ר"ל בשמש והלא היא ע"ז
דלא קשיא משום שהשמש הוא דבר שאין בו תפיסת ידי אדם
דמותר אעפ"י שנעבד אך מה תרנה כפשך לומר שלא הניפוי
של השמש דהיינו שבנרתק יש בו תפיסת ידי וא"כ יהא אסור
בהנאה ע"כ אמר שיוציא הקב"ה את החמה מנרתקה ולא
יהיה לה ניפוי כלל ועל כן היא עצמה מותרת בהנאה וק"ל:

כצל המות ולא כמות עצמו • וזה כדי
שישאר כח ברשעי' לקבל העונש לפי שאם
היה כמות עצמו היו כלים מהרה ולא היו
מרגישים אח"כ את העונש : אמנם אם ג
השכר הוא לנפש בלבד ולא לגוף כדעת
הרמ"בם והנמשכים ז"ל : צריך להתבונן
איך יצוייר שיגיע העונש לנפש השכלית
הנבדלת מחומר • וזה יובן בציור השכל
בזה האופן • שהנפש כאשר תפרד מן
הגוף אחר המות • תהיה משתוקקת
ומתאוה אל טבעה הראשון מצד ההשכלה
אשר בה לעבוד את השי' ותטה ג"כ למה
שהרגילה כאשר היתה בגוף • ולכן האדם
אשר כל מעשיו היו לשם שמים ולעבודת
הבורא בעשיית מצותיו שכוון לעשו' רצונו
כפי יכולתו כאשר היה בחיים הנה אותה
כוונה בעצמה לא תפרד מן הנפש אחר
המות ולא תעזוב אותה עד שתדבק
בשכליים הנבדלים העובדים ג"כ השי' על
דמיון אותה כוונה בעצמה • אלא שתהיה
במדרגה יותר גדולה מן הראשונה • עד
שכמעט היא בלתי נערכת אליה אעפ"י
ששתיהן ממין אחר : וזה הוא שהמשיל ד
שלמה המלך ע"ה שתי אלה הכוונות לאור
כוכב נוגה המאיר קודם עלות השחר אל
אור השמש באמרו ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום כי כמו
שכוכב נוגה כשעולה קודם הבקר לא יזוז מלהאיר תמיד עד שיחזק אור השמש
ויהיה היום על נכונו (וזהו שאמר הולך ואור עד נכון היום) כן דרך הצדיקי' וכוונתם
בעבודת הבורא בחייהם הוא דרך נכון ומשים לפניהם חושך לאור כאור נוגה המאיר
את הלילה ולא יסיר מלהאיר לפניהם עד יום המות שיעתיק אותם כאור גדול רוחני
דומה אל האור הנקרא נכון היום שהוא אינו שוה ונערך אל האור הראשון כלל •
אעפ"י ששניהם ממין אחר • ולכן הנפש כשתפרד מן הגוף • אם היתה חכמה
ומשכלת הדברים הנבדלים מחומר והעניינים האלקיים על אמיתתם • הנה היא תתענג
תענוג נפלא בראותם שיסכימו הדעות אשר השכילה והשיגה עם הענינים האלקיים
בעצמם • כי ההשכלה שתשכיל הנפש בעודה בחיים ענינה כמו החלום מיגע ומחליש
את האדם כאשר יקץ לפי שלא נהנה כפועל ממה שחלם כן מושכלות הנפש
שהשכילה בחיים מצערות אותה אחר המות כאשר לא יסכים עמהם המציאות ר"ל
כשלא תשיג את המושכלו' הללו אחר המות • אבל כאשר תשכיל ותשיג המושכלו' ההם
כפועל אחר המות • אז תתענג תכלית העונג • כי כמו שיחלום הרעב שהוא אוכל
או הצמא שהוא שותה והקיץ וריקה נפשו יצטער צער גדול • אבל כאשר ימצא
לפניו כהקיץ מעין גנים וישתה ושלחן ערוך ועליו כל מיני מעדנים ומגדים ואכל
ושבע ודשן יתענג תענוג גדול לפי שאוכל ושותה בפועל • כן תתענג הנפש בהשגה
בפועל בעולם הרוחני מה שהשכילה והשיגה בעולם הזה • ואם היתה הנפש מכוונת

שום מדרגה · וכאשר הוקשה להם למה לא יטהר הגוף ויזדכך מיד אחר המות וישתנה מטבע הנפסד לטבע הקיום כמו שאמרו שיהיה אחר כן · הם משיבים כי
יא צריך שיהיו אחר שיבותו כדי שיזכו למדרגת ההשארות ר"ל לקיום עולמית · וזה דבר רחוק מאד שלא ישיגו למדרגה זאת אלא אחר תחית המתים כי זה יהיה על דרך המשל הידוע ערבך ערבא בעי לפי שבתחלה יזכו האנשים לתחיה · ואח"כ
יב יזכו להשארות וזה דבר בטל : ואם בזמן התחיה יאכלו וישתו האנשים ויולידו בנים · ויהיו בעלי בחירה ורצון לפי דעתם הנה אפשר שישובו לחטוא ובמה יהיו בטוחים שיעלו לאותה מדרגה · ועוד כי דעת זאת הולקת על דברי רז"ל דאומרים כי הנפשות נמצאות קודם שיבואו בגוף האנושי בעולם הזה כמו שאמרו בבראשית רבה שנפשותיהם של צדיקים ישבו עם הקב"ה בשעה שנברא העולם · ובהם נמלך וברא את העולם א"כ אין הנפש כח היולאני אבל נבראו ביום ראשון כמו שאמרו על פסוק ורוח אלקים מרחפת על פני המים זה רוחו של משיח ועיין בזה בבעל הטורי' פרשת בראשית · וכן כתב הרמ"בן בתשובה שהנפשות נבראו עם האור הראשון
יג לדעת רז"ל ואינה א"כ כח היולאני : ועוד מה שהם מביאים ראיה לדבריהם מאליה הנביא הנה ידוע כי ענין אליה היה דבר נסיי וכל שאר ב"ו אינם במדרגתו כי אפילו משה לא זכה לנס הגדול ההוא · ועוד כי אליה לא טעם טעם מיתה לפי הקבל' ולכן אינו צריך לנס תחית המתים · סוף דבר הדברים הללו שבעלי זאת הדעת אומרים לחזק סברתם רחוקים מאד מן השכל · ואם קבלה היתה בידם מן הנביאים ראוי
יד שנקבל אותה : ועל כל זאת נוטה דעתם לדעת הנוצרים האומרים שהצדיקים היו נענשים בחטא אד"הר שלא היו נפשותיהם משיגות שלמותם אלא מדרגה הסרה עד שבא המשיח (לפי דעתם) וכפר על העון על ידי מיתתו שסבל ואז השיגו האבות והצדיקי' מדרגת השלמות הראוי' להם ומן השורש הזה הוציאו כמה כללים וענפים שהם עיקרים לדתם השי"ת יצילנו משגיאות וינחנו בדרך אמת :

פרק שני ידבר בשכר ועונש בעה"ב כדעת חכמי המחקר הנזכרים :

א **ואמנם** נקום לבאר עתה איך יצוייר השגת השכר או העונש בעולם הבא לפי שתי הדעות שזכרנו ונאמר כי האומרים שעיקר השכר בעולם הבא לגוף ולנפש ביחד · הנה מאחר שהם מאמינים שאין משכנה ומציאותה אלא בגוף והגוף הוא כלי אליה לתת לה המציאות וקיום לעשות רצון בוראה · א"כ ראוי הוא למשפטי ה' הישרי' שישלם אל הגוף שכר עמלו וטרחו אשר טרח בעבודת השי"ת עם הנפש יחדו ואולם שכרו הראוי הוא כשיהיה האדם השלם קיים בגוף ונפש אחר תחיית המתים ואומרי' שזה יהיה כשיטהר השי"ת חומר הגוף כחומר הגלגלים או השמש והכוכבי' ויתקיים הגוף עם הנפש קיום נצחי כמו שמתקיימי' הכוכבים שהם חיים
ב משכילים בגוף ונפש : ואם השכר הוא על הדרך לפי בעלי סברא זאת · נמשך שיהיה העונש כמו כן נצחי בגוף ונפש יחד כלומר שיחדש השי' בגוף הרשע כח לקבל ולסבול עונשי גהינם · כמו שאמר איוב ארץ עיפתה כמו אופל צלמות ולא סדרים ותופע כמו אופל · שהוא רמז בזה על גהינם · ואמר שעונש רשעים בגהינם הוא
בצל

בכתובו' פ"ק דרב כ"ע ·

דיש מסכת נדרים אלו דכתיב שמש ובדקה ומרפא בכנפיה וגו' אמר אביי שמע מינה הדין מירגא דיומא מסי ופליגא דר"ש בן לקיש דאמר ר"ש בן לקיש אין גיהנם לעתיד לבוא אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתקה צדיקים מתרפאים בה ורשעים נדונים בה וכו' : צריך לדקדק מנ"ל שהוא פליג אר' שב"ל דלא מוכח בזה שום פלוגתא ודלמא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי : ורש"י נדחק לפרש בזה תרוץ שאינו מספיק יעויין שם : ויתכן שכניהם באו לתרץ קושיא אחת והוא איך אמר קרא שמש מרפא וגו' והלא נתבאר בגמר'

גמורים · מ״מ מפני שהם מעטים מאד ורוב הצדיקים אינם מקבלים שכר גשמי בעה״ז א״כ ראוי שישולם בע״הב שכר טוב אל הגוף עם הנפש ביחד וזה יהיה אחר תחית המתים · שאז יתחברו הגוף והנפש יחד ויתקיימו בלי אכילה ושתיה כמו שנתקיים משה רבינו ע״ה ארבעים יום וארבעים לילה בלי אכילה ובלי שתיה בגוף ובנפש והוא הנקרא כדברי רז״ל כפי דעתם עולם הבא כמו שאמרו על הצדיקים שהם מזומנים לחיי עולם הבא : וכן מאמינים בעלי הדעת הזאת שלא תמות הנפש האנושית במות הגוף : אבל מיד אחרי המות יש מקום הנקרא ג״ע שנפשות הצדיקים גנוזות שם · עד שיקומו לתחיית המתים ויזכו לחיי עולם הבא : וזהו דעת הרמ״בן ור׳ משה הכהן ע״ה וכמה מהאחרונים שנמשכו אחרי דעתם : והנה הוקשה להם אחרי שאין קיום לשכל אלא בגוף · והגוף הזה נפסד ושב אל העפר · היאך יתקיים השכל הזה לקבול השכר · והשיב על זה הר״ר אהרן הלוי ז״ל בפרק הלכות ברכות בברכת הלבנה כי כאשר יגיע זמן תחיית המתים ידרש הקב״ה לכל אחד מהצדיקים גוף אחר באותו מזל עצמו שהיה להם בתחלה ויעמדו ויאכלו וישתו ויולידו וכל אבר ואבר שבגוף כל אחד מהם יעשה פעולתו הראוי לו בלי שום מונע : וכן שאר כל האנשים שיהיו אחר תחיית המתים יהיו ג״כ באותו האופן וכל גוף וגוף מהם יתקיים בתכלית בריאותו שאפשר לו להשיג כפי מזגו · וגם בתכלית השלימות שאפש׳ לו להשיג כפי מדרגת שכלו ואחרי זה לימים רבים יעלו ויהיו נעתקים למעלת אלי׳ הנביא לפי שחמר גופם המורכב מד׳ יסודות יהיה עתיד להשתנות ויקבל תבונה אחר׳ בעין יסוד פשוט וקיים קל התנועה ובהיר במראה כמעשה לבנת הספיר נעלם מהעין בענין אליה מוכן לקבל זוהר ואורו של הקדוש ב״ה כענין הלבנה המקבלת אורה מהשמש וע״כ אנו אומרים בברכת הלבנה עטרת תפארת לעמוסי בטן הם הצדיקים שהם עתידין להתחדש כמותה ר״ל אחר תחיית המתים ודוגמתו בעה״ז בבע׳ חיים שתשתנה תכונת גופם ויקבלו תבונה אחרת כתולעת המשי וכיוצא בזה : ויש מהן צריכין לאכול מאכל מיוחד · וזה הוא ענין וסוד עץ החיים שכל האוכל מפירותיו נכון לבו לקבל תכונה זאת שיהיה לעולם · וזה נרמז במעשה בראשית בענין אדם הראשון וזה לפי דעתו תח״ה · ר״ל שיהיה האדם לעולם בגוף לפי שאין שלמותו בזולת גוף לא נמשל לגלגלים שהם בעלי גוף · ואו היה שלימות האדם בלתי הגוף א״כ יהיה במדרגת שכל נבדל ויותר שלם ונכבד מן הגלגלים וזה דבר בטל ונמנע כי השתלשלות היצירות לעולם הראשון מהם נכבד מהאחרון ועל שנוי תכונתם וקלות תנועתם אחז״ל לפי דעתו שהקב״ה עושה להם כנפים כל זה השיב החכם ר׳ אהרן הלוי ז״ל : אבל אתה רואה כמה בטולים יש בדעת הזה · בראשית הלא זה נוטה לדעת האומרי׳ שנפש האדם היא כח היולאני וע״כ צריכה תמיד אל הגוף שתתקיים בו : שנית מאחר שהם אומרים שאין קיום לנפש בלתי הגוף איך תתקיים הנפש אחר המות מיד כשתפרד מן הגוף והם אומרים שקיומה הוא קיום חסר בג״ע שאין בו תענוג שלם בנפש או השגת

כתב א״א הרב נ״ע אז״ל ·

בשם בעל ראשית דעת דף מ״ג שישראל והירח הם על ענין אחד ולכך נקראו ישראל ירח כמ״ש בברכתה עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידין להתחדש כמותה והוא ית׳ נמשל לשמש כמ״ש כי שמש ומגן ה׳ צבאות וזה לרמוז כי כמו שהירח תאיר על העולם על ידי האור שתקבל מהשמש ובזולתה לית לה מגרמה כלום כן ישראל הם אור העולם וזה במה שיקבלו האור מאור האמתי ית׳ וכמו שהירח כשתעמוד נכח השמש תאיר כולה וזה בעת שנגוד אליה כשהיא הולכת ונסתרת ממנו הולכת וחסרה כן ישראל בהיותם עבודתם ית׳ נגדם תמיד וכמ״ש שויתי ה׳ לנגדי תמיד הנה או יאירו בשלימות ויעדיפו בטובות · ואמנם בהסתירם עצמם ממנו ית׳ יחשכו ככבי נשפם ולא יאירו רק כפי הערך שיהיו נכח ית׳ וכן הדבר שירח בנוכ׳ וכמו שהירח בעיקרה שתושם הארץ בינה לשמש שאור השולה בקלנו כן הדבר בישראל שבשומר יגבר וישם מסך מבדיל בין השכל ובינו ית׳ הנה ישאירו שקועים בקלנו ·

סבת הסבות ולא יהיה דבר בעולם שלא יהיה הוא יתברך המניע אותו בסבה רחוקה וגם במעשי בני אדם הבחיריים שאפילו בפעל הוא על ידי הבחירה והעוזר האלהי כי הוא סבת הסבות וא״כ יקשה מזה שהוא ית׳ יהי׳ סבת הפעולות הרעות ח״ו מאחר שהוא סבת כל הדברים ואם כן מדוע יענישו את הפועל : והנה חכם אחד נוצרי השיב לזה תשובה נכונה באמרו כי כל פעל כפי עצמו מבלי בחינת הפרטי אשר בו נעשה הוא טוב דרך משל שהבא על אשת איש הנה פעל הבעילה בעצמו הוא טוב לקיום המין וזהו תתייחס אליו ית׳ אמנם היותו בזה הפרטי באשת איש זהו מצד בחירת האדם והוא רע ולא ייוחס אליו ותברך מה שהפרטיות כ״א לבחירת האדם ושבכלל כי אל פעל הטוב יהו׳ הוא ית׳ הסבה לא אל פעל הרע ומזה הוכיח הרב בראשית דעת דף ע׳ שבשביל זה ראוי להקל כנגד העונות מכל שו שני נדדים אם מצדו ית׳ שהוא נמצא בכל הפעולות הטובות ולא ברעות כי הם לא ייחסו אליו ית׳ ולכן לא תהיה פעולה שלימה מאחר שחסר בה שלימות השותף הא׳ ית׳ וית׳ • והב׳ מצד הבחירה מהאדם החוטא וזה בב׳ פנים • הא׳ מצד כי כל פעל רע אינו נעשה בשלימות כי הרשעים מלאים חרטות כמו שאמרז״ל והוא נעשה בעצב • הב׳ כי לכל הפקות העונות הראשונים בשיתחיל האדם לחטוא בהנה יהיו נעשים אפילו בעת העשייה בדאגה גדולה ומאונס יצרו עכ״ל • אמר המחבר לכ״ע זה מפי עליון לא תצא הרעות והטוב ר״ל לא תתייחס הקב״ה אל הרע רק אל הטוב לבד עכ״ל :

יורע שזה הצדיק עובד ה׳ מאהבה גמורה בכל לבבו ובכל נפשו מה צורך להביא עליו היסורים • התשובה בזה היא שאין ראוי שיהיה שכר הסובל יסורים בפועל לאהבת הש״י שוה למי שאינו סובל אותם בפועל לפי שמתוך המעשה יתחזק לבו באהבת ה׳ ויורגיל לסבול הטורח והעמל אשר הק״בה מעמיס עליו : ודע שמה יח שנתפרש בסבה הרביעית הזאת מענין היסורים של אהבה ומענין הנסיון הוא דבר נכון ואמירתי כי לא יגיעו רעות לצדיקים כי אם ביושר ובמשפט • אעפ״י שהוא נעלם ממנו מאיזה סבה באו עליו היסורים • אבל בוודאי שבאים עליו בעבור סבה אחת מארבע סבות הנז׳ :

המאמר החמישי

ידבר בשכר ועונ׳ הרוחני המגיע לאדם אחר המות ונחלק לארבעה פרקים :

פרק ראשון

יחקור אחר השכר והעונ׳ הרוחני איך ומה ובאיז׳ זמן הוא :

א **אחר** שדברנו בענין ההשגחה האלקית ובסבת צדיק ורע לו ורשע וטוב לו הואלנו
ב. לדבר בענין שכר הרוחני בעולם הבא המגיע לאדם אחר המות : והנה בענין זה נחלקו חכמי ישראל לשתי דעות • הדעת האחד הוא שאעפ״י שיש לצדיקים גמורים שכר טוב בעולם הזה כפי מעשיהם • כמו שמצינו בכמה צדיקים שהיו מוצלחים בעה״ז מכל מקום עיקר השכר הוא רוחני בעולם הבא והוא העולם שבא לאדם אחר המות מיד כשתפרד הנפש מן הגוף ואין שם לא אכילה ולא שתיה ולא שום תענוג מתענוגי הגוף כדאיתא בגמרא • מרגלא בפומיה דרב הע״הב אין בו לא אכילה וכו׳ אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה כלומר שכתר שם טוב ומעשיהם הטובים הופפים על ראשיהם מלמעלה ועי׳ זה ישיגו ליהנות מזיו השכינה :
ג ובעלי הדעת הזאת יאמינו ג״כ שעם היות עיקר השכר הנזכר לנפש בלבד יש עוד שכר אחר גשמי בעולם הזה לימות המשיח • וזה יהיה בתחיית המתים לב׳ טעמים האחד שיחיו הצדיקי׳ גמורים כדי לפרסם נסי ה׳ ואמונתו בעולם • והשני כדי שיתענגו בתענוגים גשמיים לפי הימים שסבלו צרות ויסורים בגלותם או זמן יותר ארוך לפי מה שיגזור ה׳ אבל ימותו פעם שנית אחרי שיחיו ימים רבים ויזכו אז הנשמות האלה עי׳ מה שישיגו בחיים השניים להתענג יותר בעולם הבא • וזה הוא דעת הרמ״בם
ד ושאר גדולי החכמים האחרונים שנמשכו אחרי דעתו • והנה כאשר נעיין היטב בענין זה נמצא שהדעת הזאת ראויה ומחוייבת כפי הסברא הישרה ומסכמת עם מה שנמצא
ה בזה בתורה : והדעת השנית היא שעם היות שיש שכר גשמי בעולם הזה לצדיקים

גמורים

ישראל הם שלו והוא חר הלהם ע"כ מקריב הנשמות
ההם המיוחד בתורת פרעון : אמר המחבר בן להרב
כ"ע הנ"ל א"מ הרב כ"ע האריך למעניתו בענין זה
ואף על פי שהם כתרי תורה ומתוקים מדבש ·
אך אלו מענינינו הנערך לנו לא רציתי להעתיקם
ודי בזה למבין :

שיקרא צדיק כי האדם יראה לעינים וה׳
יראה ללבב · וכן להפך יכולים הבריות ח
לטעות במה שחושבים שהוא רע הבא
להם ואינו רע באמת · כי לפעמים יקרה
לאדם רע מועט כדי להצילו מרע מרובה·
המשל בזה סוחר אחד הולך בשיירא ט
למקום רחוק ובדרך קרה לו מקרה שהלה
את רגליו ונדומה לזה ונאנס ונתעכב במקום ההוא והשייר׳ הלכה לדרכה וזה הסוחר
מצטער על זה ומתרעם על דרכי ה׳ · ולא עברו ימים מועטים שבאו עליהם לסטים
וגזלו כל אשר להם וקצרת מהם הרגו וכאשר שמע ההולך כל אשר קרה לשיירא
נתן שבח והודאה לקב"ה על שסיבב שלא היה יכול לילך עמהם · ויש עוד כמה י
סבות שהרעות באות על הצדיקים · ראשונה הרעות באות על הצדיק בעבור כללות
האומה לא על צד העונש אלא כדי לכפר ע׳ לכל האומה כי לפי שהקב"ה יודע שהצדיק
מקבל את היסורין באהבה ואינו קורא תגר על מדותיו של הקב"ה לפיכך מביא עליו
יסורים כדי שיהיו כופר על הרע הנגזר לבא על כל האומה ויהיה כפרה עליהם :
יא שנית באים היסורים על הצדיק מצד ההשגחה הפרטית כי לפי שאין צדיק בארץ
אשר יעשה טוב ולא יחטא אי אפשר שיהיה נקי מכל חטא כי אולי חטא מעט ולא
נתן אל לבו לשוב ואינו מתחרט כראוי לכן הקב"ה רוצה למרק עוונותיו בחייו ע׳
יב מעט יסורים כדי לזכות אותו לעולם הבא · שלישית לפעמים יגיעו הרעות לצדיק
יג בסבת הרשע כמו שאמרנו למעלה שלפעמים טוב לרשע בעבור הצדיק וכו׳ · רביעית
יגיעו לפעמים רעות לצדיק לטובתו ונקראים יסורים של אהבה ונקראים ג"כ נסיונות
יד והם על שלשה פנים · האופן האחד יסורים הבאים על צדיק גמור העובד את השם
באהבה שלמה ולפי שהשם אוהב אותו מביא עליו יסורים למרק איזה טומאה או
זוהמת חטא שבנפשו · לפי שהאדם אי אפשר שלא חטא לפעמים בעבירות קלות
שהוא מתעצל בקיום מצות עשה · ואפי׳ שהוא צדיק גמור אינו נותן אל לבו לעשות
תשובה על זה · ואעפ"י שאין אדם חייב להקריב קרבן על זה ואין ראוי לעונש מ"מ
הם מזהמים הנפש וממעטין מדרגתה בעולם הבא · ולכן הקב"ה מביא עליו יסורים
למרק אותה הזוהמה והטומאה שבנפש · כדי שתשיג המדרגה הראויה לה בעה"ב
ולא יכנענה דבר מזה · והיסורים אעפ"י שהם למרק העונות נקראים גם כן יסורים
של אהבה (כדעת הרמב"ן כמו שהביא בשער הגמול שלו) לפי שאין סבתן ידוע
טו לאדם : האופן השני הוא שהיסורים באים על האדם בלא עון וחטא כלל והם
נקראים באמת יסורים של אהבה וג"כ נסיון · כי לפעמים הקב"ה מביא יסורים על
צדיק גמור לנסותו אם הוא עובד את השם מאהבה גמורה כימים שהוא מצליח ויושב
בשלוה והשקט · או שלא יקרא תגר על מדותיו של הקב"ה כבוא עליו צרה וצוקה ·
לכן מביא הקב"ה יסורים על צדיק כזה לנסותו אם הוא עומד בצדקתו גם בימי
טז רעה · והאופן השלישי היסורים הבאים על האדם לא למרוק חטאו כי אין בידו
חטא כלל וגם לא לנסותו כי כבר מנוסה אבל מחסד ה׳ ואהבתו אותו מביא עליו
היסורים לא בדברים הנגלים והידועים לבני האדם בלבד אולם ג"כ בדברים שאינם
ידועים להם כמו העקדה שהיתה באחד ההרים במקום שאין בני אדם רואים אלא ה׳ לבדו
וזה כדי להרבות שכרו שיהיה לו שכר המעשה הטוב עם המחשבה הטובה ·
יז ואם ישאל שואל על האופן השני ויאמר
אחר שהשי"ת יודע אם יעמוד הצדיק בנסיונו
אם לאו וכן על האופן השלישי אחר שהשי"ת
יודע

מכתבי א"מ הרב כ"ע וז"ל :
כתב הרב בעל ראשית דעת וכן הרב ר"מ אלמושנינו
על חקירת החוקרים אלהר הנ"ל בסוף יח"
סבת

שנזכר שהוא חייב מתרעם ואומר למה המלוה אינו מאריך לו יותר כמו שהאריך עד עכשיו וכו' חס דברים של שטות שא"כ אין הקב"ה גובה את חובו לעולם ועל כיוצא ארז"ל כל האומר הקב"ה וותרן הוא יוותרן בני מעוהי אלא מאריך אפיה
י וגבי דיליה : וכן רבים מעמי הארץ מתרעמים וצועקים על משפטי ה' בלי שכל ותבונה עם היות שיש להם די ספוקם וצרכם במחיתם והם מתלוננים למה אין הקב"ה נותן להם כסף וזהב לרוב כמו שנתן לאחרים ולמה לא נתן להם כח וחוזק רב שיוכלו לאכול ולשתות ולבעול בעילות הרבה ולהתענג בתענוגי עולם הזה כבהמות שדי וחיתו יער :
ז וידוע שאין מקום לתרעומות אלו • כי יש להשיב להם דרך כלל שהם תועים בזה לפי שהתשובים בעיניהם צדיקים אינם צדיקים באמת כי מי שהוא פתי וסכל או שכח את חטאיו אשר חטא או זולל וסובא או מי שהוא כילי ולא ישבע כסף אין ראוי שיקרא

להולכי' בתמי' ר"ל מי שהוא תם אין הש"י מונע ממנו הטוב ר"ל בשמתו דמשום שהוא תם אינו צריך לשלם ממיטב רק מגופו • ואפשר כמו שזהו כוונת איוב סי' ט' כ"א תם אני לא אדע נפשי אמאס חיי ר"ל משום שאני תם ולא מועד אין הדין נותן שאשלם ממיטב ותתייסר נפשי ואם לא אדע נפשי' אדע לבון יסורים מלבון ויודע בהם את אנשי סוכות • וא"כ אין הדין נותן לפרוע ממני רק מגופו וע"כ אמאס חיי כי כל זמן היותי בחיים שותי לסבול יסורי' וק"ל : ויש עוד הפרש ב' שתם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם וע"כ הצדיקי' נפרעים מהם בזה העולם שהוא חצי דין מפני שהוא מעורב רחמים עם דין אבל הרשעים נפרעים מהם בעולם הבא שהוא דין גמור והוי נזק שלם וזה דוד תהלי' סי' ו' שפטני ה' כתומי ר"ל משפט הוא אמצעי בין דין לרחמים וע"כ אמר שפטני ר"ל בחצי דין וחצי רחמים מפני שאני תם וזה כתומי ר"ל כמו שהדין גבי תם שמשלם רק חצי נזק • : אמנם הרשעים שהם מועדים צריכים לשלם נזק שלם ואם יגמור נא רע הרשעים ר"ל הרשעי' צריכי' לגמור משפטו ולשלם נזק שלם ואפש' שעל זה נצטרע דוד ששה חדשים (פרק חלק דקל"ה ע"ד) לפי שדין רשעים הוא י"ב חדש ולפי שהוא היה תם לא נתחייב רק חצי נזק וע"כ לא נדון רק חצי שנה • ואפשר שזהו כוונת המדרש • על פסוק תמים תהיה עם ה' אלהיך כשאתה תם חלקיך עם ה' אלקיך ר"ל דמשום שאתה תם נותן הדין שלא תשלם רק חצי נזק חלק אחד וזה חלקך עם ה' אלהיך דייקא • ולזה כמו אמ' בדיוק כשאתה תם ולא אמ' כשאת תמים אך ודאי להורות על דין תם שהוא חצי נזק והנה ארז"ל כי פלגא נזקא קנסא ואפשר כי לכך מקבל הש"י תשובת הצדיקים להיות כי הם לא נתחייבו רק חצי נזק שהוא קנס והמודה בקנס פטור משא"כ הרשעים שחייבי' נזק שלם ואעפ"י שמודים לא הוי מודה בקנס רק מודה בממון והמודה בממון לא מפטר בהודאתו וזהו כמו טעם מאמר רז"ל האומר אחטא ואשוב אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה ר"ל דכיון שחטא ב' או ד' פעמים תו לא הוי מודה בקנס רק מודה בממון ולא מפטר בהודאתו ויש עוד הפרש ג' (ח"מ ריש סי' שצו) שתם צריך שמירה מעולה ואלו מועד בפחותה סגי לה דנפקא לן מקרא דכתיב ולא ישמרנו בעליו משמע הא אם ישמרנו סגי אפילו בפחותה כמשמע בב"ק פרק ואפשר כי לכך ארז"ל על התלמודים חכמים כי שגגת תלמוד עולה זדון וכן אמרו עליהם כי סביביו נשערה מאד לפי שהצדיק הוא תמים ותם לא סגי בשמירה פחותה וכל עוד שלא נשמרו בתכלית השמירה וכשלו בחטא קל חייבים • ואפשר כמו כי לזה רמז דוד ואהי תמים עמו ואשתמר מעוני ר"ל דמשום שאני תם ע"כ צריך אני שמירה מעולה וזה ואשתמר מעוני וזהו כמו רמז באומרו אשרי תמימי דרך וגו' אמר בתריה אשרי נוצרי עדותיו וגו' ר"ל דמשום שהם תמים ע"כ צריכים שמירה מעולה ורמז זה עוד ביותר במ"ש אתה צוית פקודך לשמור מאד מאד דייקא שצריך שמירה מעולה • וארז"ל במסכת ב"ק כי תם כוונתו להזיק ומועד זה שאינו מזיק כי אם להנאתו ואפשר שע"כ מבינו כי בא"ה ממית הקב"ה את החוטא עצמו דווקא כמו בדור המבול שנשתייר נח וכיוצא הצדיקים אבל בישראל נוטל השי"ת את הצדיק בעבור עון הרשע וכמו שא"ה מחץ ראש על ארץ רבה והוא כי האומות כוונתם להזיק והם במדרגת התם ותם משלם מגופו וע"כ ממית אותם עצמם דווקא ונגבה מגופם אבל ישראל אין כוונתם בחטאם להזיק רק אם לפעמים א' חוטא אינו חוטא רק להנאתו וא"כ הוי במדרגת המועד ומועד משלם מהעליה וע"כ נוטל השי"ת את המיטב ר"ל הצדיק לפי מה שפרשנו בפסוק פסו' שפטני ה' כתומי וזהו בעצמו מא' הכתו' שפטני ה' כי אני בתומי הלכתי ואפשר שלכך ארז"ל כי מיכאל מקריב נשמותיהן של צדיקים ר"ל כי מכאל הוא בעל הבור כי ישראל

אבל בהשגחת הש"י נתקשר ונתחזק הכותל ולא נפל · והמון העם תמהים על זה ואומרים היאך הגיע אל הרשע הטובה הזאת הגדולה שלא נפל הכותל · ובאמת היה לרעתו למנוע ממנו מציאת המטמון :

פרק שלישי ובו יבואר מפני מה יש צדיק ורע לו ·

א אחר שדברנו בתלונת הנביאים על ענין רשע וטוב לו · נשתדל עתה בהפכו להסיר תרעומת צדיק ורע לו :

ב ודע כי על הרוב יודעים בני אדם שיסורין באין עליהם בעבור חטאיהם ועכ"ז צועקים וקוראים תגר על משפטי ה' · וזה דומה למי שכהו עיניו מרוב המשגל או לחולה שיודע בעצמו איך רוע הנהגתו הביא אותו לידי חליו ועכ"ז מתרעם וקורא תגר על רוע מזלו ועל זה אמר שלמה אולת אדם

ג תסלף דרכו : וכן מצינו באחי יוסף שאמרו מה זאת עשה אלקים לנו עם היות שאמרו אחרי כן אבל אשמים אנחנו · ואין צורך להאריך בדבר זה כי ידוע הוא

ד לכל : וכן לפעמים האדם חוטא ושוכח חטאו אשר חטא באריכות הזמן לפי שהק"בה האריך לו אפו אולי ישוב בתשובה וכשמביא הק"בה אח"כ יסורין עליו כדי להעיר אותו על התשובה קורא תגר ומתרעם על הק"בה לפי ששכח עונו וצועק ואומר שעל חנם באו עליו היסורים האלו וגם שאר בני אדם שלא ידעו או שכחו את חטאיו אשר חטאו מקדם מיחסים עול

ה לש"ית ומדברי' עליו תועה : ודומה זה למי שהלוה לחבירו אלף זוז והמלוה ברוב חסדיו עם הלוה מאריך לו זמן הפרעון כ"כ זמן ארוך עד ששכח הלוה את חובו וכשבא המלוה לתבוע ממנו את חובו הוא מכחיש בו ומתרעם עליו ואומר שהוא נוגש אותו בחנם והבריות שאינם יודעים את החוב מנצלים את הלוה ואומרים אין היה אמת שהיה חייב לו למה לא תבע ממנו עד עכשיו · והלוה עצמו אחר שנזכר

ועוד אחרת ונתבאר מא' רז"ל אבל בעל תשובה שזדונות נעשין לו כזכיות אשר הוא באמת קשה ההבנה דכיון שנמחלו לו למה יעשו לו עוד כזכיו' אמנם ההקדמה הב' הוא מה שאמרו רז"ל שהתשובה היא דווקא באותו מקום ובאותה אשה ובאותו פרק כו' כזה שאם לא יהיה באותה אשה לא יהי' נודע שהוא בעל תשובה גמור כי אין השומר רק בפועל לא בקנין ועתה אומר כי מזה יראה ויתחייב שזה הבעל תשובה יגיע למקום שלא יחסר פעלו הרע רק מצד מחשבתו ותשובתו ומכח ההקדמה הא' כנתבאר שהשיג טוב המחשבה לגבול זה נותנין לו שכר כאלו עשאה בפועל ואז"ל ג"כ שמי שבא דבר עבירה לידו וניצל הימנה נותנין לו שכר כאלו עשה מצוה וא"כ כשהבע"ת הוא באותו מקום שהוא ראוי לשכר כעושה מצוה והסבה שהביאו לזה שבגבול היו הזדונות א"כ הזדונות נעשים לו זכות ועז"ר לעומק דבריהם ז"ל למה זה כן בישרא' ולא כשאר האומות ונאמר כי להיות שישראל מורגלים תמיד על עשיית הטוב והמעלה והטוב הוא להם לקנין אמנם הרע הוא מרוחק מהם וע"כ כשאחד מהם חשב לעשות מצוה מיד הק"בה כותבה למעשה יען שזה בא מכח השלימות והקנין בנפשם ונתבאר בהקדמ' הב' שמחשבה כזו היא כפועל ומזה יתחייב ג"כ שכשחשב לעשות עבירה לא יחשוב ה' לו עון מאחר שאינ' בקנין ונתבאר בהקדמ' הא' שכשהרע אינו בקנין אינו רע מוחלט מכש"כ מחשבה רעה וזאת המחשבה לא תהיה תמיד אבל קרוב אל פועל מאחר שבנפשו קנין הטוב ודחיית הרע · וא"כ מה שנתבאר שבע"ת יהיה להיפך מאחר שאצלם הוא בהיפך המעשים הרעים הם להם לקנין והטוב לא ידרוש וכו' ·

מכתבי א"מ הרב נ"ע ·

בכתבי א"מ הרב נ"ע מצאתי טעם נכון על דבר החלוק בענין עונש הצדיקים לעונש הרשעים כי הרשע נפרע ממנו מנשמתו והצדיק נפרע ממנו מגופו וכי יש משא פנים לפניו ית' ח"ו ויתכן לפרש ע"פ הדין שדינו נזיקין במסכת ב"ק ובח"מ סי' שפ"ט סעיף ב' שמש חלקו רז"ל בין תם למועד בבהמה הבדלים · ההבדל הא' הוא שהתם משלם מגופו והמועד ממיטב וכו' וע"כ הצדיק שהוא תם שאינו חוטא בתמיד רק פעם או שני' כנזכר על שלשים והוי דומה אבל כמו נזקי תם שמשלם מגופו וע"כ נפרעים מהצדיק מגופו שסובל יסורין תחת עונותיו משא"כ הרשעי' הם מועדים לעולם שחוטאים בתמידות והוי דומה שישלומו ממיטב מעליה ועל כן נפרעים מנשמתן שהוא מיטב וק"ל · ואפשר נמי שזהו כוונת שכתוב בתהלים סי' פ"ד לא ימנע טוב להולכי'

מבוון דאינון עברין קדמוהי בחייהון
לאובדיהון · וכן אמר המשורר איש בער
לא ידע וכסיל לא יבין את זאת בפרוח
רשעים כמו עשב ויציצו כל פועלי און
להשמדם עדי עד (ר"ל לטורדם משכר
עולם הבא) ואח"כ ביאר ונותן טעם
להצלחתם באמרו להגיד כי ישר ה' וגו'
ד כלומר שאינו מקפח שכרם · והשלישית
שהרשעים מצליחים במעשיהם מפני
החשגחה שהיא על אחרים ובזכותם כמו
שהצליח לבן הארמי בנכסיו בעבור יעקב ·
וכן נתברך בית המצרי בגלל יוסף : ולוט
ניצל בזכות אברהם ולא די שניצל בעצמו
אלא שהציל ג"כ יושבי צוער · ועוד הדרך
יצליחו בנים רשעים בזכות אבות' הצדיקי'
וכן להפך ופעם מאריך הקב"ה ימי הרשעים
כדי שיצאו מהם צדיקים כמו שהאריך
הקב"ה ימי אחז הרשע כדי שיצא ממנו
ה חזקיה הצדיק : והרביעית הנה הרשעים
מוצלחים במעשיהם וטוב להם בעולם
הזה פעם בעבור עצמם · ופעם בעבור
הצדיקים אם בעבור עצמם כי לפעמים
הקב"ה משפיע להם טובה לחזק את לבם
שלא ישובו בתשובה ומונע מהם דרכי
התשובה · או בהפך זה שהקב"ה מטיב
ומאריך להם אולי ישובו בתשובה · ואם
בעבור הצדיקים כי כאשר הרשע מצליח
אעפ' שהוא מוחזק ברעתו והצדיקי' רואי'
ומחזיקים עכ"ז בתומתם יתרבה שכרם ·
כי אם הקב"ה היה מעניש את הרשע תכף
על רשעתו · אז לא היה ראוי לצדיקים
להחזיק טובה כל כך · כי בראותם עונש
הרשע היו עובדים הקב"ה מיראה ולא
ו מאהבה · וכש"כ שכבר אפשר שנדמה
לנו שטוב לו ולכאורה אינו טוב הוא ·
כמאמר איוב כל ימי רשע הוא מתחולל
(ר"ל) שהטובות וההצלחות שיש לו לפי
הנראה אפשר שהן רעות לפי שהוא
מתחולל וכואב תמיד ומצטער ודואג ·
וכמאמ' דוד רבים מכאובים לרשע · וזה
משל לרשע שדר בבית ישן וגרוע וכותל
הבית נוטה ליפול והיה תחתיו אוצר
גדול ואם היה נופל היה נתגלה לו האוצר ·
אבל

הכל ריק ואין בכאן שום שיטענו שם · והאחרונים מן
הפילוסופי' ספקו על טענתו זאת ספק עצום ואדרבה
נראה שהריקות סבת התנועה כי נראה שהקלים יתנועע'
למטה והכבדים למעלה הפך טבעם וזה להכרע הריקות ·
והושבה לזה הספק תשובה צודקת והוא כי לכל דבר
יש ב' מציאות · הא' הוא מציאותו מצד צורתו
העצמיות הפרטיות המיוחדו · והב' הוא מציאות' ההכללי
הכולל שהוא כמלא ולא כעדר והוא יותר ראוי שהדבר
ישמור מציאותו הכולל ממה שישמור מציאותו הפרטי
ולכן יעלה הכבד למעלה וירד הקל למטה הפך טבעו
להכרע הריקות כדי שיהיו כמלאים כמציאותם הכולל
השלם · ועתה אומר כי לצדיק יש ג"כ ב' מציא' :
אחד הפרטי · והשנית הכולל מצד שהוא חלק מהמדינה
גם שכפי עצמו וטבעו הפרטי וצדקתו לא היה ראוי
שימות שנה עם כל זה לשמירת המציאות וקיומו והוא
קיום דורו ראוי שימות כדי שיתקיימו הם וכמו שיפסיד
הדבר הכבד טבעו הפרטי ויעלה למעלה לשמירת מציאות
הכולל כן הוא ראוי שיעלה הצדיק לקרבן אשה לה'
ית' כדי שישגיח הקב"ה למציאות הכללי :

אמר המחבר כן להרב כ"ץ הנז' בדף שלאחריו כתב
א"מ הרב כ"ץ מצאתי וז"ל ·

ולתשלום הדבר כשמצאתי אציג לפניך מאמ' רז"ל
שהקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה ·
ומחשבה רעה אינה מצרף למעשה כל זה בישראל ·
אמנם בעו"ה הוא אפכא מחשבה רעה מצרפה למעשה
ומחשבה טובה אינה מצרפה למעשה והנה זה יקשה
מאד היום עול כחוקו יתברך · והנה כתבו לזה סבות
מהקדמות ידועות בחכמת המדות · הא' היא כי כל
פועל לא יהיה פועל טוב בהחלט אם הוא טוב ולא רע
בהחלט אם הוא רע אם יהיה הפועל שהוא כקנין בנפש
בעליו עד שלרוב הרגלו בו נעשה טבע שני וכן בפעל
הרע · והב' הוא עם היות שגזר אומר החוקר שהאושר
הוא בפעל המעלה לא במעלה לבד שהוא הקנין הפך
סברת שיניקו וסיעתו שאמרו שהאושר הוא ג"כ בקנין
לבד עכ"ז כתבו מפרשי דבריו שלא נחלק החוקר על
שיניקו רק בשהמעלה היא בכח ולא בפועל אבל כשיכוין
המעולה עצמו לפעול פעולה מעלת מה כפי קנין השלם
שבנפשו רק לא יעשהו בשביל מונע מה מהונוי · הנה
בדבר זה יחשב בעליו מאושר אם הוא טוב ובלתי מאושר
אם הוא רע וכוונו בזה רז"ל חשב אדם לעשות מצוה
ולא עשאה נותנין לו שכר כאלו עשאה ועוד זאת הקדמה

ירא אלקים והיה עובר השם בשלותו מאהבת
השכר ויראת העונש ולזה קרא תגר על
יא משפטי יי כאשר באו עליו יסורין : הנה
למדנו מכל אלה הראיות הנזכרו׳ שהקב״ה
משגיח השגחה פרטית על כל אישי בני
האדם לפי מדרגותיהם ושלמותם :

פרק שני ובו יבאר מפני מה יש רשע וטוב לו :

א **ואולם** ישאר ספק גדול אם
הדבר כך שהשגחת
ה׳ תדבק בכל אישי האדם לתת לכל אחד
ואחד כדרכיו וכפרי מעלליו • א״כ למה
יש צדיק ורע לו • ורשע וטוב לו • והיא
הקושיא שנתקשו כבר כמה נביאים כמו
משה רבינו ע״ה אסף ירמיהו וחבקוק ע״ה.
ואעפ״י שחז״ל השיבו כהוגן ובחכמה רמה •
עכ״ז הניחו מקום לאחרים להתגדר בה להסיר
קושיות ותלונות הנביאים הנזכרים • כמו
שהאריך בזה בעל העיקרים • ואני הצעיר
לקטתי ממנו העיקר והנחתי השאר לאהבת
הקצור וכתבתי דבריו בלשון צח למען
ב ירוץ הקורא בו : והנה תשובתו על זה
ותוכן דבריו הוא שהטוב יגיע לרשע מארבע
סבות • הסבה הראשונה שימצא רשע
שהוא מצליח במעשיו מצד הוראת המערכ׳
הכללית שתורה טוב על האומה אשר הוא
יושב בקרבה ואין להתרעם על ההשגחה
הכוללת שכך מסודרת בגזרת השם • כי
כמו שאין להתרעם על השם למה ברא
לרשע ידים לעשות בהם רע למה לא ישנה
המערכת או הגזרה הכוללת שנגזר׳ על
האומה כדי שלא יבואו הטובות וההצלחו׳
ג אל הרשע אשר הוא בקרבה : השנית
שיבואו אל הרשע ההצלחות והטובות מצד
ההשגחה הפרטי׳ כדי לגומלו טוב על איזה
זכות שיש לו או על איזו מצוה שעשה •
כי הקב״ה אינו מקפח שכר כל בריה • ולזה
הוא משלם לרשע שכר הזכיות שעשה
בעולם הזה כדי לטורדו מן העולם הבא •
כמו שאמר הכתוב ומשלם לשונאיו אל פניו
להאבידו • ואנקלוס תרגם ומשלם לשנאוהי •

מנעוריו וטבעו מחויב הנטייה אחריו ולא רבים יחכמו
להמלט מרשתו אשר טמן ומפח מוקשו : הב׳ מצד שהרשע
הוא כלי על ידו יוסר השם אשר ירצה וכמ״ש הכתוב הוי אשור
שבט אפי ולזה קרא השם את נבוכד נצר עבדו להיות
שהיה כמו חרב וקשת ביד השם להעניש את ישראל • הג׳
כדי להראות בהם גבורתו ית׳ וידו החזקה שבאמצעות
זה יראו צדיקים ויבטחו בשם עוד וכמ״ש כי אל פרעה
כי אני הכבדתי את לבו למען שיתי אותותי אלה בקרבו וזה
כי יש לדברים ב׳ תכלית תכלית ראשון ותכלית אחרון
הא׳ הוא ההכבדת לבו למען שיתי אותותי • הב׳ והוא המכוון
הוא אמרו ולמען תספר א״כ נתבאר מזאת ההקדמה שהיות
הצדיק מוכה על ידי רשע אין מזה תרעומת כלל כי לכך
נברא כנזכר וכמו שלא יתרעם המחרב למה חותך והורג הצדיק
רק מהממונה אותו כן אין להקשות שיתרעמו הנביאים מדוע
יבולע הצדיק מרשע ממנו כי הוא אינו רק כבלי מידו ית׳
לעשות אשר ירצה כמא׳ הנביא שיתפאר הגרזן על החוצב
בו ועוד שזה התרעומות לא יהיה לדברים רק בצדיק ורע לו
ועיניכם רואות כי עקר תלונתם היא רשע וטוב לו ואסף
יוכיח כמו שאמר אך טוב לישראל גם ירמי׳ אמר מדוע דרך
רשעים צלחה והתשוב׳ בזה היא כי הנביאים בוודאי לא
התלוננו על כלל הספק ולא על היות הצדיק נסחה על
הרשע כי להם ידע כל זאת באופן יותר נפלא אמנם
עיקר תלונתם היה על הפרנסה היוצאת מזה כראותם רשע
וטוב לו וצדיק ורע לו אשר מזה יגזרו כי שוא עבוד
אלקים ולא ישובו אל ה׳ כמאמר חבקוק כי רשע מכתיר
את הצדיק על כן יצא משפט מעוקל ר״ל כי תלונתו היה
כי לא כלום ישיגו התשובות לזה הספק • ומזה יגזרו
כי הכל במקרה ואפי׳ אסף אמר ואני כמעט נטיו רגלי
שגם הוא לא השיג מיד התשובה לזה הספק וכמעט
נטיו רגליו • ומצאתי עוד בספר ראשית דעת ענין
נחמד על מאמ׳ רז״ל שהצדיק נתפס בעון הדור גם אמרם
למה נסמכה מיתת מרים לפרש׳ פרה אדומה לומר לך
מה הפרה מכפרת אף מיתת הצדיקים מכפרת והנה
הכוונה לב׳ סבות מצד שישובו אל ה׳ בראותם כי מת
הצדיק ואין להם על מי לסמוך והמה יקחו אל לבם כי
זאת המיתה היתה ראויה להם על עונם • והב׳ שהצדיק
הוא קרבן אשה שלם לפני ה׳ ועולה ריח ניחוח לפניו
ית׳ הוא פליאה דעת וכל שומעיו תצלנה אזניו ומי זה
ואיזה הוא אשר ידבנו לבו לעשות אחד מכל השתים
או לעסוק בתורה בראותו חמס וריב כזה שהצדיק סובל
עון הרשע : והתשובה לזה הוא דע כי ראש החוקרים
בעל מבחר הפנינים שיש ריקות בעולם כי למה יתנועע
הדבר אל מה שאליו יתנועע מזולתו התקומות אחר

והשגחתו בכל הנמצאות · גם נראה בגמל
ששם בו צואר ארוך מתיהם לאורך שוקיו
ורגליו · וכמו בן הפיל שאין לו צואר ·
אבל יש לו חוטם ארוך · כדי שבקל יוכל
ליטול מזונו מן הארץ · ועוד רבים כאלה
בבהמות ובחיות כמו הסוס והפרד שזנבם
ז ארוך להסיר הזבובים המצערים אותם: הנה
מכל אלה יש לנו ראיה ברורה על פרטיות
והתחלפות השגחה באישי מין האדם · כי
מאחר שאישי האדם מתחלפים בשלמות
הכח השכלי התחלפו' יותר גדול מהשתנות
מין אחד מבעלי חיים על האחר · עד
שנראה שאדם אחד קרוב למדרגות בב"ח
בלתי מדברים · והאחר קרוב למדרגת
המלאכים · א"כ ראוי הוא שיהיה בין בני
האדם התחלפות ההשגחה כפי התחלפות
ח מדרגותיהם בשלמות · ולכן פעמים יגיע
האדם למדרגה עד שיודע פרטי ענינים ·
פעם בנבואה ופעם בחלום כמו שנאמר
לאברהם לך לך מארצך וגו' · וכמו שנאמ'
לאבימלך בחלום הלילה הנך מת על האשה
וגו': ולפרעה שהיה רשע הודיע לו הטאו
עי' נגעים שנאמ' וינגע ה' את פרעה וגו'
ופעם מודיע לאדם ענינים עי' שליח ונביא
כמו שאירע לברק בן אבינועם עי' דבורה ·
וכן לעלי הכהן ולשאול עי' שמואל:
ט ולפעמים יהיה האדם במדרגה למטה מזו ·
ואין מודיעים לו מן השמים לא בנבואה
ולא עי' נביא ושליח אלא בהער' אקי"ת כמו
שנתעורר יאודה לנטורת אל הדרך לרתמר
כלתו כדי שיצאו ממנה פרץ וזרח · וכן
אביגיל לקראת דוד והכיר דוד שהיתה עי'
הערה אקי"ת · ולכן אמר ברוך ה' אקי"
ישראל אשר שלחך היום הזה וכאלה רבים:
י ולפעמים על ידי יסורין או חולי או מאסר
ודומיהם · אם על צד האזהרה להעירו
על התשובה · ואם למרק עונותיו · ועל
דרך זה יבחנו בני האדם אם הם עוברים
את השם מאהבה יקבלו היסורין בסבר
פנים יפות · ואם הם עוברים מיראה
יקבלו אותם מיראת העונש ואהבת השכר
ויקראו תגר על מדות ה' ומטיחים דברים
כלפי מעלה · כמו שמצינו באיוב שהיה

האדם ויסבול יסורין בעה"ז כן ירבה שכרו בעה"ב ולפום
צערא אגרא ועיין על זה בספר אוהב משפט להרמב"ן בפרק
כ' ובפ' ג': והרב ר' יצחק בעל העקדה נתן טעם על זאת
הקושיא כי להיות שהבחירה נתונה ביד האדם אם להטיב
ואם להרע לכן היתה הקב"ה המדה הזאת כי אלו נתן הקב"ה טוב
לצדיק ורע לרשע הכל בעה"ז היו כלם בהכרח ליראת העונש
ולא יהיה א"כ הבחירה ביד האדם אך היה קרוב לנודר ·
ובספר כלי חמדה להרב ר' משה אלמוזנו מצאתי ב' תשובות
נכונות על זאת · הא' היא כי חז"ל אמרו כי העולם נידון
אחרי רוב המדינה וזה ואפשר שזה הצדיק וטוב לו לא בא
לידו עבירה בעת שהעולם מוכרע לא כן הצדיק ורע לו ·
אע"פ שהיה זכות הראשון אפשר טוב לו אפשר שבאה לידו
עבירה אחת בעת ופגע שהיה העולם שקול והמדינה והוא
הכריע אותם לכף חובה אפר אוי ואבוי לו שגרם פורענות
לו ולכל העולם וכן הרשע ורע לו אמנם הרשע וטוב לו אפש'
עשה מצוה אחת בעת היות העולם מוכרע ושקול וזה שעשה
מצוה אחת קטנה והכריעם לכף זכות: והב' הוא אחר
החקירה אם אדם הראשון חטא תולדותיו מה חטאו דבהמות
חיות ועופות גם הם חטאו ונהנו מעץ הדעת כמאמר רז"ל
על פסוק ותתן גם לאישה גם לרבות כל חיה ועוף וזולת
החול שלא טעם שום ולכן מרבה ימים שנא' וכחול ארבה
ימים · אמנם תולדות אדם למה ימותו כדינא נו · אמנם
הטעם כי אדם הא' יצדק ה' וכו כלולים כל תולדותיו
העתידים לצאת ממנו כמא' רז"ל על פסוק גולמי ראו עיניך
שכל התולדות היו תלוים באדם יש שתלוים בשערו ויש
שתלוים במצחו ויש שתלו' בפיו וכן בכל אבר ואבר אפשר
לעמת זה כאשר אכל בפיו משאותו כל שנתלו' בו ובהתקיימו
מית' נתחייבו גם הם וכן הנקבו' בחוה וע"ל בן הדעת כותבת
שמי שתלוי בפיו של אד"ה יענש יותר ממי שתלוי במקו' רחוק
מן הפה כי אינו נהנה כ"כ והנה בזה יבוא הכל על נכון
ואפשר שזה הצדיק ורע לו נתלה בפיו וזה הרשע וטוב לו
היה תלוי במקום רחוק של אד"ה · והנה עתה ראוי לתת
טעם אם הדבר כן שכל רעות הצדיקים הן כהמנה' למה זה
נתרעמו הנביאים על טובת הרשעים ורעת הצדיקים · אחרי
שאלו הסבות גלויות וידועות חלילה להם להעלימם הלא שלא
ושיגו התשובות האלו אם כתכנו לזה · ויש משיבים
לזה שלא היתה תרעומת הנביאי' על הספק בכלל רק שמדוע
יבולע הצדיק מרשע ממנו לא זולת זה כי היה ראוי שיבוא
בעה"ז עליו יסורים מצדדים אחרים ולא שהרשע ישתרר עליו
ושמחתו וזאת התשובה אינה מספקת ותכלית זה על ידי
הקדמה מקובלת מענינים להיות כי ידוע שהרשע נברא
ומתקיים בזה העולם לג' סבות אחת טבעית והשני' השגחיו'
טבעית שהרשע הוא כן מצד טבע המזג כי יצר אדם רע

טעם למה לא נתרעמו הנביאים על צדיק ורע לו

א עם היות שהק״בה משגיח על כל פרטי בעלי חיים ונותן לכל אחד ואחד כפי הכנת טבעו די ספוקו וצרכו כי הוא זן ומפרנס לכל מקרני ראמים ועד בצי כנים הנה ביותר משגיח בהשגחה פרטית על מין האדם כי כל עוד שיש יתרון לאדם על שאר בעלי חיים תגדל השגחת

ב השם יתברך עליו · הלא מצינו שנברא האדם באחרונה וזה למעלתו כי הראשוני׳ היו טפלים לו והוא מבחר הבריאו׳· ואם הק״בה משגיח על השפלים והנבראים לצורך האדם · כ״ש שישגיח על האדם

ג עצמו : ומה שאמרנו שהק״בה משגיח על כל מיני בעלי חיים השגחה נפלאה לתת לכל מין ומין תכלית שלמותו הנצרך לו וגלוי הוא לכל אדם · כי הוא נותן לכלם אברים וכלים וצורות נאותים לשמירתם ולקיום המין · המשל בזה הבהמות בעלי קרנים האוכלים מעשב השדה הנה לפי שהחומר שהיה ראוי שיתהוו ממנו השינים נעשו ממנו קרנים ובעבור שלא הספיק הטבע לעשות להם שינים בלחי העליון ולא יכלו לחתוך היטב המזון שם בהם הכח

ד להעלות גרה כדי להשלים הלעיסה : ומן מצינו שכל שמזונותם מצוי כדגים ועופות

דפ״ג במהרים לעכל · וכמאמר רז״ל בכתובות

ע״א ובעופות ובדגים בכדי שתפול לאור ותשרף · ובכלב שמזונו בלתי מצוי מתאחר להתעכל מזונו יותר משאר ב״ח כדאיתא בגמרא

פרק כד דשבת · יודע צדיק דין דלים פי׳ יודע הק״בה בכלב שמזונותיו מועטים · לפיכך השהה מזונותיו במעיו שלשה ימים :

ה ובבעלי טרף ובעופות הדורסים שאינם ניזונים מן הצמחים · המציא להם הטבע כלים שיוכלו לצוד בהם שאר חיות ועופות · והזמין להם ארס בצפרניהם שמטילים אותו בהם בעת טורפם ודריסתם כדי לבשל מזונם ולהדיקו · כי כח וחום הארס מועיל להם

ו במקום האש לבשל הבשר : וכן טבע הנמלה : אעפ׳ שהיא בריה קטנה יש בה זריזות הרבה וממנה נדון על חכמת השי׳

מכתבי לבא׳ מארי נ״ע ז״ל ·

כתב א״מ הרב נ״ע שטענות הכופרים הם שתים בהשגחתו של הק״בה כמבארים השפלים: הא׳ הוא לרוממותו ית׳ ופחיתות ושפלות של הדברי׳ התחתונים ואם כן איך יוכל ויראה ברעתם ושפלותם · ולכן עשרה של השמים אמנם שמים אשר הם גבוהים בלי שעור משאדם ישגיח בהם הש״י אמם כי מגלגל הירח ולמטה תכלה השגחתו ית׳ וכמ״ש איוב העיתי בשר לך הבעד ערפל ישפוט · והטענה השנית היא הקושיא הקדומה אשר רבים חללים הפילה והוא רוע הסדר הנמצא בזה שמציאות צדיק ורע לו צדיק אובד בצדקו ורשע מאריך ברעתו ואכל ושבע ודשן והנה התשובה לקושיא ראשונה מצאתי בספר ראשית דעת כי הלא אנחנו מודים שהש״י ית׳ אין לו שום ערך עם שום נמצא וזה כי הבב״ת אין לו ערך כי אפי׳ כאמרנו שהוא בב״ת לא יצדק עליו כחיוב רק דרך שלילה ואחר שהם מודים שהשם ית׳ משגיח בעליונים מחויב לומ׳ שמשגיח ג״כ בתחתונים שאל״כ יחויב לומר שהעליונים הם יותר קרובים אליו מהתחתונים וזה לא יצדק בחוקו יתברך אחר שאין לו ערך עם שום נמצא ולקושיא שנייה רבו כמו רבו התירוצים · ראשונה אמרו כי יתכן שהקושיא הזו היא כהכחשת הנושא והנשוא כי האדם יראה לעיני׳ ויחשוב על צדיק רשע ועל רשע צדיק והשני׳ הוא ג״כ שקר כי טובת העולם הזה הכל הבל מעשה תעתועים · והתירוץ הג׳ הוא גם שנודה שהרשע רשע באמת אי אפשר לרשע אשר מזרע ישראל הוא שלא יעשה מצוה אחת ולכן הש״י משלם על פניו להאבידו מעולם הבא ורעת הצדיק הוא ג״כ לב׳ סבות · הא׳ הוא שהק״בה מביא רעות על צדיק וזה לבראות העמים כלם שהוא עובד השם מאהבה לא מיראת עונש ולא לתקות שכר כי יש צדיקי׳ עובדי ה׳ אשר כשבא עליהם רעות יקראו תגד לה׳ ויתמרמרו על צדקת באיוב וביעתו לא כן זה הצדיק שכל הרעות לא יוכלו להזיזו ממקומו אך יקשה אם הק״בה יודע זאת למה יביא עליו רעות כיון שגלוי זאת לפניו כתיב ונאמר שאין זה רק לשלימות הצדיק כי המעשים האלה היו אצלו בכח ועכ״ב הביא שאת עליו יסורין וראה שיהיו מעשיו בפועל והסבה השנית היא להיות שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ומשפט ואסרן יוכיחו ואפשר שהצדיק חטא בלא יודעים ולא הרגישו כי יודע שהעבירה מטמטמת לבו של אדם ועושה רושם גדול בנפשו לכן ורחמיו ית׳ לטהרו מטומאתו בעה״ז כדי שישאר נקי לעה״ב : והסבה השלישית שהקב״ה מביא עליו יסורין בלא חטא אך כדי להרבות שכרו בעולם הבא כי פעמים שמתעטר

העקרים הגדולים · שלא תתחלף התורה
ולא תשתנה בשום זמן · וסמך הדבר
על הפסוק לא תוסף עליו ולא תגרע ממנו :
ב וביאר הטעם בספרו המורה לפי שהדבר
השוה והשלם אי אפשר להוסיף עליו ולא
לגרוע ממנו שלא יפסיד השווי והשלמות
ההוא · ולפי שהתורה תמימה היא כמו
שהעיד הכתוב באמרו תורת ה׳ תמימה :
א״כ אי אפשר שתשתנה בשום זמן ·
זה תורף דברי הרמ״בם במקומות רבים
ג בספריו : אבל דבריו צריכים עיון גדול :
מאין לו זה השורש ואילו היתה קבלה
בידו ולכן נקבלנה בסבר פנים יפות :
אך לפי הסברא הישרה אין אנו רואים
שום ראיה לדבריו מהכתוב שהביא זל׳
על שלא תתחלף התורה ולא תשתנה
לעולם לפי שהכתוב הנזכר אינו מזהיר
אותנו אלא שלא נוסיף ולא נגרע מדעתנו
על המצות · אבל מי ימחה להקב״ה שהוא
ד לא יוסיף ולא יגרע לעולם : ולענין
השווי והשלמות שאמר הנה כל זה שייך
בדבר השוה בשכל (ר״ל שיכיר האדם בשכלו
פשוט סוף) אפשר שישתנה כפי הכנת
המקבלים · המשל בזה המזון השוה אל
הילד הוא החלב · והשוה אל הבחור הוא
הלחם והבשר ויין · כן המצות האר״ות
ה צריכות להשתנות כפי הזמנים · כמו
שנשתנה איסור הבשר מבעל חי שנאסר
לאדם הראשון והותר אח״כ לנח ובניו :
מפני קלקול הדעות שאירע לקין ולזרעו׳
ולא כדברי מי שכתב שלכך נאסר הבשר
לאדם הראשון לפי שהיה העולם חדש ·
שאם הקב״ה היה מתיר לאדם אכילת
בשר היה אפשר שיפסדו מינים הרבה מן
חב״ת · כי זה הטעם אין לו טעם ולא
ריח · שאם היה הדבר כן היה ראוי ג״כ
שלא יתירנו לנח ולבניו · כי בימים ההם
היו הבעלי חיים יותר מעטים מאשר היו
בימי אדם הראשון · ועוד בימי נח היה
המין האנושי יותר הרבה משהיה בימי
ז האדם · גם לפי דבריהם מן הראוי היה
שלא יחזור הקב״ה ויאסור קצת מן
הבהמות והחיות לישרא׳ לאחר מתן תורה

אלא מכאן אתה למד שהדת האלהית אפי׳
שלא תשתנה ולא תתחלף בכל דבר ·
אפשר שתשתנה בחלק אחר · מן האיסור
אל ההיתר ומן ההיתר אל האיסור · כפי
השתנות מקבלי התורה · ואל יבהלוך
כמה פסוקים שבתורה שבכתב שיש
פתחון ומקום למינים לרדות והאגדות
התמוהות · והמדרשים הקשים והנפלאים
והגוזמות והמשלים שבתורה שבעל פה
שהביאו רז״ל : והאומות לועגים
עליהם ומחרפים אותנו בהם · כי כבר
קדמוני כמה גאוני עולם אשר אני
בערכם כקליפת השום · שהשתדלו לבאר
אותם באר היטב ולהשיב עליהם בחכמה
ומרה כדי להסיר מהם כל ספק ופקפוק
כמו שעשה הגאון רב סעדיא בספר
האמונות והדעות · ובעל ספר הכוזרי ·
והר״דק בפירושיו · ובעל ספר חזוק
האמונה · ובעל ספר הנצחון · והרב
אברבנאל בספר משמיע ישועה · והרבה
כאלה · ועל המאמרים שבתורה שבעל פה
השתדלו לסתום פי המלגלגים הרב בעל
כפתור ופרח · ובעל ספר באר הגולה ·
ובעל ספר מאור עינים · ובעל עין ישרא׳
בכוונות האגדות שלו · וכל אחד ואחד
האריך למעניתו · והרוצה לחקור בעניני׳
האלה יעיין בספריהם הנכבדים וימצא את
מבוקשו לכל אות נפשו :

המאמר רביעי

ידבר בעיון השגחת הש״י על כל הפרטי׳ בעולם השפל הזה וביותר על פרטי מין האנושי · ובו שלשה פרקים :

פרק ראשון

וספר איך הקב״ה הוא המנהג עולמו בחסד· ובריותיו ברחמים זן ומפרנס לכל מקרני ראמים ועד בצי כנים :

א **ועתה** נחקור אם דת הא׳קי״ת אפש׳
שתתחלף לאומה אחת בעצמה
בהתחלף הזמני׳ או אם אי אפש׳ שתשתנה
כי אם שתקיים לנצח והנה יראה שאי
אפשר לדת הא׳רי״ת שתשתנה וזה משלש
סבות: אם מצד הנותן · ואם מצד המקבל
ב ואם מצד הדת בעצמה: הראשונה מצד
הנותן אי אפשר שתשתנה · כי הדברים
הנרצי׳ אצל הש״ית שהוא הנותן אי אפשר
שירצה פעם אחת דבר אחד וישתנה
רצונו אל ההפך כי א״א שירצ׳ הש״ית׳ פעם
אחת היושר והטוב · ופעם אחרת העול
והרע · א״כ למה ישנה האל הדת הא׳רי״ת
ג באחרת: שנית מצד המקבל ג״כ אי אפשר
שתשתנה כי לפי שהאומ׳ הישרא׳ המקבלת
הדת אחרת היא ולכרת תשתנה הדת אחר
זמן רב: כי ההכרה הדתיית היא בכל
עתות וזמנים שוה · א״כ לא יצוייר שתקבל
ד הדת שינוי מצד המקבל · שלישית גם
כצד הדת בעצמה אי אפשר שתשתנה כי
אחר שכוונת התורה הא׳רי״ת להודיע לבני
האדם ענינים שכליים ודעות אמתיות אי
אפשר לצייר השתנותה בשום צד וזמן ·
לפי שבדעות האמתיות אי אפשר שיפול
בהם שנוי כלל · כי אי אפשר שתהיה
האחדות פעם אחד אמת ופעם אחר יהיה
הרבוי אמת · ולכן לפי הנראה אי אפשר
שיפול שינוי בדת הש״ית לא מצד הנותן
ולא מצד המקבל ולא מצד הדת בעצמה:
ה אבל אם נעיין היטב בענין זה נמצא שאינו
כן הנכון שלא תשתנה הא׳רי״ת לעם אחר
כפי השתנות טבע העם ההוא אעפ״כ לא
ו יחייב שינוי אצל הש״ית: כי כמו שהרופא
היודע סבת החולי יתן ההנהגה אל החולה
אל זמן משוער אצלו ואינו מגלה להחולה
כוונתו · וכאשר יגיע הזמן שנתחזק החולה
בחליו ישנה הרופא הנהגתו ויתיר לו מה
שאסר ואסר לו מה שהתיר · ואין צריך
החולה לתמוה על זה שיאמר לו למה לא
נתת לי בתחל׳ הנהגה מספקת לכל הזמני׳ ·
לפי שהרופא נתן ההנהגה הראשונה כפי
ידיעתו שראוי לחולה כן · ואח״כ שינה
ההנהג׳ כפי השתנות החולי ועכו לא תחייב
זה שינוי אצל הרופא · כן עז הדרך איננו
הסרון אצל הק״בה: אם לא נתן בתחלה
תורה והנהגה מספקת לכל הזמנים · כי ז
כשנתן התורה ידע שתספיק עד זמן
ששיערה חכמתו להבין המקבלים ולתקן
טבעם שיוכלו לקבל ההנהגה השנית אעפ׳
שלא גלה זה לבני אדם: כי כמו שיעשה ח
המלמד עם תלמידיו שירגילוהו בתחל׳ בדבר
קל ההבנה עד שיורגל בזה · אח״כ ירגיל
אותו לענינים עמוקים · שלא היה ראוי
אליהם בתחלת למודו · כן הק״בה נתן
לאדם הראשון בתחלה מעט מצות: והם
איסור אכילת מעץ הדעת וכשר בעלי חיים ·
ואח״כ שינה הדת לנח והתיר לו הבשר
ונתן שבע מצות · ואח״כ במתן תורה
תרי״ג מצות כפי השתנות טבע האנשים:
ואם יאמר האומר אין ראוי שתקצר יד ה׳ ט
שלא יוכל ליתן הנהגה כוללת לכל בני
האדם שוה בכל הזמנים · הנה זה ידמה
לשאלת השואל למה לא ברא הש״ית כל בני
האדם צדיקים · כי זה יהיה יותר שלמות
אליו ית׳ · או למה לא ברא הק״בה כל
בעלי חיים בעלי שכל ומדע לשבח את ה׳ ·
כי זה יחלוק על טבע המציאות · וכן יכול
אחר לומר למה לא יעשו כל הדברים
בדרך נס · אבל שאלות כאלה הבל המה כי י
הדבר המוסכם אצל כל החכמים התורניים
הוא שמנהג הטבע יקר מאד בעיני ה׳:
ושלא ישנהו לא להכרח גדול · והרוצה
לחלוק ולשאול דברים באלו הרשות בידו
כמו שאמרו רז״ל שהתורה סם תם וסם
חיים לכל שנאמר ולכל בשרו מרפא · כי
למיועינים היא סם חיים · אבל היא סם
המות למשמשים בה:

פרק שלישי בו יבואר שלא תתחלף ולא תשתנה התורה לא כולה ולא מקצתה לעולם:

אמנם דעת הרמ״בם שלא תשתנה א
התורה לעולם · לא כולה
ולא מקצרתה ולכן שם זה הדבר אחד מן
העיקרים ·

ג ואם לאו ח"ו היא מזוייפת · ואולם
הבחינה השנית אשר מצד השליח הנה
הוא כשיתברר ויתאמת שהוא נביא מוחזק
ושהוא שליח להנתן הדת על ידו באמות
(ר"ל באמת גמור שאין בו שום ספק
ופקפוק לגמרי) עצמי : הרי היא בודאי
תורה אמיתית וביאור זה כל דבר נתאמת
על שני פנים אם אמות עצמי ואם אמות
בלתי עצמי · והאמות עצמי הוא כאשר
יתאמת הדבר מצד סבותיו או מצד סגולותיו
העצמיות · והאמות הבלתי עצמי הוא
שותאמת הדבר על דרך מקרה לא מצד
סבותיו ולא מצד סגולותיו העצמיות :
ד והמשל בזה לשני רוקחים שבאו לפני
הכמי הרפואה לעשות מרקחת הטריאקה
ואמר הראשון כי ירקח הטריאקה רקוח
טוב ויפה שוציל את האדם מכל סמי
המות החמים והקרים ומכל מיני ארסיים
בראיה ברורה שהוא מראה להם בשר
האפעה וכל הסמים השייכים לעשות
הטריאקה זאת · ומנסה סגולות כל הסמים
הפשוטים וכחותיהם אחד לאחר לפני
הרופאים הנה בזה יכירו כלם שאין בו
ה שום חשש זיוף : והרוקח השני מתפאר
ג"כ ואומר שהוא יעשה טריאקה טובה
ומועילה לכל מיני סמי המות ומביא ג"כ
ראיה לדבריו שהיא ילך במו אש ולא
יכוה וכיוצא בזה : הנה אעפ"י שיעשה
זאת הבחינה עכ"ז אין זו ראיה עצמית
שהטריאקה שעשה היא אמיתות כי אעפ"י
שהלך באש ולא נכוה אפש' שזאת הסגול'
בטריאקה לבד ולא להציל משאר סמי
ו המות : ועל זה הדרך בעצמו היא בחינת
נבואת הנביא או השליח כי הנביא שיתן
אות על נבואתו בראיה זו למשל שהוא
ילך באש ולא יכוה הנה הוא אות שראוי זה
האיש שיעשו נסים ונפלאות על ידו אבל
אין אמות עצמי לנבואה וכ"ש שאינה
ז ראיה שתנתן התורה על ידו : כי הנה
מצינו שנעשים אותות ומופתים הרבה
ג"כ ע' להט וכשוף · גם נעשו הרבה
אותות ומופתים ע' הצדיקים והסידי עליון
שלא היו נביאים · כמו שמצינו בענין בנ"ס
פ"צ"עא

מחלוקת רבי אליעזר וחכמים שכותלי
בית המדרש הטו עצמן · ותעקר החרוב
ממקומו וחזר אמת המים לאחוריו : וכן בפ"ס
בהרבה מקומות כנסי חני המעגל וכנסי תעניות
ר' חנינא בן דוסא וכר' פינחס בן יאיר
וכנקדימון בן גוריון וכחנניא מישאל ועזריא
שניצולו מכבשן האש ועכ"ז לא היו בלאה
מוחזקים לנביאים בישראל : ולכן בעבור ח
שהאותות והמופתים שנעשו ע' משה
רבינו ע"ה עם היות שהיו רבים ונפלאים
מאד בשינוי טבעו של עולם לא היו מופת
עצמי לנבואתו (כי עדין היו ישראל
מסופקים בנבואתו) ותדע שהוא כן שהרי
אחר מתן תורה אמרו למשה היום הזה
ראינו כי ידבר אלקים את האדם וחי נראה
מזה שעד הנה היו מסופקים במציאות
הנבואה · עם היות שהאמינו במשה שהוא
עבד נאמן לשם יתברך וראוי שיעשו
אותות ומופתים ע' כמו שכתוב ויאמינו
בה' ובמשה עבדו : הנה מפני זה תמצא
שאמר ה' למשה במ"ת הנה אנכי בא אליך
בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך
וגם בך יאמינו לעולם · כלומר אני רוצה
לאמת להם מציאות הנבואה עצמה וגם
לאמת להם שאתה שלוח מאתי לתת
התור' על ידך וזה יהי' בשתם ישיגו למעלת
הנבואה כי בזה ידעו שאני רוצה לתת
התורה על ידך וזה יהיה אמות עצמי
לנבואה ולשליחות השליח ההוא · ואלה
שני הדברים היו הכרחיים לאמת שהתורה
היא מן השמים : האחד מציאות הנבואה ט
לפי שכל ישראל היו נביאים באותה השעה
ושמעו קול ה' מדבר אליהם עשרת הדברות :
והשני ששמעו קול אומר למשה לך אמור
להם שובו לכם לאהליכם ואתה פה עמוד
עמדי ואדברה אליך את כל המצוה והחקים
וגו' ובזה נתאמת להם כי משה היה השליח
שתנתן התורה על ידו וזה הוא ההפרש
שיש בין נביא סתם ובין השליח האמיתי :

פרק שני

יבאר אם הדת התורית אפשר שתתחלף או אם שתקיים לנצח :

ועתה

א **אמנם** במספר המלאכים וכמותם התחלפו הדעות אצל
הפילוסופים · כי קצתם אומרים שבהיותם
שכל בשום אי אפשר שיצויר הרבוי בהם
כי לא ימצא הרבוי בדברים אם לא מצד
החומר והאחדות מצד הצורה ולפי שהמלאכי׳
אינם בעלי חמר הנה אי אפשר בשום צד
שיהיה חלוף או רבוי ביניהם לא כשיהיה
אחד מהם עלה (ר״ל סבה) והאח׳ עלול
ב (ר״ל מסובב) : ולפי זה יאמר שמספר
השכלים הנבדלים הם עשרה כמספ׳ הגלגלי׳
שהם תשעה או עשרה עם החומר שתחת
ג גלגל הירח : ובת התורניים כמו הרמ״בם
והרלב״ג ורבים אחרים ז״ל שנמשכו אחר
זה הדעת הפילוסופית יאמרו שמספר
המלאכים במספר הגלגלים המתנועעים
בתנועות מתחלפות כי לכל גלגל יש מניע
שכלי מיוחד והמניע אותו בתנועתו
המיוחדת ולפי שמספר הגלגלים האלה הם
מ״ט או חמשים יהיו מספר המלאכים
כמו כן מ״ט או חמשים · וסברתם בנויה
על מאמר רז״ל שאמרו חמשים שערי בינה
נבראו בעולם וכולם נמסרו למשה חוץ
מאחד שנאמר ותחסרהו מעט מאלהים :
ואומרים שהמלאכים האלה נקראו שערי
בינה · לפי שכל אחד מהם יש בו השגה
ד מיוחדת בפני עצמה · וכל זה חולק על
דעת התורה כי הכתוב אומר שיש רבוי
המלאכים נמצאים בעצמם מלבד אלה
אשר נשלחים לבני אדם כמו שביארו
חז״ל על פסוק רכב אלקים רבותים אלפי
שנאן ועל פסוק אלף אלפין ישמשוניה ·
ויש עוד מלאכים אחרים משתלחים לבני
אדם כמו שנמצאו כמה פסוקים ע״ז והדעת
הזאת מוסכמת לכל המורים בתורת משה ·
ה ולפי זה נראה שלכל מלאך יש פעולה
בפני עצמה והשפעה מיוחדת · ובעבור
שהכבבים הם רבים במספרם ולכל אחד
יש לו משפיע א״כ יחוייב שיהיה כמו כן
רבוי במלאכים כמו שיש בכוכבים · וזה
מסכים עם מה שאמרו רז״ל אין מלאך
אחד עושה שתי שליחיות ולא שתי השפעות
(ר״ל שיש לכל מלאך שליחות וכח מיוחד
כתאר שלימות הק״בה) ולפי שתאר
השלמיות אשר בו יתברך הם בלתי תכלית
נמצא כהכרח שיש רבוי גדול מהשכלים
הנבדלים כפי התחלפות השגתם ממנו ית׳
וכפי הפרש הכח הניתן להם · וזו דעת
נכונה ואמיתית מסכמת לתורתנו הקדושה
ולעיון שכלי · והנה לא ראיתי להאריך
יותר בענין המלאכים כדי שלא תכבד
העבודה על המעיין ומי שיתאוה להעמיק
יותר בעניינים האלה יעיין בספרי הרמ״בם
ובפירושי הרב האברבנאל בישעיה סימן
ו׳ · ובמעשה מרכבה שביחזקאל ושם יראה
נפלאות וירוה את צמאו בכל אות נפשו :

המאמר השלישי

ידבר בביאור שורש האמונה שתורתנו
הקדוש׳ היא אמיתית ואלקי״ת וניתנה למשה
מן השמים ושלא תשתנה ולא תבטל
בשום זמן מהזמנים ויש בו שלשה
פרקים :

א **קודם** שנבאר שתורתנו הקדושה
היא אמיתית וניתנה מן השמי׳
ושלא תתחלף ולא תתבטל בשום זמן ·
נעיר ספק אחד במה תבחן שהיא אמתית
כי אחר שאנחנו מוצאים דתות הרבה ·
ובל אחד מבעלי הדתות האלה יאמ׳ שדתו
אמיתית ואלקי״ת · במה יודע איפה ההבדל
בין הדת האלקי״ת האמיתית ובין הדת
המזויפת והשקרנית · והתשובה ע״ז
ב שהבחינה שתורתנו אלקי״ת היא · תהיה
מב׳ צדדים האחת מצד התורה בעצמה ·
והשנית מצד השליח אשר ניתנ׳ על ידו ·
והנה מצד התורה בעצמה תבחן בזה
האופן שאם יש בה היסודות והעקרים
הראויים לה כגון עיקר מציאות השם
ושהוא יחיד ושאין לו גוף ושהוא בורא
עולם ומגלה רצונו לבני האדם על יד
נביאיו ושמשגיח על בני אדם לתת לאיש
כדרכיו וכפרי מעלליו · וכיוצא באלו
הענינים הנמצאים בתורתנו ואם היא אינה
חולקת על יסוד מיסודות האלה או בשרשים
המסתעפים מהם הנה בוראי היא אלקי״ת
ואם

דף ז נתם התורה ע׳ השמש כי כמו שהשמש הוא שלמות האור וכל גשם נהיר מאירו כן כמו התורה היא שלימות האדם העוסק בה • ב׳ כמו שהשמש משמח חוש הראות לבריאים ומכאיבו לחלושים כן הענין בתורה שהחכם שמח בשמעו דברי תורה לא כן עם הארץ כי ולכם בפרו קבלה : ד׳ כמו שהשמש מעורר הבעלי חיים משנת הלילה הנמשל׳ למות כן כמו התורה הלא היא כראם הומיות תקרא תשובו לתוכחתי וכמ״ש ראה נתתי לפניך וגו׳ ובחרת בחיים וגו׳ • ה׳ כמו שהשמש מטביע התמונות במראות המלוטשות עד שמזירו ווהר רב מתוכם כן כמו התורה תטביע את תמונת העוסק בה בתוך המראה גדול מלכו של עולם ית׳ גם בשכלם של המלאכים שהם המראות המלוטשות ואם קרה און שומעת תוכחת חיים בקרב חכמים תלין וק״ל • ו׳ כמו שהשמש מתנועע כפי הכנת החומר אשר אין יגיע כי אם יהיה הגשם מאירו ויהירהו ויבהיקהו והפך בהפך כי הענין בתורה כי תורתו של אלישע אשר היתה סבת אבוד נפשו והענין כי ישרים דרכי ה׳ צדיקים ילכו בה ופושעים יכשלו בה • כ׳ שאכלו את הפסח א׳ אכלו לשם אכילה גסה עליו נאמר ופושעים יכשלו בה • וא׳ אכלו לשם שמים עליו נאמר וצדיקים ילכו בה : ז׳ כמו שהשמש נתוסף בעצמים הבהירים שנראה האור על העצם הבהיר כשהוא מאיר ונמשך מקנה אל קנה : ואמנם בעצמיים השחורים הוא בהפך נתמעט האור ונראה כולו במקום א׳ עב וכפול כן הענין בתורה במד״א ומתלמידי יותר מכולם יש מפור ונוסף עוד ועל ההפך ארז״ל אומת דברי תורה מתכוים בעיני עם הארץ בהתלמיד חכם עצמו מבוה אותם כן אלה קצת בגולות הנמצאות באור השמש והן כמצאים יותר בשלומות בתורה למה שהיא תשלום הנפש והגוף יחד ומזה נכיר כי היא המאירה היקרה וזו העולה מדברי הרא״ז הלוי שם והקדמה שהבאנו לעי׳ בשם בד הקמח מצאתי עוד ג״כ בדרשות ר׳ יודא פדואה •

המאמר השני מרבר במציאות המלאכים מהותם ואיכותם ובו שני פרקים :

פרק ראשון מרבר במהותם :

א בהיות שדברנו במאמר הקודם ממציאות הבורא ית׳ שהוא סבת כל הסבות וממציא כל הנמצאים ושהוא אחד קדמון ושאין לו גוף ולא כח בגוף · נדבר עתה בעז״ה מענין מציאות המלאכים הנקראים שכלים נבדלים השייבים ג״כ לעולם העליון וקודם זה ראינו לבאר שם מלאך ועל במה פנים
ב יאמר : ודע כי פי׳ שם זה שליח ויאמר ראשונה על שליח אנשים · כמו וישלח יעקב מלאכים וגו׳ · שנית על הנביא הנשלח מ״ה · כמ״ש ויעל מלאך ה׳ מהגלגל אל הבוכים · ונאמ׳ וישלח מלאך ויוציאנו ממצרים והוא משה · שלישית יאמר בעצם וראשונ׳ על השכלי׳ הנפרדי׳
ג אשר בוונתנו עתה לדבר מהם : ואמנם שהמלאכים נמצאו׳ זהו דבר ברור ומפורס׳ שאין צריך להביא עליו ראיה כי לא לבד הורו עליהם הפילוסופים וכל חכמי הגוים שהם נמצאים אלא שאף תורתנו הקדושה מעירה על מציאותם וזוכרת אותם בהרבה מקומות · ובקצתם קוראה אותם בשמם ·

ואין צורך להביאם פה כי ידוע הוא לכל ד
משכיל : ואולם בענין מהות המלאכים ואיכותם · היו מן הקדמונים שחשבו שמהם הוים מרוח ומהם מאש והביאו ראיה לדעתם מהפסוקים האומר עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט : אבל ה
הרב אב״ן עזרא מכחיש סברתם ואומר שכוונת הפסוק אינו כן (עיין בפרושו על הפסוק ו
בראשית במלת השמים ותמצאנו) וכמו שדרשו רז״ל חגיגה
על מלת חשמל כאלו אומר חיות אש פ׳ אין
ממללות : אבל רוב חכמי האמת וגם דורשין
בת הפלוסופים כולם הסכימו שהם צורות קדושות נבדלות מכל חומר : ולכן נקראי׳ ז
אצלם שכלים נבדלים · לא שהיו מראים עצמם לבני אדם ר״ל לאבות הקדושים או לנביאים ברמות אנשים וקצתם ברמות אש וכיוצא בזה : גם מנויהם ופקידותם ח
נבדלים ונפרשים · כי יש מלאך ממונה על האש · ויש על המים · ויש על השלג · ויש על הברד וכיוצא בהם :

פרק שני מרבר במספר המלאכי׳ וכמותם :

הבורא יתברך מצד אותות פעולותיו וחכמתו ויכלתו בכל הברואים ונשכיל ונבין בעינינו אז יאיר שכלנו בידיעתו ונשיג ממנו כל מה שיש בכח שכלנו להשיג אבל אם נטריך ונטריח שכלנו להשיג הוויתו ועצם כבודו ולדמותו ולהמשילו במחשבותינו לשום גוף ונשם בעולם : נפסד שכלנו והכרתנו ולא נשיג בהם שום דבר · כמו שיקרה לזה שרוצה להביט אל עין השמש וזהרו · כדי
יג להשיג מהותו : ולכן צריכים אנו להזהר מאד בענין זה ולזכרו בחקירותנו על מציאו' ה' אחדותו וקדמותו לדעת כי הוא ית' איננו גוף ולא כח בגוף ואי אפשר לשום דבר להמשילו ·
יד הנה ביארנו במאמר הראשון שהוא היסוד מיסודי אמונתנו שיש אלוק נמצא יהיה קדמון ואינו גוף ולא כח בגוף וההכם ישמע ויוסף לקח :

המאמר השני

בכל פעם כי עד היום מוסיף והולך משם ואילך מתחסר והולך ואינו בהשואה אחת לעולם אלא משתנה והולך פעם אחר פעם אבל התורה משפטי ה' אמת צדקו יחדו : והרב ר' משה אלמושנינו ז"ל בספר תפלה למשה מאמר שני חלק ראשון שהוא על ש"ו פסוקי הקדמה כאתה בשם ר' יואל אבן שועב ואמר שכוונתו להורות על חמש עקרים מפורסמים מפאת הגרמיים השמימיים אשר הם נמצאים בתורתנו הקדושה יותר בשלימות · העקר הראשון מציאותו ית' כי על זה מודים בלי ספק בתנועתם והוא הרמוז באמרו יום ליום יביע אומר כי הוא יביע ויפרסם מציאותו ית' כי כל מתנועע יש לו מניע עד הגיענו אל המניע הראשון : והתורה תעיד על זה ביותר מאחר שאומרים התורה בעל כרחך צריך שיהיה בנמצא מי שצוה עליה ועדות התורה בזה נאמנה יותר מעדות השמים גם כי כל עדות השמי' אינו מפורסם רק אצל המעיינים ועדות התורה אפילו לפתאים וזש"ה מחכימת פתי : העקר הב' הוא חדוש העולם כי זה מתפרסם ע"י גרמי השמים מאחר שהם על שעור מוגבל זה ודאי יורה על רצון מחדשם שרצה שיהיו באופן זה ועל גבול ומספר ההוא וזה מתפרסם יותר ע"י התורה מאחר שיש בה מצות עשה ומצות ל"ת הכל במספר מכוון ושעור מוגבל יורה מציאות המגביל אותם בלי ספק וזה שאמר פקודי ה' ישרים ויהיה פקודי מלשון פקודי המשכן שהוא לשון מספר ותהיה הוראה זאת מעולה בב' פנים הא' מאחר שהם ישרים מכל החכמות העיוניות וגרמי השמי' שיפול בהם באמת' הספק והשקר משא"כ בתורתנו הקדושה · הב' שהמדקדק במספרה הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו משא"כ במספר הגרמים השמימיים כי מה יוסיף ומה יתן לדעת מספרם : העקר הג' ההשגחה שזו מודים בתנועתם התמידיות שהש"י נתן להם כח וגבורה להיות מושלים בקרב תבל ולהרכיב היסודות ולפעול בצווי בוראם כי כן צוה והוא אמר ויהי והוא הנרמז לפעול כמ"ש ובקצה תבל מליהם : אמנם התורה תפרסם זה יותר מפני שמאירה עיני המעיינים בה בדרושים אלהיים ואמות הוראות ההשגחה או ירמוז כי השמים להיותם ספיריים אינם מאירים לחוץ שכל דבר ספיריי אינו מאיר ואין לו גוון רק הוא מוכן לקבל המראים והגוונים כולם כמו המים והזכוכית אבל התורה עם היותה ספירית וברה מ"מ מאירה לחוץ וזש"ה ברה מאירת עינים : העקר הד' הוא שראוי לעבדו ולא לזולתו שלזה מורים השמים בפרסום גדולתו ומעלתו וכבודו ית' אשר מזה ימשך היראה ממנו ולא לזולתו המתמשל' והוא הרמוז בהשמי' מספרי' כבוד אל והתורה תודיע זה יותר בשלימו' אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' וזאת ההוראה היא מעולה יותר בב' פנים א' כי בגרמי השמים אפשר שיבוא האדם לידי טעות ולחשוב שם סבות ראשונות לכל דבר ושיש בהם כח בעצמם לעשות חיל ולא תהיה היראה מגרמי השמים טהורה אמנם היראה מצד התורה טהורה מכל שמץ וזש"ה יראת ה' טהורה · והב' כי בראות המעיין בתנועות השמים חלוף התנועות והסתרה תחת הארץ יחלש כחו מצד אותם השינויים בכל עת אמנם התורה האלהית אינה נסתרת והיא במצב אחד לעולם וזש"ה עומ' לעד : העקר החמשי שכר ועונש אשר זה מורים השמים בתנועתם וחלוף מצבם ומבטיהם ובנינותיהם · ויחייבו אותות ומופתים בשמים ובארץ והוא הרמוז בכל [illegible] ובקצה תבל מליהם והתורה האלהית תורה על זה יותר בשלימות לב' טעמים א' כי משפטי הכוכבים יכזבו לפעמים כי הש"י ישדד המערכת לעת הצורך לאיזו תועלת האומה הנבחרת השנית שאינם צודקים יחד על כל האנשים המתפעלים מהם כי אינם מבחינים בין עובד אלהים לאשר לא עבדו מה שלא יקרה זה לתורתו ית' כי משפטיו אמת ולא תפול בהם כזב וזש"ה משפטי ה' אמת ועוד שהם צודקים יחד לצדיק ולרשע איש כפי ערכו ושלימותו אם לטוב ואם לרע וזש"ה צדקו יחדיו · ע"כ כוונת הר"י שועב ז"ל אמנם לתשלום דבור השמש והתורה מצאתי עוד להרב ר' שלמה אלקבץ בספר אילת אהבים

ונשמרתם מאד לנפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה · ואמר ותמונה אינכם רואים זולתי קול ורצה לומר בזה הזהרו במחשבותיכם ודעיוניכם שלא תמשילוהו לבורא ית' לשום תבנית ולא תדמוהו לשום דמות ודמיון מפני שלא הרגשתם בחוש הראות שום דמות וצורה בעת שדבר עמכם בהר סיני : ובנביאים נאמר אל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש · ואומר אל מי תדמיון אל ומה דמות תערכו לו · ונאמר כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה' בבני אלים והרבה כזה :
ט ע"כ צריך האיש הנלבב להטריח נפשו ולהשתדל בכל מאמצי כחו לידע את בוראו מצד סימני מעשיו ולא מצד הויתו ועצם כבודו · כי הוא קרוב מכל קרוב מצד פעולותיו ורחוק רחוק מצד דמות עצם כבודו ועצמותו · כי לא נוכל למצאו במחשבותינו מן הצד הזה אשר הקדמנו ·
י אבל כשנשתדל להוציאו ממחשבותינו והרגשתינו מצד הוייתו מפני שאי אפשר למצוא ולדעת אותו בזה האופן · בלי ספק נמצא ונרגיש אותו מצד פעולותיו ואז יהיה קרוב לנו כאלו לא נפרד ממנו וזאת היא תכלית ואמתת ידיעתו שנודה ונאמין שאנחנו בתכלית השכלות באמתת עצם כבודו ושנמנע משכלנו להשיגו בדרך זה · ושאין לנו רשות להמשילו ולהגבילו ולדמותו לשום דבר שמשיגי' אנחנו בחושינו הגשמיי' · כי זה מפסיד שכלנו ומכלה את מחשבתינו :
יא וזה עד"מ כמי שטרח להשיג השמש מצד אורו נצוצו וזריחתו ושקיעתו ועלייתו וירידתו ונטייתו זה בוודאי יעמוד על מציאתו ומשתמש לאורו ונהנה ממנו ומגיע אל הענין המבוקש ממנו · אבל מי שיטריח להקור על מהותו ולמצאו מצד עגולו ומכוון בעיניו להביט אל עין השמש בלי ספק תכהנה עיניו ויפסיד אורם ולא יהנה מאור השמש וכל טרדתו תהיה לבטלה :
יב וכן יקרה לנו כשנשתדל להשיג מציאות

הבורא

מכתבי א"מ הרב ז"ל ·

בשם הרב בעל ספר יד יוסף פרשת שמות דרוש ג' א"ל שחמש סבות מונעות הלימוד בשהיות קוצר המשיג · עומק המושג · אורך ההצעות · נרפי הגופים · רוע המזג · וכתב עוד הרב הנ"ל פ' יתרו ריש דרוש שני · כי חוש הראות והשמע הם החושים היותר חשובים שבכל חושי האדם · יען שאר החושים · הטעם והריח והמשוש משמשים לגוף למשש ולהריח ולטעום · אמנם חוש הראות והשמע משמשים לגוף ולנפש עכ"ל · וכתב עוד ריש פרשת וארא כי שלשה שערים הם שבהם יכנס האדם להיכל מלכו של עולם להכיר ולידע קצת מגדולתו ותברך : השער הראשון הוא ידיעת וחקירת כל הנמצאים והחכמה וההשגחה המעורבת בהם : הב' הוא ע"י התורה המפורסמת לנו איך יש גבוה מעל גבוה שהוא עילת העילות וכו' הג' הוא על ידי הנסים והנפלאות שנעשו על ידי הנביאים בעמידת השמש ובתקיעת שמים וכו' ·

מכתבי א"מ הרב ז"ל :

בשם ראיתי כתוב הדיין ז"ל בספר כד הקמח כי עם היות שהשמש והאורה שניהם במדרגה האור מ"מ אור התורה הוא יותר משובח ומעולה מאור השמש בכמה מעלות גדולות ורבות והם ז' מעלות ע"כ דהע"ה אחר שהזכיר מעלת האור במזמור השמים מספרים כבוד אל בירר אח"כ בפסוקי תורת ה' עדות ה' · פקודי ה' : וגו' או שבע מעלות אשר בהן יתעלה אור התורה מאור השמש : המעלה הא' מי שמתמיד לעמוד בשמש ומרבה לשבת במקומו יסוב לו הדבר לנזק גדול עד שיתעלף · וכמו שמצינו ביונה הנביא ותך השמש על ראש יונה ויתעלף וגו' אבל שמתמיד בעסק התור' אינו כן אבל היא משיבת נפש : הב' הוא שידוע כי השמש יכנס במוח האדם ולפעמים ישתגע אדם מזה אבל התורה היא מחכימת פתי : הג' כי מי שמרבה לשבת בשמש ידאג ויתעצב אבל התורה פקודי ה' ישרים משמחי לב : הד' שמסתכל אל עין השמש יכהו עיניו אבל התורה מאירת העינים : הה' כי השמש לעמים שהוא טהור זך וצלול פעמים שיכסוהו עננים ולא יהיה מראיתו טהור גם לפעמים יעבדוהו מן האומות ונעשו ממנו ע"ז ואז אינו טהור אבל התורה טהורה לעולם ואין לטהרתה הפסק ואם טהורה עומדת כלומ' טהרתה עומדת בעצמה לעד לא תפרד ממנו · הו' כי אור השמש אין ממשלתו אלא ביום ולא בלילה אבל אור התורה משמש לעולם : הז' כי אור השמש אינו שוה

בכל

ית׳ ולא הכנסת המקרים עליו ולא הרבוי
בו לפי שהענין אשר נבין מהמדות האלה
הוא שהשי״ת אינו נעדר (ר״ל שלא יהיה על זמן
מה שלא הוה תמיד) ולא חדש ולא מתרבה:
ד ואם היה אפשר לדבר מענין הבורא
ית׳ במלה אחת שכוללת אלו הג׳ מדות בבת
אחת כמו שכולל אותם השכל והיינו
מבינים במלה הזאת כל הג׳ ענינים בוראי
היינו משתמשים בה אבל לפי שלא מצאנו
בכל הלשונות שאנו משתמשים בהם על
ענין הבורא ית׳ מלה אחת שתהיה רומזת
לזה ותורה על הג׳ מדות אלה שהן הכרחיות
לו הוצרכנו להשתמש בהרבה מלות כאלה:
ה ואמנם הרבוי הנמצא במדות הבורא
ותעלה איננו מצד עצמו ית׳ (כלו׳ יש כנוים נ״פ
רבוי כביכול) כ״א הוא מצד קוצר כח המדבר
מהשי׳ שלא יכול להוציא מפיו המדות האלה
ו במלה אחת שתורה עליהם: ודע שכל
המלות האלה שמשתמשים בהם במדות
הבורא ית׳ והמדות עצמם שמיחסים אליו
צריך שתבין מהם הריחוק והשליל׳ שכנגדם
(ר״ל שאין בו ית׳ ההפך מן המדות האלה) כאלו
תאמר אם יאמר עליו שהוא קדמון צריך
להבין שאין לו תחלה או אם נאמר עליו
שהוא אחד צריך להרחיק ממנו הרבוי וכן
כלם כמו שאמר אריסטו׳ השוללו׳ במדת
הבורא יתברך אמתיות מן המחייבות (ר״ל
ההכרחות שמרחיקים ממנו ית׳ הם יותר אמתיו׳ וכאותות
לו מהמדות המיוחסים אליו) כי הוא נעלם מכל
מדה ותואר ומרומם מכל דמות ודמיון:

פרק חמשי ראיה נכונה שאינו גוף ולא כח בגוף:

א **אמנם** המדות האלוקיות שמיחסים
אליו ית׳ מצד פעולותיו אשר
ישתתף בהן עם קצת בריותיו הותרנו
להשתמש בהן עליו יתברך מפני הרחק
המכריח אותנו להודיענו ולעמוד על
מציאותיו הלא תראה שהשתמשו במדות
כאלה מהבורא יתברך בתורה ובנביאים
ב ובכתובים הרבה מאד: ואולם הם על
שני דרכים · הדרך האחד הן המדות
שהן מורות על דמות וצורה גשמיות כמו
שאמר הכתוב ויברא אלקים את האדם
בצלמו וגו׳: על פי ה׳ וגו׳: אני ידי
נטו שמים: באזני ה׳: ותחת רגליו:
עיני ה׳: זרוע ה׳· ויאמ׳ ה׳ אל לבו:
והדומה לזה מן האברים הגופיים · והדרך
השני הן מדות שמורות על תנוע׳ ומעשי׳
גשמיים כמו שנא׳ וירח ה׳: וינחם ה׳:
ויתעצב אל לבו: וישמע ה׳: ויזכור
ג ה׳: וירד ה׳: ויקץ כישן ה׳: ורבים
כאלה שהם מפעולות ותנועות בני אדם·
אלא שקדמונינו ז״ל בפירושם כתבי קודש
תירגומו ופירשו לנו המדות האלה ודקדקו
בהם מאד כדי להבינם דרך כבוד · ויחסו
הכל אל כבוד הבורא ית״ כמו שתירגם
אונקלוס על כמה פסוקים: והנה ה׳ נצב
עליו· והא יקרא דה׳ מעתד עלוהי: וירא
ה׳ וגלי קדם יקרא דה׳ · ואתגלי יקרא דה׳
ויעל מעליו אלקים ואסתלק יקרא דה׳: הנה
פירש והוציא את הכל דרך כבוד · והרחיק
הכל מהבורא ית׳ כדי שלא ישיגוהו שום
ד גשמות ומקרה: והנה האריך בזה הגאון
רב סעדיה בפרושו על התורה ובשאר ספריו:
ה וגם הנשר הגדול הרמ״בם ושאר גאוני עולם
ז״ל וכולם הסכימו בזה שהרחק הביאנו
ליחס לשם ית׳ מדות ופעולות גשמיות כדי
לצייר בלבבנו ענין שקיים בנו מציאות
הבורא ית׳ והנביאים כלם דברו בענין זה
בספריהם הקדושים במלות גשמיות לפי שהן
ו קרובות לשכל בני האדם ולהבנתם: ואו
היו מדברים ממנו ית׳ וממדותיו במלות
רוחניות כפי הראוי לו · לא היינו מבינים
לא המלות ולא הענין שהיו מדברי׳ ממנו
ית׳ · ועל כה״ג אמרו רז״ל דברה תורה
ז כלשון בני אדם שיבינו השומעים: וכן
דרך התורה לדבר בכל ענין דק ורוחני ·
כמו בשכר עולם הבא וענשו וכיוצא בזה:
וקצרה בביאור הענינ׳ מפני שסמכה על
הקורא המשכיל שיבין אותם הבנה אמיתית
ח ע״ד הרוחני: וכבר הזהיר אותנו רבן
כל הנביאים מר״עה שנשמור מחשוב
במחשבותינו שיש לה׳ צורה גשמית או
דמיון שום בריה בשמים ובארץ כמ״ש

ו אל קצתו : ולכן מפני שהוא נפרד וחלוק
בשרשיו ויסודותיו ושוה בתולדותיו וחלקיו
הנה זאת ראיה כי מחדשו ומחברו ומנהיגו
אחד הוא ואין שני לו : ואלו היה אפשר
לצייר בשכלנו שיתקיים העולם כפחות
מבורא אחד היינו מעלימים זה על דעתנו
אך מפני שלא יכולנו להשכיל ולהשיג
דבר שיוכל לברוא ולעשות דבר אחר
שיהיה פחות מאחד . הנה בוודאי ידיעה
נכונה שאי אפשר להכחישה ולדחותה
ח שהוא אחד לא פחות ולא יותר : אבל
מפני שהבורא יתברך איננו נראה ומושג
בחוש . אי אפשר למצאו ולדעתו אלא
בראיות ברורות ובחינות ישרות המורות
עליו מצד בריותיו ופעולותיו כי בהם תתחזק
אמונתנו שהוא נמצא ואחד וקדמון היה
ט הוה ויהיה : וכל הראיות האלו מעידות
על אחדותו ומכחישות ומרחיקות ממנו ענין
הרבוי והשתוף והדמיון כמ״ש הוא ית׳ על
עצמו היש אלוק מבלעדי ואין צור בל
ידעתי ואומר אל צדיק ומושיע אין זולתו
ואומר אל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש :

י הראיה השלישית אם היה בורא מאחד
יהיה ביכולת כל אחד
לברוא עולם או לא יכול אלא בעזר חברו
ואם היה יכול לברוא לבדו א״כ הבורא
האחד נוסף ומיותר לפי שהאחר יכול ואינו
יא צריך לחברתו : ואם לא יכול לגמור
ולהשלים הבריאה כ״א בהתחברם יחד .
א״כ אין לאחד מהם יכולת שלימה ולא
כח גמור מפני שכל אחד מהם נלאה
וחלוש וצריך לאחר וכל מי שהוא חלוש
יש תכלית וסוף לכחו ולעצמו וכל מי
שיש לו תכלית יש לו גבול וכל שיש לו
גבול מחובר וכל מחובר מחודש וכל מחודש
יב יש לו מחדש : גם החלוש אי אפשר
שיהיה קדמון לפי שמי שהוא קדמון לא
תקצר ידו מלעשות כל דבר ולא יצטרך
לעזר זולתו ואנחנו כבר הוכחנו בראיות
ברורות שהא׳ ית׳ קדמון ויכול . א״כ נמשך
מזה התולד׳ שהבורא יתברך איננו יותר
מאחד : ועוד אם היה יותר מאחד היה
אפשר שתהיה בניהם מחלוקת בבריאת
הברואים ולא היתה נגמרת מהם יצירה
כי מה שהיה רצון זה לא היה רצון האחר
אבל לפי שעינינו רואות שכל העולם
כולו על סדר אחד ותנועה אחת נמצאת
בכל חלקיו ולא נשתנה עם המשך הדורות
ידענו מזה שיוצרו ומנהיגו אחד לא ישנה
יד מעשהו ולא יחליף הנהגתו : כי ההנהגה
לא תהיה שלימה ומתמדת באופן אחד
כי אם בהיות אחד בעצה ובהנהגה כמלך
טו במדינה והנפש בגוף : ובמה שהוכחנו
בענין האחדות די למבין ודי לתשובת
המינים הטוענים על הרבוי כי כאשר
בררנו וקיימנו האחדות לבורא עולם
בטלנו והדחנו טענת כל מי שיאמר שהוא
יותר מאחד :

פרק רביעי

הוכחה וראי׳ ברורה על קדמות האל יתברך :

א אחרי זה נחקור מענין הקדמות (ר״ל
אם האל ית׳ קדמון שאין קדמון לפניו
ואם לאו) ונאמר כי בהכרח הוא כשיאות
לדבר . שם אחד האמיתי ויתקיים לו דין
הוא שיאות לו גם כן שם המציאות וכן
הקדמות . כי האחד האמיתי לא יתהוה
ולא יפסד ולא ישתנה ולא יתחלף ואין
לו תחלה א״כ הוא קדמון כיון שאין לו
ב תחלה : וכן נאמר כי מדת המציאות
התמידית כשהיא ראויה ונאותה לדבר תאות
לו ג״כ מדת האחד האמיתי ומדת הקדמות .
כי מה שהוא נמצא תמיד לא יתכן שיהיה
פעם אחד נמצא ופעם אחר איננו נמצא וכן
להפך וכל הנמצא תדיר אי אפשר להיות
רב ברבוי כי הרב במספר איננו בנמצא
תדיר לכן הוכרחנו לומר שהוא אחד :
ג וכן ראויה מדת הקדמות : כי הנמצא
תדיר אין לו תחלה וסוף וכל מי שאין לו
תחלה הוא קדמון בהכרח . ומזה התברר
שהשלש מדות האלה ענין אחד והן
דביקות זו בזו . ולא תתפרדנה .
וגם אינן מחייבות שנוי לעצם כבוד הבורא
ית׳

א **ואחר** שנתבררנה בראיות ברורות במה שהקדמנו שיש בורא לעולם וממציא כל
הנמצאות ראוי לנו לחקור אם הוא אחד או אם יש יותר מאחד וצריך א"כ
ב שנבאר אמתת אחדותו ה' על כמה פנים : הראיה הראשונה כאשר נתבונן ונבחין עלות וסבות
הנמצאות נראה ונמצא שבספרן פחות ומעט בעלולים וביאור זה הוא שהאישים מכל
הנמצאות הם רבים עד אין מספר • והמינים
הכוללים אותם יהי' מספרם פחות מן האישים
אשר נכללו בהם • כי כל מין ומין כולל
אישים הרבה • א"כ יש תכלית וסוף למספר
המינים אבל לא לאישי כל המינים •
וכאשר נערוך המינים אל סוגיהם הכוללים
אותם נמצא שיהיה מספרם פחות ממספר
המינים כי הסוג כולל מינים הרבה וכל
עוד שיעלו הסוגים יתמעטו עד שיגיעו אל
סוגי הסוגים הנקראים בלעז גינירה
גיניראליום וכן כולם מתמעטים והולכים
עד שיעלו ויגיעו אל עילתם וסבתם הראשונה
והוא הבורא יתברך שהוא עלה כל עלה
ועלול :

אישים הפרטים מכל מין ומין נקראים בלעז •
אינדיבידואה עד משל מין האדם הוא הכולל
כל בני האדם והיו מה שהיו והפרטים הם ע"ד משל
ראובן שמעון דוד ושלמה ונקראים אישי המין והוא
המין כבהמות חיות ועופות דגים ורמשים : הסוג
בלעז גינוס הוא הכולל מינים הרבה על דרך משל
בהמה הם כולל לכל מיני בהמות כגון סוס חמור שור
ופרד וכו' מלת בהמה הוא הסוג הכולל כל מיני
בהמות • וכן חיה הוא הסוג הכולל כל מיני חיות
כגון אריות • דובים • זאבים •
שועלים • וכיוצא
באלה •

ג הראיה השנית מצד סימני החכמה הנראית בכל בריות וענייני העולם • כי כאשר
נסתכל ונעיין בזה נראה כי הכל מחשבת חושב אחד ומלאכת בורא
אחד כי אנחנו רואים שכל העולם שוה בתולדותיו ומתדמה בחלקיו • וגם נראית החכמ'
האלקים ביצירות הקטנות והגדולות וכלם
מעידות כי אל אחד בראם • ואלו היה
לעולם יותר מבורא אחד היתה צורת
החכמה מתחלפת בחלקי העולם ומשתנית
ד בתולדותיו : ועוד כי אנחנו מוצאי'
שהעולם צריך לקיומו ותקונו קצתו אל
קצתו ואין חלק ממנו נגמר כ"א בחלק
האחר כאברי הגוף ושאר המורכבי' הצריכי'
קצתם אל קצתם לתקונם והשלמתם הלא
תראה שהירח והכוכבים צריכים לאור החמ'
כי בלעדה חשוכים ובעורים הארץ כי יכה
אל השמים והמים וכן הבעלי חיים צריכי'
קצתם אל קצתם כי יש מין אחד אוכל מין
אחר להחיות נפשו • והאדם צריך אל
כלם ותקנת כלם היא ע"י האדם וכל הארצו'

מכתבי מ"מ הרב ז"ל ומביאו גם כן בעל העקדה •

בד"ה אומר שהקב"ה גדל והרים את המין האנושי בעת
היצירה מכל מה שהנמצאו השפלים בד' מעלות • הא' במה
שאמר להעשה הכוונה לאום אחד מאומות כמ"ש נעשה אדם
בגלמנו מה שלא נאמר כן על זולתו מהאומות או המינים
כי לא נאמר תוציא הארץ סוס או גמל או חמור וכיוצא
בו • השני מה שהיה המעשים לעצמו ית' באמרו נעשה
אדם לא נאמר כן על זולתו רק תדשא הארץ דשא וגו'
ושרצו המים שרץ : הג' במה שהיה ע"י העצה והמלאכה
כמ"ש ויאמר אלקים נעשה אדם וגו' • הד' במה שהורה
על באמרו בצלמנו כדמותנו והוא שכיון ממנו מתחלת
יצירתו שתהיה מעלותיו נבדלות מכל הנמצאים בכ' חלקיו
השם שלמות המושכלות והפעולות :

ה והמהוות והמדינ' והחכמות והמלאכות כולן צריכות זו לזו : והנה החכמה האלקית
נראית ביצירות הקטנות כמו הגדולות כי כח החכמה הנראית ביצירת הפיל לפי גודל
ו גופו איננו יותר נפלא מכח החכמה הנראית ביצירת הנמלה לפי קטנותה : אבל
בהפך ביצירת היותר קטנות נראה בהם כח החכמה יותר וביותר ותקון הבורא בהם
יותר נפלא • וזה יורה כי הכל מחשבת חושב אחד ובורא אחד לכלם • לפי שהם
מתדמים ושוים ונכונים להשלמת סדר העולם וקיומו בכל חלקיו • ואלו היה לעולם
יותר מבורא אחד היתה צורת החכמה מתחלפת בקצת חלקיו ולא היה צריך קצתו
אל

לא נביא לא אשף ולא חרטום שיכול לחבר ולהמזיג היסודות חבור קיום ומתמיד כי אע"פ שמשה רבינו וכמה נביאים ע"ה שינו את הטבע וחדשו בריות לא עשו זה ביכולת עצמם אך בגזרת הבורא ית' ויכלתו גם היה זה מה ששנו בטבע וחדשו לפי שעה
כב וזמן מועט ולא קיום ומתמיד: והסברה מחייבת שנאמין שהעולם מחודש אחר שבררנו בראיות גמורות ממה שהקדמנו שאי אפשר שיהיה דבר עושה את עצמו א"כ בהכרח צריך שיהיה לעולם עושה ומחדש שהתחילו וחדשו. ואחר שהתברר ג"כ שאי אפשר שיהיה להתחלות גבול וסוף לתחלתו לכן בהכרח הוא שיש לעולם מתחיל אשר אין תחלה לפניו וראשון שאין ראשית לראשיתו ואין תכלי' לקדמותו. והוא הבורא ית' ויתעלה הוא המחבר והמתחיל אמיתי והקדמון הנצחי כמו שנבאר עוד בעזה:

מכתבי אבי הגאון נ"ע

החוקרים נסתפקו למה לא יאמר הש"י יום מיוחד לבריאת האדם כמו שנאמר לשאר דברים הפחותים ממנו כי למעלת האדם היה ראוי ליחד לו יום מיוחד לבריאתו. והתשובה ב' תשובות הא' לפי שהאדם הוא מקשר הנמצאות העליונות עם התחתונות. והב' לפי שהאדם אינו אדם בעת שנברא לפי האמת כי אין שלימותו נמצא אתו בעת הבריאה כמו שאר הנמצאות שנבראו' הוא תכליתם וכל זה בחכמת הש"י להעיר אוזן אדם ומקיף ויראה ה' כי שלימותו תלוי בידו והשתדלותו להשלים עצמו. ולכך לא נאמר בבריאתו כי טוב: אמר המחבר נ"ע שזהו כוונת הכתוב גלמי ראו עיניך וכו' ימים יצרו ולא אחד בהם ר"ל האדם נברא רק כגולם אבל לא נגמר בריאתו עד אשר כי יבוא אל התכלית והש"י כי בכל ימים שהם יצירה ולא אחד מהם ביום הש"י לא נכתב יצירה כי לא נגמר בשעת בריאתו הטוב רק בשיגדל ודוק:

פרק שני יורה שהבורא ית' הוא מחויב המציאות ושהוא נצחי לעולמי עד:

א **ועוד** יש מופתים חזקים וראיות ברורות שהביאו הפילוסופים מבני עמנו על מציאות הש' כגון הרב המורה בספרו הנבבר ובעל העקרים וחכמים אחרים ז"ל אבל לאהבת הקצור לא רציתי להביאם כלם כדי שלא יכבד על המעיין אך מופת אחד חזק שאי אפשר להחלק עליו אורהו אביא עוד באחרונה ואחרון אחרון חביב הביאו החכם ר' אלבו בשם הרמ"בם ז"ל בספר העיקרים במאמר שני פ"ה והוא הוא:
ב כל הנמצאות הם בהכרח על שלש' אופנים הא' אם שיהיו כלן בלתי הוות ולא נפסדו' (ר"ל שלא נבראו מאו' בורא אבל היו כך מעצמם לע"ע ומאחר שלא נבראו מאו' בורא א"א ג"כ שיפסדו כ"א יתקיימו לעולמי עד) או כלם הוים ונמצאים או קצתם הווים ונפסדים וקצתם לא הווים ולא נפסדים. וזאת החלוקה בהכרח שקר שיהיו כלם בלתי הווי' ונפסדים ולא הווים ונפסדים לפי שאנחנו רואים בחוש נמצאות רבים הווים ונפסדים. גם שקר הוא שיהוו כלם הווים ונפסדים לפי שאם היו כל הנמצאות נופלים תחת ההויה וההפס' היו אפשרי המציאו' (ר"ל אפש' שיהיו ואפש' שלא יהיו) (כי מה שיפסד מקרה אבל שפילוס' אפש' המציאו' לפי שלא יש לה מציאות אמיתי) והיות ראוי שיפסדו כלם ולא יהיה עוד שום מוציא ומכריח
ג מציאותם מחדש אחר שנפסדו כלם. והנה אנחנו רואים אותם שהם נמצאים בעולם: לכן יתחייב בהכרח שיש נמצא בלתי הוה
ד ולא נפסד שאין אפשרות הפסד כלל. והוא הממציא ומכריח מציאות הדברים אחר שנפסדו: והוא מחויב המציאות ולא אפשר המציאות והוא הבורא ית' ויתעלה הממציא כל הדברים ההוים והנפסדים והוא לא הווה ולא נפסד כי אם נצחי וקיים לע"ע:

פרק שלישי יחקור חקירה על ענין אחדות הבורא יתברך בראיות אמתיות:

ואחר

וכיון שיש לה סוף בהכרח שיש לה ג"כ
מתחיל וראשון שאין ראשו' כמוהו ומתחיל
קודם לו · וביאור הדבר כך הוא כי כל ח
מה שיש לו תכלית וסוף בהכרח יש לו גם
כן התחלה · אבל למפרע מה שאין לו
התחלה אין לו סוף גם כן · ומה שנמצא
לו תחלה וסוף בידוע שיש לו ראשון ומתחיל
שאין קוד' לו · והנה כל מה שנברא' בעולם ט
מהנמצאו' כולן יש להן התחלה וסוף א"כ
בהכרח יש להן ראשון ומתחיל שאין לפניו
ראשית והתחלה · והוא הבורא יתברך
שמו לעד :
והקדמה השלישית כך היא שכל דבר י
מחובר ומורכב מ

גם שיהיה המקבל בלתי מוכן אז לפי ראותנו ודעתנו
בבריאת העולם יש מאין כפי כחו החזק ית' זאת הפעולה
ראויה שתקרא מלאכה לגדולתה ונדמה כל יכול וכמ"ש כי
בו שבת מכל מלאכתו הרי שאמר כי ביום השבת שבת
מאותן הפעולות שראוי לקראן בשם מלאכה כנזכר ·
והמין השני הם הדברים הטבעיים כלם שפועל הוא ית'
בהם כפי טבעם וכחם ולא כפי כחו החזק וזה עז' סבות
אמצעיות ד"מ בזריחת השמש וזה ראוי לקראו מעשה לא
מלאכה כי עם היות הוא יתברך סבתם הנה יש סבות
קרובות שעל ידן יעשה בהם בענין שמעשים אשר יעשה
האדם בלי טורח ועמל הנה שבערכו לא יצדק בהם ואמר
זה בלשון בני אדם ועליהם אמר אשר ברא אלקי' לעשות
כי מין אלו הפעולות הם עושים ונעשים :

מכמה דברים בהכרח הוא מחודש · וביאורו באופן זה שכל דבר מחובר הנה הדברים יא
אשר חוברו מהם היו קודמים לאותו דבר בטבע · עד"מ הלחם נתחבר ונלוש מקמח
ומלח ומים · א"כ הקמח והמלח והמים הם קודמים ללחם בטבע : ובהכרח צריכים יב
אנו לומר שיש לאותו דבר מחבר שהוא ג"כ קודם לו הקדמה זמנית וטבעית שאין קדמון
לו כי הקדמון האמיתי הוא שאין לו עלה או סבה וכל שאין לו עלה אין לו תחלה וכל
שאין לו תחלה אין לו תכלה (ר"ל סוף) יען מה שיש לו תחלה איננו קדמון אמיתי וכל
מה שאינו קדמון אמיתי הוא מחודש ולעולם אין לך אמצעי בין הקדמון והמחודש שתוכל
לומר עליו זה לא קדמון ולא מחודש א"כ כל דבר מחובר איננו קדמון כ"א בהכרח הוא
מחודש : אמר המחבר הכוונה היוצאת מן הקדמות האלה לחורות שכל הדברים יג
הנמצאים בעולם כלם מחוברים ומורכבים ואין לך חלק מחלקיו מבלי סדור וחבור : כי יד
עינינו רואות שהעולם בכללו כבית נאה הבנוי לתלפיות אשר מזומן בו כל מה שצריך
לו · השמים ממעל כתקרה וגג · והארץ מתחת כמצע וקרקע · והכוכבים הם כנרות טו
להאיר לארץ ולדרים עליה · וכל דבר מסודר למה שצריך לו · והאדם הוא כבעל הבית
המשתמש בכל מה שיש בו · ומיני הצמחים מוזמנים לתועלתו · והחיות נבראות להנאתו
ולצרכו · כ"ש דוד המלך ע"ה תמשילהו במעשה ידיך כל שתה תחת רגליו וכו' : וסדר טז
זריחת השמש ובואה חוזא כדי לסבב הקור והחום הקיץ והחורף בארבעה זמני השנה
ותועלותיהם והשנותם תמיד על סדר אחד מבלי הפסק וסבוב הגלגלים אשר תנועותם
מתחלפות : והכוכבי' ומולות על הנהגה משוערת ומשקל מכוון לא יזח ולא ישתנה · יז
וכז לתועלת ותקנת האד' כי הכל נברא בעבורו : וכל הדברים הנ"ל הם מורכבים חי
ומחוברים בכל חלקיהם או במקצת' : וכן הצמחים והבעלי חיים מורכבים ומחוברים
מד' יסודות אע"פ שהם נפרדי' זה מזה ומתנגדים זה לזה כי האש כנגד המים והמים
מכבים אותו וכן שאר היסודות (כמו שאז' בע"ה בזריכות ביסודות) אע"פכ הטבע חברה אותם
בכל הנמצאים חבור נאה וקיים עד עת קץ (ר"ל עד שיגיע קץ כל דבר להשחת ולהפסד) ואפילו יט
הגלגלים והכוכבים והאישיים (שהם המלאכים) חשבו קצת מהפילוסופים שהם מיסוד אש
ויש סמך וראיה לדבריהם מן הכתוב האומר עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט :
וכיון שהנמצאים כלם הווים מהיסודות ומחוברים מהן וידענו כי לא נתחברו ונתמזגו כ
מעצמם בטבע מפני ההתנגדות והמחלוקות שיש בניהם כמו שאמרנו לכן בהכרח הוא
שיש להם מחבר זולתם וזולת הטבע המחבר וקושר אותם בעל כרחם והוא הבורא ית'
אשר תקן קשורם ומזג חבורם בסדר נאה ומתקיים : כי אין שום נמצא בעולם רא מלאך כא
ולא

פרק ראשון יחקור על אמיתת מציאות הבורא יתברך ובו כמה הקדמות ברורות :

א **ראוי** לכל אשר בשם ישראל יכונה לידע ולהאמין במציאות האל
ית' • ושיש בורא ומנהיג לעולם הזה • גם צריך לחקור בזה חקירה מופלגת לא מפני שמסופק בדבר ח"ו אלא כדי שיתברר לו מציאותו בלי שום פקפוק ותשתרש בלבו ידיעתו וכדי שיוכל לברר הענין הזה לכל מי שיכחיש או מסופק בדבר ח"ו וכשיתברר לו שיש אלוק' ממציא ובורא את העול' צריך לחקור עליו אם הוא אח' אחדו' גמורה ואם הוא קדמון ואם הוא גוף או
ב כח בגוף : והנה החקירה הזאת מיוסדת על שלש הקדמות שמהן יתברר שיש לעולם הזה בורא ומנהיג שבראו והמציאו יש מאין : ואלה הן
ג הקדמה הראשונה היא על זה הדרך שאי אפשר ששום דבר יעשה את עצמו וביאור זה שכל נמצא או בריה שלא היה בעולם בתחל' הנה מוכרחים אנו לומר שבא לעולם על ב' אופנים או שעשה וברא את עצמו או שנעשה ונברא ע"י אחר ואם עשה וברא את עצמו אנו צריכי' לומר או שעשה את עצמו אחר שהיה כבר במציאות או שלא היה קודם לכן לגמרי ועשה את עצמו מאפס הגמור
ד ר"ל (מאין ליש) והנה אם נאמר שעשה את עצמו אחר שהיה כבר במציאות א"כ לא עשה כלום כי לא היה צריך לעשות מי שהיה כבר במציאות ואם נאמר שעשה את עצמו מאין הגמור זה אי אפשר כי
ו אפס ותהו היה • והאפס (ר"ל הדבר שאינו במציאות) אינו יכול לפעול ולעשות שום דבר וא"כ איך יוכל לעשות עצמו ובהכרח צריכין אנו לומר שיש לו בורא שעשאו ואי אפשר לשום בריה או נמצא לעשות את עצמו וזהו ביאור וברור ההקדמה הראשונה :

ז והקדמה השנית תתברר בסיגנון זה בכל התחל' יש סוף למספר' וכיון

מכתבי א"מ הגדול ז"ל • וז"ל בענין המציאות :

הן אמת לסבות רעות המציאות נמצאו ב' כתות ודעות נבוכות בחיק האמונה האלקיות וכולן באות משורש פורה ראש ולענה מכחשת השגחתו ית' • הא' היא סברת המתפלספים הגוזרים ואומרים שהרעות כלן העדרים ואינם מפעולות פועל מפי עליון לא תצא הרעות בעצם רק במקרה ובזה הדעת יוסר השכר והעונש • הכת הב' היא סברת החושבים שהתחלת המציאות שתים • הא' פועל הטוב • והב' פועלת הרע : והכת הג' הם המתאוננים והמתלוננים תמיד מרעות זה העולם ותהפוכותיו וזה לאמרם כי להכרח פחיתות ההיולי ממנה הורכבו כל מה שתחת גלגל הירח ויתחייב שיהיו הרעות בו עודפות על הטובות ובזה קוראים תגר על ה' לחפש תמיד אחר הרעות : והתשוב' לספק הראשון שהמקרה לא יתמיד • ולכת ב' אמרו כי כמו שהלב עם היותו אחד תבואו ממנו פעולות מתחלפות ולכל אברי הגוף ושפע ממנו כפי הכנת האבר לכן יהיה הכבד חם והמוח קר וכן כולם וזה באמצעות האברים האמצעיים המוכנים לזה כן הא־ל ית' ופעל בזה המציאות באמצעות גרמי שמים פעם וחמם פעם יקרר פעם יהווה ופעם יפסיד כפי קורבת השמש והכוכבים מזה מציאות השפל וזאת תשובה עיונית הסכימו עליה המתפלספים • והתשובה לכת הג' היא כי אדרבא הטוב הוא נוכר במציאות תמיד ושרוב רעות האדם הם מרוע בחירתו כמ"ש אולת אדם תסלף דרכו וכמו שיתלונן מי שהכהו עיניו מרוב המסתכל וזולת זה אמר בזה לא יתכן להתלונן על ה' כי אם על עצמו :

מכתבי א"מ הרב ז"ל :

בשם ספר ראוית לעת כי פעולות הש"י בזה העולם נחלקו לשני מינים : הא' כפי כחו הגדול

בדי ללמד הידיעה הזאת לבנינו ולכל מי
שמספק בדבר או למי שאין לו בזה ידיע׳
אמיתית כמ״ש ושננתם לבניך וגו׳ ·
ז ולמדתם אותם וגו׳ · ואם כדי שנוכל
להשיב לאומות העולם המונין אותנו
ופוערים פיהם לבלי חק ודוברים עלינו
עתק בגאוה ובוז לאמור אין לכם פה
להשיב ולא מצח להרים ראש בעניני
האמונה וכבר אבדה חכמתכם ובינתכם
הקדומה כמו ששמעתי דבת רבים מגור
ו מסביב בימי חרפי : ועל זה הזהירו
אותנו חז״ל באמר׳ הוי שקוד ללמו׳ תור׳ ודע
ח מה שתשיב לאפיקורוס : והאמת הוא
שבעו״ה אנשי החכמה אבדו ואין אתנו
יודע להשיב למפקפקים החורפים אותנו
ט תשובה נצחת כראוי : ולכן קמתי אני
הצעיר באלפי ותעוררתי לכבוד ה׳ אלקי
ישראל ואספתי במאמרים אמרי אמת
ולקטתי שושני׳ מספרי חכמינו ז״ל הקדמוני׳
והאחרונים · וכמה ליקוטים וענינים ·
השייכים למלאכה זאת מכתבי א״מ הרב
ז״ל ה׳ חברתי אותם אל אחת להיות משכן
אחד וקראתי אותו **עולם העליון**
והם הדברי׳ הרוחניים והמדעיים השכליים
האמוניים וכל זה בקצור מופלג ולשון צח
וקל כדי שכל אחד שיש בו ריח תורה
יכול להבין הדברים מהרה ואתחיל בעזרת
השי׳ :

אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות במדה טובה כתיב ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול וגו׳ : ובמדת הפורענות כתיב וארובות השמים נפתחו במדת פורענות כתיב ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות וגו׳ והלא אדם מושיט אצבעו בעולם הזה באור מיד נכוה אלא כשם שנותן הקב״ה כח ברשעים לקבל פורענות כך נותן כח בצדיקים לקבל טובתן ע״ב פירו׳ רש״י וכי אפשר כן שיהיה הקב״ה נותן לאדם אלא שכבין והלא אינו יכול לסבול כ״כ וכו׳ · הרי דגמרא חזר וביאר ומבין דמה שאמר אלא שכבין ר״ל עוצם של הקב״ה · ועל המשיב איכא למידק מאי השיב לו שהקב״ה נותן כח באדם לקבל והרי הקושיא לא היתה על כח הקבלה רק משכן ושמים בזרת תכן דאינו גדול כל כך שיכיל שכר אלא שכבין ותברך כיון דכל העול׳ כולו אינו אלא כמזרת ועד גודל והקושי׳ לא יתורץ בזה : אמנם נ״ל תירוץ נכון ע״פ חידוד והוא ע״ד מאמר רז״ל בריש סנהדרין שהנא דקאמר גחל בר הוי עוויא רקומתא אפותיא דספסיר שכיבנ׳ השתא דלא עוויא רקומת׳ פוריא בר שיתין גרמידא לא סגי לנא אמר רב הונא קרא כתיבי מעיקרא כתיב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפרת ותניא ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן י׳ וכתיב ומעדתי שם ודברתי אתך מעל הכפורת וא״ב נהכות אשר בנה שלמה ששים ארכו ועשרים רחבו ול׳ אמה קומתו ובסוף כה אמר ה׳ השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי פרש״י הרי כאן עשרה גבוה מן הקרקע הרי שהקב״ה משרה שכינתו בעשרה טפחים סמוך לקרקע ועוד באורך הכפורת באמתי׳ ומני ארכו ובסוף בבית המקד׳ היה גבוה ל׳ אמה וארכו ששים · ובשחטאו כ׳ אמר להם איזה בית אשר תבנו לי שתוכל שכינתו להיות מצומצם בתוכו עכ״ל : הרי לפנינו דכשבלום אהבה וחבה בין ישראל לאביהם שבשמים אף הקב״ה

מקפל ומצמצם שכינתו בדרך פלא שהמועט יחזיק מרובה ובזה סרה תמיהת הגמרא וכי אפשר לומר כן וכו׳ : דוודאי אפשר כיון דשכר עולם הבא אינו גשמי אלא רוחני וכבר אמרנו דברוחניות אפשר לצמצם עד שמועט מחזיק את מרובה ובזה נכון לביאור המשנ׳ אשר שמענו פתח השער רז״ל קאמ׳ עתיד קב״ה ליתן לכל צדיק וצדיק ש׳ עולמות ועל זה יפול לב אדם לתמוה תמיהת הגמרא וכי אפשר לומר כן והלא כל העולם אינו אלא כזרת ועד גודל וא״כ איזה מקום יכיל ש׳ עולמות אלו לזה בא ר׳ שמעון בן חלפתא לתרץ ולומר דכשיש שלום בין ישראל לאביהם שבשמים וצדיקי הדור או אפותיא דספסירא שכינן כב יכול הש״י מצמצם שכינתו ואורות הקדושים שיכולם אפילו כלי מלא ואין מקום צר להם ובוודאי לפי הבריאה שהעולם כולו אינו אלא כזרת ועד גודל יהיה העולם אלא אפילו בפחות הרבה ממלא עוצמו של הקב״ה ובשביל דאין מכוא כלל לחשבון עמידת ש׳ עולמות בעולם הזה לבד שאינו אלא כזרת ועד גודל ולא מכילו כלי מחזיק ברכה זו דשכר הצדיקים אלא עוצמו ית׳ או ש׳ עולמו׳ אלא שלו דווק׳ מחזיק מאו דכשרקומתן עוויא אפותיא דספסיר׳ שכינן והשכ׳ הרוחני מתצמצ׳ ומתקפל והקב״ה אוהב צדיקו׳ ומצמצם שכר׳ · ועז״ מביא הפסוק ה׳ עוז לעמו יתן וגו׳ ר״ל דשתי קושיו׳ הן כאן האחת היאך יסבול האדם קבלת השפע גדול כ״כ וכמו שהבין התרצן לעיל הקושי׳ · והשני איזה מקו׳ יכיל השפע דהרי כל העול׳ אינו אלא כזרת ועד גודל ולזה תירץ שני תירוצים אם לקושי׳ איך יכול לסבול השפע הגדול הזה · לזה אמר ה׳ עוז לעמו יתן דאם הקב״ה נותן כח ברשעים לקבל פורענו׳ כ״ש שנותן כח בצדיקי׳ לקבל טובתן כמו תירוץ הג׳ דלעיל · ועל קושיא השניה מתרץ ה׳ יברך את עמו בשלו׳ וכיון דאהבה ושלום ביניו יתב׳ לצדיק הוי רקומת עוויא ואפותי׳ דספסיר׳ שכינן והאורו׳ מצומצמים ומקו׳ מועט יכול להכיל דאז הוי כלי מחזיק ברכ׳ אבל לגלוי זה לא הוי הכלי דהיינו העול׳ יכול להחזיק הברכה כיון דאינו אלא כזרת ועד גודל וק״ל ·

פתיחה לספר ראשון

ג איך ואמינו בה שלא ידעו · וקצת מהם
אע"פ שמאמינים שיש אלוה בורא עולם
אינם יודעים מה באמינים אחריו שאין
להם דעת ולא תבונה לצייר ולחקוק בלבם
מציאות הש"י אחדותו · קדמותו · ומהותו
ע"ד האמת כי אם ע"פ הקבלה שקבלו
ד מאבותיהם · ולא זה בלבד הנעור מהחכמה
אלא שגם רוב החכמים שבדורנו היודעים
ספר מתרשלים ועצלים בדבר זה ואינם
שמים על לב לחקור · ולדרוש · בענינים
האלה אעפ"י שהתורה מחייבת אותנו לדעת
כל זה ידיעה הברורה ואמיתית כמ"ש
הפסוק וידעת היום והשבות אל לבבך כי
ה' וגו' · והיו הדברים האלה וגו' על
לבבך · אתה הראת לדעת כי ה'
ה וגו' · וכל זה כי אם לידיעת ותועל' עצמנו
כדי שנהיה מושרשים בידיעת העקרים
האלה והאמונה האמיתית תהיה חקוקה
בלבבנו · כי היא חיינו ואורך ימינו · ואם
ברי

דברי רמ"א ז"ל דהיא גופא קשיא באיזה מקום יעמדו העולמות ואיזה מקום יכילם וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה · וכי אפשר לומר כן ומה השיב לו מאי טעמא לא שכיחת באגדתא וכו' טענו חטים והודה בשעורים : אמנם יובן אחר שאתן טעם למספר ש"י דווקא באומרו ש"י עולמות : ודברי תוספת יום טוב בזה ידועים אבל דחוקים הרבה ולי יתכן ע"פ מדרש סוף פרשת משפטים עשה אדם מצוה אחת הקב"ה נותן לו מלאך א' שנא' חונה מלאך ה' סביב ליראיו · עשה שתי מצות הקב"ה נותן לו ב' מלאכים שנאמר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך · עשה הרבה מצות הקב"ה נותן לו חצי מחנהו שנא' יפול מצדך אלף ורבבה מימינך אליך לא יגש והוא חצי מחנהו שנא' רכב אלהים רבותים אלפי שנאן וגו' · דקשה למה דווקא נותן לו חצי מחנהו לא פחות ולא יותר אלא דבר הוא · ויתכן על פי מאמר רז"ל שכר מצוה מצוה וכמו שכתב הרמב"ן פרשת בחקותי וז"ל כי תבוא בטעם יעודי השמים כי הם נפלאים בעולם הזה דמה שהבטיח הקב"ה לשומרי בריתו בטובות גשמיות אינו שכר מצות רק עזר וסיוע לקיים עוד מצות יותר בהיותו במנוחות שאננות אלא יוסיף עוד בטרדת צרכיו ויקיים המצות ביותר · אמנם עיקר השכר הוא לעוה"ב וכל טובת עוה"ז אינו אלא סבה לעוה"ב · ועדי'

כמו מאמר שכר מצוה מצוה ר"ל השכר מצוה הוא שיזמן לו הקב"ה מצוה אחרת · וא"כ מה אחרית שה והשכר של המצוה אחרת מה היא ממילא מוכח דעיקר ותכלית השכר לעוה"ב · ומכיון דכל מצוה שכרה מצוה אחרת א"כ אנו שיש לנו תרי"ג מצות דאורייתא ושבע מצות דרבנן בצרוף הכל הם תר"ך הוו מקיים ש"י מצות הקרן ואידך ש"י מצות השכר דהרי בין הכל צריך לחשוב חצי הקרן · והשניה השנית שכר הראשונה דהרי הראשונה משתלמת מן השניה דשכר מצוה מצוה ולפי זה דמספר מנין המצות הוו מקיים שכר מקיים א"כ שנווי אינו אלא חצי מספר המצות ואידך חצי הוא השכר לכן כיון דירד הקב"ה על הר סיני בכ"ב אלף מלאכים שנאמר רכב אלקים רבותים אלפי שנאן וגו' · וכוון לו תרי"ג מצות אמנם על פי האמת הכוונה היתה רק על חצי תרי"ג דהרי שאר החצי היא השכר דשכר מצוה מצוה לכן נותן הקדוש ברוך הוא לשומרו חצי מחנהו לפי ערך כיון דעל כלל שלש עשרה ושש מאות הגיע שנים ועשרים אלף על חצי תרי"ג אחד עשר אלף ודוק · וכן כמי בכה"ג כאן כענין ש"י עולמות שהוא חצי תר"ך כשנצרף אל תרי"ג שבע מצות דרבנן · אמנם אומרו ש"י עולמות פירושו ע"ד המדרש וזה לשונו חמשה ראו עולם חדש נח אתמול אבנים שחקו מים ועכשיו ויהיו בני נח שיוצאים מן התיבה יוסף אתמול עבד בכבל רגליו והיום וישב הוא השליט וכו': א"כ מוכח מכאן דשנוי האדם ממעמד למעמד נקרא עולם חדש · אף דהעולם על עמדו בלי שנוי מ"מ בערך זה האדם ושינוי זמנו נקרא עולם חדש: וכן אמרו רז"ל הני ברכי נפשי שאמר דוד כנגד מי אמרן כנגד חמשה עולמות שראה וכו' · ואין הם עולמות חדשים רק שינוי עתים ומעמד חדש · וא"כ כיון דלדברינו עיקר מספר המצות הם ש"י חצי תר"ך כאמור וחצי האחרת הש"י השניה היא השכר הרי לכל צדיק ש"י עולמות ממעמד למעמד יותר עליון וכל עליה אצלו למעלה הוי עולם חדש וזהו אמר דעתיד הקב"ה לתת לכל צדיק וצדיק ש"י עולמו' ר"ל עולמות דידיה שנקראים אצלו עולם חדש כמחבר: וכזה כווא לביאור המאמר הנ"ל והוא דכוונת רב דימי כמ"ש עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו כוונתו מלא עומסו של כל צדיק וצדיק · אבל אביי הבין דרצונו לומר מלא עומסו של הקב"ה והקשה לו וכי אפשר לומר כן והלא כתיב מי מדד בשעלו מים וגו' · וא"כ איזה מקום יכיל השפע ועל זה הוכיחו וא"ל מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרינן במערבא עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק ש"י עולמו' וא"כ גם שם קשה באיזה מקום יעמדו העולמו' וכדאקשינן לעיל וצריך · אתה לומר דהכוונה על עולמו' דידיה וכדפרשנו בסמוך א"כ נ"כ מה שאמר שיתן לכל צדיק מלא עומסו · מיירי בעומס שלו ולא בעומס הקב"ה כן נוכל לומר בפשוטו · אמנם הוסיף עוד תניא ר' מאיר אומר במדה שאדם מודד מודדין לו שנאמר בסאסאה בשלחה תריבנה · א"ל רב וכי אפשר לומר כן אדם נותן מלא עומסו בעוה"ז הקב"ה נותן מלא עומסו לעוה"ב והכתיב ושמים בזרת תכן א"ל ואתה אי אומר כן איזה מדה מרובה מדה טובה או מדה פורענות הוי

אומר

בְּשֵׁם אֱלִי צוּרִי אֲשֶׁר עוּזוֹ :
אֲחַבֵּר עִנְיָנִים בְּעוֹלָם הָעֶלְיוֹן :
מְצִיאוּת הָאֵל חַי וּבוֹרֵא עוֹלָמִים :
ושכלים נבדלים טהורים גם רמים :
וְתורה קדושה אשר מן שמים :
וְהשגחת האל בכל בעלי חיים :
ושכר גם עונש לטובים ולרעים :
מְשיחנו יבא ונהיה נושעים :
תְּחיית המתים ויום גדול נורא :
לְקֵץ ימין יהיה ומי הוא לא יירא :

המאמר הראשון

ידבר במציאות הש״י ית׳ אחדותו וקדמותו : ושאינו גוף ולא כח בגוף והוא נחלק לפתיחה וחמשה פרקים :

א ט״רם ן״כל ב״ריה ו״דע ה״יות : ה״יוצר כ״ל ה״יצורים נ״צחי : עם כל זה נמצאים בעולם אנשים רקי המוח וחסרי הדעת והתבו׳ לא לבד מאומות העולם אשר לא ראו אור התורה אלא גם מבני עמנו העם ההולכים בחושך הגלות ואור התורה נגה עליהם שקצתם מכחישים בלבם מציאות השי״ת לגמרי וחושבים שאין לעול׳ ממציא בורא ומנהיג כי אם הכל נוהג לפי
ב הטבע ומנהגו · וקצתם מפקפקים בדבר ומסופקים בו מאמיני׳ ואינם מאמינים וזה מפני שאין להם ידיעה אמיתית בדבר כי איך

מכתבי א״מ הרב זצ״ל

אמר רז״ל עתיד הקב״ה להנחיל לכל צדיק וצדיק ש״י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא · אמר ר׳ שמעון בן חלפתא לא מצא הקב״ה כלי מחזיק ברכה אלא השלום שנאמ׳ ה׳ עוז לעמו יתן ה׳ יברך את עמו בשלום : התמיהות הנה רבות אחת שמיבות שני מאמרים הללו זה על זה : שנית כאמרו לא מצא כלי מחזיק ברכה דמשמע אף דאיכא ברכה מ״מ אין הכלי יכול להחזיק ונשפכת כדרך כלי מלא שאין יוכל לסבול השפוכים בו יותר משיעורו : והנרא׳ לתרץ ע״ד ישר וטוב באמת הכונת משנה זו נקדים מאמר רז״ל בפרק חלק דף ק׳ עמוד ב׳ יתיב אתי רב דימי אמר עתיד הקב״ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנא׳ ברוך ה׳ יום יום יעמס לנו · א״ל אביי וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן אמר ליה מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי עתיד הקב״ה ליתן לכל צדיק ש״י עולמות (וזה לשון רש״י) מלא עומסו מלא הפניו של הקדוש ברוך הוא טובה וכי אפשר לומר כן וכי אדם יכול לקבל מלא עומסו של הקדוש ברוך הוא דהרי אין לו מקום ליתן דכל העולם כולו אינו אלא כמורת ועד גודל · באותן עולמות יקבל הצדיק את העומס : עד כאן לשון רש״י · [illegible] והרואה יראה דוחק

פרק ארבעה עשר מספר במהות ואיכות העוף והוא הנקרא ג׳אי באלדו״אן •

פרק חמשה עשר מספר במהות הקאקו״א ובאיכות הגוקולאטה ההוה ממנו :

פרק ששה עשר • מספר באיכות הקאבי׳ ותועלת שלו •

פרק שבעה עשר • מדבר באיכות ומהות העשב ראבאקו ותועלת שלו :

פרק שמונה עשר מדבר במציאות העשב סינסי״ונטי שום לו הרגשה כפלאים •

פרק תשעה עשר • מדבר בעשב באקארום המבריק לעת ערב •

פרק עשרים מדבר • בעץ נפלא בחלק הינדיא״ה שתמיד מונע עלפיו אף אחר כריתתו ימים רבים :

עולם הקטן

נחלק לעשרה פרקים •

פרק ראשון • ידבר במאורעות ובמקרא׳ האדם מיום פקדו ועד שובו לעפר והכל על ידי שנים קצובים וימים גבולים •

פרק ב׳ ידבר בהכרת טבע ומזג האדם ע״י הכרת הפרצוף וחלקי או אברי האדם והם טבעיים •

פרק שלישי ידבר במהות וכמות בני האדם גדול׳ הקומה והם הענקי׳ הנזכרי׳ בכתבי הקודש ואם עדיין נמצאים בזמנינו אוה ואופה הם •

פרק רביעי ידבר בבני אדם קצרה קומ׳ שקומתם אמה במדת זרוע האדם ובאי זה אקלים או באיזה גבול נמצאים :

פרק חמשי • יברר איכות ומהות ההבדל שבין האנדרוגינוס או הטומטו׳ לבין שאר אישי המין •

פרק ששי • יספר בבריות משונות ויביא המעשה אשר הוכיר בן סירא בשתי אחיות תאומות בנות אלא שגופותיהן מחוברים זולת הראש והרגלים ותבעה אחת מהן להנשא להיות לאיש וכו׳ •

פרק שביעי ידבר בשמת הציניטאברו׳ והוא חצי אדם וחצי סוס ואם ראוי שנאמין בישותיהן ואם לאו •

פרק שמיני ידבר בבריה הנקר׳ בלעז׳ סאטירו״ש והוא חצי אדם וחצי שעיר בכל איבריו • ולע״ד מנובר בפסוקים •

פרק תשיעי ידבר במהות הבריות ובלשון אשכנז (ווסור״ווייב) והוא חצי אדם וחצי דג • וחז״ל הזכירם במשנה •

פרק עשירי ידבר במהות הבריה הנקרא בלשון הודיים בורא״מן ר״ל בהם עבור • דמותו כדמות הכבש ונגדל מן הארץ וחבל קשור בטבורו ובארץ שמשם חי וחכמינו ז״ל אומרים שהוא ידוע או אדני השדה ובמקום אחר נקרא אבני השדה עיין במשנה ה׳ פרק ח׳ דכלאים •

פרק אחד עשר מדבר באיכות הקוף הדומה לב״א מדבר בכל מעשיו :

יסודי העולם

נחלק לחמשה פרקים הכוללים ג׳ מאות חקירות עצומות ותשובתם בצדם :

פרק ראשון מבוא השתנות הסברות שבין כת ארוסטו • וכת גאליניום • לבין כת בעלי הקימיא״ה אם במהות ואם בכמות והוספתי נופך משלי לסדרם יפה ונאותים לדרכי חז״ל •

פרק שני • מדבר ביסוד אש פרטי הנושא על שכמו מאה חקירות עצומות • וידיעות הבריאות הנעלמות :

פרק שלישי • מדבר ביסוד אויר ונושא על כנפיו ששים חקירות • ותשובתם בצדם בראיות ברורות :

פרק רביעי ביסוד עפר וכו ודיעות מוספות כוללות ראיות וסברות חמודות :

פרק חמישי מדבר ביסוד מים • שבהם נבראים גבורת בורא ארץ ושמים :

עולם השפל

נחלק • לעשרים פרקים :

ידבר בביאור שרש האמונה שהנביאים הקדושים היו אמתית ואלהי"ות ושהנה למשה מן השמים ושלא תשתנה ולא תבטל כשום זמן מהזמנים ויש בו שלשה פרקים :

פרק ראשון · יורה על אמתות התורה משני נדדים מצד התורה בעצמה · השני מצד השלום ·

פרק שני יבאר אם דת האלהי"ות אפש שתתחלף או אם שתקיים לנצח :

פרק שלישי בו יבואר שלא תנוסח התורה ולא ולא תשתנה לא כולה ולא מקצתה לעולם :

המאמר הרביעי

ידבר בענין השגחת הש"י על כל הפרטים בעולם השפל הזה · ונגזרת על פרטי איך האדם · והוא שלשה פרקים :

פרק ראשון · יספר איך הקב"ה הוא שמנהיג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים זן ומפרנס לכל מקרני ראמים ועד ביצי כנים ·

פרק שני · ובו יבואר מפני מה יש רשע וטוב לו ·

פרק שלישי · ובו יבואר מפני מה יש צדיק ורע לו ·

המאמר החמשי

ידבר בשכר ועונש הרוחני המגיע לאדם אחר המות ונחלק לארבעה פרקים :

פרק ראשון יחקור אחר השכר והעונש הרוחניי איך ומה ובאיזה זמן יהיה ·

פרק שני · ידבר בשכר ועונש בעה"ב כדעת חכמי המחקר שבאלה׳ ·

פרק שלישי · ידבר בענין ואופן הנער והעונש אשר יגיע לנפש בגמול שקוקיו ·

פרק רביעי ידבר באיכות וכמות הזמן שיענשו הרשעים בגיהנם :

המאמר הששי

ידבר בביאת המשיח · ויבאר אם הוא עיקר מעקרי האמונה וכל שלא יאמין בו נקרא כופר או אם לאו ויש בו ב׳ פרקים ·

פרק ראשון · יבאר איך כל שאינו מאמין

בביאת המשיח נקרא כופר ואין לו חלק לעולם הבא ·

פרק שני · מביא הפסוקים שבתורה ובנביאים האומרים על ביאת המשיח · ועדיין לא נתקיימו :

פרק שלישי בו יבאר שאין להתיאש מן הגאולה ומביאת המשיח אעפ"י שנתאחרה הרבה לנו ומביא כמה ראיות שאין להתיאש מן הגאולה ·

נשלמו מאמרי ופרקי חלק הראשון והוא עולם העליון וברוך שעזרני עד כה ·

עולם הגלגלים

נחלק לשני מאמרים ושלשים פרקים : המאמרים הם שני דרושים כפולים על שבעה הרקיעים · ונערכים לפי ידיעתם והנה כבן עשרים שנה היה א"מ הרב ז"ל · בדרשם והעתקתי אותם לי למשמרת ולעזר במלאכה הזאת ·

פרק ראשון בו יבואר מספר הגלגלים ותמונתם ומקומם כדעת התוכ׳ הקדמונים והוספתי נופך משלי פירוש מספיק ·

פרק שני · מביא השתנות הסברות של התוכנים הראשונים והאחרונים באיכות סדר העולם הגדול :

פרק שלישי · מביא סברא אחרת קרובה לדעת חז"ל במדרש :

פרק רביעי · מביא כל הטענות והראיות אשר לקופירניקוס וסיעתו · על עמידת השמש ותנועת או הקפת הארץ ודע מה שתשוב לו כי כבור ושקר הוא ·

פרק חמשי · ידבר בסדר חלקי העולם ומקום כוכבי הכוכבים ומה שבבני אדם ובשמים הספיריים ובמקום הקוטבים והמצלים כפרדים ·

פרק ששי · מדבר בסדר חלקי העולם מתחיל במים התחתונים ומסיים במים העליונים · ובו נעשה מזלות ותכונות :

פרק שביעי ידבר בשמות השמש ובו שש בחינות ובמה ידועות בשם למבין :

פרק שמיני · ידבר באיכות וכמות ומהות הירח ופעולותיו :

פרק תשיעי · מדבר בשמות המכנסים חמשה כוכבי לכת הנקראים כוכבים ופעולותיהם :

פרק

חלק ראשון

הוא

עולם העליון

והוא מדבר בענינים הרוחניים • אמונים ומדעים • לקוחים ולקוטים • מכמה ספרים
נכברים ויקרים מחכמינו ז"ל הקדמונים והאחרונים ומכתבי א"מ הרב
החסיד זצ"ל : ובכמה מקומות הוספתי נופך משלי כיד
ה' הטובה עלי וכל זה חברתי בלשון צח וקל
וחלקתי אות' למאמרים ולפרקי' ולסעיפים
כדי שיקל על הקורא להבין
הענינים ולסדר אותם
בזכרונו בעזה
ובחמלתו

המאמר הראשון

ידבר במציאות הא-ל יתברך אחדותו וקדמותו ושאינו גוף ולא כח בגוף והוא נחלק לפתיחה וה' פרקים •

פרק ראשון יחקור על אמיתות המציאות הבורא יתברך • ובו שמה הקד' ברורות •

פרק שני • יורה שהבורא יתברך הוא מחוייב המציאות ושהוא נצחי וקיים לעולמי עד •

פרק שלישי יחקור חקירה על ענין אחד' הבורא יתברך בראיות אמתיות •

פרק רביעי כי הוכחה וראיה ברור' על קדמות הא-ל יתברך •

פרק חמשי • כי ראיה ברורה איך אינו גוף ולא כח בגוף •

המאמר השני

מדבר במציאות המלאכים • מהותם ואיכותם • ובו שני פרקים •

פרק ראשון • מדבר במהותם • כפי עדות כתבי הקודש •

פרק שני • חוקר במספר המלאכים וכמותם ומהותם •

המאמר השלישי

שיר מרוני ומקושר • מיוסד על משקל יתד וארבע תנועות בחרוזים מרובעים ושם המחבר ויחוסו בראשי בתיו קבועים : וכל שערי הספר ועניניו בתוכו קלועים :

א הלל בשבחות לאל בורא רוחות וחכמה בטוחות בשירים נקשרים
נ רבות מן הוני להקריב אל קוני וראשית כל אוני תרומה לו ארים
י הי נועם שרי עלי מעשי ידי ויתן חכמה די להבין הדברים

ט הורי לב קראו בספר זה וראו במצפוניו בואו בכל המסתרים
ו טעמו הרופאים וגם פילוסופים רבש נופת צופים באלה מאמרים
ב ריארת עליונים ושרי הפנים ומלאכים חונים עלי דגלם שרים
י צירת המרומים וגלגלים רמים ומזלות תמים כאפור נחברים

ה לא בם יש אורח למאור שמש צח וסהר שם יזרח וכל כוכבי אורים
ה כי שוכן רומה כסיל שם גם כימה וחדרי דרומה ועיש עם חבורים
כ פור דוק גם קרח ושלג ברת לח ואלגביש מושלח ענן הקיטורים
ה לא שם בשתקים זועות גם זיקים רעמים וברקים לעם קולו ירים
ן בלים שם השכיב ארובותיו הרחיב מטר ארץ ורביב לבל מטה דרים

מ אר האל נפלא בבראו השפלה והיסורות הפלה וארבע נספרים
א דנים הוטבעו עליהם נטעו והמרה נורעו בכל החומרים
נ בונים נא בינו בתחתון זה דינו יכולת צורנו וצור כל היצורים
ו תולדות הארץ וחיה גם שרץ למינהו שורץ בבקעה ובהרים

ש קצים ורמשים זבובים יתושים וגם הפרעושים ובנים אכזרים
ק טנים וגדולים בעולם נבללים בסוגים נבדלים במינים נשמרים
ר או או שם כל עלה בקטן הוא כלה באדם נתעלה עלי כל היקרים
י צור מלא חכמה ודעת ומזימה אבל סופו רמה ויובל לקברים

ב ריות המשונות בצלם ותמונות בתואר נשתנות ברעת נחסרים
א לי אדם כנס ענק עם הננס וגם אנדרוגנס וטומטום איברים
ר פאים הצים סוס בפרסותיו יבוס והוא הצינטווירום ולילית ושעירים
י עור כמה מינים אשר להם פנים פני אדם שונים ופרצופים זרים

פ נו וראו כל זה בחבור הלזה כמו אתה תחזה בחוש ובמישרים
א הלל נא האל אשרי עזרו האל והוא ישלח גואל ונשיר לו שירים :

פירוש המלות

וחכמה בטוחות ע״ש הפסוק מי שת בטוחות חכמה באיוב סי׳ ל״ח פסוק ל״ו • ושרי הפנים הם המלאכים העליונים רואי פני המלך • כאפוד נחברים גלגל המזלות נקרא אצל התוכנים גלגל האפודה והוא אחד מפני שמסבב העולם כחגורה • כסיל שם כימה וגו׳ ג״כ פסוק באיוב סי׳ ל״ח ל״ח כפור דוק השמים נקראו דוק והוא ג״כ באיוב שם ל״ב לעם קולו וגו׳ ג״כ שם בפסוק • נבלים מי השכיב השמים ונבלי שמים כי ישכיב ג״כ שם באיוב והעננים נקראו כן לפי שהם כנבלי מים • והיסודות הפלה וגו׳ לשון הבדיל והפרש ארבע יסודות ומהם מורכבים כל הנמצאים בעולם השפל אשר קראתי בשיר שפלה כמו שאספר והולך בחרוזים הנמשכים : בתחתון זה דינו ר״ל בעולם השפל והתחתון תוכלו לדון ולעשות ק״ו על שאר העולמות • אלי אדם כמו אל האדם ותארו ואלי ראה איוב סימן ג׳ פסוק השמחים אלי גיל וגו׳ ועוד שרשי פתוח אלי מים והיוד לתוך הפעל תמורת ה״א כמלת עלי עפור • יבוס מלשון דריסה ורמיסה כמו והוא יבוס צרינו וגו׳ :

ימצא בחבורי זה או בספר השני במלאכת
הרפוא׳ עיונית ומעשיית איזו שגיאה בלשון
או בדקדוק שיבערנה ויתקננה וידינני לכף
זכות פי האדם במה שהוא ארם אי אפש׳
שיהיה שלם בידיעותיו ובמעשיו : ומי לנו
מהרב ר״ש אבן תבון ראש המדברים
והמעתיקים אשר קטנו עבה ממתני והוא
התנצל והפיל תחנתו לפני כל בהעתקתו
הספר המו״רה שאם ימצא איזו שגיאה
בלשון או בדקדוק בין לשון זכר לנקבה
ובין רבים ליחיד וכו׳ כ״ש אני המחבר
שאיני אלא כיתוש בערכו שראוי ונכון
שאבקש ואתפלל על זאת שאם המצא
תמצא איזו שגיאה שיכסנה ויצניענה ועל
כל פשעים תכסה האהב׳ אהבת הקורא
המשכיל אחרי שכבר ידוע שאין לי שעת
כושר לדקדק הטיב בכל ענין כרצוני ותמיד
אני מבטל רצוני מפני רצון אחרים
באופן שלא יניחני עד השיב רוחי וכל
שכן לכתוב כרצוני : זאת ועוד אחרת
שאין לנו בלשון הקודש המלות הזרות
כמו שמצינו בלעז · ולכן עשיתי מרוד
בפני עצמו וכתבתי בצדו פירוש המלות
בלשונות הנהוגות בכל בני הגולה וה׳
אלקים יעזור לי ויצילני משגיאות ולא
אכלם · ה׳ עזי ומעוזי בו בטח לבי
ונעזרתי ומשירי אהודנו · ברוך ה׳ לעולם
אמן · ואמן :

ונ״ב נ ל ך

בויכוחים כנגדם היינו דלים ורשים · אז
לבשה אותי רוחי הקנאה קנאת ה' צבאות
ונדרתי לאביר יעקב אם אבא אל מנוחתי
לא אעלה על ערש יצועי ולא אתן שינה
לעיני ותנומה לעפעפי עד כי אחבר בעזה
חבור כולל כמה חכמות וידיעות להשיב
חורפי דבר ולהראותם כי לא לבדם נתנו
אלה החכמות ואף כי אנחנו בעולם הזה
במחשכי הגלות המר הזה · הנה ה' אור
לנו ועדיין נמצאים בתוכנו אנשים חכמים
ונבונים יודעי בינה לעתים : ויהי
כי ארכו לנו שם הימי' והגיענו ת"ל לתכלית
כוונתינו שמנו מגמת פנינו נגד **פדואה**
המעטירה לקבל עטרת הרופאים הנהוגה
אצלם ושם מצאנו את שאהבה נפשינו ה"ה
החכם הכולל שר הפילוסופי' ואביר הרופאים
כמה"רר שלמה קוניאן נר"ו אשר מי חכמתו
שותי' בצמא כל הפילוסופים והרופאים
שבארץ איטליא אשכנז ופולוניא פוערים
פיהם ועלמו תטוף מלתו · ותרב חכמת
שלמה מכל חכמת הגוים הוא הרוה'
צמאנו והשקה אותנו מיין רקחו בפילוסופיא
והרפואה וזולתו שאר חכמי המדרש עד
שקבלנו בבית מדרשיה' בקבוץ כל החכמים
הסמיכות כמנהגם : אחרי זה נתגלגל
הדבר שבאתי הנה לארץ ישמעאל וראיתי
מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה סעיפי
יזכרוני ורוחי הציקתני לשלם נדרי בימי
נדרי בימי הרפי · אך הזמן בגד בי ויהי
לי לאויב כי כמה צרות והרפתקאות עדו
עלי המה כתרוני הרפוני מנוחה לטרדני
עד שזה שנתים ימים שהניח לי ה' מעט
מעצבי גם בזה בחר ה' להמציאני מעיד
לעזור המחנה הזה אשר פגשתי תורה
וגדול ויהי לי לישועה ה"ה החכם הכולל
אביר הרופאים ושר התבונה והמדע כמה"רר
ישראל קוניאן נר"ו אורו זורח בק"ק
קושטנטינא לחשוב מחשבות
בחכמה ובמעשה ובכשרון דעת הוא עשה
עמי אות לטובה · עד שקמתי ואמרתי
עת לעשות לה' ואת אשר נדרתי אשלמה
ישועתה לה' ונתתי על לבי לדרוש ולחקור
ראשונ' בספרי חכמינו הראשוני' והאחרוני'

וכאיזה כתבים אשר הגיעו לידי מכתבי
אבא מארי הגאון זצל · ולעומתם בספרי
חכמי האומות חדשים מקרב באו ·
ואלקטה מהם צוף דבש ויערם וחברתי
ספר כולל הידיעות והחכמות הצריכות
לכל יודעי ספר וביותר לחכמי הרפואה ·
וקראתי אותו **מעשה טוביה**
והוא לשני
טעמים · הטעם האחד לזכרון שמי למען
ישאר בקרב הארץ · ולא ישכח כי
בעונתי בני האהובים מתו ולא ארע אם
אזכה לבנים אחרים ואם לאו : ולכן
אמרתי מעשי המה תולדותי ויקראו על
שמי אולי אבנה מהם : והטעם השני על
שם המשנה הידוע' מעשה בטוביה הרופא
שראה את החדש וכו' · והנה חלקתי
חבור הלז לשני ספרים · והספר הראשון
כמו כן לחמשה חלקים · ואלה הם ·
עולם העליון והשכלי כולל
מציאות וקדמות
ואחדו' הא' יתברך ושאר עניינים רוחניים :
עולם האמצעי שהוא עולם
הגלגלים הכולל
חכמת התכונה ותועלתה גדולה :
עולם השפל שהוא עולם
ההתהוות והוא
כולל כל מה שמתחת לגלגל הירח :
עולם הקטן שהוא האדם ש"ש
בו דוגמת העולם
הגדול בכלל אשר בזה כמה חכמי' האריכו
למעניתם · ואני לאהבת הקצור ראיתי
לכתוב הקצור וההכרחי ואודיעך קורא
המשכיל שכתבתי כל הסובב להשגת
חיי האדם · והחלק החמשי נקרא
יסודי העולם כולל כמו ארבע
מאות חקירות עצומו'
בעניני יסודות הארבעה וכל אלה הידיע'
נדבה לבי ללקט אותן מכמה ספרים
קדמונים ואחרונים למען יהיו לאחדי' ביד
אוהבי החכמות יען שתועלתן מרובה לכל
בר דעת כי ימצא בהן קורת רוח : אמנם
עוד אחת אני שואל ואות' אבקש מהקורא
המשכיל והאהוב והמתכבד בכבודו שאם

ימצא

א **אמר** טוביה הכהן בן להגאון הגדול
והרב המפורסם ה"ר משה נראל
בן להחכם השלם והרופא המובהק כמה"ר
אלעזר וועלשים מק"ק קרעמניץ זצ"ל · בן
להחכם השלם כמ"ה שלום אב"ד ומ"ץ בצ"פת
תו"בב · והוא נכדו של המקובל האלהי הרב
רבי אליה די ווידאש מחבר ספר הנכבד
ראשית חכמה כולם אנשים
חכמים ונבונים ראשי אלפי ישראל המה
מהכהנים המיוחסים בשלשלת יוחסין עד
עזרא הסופר הכה"ג ונודעי' בשם מאנושקריווי
בארץ הצבי ובארץ איטליא ורומא הגדולה
זכרה ה' כל החכמים השלמים האלה לטוב
וינוחו על משכבותם בגן עדן אמן ·
ב בהיות כי ידוע הוא מאמר רז"ל שרי ליה
לאניש לאודועי נפשי' באתרא דלא
ידעין גם אנכי הצעיר והדל · באלפי לא
אמשוך פי מלספר קצרת יחוסי ותקח אזנך
ג הקורא המשכיל שמץ מנהו : ודע כי א"מ
זקני הרב ה' אלעזר הנ"ל איש צפת תובב·
בא בבחרותו מארץ הקדושה לארץ פולוניא
להדפיס הספר הנכבד ראשית חכמה שחבר
דודו נ"ע · ושם הוציא מחשבתו אל הפועל
כנראה מהקדמה המבוארה שלו בדפוס ק"ק
ד **קראקא** יע"א : אחרי כן נשא בארץ
ההיא אשה הגונה והוליד ממנ'
שלשה בנים · כולם חכמים ונבונים · וא"מ
הקטן בהם בשנים אבל גדול בתורה נודע
ושמו נודע בשערים ה"ה הנ"ל נ"ע · אשר
בתחלת ימיו הרביץ תורה בכמה ק"ק בארץ
פולוניא אך מפני חמת המציק ולהט החרב
המתהפכת בגזרת ת"ח לפ"ק · יצא משם
לארץ אשכנז היא אלימניאה ולא היו ימים
מעוטים עד ששלחו חכמי וקציני ק"ק **מיץ**
עיר ואם בישראל בארץ צרפת היא
פראנציא' וקבלוהו עליהם לרב ולמ"ץ ושם
ה נהג נשיאותו · אך בעו"ה לא האריך ימים
על ממלכתו ומשה עלה אל האלהים ונתבקש
ו בישיבה של מעלה · ואני הייתי נע"ר ורך
כאשר נ"פלה ע"טרת ר"אשי ממני תשארתי
כספינה בלא קברניט' וכאשר ראיתי שנבובה
תוחלתי וכשל עוזר ונפל עזור שמתי לדרך
פעמי לארץ פולוניא אל בית אבותי ומצאתים

חכמים וגדולים בתורה ובמעשים ושמשתי
שם זמן מה כמה ת"ח וגדולים אבל בעו"ה
לא כל צרכי כי ראיתי הדלות והגלות
והמלחמה אשר בארץ הלזו וצרות רבות
תכופות זו לזו הוה על הוה שבר על שבר :
ז אז אמרתי אל לבי מה לי פה הנה ארחיק
נדוד אלין במדבר ואל אראה ברעה אשר
ימצא את עמי אלך לי באשר תנחני רוח
ה' אולי אמצא מרגוע לנפשי ורוח והצלה
ח יעמוד לי ממקום אחר : ואז מחשבותי
הרהבוני ללכת לארץ אטליא ללמוד חכמ'
הרפואה במדרש החכמות שבעיר
ט **פדוואה** יע"א : והנה הקרה ה'
לפני איש חכם ונבון ה"ה
חברי החכם השלם כמה"ר גבריאל רופא
נ"ע והיתה שבועת ה' בינינו · והיינו
כאחים נאמנים כל ימינו · וה' הצליח
דרכינו : ונתתן חן שנינו · בכל מקום
אשר דרך כף רגלינו · ובפרט בעיני הדוכוס
הגדול מ**ברנדין בורג** · כי היה שם
הסדר ליהודים ·
וגזר על ראשי המדרש אשר בעיר
פראנק פורט · אשר על נהר
אודרה · שיקבלו
אותנו בסבר פנים יפות ללמוד החכמות
בבתי המדרשים שלהם ואף שזה לנגד חקם
ונימוסם כי מעולם לא למד שום יהודי
בזה המדרש · ונוסף על זה שנתן לנו
הדוכוס הנזכר ארוחתנו מידי שנה בשנה
י כדי להפיק רצוננו : ובאמת עשו לנו
החכמים בעלי מדרש כבוד גדול ומידי יום
ביומו היו מתווכחי' עמנו בענין האמונה
בהדור ובאריכות גדול כמנהגם ולפעמים
חרפו אותנו באמרם איה חכמתכם ובינתכם
כבר נטלה מכם ונתנה לנו כי אין אתכם
יודע עד מה · ואין בכם שום ידיעת חכמה·
ובזה תכירו ותדעו נאמנה כי אין חלוק
בקרבכם על כן נאבד' ונסרחה חכמתכם ·
ובזה יום יום חרפונו · וקלון מכבוד
שבעונו · ולולי חסדי ה' ועזרתו לא היינו
יכולים להרים ראש ולהשיב להם דבר כי
נסינו בויכוחים כאלה אף שהיינו ת"ל
בקיאים בפסוקים בגמרות ובמדרשים · מ"מ

השמים מספרים כבוד אל ומעשי ידיו טוביה :

מַה גָּ־ דְּלוּ מְאוֹד מַ־ עֲשֵׂי יָדֶיךָ
עַל סִפְ־ רְךָ הַיּוֹם אֲשֶׁר כָּתַבְתָּ
שַׁחַק מְכוֹן וִילוֹן אֲשֶׁר חָשַׁבְתָּ
מַעְגָּל וְכָל גַּלְגַּל בְּחָכְמָתֶךָ

מַה עָ־ צְמוּ **טְבִיָּה** תְּהִלּוֹתֶיךָ
כִּי בַ־ עֲרָבוֹת נֵס בְּעוֹז רָכַבְתָּ
אֶת קוֹל תְּנוּעָתָן הֲלֹא הִקְשַׁבְתָּ
לָנוּ בְּתוֹךְ תֵּבֵל בְּרוֹב חַסְדֶּךָ

דֶּרֶךְ נְטִיָּתָן בְּעֵין שִׂכְלֶךָ
סֵדֶר צְבָא מָרוֹם וְכוֹל כּוֹנַנְתָּ
מָעוֹן וְרָקִיעַ בְּכָל חֵילֶךָ

אַגִּיד יְדִיד ׳ הָדָר כְּבוֹד הוֹדֶךָ
אֶל יַד שָׁבֵי אֶרֶץ אֱמֶת בָּחַנְתָּ
אַגִּיד לְדוֹר וָדוֹר אֱמוּנָתֶךָ

דניאל כלו״ץ משה נחמו :

גדולים מעשי טוביה · ולו תהלה דומיה · אהללנו אהלל יה׃

אֶל כָּל-כַּנְפוֹת תֵּבֵל הֶרְאִיתָה פֶּלֶא
מִן נוֹגַהּ זַרְחַךְ (הוֹד) אֶרֶץ הֵאִירָה
זֶמֶר וְשִׁיר לָכֵן גַּם הִיא הֶחְבִּירָה
עַד כִּי מֵרוֹב דַּבֵּר הָסָה וַתֵּלֶא

אֵיכָה נַפְשְׁךָ הָאֲסוּרָה בַּכֶּלֶא ·
עַד מָרוֹם עַד אִישֵׁי עֶלְיוֹן הֶגְבִּירָה
לֶחֶם אַבִּירִים לִבְנֵי אִישׁ הֶמְטִירָה
מִי שָׁמַע כָּזֹאת מִי רָאָה כָּאֵלֶּה

קוֹל רַעַמְךָ בַּגַּלְגַּלִּים תַּשְׁמִיעַ ·
בָּעוֹלָם הַשָּׁפֵל עַיִן הִשְׁפַּלְתָּ ·
אָדָם עוֹלָם קָטָן יָפֶה דִּמִּיתָ

אַךְ מַה אֶתְמָה · בָּזֶה לָנוּ הוֹדִיעַ
כִּי טוֹבִיָּה שִׁמְךָ כְּשִׁמְךָ פָּעַלְתָּ
עָלִיתָ לַמָּרוֹם שָׁבִיתָ שֶּׁבִי ׃

יוסף בכמ״הר אברהם כוכב

אֶרֶץ בְּנֵי גִילָה רְמוּתָם הֵנָּה
וּבְזֹאת חֲקוֹר טִבְעָם יְגִיַע כֶּסֶל
לֵב מִי נְפָשׁוֹת סוֹבְבָן עַד פֶּסֶל ·
צָמֵא קְרָב · רֹאשׁ שׁוֹאֲפִים תַּשְׁקֶינָה

תַּרְבּוּ שְׂשׂוֹן רִנָּה קְנוּ צוּף פֶּרֶךְ
עֵץ סוֹד נְעִימוֹת מוֹר לְמוֹדֵי כַּחַשׁ
יֶחְכַּ״ם טְלֵה חָלָב זְאֵב וַתַּחַשׁ
הֵם הוֹרְשֵׁי גָּרֵר בְּשַׁלְוַת אֶרֶךְ :

גדולים

אחרי אשר נדפסו כל השירות והתשבחות האלו הקרה ה׳ פה את מעלת הרב הכולל אביר הרופאים
כמה״רר **יצחק חיים** ב״ץ **מהחזנים** נר״ו המאיר באור תורתו ק״ק **פארובה** יע״א ·
אשר בקרא לבקר אחד מהשרים הראשונים כחלנו ונרות נדיבה הגב לשלם תודות בקולו קול
אל״אב בחכמה מעלת המחבר נר״ו · כי שמע את שמע תפארת חבורו · ויאמ׳ אשלו בשירו ·
אשר בדפס אלא במקום הראוי למעלת כבוד תורתו · ועל כל פעמים תכמה ענותנותו ·
ובסוף סוף האדם מכבד מקום תקנותו · ולא מקומו
אל אדם מכבדו :

אֲמַלֵּל בְּהִיר גּוֹיִם דְּשֵׁנִים הֲמוֹ
וּבְהוֹב זְמַן חֵן טַל יְבוּל כָּל לַיְחַ
בִּיצָאֶלָיו נָס סַר עָבִים פּוֹרֵחַ
צִמְחֵי קְהַל רָמִים שְׁתוּלִים תַּמּוֹ

תַּמּוֹ שְׁתִילִים · רַק קְצוּצֵי צֶלֶם
פֹּה עוֹד · בְּעִיפִּים נוֹאֲצִים מִי לָקַח
כּוֹס יַיִן טְעָמִים · חֵיךְ זֵנִים וְרֶקַח
הֶלֶךְ דְּבַשׁ גֶּבֶר בְּיוֹנַת אֵלֶם ·

אֵין בֶּן גְּבִיר דּוֹחֶה הֶבֶל וְהֶבֶל
זוֹרֶה חֲגוֹר טָמֵא יְצוּעֵי כֶּרֶשׂ
לוֹבֵשׁ מְעִיל נָקִי סְרוּחַ עֶרֶשׂ
פֶּה צוֹרְפֵי קוֹל רוֹדְפֵי שָׁוְא חֶבֶל ·

הֵם שִׁיא רְצוּץ קַסְתּוֹ צְמִיתוּת פֶּרֶץ
עוֹשֶׂה סְפָרִים נִיב מְחוּקָק לוּחַ
כְּתָבֵי יְמִין טוֹעֶה חֲלוֹם זָנוּחַ
וּבְבוֹר הֲדַר גָּבְהוֹ בְּהַהִיתִית אֶרֶץ ·

אֶפֶס בְּבַת גּוֹלִים דְּלֵי הֵדִיעַ
וַיְהִי זְבוּל חָכְמַת טְהוֹרֵי יוֹשֶׁר
כִּי לָהּ מְנַת נַפְשָׁהּ בְּנוֹלַת עוֹשֶׁר ·
פִּיק צוּר קְלוֹן רוֹאֶה שְׁחוֹק תּוֹקֵעַ

תּוֹךְ שׁוֹחֲקִים רִקִּים קְרָא צֵץ פֶּלֶא
עִבְרֵי סְפָרָיו נוֹבְעִים מִיץ לֶחִי
כִּי יֵשׁ טְעוּנֵי חֵטְא זְנוּת וָהֶתִי
הוּא דֵי גְּבוּרוֹתָיו בְּעִצְבוֹן אֵלֶּה :

אוֹר בָּא בְּהוֹל דֵּעִים חֲגִיג הַזֹּהַר
זֶה חִקְקָיו טוֹב יָ״הּ . כְּתָב לוֹקֵחַ
מִכְלַל נָאֶם · סָגוּר עֵדֶן פּוֹתֵחַ
צִבְאוֹת קְדוֹשֵׁי רוּם שְׁלֵמֵי תוֹאַר :

תּוֹקֶף שְׁחָקִים רוֹב קִבּוּצִים צָרוֹ
פֶּשֶׁר עֲזוּז סִדְרֵי נְסִיבֵי מֶלֶךְ
לוֹ כָּל יְסוֹד טָמוּן חֲזוּז וָפֶלֶךְ
הוֹד דַת גְּבוּלִים בַּאֲשֶׁר אֲרָחוֹ ·

לקול זמן ועת לכל חפץ למלא בקש"ת את ידו · ולשב"ח את ש"בח השלו"מים על מעלת הרב המחבר נר"ו כי לעולם חסדו · בהכינו שמים חדשים וארץ חדשה בחבורו הלזה אשר הארץ האירה מכבודו · וה"ן כבו"ד א"ל ה"תורה לספ"ות עליו כו"ן האדון וכ"וי הודו · כמו עט"ו עמו כלומר שיו שמו כזה ומע"שיו נאים לצדיקי · שגדולים מעשיהם ממעשי ארץ ושחקים וכמאמרם ז"ל מודעת זאת והדברים עתיקים · ולתלי בית מדרש הרב הזה שקולו ממתדים וחכו ממתקים · יוכיחו שנכנסו המבוקים · כי מה גדלו **מעשי טוביה** על מעשי שמים וכל אשר בהרבה · ואם לפעמים דברו המליצים בלשון הבאי אני מדבר בלשון אמנה · שהיא תלויה בדבר צדק וממקור האמת מבונה · יען העולם ומלואו טע"נים הפ"סד זכת"וך וכלו"ל לאוה"ם ולמינים · בסדר נזיקין וסדר זמנים · אמנם מעשה צדיק לעולם כל ומוט ואו בעו צדיקי כרו עלמא בעולם הזה שנברא בה' עולמות וארץ החדשה העומדים תמיד לנגד עמים והיו נכונים · כי לא תאבד תורה מכהן ולא נשכח חכמתו מפי אנשים חכמים ונבונים ·

אמנם למה ארחיק נדו"ת כרוכה לגקר המרחיק ע"טו ונותן הודאה על העתיד לבא · אם קרוב אלי הדבר מאד להוכיח כמה מעלות טובות למעשי טוביה על מעשי העולם וכל אשר בו · באשר הוא כלי מחזיק טובה כפולה ומכופלת למקום ולא יחסר כל בו · והעולם גדול עצמו עומד בו בגם כי יפקד מושבו · וגם למה זה דומה לכדור של ארקימידים הכולל מרחב תבל תחת כרכבו · ולא נודע כי בא של קרבו · וגם קרב איש חכם מעלת הרב המחבר אשר נתן לו ה' אלקים העולם בלבו · אשר כמאמר הכדרשי יכלול בעלית קיר לבו הקטנה · שמים לרום וארץ לעומק סדרה והמונה ושאוכה · ואין חקר לתבונתו ואין קצה לתבונה · ובבחינת עו"לם הזה שאמור ליהנות ממנו בלא ברכה ותפורה · ובדבר אביר הרופאים רבו של מעלת המחבר גדול שאין מסרבין לקולו שאומר קרא · באתי של כרם סומר ואכרות ממנו אשכול וזמורה · ולא ארכה ולא אשיר בארוכה כי שבחי הרב מרובים ודעתי קצרה · ולא באתי לכבד את הקבור מסוכי · במתנה שאין בה כדי נתינה לכהן ראשון לכל דבר שבקדושה ויושב בשבת תחכמוני · כי אם כהבטחתי שהוא נושא את כפיו של מנחתי ויסע של קרבני · כי מוכח ענותנותו שבה ומהודר בקרבנו של עני · וכהבטחה זו הבאתי לו מלוגבתי גב"ן נרו"בי · והנה נא פתחתי פי דברה בחכי לשוני ·

אם על ארקימידים | דור דור תמהו
יען תוך כדור דק | כמלוא חפנים
כלל אורך תבל | מרחב שמים
מה ישתאו עתה | מה יתפלאו

בראות ספר קטן | תוכו נמצאו
עולמות מספרם | כפל כפלים
עולם עליון נעלם | מן העינים
עם עולם הגלגל | אל קרבו באו

עולם שפל [illegible]ם ה[illegible] | קטן נסגרו
הבי[illegible] ויסודותי[illegible] | ה בו ננעלו
בתים גנות [illegible] מע[illegible] | ינות נסתרו

אמנם מהשתומם | על זאת יחדלו
ישומו · איך כל־אל | טרם חברו
תוך קירות לב הרב | יחדו נכללו

א ב ג ד

יעקב בכמ"ר יוסף גבריש יונה

הקדמת אהוב וחביב של מעלת מו״ה המחב׳ נר״ו

במה גרולים מעשי טובי״ה טב״א הוא וטב״א ליהוי בעולמות שבר״א מ״בו השב
מחשבות בעולם העליון בשבע הקירות ורבר גבורות וכביר מצאה ידו
בהלו נר״ו · שם שם לו ח״ק ומשפט על מציאות ה׳ ומציאות המלאכים על מהותם
ומספרם כסה שמים הודו ועור ידו נטויה להראית את כל העמים שתורתנו הקדושה
היא אמיתית ואקית מצר התורה בעצמה ומצר השליח מרע״ה ובתורתו יהגה שלא
תשתנה לא כולה ולא מקצתה ומפליא לעשות בהשגחת הק״בה על כל הפרטים
ממזרח שמש ועד מבואו לא השיב אחור ימינו בשכר וענש הרגרני בעולם שכולו טו״ב·
זכות הרבים תלוי בו כי עלה שמים בשכלו קב ונקי הוא עולם הגלגלים ושם
נאמר כל מה שהראשונים ואחרונים נתנו עיריהם באיכורת סדר עולם הגדול
בטענורת וראייורת אזן וחקר ירח וכוכבים ומה דרך הרוח · תקן והשלים הרבה
בפרפראורת להחכמה בתקופות ובמזלורת באותותם ובעדותם · יגע ומצא וקולע אל
השערה במהות הברק והרעם זכו אמריו כי נעמו על השלג על הברד ועל הקרח רק
ודקדק בכפור על הארץ הזיל בטל אמרתו ובמהותו מה רב טובו אשר גלה ליראי
ה׳ ולחושבי שמו דערת שפרתיו ברור מללו על עולם השפל בכל כלליו ופרטיו·
במציאות הדברים איכותם ומהותם מתוקים לעצם ומרפאים לנפש שלה דברו על משפט
הארם ומעשהו עולם קטן נותן טעם לשבח בהבררת טבעו ומזגו בכותו ואיכותו
ובשרל הבריאות נבראות כרמותו ·

ועל הכל יתגרל עת בא דברו דבר דבור על אפניו על סברורת כת ארס״טו וכרת
גאליינו בציביונו ובמתבונתו ·

לשונו תהלך בארץ ארץ החרשה בהראותו חכמת הרפואה פליאה נשגבה וכל
מיני החולאים מקריהם ואותותיהם סבותם ואחריתם ותרופתם בצדם ·

נתן הש״כל בכ״סף מלא עם הכמת הנ״תוח בעיר קטנה זה הגוף גופו של אדם ונתח
אותו לנתחיו על כל נתח ונתח טוב ורע מצבי דברים נכוחים למבין ואהרון
הכבידי כלכל דבריו במשפט הסמנים על העץ ועל פרי העץ עם פררס רמונים
וערוגת הבושם זה שמו אשר קרא לו ונטע בו עץ כל פרי לידע ולהודיע סגולתם
ופעולתם מהנתם ואיכותם וארת כל זה עשה יפה בעט״ו והנה טו״ב מאד
דורש טו״ב לעמו כשמו · ברוך שככה לו בעולמו :

אני המרבר נאמן בבריתו דורש שלומו וטוב״תו · רופא ולא לו·
הצעיר מנחם יחיאל כולי יצ״ו :

לקול

טובינא רחכימי · מרגניתא דלית ביה טימי דק ואשכח במראות אקים ·
הן הן הדברים הנקנין במשיכה והגבהה מהני מילי
דמאן דתני וקרי בספרא דצניעותא · ובשפר זוהר הרחבת בינתו דחק ונכנס במהלך
שבילי הדעת והתבונה דנהירין ליה לעילא מכל ארחתא דקאמירן בעלמא ארח לצדיק
מישרים · ובכנפי בינתו רץ חיש ויעף בנה עולמות והרהיבן ברעתו הצלולה · ארבעת
המה קרתני ארש ארשת שפתיו · ארבעה חמשה בסעיפיה פוריה פריו מתוק לחכי
חכמי הרזים · ובכל פינות יסורות הידיעה אצילות בריאה יצירה עשיה התחיל לשוטט
ברעתו דעת עליון · ולפי שכלו שכל מורגש יהולל איש כערכו לבא אל תכליתו ואור
חדש בציונו הכין ופעל עולם קטן הכמות ורב האיכות אסיק ארעתיה לפרושי את
האישור ולאסור את המסודר ומהודר בקשר אמיץ להקריב אותו קרבן מנחת ראיה
שואבת כל מיני משקין שמתחלתן לסופן טעונין ברכת הנהנין ליהנות בני אדם
חכמים יורעי בינה לעתים · והן הן הדברים הנקנים למסירה כדת מה לעשות אל
כל הבא למלא ידו אוכל תתאב נפשו להבין משל ומליצה ומזיהורי קן קולמוסא
מצא ספרא רבא דישראל במכונו · מלא רוח חכמת שלמה קנינו · ומשם נטל ההוד
שלו ובכל מלתא דעבידא לאגלויי לה מסקרי אנשי כוותיה ושם דרך קסתו שרטט
וכתב דבר חדש חדש הוא סיפורים סופרים חדושי סופרים המאירים לארץ ולדרים ·
ומגמת פניו המאירים דרך המלך שהן לה שיעור מדה ומשקל ומשורה אל כל איש
לפי אכלו סדר שלחנו וערך אורתו בכל חכמה עשר ידות · שם הרחיבה לשאוב
דעתו הרחבה וכשיננא פתח פומיה קרא בחיל דברי חכמים וחידודם ולפרשם בשפר
מראה האופנים מינים ממינים שונים · הוא יחיד ברורו חכם ומבין מדעתו כמוהר״ר
טוביה כהן הרופא שראה את החדש בדרוש שלם בזמנו וקבלו הכהנים
אותו ואת עבודו ופה שלו בבנינו כי צלל במים אדירים והעלה חרס בידו שמש
צדקת להאיר על הארש במתק ודשן עדית לשון הקדש אנהרינהו לעיינין · והלכתא
גברותא איכא למשמע ממנהגא דהלילא וחובה עלינו שתאמר יציאת מישרים לאור
העולם העושי׳ רושם וכדין הוא שיטול שכרו ונזכור לטובה גדולים מעשי טוביה
חדתא וזכות מנגד נגיד מן קדמוהי כי הוה צבי להטיב לטובים כשמו כן הוא · טבא
הוא וטבא להוי טוב זה מוצא קול חפץ בו למלא ידו בכונתו הרצויה ומעשיו ראויים
לעלות על שולחן מלכים ופועל אדם ישולם לו חכם יתקריה · ומרמים ידכרו · ואסותא
דלומדים על ידו תהא ואם ככה תמצא הלכתא למשיכה וקריאתה זו הלילא מי זה
המביט בארש המשמח אקים ואנשים ולא ירעד מקום ואל תאחר לשלם במיטבא
וירע בהורים כי ישוררו ולא יצא בעקבות הרועים לענות אמן כנגד המברכים
ולאיישר חיליה בשיר פה נעים שחלק מכבודו ליריאיו אשר על כן אף כי אין כח
רבנים כחי בשרי נעשה חידודים חידודים אורו עיני כי טעמתי מצוף דבש דבריו
הנעימים ובחומרת איסור ליהנות בלא ברכה ברכתי על הראיה ברכת הנהנים מול
כהן משוח במלחמתה של תורה חפץ ה׳ בידו יצלח וישלח להתמיד הטוב ברובו יפריא
מקורו מקור חכמתו ויגר מעינו אוצר אל כלי חמדה כנפשו יפפיה ובנפש נאמן
אהבתו כשהיה · כתב בשנת **או״רה מע״שי טו״ביה** לפ״ק :

הצעיר **יעקב** בכמוה״רר **שמואל אבוהב** זלהה ·

ועל ספרו ואמרו זאת השמה וזה בנה אשר חיה • וברוך
שככה לו בעו״למו וחפץ חסד הוא עם כל בריה • ולכן
הפליא גם כן בטובו להוציא ממקור חכמתו מעין כד״פם
ויקראהו בשם **מעין התום** אשר ממנו ישתו זכים
ועיקרים שם עיקרים וכום רויה • ועוד נטה ידו לנטוע
פרדס רמונים וכו כל עץ פרי דבענפוהי תדור חיות
ברא וכל נפרי שמנא • ויקרא להם שמות למיניהם
לבלתי יבאו דשאים בערבוביא • בלשון הקדש ואדום
ועוד בה שליטה • וידבר על העצים על שדה חמד
ועל גפן פוריה • דברים עתיקים הראוים לשבח והודיה •
ועל כלם ראוי לברך ברוך שחלק מחכמתו לטוביה •
וכל הנשמה תהלל יה הללויה •

מעשה בטוביה הרופא שראה את הק״דם
כאספקלרית שכלו המאירה • קרא ותנא
ספרי וספרא וכלא גמרא • עד אשר קמו גאוני
פולוניא ארץ מולדתו אריות שבחבורה • וסמכו את ידיהם
עליו ויתנו עליו את הנזר ואת העטרה • חכים עבדו
יתיה ורבא קרו ליה ואתבוהו בקמא דרא • באשר עיני
ראו ולא זר עדים בחותמין שקלא ונברא • בבואו
באיטליא ללמוד חכמת הרפואה ועם תלמידי אחר לחברה •
וגם פה הצליח מאד ועשה יתרה • ועל כל תלמידי
היה לו משפט הבכורה • דבר שפתים עצה וגבורה •
ובראותי את האיש משכיל בכל דרכיו וה׳ עמו ותופע
עליו נהרה • שמתי לבי אל קני חכמתו למטרה •
ואהבתיו אהבת עולם ונפשי בנפשו נקשרה • על כן
משכתיו חסד והדבקתיו אל מתני כאשר תדבק אל מתני
איש החגורה • אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל
בית עמו״ **בפאדו״בה** המעטירה • וזל כת״ר הוראתי
ואתמהו נבדא • בעטרת צבי ובצפירת תפארה • והארץ
האירה מכבודו וליהודים היתה אורה • ושמחה ללבי
בעצמותי עצורה • כי אמרתי התחלה בזאת הימנא
שלמה היא ופטוח לבי לא יירא • כי איש מאו״ר שמלאכתו
בזה לפני מלכים יתיצב לשלום בני המלך ובני הגבירה •
ויהי כאשר פתרתי בן היה ודרכו ממני לא נסתרה • כי
לא עברו ימים מעטים אשר נשא את רגליו וילך אל
קושטנטינא הבירה • ופרנידא דתותי קלא נבט ורבה
ותקף ברכו ותרה • והוה לאילן דחזותיה לסוף כל
ארעא ומכיה יתזין כל בשרא • כי גדול טוביה בבית
המלך ושמעו הולך בכל המדינות ועבר מעברה • ובמקום
אחד כמכאן תורה וגדולה ושם מניחו ענותנותו על פי
מדותיו ברורה • כי לא גבה לבו ולא רמו עיניו בחכמתו
אשר נברה • כי בשלחו אל המחברת הזאת המפוארה •
אשר להשכיל אוהבי האמת בשו׳ עולמות אשר ברא •
הבינה וגם חקרה • אלה פני להיות לו בהדפסתה פה
מעיר לעזרה • רק בתנאי כפול ובהתראת ודאי אשר
ללאו יבאת ולאזהרה • שלא יתואר בשם רבן תנא ואמורא •
כי אם קטן הרופאים וצעיר החכמים • כאשר הקורא על
פני ספרו יקרא • ולכן לא הלך לקראת הסכמות כהני
סרמיכין וכרמיטין דאכלי מלחא וקפורא • ומזו בבואה
דידהו בביתא דקפרא • אמנם מעלת המחבר
לא כן עשה כי ירא פן ימלאו גאון עשן את ביתו הטהורה •
ויעלו על מזבח ענותנותו קטרת זרה • קטרת תועבה היא לו
ובעיניו לא יקרה • אבל מה אעשה כי הגאון הגדול בוציגא
דנורא • הרב אופנהיים המפורס׳ במעט דבן של כל בני
הגולה אשר על שכמו המשרה • לא זו מחבב אותו יען
חכמתו בעיניו יקרה • וכאשר שמע את שמע חכמת
חבורו הנחמד כתאנה בבכורה • שלח מעצמו הסכמתו
ומגיכו מגן דוד ערה • למען יהוה אל הספר הנכבד
הזה לגנה וסוחרה • וגם פה רבני הקהלה המתיקרים
בכבודו ורוצים להדרו בהדרה • באו בנעימה יהיבה
כתיבה אמירה • לכבוד אכסניא של תורה • וסתרתי
רצועת אזרתו על פי מאמרם ז״ל זכין לאדם שלא
בפניו ואע״ג דליה לא סבירא • לא אמנע טוב מבעליו
המשלמים לאיש השקים תמורה • וגם אני לא חשכתי
פי מלפרוס לו שלומתי כיהודא ועוד לקרא • ואעפ״י
שאינו צריך לאורה • ומאי אהני שרגא בטיהרא • דהוא
חכם ועשיר ועמירו לעזרא • מכל מקום מרוב
אהבתי ושמחתי עד הנה לשוני בחבי דברים שבתי
שלומים עלי היום שלמתי ספרו אשר על הדפסתו שם
השתדלותי מוטרה • ואם שכחים שו יהיו בעיני ענותנותו
לזרא • כפגול ונותר וחולין בעזרה • הנה מגן בעדי
ויהי עלי סתרה • קו״ל אמרת רבותינו הערוכה בכל
ושמורה • באמרם בשפה ברורה • האהבה מקלקלת השורה :

וכל זה איננו שוה של כבוד כור הזמן כותרת החכמים • אשר הפלינה ספינת שכלו בים הרפואה הגדול ורחב ידים כי רבים בו גלי הדעות הלוחמים • חדשים גם ישנים ויחדו בלתי מסכימים • אשר כל זה אל אבית המעיין הוא כאיש סלע משטח חרמים • עד אשר חשבה להשבר בהם ויהלוך עליה אמים • ומי יודע דרך הרוח אשר ובואבה של מחוז חפצה לבא ביום תמים • אל אוי החדושים הרחוקים מקדמוני הרפואה אנשי שם אשר מעולם הרשומים • אשר עתה האחרונים קטני ארץ והמה חכמים מחכמים • מגאון את האומים • ברא"ותם את החמרו"ם במדבר הקימו"א ויבנו מקדש הרפואה כמו רמים • ולא ישבו עם מתי שוא ועם נעלמים • ואלו הראשונים היו חוזרים בקיים היו משתאים ומשתוממים • כהוזים שוכבים כלבים אלמים • וידעו כי הם ערומים • ויגם רפ המוכל הזה ויכתב את כפינת חבורו אל **עולם הדרש** הזה נרפואה וינום נחל קדומים • יסודי הטבע הקדמונים אשר השקיפים • וקראו להם ומזומים • והנה גפרית ומלח נרו"פם כל **ארץ ההרשה** הזאת וכסף חי מעורב בכל הנשמים • וזהב הארץ ההיא טוב שם בדולח הלקח ואבן שהם התבונה והיה לומים • כענין התגלגלות הדם בעורקי הלוך ושוב כורידים עד של"ר ינעו דמי בשמי • ויקראו שם הכבד אי כבוד כי גלה ממנו כבוד הולדת הדם אשר היו הקדמוני חולמים • ושם כהרי נחלי חלב אשר מעין הראשונים היו נעלמים • וכמה חדושים אחרים אשר מהם היו כתומים וחתומים • ובעולם הזה לא יחסרו דורשי החכמה כל טוב אשר ימצאו נמים • גם מן הדברים אשר קדמוני הרפואה במדה דעותיהם היו מאלמים • הן בטבע האדם הן בחולאים המגונים והפגימים • הן באותות הדפק והשתן מן הדברים המשותים ומקלומים • הן במזון היד הן בתרופות ובמרקחות נטף ושחלת וחלבנה ולבונה סמים • וכאשר ירדוף הק"ורא בהרי העולם החדש הזה הנבוהים והרמים • ומצא עליהם נכון **בית הרש** אשר בנה המחבר מכון לשב"טו עולמים • והוא דמיון האדם אשר ראשו עליו ככרמל עלית קיר קטנה ובית מרומים • והכבד והמרה בית הכנון והמדורה אשר שם הריאה נופחת במפוח באש פחמים • ובו המעים והשלפוחית במקום בית המים ובכורי השופכים המזוהמים • ובכל חלק הבית הרבה עליות וחדרים היורדים חדרי בטן וכהן חלוני שקופים אטומים • וגם שם יאצר ויחסן כל אשר יצא על הבית לחוקה לכל אשר יהיה שם בדק ובתמים • לבל מראה עיני הכהן התמימים • ואשרי אדם מצא חכמה כמהו ובכלו לו חבלים בנעימים • וגם ה' יתן לו הטוב לאורך ימים • ויבלה ימיו בטוב ושנותיו בנעימים •

מעשה שושן נצנים נראו בארץ ודודאים נתנו ריח בארץ ציה • בין ההדסים אשר במצולה בכתוב לא ידעו עיט לא שזפתו עין איה • כספר מעשה טוביה • בחלק **עולם העשיה** • שם חכ"מת נשי"ם בנתה ביתה והליכותיה היא צופיה • אל תקרי הליכות של הלכות אשר בם המעונים פקו פליליה • להבין מה משלו חכמים באשה החדר הפרוזדור והעליה • אם לא יחזיקו בפילגשם ויכתחוה לעצמיה ערום ועריה • בורוע במעשה שסיה • בקליאופטרא מלכת אלכסנדריא • שבדקה את יצירת הולד בשפחותיה שנתחייבו לה כליה • ועתה כל הבא אל הבית הזה אם הוא חכם ויבין מלבו ויפטר מן הראיה • כי באכנתא דלבא מלתא תליא ויתלה לא תבוא בדתניא • ופתחי נדה ששם גופי הלכות מעתה ימסרו לכל עברי ועבריה • אשר יבא של הבית ויראה מחוקה על הקיר כל צורות הנתוח הגזרה והבניה • והיה כל היוצא אשר יצא מדלתי הבית החונה ברחובות קריה • יראה והנה גן בעדן **גן נעול** בחומה נשגבה ולא גדר הדחויה ובגן כל עץ נחמד למראה ותאוה נסיה אשר פריו יהיה לתרופה לבתולות היפות כי תתעלפנה בשמה ושאיה • ותגענה עד שערי מות ועד שאול תחתיה • ושם עץ הדעת ועץ החיים לאולת אהבים ונביה • עזר האדם לכל ישנה בזרה ויחבק חיק נכריה • עת פתאו לפתע יבא שברה עודנה מתרפקת על דודה וחבובה עליו כעגלה ופפיה • והנה בבה תבכה ודמעתה על לחיה • תשכח קשוריה ולא תעדה נזמה וקליה • כי כבד עליה חליה • פצע וחבורה ומכה טריה • מכות חדרי בטן רחם ושליה • והיתה תאניה ואניה • ופעם תשואות מלאה הבית והמשפחה הומיה • מלדה ומהריון כי נהפכו עליה ציריה בקשת רמיה • ומה לעשות לאחותנו ביום שידובר בה ויתקבצו לחיה • אם צרי אין בעיר ורופא אין שם שלמה תהיה כעוטיה • בלי עוזר בתקבוצת ורעיה • עד כפשע בינה ובין המות אשר יהדפנה בנדיה • וילך אישה אחריה הלוך ובכה ונהה נהי נהיה • ועתה בנות ישראל אל שאול אל תבכינה כי לא המתים יהללו יה • נשים שאננות קומנה פתחנה שערי גן נעול הזה ומי זאת אשר לה פב"ע תחת פש"ע חבורה תחת חבו"רה כויה תחת נוה • תשלח ידה ותאכל מעץ החיים אשר בגן ואם בת מות היא וחיה • וברוך המחבר אשר שלחו אלקים לפניכם למחיה • ולא עזב חסדו את הנשים ואת הילדים באשר גם על **פרי בטן** נכמרו רחמיו

ומרמה. ועל השעירים אשר ירקדו בזרמת סוסים ושעופי זמה. ועל החיה שהיא שחציה דג וחציה אשה בדמותה בצלמה. ונקראת בפי רבותינו במסכת חולין סרני ובתרגום שני בת ימא. ובמציאות אדני השדה אשר היא בכלאים במשנה רשומה. ובאיכות הקוף אשר בפעולותיו אדם להבל דמה. ובכל אלה פעל אל בעולמו בצלם עולם הקטן המעולה על כלם אשר לו הרקמה. ויתן לו הטבע כח להוציא הנפלאות האלה בזמניהם ויכלת על זה גם על שכמה. וכל הדברי' האלה הלא הם כתובים בספרי כל לשון ואומה. יתור כפיש וקדמה. זולתי באומתנו אשר המוכנו לקדושים נחה נמא: ולא אתנו משכר ולא יודע עד מה. כל ימי השמה. עד שקם החכם הזה אשר לקט הדברים האלה אחר האומ"רים ויגע ולא נתן לעפעפיו תנומה. עד אשר האיר עיני המוכני בכל מדע והקיצנו מן התרדמה. ישלם ה' פעלו ותהי משכורתו מעם ה' אלקי ישראל שלמה.

מעשה רוקח יש במרקחה ומדד מים בשעלים. וכל בשליש עפר הארץ והדריך בנעלים.

ואם לפניו תלך ועל כנפי רוח תעלה בגלולים. הוא אשר ויהי אש מתלקחת בתוך הברד בכל הנענועים ובכל הנהלולים. וברוח פיו יבא קדים רוח ה' המגבר חולים. וברת הולולים. ובמאמרו נערמו מים נצבו כמו נד נוזלים. לעשות בים דרך לעבור גאולים. ובדברו תפתח ארץ ותבלע דתן ותכס על עדת אבירם ענת נפתלים. אשר דברו על אל אלים. וברצונו שקעה האש ולא נרפה ולא נמצאו בגדים חבולים. וריח כנר לא עדת בגלומי תכלת ומכלולים. להקים עצת עבדו ועצת מלאכיו ישלים. לאם קרא נעם ולאם קרא חובלים. כי הוא ישגיב בכחו נגד הטבע ומי כמוהו באלים. אמנם בענין היסודות לפי הטבע עוד לשוק מלים. וסודות אשר קוצותיהם תלתלים. ותשובותיהם תלי תלים. כי יש מי שאמר שמן המים נתהוו כל ההווים אשר בעולם כללים. ויש מי שאמר שמן האש יבאו ומן האש הם אבולים. וכן אם נתהוו מיסוד אחד או מכלם יחד וחלוקו ונתן בפלילים. וסוף דבר דעת המחבר מכרעת בדעת תורה אשר בה יזהירו המשכילים. שמקצתם קרים ומקצתם חמים כגחלים. מקצתם לחים ומקצתם יבשים מקצתם כבדים ומקצתם קלים. מקצתם רוקים ומקצתם נחשלים. מקצתם פועלים ומקצתם מתפעלים. ולהם איכיות במדרגות עולות ועלולים. ולכלם יש מרכזים אשר בהם נגבלים. אלה יורדים ואלה עולים. ובאמת כי יש ביסודות

חקירות בבין אצל לאצל דרושים משא ב' מאות גמלים. וספר **יסודות עולם** לחכם הזה הוא יסוד מוסד לחכמה ומעיד כי בה למחבר נפלו בנעימים חבלים. ועל יסוד שאם בלבד בגודל חקירתו הוא סופר מאה מגדלים. אשר ביופי תלפיות חכמתו הם כלולים. וי"דא על כנפי רוח זכה עליו מגודים גדולים. שמים המה שאלותיו באויר וכנגדם ביסוד העפר שמים ספקות נופלים. וגם ביסוד המים ישבתו שא"לים בזלים שתולים אל מים רבים בימים ובנחלים. יכונן כגנות עלי נהר באהלים. ויפרחו בתמר אשר פריו יהיה קדש הלולים. וכל אוכלי"ו יאמרו וישתוממו ובשמעם דברי חכם הרז"ים יבאו מבוהלים. עד שיפוח מראשם השמיה ונסו הצללים. ואז יברכו המחבר במקהלים. ויתנו לו הרבבות בתופים ובנבלים. ויאמרו ברוך ה' אשר לא השבית לחכמות גואל בין היהודים האמללים. להסיר חרפת המחרפים גלותנו ועקב עלינו מגדילים. באמרם כי לא מצאנו בגלותנו מרעה בחכמות כאילים. ושרים כחוללים אך חוילים. ומעתה יכירו וידעו כי בגלותנו לא עזבנו אלקינו ובנינו בבנין החכמה כנטיעים מגודלים. ואלופינו בתורה ובחכמות מסובלים. והם יהיו בעינינו כחגבים ואנחנו כבני ענק מן הנפילים. אנחנו אריות והם שועלים. כי לנו לפנים היו החכמות למנה בראש גולים. ואם בגלותנו נחלתנו נהפכה לזרים נברם חכמתנו כבו פניו חרולים. ואנחנו הולכים ודלים. מכל מקום מריח מי החכמה שרשנו הפריח ועשה קציר בקנה אחד שבע שבלים. ותחזור עטרת תפארתנו ליושנה ויבושו המתהללים באלילים. ויודו כי לא בשכלנו שכלם ואויבינו פלילים.

מעשה תקפו וגבורתו של קריסטו"פורום קולו"מבו הלא הוא כתובה על ספר דברי הימים.

אשר שם נפשו בכפו וילך סובב בדרך לבו על מצולות ים בלב ימים. ויגל מעל אדמתו הרחק מאד מאדם סגלת שלומים. לבקש **עולם חדש** שבכל היה לעולמי'. ועשה והצליח אחר כמה יגיעות ופנים כזועמים. ותחת אשר הערה למות נפשו על דבר זה למנה את גדולי ספרד הפרתמים. ויקר שמו מאד ויעבדוהו עמים וישתחוו לו לאומים. ויחלק שלל את עצומים. שלל צבעים רקמה ונכזי ברומים. כלי כסף וכלי זהב ושלמות בשק ובשמים. ויתן את הזהב ורב פנינים באיבר"ופה בחכמים ואת עני השנואים נתן בשקמים. ולבן עדי עד ויכון שמו וגדל כבודו עומד לכם עמים.

וכל

היון יונים בעלי הקדמות וילבו במופלאותיו׳ • ולחכו עפר
כנחש כזוחלי עפר ירגזו ממסגרותיהם • ויהי לקריתם
להכרית כדור אחר ימח שמם ויעתקו עצמותיהם •
ואנחנו הדבקים בה׳ אלקינו • באמין לדברי תורתנו
וחכמינו ונשתה בצמא את דבריהם • אבל מה נעשה
לשכלנו ומי יתקן משקל לרוקנו • כי יש בענין זה
דוחים לכל הפנים • דרך משל אם עולם זה
הוא ראשית דרכו של אל אם קדמו אחר ועונו׳ באחד
פניהם ? ואם אחר אשר ישרב כדבריו תנא דבי
אליהו ושכריו והכמשכים אחריהם • ישובו מוכחות
תבל לאיתנם על יסודותם ועל מותריהם • כי מי
יאמר לו מה תעשה ויש בידו לעשות אף כיוצא בהם •
ואם יהיו נמצאים עולמות למספר כוכבי השמים
וכסיליהם ? כי על כל זה אמון החוקרים מהלך
הארץ ושתו בשמים פיהם • איש אל רעהו ותמהו
פני לבנים פניהם • כי לא בקבלה ידברו והדבר
אין בהם • ומי האיש החפץ לקחת אזנו ממן מכהם •
יצא ממסלת קני השבלות אם הוא קבור בהם •
ונשוט בעולם השפל ויעוף כיונים אל ארובותיהם •
יען נמצא בו דבר טו״ב והמשכילים בו יזהירו כזוהר
הרקיע וימלא כל משאלותיהם • להודיע לבני אדם
גבורות וזקן ערך העולם אשר בו תדרוך כף רגליהם •
צודיע דרכיו למו״כא חן ושכל ט״וב איה ארפד ואיה
שמת במושבותם בטירותיהם • ומי הם היושבים על
חוג הארץ ומי מתחת מים ושוכניהם • בא״קלים
מאק״לים שונים עד הרי חשך אשר אור לא נגה
עליהם • ואיה שבטי ישורון בארץ צלצל כנפים אשר
מעבר לנהר גוזן ולא נודעו עקבותיהם •
ורחוקים הם מאדם אשר קומתו ולא עת נהר יונקו
ימודיהם • שבכי נהרות אשר יבאו נכנים פתח
אהליהם • ומגיד לאדם מה שכ״חו של עולם הקדם
אשר מצאו יורדי הים באניות ומלחיהם • הענין
נו״שא הכ״הם הולך לפניו ומתאר גבוליה ועריה ומגרשיהם •
וידבר בפלאות על עיר ה״קין • ויעת לבו לחילה
אזיך המד״ערי למשפחותיהם • הוי במגדלותיה ועל
חומותיה סביב תלו שלטיהם • ומדי דברו בארץ
ההיא • יזכור העץ אשר שמו כשמה ונמצא באיים
ובגבוליהם • וסגולתו היא להציל בקליפתו בעלי
הקדחת ממדויהם • ופו״דה תמו״ד קנ״ה מיד שאול חולים
אשר בקדחתם יצעקו כגר להם • וגם שורש ג״נה
אשלם דבריו אל החולים ורפאם • וידבר המחבר על
השנים ועל השבבים אשר בארץ ביכה ובפאר ארצות
כי עצמו מספר תועלותיהם • ונפלאו מאד סגולותיהם •

ואתה קורא תמצא נפלאות תמים דעים בספרו כי
נעים כי תשמרם • כי הם מתוק לנפש ומרפא
לעצם וחיים הם למוצאיהם •

מעשה ידי יוצר ימין ה׳ עושה חיל ימין ה׳ רוממה •
ידיו עצבו ויעשו אותם תכנית מלא חכמה •
בנקרת עפר ורגבים דובקו וייצר ה׳ אלקים את האדם
עפר מן האדמה • ויפח לנפש חיה ונפח באפיו
נשמה • המותכת לפתאים ערמה • לנער דעת
ומזמה • ובלעדה יתרון האדם אין מן הבהמה •
ובהפרדה מגוש עפרה ירגע ויואלם ולבש בשרו רמה •
ובנויה בגויעה תשב באשמנים ושכנה דומה • ותשב
ושוממה • יען זאת לפי רבותינו בגוף הבנוף בערך
הגלל תולה ארץ על בלימה • מה הוא טהור אף
היא טהורה בהיותה בלי אשמה • ומה הוא לא ירקנו
אדם וחי אף היא מעין כל חי נעלמה • והגוף
נקרא **עולם קטן** כאשר של העולם גדול יאמר כדמה •
ראשו הגלגל כגלגל ועיניו והשמש הם בו לבנה
ושמש • והאף והפה והאזנים הם במקום עש כסיל
וכימה • וגם היסודות נקשרו בו בצרור אבן במרגמה •
והם הארבע ליחות שחורה לבנה ירוקה ואדומה •
אשר ישכנו בעורקיו ויעשו עלי השל פימה • וכמו
שימות העולם יתחלקו בשבועות עד מלאת שנה תמימה •
כן ימי העולם הקטן הזה תספור בשבתות שנים
ויקח דעת כימי הגדול והעמידה עד החל חרמש בקמה
בקמה • וכמו שובדי השמים יגידו אותות השנה
השמנה היא אם רזה אם שחונה אם גשומה • לפי
מבט הכוכבים ומצב הלבנה ותקופות השמש קדמה וימה •
כן בעלי חכמת הפרצוף לפי מראה האדם ותכונתו
יודיעו כמוהו כל תעלומה • ויבנו בחכמת הרפואה
תב ירמה • הבמה בורי אבן יקרה לשם שבו
ואחלמה • כאשר עשה מעלת המחבר הזה אשר בחכמה
זו הלך רומה • ולא זו אף זו הרבה עצמה • לכתוב
בענין הענקים גדלי בשר ורמי הקומה • ועל הכנסים
ונמדים אשר עם הפלך תמיד לבם מלחמה • וקומתם
מלמעלה תבלה של אמה • ומהות אנדרוגינוס וטומטום
אשר הם כעין זכר ונקבה • ובענין הבריות המשונות
אשר הטבע עליהם כאם לא רחמה • וכל רואה
אותם ישתומם על המראה ותמה • כמעשה אשר כתב
אבן סינא כדו פרצופין שהיו בעלמא • וידבר על
סכינתא א״דום אשר בדו הפיוטים בתרמה • אשר
פניו אדם ופנים שם לפי בוב עירם אשר הוא שקר

ידעכו באש קוצים ובשירי שבוכי ובמבואם שבולי ויקשור את תקות חוט שני שפתותיו בחלון בתי נפשכו להחיו׳ רוח שפלי׳ ולהחיו׳ לב נדכאי׳ וסוף דבר הכל נשמע את האלקי׳ ירא ואת מצותיו שמור כי זה קו״ל האדם העלם הזה ואין לו בעולמו הזה כי אם אוצר של יראת שמי׳ ומעשים נאים • והעולם הזה דומה לטרקלין בפני העולם הבא ומימיו מן המקדש יוצאים • ומה נורא העולם הזה אין זה כי אם בית אלקים •

מעשה ה׳ הגדול אשר עשה בכבודו בשמים מעלותיו עליות מרווחים ובתים ספונים • והרקיע לשחקים חזקים כראי מוצק וחשונים כשונים • שבהם מן לצדיקים טוחנים • אשר מתגלגלים גלגליהם בסופה ורצים ברוכבי הרכש אחשתרנים הלוך וטפוף אחר נוגנים • בתוף ובמחול ובמינים • ומעניקין החמה בקומתן והדרם בשבצים ושהרונים • ובין שורותם יזהירו כוכבי של כעד החלונים • נראים כקרסים בלולאות שני עם עדנים • מעדנות כימה ומושכות כסיל ועיש על בנים • ועל ראשם נטוי רקיע כעין הקרח הנורא בלבנת הספיר וכעין הבדולח והגליונים • ומי יודע דרך הגלגל אם סובב והולך הוא ועל כל סביבותיו שב במעשה האופנים • כאשר גמרו חכמי יון כתים ודודנים • העושים למלכת השמים כונים • או אם הרקיע לא ימוט לעולם וקבוע כקרסים באדנים • והככבים הם אשר נעב תעופפה וביונים • כדעת הסרים הראשונים • אנשים חכמים ונבונים ? ומי יתן ליעף כח ועצמה ירבה לאין אונים • לדעת הדין עם מי ודברי מי הכנים • ויסיר שפה לנאמני׳ • מקח טעם זקנים • ומוסר הפילוסופים יפתח ויסלף איתני המבינים • בזנבות אודים עשנים ? או מי יעלה לנו השמימה בלי כנף רננים • ויספר שחקים בחכמה ומשל במכמנים • ויגיד לנו במכבם ציונים • הכמכברים אם כמתנים • כי בכל אלה הלא לשקים פתרונים • רבו מספר ולמספר גלגלותם מספר הדעות והרעיונים • כפלגות התבונה גדולים חקרי לב המונים המונים • כלם רואים לא ידעו הבין איש לדרכו פונים • זה אומר בכה וזה אומר כה הורו התוכנים • תלמי׳ וקופריגו״קוס והתו״קונים • זה ישים השמש במרכז ובל נכא השמים לו משמאילים ומימינים • ויזינו אותם חונים • כנטל בחול וכובד האבנים • ולעומתם ישגו העמקים ותנוע הארץ בשכור והתנודדה במלונים • ההרים ימושו והגבעו׳ תמוטנה וירגזון הרים נבנונים • וזה בעומק המרכז יפים מוסדי ארץ האיתנים • אף יכון תבל בל תמוט ולא יקומו אחרים ושונים • ומי בהחכם המחבר יודע פשר דבר כי מבוכה בזאת נדיבה לפנים • ומי כמהו יעשה למעונים • משתם שמרים משתה שמנים • וברוך שככה לו בעולמו **עולם הגלגלים** אשר שם כלעג השאננים ונוו לגאו״ יונים • ישפיל קשת ראותיהם איד ומינם ומשמאלם חצי שכלם השנונים • ומורה גם הוא ונופה בין מים העליונים והתחתונים • ואינו כבן זומא מבחוץ רק לפני ולפנים • אף יודיע חקות שמים עד עידן עידנין • ואיכיות נר ואור בעריפי רעיוניו יחפש ממטמונים • ומי האיש אשר כרס עיונו עלה קמשונים • ורעיוניו נכונים בכוכבי הנבונה הסרבים וסלונים • ויחפוץ לדעת בהם דברי׳ עתיקים והיו נכונים • ויסור אל בית הרואה ויתן לנפשו מעדנים • וישביע נפש שוקקה לדעת כמות ומרחק הכוכבים הקיימים והקטנים • ומהות כוכבא דשביט ושאר הזנביים והקדמים אשר לא שערום הקדמונים • ויפר אותות בדים כלי שמוע אל קוסמים ואל מעוננים • ואל האטים ואל האובות ואל הידעונים • אשר כל דבריה׳ חלומות והבלים ומלאת תאונים • ונפש רעבה לחכמה ימלא טוב טעם ודעת על חוקים המשונים • ועל הזועות המעתיקות ארץ ממקומ׳ ככדור עלה מנפן ובכובלת מתאני׳ • ונגלה אל המעיין אוצרות שלג ויראה אוצרות ברד אדים ועננים • ויעיד לו על דבריו מופתים ועדים נאמנים • וילמד לאדם דעת מבטן מי יצא הקרח וכפור שמים מי ילדו על הדשאים דשנים ורעננים׳ • ומי הוליד אגלי טל על נטעי נעמנים • הן אלה קצות דרכי הוראותיו בעולם הגלגלים ובהן דינים מדינים שונים • אשר הוציא מקופת חכמתו המלאה בשמים ונכים • חדשים עם ישנים • ועתה הטו אזניכם ושמעו בנים • שמעו מלכים האזינו רוזנים • כי כל חפצים לא ישוו בם וטובה חכמה מפנינים •

מעשה ידי אמן אמונה אומן בורא השמים ונוטיהם • רוקע הארץ וצאצאיה סומים וכל אשר בהם • כי הוא על ומים יסדה על נהרותם ועל יאוריהם • ועל אגמיהם בעוזו עינות תהום מעינים בנחלים בין הרים אשר גובה להם ויראה להם • ונבותם מלאות עורים ובגורות בוקעו יאוריאם וכוזליהם • וכל חית השדה ישקו שם וישלחו כצאן עויליהם • נאדיריהם שלחו בעיריהם • ותוצא הארץ דשא ועשב מזריע זרע למיניהם • ונמחו כבין חציר פרודות תחת מגרפותיהם • ובלי בקר חורשות האתונות רועות על ידיהם כי הוא אמר ויהי ומידו היתה זאת להם • ומי בכל אלקי הגוים ובכל עצביה׳ • אשר יעשו כן בלטיהם • לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם • אלקיא די שמיא וארקא לא עבדו כמוהם והיו עושיהם • כל אשר בוטח בהם • כי אין עוד זולתו בורא עולם אשר לו כתועפות ראם • והאלילים כליל יחלוף תורם ורוח תשאם • וזה מקובל בין כל בעלי הקדום ללשונותם לגויהם • ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל בימים ההם • אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם • ואין חולק על זה כי אם הכסילים אשר התעום אבותיהם • אשר טבעו בטיט

גם אלה משלי שלמה קוניאן הצעיר שברופאים אשר דברתי ביום גלות
דרפסת ספר תלמידי • ידידי אשר אהבת נפשי אהבתיו • ובררבי הרבמות
זה שלשים שנה הדרכתיו • עד כי בקהל רופאים הגיהורתיו • והנה ארהו
אשר הוירה ה׳ אותי • וקימני והגיעני לראות מעשי ידי בן חכם
ישמח אב לס״לסל את שיבתי • אמרתי בשמרתי תהיה לי
ע״ט ב״א אחרי בלותי • ואף כי החדלתי את מתקי
ואת תנובתי • לא אחריש בדיו • ודבר גבורות
וחין ערכו אודיע במליצתי • גם כי ידעתי
כי לו דומיה תהלה ויפה שתיקתי •
מכל מקום האהבה דוחקת •
וברוב אהבתי • תטוף
מלתי • ותזל כר״ל
אמרתי :

מעשה עבודת בית אלקים • תבנית
היכל מזוים מלאים • תאיו שיו
ואולמיו גבוה מעל גבוה וגבוהים • וחלונות אטומות
אל התאים • ושער החצר הפנימית הפונה
קדים בנור במקום רואים • וכל עמודי החצר
סביב מחושקים קנ״ף סו״רף כל הקרב הקרב גמול על
גאים • רפידתו ב״ו אל תגעו מרכבו אר״גמן תוכו רצוף
רצפה עשולפת גרפ״ים בפ״ם מסולאים • ויסככו שם
לבש הקרב המתהפכת והכרובים פורשי כנפים בין
עפאים • והקירות רצוף זהב וכלם מיראים • כיד
חוקה וזרוע נטויה ובמוראים • ומי יעלה בהר ה׳
אמיץ לבו בגבורים בין אלפי שנאן בתוך לבאים ?
ומי יקום במקום קדשו בין רכב אש • וסוסי אש
בתרשים ממולאים ? ומי יהרום לעלות וירא״ה כ״ה
בונרת וממסוגרת המסלה העולה בית אל ולא ירד
פלאים ? והן אראלם צעקו חוצה ומלאכי שלום יהנו
ה״ך נכאים • ולשונם או תחרן בשמעם את קול
הנעדה בראשי הבכאים • ומי הוא קל ברגליו כאחד
הבבאים • אשר יתאמץ לעלות במרכבה ולא יפגעו
בו המלאכים הבוכאים ? או מי האיש אשר יבא אל
הקדש בלי הסיר מעליו בגדי הסכלות הצואים ? או
מי האיש סוף דבר אשר יבא אל חצר המלך הפנימית
אשר לא יקרא בספרי הרמ״בם וחבריו אשר דבריהם
מופלאים • ובמי חכמתם ישכרו כמאה פראים • ועל
מבועי דבם לקחם עלות יגהלו ובזרועם יקבצו טלאים •
להורות את בני ישראל מציאות בעל הבירה אשר מעשיו
נוראים ונפלאים • ויזהירו כי בהגיע לאבני שיש טהור
לא יאמרו מים מים הרעבים גם צמאים • וכי אין
עוד מלבדו עושה קווים ומעלה נשואים • וגם
אין ותמונת כל ברואים • שאלקים אשר היה לעולמים
ויהיה ועוד ימים באים • ואף שאין ישמשוהו ודרכו רבבן
של דברו חרדים ויראים • ועוד יודיעו בחכמתם אמתות
התורה וקיומה ונגלו חמוקי ירכיה כמו חלאים • אבל
מה יעשו בני הדור אשר על שמרי ספלותם קופאים •
איך ישוטו בבנות רעה ובכלי גומא בקודים ונלואים • על
פני מים שאין להם סוף בלי חובל ויעגנו כי יעברו פתאים •
או אם יתכבדו וישבו בביתם בית אפל הפך בחורים כלם
ובבתי כלאים • ויודו בעיקרי הכתים בתולדת הסכלים •
ובמי שנשברה ידו ושומר קשואים • ישמרו רגלם מלכת של
בית אלקים וממכונו של היכל קדשו יהיו חרדים ורוהים • וגם
בלא דעת נפש לא טוב וממהר ידו מחכמת השקות יבית
חטאים • ומה לעשות לשה אפוא היום ולבניה אשר ילדו ועמי
תלואים • ועתה שמעו בנים העם ההולכים בחשך ראו
אור גדול כי טו״ב הוא וטוביה שמו מעלת המחבר כר׳
מופלא ברבנים ונודע ברופאים • האדם גדול בענקי
הפילוסופיא ונשא מיתר הרפאים • נוע ישישים נמרת
ארזי הלבנון הרמים והנשאים • כי מעשהו הוא טוב לכם
ונר חבורו יפה לבדיקה לדעת מה למעלה ומה למטה עד
תחת מים אשר שם יחוללו הרפאים • כל אדם חוזנו כי הוא
בורא עולמות ומקר״בן לפניכם זבחים כל טו״ב מלאים •
וחכמתו טבחה טבחה מסכה ויגה אף ערכה שלחנה ואמר
ואכלו הקרואים • שאו מרום ספרו עיניכם וראה מי ברא
בספר מאמרות עולמו העליון כי אם מחקר לב חכם
אשר יחקור כבוד אלקים וידבר על התורה ועל העבודה ועל
הנביאים • ועל שכר הצדיקים ועונש הרשעים אשר בנפשותם
חוטאים • וגם דרך קש״תו כאו״בר נגב ימינו כס״ה וגדול כנגד
תרבות אנשים חטאים • סנרים בום ונבלאים • סדום ועמורה
אדמה וצבויים • אשר נוסדו יחד על ה׳ ועל משיחו ובדבת
ידעבו

הסכמת מעלת רבני ויניציאה עיר ואם בישראל יע״א :

היום הזה ראינו (אנו ח״מ) · כמה הלכתא דברבתא איכא למשמע · מחדין ספרא · שפרא · יפה אף נעים · טוביה שמיה · וטבין מלוהי · עשהו ויכוננהו רב ספ״רא ורב כה״נא · כשמואל ירחינאה · אסיית דרבי · אוריין ובר אבהן · בנן של קדושים אשר בארץ המה · דנהירין ליה שבילי דשמיא · ב״שבילי דנה״ר דע״ת · מחריט בחרט צ״ור שכלו שכל הפועל · מלכות כל עולמים · אגריין נמטייה · ונימר לפועלא טבא ויישר · ולכל בני ישראל · אחלינו יכונו · בבער ובמטו · ובלאו הניתן לאזהרה · אל יהרסו לעלות · לחציב בעט ברזל ועופרת · ולהדפיס חבור המפואר הלזה · עד מלאת עשר שנים רצופות · אשר יספרו · ואשר ימנו · מהיום הזה ומעלה · אם לא ברשות נתונה מאת מעלת הרב המחבר נר״ו · עד עת בא דברו · אלקי אברהם יהא בעזרו · יחננו יוצרו · יבא טוב ויקבל טוב · מטוב ה׳ לכל · ירום ונשא וגבה מאד · אכי״ר : נאם בני הישיבה הכללית אשר פה ויניציאה · יום חמשי · שמנה ימים לחדש ניסן · שנת תרב גדולתו ותסב תנחמני · לפ״ק :

שלמה בכמוה״רר **ישעיה ניצה** זלהה :

דוד בכמ״ר **שלמה אלטאראס** זלהה :

משה בכמ״ר **דניאל מאנורו** זלהה :

הסכמת הגאון הגדול המופלא במוה"רר דוד נר"ו אב"ד ור"מ דק"ק פראג יצ"ו :

מעשה בטוביה הרופא שראה את החדש ואומר אמירה נעימה והאיר המזרח מאיר וקבלו חכמים את עדותו עדות כצד אחתן ותאמר טוביינא דחכימי מאומר אמר שמונה לאמו לאם המודות נהמא דקוני רביותא לאם הפנים מסבירות פנים שוחקות שוחק את המן לחם אבירים אכל איש אכולה נפה ומרובה במדת ארבע וחמשה תמחוין מחלקים ונסים תבשילא המבשל מיני מרקחת ומבשל סממנים דאורייתא וסימנים דרבנן אתא גוברא מרבנן ורב טוביה שמיה עתיר נכסוהי ועתיר נכסי לרב טוביה ה"ה התורני החכם השלם המופלא · רופא מומחה לרבים נריכין לו והוא יושב ממול אור בו גנוז ספר רפואות ואסוותא דרבו׳ על ידו תהא בק"ק **קושטאנטינא**. רכתי אום אחד היה בארץ עוץ ומגין מגן כ"ש מוה"רר **טוביה** נר"ו כ"הגאון מוה"רר **משה ב"ץ** כי שפתי כהן ישמרו דעת ותבונה סובבים אותו · וגידולי תרומה היה בק"ק **ווירמיזשא** ושם היה מזלו קבוע וגלגל חוזר בגלגל היומי ועבד יומא טבא לרבנן טוב לדודיה ומטיב לאקריבי וטוביה עלה במעלת הכולם של שבת ושל עליה עלה והצלח עד שהיה איתן מושבו בק"ק הנ"ל ותקפו הכהן שמחזיר על הברכות גורן נכון מאת אהים והיה בעזרו כהן שדעתו יפה גוף כופו נוטה לארץ עץ עושה פרי עץ החיים ברומו פי שנים ראות עשה מראות שתים שהן ארבע ובמה הארבע את עין הארץ ארשת שפתיו ונחלקה התיומות לשנים ומשם יפרד לארבעה ראשים שתים כנגד שתים ואחת יוצא שכוף כנגד ראש תור על פני כל התלם וזרע חמשה זרעונים בערוגה ארבע על ארבע רוחות העולם ואחת באמצע הרי זה משובח בשבח המגיע לכתבים כתב מרובע ומרבע ליה ברבועא עולם עלמות אהכוך אהבת עולם עליון עולם התחתון עולם הקטן עולם השפל שפיל ואזיל ועיני׳ מטייפי במראות הנובאות ובמראות ארבע מראה וקול ההולך על ארבע כנפות הארץ ואגודתו על הארץ יסדה ואגדן יחד אגד בחד ושם הכולל מעשה טוביה וספר העולמות בונה עולמות ומרקבן רקחת ידים עסקניות מתעסק בעלמא שכולו ארוח ארוחת תמיד ואע"ג דלא אתי לידי ולא חזיתי׳ ולא בארתי מתוך בתומו ש"מ תומת ישרים תנחם ואוקמי׳ גברא אחוקתי׳ אתמחאי גברא ואתמחאי קמיע של כתב ושל עיקרין ושרשים היוצאים מן הנגע נוכחן ארבע ובמדדין מפי מומחה ומקדר בהרים שניע לגיא מבליע ובכולעו כך פולטו הקולמוס לשון הלב ופומיה מחכים עליו ויוצא בשן של שואל מקשה ומפרק כלאחד יד הכותבת ובכותבת מיתבי׳ דעתו ושולח יד בחומש הפקודים והשתא ל החומש אכוין לבעמיד חבורו על חמשה חלקים · והנה חבירו שייתי לשעבר בימי חורפי ומבין ריסי עגו"ה הי׳ ניכר שהוא מושלם במדות שהנו חכמים וכל זמן שמזקינין מוסיפין חכמה חכם בא למורח השמש שומש ת"ח וקיומי לו׳ שעתא רב טוביה שמיה ואוקיר לאסוא רחיקא כי קרוב הוא קירוב בשר אוצרו תורה ומטיב הוא עם ת"ח · דסלקין לעילא ונחתין לתתא מהכא להתם ומהתם להכא שהני סמיכי סמוכים לאורייתא מה דמסתמך ואזיל אכתפי׳ דידי׳ קטף ונטף טיף להדי טיף דין גרמא ועיקר והחלטה למלאות בקשתו בלי שום שהייה אפילו במיעוט קמא או דריסא וחקירה ודי תכון עמו ופונו מעייכותיו חוצה להיות מעין פתוח ולא מעין חתום חתמא דמילתא כל דבריו בחדא מחתא מחתיכהו כאשר הראו לפני ושוחיאו לדוגמא ולרפואה ולורע איזה עלין עליהו לתרופה להתיר פה שלמעלה דבור לדורות שנה שמורה וערוכה בעט עופרת · להיות תהלה לשם ולתפארת · כי המדבר לכבוד התורה ולומדיה · היום יום א דחנוכה · שנת **תה"לל** לפ"ק :

נאם דוד הקטן בן המנוח הקצין המפורסם מוה"רר אברהם אופנהיים זל"הה · תוך עם אני יושב עדת ישורון · החונה פה ק"ק פראג יע"א : ודגל אהבה פרוסה על ק"ק נ"ש ובכל מדינות מעהררין · ועינים מצפות ומיחלות לעלות לציון ברנה · ולהשיב עבודה לזריעה של אהרן :

הסכמת

שיר המעלה אות לשלמה קוניאן על אהבתו ארת הרב המחבר · יען אל מול
פני יפעת הדרת צורתו כה ענה וכה דבר :

צַיָּיר בְּמוֹ חֶרְטוֹ   עֲלֵי הַלּוּחַ
יְתָאֵר בְּקַו לְקַוּ   דְּמוּת כָּל אֵבֶר
עַד כִּי לְסוֹף יַשְׁלִים   כְּתַבְנִית גֶּבֶר
אַךְ אֵין נְשָׁמָה בּוֹ   וְאֵין בּוֹ רוּחַ

לֹא כֵן דְּמוּת הַשָּׂר   אֲשֶׁר מָשׁוּחַ
תֵּרָאֶה בְּעֵין שָׁשַׁר :   בְּזֶה הָעֵבֶר
כִּי בוֹ לְבַב חָכְמָה   כְּשֵׁם וָעֵבֶר
רוּחוֹ בְּתוֹךְ אַפָּיו   הֲלֹא נָפוּחַ

אִם זֹאת פְּלִיאָה לָךְ   שְׁמַע אַחֶרֶת
כִּי כָל גְּוִיַּת חַי   לְסוֹף גּוֹוַעַת
אַךְ זֹאת בְּחַיָּתָהּ   תְּהִי נִשְׁאֶרֶת

כִּי לֹא בְעוֹלָמוֹ   תְּהִי שׁוֹקַעַת
שֶׁמֶשׁ תְּהִלָּתוֹ   אֲשֶׁר מַזְהֶרֶת
כָּל עוֹד שְׂפָתָיו פֹּה   יָזְרוּ דַעַת

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

Ant: Luciani Venet: auctor, et sculp:

מי כאלהים בורא כל עולמים
כי הוא ברא ראשי עולם "עליון
שם אור נגהו שם עוזו הכיון :
גם מלאכים עולים על כל רמים :

לא יסור שבט
מיהוד' ומחוקק וגו'

אל רם תכן שמים בורת :
הנקראים עולם הגלגלים :
שמש עם ירח יורדים עולים :
כהם גם כככבי אור שם תפארת :

נגל׳ לזוזרי

חלק ראשון מספר
העולמות או
מעשה טוביה

כולל הארבעה עולמות : ונחלק לחמשה חלקים : החלק הראשון מדבר בעולם העליון שהוא עולם הרוחני : השני בעולם האמצעי שהוא עולם הגלגלים : השלישי בעולם השפל שהוא העולם שלנו : הרביעי בעולם הקטן שהוא האדם : החמישי ביסודי העולם : והנו כולל כמה אלפים ידיעות הקרב גם הכינם צעיר החכמים וקטן הרופאים· טוביה מק״ק מיץ שבארץ צרפת יע״א :

נדפס· **בויניציא**
בשנת מעשה טוביה כ״ץ לפ״ק

NELLA STAMPARIA
BRAGADINA·

Con Licenza de' Superiori.

תחתם המונחים אל ארבע יסודות
שהם מורכב העולם השפל :
כי העליון עקר אך זה תפל :
כי במעלות שוות גם נפקדות :

נכתב
באנדרינופולי

עולם קטן נקרא אל הוא האדם :
מורכב מהיסודות שבעם לכם
מזגו שבו קר לח חם גם יבש :
סוף נפסד כי הוא בשר ודם :

[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

COHN, Dr. Tobias. MA'ASEH TOBIYYAH(in Hebrew). 164 leaves. WITH THE AUTHOR'S FULLPAGE PORTRAIT AND NUMEROUS(Partly ANATOMICAL) ILLUSTRATIONS AND DIAGRAMS, and an interesting proof that the world is round, showing the Globe on which are North and South America. Woodcut borders around the different titles. 4to. Old calf. VENICE, STAMPERIA BRAGADINA, 1 7 o 8.

Swiss Francs 13o.- less 15% . = £7.7.0

VERY RARE. No copy of this edition in the Catalogue of the Library of the Surgeon General's Office or in the Bibliotheca Osleriana.

APPARENTLY FIRST EDITION OF THIS WORK WHICH IS ENTIRELY PRINTED IN HEBREW.

The work is encyclopedic, and is divided into parts: theology, astronomy, MEDICINE, hygiene, SYPHILITIC MALADIES, botany, cosmography, and an essay on the four elements.

THE MOST IMPORTANT PART IS THE MEDICAL PART, which contains an illustration showing a human body and a house side by side and comparing the members of the former to the parts of the latter. Cohn ascribes medical properties to tobacco, which is particularly used medicinally to cleanse the breast and stomach.

Cohn was a polish physician born at Metz in 1652 and died in 1729. He was physician to five successive sultans, first in Adrianople and later in Constantinople. He was familiar with nine languages. Cohn's medical knowledge and experiences seem to have been of considerable importance.

In a recent English catalogue ~~of~~ a copy of the 1721-edition (13 years later than our edition) has been offered for the equivalent of about 3oo.- Swiss Francs. Our copy which is in unusual fine and fresh condition is complete with the Cohn's portrait. Therefore the price of 13o.- Swiss Francs is really convenient.